

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Aktsiisipoliitika riskid, võimalused ja mõju majandus- keskkonnale piirikaubanduse tingimustes Lõpparuanne

Rahandusministeerium

8. märts 2019

Kadri Klaos

Rahandusministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 Tallinn

8. märts 2019

Austatud Kadri Klaos

Aruanne on koostatud AS PricewaterhouseCoopers Advisors („PwC“) poolt Rahandusministeeriumile („Klient“) vastavalt PwC ja Kliendi vahel 24. oktoobril 2018. a sõlmitud lepingule („Leping“).

Oleme läbi viinud analüüsi „Aksiisipoliitika riskid, võimalused ja mõju majanduskeskkonnale piirikaubanduse tingimustes“ (projektnumber, kood ETIS-es: RITA2/064) („Analüüs“).

Töö viidi läbi Rahandusministeeriumi algatusel ja seda rahastatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Rahandusministeeriumi eelarvest, Vabariigi Valitsuse 4. detsembri 2014. aastal heaks kiidetud ning Euroopa komisjoni 10. detsembril 2014. aastal kinnitatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide 23 rakenduskava 2014-2020“ prioriteetse suuna 4 „Kasvuvõimeline ettevõtetus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus“ tegevuse 4.2.1 „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine“ ehk Riigi Teadus- ja Arendustegevuse toetamine (RITA) programmi raames.

Oleme projekti raames teostanud kokkulepitud tööd ajavahemikus 24. oktoobrist 2018 kuni 8. märtsini 2019. Meie töö hõlmas varasemate teemakohaste uuringute analüüsi, statistiliste andmete analüüsi, statistiliste andmete alusel stsenaariumite modelleerimist, rahvusvahelise praktika kaardistamist ja poliitikasoovituste tegemist.

Meie Analüüs põhineb Kliendilt saadud andmetel ja informatsioonil ning avalikult kättesaadavatel andmetel (sh uurimistööd, statistika) ja aruandes detailsemalt kirjeldatud allikatel. Meile esitatud finants- ja muu teabe osas ei ole läbi viidud kontrolliprotseduure, mistõttu ei vastuta PwC selle teabe täpsuse ega täielikkuse eest.

Analüüsi aruande lõppversioon on koostatud võttes arvesse Kliendi esitatud kommentaare Analüüsi vahearuangetele (9. jaanuaril 2019, 21. veebruaril 2019, 5. märtsil 2019 ja 6. märtsil 2019) ja projekti juhtühme aruteludel saadud tagasisidet.

Aruande sisu avalikustamine on lubatud Lepingus sätestatud tingimustel ja korras. PwC kannab aruandega seoses õiguslikku vastutust Lepingus sätestatud ulatuses üksnes Rahandusministeeriumi ja mitte ühegi teise osapoole ees, kes võib oma otsustes olla tuginenud selles aruandes sisalduvale teabele või seisukohtadele.

Kui Teil on aruandega seoses küsimusi, võtke palun ühendust Erki Mägiga (erki.magi@pwc.com, +372 614 1800).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Teet Tender

AS PricewaterhouseCoopers Advisors

Oluline teadaanne isikutele, kes ei ole aruande adressaadid

Isikud, kes ei ole käesoleva aruande adressaadid ja seda aruannet loevad, loetakse nõustunuks alljärgnevate tingimustega:

1. Aruannet lugev isik võtab teadmiseks, et AS PricewaterhouseCoopers Advisors on aruande koostanud vastavalt oma kliendilt saadud juhistele.
2. Aruannet lugev isik tunnistab asjaolu, et ta pole selle aruande adressaat ning vastamaks tema huvidele ja vajadustele oleks võinud aruande koostamiseks osutada vajalikuks läbi viia teistsuguseid või täiendavaid töid.
3. Lugejal pole vastuväited asjaolule, et AS PricewaterhouseCoopers Advisors, selle juhtorganid, töötajad ega esindajad ei vastuta mingil kujul kahju ega saamata jäänud tulu eest, mis õigusvastaselt aruandega tutvunud isikule sellega seoses kaasneda võivad.

Sisukord

Lühikokkuvõte ja poliitikasoovitused.....	7
1. Sissejuhatus	25
1.1. Analüüsi taust ja eesmärgid	25
1.2. Analüüsi ülesehitus	26
1.3. Analüüsi alusandmed	28
1.3.1. Analüüsi aluseks olnud andmeallikad	28
1.4. Aruande piirangud ja andmelüngad.....	31
1.4.1. Aruande piirangud.....	31
1.4.2. Aruande andmelüngad	32
2. Eesti riigieelarve tulude struktuuri, aktsiisitoodete hinnastruktuuri ja turgude ülevaade	33
2.1. Üldine majanduskeskkond	33
2.2. Eelarve struktuur ja dünaamika	35
2.3. Aktsiiside ülevaade	37
2.4. Aktsiisitoodete hinnastruktuur.....	42
2.5. Aktsiisikaupade turustruktuur	45
3. Aktsiisikaupade tarbimine, tootmine, väliskaubandus (import-eksport)	47
3.1. Aktsiisikaupade tarbimise varasemad uuringud	47
3.1.1. Alkoholi tarbimine.....	48
3.1.2. Tubaka tarbimine	56
3.1.3. Kütuse tarbimine	59
3.2. Aktsiisikaupade tootmine	65
3.2.1. Alkoholi tootmine	65
3.2.1.1. Peamised tähelepanekud alkoholi tootmisest.....	70
3.3. Aktsiisikaupade ekspordi ja impordi analüüs.....	71
3.3.1. Alkoholi eksport ja import.....	71
3.3.2. Tubaka eksport ja import	78
3.3.3. Kütuse eksport ja import.....	79
4. Sotsiaal–majanduslik mõjuanalüüs (mõju ettevõtlussektorile).....	83
4.1. Alkoholi ja tubaka aktsiis - ettevõtete majandustegevuse analüüs	87
4.1.1. Alkoholi ja tubaka aktsiisimäärade muudatused.....	87
4.1.2. Ettevõtete majandusnäitajad	92
4.1.3. Täiendavad andmed	108
4.1.4. Peamised tähelepanekud alkoholi ja tubaka aktsiiside mõjust ettevõtete majandusnäitajatele	124

4.2.	Kütuse aktsiis – ettevõtete majandustegevuse analüüs	128
4.2.1.	Kütuse aktsiisimäärade muudatused	128
4.2.2.	Ettevõtete majandusnäitajad	131
4.2.3.	Täiendavad andmed	137
4.2.4.	Peamised tähelepanekud kütuse aktsiisi mõjust ettevõtete majandusnäitajatele	143
4.3.	Aktsiisikaupadega seotud ettevõtete koondmõju makromajandusele	146
4.4.	Teoreetiline ülevaade alkoholi-, tubaka- ja kütusetarbimise mõjudest rahvatervisele ja keskkonnale	151
4.4.1.	Alkohol	151
4.4.2.	Tubakas	154
4.4.3.	Mootorikütused	156
5.	Stsenaariumite analüüs	159
5.1.	Elastsuste hindamine	160
5.1.1.	Tubaka, alkoholi ja kütuse hinnaelastsuse hindamine	160
5.1.2.	Impordi hinnaelastsuse hindamine	166
5.1.3.	Piirikaubanduse ja salakaubanduse hinnaelastsuse hindamine	168
5.1.4.	Hinnaelastsuste kokkuvõte	172
5.2.	Stsenaariumite ülevaade	177
5.2.1.	Sigaretide stsenaariumid	178
5.2.2.	Õlle stsenaariumid	182
5.2.3.	Siidri stsenaariumid	184
5.2.4.	Veini stsenaariumid	186
5.2.5.	Kange alkoholi stsenaariumid	188
5.2.6.	Bensiini stsenaariumid	191
5.2.7.	Diislikütuse stsenaariumid	193
5.3.	Transpordisektori laiem mõju majandusele	196
5.3.1.	Kütusehindade teoreetiline mõju majandusele	198
5.3.2.	Leontief'i sisend-väljund mudeli tulemused	200
6.	Rahvusvahelise praktika ülevaade	203
6.1.	Rahvusvaheline ülevaade teaduskirjanduse põhjal	203
6.1.1.	Kasutatud teadustööde fookus ja piirangud	203
6.1.2.	Aktsiisipoliitika Euroopa Liidu tasandil	203
6.1.3.	Aktsiisipoliitika ühisosa vaatlusalustes riikides: Taanis, Rootsis ja Norras	205
6.1.4.	Taani alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade	208
6.1.4.1.	Taani kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiisimäärade ning aktsiisilaekumiste ülevaade	210
6.1.5.	Rootsi alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade	215
6.1.5.1.	Rootsi kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiisimäärade ning aktsiisilaekumiste ülevaade	217
6.1.6.	Norra alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade	222
6.1.6.1.	Norra aktsiisilaekumiste ülevaade	225

6.2. Peamised õppetunnid Eestile rahvusvahelise praktika alusel	226
Lisad	228
Lisa 1. Alkohoolsete jookide liigitus	228
Lisa 2. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator.....	232
Lisa 3. Kombineeritud nomenklatuur.....	234
Lisa 4. Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise meetodika, analüüsi aluseks olevate andmete kvaliteet, kaalumise ja imputeerimise mõju.....	243
Lisa 5. Statistikaameti statistikatöö „Tööstustooted“ analüüsi meetodika ülevaade.....	249
Lisa 6. Statistikaameti statistikatöö „Kaupade väliskaubandus“ analüüsi meetodika ülevaade.....	250
Lisa 7. Statistikaameti statistikatöö „Leibkonna eelarve uuring“ meetodika ülevaade	252
Lisa 8. Statistikaameti statistikatöö „Energia tootmine ja tarbimine“ analüüsi meetodika ülevaade	256
Lisa 9. Toimlate andmebaasi moodustamise meetodika.....	258
Lisa 10. Intervjuude kavad.....	259
Lisa 11. Tubaka, alkoholi ja kütuse hinnaelastsuse hindamise valemid.....	261
Lisa 12. Stsenaariumite arvutustes kasutatud olulised valemid.....	263

Lühikokkuvõte ja poliitikasoovitused

Töö eesmärk, metoodika ja lähenemine

TÖÖ EESMÄRK

Uuring viidi läbi Rahandusministeeriumi tellimusel perioodil oktoobrist 2018 – märtsini 2019.

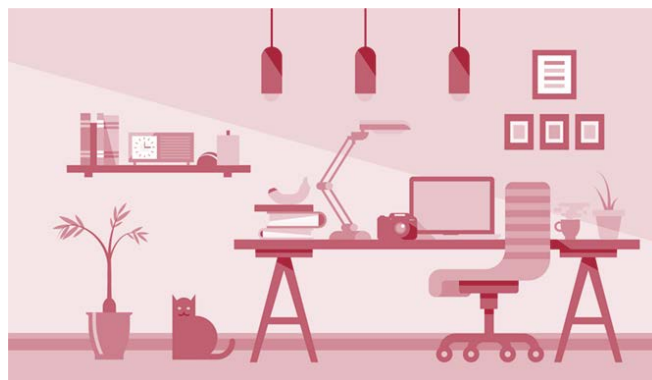
Uuringu eesmärk on anda ülevaade viimaste aastate alkoholi-, tubaka- ja mootorikütuste aktsiisipoliitika mõjust majanduskeskkonnale piirikaubanduse tingimustes ning tuua välja erinevate võimalike otsustega kaasnevaid riske ja võimalusi aktsiisipoliitika tõhustamiseks tulevikus.

Vastavalt lähteülesandele ei kajasta aruanne elektri-, kütteenite- ja pakendiaktsiisi. Tegemist on majanduslikke mõjusid analüüsiva dokumendiga ning aktsiisipoliitikaga kaasnevaid laiemaid mõjusid (nt rahvatervis ja keskkond) mõjuanalüüsis ei käsitleta (v.a vähesel määral teoreetilise kirjanduse baasil). Seetõttu ei saa ainuüksi käesoleva analüüsi baasil teha tervikliku aktsiisipoliitika tulevikusuundade osas olulisi järeldusi ega soovitusi.

Töö eesmärk on anda nii Rahandusministeeriumile, Vabariigi Valitsusele, Riigikogule kui avalikkusele põhjalik ülevaade viimaste aastate aktsiisipoliitika majanduslikust mõjust, hinnang tulevaste aktsiisipoliitiliste valikute võimalikule majanduslikule mõjule ning tuua analüüsitud valdkondades välja soovitused, mis kõik koos toetaksid teadmispõhisemat aktsiisipoliitikat tulevikus.

METOODIKA JA LÄHENEMINE

Uuring tugineb valdavalt kvantitatiivsetele andmetele. Selleks, et saada võimalikult adekvaatne ülevaade sellest, millised on olnud muutused ettevõtete majandusnäitajates, kodumajapidamiste tarbimiskäitumises, aktsiisilaekumises, aktsiisikaupade müügikogustes jne, on aruande vaatlusaluseks perioodiks aastad 2010–2017. Valitud vahemik võimaldab aegridade analüüsi, kus vaatluse all on nii aktsiiside tõstmisele eelnenud kui järgnenud periood. Analüüsi läbiviimise hetkel ei olnud valdavalt osa 2018. aasta arvandmetest (nt ettevõtete majandusnäitajad, leibkondade uuringu tulemused, tarbimisandmed, toodete hinnad) nende koondamise ja avalikustamise tsüklist tulenevalt kättesaadavad ning seetõttu ei ole nende kasutamine käesolevas analüüsis võimalik. Kuna riik on teinud olulisi aktsiisipoliitilisi muudatusi ka 2018. aastal, siis on 2018. andmete puudumine üks aruande olulisemaid piiranguid ja seega ei pruugi kõik hiljuti toimunud olulised mõjud aruandes veel kajastuda. Muud piirangud ja tuvastatud andmelüngad on detailsemalt kirjeldatud aruande alguses.

Viisime uuringu läbi järgmisi meetodeid kasutades:

- **STATISTILISTE ANDMETE METAANALÜÜS:** Tuginesime Statistikaameti statistikatöödele „Leibkonna eelarve uuring“, „Tööstustooted“ ja „Kaupade väliskaubandus“. Täiendavalt kasutati Rahandusministeeriumi, Maksu- ja Tolliameti, Tervise Arengu Instituudi ning Eesti Panga sisendandmeid aastate 2010–2017 kohta.
- **AEGRIDADE ANDMEANALÜÜS:** Ettevõtete majandusnäitajate analüüsis kasutati Statistikaameti uuringu „Ettevõtete majandusnäitajad“ andmeid. Hindamaks piirikaubanduse mõju tööhõivele tuginesime EKOMAR-i andmebaasi andmestikule, mida on täiendatud teabega ettevõtete majandusaasta aruannetest. Täiendavalt analüüsiti statistikat, mis aitab toimunud muutusi tõlgendada. Näiteks Eesti Panga kaarditehingute statistika (sh Lätis tehtud maksete kohta), Maksu- ja Tolliameti andmed käibemaksudeklaratsioonide alusel Eesti ettevõtete kütusetarbimisest välisriikides, Maksu- ja Tolliameti andmed lühiajaliste piiriületuste kohta Eesti-Läti suunal ning Eesti Panga, Soome Statistikaameti ja Eurostati andmed Soome turistide arvude kohta jms.
- **INDIVIDUAAL- JA GRUPPIINTERVJUUD:** Vahetut tagasisidet ja hinnanguid aktsiisipoliitika mõjust ettevõtete majandusnäitajatele koondati erinevatelt alaliitudelt ja ühendustelt. Aruandes on kajastatud nii kohtumiste käigus kaardistatud olulisemad tähelepanekud kui saadud teabe valideerimise ning sünteesi käigus kujundatud järeldused.
- **SOTSIAAL-MAJANDUSLIK MÕJUANALÜÜS STSENAARIUMITE MODELLEERIMISE ALUSEL:** Erinevate aktsiisipoliitikate laiemat mõju prognoosimiseks majanduskeskkonnale viidi läbi mõjuanalüüs. Töö raames modelleeriti erinevate aktsiisipoliitiliste valikute sotsiaal-majanduslik mõju, sh ettevõtete majandusnäitajatele, tööturunäitajatele ja riigieelarvele.
- **VÄLISRIIKIDE PRAKTIKATE KAARDISTUS:** Analüüsiti valitud riikide rahvusvahelist praktikat varasemate uuringute ja analüüside põhjal ning seda on täiendatud kvantitatiivsete andmetega alkoholi tarbimise ja aktsiisimäärade osas.

Aruande ülesehitus ja piirangud

ARUANDE ÜLESEHITUS

Uuring hõlmab nelja suuremat teemat:

1. **AKTSIISID RIIGIEELARVES, AKTSIISIKAUPADE TARBIMINE, TOOTMINE ja VÄLISKAUBANDUS** (ptk-d 2 ja 3);
2. **SOTSIAAL-MAJANDUSLIK MÕJUANALÜÜS**, mis keskendub aktsiisikaupadega seotud ettevõtete (aktsiisikaupade tootjad, importijad, jaemüüjad ning transpordisektor) majandusnäitajatele (ptk 4);
3. **STSENAARIUMITE ANALÜÜS** (ptk 5);
4. **RAHVUSVAHELISE PRAKTIKA ÜLEVADE** õppetundide ja soovitusetega (ptk 6).

Uuringu eesmärk, kasutatud alusallikad, piirangud ja andmelüngad on adresseeritud aruande esimeses peatükis. Teine peatükk avab üldist majanduskeskkonda, andes mh lühiülevaate sellest, kuidas aktsiisid suhestuvad riigieelarve tuludesse, kui suure osa moodustab aktsiis erinevate kaupade hinnast ning milline on aktsiiside struktuur. Kolmanda peatüki eesmärk on kvantitatiivsele andmestikule tuginedes kirjeldada aktsiisikaupade tarbimise, tootmise ja impordi-ekspordimahtude muutust ajas. Neljas peatükk keskendub sotsiaal-majanduslikule mõjuanalüüsile, vaadeldes alkoholi, tubaka ja mootorikütusega seotud ettevõtete olulisemaid majandusnäitajaid ja nende muutust ajas. Peatükis toome välja peamised tähelepanekud aktsiiside mõjust ettevõtete majandusnäitajatele ning vaatlusaluste ettevõtete mõju makromajandusele. Viiendas peatükis konstrueerime erinevad aktsiisipoliitika stsenaariumid, käsitledes

aktiisipoliitiliste valikute võimalikke mõjusid. Stsenaariumitena on vaatluse all erinevad muutused aktiisimäärades kõigi analüüsi aluseks olevate aktiisikaupade suhtes. Aruande viimane sisupeatükk keskendub välisriikide praktika kajastamisele, tuues välja teiste riikide aktiisipoliitika rakendamise kogemuse piirikaubanduse tingimustes Norra-Rootsi ning Rootsi-Taani-Saksamaa näidetel. Peatükk annab ülevaate vaatlusaluste riikide aktiisikaupade (peamiselt alkohol ja tubakas) maksustamisest ning müügikoguste muutustest perioodil 2010–2017. Rahvusvahelise ülevaate pinnalt on muuhulgas kujundatud poliitikasoovitused ohjamaks aktiisipoliitikaga kaasnevat negatiivset sotsiaal-majanduslikku välismõju.

Aruande lisades on kasutatud statistikatööde meetodikad, intervjuude kavad jmt töö sisu toetav ja täiendav teave.

PIIRANGUD JA ANDMELÜNGAD

Analüüsi tulemuste tõlgendamisel tuleb arvesse võtta piiranguid ja andmelünki, mida on detailsemalt kirjeldatud aruande alguses. Tuleb arvestada, et aktiisikaupade soetamine ja tarbimine – eriti piirikaubanduse tingimustes – on raskesti mõõdetavad nähtused, kuivõrd ametlikku statistikat ei koguta, võimalikud andmeallikad on tihti subjektiivsed ning seotud huvigruppe on erinevaid. Samuti on keeruline hinnata välismaalaste tarbimismahte ja kodumaiste tarbijate kaasatoodavaid koguseid välismaalt.

Uuringu olulisemad piirangud ja andmelüngad on adresseeritud aruandes läbivalt ning on siinkohal lühidalt lahti kirjutatud. Aruande kontekstis on piirangud ja andmelüngad defineeritud järgnevalt:

PIIRANG: Analüüsi läbiviimiseks soovitud või eelistatud andmed kas puuduvad täielikult, ei ole kättesaadavad või ei ole piisavalt usaldusväärsed, mistõttu ei saa neile analüüsis tugineda. Olulisemad piirangud uuringu kontekstis:

- **Aruande ajastus** – puudutab konflikti statistika avaldamiskalendri ja analüüsi läbiviimise ajastuse vahel. Mitmed analüüsi kontekstis olulised andmed ei ole töö läbiviimise hetkel 2018. aasta kohta veel saadaval.
- **EKOMAR-i andmebaasi andmed** – regionaalne vaade ehk toimlate analüüs on piiratud töötajate arvu ja maakonna tasandile; käibenumbreid, kasumit, investeringute mahtu jms andmebaasist toimlate lõikes välja võtta ning analüüsida ei saa, kuivõrd vastavat infot EKOMAR-i küsimustikuga ei koguta.
- **Ettevõtete majandusnäitajad aktiisikaupade kohta** – ettevõtete majandusnäitajad ei ole aktiisikaupadega vahetult seostatavad. See tähendab, et ei ole võimalik täpselt tuvastada kasumi, lisandväärtuse jne korral, milline on konkreetse aktiisikauba osa kasumis ning lisandväärtuses. Tihti tegutsevad ettevõtjad mitme erineva aktiisikauba valdkonnas või mitmes rollis (tootja, importija, jaemüüja). Nii detailseid andmeid ettevõtteid ei raporteeri ega ettevõtete kohta ei koguta.
- **Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori piirangud** – näiteks ei ole hulgikaubandusega tegelevate ettevõtete puhul võimalik eristada aktiisikaupade müüki kohalikul turul kõigi teiste tootegruppide müügist; maismaatranspordiga tegelevate ettevõtete osas puudub eristus rahvusvaheliste ja üksnes Eesti-siseste vedudega tegelevate ettevõtete vahel.

ANDMELÜNK: Olemasolevas andmestikus esinevad puudused, olgu selleks katkendlik aegrida, mõne kauba- või alamgrupi puudumine vms. Olulisemad andmelüngad uuringu kontekstis on:

- Aruande kontekstis on Statistikaameti statistikatöö „Leibkondade eelarve uuring“ oluline andmeallikas, kuid seda ei teostata iga-aastaselt ning viimased andmed pärinevad aastatest 2015–2016.
- Töös viidatud Eesti Konjunktuuriinstituudi statistiliste andmete osas puudub ülevaade andmete koondamise meetodikast. Ühtlasi ei tehta tubakatoodete tarbimise statistikat iga-aastaselt ning viimased andmed pärinevad 2016. aastast.

Peamised kokkuvõtted aktsiisikaupade gruppide lõikes

ALKOHOL JA TUBAKAS

Alkohol ja tubakas on aktsiisikaubad, millel on ajavahemikus 2010–2017 – eelkõige viimasel kolmel aastal – aktsiisimäärad oluliselt kasvanud ja aset on leidnud hüppelised muudatused, mis avaldasid mõju nii tarbimisele kui ka ettevõtetele, mille äritegevus on seotud aktsiisikaupadega.

ALKOHOLI AKTSIIS: Perioodil 2010–2017 on õlle aktsiis kasvanud 186%, lahjal alkoholil 144% ja kangel alkoholil 68%.

Tervikuna on varudega korrigeeritud aktsiisilaekumised riigieelarvesse vaatlusalusel perioodil (2010–2017) kasvanud, lisaks on jätkunud kasv ka 2018. aastal. Samuti on kasvanud perioodil 2010–2017 alkoholi aktsiisilaekumised keskmise aastase kasvutempoga 6% aastas (2010. aastal alkoholiaktsiiside laekumise kogumaht ca 160 mln eurot, aastal 2017. ca 237 mln eurot). Kuivõrd alates 2017. aastast on kange alkoholi aktsiisilaekumised vähenenud (2017. aastal -2%, 2018. aastal -13%) ning siidri aktsiisilaekumised vähenenud 2018. aastal -4%, on summaarselt alkoholiaktsiiside laekumine 2018. aastal vähenenud 4% aasta varasemaga võrreldes (alkoholi aktsiiside laekumine 2018. aastal summaarselt ca 228 mln eurot).

TUBAKA AKTSIIS: Tubaka aktsiis on 1000 tk kohta tõusnud 89,3% ning *ad valorem*'it ehk müügihinnaga seotud määra on langetatud 9,1% võrra.

Tubaka aktsiisilaekumised riigieelarvesse on perioodil 2010–2016 kasvanud keskmise aastase kasvumääraga ca 10% aastas (2010. aastal tubakaaktsiiside laekumise kogumaht ca 115 mln eurot, 2016. aastal ca 199 mln eurot). 2017. aastal on toimunud 1% langus aasta varasemaga võrreldes, samas ületab 2018. aastaks tubaka aktsiisilaekumine 2016. aasta taset ja on tõusnud 1% 2017. aastaga võrreldes (tubaka aktsiiside laekumine 2018. aastal ca 201 mln eurot).

Mis on juhtunud tarbimise, tootmise ja impordi/ekspordiga?

TARBIMINE Alkohol on kaup, mis enamikel juhtudel teistele sektoritele tootmissisendiks ei ole – alkoholi peamised tarbijad on leibkonnad. Koguseliselt liitrites tarbitakse leibkondades enim õlut ja veini. 2016. aastal tarbiti 43 liitrit õlut ja 8,3 liitrit veini leibkonna kohta aastas (joogi koguses, mitte absoluutalkoholis). Rahaliselt kulutatakse enim kangetele alkoholsetele jookidele ja õllele. 2016. aastal kulutasid leibkonnad keskmiselt kangele alkoholile 82,2 eurot ja keskmiselt õllele 79,8 eurot. Nimetatud kulutuste osatähtsus alkoholile tehtud kogukuludes on olnud vaatlusalusel perioodil stabiilne. Euroopa Liidu riikide seas on Eesti kangele alkoholile ja õllele tehtavate kulutuste osatähtsuselt esikohal.

KANGE ALKOHOLI TARBIMINE: Kui arvestada ka välismaalt (ka Lätist) ostetud kaupade tarbimist, siis perioodil 2010–2017 on kangete alkoholsete jookide tarbimine stabiilselt vähenenud (aastane keskmine langusmäär on ca 2,5%).

ÕLLE JA LAHJA ALKOHOLI TARBIMINE: Õlle tarbimine on olnud langustrendis 2010. aastast kuni 2015. aastani (aastane keskmine langusmäär on ca 2,3%) ja lahjade alkoholsete jookide puhul 2016. aastani (aastane keskmine langusmäär on 9,3%). Kuigi nii õlle kui ka lahjade alkoholsete jookide tarbimine on ka 2017. aastal võrreldes aastakümne algusega madalam, on langustrend muutunud kasvaks. Õlle tarbimise puhul on alates 2015. aastast keskmine kasvumäär olnud ca 1,4%, lahjade alkoholsete jookide puhul alates 2016. aastast ca 0,8%.

VEINI TARBIMINE: Viinamarjaveini ja vermuti tarbimine on perioodil 2010–2017 stabiilselt kasvanud keskmise kasvumääraga ca 5,4% aastas.

TUBAKA TARBIMINE: Tubakatoodetele tehtavate kulutuste osatähtsus leibkondade kogukulutustes on perioodil 2010–2017 stabiilselt kasvanud (ca 1,2%-lt 1,4%-ni), tubaka kogumüük kui ka müük täiskasvanud elaniku kohta on aga alates 2011. aastast vähenenud (kogumüügi aasta keskmine langusmäär ca 2,1%, müük täiskasvanud elaniku kohta keskmine langusmäär ca 1,8%). Valdava osa tubakatoodetest moodustavad sigaretid.

TOOTMINE

Kohalikult toodetud alkoholsetest jookidest valdava osa moodustab koguliselt liitrites õlle tootmine (2017. aastal 68%). Osatähtsusest teisel kohal on lahjade alkoholsete jookide (*Cooler, Long Drink*) tootmine, moodustades 2017. aastal 16% kogu alkoholsete jookide toodangust. Siidri toodang moodustab 6% ja veinide toodang 5% kogu alkoholsete jookide toodangust. Kõik ülejäänud alkoholsete jookide kaubagrupid on väiksema osatähtsusega.

ÕLLE TOOTMINE: Õlle tootmine on teiste alkoholsete jookide gruppidega võrreldes perioodil 2010–2017 olnud oluliselt stabiilsem. Kuivõrd õlle tootmine on koguliselt suurim, on ka väikeste muutuste mõju suurem. Perioodil 2010–2015 on õlle tootmine kasvanud keskmise aastase kasvumäärana ca 2,8%. Samas on ka siin nähtav viimastel aastatel trendi muutus: perioodil 2015–2017 on toimunud kogustes langus, keskmise aastase langusmääraga 2%.

LAHJADE ALKOHOLSETE JOOKIDE TOOTMINE: Samaaegselt on oluliselt suurenenud teiste lahjade alkoholsete jookide tootmine (*Long Drink, Cooler*). Kohalikult toodetud lahjade alkoholsete jookide kasv 2017. aastal olnud ligi kümnekordne (981%). Siinkohal tuleb arvestada, et vaid aasta varem moodustasid lahjad alkohoolsed joogid (*Long Drink, Cooler*) kogutoodangu mahust vaid 2%, kuid 2017. aastal juba ligi 16%.

VEINI JA SIIDRI TOOTMINE: Nii kohalikult toodetud veinide kui ka siidri kogused on oluliselt langenud. 2016. aastast on veinide toodang vähenenud ligi viiendiku, siidri puhul on langustrend nähtav juba 2014. aastast, olles 2017. aastaks kokku langenud ligi 58%.

IMPORT- EKSPORT

Sarnaselt alkoholsete jookide tootmisele on ka impordi ja ekspordi puhul vajalik arvestada, et kõik alkoholsete jookide kaubagrupid ei ole ühesuguse tähtsusega. Nii impordis kui ka ekspordis on koguliselt esimesel kohal õlu. 2017. aastal moodustas õlle import ca 37% (34 mln kg) ja eksport ca 62% (64 mln kg) uuritud alkoholsete jookide kaubagrupidest. Impordis teisel kohal on koguliselt vein (2017. aastal 26%, 25 mln kg), järgneb kange alkohol (19%, 18 mln kg) ja siider (14%, 13 mln kg). Ekspordis on teisel kohal koguliselt siider (2017. aastal 20%, 21 mln kg), järgneb kange alkohol (11%, 12 mln kg) ja vein (6%, 6 mln kg). Piirituse impordi osakaal koguliselt moodustas 2017. aastal 3% (3 mln kg) ja eksport 1% (1 mln kg). Siiski tuleb arvestada, et absoluutalkoholis arvestatuna on ka piiritusel oluline mõju, kuivõrd tegemist on kange tootmissisendiga.

Teatud tootegrupi domineerimine nähtub ka tubakatoodete puhul: koguliselt 99% tubakatoodete impordist ja 98% ekspordist moodustavad sigaretid. Sigarillod ja sigarid on seetõttu ebaolulise tähtsusega.

PIIRITUS JA KANGE ALKOHOL: Kange alkoholi import on alates 2014. aastast ja piirituse import alates 2016. aastast oluliselt vähenenud. Kui piirituse koguste import aastatel 2012–2016 tõusis keskmise kasvumääraga ca 9% aastas, siis alates 2016. aastast on langus 33% (võrreldes 2017. aastaga). Kange alkoholi impordi koguste aastane keskmine langusmäär on alates 2014. aastast 23% aastas.

Kange alkoholi ja piirituse väljavedu Lähti on aga suurenenud märkimisväärselt juba alates 2013. aastast. Sealjuures on 2013. aasta ise väga madala baastasemega (vaid 2 tonni). Viimaste aastate (2015–2017) keskmine aastane kasvumäär on olnud piirituse ekspordil Lähti 12% ja kange alkoholi ekspordil Lähti 22%, saavutades 2017. aastaks vastavalt 370 tuh tonni ning 6 271 tuh tonni tasemed.

VEIN: Veini impordis on toimunud perioodil 2012–2017 kõikumisi ning kindlasuunalist trendi impordi kogustest ei nähtu. Veini eksport on olnud langustrendis 2015. aastani (keskmine aastane langusmäär perioodil 2012–2015 ca 10%). Alates 2015. aastast on veini eksport oluliselt kasvanud (2015–2017 keskmine aastane kasvumäär on 43%). Ka veini väljavedu Lähti on 2015–2017 perioodil kiirenenud ning keskmine aastane kasvumäär on olnud ca 25%.

LAHJA ALKOHOL: Siidri import Eestisse on vähenenud alates 2013. aastast keskmise aastase langusmääraga 7%. Siidri eksport aga seevastu suurenenud ja ületab impordi juba 2015. aastast, sealjuures keskmine aastane kasvumäär on perioodil 2015–2017 olnud 20%.

Juba 2014. aastal moodustas õlle väljavedu Lätti üle poole õlle ekspordist. Õlle eksport on alates 2015. aastast oluliselt tõusnud: keskmine aastane kasvumäär 2015–2017. aastatel oli 13%. Suurim hüpe õlle ekspordis on toimunud 2017. aastal, kus võrreldes 2016. aastaga oli kasv 39%.

TUBAKAS: Kuivõrd tubakatooteid Eestis ei toodeta, siis on tubakatoodete tarbimiseks vajalik kaupade import. Sigarettide import Eestisse perioodil 2013–2016 tõusnud keskmise aastase kasvumääraga 4% aastas. Alates 2016. aastast on kogused langenud (2017. aastal aasta varasemaga võrreldes 6%). Ekspordi kogused on alates 2013. aastast marginaalsed.

Kuidas on läinud ettevõtetel?

TOOTJAD

Alkoholitootjate arv on suurenenud: avatud on palju väikeseid pruulikodasid, mis tegutsevad spetsiifilises nišis. Kui 2010. aastal oli 19 alkoholitootjat, siis 2017. aastaks oli neid 72. Alkoholitootjate töötajate arv on perioodil 2010–2015 kasvanud kokku 14%, alates 2015. aastast on nähtav langus. 2017. aastaks on võrreldes 2015. aastaga töötajate arv langenud kokku 8% võrra.

Perioodil 2010–2017 on alkoholitootjad oma ekspordi suurendanud. Hoolimata teatavast langusest ekspordis 2013. aastal ja 2015. aastal, on keskmiseks aastaseks kasvumääraks perioodil 2010–2017 olnud 9% aastas. Kusjuures: Läti suunal on eksport juba alates 2014. aastast oluliselt kasvanud, mis on eeldatavasti Läti eurotsooniga liitumise mõju ning sellest tulenes üle Baltikumi tegutsevate kontsernide tootmisstrateegiate muutus, sest aktsiisimäärade kiirendatud tempos tõstmine toimus hiljem.

Olenemata suurenenud ekspordist on sarnaselt töötajate arvu langusele 2014–2017. aastatel keskmise aastase langusmääraga languses ka alkoholitootjate investeeringud (-28%, 2017. aasta investeeringumaht on 10 mln eurot), käive (-4%, 2017. aasta käive on 225 mln eurot) ja kasum (-12%, 2017. aasta kasum on 16 mln eurot). Ka töötajate tootlikkus on langenud: 2017. aasta töötajate tootlikkus on 4% madalam kui 2014. aastal.

IMPORTIJAD

Alkoholsete jookide regulaarsete importijate¹ puhul on olukord mitmekesisem: kui õlle importijate käive on kasvanud perioodil 2010–2016 ning kange alkoholi importijatel aastatel 2010–2017, siis veini ja siidri importijate käive on languses juba 2014. aastast alates. Ka alkoholitoodete importijate puhaskasumi marginaalid on ajalooliselt perioodil 2010–2017 väga erinevad: õlle importijatel vahemikus 10%–13%, veini ja siidri importijatel 3%–5%, kange alkoholi importijatel 0–2%.

VEINI JA SIIDRI IMPORTIJAD: Veini ja siidri importijate puhaskasumi marginaalid on hoolimata aktsiiside tõusust viimastel aastatel suurenenud. Kui veini ja siidri importijate puhaskasumi marginaal oli 2015. aastal 2,8%, siis 2017. aastal on see 5%, ületades isegi 2010–2014. aastate keskmist 4,4% marginaali taset.

ÕLLE JA KANGE ALKOHOLI IMPORTIJAD: Õlle ja kange alkoholi importijate puhaskasumi marginaal on langenud – õlle importijatel vastavalt 2015. aastal 11,2%-lt 10%-ni 2017. aastal ja kange alkoholi importijatel 1,1%-lt 2015. aastal 0,1%-ni 2017. aastal. Kange alkoholi importijatel on puhaskasumi marginaal 2017. aastal sisuliselt nullis, mistõttu puhver aktsiisipoliitika täiendavate mõjude absorbeerimiseks puudub.

Kõigi alkoholi importijate töötajate koguarv on 2010–2016. aastatel üsna stabiilselt kasvanud keskmise aastase kasvumääraga 3% aastas, kuid 2017. aastal on näha olulist töötajate arvu kahanemist (-14%). Ka investeeringute mahud on 2010.–2016. aastatel keskmiselt ca 12 mln euro tasemelt kukkunud 2017. aastal 27% võrra 9 mln euroni. Samas kogu toodetud lisandväärtus on viimastel aastatel olnud üsna stabiilne ca 90 mln euro tasemel.

TUBAKA IMPORTIJAD: Tubakatoodete importijate käive on alates 2014. aastast stabiilselt kasvanud keskmise aastase kasvumääraga 5% aastas. Samal ajal iseloomustab tubakatoodete importijaid madal kasumlikkus: 2017. aastal oli tubakatooteid importivate ettevõtete kahjum kokku 100 tuhat eurot. Sealjuures on puhaskasumi marginaal languses juba alates 2013. aastast. 2012. aastal oli puhaskasumi marginaal 2,4%, 2013. ja 2014. aastal 0,7%, 2016. aastaks jõudis see nullini. Sarnaselt kange alkoholi importijatele ei ole ka tubaka importijatel võimekust oma kuludes aktsiisipoliitika täiendavaid mõjusid absorbeerida.

¹ Importijate puhul on vaatluse all vaid need importijad, mis on importinud alkoholi regulaarselt ning populatsioonist on elimineeritud juhuslikku laadi importijate numbrid. Lisaks võivad osad importijad olla üheaegselt tegutsevad erinevates turusegmentides: nii tootja/importija kui ka importija/jaemüüja rollis. Kuna statistiliste andmete detailsusest tulenevalt ei olnud võimalik ettevõtja majandustelemusi kahe tegevussuuna vahel eristada, siis selliste ettevõtjate näitajad sisalduvad mõlemas kategoorias korraga. Vaata täpsemat metoodikat peatükist 4.1.2.2)

Sektori ettevõtete arv on stabiilselt vähenenud ühe ettevõtte võrra aastas ehk ca 9% aastas, samas töötajate koguarv on püsinud viimastel aastatel stabiilsena. Ka kogu toodetud lisandväärtus on 2014.–2017. aastatel olnud stabiilselt ca 10 mln euro tasemel.

JAEMÜÜJAD

Alkoholi ja tubaka jaemüüjate vaates on **spetsialiseerimata kauplused** ehk kauplused, mis müüvad lisaks alkoholile ja tubakale ka muid tooteid, olnud perioodil 2010–2017 edukad: käibed on stabiilselt kasvanud keskmise kasvumääraga 4% aastas. 2017. aastal teeniti vaadeldava perioodi suurim kasum (48 mln eurot). Investeeringumahud on viimastel aastatel oluliselt kasvanud: 2014.–2017. aastatel on keskmine aastane kasvumäär olnud 22%, moodustades 2017. aastal 73 mln eurot). Ka sektori lisandväärtus on tugevalt kasvanud, ületades 2017. aastal juba 300 mln eur piiri. Samas on jaemüüjate alkoholimüügi kogused olulises languses: 2018. aasta piiratud andmed indikeerivad eelmise aastaga võrreldes langust juba ligi 30%. Arvestades, et alkoholimüük moodustab ligikaudu viiendiku selliste kaupluste käibest, siis võib eeldada, et aktiisipoliitika mõju võib avalduda 2018. aasta majandusnäitajates, mis hetkel veel kättesaadavad ei ole.

Alkoholi ja tubaka jaemüüjate vaates on **spetsialiseeritud kauplused**, mille põhitegevus on ainult alkoholi ja tubaka jaemüük, olnud aktiisitõusudest oluliselt mõjutatud. Aastal 2015. on toimunud käibes 13% langus, sealt edasi, perioodil 2015–2017, on spetsialiseeritud kaupluste müügi käive olnud stabiilne.

Sarnaselt spetsialiseerimata kauplustele on ka spetsialiseeritud kaupluste puhaskasumi marginaal ajalooliselt madal, kõikides -2,3% (2015. aastal) ja 2,7% vahel (2012. aastal). Spetsialiseeritud kauplused teenisid esmakordselt kahjumit aastatel 2015 ja 2017 ehk aktiisitõusude ja piirikaubanduse käivitumise perioodil.

Spetsialiseeritud kaupluste töötajate arv on languses 2015. aastast (keskmiselt ca -3% aastas), spetsialiseerimata kauplustes on stabiilne ca 2% kasv asendunud langusega 2017. aastal (-4% ehk 724 töötaja võrra). Töötajate arvu vaates on alkoholi ja tubaka jaemüüjate puhul nähtav, et Lätiga piirnevates maakondades on töötajate arv vähenenud vaid alla 20 töötajaga ettevõtetes, suuremates ettevõtetes on töötajate arvus toimunud stabiilne kasv. Sealjuures on töötajate arvu langustempo 2010–2015 aastatel olnud nii piiriäärsetes maakondades kui Eestis tervikuna ca -2% aastas, kuid oluliselt kiirenenud alates 2015. aastast, mil langustempo on keskmiselt -16% (piiriäärsed) ja -14% (Eesti tervikuna). Trend võib viidata nii aktiisipoliitika mõjule kui ka laiemale struktuursetele muutustele jaekaubanduse turu kontsentreerumisenähtetesse suuremates ettevõtetes.

Kuidas võiks minna tulevikus?

Koostasime ajalooliste andmete pealt igale aktiisikaubale MS Exceli prognoosimudeli, mille abil saab modelleerida aktiisimäärade võimalikke mõjusid nii tarbimisele, riigieelarvele, tööhõivele, otseselt aktiisipoliitikast mõjutatud ettevõtlussektori käibele ning kasumile. Uuringu eesmärk ei olnud välja töötada riigi aktiisipoliitikat, vaid luua võimalused teadmuspõhiste valikute tegemiseks majandusmõju vaatest. Illustreerimaks modelleerimisvahendi võimalusi viisime läbi erinevad prognoosarvutused aktiisimäärade täiendava muutmise korral.

Prognoosimudel põhineb sisendandmetel (tarbimismahud, hinnad, aktiisimäärad, aktiisitulu laekumine jne), mille kättesaadavus piirnes üldjuhul 2017. aastaga. Paraku on ka 2018. aastal toimunud täiendavad olulised aktiisimuudatused, mille tegelik mõju ei ole hetkel andmete puudumise tõttu võimalik tuvastada. Mudeli prognoosimisvõime on piisava usaldusväärsusega aktiisimäärade väiksemate muudatuste puhul. Usaldusväärsus langeb aktiisimäärade järsul nihutamisel oluliselt, kuna ajaloolised andmed ei võimalda sel juhul turuosaliste reaktsiooni ette näha. Seetõttu oleme

stsenaariumite prognoosimisel pidanud kasutama mitmeid lihtsustavaid eeldusi.

Erinevate stsenaariumite tulemused on esitatud aruande 5. peatükis. Vaadeldes alkoholi ja tubaka varasemate maksulaekumiste, aktsiisi hinnaelastsuste (*Excise Duty Elasticity of Demand*, EDED) ning stsenaariumite prognoosi koondtulemusi pelgalt riigieelarve aktsiisitulude maksimeerimise aspektist, võib 2018. aasta seisuga luua koondvaates kolm gruppi:

1. Aktsiisi täiendav **tõstmine võib veel kogu aktsiisitulude tõsta**, (kui tarbijate hinnaelastsus oluliselt ei kasva) – **sigaretid**.
2. Aktsiisi täiendav **tõstmine pigem kahandab aktsiisitulude laekumist**, kuna sisuliselt oldi juba 2018. aastal ligikaudses kõrgpunktis või veidi üle selle (vt mh Laffer'i kõveraid peatükis 5) – **vein**.
3. Aktsiisi täiendav **tõstmine kahandab aktsiisitulude laekumist – kange alkohol, siider ning pigem ka õlu**.

Kui tõsta kõigi aktsiisikaupade aktsiisimäära 5%, on võimalikud prognoositavad tulemused lühidalt järgmised (Tabel 1):

Tabel 1. Aktsiisikaupade aktsiisimäära 5% tõstmise võimalik mõju. Allikas: PwC koostatud

	Õlu	Kange alkohol	Siider	Vein	Tubakas
Sisemaise tarbimise muutus	-9 mln liitrit (-14%)	-3 mln liitrit (-27%)	-2 mln liitrit (-13%)	-1 mln liitrit (-6%)	-46 mln sigaretti (-3%)
Riigieelarve tulude muutus (aktsiis, KM, töjõumaksud, ettevõtte tulumaks)	-11 mln EUR (-11%)	-45 mln EUR (-25%)	-2 mln EUR (-10%)	-2 mln EUR (-3%)	+3 mln EUR (+1%)
<i>Sh. aktsiisitulude muutus</i>	-6 mln EUR (-10%)	-30 mln EUR (-23%)	-1 mln EUR (-8%)	-0,3 mln EUR (-1%)	+3 mln EUR (+1%)
Tööhõive muutus	-133 in (-14%)	-332 in (-27%)	-34 in (-13%)	-33 in (-13%)	-37 in (-3%)
Ettevõtjate netokäibe muutus (KM-ta ja aktsiisideta)	-26 mln EUR (-14%)	-35 mln EUR (-28%)	-6 mln EUR (-13%)	-11 mln EUR (-6%)	-3 mln EUR (-3%)

Oluline on rõhutada, et tegemist on illustratiivse prognoosiga, mis kasutab mitmeid lihtsustusi ning konkreetse aktsiisikauba puhul rakendatud eeldusi. Sisendina kasutatud eeldused on väga tundlikud lõpptulemi suhtes ning paljude sisendite määramine on subjektiivne või usaldusväärselt prognoosimatu (nt tarbijakäitumise võimalik muutus piirikaubanduse suunal, mistõttu on eriti tundlikud õlle ja kange alkoholi piirikaubanduse mahtude prognoosid). Prognoostulemi täpsus on pärsitud, kuna hetkel on mudel kalibreeritud 2017. aasta andmete alusel. Kuigi erinevate alkoholi ja tubaka stsenaariumite läbimängimisel kasutatud muutused on tänase tasemega võrreldes marginaalsed (+5%), siis võrreldes 2017. aastal kehtinud aktsiisimääradega on need siiski väga suured. Näiteks tõstes õlle aktsiisimäära tänasest tasemest 5% võrra, on aktsiisimäära kasv 2017. aasta keskmise aktsiisimäära suhtes lausa ca 40%. Sellest tulenevalt on ülemiste stsenaariumite prognoosid pigem illustratiivsed ning 2018. aasta andmete lisamisel mudelisse võivad ka prognoositavad tulemused oluliselt muutuda.

MOOTORIKÜTUSED

Mootorikütuste osas on oluline mõista, et aktsiisimuudatuste oodatav mõju oleneb peamiselt tarbijast. Bensiini puhul on selleks peamiselt lõpptarbija ehk kodumajapidamised, diislikütuse puhul aga ettevõtted. Seega on lisaks kütuste importijatele ning jaemüüjatele diislikütuse aktsiisipoliitikal kaudne mõju kõigile sektoritele, mis kasutavad sisendina veondus- ja transporditeenuseid.

BENSIINI JA DIISLIKÜTUSE AKTSIIS: Perioodil 2010–2016 bensiini ja diislikütuse aktsiise ei muudetud. Aktsiisitõusud toimusid 2016. ja 2017. aastal. Võrreldes 2015. aastaga on bensiini aktsiis tõusnud 21% ja diislikütuse aktsiis 26%.

Tervikuna on varudega korrigeeritud aktsiisilaekumised riigieelarvesse vaatlusalusel perioodil (2010–2017) kasvanud, lisaks on jätkunud kasv ka 2018. aastal. Samuti on kasvanud bensiini ja diislikütuse aktsiisilaekumised perioodil 2010–2017 keskmise aastase kasvutempoga 7% aastas (2010. aastal bensiini ja diislikütuse aktsiiside laekumise kogumaht ca 300 mln eurot, aastal 2018. ca 522 mln eurot) .

Mis on juhtunud tarbimise ja impordiga?

TARBIMINE

Diislikütuse peamised tarbijad on ettevõtted, kodumajapidamised tarbivad vaid kümnendiku. Diislikütusele kulutati ettevõtetes aastate lõikes ligi 5–7 korda enam kui bensiinile. Bensiini peamised tarbijad on seevastu kodumajapidamised (ca 73% kogu mahust), mille kütusele tehtud kulutuste osatähtsus kogukulutustes ei ole leibkonna uuringute alusel perioodil 2011–2016 kasvanud (andmed piiratud 2016. aastaga), moodustades ca 5% kogukulutustest.

Diislikütust tarbib enim veonduse ja laonduse tegevusala (ligi pool tarbimisest), eelkõige maanteetransport. Tarbimise rahaline maht on perioodil 2011–2017 kõikunud 18% ulatuses, saavutades kõrgeima taseme 2012. aastal ja madalaima 2015. aastal. Nii tervikuna kogu ettevõtete diislikütusele tehtavate kulutuste maht kui ka eraldiseisvalt veonduse ja laonduse tegevusala kulutuste maht diislikütusele on perioodil 2015–2017 kasvanud (keskmine aastane kasvumäär on 8%, veonduse ja laonduse tegevusalal 14% aastas).

Diislikütuse tarbimine ja bensiini tarbimine on aastate lõikes mõnevõrra kõikunud ja seal ei paista olevat korrelatsiooni kütusehinna kõikumisega. Diislikütuse tarbimine on kõikunud perioodil 2011–2017 vahemikus 647 miljonit liitrit (2011. aastal) 748 miljoni liitri (2015. aastal). Tarbimise kogumaht oli 2017. aastal 737 miljonit liitrit. Bensiini tarbimine kõikus perioodil 2011–2017 vahemikus 318 miljonit liitrit (2013. aastal) kuni 353 miljonit liitrit (nii 2011. kui ka 2017. aastal).

IMPORT- EKSPORT

Diislikütuse import Eestisse kasvas perioodil 2012–2017 stabiilselt keskmise aastase kasvumääraga 4% aastas (2017. aasta kogumaht oli kasvanud 834 tuh tonnini), eksport on 2012.–2014. aastatel olnud stabiilselt 60–70 tuh tonni juures, kui alates 2015. aastast on toimunud märgatav kasv: 2017. aastal oli eksport jõudnud juba 129 tuh tonnini. Sealhulgas on Lähti eksporditud kogused olnud tavapäraselt 1–5 tuh tonni vahel aastas, kuid 2017. aastal on see hüpanud 13 tuh tonnini (ca 5 kordne kasv). 2018. aasta 9 kuu andmed näitavad Läti ekspordi jätkuvat kiirenemist (17 kordne kasv võrreldes 2012–2016 keskmise tasemega).

Bensiini import Eestisse on olnud hüplik ning 2017. aastal languses (-6% ehk -30 mln tonni võrreldes varasema aastaga), ekspordikogused on samuti olnud kõikuvad; samas on 2015.–2017. aastate keskmine ekspordimaht 6% suurem kui aastatel 2012–2014. Eksport Lähti on pigem väike, samas on see 2015. aastal ühekordselt olnud ligikaudu 10 korda tavapärasest kõrgem (ulatudes 37 tuh tonnini) ning ka 2018. aasta esimese 9 kuuga ületavad Lähti eksporditud mahud eelnevate aastate tavapäraseid ekspordikoguseid.

Kuidas on läinud ettevõtetel?

IMPORTIJAD

Kütuse regulaarsete importijate käive on languses. Käibe langus on nähtav juba perioodil 2013–2015 (keskmine aastane langusmäär 4% aastas), kui aktsiisimuudatusi veel ei olnud. Põhjuseks võib olla nafta maailmaturu hindade langus nii 2014. (-10%) kui 2015. aastal (-44%). Samas on 2016. ja 2017. aastal langustempo kiirenenud: 2016. aastal -27% (samal ajal kui nafta maailmaturu hind langes 15%), 2017. aastal langes käive täiendavalt 21% võrra (nafta hind tõusis 21%). 2017. aasta anomaalia käibe languses viitab aktsiisipoliitika mõjule.

Müügikäibe langus on viinud puhaskasumi marginaalid miinusesse: 2016. aastal -4% (kahjum 54 mln eurot) ja 2017. aastal -5,4% (kahjum 58 mln eurot), varasemalt on teenitud stabiilset 1–2% kasumit. Mootorkütuste importijad on absorbeerinud aktsiisitõusu osaliselt oma marginaalides ja kasumlikkus on eeldatavasti mõjutatud just aktsiisipoliitika muudatustest.

Alates 2016. aastast on nähtav ka töötajate arvu kiire vähenemine kütuse importijate ettevõtetes: 2016. aastal vähenemine 5% (-117 töötajat), 2017. aastal juba 25% (-523 töötajat). Ka regulaarsete importijate arv on vähenenud: 2015. aastal tegutses importijana 40 kütuse importijat, 2017. aastal 29. Kütuste importijad annavad suure lisandväärtuse: kui 2013–2014. aastatel oli lisandväärtus ligikaudu 100 mln eurot, siis 2015. aastal kasvas see 133 mln

eurooni ning sealt alates on kukkunud. 2017. aasta lisandväärtuse tase oli 107 mln eurot ehk 80% 2015. aasta kõrgtasemest.

JAEMÜÜJAD

Kütuse jaemüüjatel ja maanteetranspordi sektoril kui diislikütuse peamisel kasutajal on majanduslikult oluliselt paremini läinud kui importijatel (kuigi mitmete ettevõtete majandusnäitajad sisalduvad üheaegselt nii importijate kui jaemüüjate kategooriates).

Kütuse jaemüüjate käive on 2013. aastast kuni 2016. aastani langenud (keskmine aastane langusmäär 6% aastas, samas kui kütuse maailmaturu hind langes samal perioodil keskmiselt 25% aastas) ja pärast seda pisut taastunud (2017. aastal kasv võrreldes aasta varasemaga 8% ehk +77 mln eurot), kuna kütuse hind maailmaturul kasvas 2017. aastal samuti, ca 21% võrra.

Puhaskasumi marginaal on 2016. aastal 1,7% ja 2017. aastal 2,2%, samas kui 2010.–2015. aastate keskmine kasum oli 2,3%. Seega aktiisipoliitika muudatuste negatiivne mõju ei ole otseselt majandusnäitajates kajastunud. Oluline on märkida, et kütuse jaemüüjate investeeringud on samal ajal ka oluliselt kasvanud (perioodil 2015–2017 on keskmine aastane kasvumäär 54% aastas, 2017. aasta investeeringu maht oli 23 mln eurot). Loodud lisandväärtus on 2016–2017. aastal ca 60 mln eurot, samas kui 2013–2014. aastal oli see veidi alla 50 mln euro ning 2015. aastal hüppeliselt korraks lausa 97 mln eurot.

Turul on toimunud sujuv kontsentreerumine 2010.–2017. aastate jooksul ehk väikeste, alla 20 töötajaga kütuse jaemüügi ettevõtete arv on vähenenud (2010. aastal tegutses 75, 2017. aastal 45 ettevõtet). Kütuse jaemüüjate töötajate arv tervikuna ei näita olulist langust. Perioodil 2010–2015 tõusis töötajate arv keskmiselt 0,9% aastas, perioodil 2015–2017 on vähenemine ca 3% aastas (-67 töötajat aastas).

Kuigi kütuse jaemüüjate töötajate arvu vähenemine on nähtav Lätiga piirnevates maakondades alates 2016. aastast (alla 20 töötajaga jaemüüjatel keskmiselt ca -20% aastas ning suuremates jaemüüjatel ca -3% aastas, on sellel hõivele tervikuna ebaoluline mõju. Aastatel 2016–2017. on hõive piiriäärsetel maakondade kütuse jaemüüjatel kokku vähenenud vaid ca 40 inimese võrra.

TRANSPORT

Maanteetranspordi sektori käive on perioodil 2010–2017 stabiilselt tõusnud keskmise aastase kasvumääraga 6% aastas ning jõudnud 2017. aastaks 1,3 miljardi euroni. Alates 2015. aastast on kasum languses (langusmäär keskmiselt aastas 13%). Sektori puhaskasumimäär on 2017. aastal 3,1%, samas kui 2010.–2015. aastatel oli see keskmiselt 4%.

Maanteetranspordi sektori käibe kasv on kooskõlas sektori ettevõtete arvu kasvuga (keskmiselt on kasv 4% aastas). Töötajate arv on kasvanud samuti 2016. aastani (keskmine aastane kasvumäär perioodil 2010–2016 on 5% ehk +511 töötajat aastas). Küll aga on 2017. aastal töötajate arv pisut vähenenud (ca 1%, -184 töötajat).

Sektori investeeringud on jätkuvalt kasvamas: perioodil 2010–2015 oli investeeringute keskmine aastane kasvukiirus 13%, aastatel 2015–2017 aga 10%. Investeeringute kogumaht 2017. aastal oli saavutanud 147 mln euro taseme. Ka sektori loodav lisandväärtus on stabiilselt kasvanud, ületades 2017. aastal esmakordselt 200 mln euro piiri.

Maanteetranspordi sektori majandusnäitajad viitavad, et maanteetranspordi sektor ole 2017. aastal majanduslikus vaates aktiisipoliitikast negatiivselt oluliselt mõjutatud. Ettevõtete Läti ja Leedu kütusetarbimise maht on teinud kahekordse kasvu nii 2016. kui ka 2017. aastal – 2017. aastal tangiti Lätis ja Leedus Eesti poolt ettevõtete käibemaksutagastuse andmete kokku 53 tuhat tonni kütust. See viitab asjaolule, et sektor on kohandanud oma tarbimispunkte ning seetõttu ei ole kütuse aktiisitõus neid nii oluliselt mõjutanud.

Kuidas võiks minna tulevikus?

Vaadeldes analüüsitud kütuseid maksulaekumiste ja aktiisi hinnaelastsuste (*Excise Duty Elasticity of Demand*, EDED) osas pelgalt riigieelarve aktiisitulude maksimeerimise aspektist, siis võib koondvaates järeldada, et nii bensini kui diislikütuse mõduka aktiisitõusu puhul aktiisilaekumine eeldatavasti suureneb.

Vaadeldes kütuste aktiisimäärade 5% tõstmise mõju vaid kütuste jaekaubanduse ning maaletoomisega tegelevatele sektoritele, on võimalikud prognoositavad tulemused lühidalt järgmised (Tabel 2):

Tabel 2. Aktsiisikaupade aktsiisimäärade 5% tõstmise võimalik mõju. Allikas: PwC koostatud

	Bensiin	Diislikütus
Sisemaise tarbimise muutus	-2 tuh tonni (-0,6%)	-2 tuh tonni (-0,4%)
Riigieelarve tulude muutus (aktsiis, KM, töötajamaksud, ettevõtte tulumaks)	+10 mln EUR (+4%)	+20 mln EUR (+4%)
<i>Sh. aktsiisitulu muutus</i>	+8 mln EUR (+4%)	+16 mln EUR (+5%)
Tööhõive muutus	-4 in (-0,6%)	-6 in (-0,4%)
Ettevõtjate netokäibe muutus (ilma KM'ta ja aktsiisideta)	-1 mln EUR (-0,6%)	-2 mln EUR (-0,4%)

Oluline on rõhutada, et tegemist on illustratiivse prognoosiga, mis kasutab mitmeid lihtsustusi ning konkreetse aktsiisikauba puhul rakendatud eeldusi. Sisendina kasutatud eeldused on lõpptulemi suhtes väga tundlikud ning paljude sisendite määramine on subjektiivne või usaldusväärselt prognoosimatu (nt tarbijakäitumise võimalik muutus piirikaubanduse suunal). Prognoostulemi täpsus on pärsitud, kuna hetkel on mudel kalibreeritud 2017. aasta andmete alusel. Sellest tulenevalt on toodud stsenaariumite prognoosid pigem illustratiivsed ning 2018. aasta andmete lisamisel mudelisse võivad ka prognoositavad tulemused oluliselt muutuda.

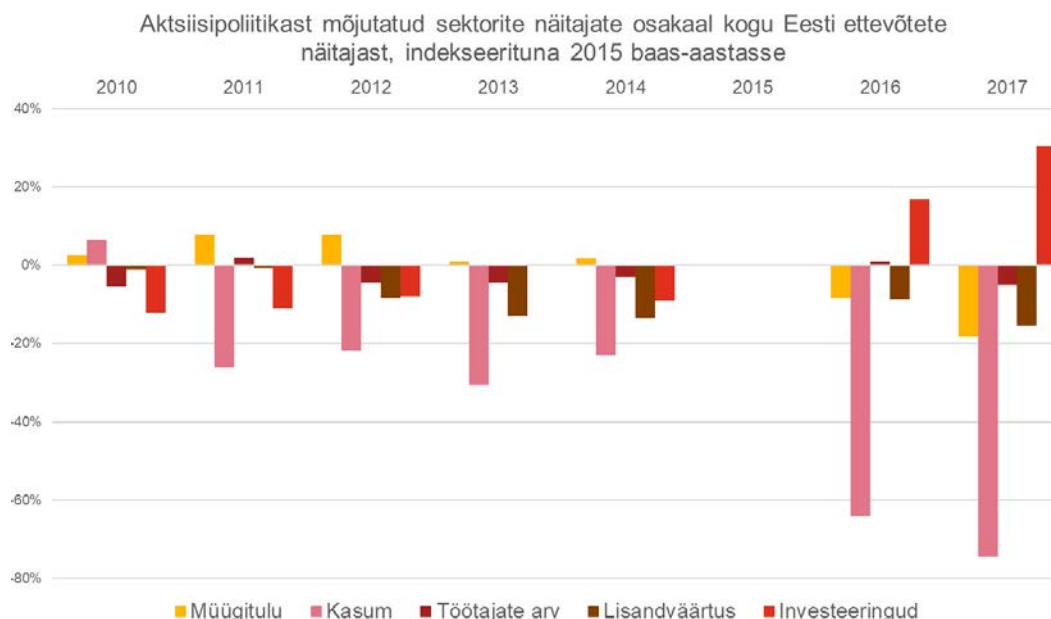
Analüüsid kütuse laiemat majandusmõju ehk diislikütuse hinna mõju transpordisektorile ning läbi transporditeenuse kasutatavusele ka kõigile teistele majandussektoritele selgus, et diislikütuse hinna ning transporditeenuste tarbimismahu vaheline elastsus on ülimaldal – vaid -0,05. Sellest tulenevalt võib väita, et aktsiisi tõusu korral transporditeenuste nõudlus sisuliselt ei muutu (5% aktsiistõus vähendaks teenuste tarbimist vaid 0,1%) ning seega ka muid olulisi mõjusid peale nii vahe- kui lõpptarbijate kulude suurenemise aktsiisi võrra see endaga kaasa ei too. Sisuliselt kogu aktsiisi täiendav kulu (5% aktsiisimäärade kasvu puhul on see ligikaudu 17 miljonit eurot) liigub edasi transporditeenuste kasutajateni – veondus ja laondus absorbeerib esialgu 50% lisakulust, töötlev tööstus 16%, jae- ja hulgikaubandus 14%, muud sektorid 20% ning edasine hinnakandumine lõpptarbijale sõltub juba vastavate sektorite lõpptarbijate hinnatundlikusest.

AKTSIISIKAUPADEGA SEOTUD ETTEVÕTETE MÕJU MAKROMAJANDUSELE

Makromajandusliku mõju osas vaatlesime eelpool loetletud aktsiisikaupadest kõige otsesemalt mõjutatud sektoreid (tootjad, importijad, jaekaubandus, transport) koondpildina. Selleks liitsime erinevate kategooriate ettevõtete näitajad kokku. Kuna mitmed importivad ettevõtted on üheaegselt tegutsevad erinevates turusegmentides (nii tootja/importija kui ka importija/jaemüüja rollis) ning statistiliste andmete detailsusest tulenevalt sisaldasid selliste ettevõtjate näitajad mitmes kategoorias korraga, siis on kokku liidetuna sektorite tulemi mõnevõrra üle paisutatud (kuna mõne ettevõtte näitajad on kahekordselt andmetes sees), kuid üldisi järeldusi ning trende see piirang oluliselt ei mõjuta, kuna puudutab vaid importijate kategooriat.

Analüüsitud sektoritest kõige suurema osa moodustavad oma lisandväärtusega SKP-sse alkoholi ja tubaka jaemüüjad (1,4% SKP-st) ja maanteetransport (0,9% SKP-st). Teised analüüsitud sektorid on väiksema osakaaluga.

Saamaks paremat ülevaadet aktsiisipoliitikast otseselt mõjutatud sektorite võtmenäitajate liikumisest, tuleks neid võrrelda kõigi Eesti ettevõtetega kokku. Järgnev joonis (Joonis 1) toob välja sektorite võtmenäitajate (müügitulu, kasumi, töötajate arvu, lisandväärtuse ning investeringute) osakaalu kogu Eesti ettevõtete vastavatest koondnäitajatest. Illustreerimaks võimalikku aktsiisipoliitika muutuse mõju, on vastavad osakaalud indekseeritud 2015. aasta näitajatesse.

Joonis 1. Aktsiisipoliitikast mõjutatud sektorite vastavate näitajate osakaal kogu Eesti ettevõtete näitajast, indekseerituna 2015 baas-aastasse Allikas: Statistikaamet

Nähtub, et 2016.–2017. aastatel on aktsiisikaupadest vahetult mõjutatud sektorites toimunud võrreldes Eesti kõigi ettevõtetega väga oluline kasumi osakaalu langus, samal ajal kui investeeringu osakaalud on hoopis tõusnud.

Aktsiisikaupadest vahetult mõjutatud sektorite lisandväärtus kokku moodustab summaarselt 6,7% kogu ettevõtete poolt toodetud lisandväärtusest perioodil 2010–2017. Lisandväärtuse osakaal kogu Eesti ettevõtete lisandväärtusest on languses alates 2015. aastast (sektori osakaalu kukkumine 7,2%-lt 6,1%-le). Müügi käibes on näha sarnased tendentsid: kui kogu vaatlusaluse perioodi keskmine müügitulu osakaal on olnud 14,4%, siis 2015.–2017. aastatel on müügitulu osatähtsus langenud 14,6%-lt 11,9%-le.

Analüüsitud sektorite kasumi osakaal kõikide tegevusalade ettevõtete kasumist on oluliselt kukkunud just 2016. aastal, mis on ajaliselt kooskõlas aktsiisipoliitika suuremate muutustega. Kogu perioodi keskmine kasumi osakaal kogu Eesti ettevõtete kasumist on olnud 4,5%, samas kasumi osakaalu langus perioodil 2015–2017 oli järsk: ajalooliselt kõrgeima 2015. aasta näitaja 6,9% pealt kukkus kasumi osakaal aastaks 2017 vaid 1,8% peale.

Võrreldes majanduskeskkonna kui tervikuga on aktsiisikaupadega seotud ettevõtete investeeringud üllatuslikult kiiremini kasvanud. Kui kõikide tegevusalade ettevõtete investeeringute maht on perioodil 2010–2017 kasvanud umbes 2 korda, siis aktsiisikaupadega seotud ettevõtete investeeringud on kasvanud samal perioodil 3 korda. Seega ei ole seni aktsiisipoliitika makromajanduslikust vaatest investeerimisaktiivsust pidurdanud.

Töötajate arvu vaates on kuni 2016. aastani toimunud stabiilne kasv (ca 3% ehk +1 229 töötajat aastas), kuid 2017. aasta tõi kaasa vähenemise -4,3% (-1 838 töötajat). Samal ajal on 2017. aastal kogu Eesti kõikide tegevusalade töötajate arv kokku kasvanud 2%. Seega on aktsiisipoliitikast vahetult mõjutatud sektorite töötajate arv liikunud kogu Eestile vastupidises suunas, mis indikeerib, et aktsiisipoliitikal võib olla olnud teatav mõju ka tööhõivele. 2018. aasta andmed võivad eelduslikult tuvastada langustrendi jätkumise. Antud vähenemist tuleb siiski tõlgendada ettevaatlikult, kuivõrd suurima tööandja grupi ehk jaekaubanduse puhul on teada, et investeeringud on seotud muuhulgas automatiseerimisega, mis vähendab ka töötajate arvu.

TEISTE RIIKIDE KOGEMUS

Teiste riikide kogemusest lähtudes tuleb arvestada, et Euroopa Liidu siseturg koos kaupade vaba liikumise põhimõttega soosib olemuslikult piirikaubandust. See tähendab ühtlasi, et riigid ei saa teha isoleeritud aktiisipoliitikat arvestamata infrastruktuurselt hästi ühendatud lähiriikide aktiisipoliitilist hetkeseisu ja strateegiat.

Piirikaubanduse negatiivset mõju on keeruline ohjata ja piirikaubandust on pea võimatu tagasi keerata. Taani-Saksamaa 45 aasta pikkune kogemus ning Norra-Rootsi ja Rootsi-Taani 20-aastane kogemus näitavad, et see ei ole õnnestunud: pigem on riikide eesmärgiks saanud piirikaubanduse kasvu vältimine.

Muuhulgas tasub rõhutada, et piirikaubanduse tekke põhjuseks ei tarvitse üldse olla aktiisikaubad, vaid ka muud kaubad, mille puhul eksisteerib oluline hinnavahe. Näiteks oli Norra piirikaubanduse käivitajaks hoopis toidukaupade oluline hinnaerinevus Rootsiaga.

Teiste riikide praktikast nähtub, et muudatusi aktiisides tehakse korraga vähemal määral, aga stabiilselt. Uuringus analüüsitud Rootsi, Norra, Taani ja Läti osas puudub aktiiside järskude üles ning alla hüpete osas varasem praktika ning kogemused perioodil 2010–2017. Aset on leidnud vaid ühekordsed olulised sündmused, mis löid piirikaubanduse tekkeks olulised eeltingimused: näiteks euroliiduga liitumine ja piirikontrolli kadumine, silla avamine kahe riigi vahel vms.

Peamised tähelepanekud, riskid ja võimalused

1. Aktsiisipoliitika muudatuste tegemisel on vaja riigil otsustada ning üldsusele selgemalt kommunikeerida, mis on aktsiisipoliitika eesmärk.

Aktsiisipoliitika eesmärk võib olla nii tervise kui keskkonnakahjude minimeerimine, aktsiisitulu maksimeerimine kui ka üldise ettevõtlus- ja isikuvabaduse soodustamine. Põhjamaade kogemusest on teada, et kui eesmärgiks on vähendada alkoholi tarbimist, siis on riigid valmis aktsepteerima nii piirikaubanduse negatiivseid mõjusid kui ka aktsiisilaekumiste vähenemist (Rootsi ja Norra). Samas, kui eesmärgiks on keskenduda vabaturumajandusele ja vabale kaubandusele, siis aktsepteeritakse sellega kaasnevat negatiivset mõju tervisele (Taani).

Eesti peaks sarnaselt Põhjamaadele otsustama, milline on aktsiisipoliitika eesmärkide omavaheline mõistlik tasakaal ja selle ka vastavalt kõigile turuosalistele ja ühiskonnale selgelt kommunikeerima. Seega on vaja otsustada, mil määral on eesmärk vabaturumajandus ehk tagada ettevõtete õigus kasumit teenida ja jätta otsustamine ka alkoholi ja tubaka tarbimise osas üksikisiku tasemele, kui oluline on rahvatervis/keskkond ning kui suurt rolli mängib aktsiisipoliitikas riigieelarve tulude pool. Hinnata tuleks erinevate eesmärkide mõju üksteise suhtes (nt millised mõjud on riigile kahjulikumad: rahvatervise halvenemisest tulenevad või vabaturumajanduse piiramisest tulenevad mõjud). Alles siis on võimalik ellu viia põhjendatud ning ka ühiskonna poolt paremini aktsepteeritumaid aktsiisimuudatusi.

2. Poliitikakujundajatel peab olema ülevaade hetkeolukorrast ja alusandmed selle olukorra kirjeldamiseks.

Tähelepanek on suunatud tehnilisele aspektile: puuduvad ühtsed klassifikaatorid ja fikseeritud metoodilised alused, millest lähtuvalt oleks võimalik eristada aktsiisikaupade äri seotud ettevõtteid. Analüüsi käigus koondatud andmed erinevate aktsiisikaupade tootjate, importijate või jaemüüjate kohta ei ole regulaarselt saadaval ning sisaldavad paraku mitmeid andmetest tulenevaid piiranguid. Põhimõtteliselt ei ole poliitikakujundajatel aktsiisipoliitika otsuseid tehes olnud asjakohaselt võimalik analüüsida mõju erinevate sektorite ettevõtetele.

Selleks, et tuleviku poliitikaotsused saaksid tugineda süstematiseeritud analüüsil, on otstarbekas leppida kokku nii klassifikaatorites kui ka metoodilistes alustes, mille osas regulaarselt seiratakse aktsiisipoliitikast mõjutatud sektoreid ja/või majanduse käekäiku laiemalt. Sealjuures on ka kriitiline seiramise regulaarsuse ajastus, mis oli ka praeguse aruande koostamise puhul oluliseks raskuseks. Seire regulaarne ajastus peab lähtuma aastaste statistiliste alusandmete kättesaadavaks muutumise ajast.

3. Aktsiise ei ole otstarbekas tõsta või langetada korraga suures mahus, kuna selle tagajärgede mõju ei ole võimalik usaldusväärset ette ennustada.

Euroopa Liidu seisukohast ei ole piirikaubandus probleem – see peab riike distsiplineerima ja konkurentsi tekitama. Vastavalt uuringus analüüsitud Taani, Rootsi, Norra ja ka Läti kogemusele ei ole analüüsitud ajaperioodis aktsiise tõstetud korraga nii olulisel määral kui viimaste aastate aktsiisipoliitikaga Eestis. Muutused neis riikides on olnud väikesed ning stabiilsed. Riigid ei ole teinud nõ sotsiaalseid eksperimente suurte aktsiisitõusudega või ka -langetamistega. Aktsiise on küll langetatud (nt Rootsi õlleaktsiis 2013. aastal) ning vajadusel langetamist ka tagasi keeratud, kuid seda pole kunagi tehtud korraga olulisel määral. Nii jäetakse endale võimalus jälgida turureaktsiooni ja teha vajadusel aktsiisipoliitikas korrekture. Seega ei ole ka meie lähinaabritel hiljutist otsest kogemust, milline võiks olla suur aktsiiside langetamise mõju piirikaubanduse tingimustes siseriiklikule tarbimisele.

Kuigi piiride avanemisest või infrastruktuuri ja ligipääsu paranemisest on piirikaubandus erinevate riikide vahel mitmel puhul üsna kiiresti tekkinud, siis selle vähendamist olulise aktsiisimäärade alandamise kaudu ei ole analüüsitud riikides katsetatud. Seega piirikaubanduse vähendamist on seni initsieerinud vaid piirikaubanduse sihtriik (läbi enda aktsiisimäärade tõstmise), mitte lähteriik (läbi aktsiiside alandamise). Kuigi mõlemal lähenemisel on hinnavahele sama mõju, siis ei pruugi piirikaubanduse tarbijakäitumine läbi aktsiistõusu olla samaväärne aktsiisi langetamisega.

Eeltoodust tulenevalt on oluline mõista, et kui tulevikus plaanitakse aktsiisimäärasid muuta, siis suured ja järsud hüpped nii aktsiisimäärade langetamises kui tõstmises on sisuliselt piirikaubandusele prognoosimatu mõju ulatusega.

4. Piirikaubandust on raske tagasi pöörata ja piirikaubandus ei ole üksnes aktsiisipoliitika tulemus.

Taani-Saksamaa 45 aasta pikkune kogemus ning Norra-Rootsi ja Rootsi-Taani 20-aastane kogemus näitavad, et piirikaubanduse tagasi pööramine ja oluline vähendamine ei ole õnnestunud. Riikide peamiseks eesmärgiks piirikaubanduse kontekstis on saanud piirikaubanduse kasvu vältimine. Muuhulgas on see seotud asjaoluga, et piirikaubandus eksisteerib nendes riikides ka kaupade puhul, mis ei ole aktsiisidega maksustatud, aga mille puhul on hinnaerinevus koduriigi ja sihtriigi vahel piisavalt suur, et piirikaubanduse objektiks olla: nt Norra ja Rootsi toidukaupade hinnaerinevus. Sarnaseid tendentse on näha meie hinnangul ka Eesti-Läti kontekstis, kus ka aktsiisidega maksustamata kaubagruppide osas on juba varasemalt, enne aktsiisikaupade piirikaubanduse aktiveerumist, olnud Läti sihtriigiks kaupade ostmisel (nt ehitusmaterjalid või aiandustooted).

Kui hinnavaheed ka teiste kaupade puhul püsivad, mida piirikaubanduse kontekstis Lätist Eestisse tuuakse, siis puudub välisriikide praktika analüüsile tuginedes kindlus, et piirikaubandus aktsiiside langetamisega oluliselt väheneks.

5. Ettevõtete majandustegevuse näitajate muutus on lisaks piirikaubanduse fenomenile mõjutatud mitmetest teistest teguritest.

Tuvastasime analüüsi käigus olulisi muutusi ettevõtete majandusnäitajates ka enne piirikaubanduse aktiveerumise aega, mis viitavad, et tõus või langus majandusnäitajates on seotud ka muude makromajanduslike muutujatega. Sellisteks muutujateks on näiteks mootorkütuste puhul maailmaturu naftahindade järsk langus 2014. ja 2015. aastal, alkoholi puhul müügipiirangute kehtestamise mõju 2015. aastal jms. Lisaks on piirikaubanduse eeldused tekkinud suuresti ka asjaoluga, et Läti liitus eurosooniga 2014. aastal, mis on lihtsustanud riikide vahelist kaupade liikumist. Mitmed piirikaubanduse tekkele viitavad indikatsioonid olid näha juba 2014. aasta andmestikus ehk enne aktsiisimäärade järskude muutuste algust.

6. Aktsiisipoliitiliste otsuste tegemisel tuleb mõista, millised sektorid ja tarbijad absorbeerivad vastava mõju ja kas sellele sihtrühmale avaldatav mõju on kooskõlas aktsiisipoliitika eesmärkidega.

Aktsiisipoliitika mõju kontsentreerub nendele tarbijatele, kes ei saa odavamate alternatiivide järele liikuda, ning nendele turuosalistele, mis ei saa oma äritegevust ümber kohandada. Arusaadavalt on piirikaubandus tekkinud ainuüksi sel põhjusel, et kaubad ja inimesed liiguvad sinna, kus on hind ja pakkumine sobivad ning kauba hankimiseks on tagatud sobiv infrastruktuur.

Kuivõrd rahvusvaheline maanteetranspordi sektor saab oma tarbimispunkte muuta (sh viia need Läti või Leetu), ei ole ka aktsiisipoliitika nii olulist mõju maanteetranspordi sektorile tervikuna avaldanud. Põllumajanduses, mis on samuti diislikütuse üks olulistest tarbijatest, ei ole selline tarbimispunktide muutus tehniliselt võimalik. Sarnane on seis ka leibkondadega mootorkütuste vaatest. Siin tuleb muuhulgas arvestada, et nt bensiini aktsiisitõusul on vahetu mõju peamiselt just leibkondadele (kuna need tarbivad valdava osa bensiinist, samal ajal kui ettevõtted tarbivad peamiselt diislikütust).

Kui näiteks alkoholitootjad saavad viia osaliselt oma toodangu teisele poole piiri, kust see piirikaubanduse raames tagasi Eestisse tuuakse, või osaliselt suunata fookust toodete ekspordile teistele välisturgudele, siis jaemüüjate turg on ainult Eestis ja kui aktsiisitoodetele tarbijate vaates sisulisi asendustooteid ei eksisteeri, siis puudub ka jaemüüjatel alternatiiv.

Ühtlasi on oluline tähele panna, et siin eksisteerib ka teatav võimalus ekspordi kasvuks. Kui Eesti ettevõtted ekspordivad Lähti ja tarbijad toovad vastavad kogused tagasi, koormab see ilma suurema tulemuslikkusega keskkonda. Teisalt tekitab see võimaluse suurendada ettevõtete ekspordivõimekust, mis on mõneti nähtav ka ekspordistatistikas (nt õlle eksport ka teistesse riikidesse on kasvanud, alkoholitootjate eksport kasvas 2017. aastal 26% võrra perioodi kõrgeimale tasemele ehk 56 mln euronit). See tähendab, et koduturu langev nõudlus survestab rohkem välisurgudele mõtlema ning piirikaubanduse eksport Läti suunal annab nii mõnelegi tootjale võimaluse ekspordiga algust teha. Sarnane kogemus on ka Taanist, kus Tuborgi laienemisele teistesse riikidesse aitas oluliselt kaasa esialgu ekspordi kasvatamine Saksamaa suunal.

7. Summeeritult on aktsiisikaupadega (alkohol, tubakas, kütus) seotud ettevõtete kasumid saanud aktsiisipoliitika tulemusena aastatel 2015–2017 tuntava löögi.

Kui majanduses tervikuna on ettevõtete kasumid perioodil 2015–2017 kasvanud (aastane koondkasvumäär +31%), siis aktsiisikaupade äri (alkohol, tubakas, kütus) seotud ettevõtete kasumid on makromajanduse vaates samal perioodil oluliselt kukkunud (aastane koondkahanemine -33%). Järsk langus on toimunud just 2016. aastal, kui kogukasum langes 213 mln euro pealt 85 mln euronit. Samal ajaperioodil on aktsiisikaupade äri seotud ettevõtete investeeringud oluliselt kiiremini kasvanud kui majanduses tervikuna. Kuna investeeringud peaks vähemalt osaliselt avalduma ka kasumi kasvus, siis indikeerib antud fenomen täiendavalt aktsiisipoliitika tugevat võimalikku mõju kasumlikkuse langusele.

Samas on oluline rõhutada, et mitte kõigi aktsiisikaupadega otseselt seotud sektorite kasumlikkus ei ole ühtviisi langenud, osa uuritud sektoreid on suutnud enda kasumlikkust hoopis kasvatada.

8. Aktsiisitõusud on mõjutanud aktsiisikaupadega tegelevaid sektoreid erinevalt: osade sektorite puhul on näha olulist kasumlikkuse, lisandväärtuse ning investeeringute langust, samas kui teiste majandusnäitajad on hoopis paranenud.

Kuigi on teada, et osa tubaka- ja alkoholiaktsiiside hinnatõusust on kantud lõpptarbijale, siis piirikaubanduse aktiveerumine on mõjutanud vahetult ka ettevõtlussektori majandusnäitajaid. Samas ei ole alkoholi- ja tubaka aktsiisitõusud ning piirikaubandus ühtmoodi mõjutanud kõiki sektoreid, mis on alkoholi ja tubaka aktsiisikaupade äri seotud. Näiteks siidri ja veini importijate kasumid on kasvanud, erinevalt näiteks kange alkoholi importijatest. Viimase puhul on põhjus arvatavalt konkreetsete aktsiisikaupade mõnevõrra erinevas hinnaelastuses (nn käsitöö siider ja kvaliteetvein on vähem elastsed kaubad).

Alkoholitootjate käive on 2014–2017 perioodil langenud kokku ca 11% (keskmine langusmäär aastas 3,7%, langus 3 aasta peale kokku ca 27 mln eurot), kasum kukkunud 30% (keskmine langusmäär aastas 12%, kokku ca 7 mln eurot), investeeringud kahanenud 63% (keskmine langusmäär aastas 28%, kokku ca 16 mln eurot).

On mõnevõrra üllatav, et jaemüüjate finantsnäitajad ei ole veel 2017. aasta aktsiisipoliitikast oluliselt mõjutatud. Perioodil 2015–2017 tõusis kasum ca 15 mln euro võrra. Siiski eksisteerib tugev indikatsioon, et oluline langus võib majandusnäitajates toimuda 2018. aastal, kuivõrd esialgsed 2018. aasta alkoholi jaemüügikoguste numbrid viitavad ligikaudu 30% langusele ning alkohol ja tubakas moodustab ligikaudu viiendiku kogu jaemüüjate käibest. Seetõttu on kriitiline, et 2018. aasta majandusnäitajate laekumise või avaldamise järgselt analüüsitaks aktsiisipoliitika kujundajate poolt ka 2018. aasta näitajaid enne järgnevat aktsiisipoliitiliste otsuste tegemist.

Mootorkütuse aktsiisitõusud on absorbeerinud peamiselt kütuse importijad, mille varasemad ca 1-2% netokasumimarginaalid on aastatel 2016–2017 oluliselt langenud ning jõudnud 4–5% netokahjumi marginaalini,

2017. aasta kogukahjum ületas juba -58 miljonit eurot. Absoluutnumbrites on kasumi langus olnud perioodil 2015–2017 kokku ca 91 mln eurot. Samas, kütuste jaemüüjad ning maanteetranspordi sektor ei olnud kuni 2017. aasta lõpuni oma majandusnäitajates aktsiisipoliitikast veel oluliselt mõjutatud.

9. Summeeritult on aktsiisikaupadega seotud ettevõtete tööhõive osakaal kogu tööhõivest seni jäänud pikaajalises vaates sisuliselt samale tasemele.

Analüüsitud sektoritest panustavad tööhõivesse enim spetsialiseerimata kauplused (keskmiselt antud perioodil ca 45% analüüsitud sektorist ehk ca 18 tuhat töötajat) ja maanteetranspordi ettevõtted (keskmiselt 37% ehk ca 14 tuhat töötajat).

Makromajanduslikus vaates ei ole näha olulist aktsiisipoliitika mõju töötajate arvu suhtes: analüüsitud sektorite tööhõive osakaal kogu tööhõivest on jäänud pikaajalises vaates sarnasele 9–10% tasemele.

Tööhõives on toimunud stabiilne kasv kuni 2016. aastani, kuid 2017. aastal langes tööhõive aktsiisipoliitikast otseselt mõjutatud sektorites – absoluutarvus on töötajate arv taandatuna täistööajale vähenenud 4,3% ehk 1 838 töötaja võrra. Võtmeküsimus on, kas langus on jätkunud ka 2018. aastal. Kuna 2018. aasta ettevõtete majandusnäitajate andmed ei ole uuringu läbiviimise ajal veel kättesaadavad, pole võimalik hinnata langustrendi jätku. Kuna samal ajal on 2017. aastal kõikide tegevusalade ettevõtete töötajate arv taandatuna täistööajale 2016. aastaga võrreldes kasvanud ligi 2%. Kuigi tööhõive on väga paljuski mõjutatud muudest faktoritest (nt automatiseerimine või tootlikkust suurendavad ümberkorraldused jms), siis võib vastassuunaliselt liikuvat hõivet aastal 2017. mõneti pidada ka aktsiisipoliitika mõjuks.

10. Kuigi Lätiga piirnevates maakondades jaemüüjate hõive kokku on kasvanud, on väikesed, alla 20 töötajaga alkoholi- ja tubakatoodete jaemüüjad olnud Lätiga piirnevates maakondades olulised hõives kaotajad.

Kui makromajanduslikul tasemel summeeritult piirikaubanduse mõju hõive osas veel jõuliselt ei avaldu, siis piirikaubanduse aktiveerumisel on olnud vahetu mõju Lätiga piirnevate maakondade jaemüüjate hõivele (paraku muud majandusnäitajaid ei ole regionaalses vaates kättesaadavad). Vähemalt 20 töötajaga ettevõtete töötajate arv on aastatel 2010–2015 kasvanud nii Eestis tervikuna aastases tempos ca 1%. Alates 2015. aastast on kasvutempo kiirenenud: 5% aastas. Ka Lätiga piirnevates maakondades on töötajate arv üle 20 töötajaga ettevõtetes kasvanud, koondkasvutempo 2010-2015 ca 1% ning kiirenenud alates 2015. aastast (kasvutempo 4%).

Samal ajal on väikeste, alla 20 töötajaga ettevõtetes, töötajate arv tervikuna Eestis languses. Aastatel 2010-2015 oli langustempo 1% aastas, kiirenes 2015. aastast alates (-8% aastas). Ka Lätiga piirnevates maakondades oli alla 20 töötajaga ettevõtetes langustempo Eesti keskmisele sarnane perioodil 2010-2015: -2%. Lätiga piirnevates maakondades on aga alla 20 töötajaga ettevõtetes töötajate langustempo olnud oluliselt kiirem perioodil 2015-2017 (-16% aastas). Eestis tervikuna on langus olnud sellistes ettevõtetes -8% aastas.

Kokku on 2015–2017 ehk kahe aastaga piiriäärsete maakondade alla 20 töötajaga jaemüüjate hõive kukkunud 31% võrra ehk 102 inimese võrra. Samal ajal on perioodil 2015-2017 kasvanud toidu, alkoholi või tubaka müügiga üle 20 töötajaga ettevõtetes töötajate arv Lätiga piirnevates maakondades 207 inimese võrra. Summaarselt on seega suurte jaemüüjate töötajate arvu kasv Lätiga piirnevates maakondades olnud suurem kui summaarselt alla 20 töötajaga toidu, alkoholi ja tubaka müügiga tegelevates ettevõtetes töötajate langus (105 töötaja võrra suurem). Kuigi kindlasti on siin ka mõju turu üldisel kontsentreerumisel, võib väikepoodide märgatavalt kiirenenud hõive langustempo alates 2015. aastast viidata ka aktsiisipoliitika mõjule.

11. Eeldatavalt on 2018. aasta aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse peamiste mõjude avaldumise aasta.

Nagu aruandes läbivalt rõhutatud on: uuringu peamiseks piiranguks asjaolu, et mitmed olulised statistilised andmed (tarbimisandmed, keskmised hinnad, ettevõtete majandusnäitajad jms) on kättesaadavad ainult kuni 2017. aastani. Seetõttu on ka järeldused valdavalt piiratud 2017. aasta seisuga.

Rõhutame, et lähtudes olemasolevatest andmetest 2018. aasta kohta (kaarditehingute statistika Lätis, lühiajalised piiriületused Eesti-Läti suunal, Soome turistide arvu muutus, aktsiisikaupade saatmine laevadele ja sadamapoodidesse, suuremate jaekettide andmed alkoholimüügi koguste osas) võime eeldada, et ettevõtete 2018. aasta majandustulemustele on aktsiisipoliitikal olnud täiendav negatiivne mõju. Eksisteerib reaalne oht, et sektorid, mille kasumlikkus on olnud ajalooliselt madal ning jätkuvas langustrendis, on kahjumisse langenud. Sealt omakorda eskaleerub mõju laiemalt nii tööhõivele kui ka riigieelarvele.

Seetõttu on poliitikakujundajatel enne järgnevate põhimõtteliste aktsiisipoliitiliste otsuste tegemist oluline analüüsida ka 2018. aasta ettevõtete majandusnäitajaid nende esialgse laekumise (juuli 2019) või Statistikaameti poolt laiemas mahus avalikustamise (jaanuar 2020) järgselt.

1. Sissejuhatus

PwC viis analüüsi läbi vastavalt Rahandusministeeriumi hankele „Analüüs „Aktsiisipoliitika riskid, võimalused ja mõju majanduskeskkonnale piirikaubanduse tingimustes““. Analüüs on läbi viidud Rahandusministeeriumi algatusel ja on rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondist ning Rahandusministeeriumi eelarvest, Vabariigi Valitsuse 4. detsembril 2014. aastal heaks kiidetud ning Euroopa komisjoni 10. detsembril 2014. aastal kinnitatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide 23 rakenduskava 2014–2020“ prioriteetse suuna 4 „Kasvuvõimeline ettevõtlus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus“ tegevuse 4.2.1 „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine“ ehk Riigi Teadus- ja Arendustegevuse toetamine (RITA) programmi raames.

1.1. Analüüsi taust ja eesmärgid

Aktsiisid on riigile oluline tuluallikas, millega on samas võimalik mõjutada ka muude eesmärkide täitmist, näiteks tervisekäitumist ja keskkonnasäästlikust. Viimaste aastate keskmisest jõulisem aktsiisimäärade tõstmine on kaasa toonud suure kõlapinna erinevates meediaväljaannetes ning avalikus ruumis üldiselt. Osa Eesti elanikke ning ettevõtteid on avaldanud pahameelt riigi aktsiisipoliitika üle, suundudes aktsiisiga maksustatud tooteid ostma naaberriikidesse. Kuigi tänasel päeval on riigil põhjalik ülevaade aktsiisipoliitika mõjudest maksude laekumisele ja tarbijakäitumise muutumisele, siis tervikpilt poliitika mõjust ettevõtetele ning üldisele majanduskeskkonnale puudub.

Vastavalt hanke eesmärgile on analüüsi eesmärk **anda ülevaade viimase 3–5 aasta alkoholi-, tubaka- ja mootorikütuste aktsiisi aktsiisipoliitika laiemast mõjust majanduskeskkonnale piirikaubanduse tingimustes, millele tuginedes saab uurida erinevate võimalike otsustega kaasnevaid riske ning võimalusi aktsiisipoliitika tõhustamiseks tulevikus².**

Selleks, et analüüsida viimase 3–5 aasta aktsiisipoliitika muudatuste mõju, on vajalik majanduskeskkonnale avaldunud mõjude tuvastamiseks vaadelda pikemat ajaperioodi. Seetõttu on töös vaatluse all ettevõtete majandusnäitajad alates 2010. aastast, et võrrelda trende enne ja pärast Eesti-Läti piirikaubanduse teket.

Seega on analüüsi peamiseks eesmärgiks koondada kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid, hinnata nende alusel aktsiisipoliitika mõju ettevõtetele ning majanduskeskkonnale. Samuti pakkuda võimalusi olukorra tõhustamiseks läbi asjakohaste poliitikasoovituste, mis võimaldavad riigil tulevikus langetada teadmuspõhiseid otsuseid.

Eeltoodust tulenevalt on analüüsi kontekstis kriitiline keskenduda kvaliteetsetele alusandmetele, mille alusel on võimalik nii kvantitatiivse analüüsi kui ka ekspertarvamuste põhjal koondada informatsioon sõltumatult. **Sealjuures on fookuses usaldusväärsetel andmetel põhinev statistiline analüüs, et mõju hindamise tulemused oleksid objektiivsed ja ei sõltuks erinevate huvigruppide kvalitatiivsetest sisenditest.**

Vastavalt hanke tingimustele ei kajasta meie analüüs järgnevaid aspekte:

- elektri-, kütteenete- ja pakendiaktsiisi, sest nende puhul ei ole pikka aega poliitikamuudatusi olnud. Pakendiaktsiisi puhul on muuhulgas teostatud hiljuti pakendite maksustamise analüüs;
- Elektri- ja gaasiaktsiisi majandusmõju, kuivõrd käivitumas on erand suurtarbijatele ja selle loomise käigus on majanduslikku mõju analüüsitud;
- põhjalikult muid olulisi valdkondi, mida aktsiisipoliitika mõjutab – sh mõju inimeste tervisele ja keskkonnale –, kuivõrd see ei ole töö fookus. Küll aga on mõjud rahvatervisele ja keskkonnale kirjeldatud põgusa teoreetilise ülevaadena, sh omakorda nende kaudne mõju majanduskeskkonnale. Küll aga tasub rõhutada, et aktsiisipoliitikast tingitud mõjud on analüüsi läbiviimise hetkel täies ulatuses veel suuresti avaldumata ning seetõttu raskesti hinnatavad.

² Analüüsi aluseks olev vaatlusalune periood lõpeb aastaga 2017 tulenevalt sellest, et 2018. aasta andmed ei olnud analüüsi läbiviimise hetkel veel kättesaadavad. Üksikutes kohtades aruandes on teatud andmete kohta 2018. aasta info siiski toodud olukorras, kus see on olnud üheaegselt nii kättesaadav kui analüüsi eesmärgi saavutamiseks ja järelduste tegemiseks olulise tähtsusega.

1.2. Analüüsi ülesehitus

Analüüs koosneb kuuest peamisest osast:

1. **Sissejuhatus** annab ülevaate analüüsi taustast, eesmärgist ja ülesehitusest. Kirjeldame üldisel tasemel ka aruannete piiranguid ja andmelünki, mille sisu on aruandes läbivalt ning detailsemalt välja toodud. Sealhulgas kuidas on vastavaid piiranguid ja andmelünki adresseeritud (nt imputeerimise, alternatiivse andmeallika kasutamise vm viisil) ning milline on nende võimalik mõju analüüsi tulemitele ja järeldustele. Andmelünkade tuvastamisel kaalutlesime nii nende statistilist usaldusväärsust, vaatlusaluse perioodi kaetust andmestikuga kui teabe empiirilisust. Ühtlasi on sissejuhatuses toodud loetelu sotsiaal-majandusliku mõjuanalüüsi läbiviimise aluseks olnud andmetest ja andmeallikatest.
2. **Eesti riigieelarve tulude struktuuri, aktsiisitoodete hinnastruktuuri ja turgude ülevaade** kirjeldab Eesti majanduskeskkonda laiemalt, andes ülevaate hetkeolukorrast ja luues raami läbiviidud analüüsile. Peatükk annab fookuse mõjude hindamiseks, käsitledes mh Eesti maksusüsteemi, riigieelarve struktuuri ja dünaamikat, aktsiisimäärade muutust ajas, aktsiisikaupade hinnastruktuuri ning turuanalüüsi.
3. **Aktsiisikaupade tarbimine, tootmine, väliskaubandus (import-eksport)** kirjeldab ja analüüsib varasemate uuringute põhjal muutuseid alkoholi ning tubaka soetamises ja tarbimises leibkondades, kütuse tarbimises leibkondades ning ettevõtetes, alkoholi tootmises, aktsiisikaupade ekspordis ja impordis ning piirikaubanduse mahtudes vaatlusalusel perioodil (st aastatel 2010–2017). Ülevaade annab sisendi sotsiaal-majandusliku analüüsi raamistamiseks ja tõlgenduste loomiseks ning kannab hankedokumendi metaanalüüsi ülesandest tulenevat vajadust. Kasutatud andmeallikate juures oleme välja toonud andmelüngad ja piirangud, juhtimaks lugeja tähelepanu kitsaskohtadele alusandmestikus.
4. **Sotsiaal-majandusliku mõjuanalüüsi (mõju ettevõtlussektorile)** peatüki eesmärk on tuvastada statistiliste analüüsimeetoditega aktsiisipoliitika mõju ettevõtlussektorile, eristades sealjuures aktsiisikaupade tootjad, müüjad, importijad ja sisendina kasutajad. Peatükk jaguneb omakorda viieks alapeatükiks:
 - 4.1. **Ettevõtete majandustegevuse analüüs (alkohol ja tubakas)** – sh ülevaade alkoholi ja tubaka aktsiiside muutustest Eestis, Lätis ja Soomes; aktsiisikaupadest mõjutatud ettevõtete (tootjad, importijad, jaemüüjad) majandusnäitajatest; täiendavad andmed aktsiiside mõju hindamiseks (toimlapõhine analüüs, kütuste müük maakondade lõikes, käibemaksutagastused välisriikides tangitud kütuste osas jm). **Alapeatüki lõpus toome välja peamised tähelepanekud alkoholi ja tubaka aktsiiside mõjust ettevõtete majandustegevusele.**
 - 4.2. **Ettevõtete majandustegevuse analüüs (kütused)** – sh ülevaade mootorikütuste aktsiiside muutustest Eestis, Lätis ja Soomes; aktsiisikaupadest mõjutatud ettevõtete (importijad, jaemüüjad, maanteetranspordi sektor) majandusnäitajatest; täiendavad andmed aktsiiside mõju hindamiseks (toimlapõhine analüüs, kaarditehingute statistika, Soome turistide statistika, lühiajalised piiriületused jm); intervjuude sisend. **Alapeatüki lõpus toome välja peamised tähelepanekud kütuse aktsiisi mõjust ettevõtete majandustegevusele.**
 - 4.3. **Aktsiisikaupadega seotud ettevõtete koondmõju makromajandusele** – peatükis keskendume eelnevalt analüüsitud ettevõtete üldise sotsiaal-majandusliku mõju hindamisele makromajanduslikus vaates. Kui ettevõtete majandustegevuse analüüs andis ülevaate toimunud muutustest peamiste majandusnäitajate lõikes, siis selles peatükis on koondatud vastavate ettevõtete gruppide osa makromajanduses.
 - 4.4. **Teoreetiline ülevaade alkoholi-, tubaka- ja kütusetarbimise mõjudest rahvatervisele ja keskkonnale** – mõju keskkonnale ja rahvatervisele ei ole meie töö fookuses ega kuulu põhjalikule andmepõhisele mõjuhindamisele, küll aga leiab see teoreetilist käsitlust. Illustreerimaks vastavaid teoreetilisi kontseptsioone ja hinnanguid, on alapeatükis toodud statistilised näitajad Eesti kohta, sh tarbimise teoreetilisest kulust ühiskonnale.
5. **Stsenaariumite analüüsis** keskendume mõjude modelleerimisele iga aktsiisikauba lõikes kolme erineva stsenaariumi alusel. Vastavalt aktsiisikaubale on stsenaariumitena käsitletud aktsiiside samale tasemele jätmist ehk 2019. aasta veebruaris kehtinud määrade püsima jäämist, aktsiiside tõstmist ning aktsiiside langetamist.

Modelleerimisel on tuginetud 4. peatükis analüüsitud andmetele ettevõtete majandusnäitajatest, eeldustest, seostest jne. Stsenaariumite analüüsi ja modelleerimise väljund on muuhulgas Exceli-põhine mudel (töövahend). Peatükis on ka elastsuste hindamise alapeatükk, mis on seotud nii hanke dokumendi ootusega tuvastada võimalikud hinnaelastsused kui ka otsese vajadusega kasutada hinnaelastsusi nii mõjude arvutuslikul tuvastamisel kui ka stsenaariumite modelleerimisel. Alapeatükis on analüüsitud ja välja arvatud nii kütuse (eraldiseisvalt bensiin ja diislikütus), alkoholi (eraldiseisvalt õlle, siidri ja kange alkoholi) kui tubakaga seotud nõudluse hinnaelastsused ja impordi hinnaelastsused. Samuti on käsitletud piirikaubanduse ning salakaubanduse hinnaelastsusi.

6. **Rahvusvaheline ülevaade ja peamised õppetunnid Eestile peatükk** keskendub ülevaate andmisele aktiisipoliitikatest piirikaubanduse tingimustes Norra-Rootsi, Rootsi-Taani ja Taani-Saksamaa suunal. Teiste riikide praktika alusel on välja toodud peamised tähelepanekud ja õppetunnid Eestile.

1.3. Analüüsi alusandmed

Kasutame uuringus läbivalt suurt hulka erinevaid andmestikke, mistõttu anname tervikliku ülevaate andmetest, mida aktsiisipoliitika sotsiaal–majandusliku mõju hindamisel kasutame. Nimetatud allikatele on viidatud iga analüüsitegevuse juures ka eraldiseisvalt. **Analüüs tugineb valdavalt kvantitatiivsel teabel ja statistilistel andmetel.** Töö raames läbiviidud intervjuudelt koondatud teavet kasutasime teisese statistilise sisendina kvantitatiivse teabe tõlgendamiseks ning täiendamiseks.

Sotsiaal-majandusliku mõjuanalüüsi alusandmed võib allikate järgi liigitada:

- Statistikatööd ehk Statistikaameti sisendandmed. Statistikaameti andmebaasist koondatud kvantitatiivsed andmed olid aluseks olemasoleva olukorra analüüsil. Olulisemad vaatlusalused statistikatööd on „Leibkonna eelarve uuring“, „Tööstustooded“ ja „Kaupade väliskaubandus“. Aktsiisikaupadega tegelevate ettevõtete majandustegevuse analüüsimiseks kasutati uuringut „Ettevõtete majandusnäitajad“, mida tervikliku vaate loomiseks täiendati ettevõtete majandusaasta aruannetest ning Maksu- ja Tolliameti käibedeklaratsioonidest saadud andmetega. Piirikaubanduse mõju analüüsis tööhõivele olid aluseks EKOMARi andmebaasi andmed. Kõigi statistikatööde metoodika on toodud aruande lisades.
- Rahandusministeeriumi sisendandmed. Statistilise andmeanalüüsi aluseks oli lisaks Statistikaameti andmetele ka Rahandusministeeriumi edastatud teave.
- Maksu- ja Tolliameti sisendandmed. Väga oluline sisend meie aruande kontekstis pärineb Maksu- ja Tolliametilt, mis on mh varimajanduse ning käibemaksutagastuse andmete koondaja ja analüüsija.
- Tervise Arengu Instituudi (TAI) sisendandmed. Seoses teoreetilise ülevaatega alkoholi-, tubaka- ja kütusetarbimise mõjudest rahvatervisele ja keskkonnale on töös kasutatud ka TAI andmeid, illustreerimaks vastavaid mõjusid Eesti kontekstis.
- Eesti Panga andmed. Lisaks eeltoodule kasutati töö läbiviimiseks Eesti Panga andmeid, mis võimaldasid analüüsida Eesti kodanike kaarditehingute statistikat välisriikides.
- Kvalitatiivsed andmed ehk intervjuude kaudu koondatud sisend. Individuaal- ja grüpiintervjuud toimusid erinevate alaliitude ja ühendustega, kogumaks vahetut tagasisidet ettevõtete hinnangutest ja majandusnäitajate muutustest piirimaakondade toimlates. Intervjuud viisime läbi järgmiste liitude esindajatega: Eesti Õlletootjate Liit, Eesti Õliühing, Eesti Vedelkütusevaru Agentuur (OSPA), Tubakatootjate Eesti Assotsiatsioon, Alkoholi Tootjate ja Maaletootjate Liit ja Eesti Rahvusvaheliste Autovedajate Assotsiatsioon (ERAA). Lisaks viisime läbi intervjuud kahe suurema jaeketi esindajatega. Olulisemad intervjuude järelused ja tähelepanekud on toodud aruandes. Intervjuukavad on leitavad aruande lisadest (Lisa 10. Intervjuude kavad). Intervjuude memod on Tellijale üle antud, kuid konfidentsiaalsusnõuetest lähtuvalt ei ole need avalikud.

1.3.1. Analüüsi aluseks olnud andmeallikad

Rahandusministeeriumi sisendandmed:

- Alkohoolsete jookide kogused, millelt on aktsiis tasutud. Andmed aastatest 2010–2017.
- Kütuse, tubaka- ja alkoholi aktsiisimäärad Eestis. Andmed aastatest 2000–2020.
- Mootorikütuste kogused, millelt on aktsiis tasutud. Andmed aastatest 2010–2017.
- Sigaretipaki keskmised hinnad aastate lõikes. Andmed aastatest 2010–2017.
- Sigarettide kogused, millelt on aktsiis tasutud. Andmed aastatest 2010–2017.
- Tubakatoodelt tasutud aktsiisi proportsionaalne laekumine. Andmed aastatest 2010–2017.

Statistikaameti sisendandmed:

- Alkoholi ja tubakatooteid müüvate jaekaupluste ning tanklate toimlate arv ja aasta keskmine hõivatute arv nendes toimlates maakondade lõikes, võrdlus 20+ hõivatuga ja alla 20 hõivatuga ettevõtete toimlate osas. Andmed aastatest 2010–2017.
- Alkoholi jaehindade statistika, aasta keskmine hind (eurodes). Andmed aastatest 2010–2017.³
- Ettevõtete majandusnäitajad, mille põhitegevusala on toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseerimata ja spetsialiseeritud kauplustes: ettevõtete arv, müügitulu, eksport, kasum, töötajate keskmine arv, raha, kohustused, investeeringud, lisandväärtus, põhivara, müügitulu jaemüügist, müügitulu alkoholi müügist, müügitulu tubakatoodete müügist, müügitulu mootorikütuste müügist, võrdlus 20+ hõivatuga ja alla 20 hõivatuga ettevõtete osas. Andmed aastatest 2006–2017.
- Ettevõtete majandusnäitajad, mille põhitegevusalaks on alkohoolsete jookide tootmine: ettevõtete arv, müügitulu, eksport, kasum, töötajate keskmine arv, raha, kohustused, investeeringud, lisandväärtus, põhivara, andmed aastatest 2006–2017.
- Ettevõtete majandusnäitajad, mis impordivad enim alkohoolseid jooke: ettevõtete arv, müügitulu, eksport, kasum, töötajate keskmine arv, raha, kohustused, investeeringud, lisandväärtus, põhivara, kogu impordi väärtus kokku, alkohoolsete jookide impordiväärtus, tubakatoodete impordiväärtus, kütuse impordiväärtus. Andmed aastatest 2006–2017.
- Ettevõtete majandusnäitajad, mis impordivad enim mootorikütuseid: ettevõtete arv, müügitulu, eksport, kasum, töötajate keskmine arv, raha, kohustused, investeeringud, lisandväärtus, põhivara, kogu impordi väärtus kokku, alkohoolsete jookide impordiväärtus, tubakatoodete impordiväärtus, kütuse impordiväärtus. Andmed aastatest 2006–2017.
- Ettevõtete majandusnäitajad, mis impordivad enim tubakatooteid: ettevõtete arv, müügitulu, eksport, kasum, töötajate keskmine arv, raha, kohustused, investeeringud, lisandväärtus, põhivara, kogu impordi väärtus kokku, alkohoolsete jookide impordiväärtus, tubakatoodete impordiväärtus, kütuse impordiväärtus. Andmed aastatest 2006–2017.
- Keskmine neto kuutöötasu. Andmed aastatest 2010–2017.
- Kulutused leibkonna kohta (aktsiisikaupadele) kogu Eestis ja piiräärsetes maakondades (eurodes). Andmed aastatest 2010–2012 ja 2015–2016.
- Kütuse tarbimine ettevõtete tegevusalade lõikes: tarbitud diislikütuse ja bensiini kogus (tonnides), tarbitud diislikütuse ja bensiini maksumus (eurodes). Andmed aastatest 2011–2017.
- Leibkonna keskmised kulutused ja kogused (joogi kanguses) alkohoolsetele jookidele, aktsiisimäärade lõikes (eurod, liitrid). Andmed aastatest 2010–2012 ja 2015–2016.
- Leibkonnaliikme kulutused kaubagruppide lõikes ja osatähtsus kogukuludest (eurodes, %). Andmed aastatest 2010–2012 ja 2015–2016.
- Rahvastiku tööhõive (15–aastased ja vanemad), tööga hõivatute ja töötute arv (tuh.), suhtelise tööhõive määr (%). Andmed aastatest 2010–2017.
- Riigieelarve tulud ja kulud. Andmed aastatest 2010–2017.
- Tarbijahinnaindeks kaubagruppide lõikes ja kokku. Igakuised andmed aastatest 2010–2017 (1997 = 100).
- Tarbijahinnaindeksi struktuur. Andmed aastatest 2010–2017 (2010 = 100).
- Toidukaupade, alkoholi, tubaka ja kütuse jaemüügiga tegelevate toimlate ja ettevõtete arv, töötajate arv toimlates, võrdlus 20+ hõivatuga ja alla 20 hõivatuga ettevõtete osas, maakondade lõikes. Andmed aastatest 2006–2017.

Maksu- ja Tolliameti sisendandmed:

- Aktsiisiladudest siseriiklikku tarbimisse lähetatud alkohoolsete jookide kogused (liitrid, joogi kanguses) aktsiisimäärade lõikes. Andmed aastatest 2010–2017.
- Aktsiisiladudest siseriiklikku tarbimisse lähetatud mootorikütuste kogused. Andmed aastatest 2017–2018 (10 kuud).
- Aktsiisiladudest siseriiklikku tarbimisse lähetatud sigarettide (tk) ja tubaka (g) kogused. Andmed aastatest 2010–2017.
- Aldar Eesti OÜ, Calle OÜ, Viinabörs OÜ, Liviko AS summeeritud igakuised müügikäibed. Andmed aastatest 2010–2017. Kuna jaemüügikäibest ei ole võimalik eristada tootegruppe, on kasutanud Tallinna sadamas tegutsevate kaupluste käibest võimaliku alkoholi osa eristamiseks alates 2015. aastast kasutusele võetud käibemaksudeklaratsiooni lisa (KMD INF) andmeid.

³ Märkus: Jaehindade statistika tugineb Eesti Konjukturiinstituudi hinnavaatlusandmetele

- Jaekaupluste soetuste käibeandmed alkoholi tootjatelt ja hulгимүүjatelt. Andmed alates 2014. aasta novembrist – 2017.
- Kütuse soetus Lätis ja Leedust, ettevõtete tegevusalade lõikes: ehitus; haldus- ja abitegevused; hulgi- ja jaekaubandus ning mootorsõidukite ja mootorrataste remont; kinnisvaraalne tegevus; kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus; põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük; töötlev tööstus; veondus ja laondus; ülejäänud ettevõtted; kütuse soetus välisriigist kokku, kvartaalsed andmed aastatest 2015–2017. Toodud on Eesti ettevõtete poolt Lätis ning Leedus soetatud kütuse maksustatav väärtus Euroopa Liidu käibemaksu tagastamise süsteemi (VAT *Refund*) andmetel. Tegevusalad on eraldi välja toodud, kui käibemaksu tagasi taotlemaid isikuid on 4 või rohkem.
- Salaalkoholi varimajanduse maht, miljonid liitrid absoluutalkoholi ja osakaal turumahust (%). Andmed aastatest 2011–2017.
- Salakütuse varimajanduse maht, miljonid liitrid ja osakaal turumahust (%). Andmed aastatest 2014–2016
- Salasigarettide varimajanduse maht, miljonid tükid ja osakaal turumahust (%). Andmed aastatest 2010–2017
- Sõidukite lühiajaliste piiriületuste arv Eesti–Läti piiril, andmed alates 2013 juuni–2018 november. Lühiajaliste piiriületuse andmed hõlmavad vahemikus kell 08:00–22:00 järjest 15–60 minutit Lätis viibinud sõidukite piiriületuste arvu.
- Tallinki, Eckerö ja Viking Line Soome suunal sõitvatele laevadele aktsiisiladudest lähetatud alkoholi ja tubakatoodete kogused siseriikliku aktsiisisaatedokumentide haldamise elektroonse süsteemi (SADHES) andmetel. Andmed aastatest 2014 (viimased kolm kuud) – 2018 (10 kuud).
- Tallinna sadamas alkoholi müük–soetus, sh Eesti–sisene müük ja soetus tootjatelt, soetus hulгимүүgist. Andmed aastatest 2010–2018 (10 kuud).

Muud kvantitatiivsed sisendandmed:

- Eesti Pank. Eesti majanduse aastanäitajad 2010–2017.
- Eesti Pank. Kaardimaksete statistika Lätis, kaardimaksete arv ja käive (eurodes). Andmed aastatest 2015–2018
- Kõigile täiendavatele kvantitatiivsetele sisendandmetele on viidatud aruandes, eraldiseisvalt kõiki siin loetelus välja ei tooda.

Kvalitatiivsed andmed – sisend intervjuudest osapooltega, keda aktsiisipoliitika mõjutab:

- 23.10.2018 grupiintervjuu Eesti Õlletootjate Liidu esindajatega;
- 6.11.2018 grupiintervjuu Tubakatootjate Eesti Assotsiatsiooniga;
- 7.11.2018 grupiintervjuu Eesti Õliühingu esindajatega (kolm jaeketti esindatud);
- 13.11.2018 intervjuu Eesti Vedelkütusevaru Agentuuri OSPA esindajaga;
- 28.11.2018 grupiintervjuu Alkoholi Tootjate ja Maaletoojate Liidu esindajatega;
- 3.12.2018 grupiintervjuu Eesti Rahvusvaheliste Autovedajate Assotsiatsiooni (ERAA) esindajatega;
- 31.01.2019 grupiintervjuu Selveri esindajatega;
- 5.02.2019 grupiintervjuu COOPi esindajatega.

1.4. Aruande piirangud ja andmelüngad

1.4.1. Aruande piirangud

Piiranguna on käsitletud olukorrad, kus analüüsi läbiviimiseks soovitud või eelistatud andmeid puuduvad täielikult, need ei ole kättesaadavad või ei ole piisavalt usaldusväärsed, mistõttu ei saa neile analüüsis tugineda. Andmete puudumise või nende kasutuskõlbmatuse mõju avaldumine läbiviidud analüüsile sõltub konkreetse piirangu sisust, kuid võib tipneda mõne aktsiisikaupade grupi, sihtrühma, geograafilise piirkonna, majandusnäitaja vms vaatluse alt välja jäämises. See takistab omakorda tervikliku vaate kujunemist, mistõttu tuleb piiranguid tulemite analüüsil ja järelduste tegemisel arvesse võtta.

Olulisemad piirangud läbiviidud analüüsi kontekstis on:

- Aruande ajastus

Töö läbiviimise periood 2018. aasta oktoobrist märtsini 2019 ei ole statistiliste andmete avalikustamise kalendrit arvesse võttes taolise analüüsiprojekti läbiviimiseks sobivaim. Näiteks saavad ettevõtete 2017. aasta majandusnäitajad avalikuks 2019. aasta jaanuaris, mis analüüsiprojekti ajakava ja lõpptähtaega arvestades jätab soovitud vähem aega andmeanalüüsiks ning järelduste tegemiseks. Samuti on Statistikaameti turistide statistika 2018. aasta kohta kättesaadav alles 2019. aasta veebruari keskpaigast, mis ei võimalda vaadet 2018. aasta kohta aruandesse sisse tuua. Analoogseid konfliktseid asjaolusid, mis puudutavad statistika avaldamiskalendrit ja aruande tähtaega, on veel. Osa 2018. aasta andmeid, mis on avalikustatud küll jooksvalt projekti läbiviimise perioodil, kuid ei olnud kättesaadavad projekti alustamisel, ei ole järgnevasse analüüsi kaasatud.

- EKOMARi andmebaasi andmed

Toimla on majandusüksus, mis üldjuhul on hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kuhu on määratud töötama alaline personal. See tähendab, et ühe jaeketi üks kauplus või ühe tanklaketi üks tankla on käsitletav toimlana. Selleks, et analüüsida, kuidas on muutunud konkreetsete kaupluste ja tanklate majandusnäitajad ja toimetulek piirikaubanduse tingimustes (eelkõige Lätiga piirnevad maakonnad), on vaja statistiliste andmete osas kasutada Statistikaameti EKOMAR andmebaasi. Aruandes piirasime toimlate analüüsi töötajate arvu ja maakonna tasandile; käibenumbreid, kasumit, investeringute maht jms andmebaasist toimlate löikes välja võtta ning analüüsida ei saa, sest sellist infot EKOMAR küsimustikuga ei koguta.

- Ettevõtete majandusnäitajad aktsiisikaupade kohta

Ettevõtete majandusnäitajad ei ole vahetult aktsiisikaupadega seostatavad: see tähendab, et ei ole võimalik täpselt tuvastada kasumi, lisandväärtuse jne korral, milline on olnud konkreetse aktsiisikauba osa kasumis ning lisandväärtuses. Sellises detailsuses andmeid ettevõtteid ei raporteeri ega ettevõtete kohta ei koguta. Näiteks saame tanklate puhul hinnata kütusemüügi osatähtsust kogu käibes, aga puudub teave kütusemüügist teenitud kasumi kohta. Seetõttu tuleb teha siin üldistusi lähtuvalt ettevõtte peamisest tegevusalast.

Lisaks tuleb majandustegevuse analüüsi puhul tuleb arvestada, et üks ettevõtte võib kuuluda korruga mitmesse gruppi (nt importija ja jaemüüja), mis võib mõnevõrra tulemusi mõjutada. Põhjuseks on asjaolu, et Tellija soovitud klassifikatsioonis ettevõtete majandusnäitajaid ei koguta. Seetõttu on muuhulgas rakendatud valimis piiranguid, et välistada juhuslikud tegutsejad ja keskenduda neile ettevõtjatele, mille puhul on vastavasse gruppi kuulumine seotud ettevõtte põhitegevusega (seda eelkõige importijate puhul). Vastavad valimi piirangud on kirjeldatud samuti aruande Lisas 4.

- Tulenevalt Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori piirangutest ei ole võimalik hulgikaubandusega tegelevate ettevõtete puhul võimalik eristada aktsiisikaupade müüki kohalikul turul kõigi teiste tootegruppide müügist, kuna selline jaotus klassifikaatoris puudub.
- Tulenevalt Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori piirangutest ei ole maismaatranspordiga tegelevate ettevõtete osas võimalik eristada rahvusvaheliste ja üksnes Eesti-siseste vedudega tegelevaid ettevõtteid, kuna selline jaotus klassifikaatoris puudub. Seetõttu on majandusnäitajaid vaadeldud kõigi kohta koos.

- Tubakaaktsiiside mõju hindamisel ei olnud meile kättesaadavad andmed üldtunnustatud tühja paki uuringutest.
- Nii kvantitatiiv- kui kvalitatiivanalüüs keskendub peamiselt majandusüksustele, millel on suurem mõju makromajandusele tervikuna. Seetõttu ei ole uuringu fookuses väiksemate majandusüksuste detailne analüüs, millel puudub üleriigilises vaates arvestatav mõju, kuivõrd tööhõivet mõjutavad suured ettevõtted. Siiski oleme vaadelnud ka alla 20 töötajaga ettevõtteid majandusaasta aruannete teabe alusel.
- Kaarditehingute statistika, mis aitab vaadelda Eesti elanike ostukäitumise muutusi teistes riikides, ei anna otsest teavet vastavate ostude sisu kohta. Seetõttu kasutame kaarditehingute statistikat järeltule tegemisel täiendava trianguleeriva sisendina, mitte otsese järeltule allikana.
- Soome turistidega seotud statistika, mis aitab vaadelda Soome elanike ostukäitumise muutusi Eestis, ei anna otsest infot ostukorvi sisu kohta (puudub teave aktsiisikaupade ostudest). Seetõttu kasutame Soome turistidega seotud statistikat järeltule tegemisel täiendava trianguleeriva sisendina, mitte otsese järeltule allikana.
- Lühiajaliste piiriületuste statistika, mis aitab vaadelda Eesti elanike lühikülastusi Lähti, ei anna otsest teavet selle kohta, mis on külastuse eesmärk ja vahetu seos aktsiisikaupadega. Seetõttu kasutame teavet järeltule tegemisel täiendava trianguleeriva sisendina, mitte otsese järeltule allikana.

1.4.2. Aruande andmelüngad

Andmelünkadena on käsitletud olukorrad, kus olemasolevas andmestikus esinevad puudused. Näiteks koondatakse mõningad analüüsi kontekstis olulisi sisendandmeid riikliku statistika korras iga paari aasta tagant, mitte iga-aastaselt või ei ole mingit alamgruppi võimalik eristada. Andmelüngad moonutavad samuti terviklikku pilti ning on aruandes läbivalt adresseeritud.

Olulisemad andmelüngad meie analüüsi kontekstis on:

- Statistikaameti leibkondade eelarve uuringut ei viida läbi iga-aastaselt, mistõttu puuduvad andmed aastate 2015–2016 kohta. Võrdlusaastana on kasutatud aastat 2012.
- Eesti Konjunktuuriinstituudi statistika osas puudub ülevaade metoodikast, mille alusel andmed koondatud on.
- Eesti Konjunktuuriinstituudi tubakatoodete tarbimise statistika uuringut ei viida läbi iga-aastaselt; kõige hilisemad andmed on 2016. aasta kohta. See mõjutab otseselt ka elastsuste hindamist, sest – erinevalt teistest uuritavatest aktsiisikaupadest – tubakatoodete tarbimise andmeid 2017. aasta kohta ei ole.
- Eesti Panga kaarditehingute statistika, mis aitab vaadelda Eesti elanike ostukäitumise muutusi teistes riikides, on kättesaadav alates 2015. aastast, mistõttu pikemaajalisi aegridu võimalik analüüsida ei ole.
- Lühiajaliste piiriületuste statistika, mis aitab vaadelda Eesti elanike lühikülastusi Lähti, on kättesaadav alates 2014. aastast, mistõttu pikemaajalisi aegridu võimalik analüüsida ei ole.
- Mootorikütuste müük maakondade lõikes on kättesaadav vaid alates 2015. aastast, mistõttu pole võimalik analüüsida varasemat perioodi.
- Käibemaksutagastuste alusel kütuste tarbimise analüüsimise andmestik Lätis ja Leedus algab 2015. aastaga, kuivõrd varasem info ei ole kättesaadav.

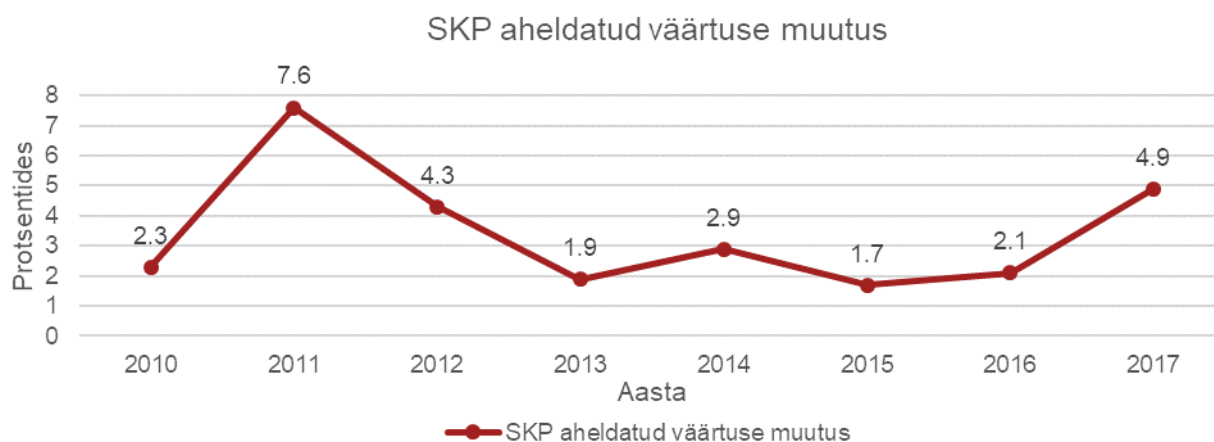
2. Eesti riigieelarve tulude struktuuri, aktsiisitoodete hinnastruktuuri ja turgude ülevaade

Peatüki eesmärk on anda ülevaade vastavalt aktsiisipoliitika toimekeskkonnast: milline on üldine majanduskeskkond, kuidas suhestub aktsiis riigieelarve tuludesse, milline on aktsiiside struktuur ning milline on aktsiisitoodete hinnastruktuur ja turg. Ülevaade ja analüüs raamistab edasist analüüsi ja fookust.

2.1. Üldine majanduskeskkond

Sarnaselt maailmamajanduse jõulisele kasvule kiirenes majanduskasv ka Eestis, ulatudes 2017. aastal 4,9%-ni. Eesti majanduskasv oli 2017. aastal üks kiiremini kasvavaid EL-is. 2018. aasta III kvartalis võrreldes eelmise aasta sama kvartaliga on Eesti sisemajanduse koguprodukt suurenenud 4,2%.⁴ Sellele aitas kaasa nii välisnõudluse suurenemine, eratarbimise hoogustumine kui majapidamiste suurenenud sissetulekud.

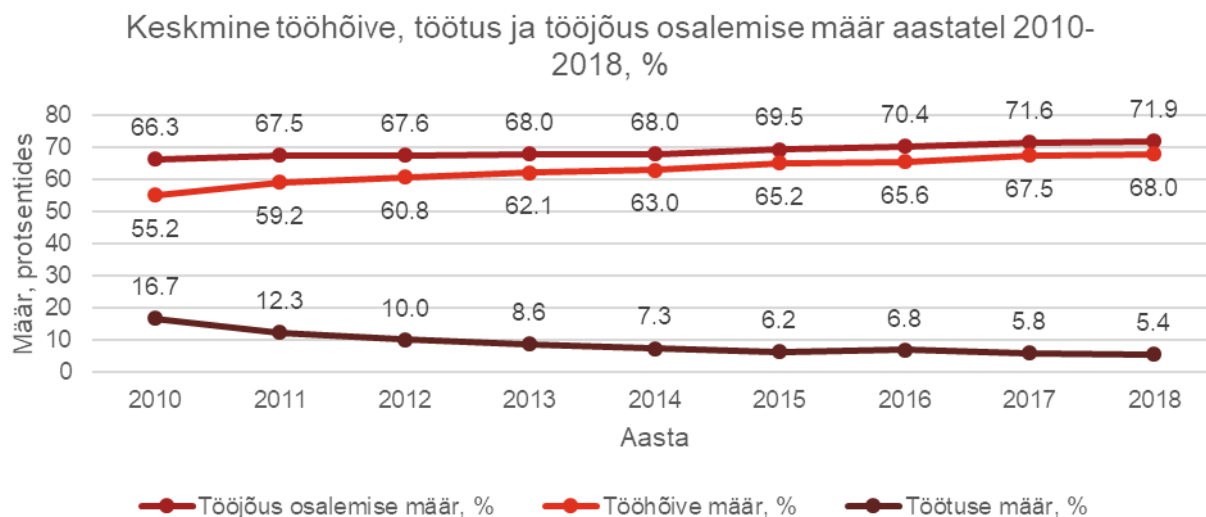
Kuivõrd meie uuringus on vaatluse all ettevõtete majandusnäitajate kontekstis perioodi 2010–2017, tuleb arvestada ka üldise majanduskeskkonna olukorraga vastavatel aastatel (Joonis 2).

Joonis 2. SKP aheldatud väärtuse muutus. Allikas: Statistikaamet

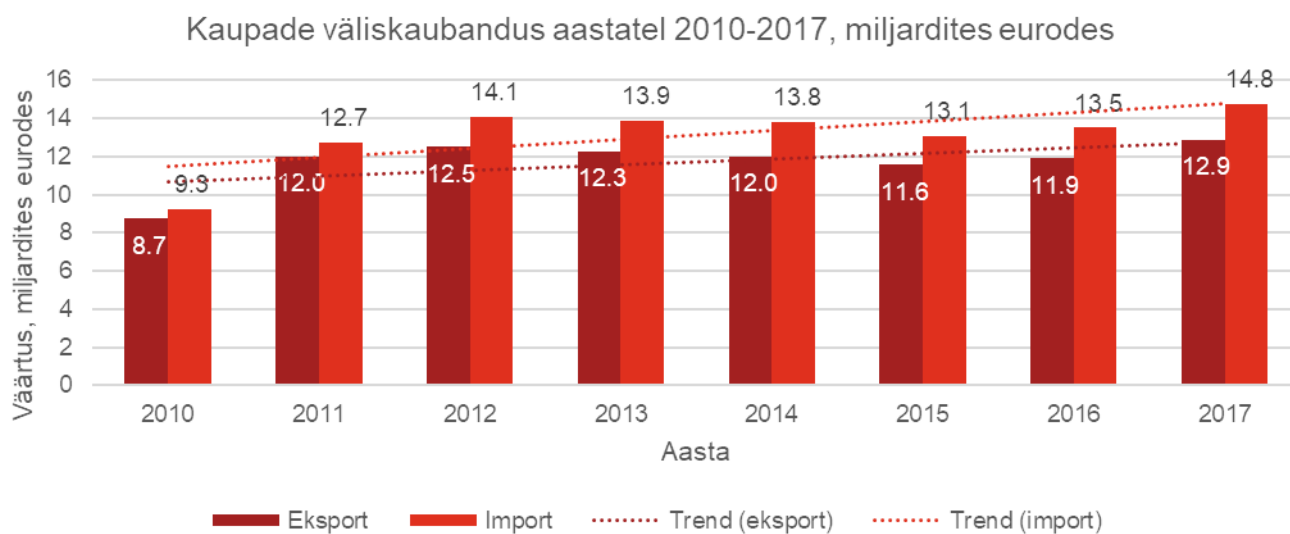
Statistikaameti tööde „Tarbijahinnaindeks“ ja „Tööga hõivatud“ andmeil kaupade ja teenuste hinnatõus Eestis aeglustus ning tööhõive määr tõusis läbi aegade kõrgeimale tasemele. Vaatlusalusel perioodil 2010–2018 on 15–74-aastaste isikute tööjõus osalemise ja tööhõive määr aasta-aastalt suurenenud ning töötuse määr oli 2018. aasta IV kvartalis langenud 4,4%- le (Joonis 3).

⁴ Statistikaameti statistikatöö „Rahvamajanduse arvepidamine“.

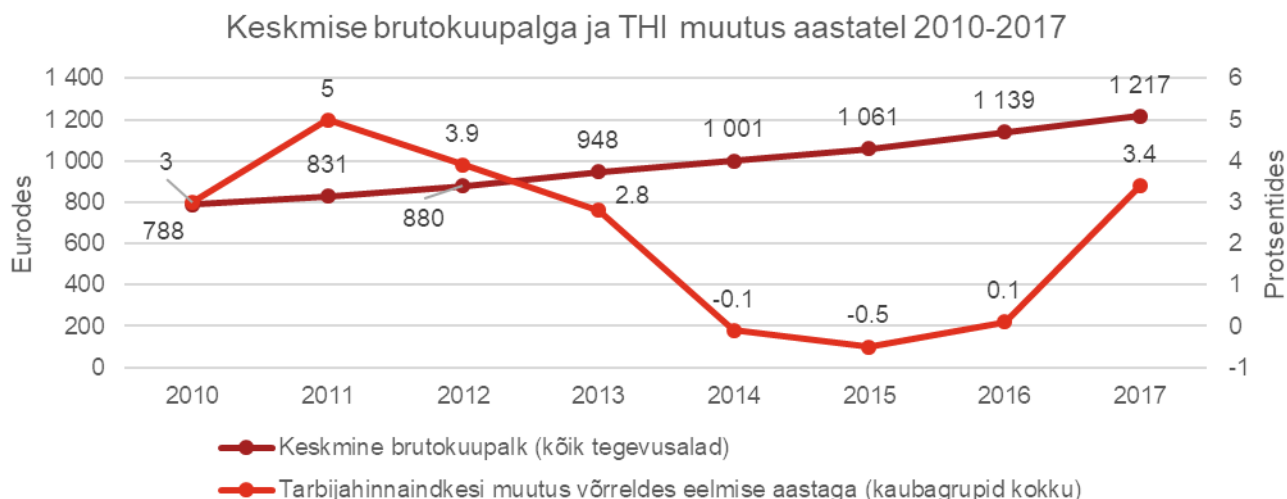
Joonis 3. 15–74-aastaste tööhõiveseisund (aasta keskmised). Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti töö „Kaupade väliskaubandus“ andmeil oli kaupade eksport aastatel 2013–2015 käibe poolest langustrendis. 2017. aastal aga oli vaadeldav tõusutrend, kus võrreldes 2016. aastaga suurenes eksport 8,2% (Joonis 4). Välisnõudluse suurenemisele on kaasa aidanud Eesti kaubanduspartnerite edukas käekäik nii põhja- kui lõunasuunal. Samal ajal kasvas Eestisse imporditud kaupade väärtus 9,2%.

Joonis 4. Imporditud ja eksporditud kaupade väärtus jooksevhindades 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

Keskmine brutokuupalk Eestis on Statistikaameti töö „Töötasu“ andmetel tõusnud 788 eurolt 2010. aastal 1217 eurole 2017. aastal (Joonis 5). Eratarbimine on tõusuteel, mida kinnitab investeerimine uutesse eluruumidesse ning suur nõudlus tarbimislaenu järel. Tööandjate hinnangul valitseb suurenev tööjõupuudus, mis osutab jätkuvat survet palgakasvule.

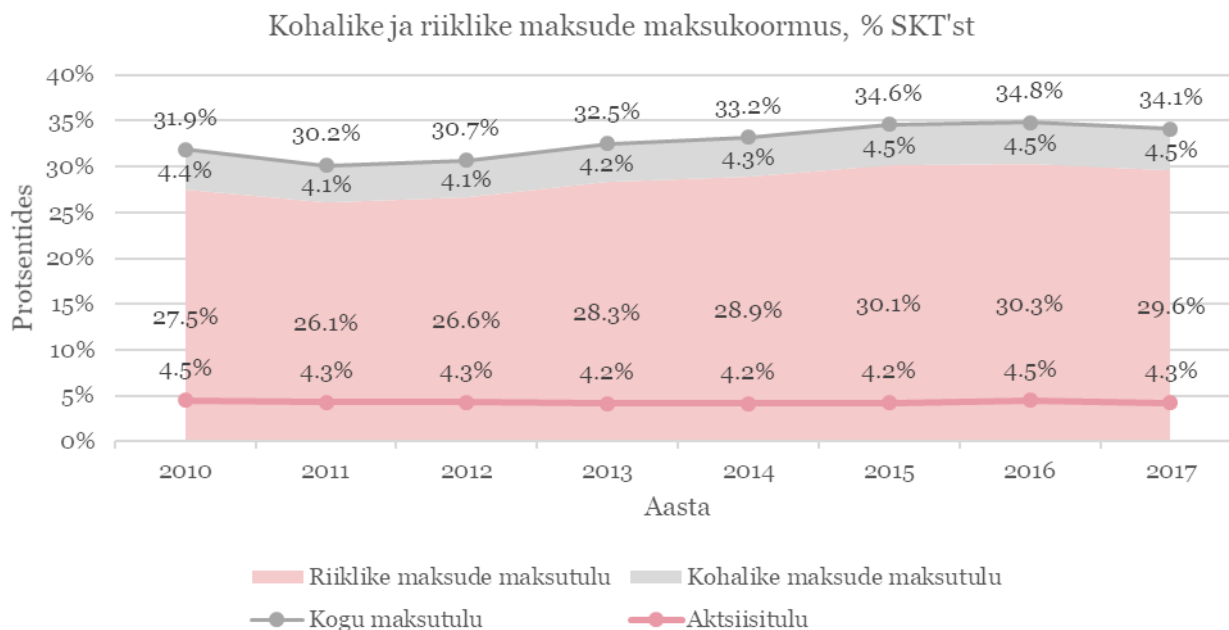
Joonis 5. Keskmine brutokuupalk ja tarbijahinnaindeksi muutus. Allikas: Statistikaamet

Kaupade ja teenuste hinnad olid 2017. aasta detsembriks kerkinud võrreldes 2010. aasta jaanuariga 19,5%. 2017. aastal oli tarbijahindade tõus 3,4%, mis ületas 2013–2016. aastate THI kasvutrendi. Hinnataseme tõusu panustasid nii välistegurid, nagu elektri- ja mootorikutuste kallinemine kui lisandunud maksumeetmed alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiiside tõusu näol. Enam kui kolmandiku inflatsioonist moodustas 2017. aastal kallinenud toit.

2.2. Eelarve struktuur ja dünaamika

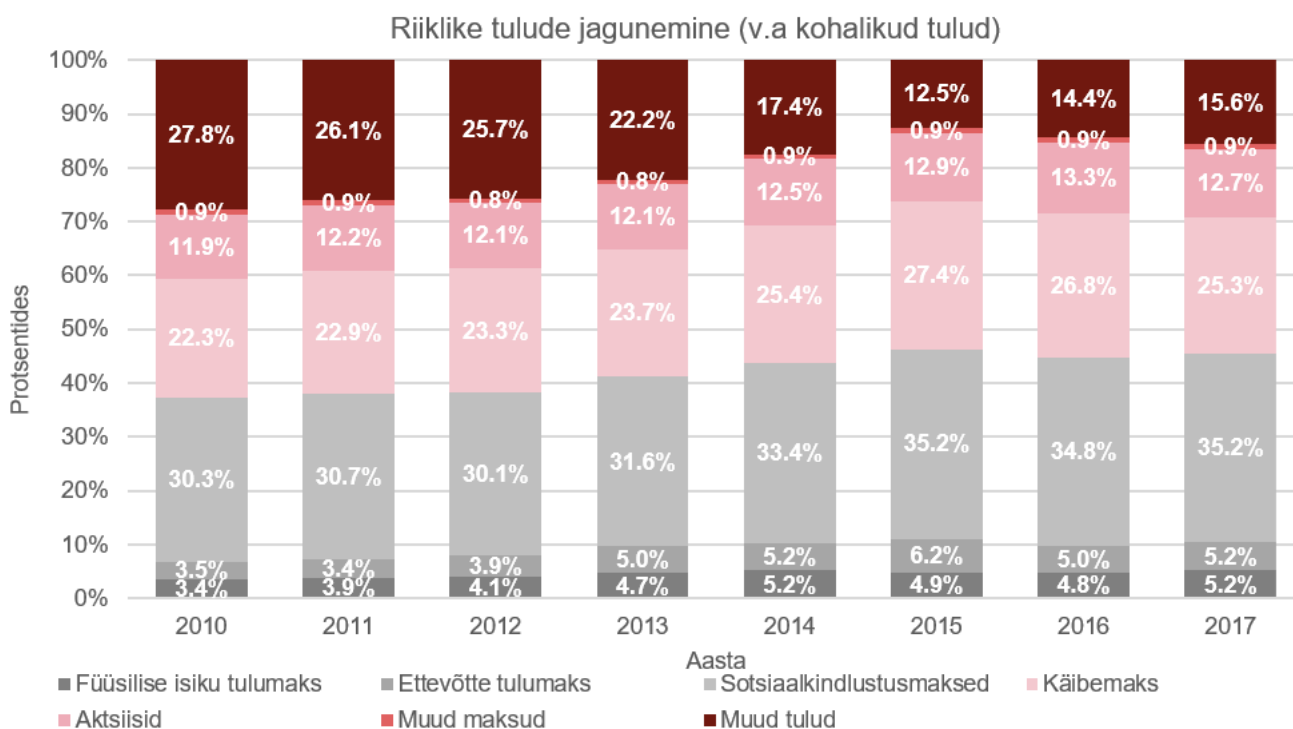
Maksude ja muude tulude koguosa sisemajanduse koguproduktist väljendatuna jooksevhindades on võrdlemisi stabiilne, 40% ringis (Joonis 6). Sellegipoolest oli Eesti maksusüsteemi üldine maksukoormus võrdlemisi stabiilse vaadeldava kasvusuundumusega, 2010–2017 perioodil 30,2% ja 34,8% vahel. See tähendab, et maksutulud on suurenenud üldiselt kiiremini kui Eesti sisemajanduse koguprodukt. Eesti Statistikaameti andmete kohaselt oli maksutulude ja korrigeerimata SKP koondkasvutempo jooksevhindades analüüsitud perioodil vastavalt 8% ja 7%.

See näitab maksude üha suurenevat olulisust riigituludes. See järeldus ei kehti aga aktsiiside kohta. Kogutud vahendite summa suureneb veidi aeglasemalt kui SKP – aktsiiside kategooria keskmine kasvumäär on 2010–2017 perioodil 6,1%. Pikema perioodi arvestuses ilmneb, et aktsiiside olulisus on märkimisväärselt suurenenud pärast majanduskriisi. Enne 2009. aastat oli aktsiisitulu osa SKPs 3,3% ja 3,6% vahel. Ilmselt tulenes aktsiiside olulisuse suhteline kasv SKP järsust vähenemisest 2009. aastal, kuid aktsiisitulude uus osakaal SKPs on aja jooksul püsunud. Praegu on vastavad arvud Eestis palju suuremad kui OECD riikide keskmine (2015. aastal 2,6%).

Joonis 6. Kohalike ja riiklike maksude maksukoormus (% SKT'st). Allikas: Statistikaamet

Kui vaatleme riigitulude struktuuri, siis näeme, et teiste tulude olulisus on tegelikult vähenemas. Teine kategooria – sotsiaalkindlustusmaksed – on olulisemaks muutumas: nende osakaal kasvas 30,3%-lt riigi kogutulust 2010. aastal 35,2%-ni 2017. aastal (Joonis 7). Analüüsidest suhtelisi muutusi, on füüsilise isiku ja ettevõtte tulumaks viimase seitsme aasta jooksul suurenenud vastavalt 113,1% ja 113,7%. Seda peegeldab tulumaksutulude koondkasvutempo, mis ületab märkimisväärselt SKP kasvutempo. See ei tähenda, et tulumaksud on muutunud kõige olulisemaks riikliku tulu allikaks, kuid nende tähtsus muutub kiiresti. Lisaks tuleb märkida, et suur osa Eesti füüsilise isiku tulumaksust laekub kohalikele omavalitsustele (seda ei ole alltoodud graafikul arvestatud).

Joonis 7. Riiklike tulude jagunemine (v.a kohalikud tulud). Allikas: Statistikaamet

Aktsiiside osakaal on analüüsitud perioodil võrdlemisi püsiv – sisuliselt moodustab see umbes 12–13% riigi kogutuludest. Selle suhteline standardhälve on 13,2%, mis on madalaim väärtus kõigi riiklike tulude kategooriate

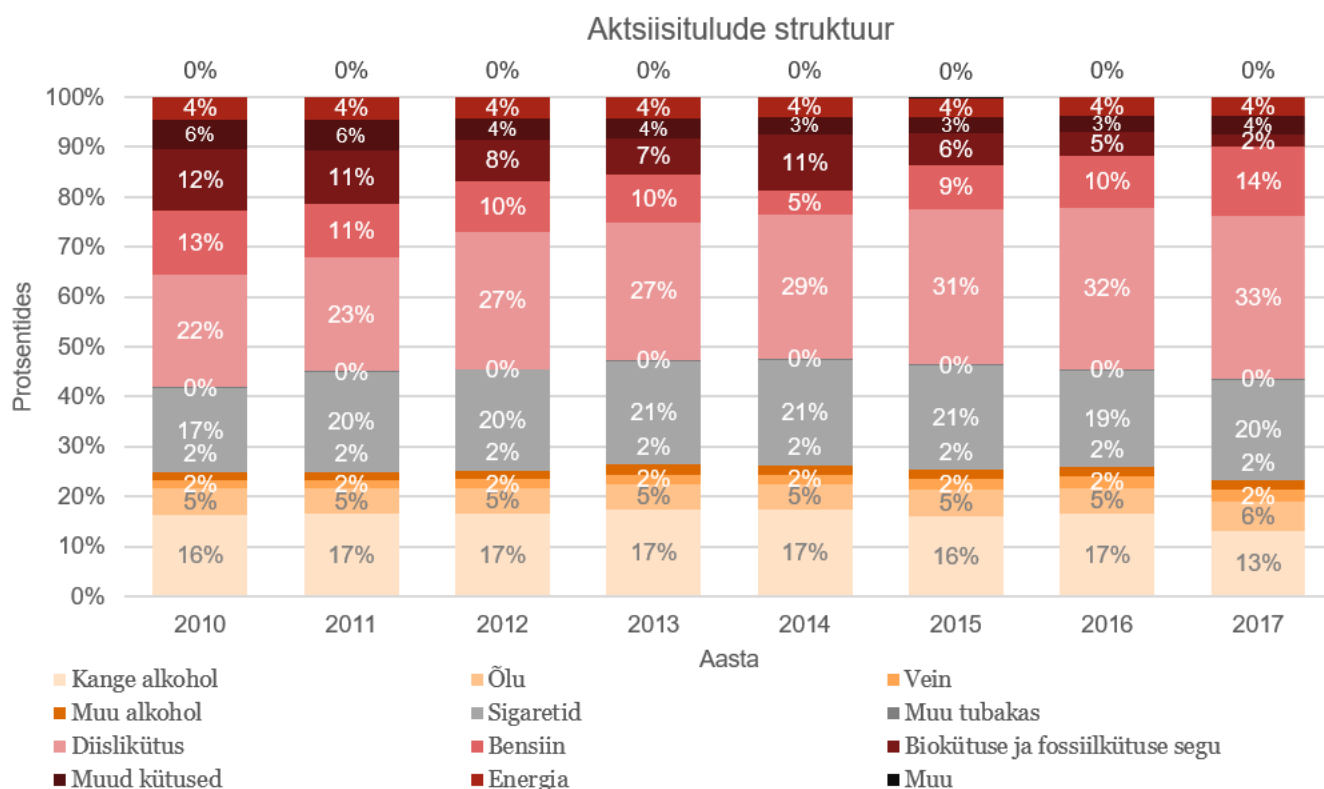
hulgas. Märkimist väärib asjaolu, et kui kõrvale jätta 2011. aasta vaatlusandmed, on aktsiiside olulisus 2010–2016 perioodil järjepidevalt suurenenud. Viimast aastat võib lugeda pöördepunktiks üldisemas trendis.

Eesti valitsus on 2017. aastal kogunud 1005,26 miljonit eurot aktsiise. See on peaaegu 35 miljonit eurot rohkem kui eelnenud aastal. Küll aga tuleks märkida, et 2017. aasta aktsiisitulu oli kavandatust väiksem – see moodustas lõpuks 93,2% eeldatavast väärtusest, samas kui kogu maksutulu ületas veidi prognoositud väärtust (100,3%). See sai võimalikuks peamiselt tänu enamlaekunud sotsiaalkindlustusmaksule ning füüsilise isiku ja ettevõtte tulumaksule. See tähendab, et rahavoog aktsiisidest oli peaaegu 73 miljonit eurot väiksem kui 2017. aastaks kavandatud.

2.3. Aktsiiside ülevaade

Aktiiside liigendamisel on näha teatud kategooriate võrdlemisi stabiilsed osakaalud. Umbes 50% aktsiisituludest pärineb mootorikütuse maksustamisest. Alkoholiaktsiisitulu keskmine osakaal on 25% ja tubakas moodustab 20% kogu aktsiisitulust (Joonis 8). Energiatarbimise aktsiis moodustab umbes 4% kogutulust. Muude aktsiisikategooriate väärtus on kaduvväike.

Kütuseaktsiisi olulisus vähenes vahemikus 2010–2014 peamiselt bensiinist ning bio- ja fossiilkütuse segust saadavate tulude vähenemise tõttu – nende ühine osakaal aktsiisitulude struktuuris kahanes 25%lt 2010. aastal 15%-le 2015. aastal ning ei ole taastunud. Diislikütuse osakaal on kasvanud järjepidevalt stabiilses tempos kogu analüüsitud perioodi jooksul. Diislikütuse kasvutrend ning bensiini, bio- ja fossiilkütuse segu osakaalu stabiliseerumine on kaasa toonud kogu kategooria olulisuse tõusu perioodil 2015–2017.

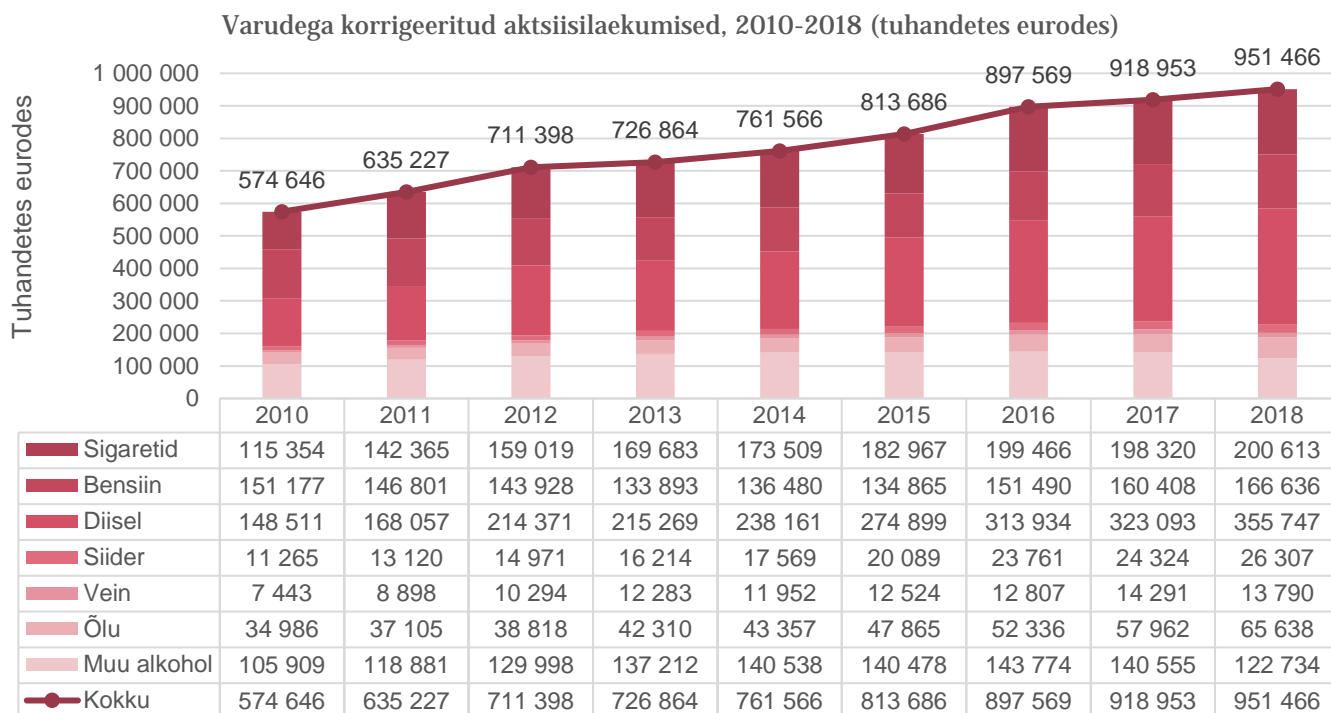

Joonis 8. Aktsiisitulude struktuur. Allikas: Statistikaamet

Alkoholimüügist saadava aktsiisi osakaal on jäänud võrdlemisi stabiilseks. Aasta 2017 näitajat võib lugeda aga võõrväärtuseks – alkoholi osakaal on vähenenud 26%-lt 23%-le peamiselt piiritusjookide müügist saadava aktsiisitulu vähenemise tõttu.

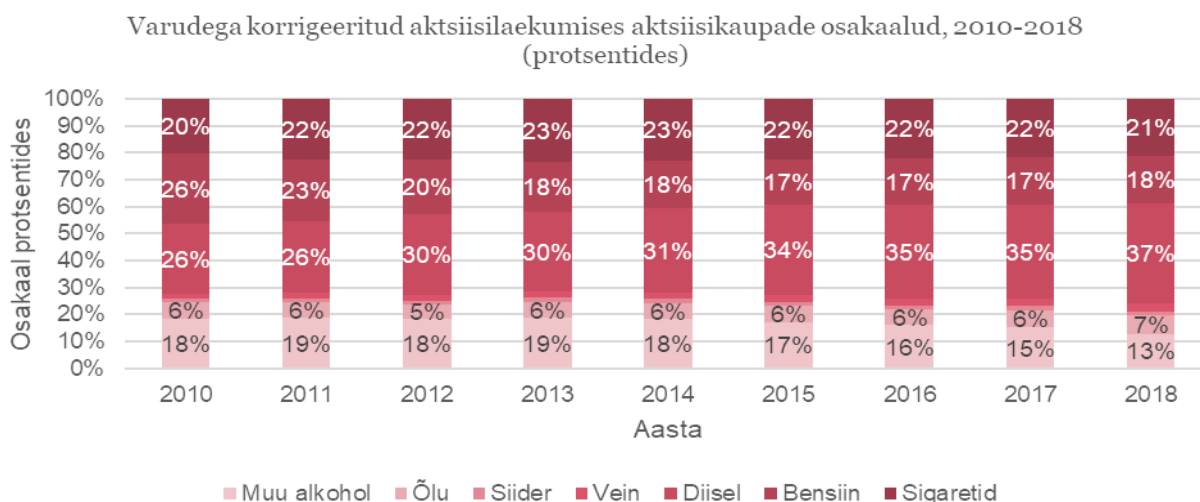
Tubakast saadava tulu osakaal on võrdlemisi stabiilne ning siin domineerib sigarettide aktsiis (umbes 99% tubakaaktsiisitulust). Sarnaselt on võrdlemisi ühtlane energiaaktsiisi osakaal – see küll kasvab, aga aeglasemalt kui aktsiisid üldiselt, nagu viitab osakaalu kerge langus 4,4%-lt 3,7%-le vahemikus 2010–2017.

Kuivõrd aktsiisilaekumisi mõjutab planeeritud tuleviku aktsiisitõusude korral ootus järgneva aasta hinnatõusu osas ehk toimub varumine, siis on asjakohane anda ka ülevaade silutud aktsiisilaekumistest peamiste aktsiisikaupade lõikes (Joonis 9). Perioodil 2010-2018 on aktsiisilaekumised vaatlusaluste aktsiisikaupade puhul kokku stabiilselt tõusnud.

Joonis 9. Varudega korrigeeritud aktsiisilaekumised, 2010-2018, tuhandetes eurodes. Allikas: Rahandusministeerium

Kui vaadelda varudega korrigeeritud aktsiisilaekumistes aktsiisikaupade osakaalusid perioodil 2010–2018 (Joonis 10), on olulisemate aktsiisikaupade puhul nähtav, et tuludes on kasvanud diislikütuse aktsiiside osakaal ning vähenenud bensiini aktsiiside osakaal. Vähenenud on ka muu alkoholi (üldjuhul kange alkohol) osakaal kogu vaadeldavate aktsiisikaupade aktsiisituluses.

Joonis 10. Varudega korrigeeritud aktsiisilaekumises aktsiisikaupade osakaalud, 2010-2018, protsentides.⁵ Allikas: Rahandusministeerium

⁵ Legendi täpsustus: Aktsiisikaupade puhul mille osakaal on väiksem kui 3%, ei ole osakaalu arvuliselt joonisel märgitud (siider ja vein).

Tervikuna on varudega korrigeeritud aktsiisilaekumistes nähtav ka piirikaubanduse aktiveerumise perioodil (2016-2017) valdavalt kõikide aktsiisitoodete gruppidest laekuvate aktsiiside kasv:

- õlle aktsiisilaekumsied on kasvanud 2016. aastal 9%, 2017. aastal 11% aasta varasemaga võrreldes;
- veinil vastavalt 2016. aastal 18%, 2017. aastal 2%;
- siidril 2016.aastal 2%, 2017. aastal 12%;
- diislikütusel 2016. aastal 14%, 2017. aastal 3%;
- bensiinil 2016. aastal 12%, 2017. aastal 6%.

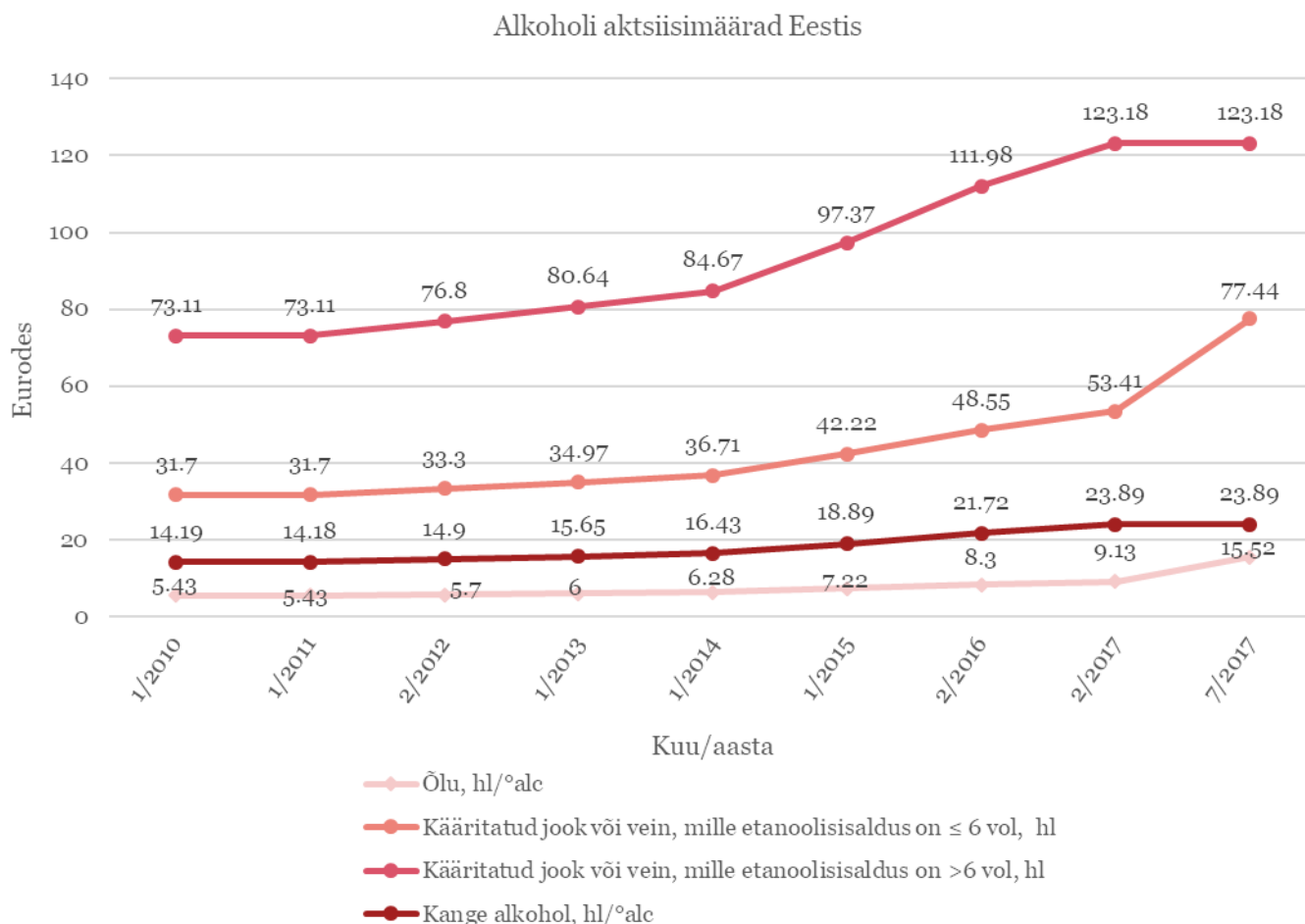
Sigarettide puhul on küll aktsiisilaekumised 2016. aastal tõusnud 9% aasta varasemaga võrreldes, kuid langenud 2017. aastal 1% võrra. See on ühtlasi kooskõlas sigarettide tarbimise vähenemisega.

Muu alkohol (kange alkohol) puhul on 2016. aastal tõusnud aasta varasemaga võrreldes laekumsied 2%, kuid 2017. aastal on langenud 2015. aasta tasemele ehk 2%.

2018. aasta aktsiisilaekumistes on samut nähtav summaarne kasv võrreldes aasta varasemaga, kuid muu alkoholi (kange alkohol) ja siidri aktsiisilaekumised on aasta varasemaga siiski langenud (muu alkohol -13%, siider -4%). Siin on oluline rõhutada, et siider on aktsiisilaekumises võrdlemisi väikese osatähtsusega (3%). Kange alkoholi puhul on aga nähtav aktsiisilaekumistes osakaalu langus juba alates 2013. aastast (Joonis 10). Selle tervikmõju aga riigieelarve aktsiisilaekumistele tähendab, et 2018. aastal on toimunud alkoholiaktsiiside laekumises 4%-line langus võrreldes aasta varasemaga.

Alkoholi aktsiisimäär on viimastel aastatel mitu korda tõusnud (Joonis 11). Alates 2015. aastast on aga Eesti valitsuse poliitika karmistunud. Õlle aktsiisimäär on tõusnud 15% nii jaanuaris 2015 kui ka veebruaris 2016 ning 10% veebruaris 2017 (Joonis 11). Kõige suurem muutus toimus aga juulis 2017 – õlle aktsiisimäär tõusis järsult 9,13 eurolt 15,52 euroni iga hektoliitri kohta alkoholisalduse alusel (tegu oli 70% hüppega). Võrreldes seda aktsiisitulude kiirenenud kasvutempoga aastatel 2015–2017 võime järeldada, et tulud on suurenenud aktsiisimäära muutuse tulemusena – **see võib tähendada, et täiendav aktsiisikoormus ei ole tarbimist märkimisväärselt mõjutanud.**

Sellegipoolest tuleb märkida, et õlle aktsiisimäära 70% muutus ei toonud kaasa võrreldavat aktsiisitulu suurenemist 2017. aastal. See võib tuleneda ajastusest (muudatus jõustus aasta keskel).

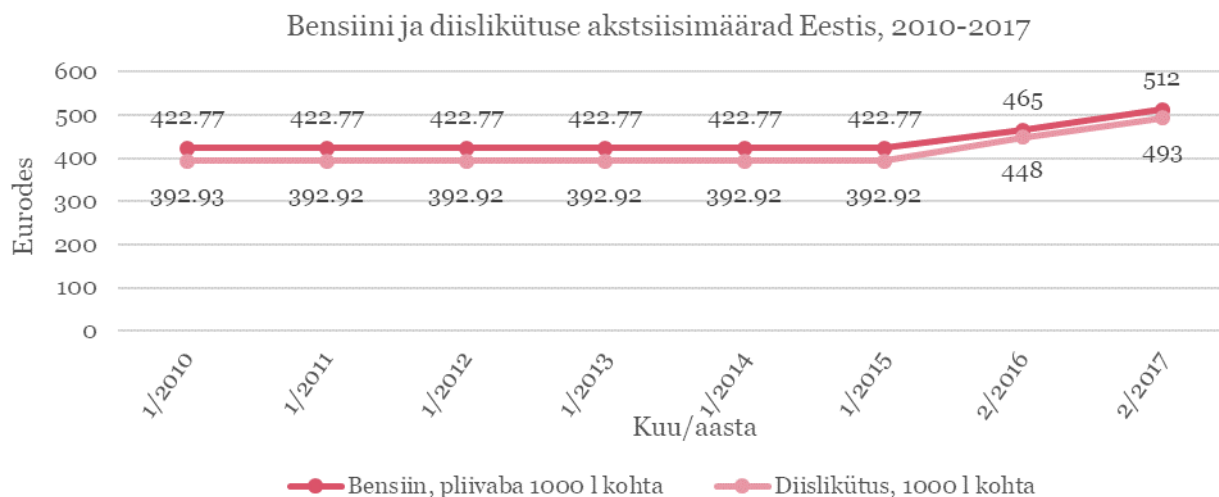

Joonis 11. Alkoholi aktsiisimäärad Eestis. Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Sarnast põhjendust võib kasutada veini ja teiste kääritatud jookide puhul, mille alkoholisisaldus on suurem kui 6%. Nende alkoholiliikide puhul toimusid sarnased aktsiisimäärade muutused (välja arvatud juuli 2017, mil ei toimunud sama hinnatõusu nagu õlle puhul). Samal ajal suurenes aktsiisitulude kasvumäär vähemalt veini puhul – tulud on muutunud 2015. aastal 16%, 2016. aastal 19% ja 2017. aastal 5% võrra. Keskmise kasvumäär eelmistel aastatel oli 11%.

Etüülalkoholist valmistatud kangete alkoholijookide tulude muster oli veidi erinev. Selles valdkonnas olid aktsiisimäärade muudatused täpselt samad nagu veinide ja muude kääritatud jookide puhul, mille alkoholisisaldus ületab 6%–15% kasv jaanuaris 2015 ja veebruaris 2016, millele järgnes 10% kasv veebruaris 2017. Aktsiisitulud vähenesid 2015. aastal aga 4%. Kuigi järgneval aastal kasvasid tulud märkimisväärselt 15% võrra, tuleks meeles pidada, et see muudatus toimus võrreldes 2015. aastal saavutatud alandatud tasemega. Tegelikult küündisid 2016. aasta tulud taas pikaajalise trendini, mida iseloomustab 7% keskmine kasvumäär. Sellegipoolest toimus järgmisel aastal Eesti eelarves järsk piiritusjookide aktsiisitulude langus – 2017. aasta summa oli 19% madalam kui eelmisel aastal. **Võime teha esialgse järelduse, et ajutine tõus 2016. aastal tulenes tarbimise kohanemisest ning on märk võimalikust asendamisest, kuid üldiselt on Lafferi kõvera hari ületatud ja kange alkoholi aktsiisimäärad on alates 2015. aastast ülemäära kõrged.**

Mootorikütuste aktsiisimäärade volatiilsus oli palju väiksem kui alkoholil. Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad tõusid vastavalt 10% ja 14% võrra veebruaris 2016 (Joonis 12). Aasta hiljem, veebruaris 2017, tõusid mõlemad määrad uuesti 10% võrra. **Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad** on kogu 2012–2017 perioodi vältel tugevalt omavahel seotud, kuid jaanuaris 2018 tõstis Eesti valitsus täiendavalt bensiini aktsiisimäära, muutmata diislikütuse aktsiisi, mis tõi kaasa suurema erinevuse.

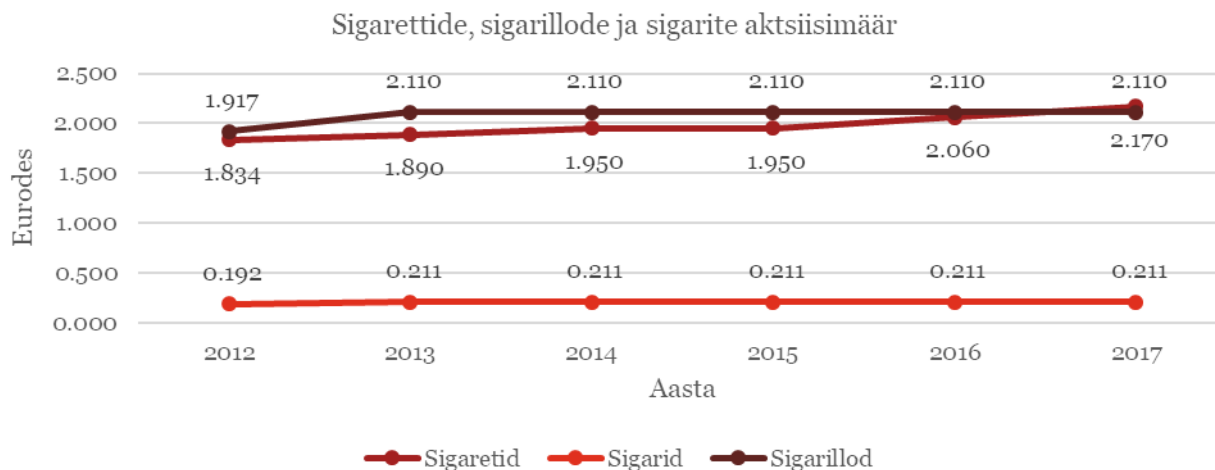

Joonis 12. Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad Eestis 2010–2017. Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Teisalt on bensiini aktsiisitulu viimase kolme aasta jooksul ning diislikütuse aktsiisitulu kogu 2012–2018 perioodi jooksul kasvanud. **Muudatused aktsiiside laekumises eelarvesse ei ole kooskõlas aktsiisipoliitika muudatustega.** Sellegipoolest tuleb märkida, et konkreetseid kütuseliike on lühikese aja jooksul keeruline asendada – see tooks kaasa vajaduse teha täiendavaid investeeringuid tehnoloogia muutmiseks, et reageerida kütusehindade suhete muutustele. Isegi kui üks bensiiniliik muutub kasumlikumaks kui teine, ei saa tavatarbijad oma sõidukeid kohe välja vahetada. Ilmselt võivad mõned neist ollat rohkem valmis ühistransporti kasutama. Valdavat osa kütusenõudlusest ei saa siiski asendada ega piirata, sest seda tarbib tööstus (majapidamised moodustavad 29% tarbimisest). Seda arvesse võttes tuleks eeldada, et bensiini tarbimine on küllaltki jäik ning reageerib aktsiisimuudatustele tagasihoidlikult.

Tubakaaktsiisi tuludes domineerivad ülekaalukalt sigaretid. Nende toodete aktsiisimäärad kasvasid veidi viimase kuue aasta jooksul – tundub, et Eesti valitsus juurutab pikaajalist maksustamispoliitikat ning järgnevaid muudatusi ei tohiks lugeda kõrvalekaldeks rakendatud strateegiast. 2012. aastal suurenes määr 1000 tüki kohta 10% võrra, jaanuaris 2013 6,7% võrra, aasta hiljem veel 3,3% võrra (Joonis 13). Jaanuaris 2014 tõusis protsendimäär veelgi, 33%-lt 34%-le. Juunis 2016 tõstis Eesti valitsus määra 1000 tüki kohta 24,7% võrra 58 euron, kuid samal ajal alandas jaemüügihinnale kohalduvat määra 30%-le. 2017. aasta alguses tõstis Eesti valitsus järjekordselt hüppeliselt fikseeritud kvootide määra 1000 tüki kohta 9,5% võrra. Võttes arvesse tubaka aktsiisimäära kombineeritud struktuuri olid tõusud üldiselt veidi madalamad – 5,8% aastal 2011, 4,4% aastal 2012, 3,1% aastal 2013 ning seejärel 5,6% juunis 2016, millele järgnes 5,3% tõus 2017. aasta alguses.⁶

⁶ Eeldades, et sigaretipaki hind ilma aktsiisimäärata on 3 eurot (sisaldab 20 tükki).

Joonis 13. Sigarettide, sigarillode ning sigarite aktsiisimäär, 2012–2017.⁷ Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Sigaretide aktsiisitulu väärtus suureneb, kuid kasvumäär on üsna tagasihoidlik: perioodil 2012–2017 keskmiselt 6%. Järeldasime, et tulu kasvumäär vastab aktsiisimäära tõusule, mis võib viidata asjaolule, et sigarettide tarbimist aktsiisipoliitika muudatused ei mõjuta. Sellest võib järeldada, et poliitilisteks muudatusteks on endiselt manööverdamisruumi.

Sigarillode 1000 tüki fikseeritud määr tõusis 10% võrra jaanuaris 2013, millele järgnes märkimisväärne langus 28,4% võrra jaanuaris 2018, millega kaasnes protsendimäära kehtestamine – 10% jaemüügihinnast. Sigarite aktsiisimäär on perioodil 2012–2018 täpselt sama, mis sigarillodel. Tegelikult on see olnud sama alates 2004. aasta maikuust. Sigarillode ja sigarite aktsiisitulu hindamisel ei ole me täheldanud selgeid seoseid aktsiisipoliitikaga. Sigarillode puhul on märgata tugevat kasvutrendi – see võib viidata asjaolule, et valitsuse poliitika võiks olla piiravam, kuid on oht, et selline suunamuutus võib kahjustada võimalikku asendamist, nii et sigarettide asemel hakatakse tarbima sigarillosid. Võime eeldada, et praegune soodne maksukorraldus motiveerib teatud osa ühiskonnast tarbima sigarettide asemel sigarillosid.

2.4. Aktsiisitoodete hinnastruktuur

Kuivõrd õllel ja kangel alkoholil on oluline osa alkoholi aktsiisitulude struktuuris (vaata eelnev peatükk), vaatleme järgnevalt lähemalt nii õlle hinnastruktuuri kui ka viina hinnastruktuuri.

Aastatel 2010–2017 moodustas suure osa õlle hinnastruktuurist netohind (vahemikus 53,6% ja 54,7% brutohinnast) (Joonis 14). Viimasel kahel aastal on selle osakaal hakanud langema aktsiisi järsu tõusu tõttu.

Müügi säilitamiseks pidid tootjad ja jaemüüjad osa aktsiisitõusust korvama ja oma marginaale langetama. 2017. aastal moodustas aktsiisiväärtus õllehinnast 23,6% võrreldes 18,6% 2016. aastal. Rahaline aktsiisiväärtus suurenes selle aasta jooksul 49%.

⁷ Märkus: Selleks, et esitada aktsiisimäära muutus ajas, tuli seada sigarettide ja sigarillode pakile baashind. Analüüsi eesmärgiks seati eelduslikuks sigaretipaki hinnaks ilma aktsiisita 3 eurot (sisaldab 20 tk) ning samadel alustel sigarillode paki baashinnaks 3,5 eurot (sisaldab 10 tk). Sigarite aktsiisimäära arvutamiseks võeti aluseks baashind (ilma aktsiisita) 4 eurot.

Joonis 14. Õlle hinnastruktuur aastatel 2010–2017. Allikas: PwC arvutused⁸

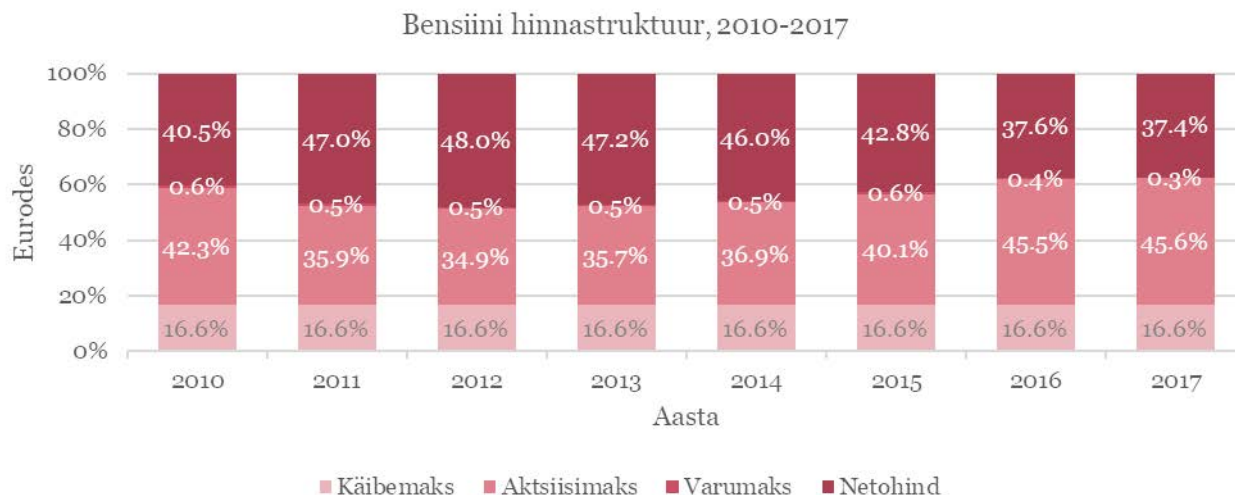
Analüüsitud perioodi jooksul oli aktsiisi osakaal õlle hinnas 15,5% ja 23,6% vahel. Kuna käibemaksumäär oli kogu analüüsitud perioodi jooksul 20%, moodustas selle osakaal hinnast umbes 15% (15,1 ja 16,1% vahel). Hinnas on ka pakendi panditasu, mille väärtus on alates 2015. aastast kuni 0,10 senti pudeli kohta (varem, aastal 2010, oli see 0,03 senti pudeli kohta ja vahemikus 2011–2014 0,04 senti) ning selle osakaal hindades on tõusnud (2010. aastal oli see 3,5%, kuid 2017. aastal 7,4%). Täiendava aktsiisimäära tõusu tõttu on aga võimalik, et jaemüüjad kaotavad jätkuvalt marginaali, kui just hind ei hakka tõusma võrdeliselt maksuga (2018. aastal moodustas aktsiis 36% hinnast, samas kui netohinna osakaal kahanes 37,08%-le).

Joonis 15. Viina hinnastruktuur, 2010–2017. Allikas: PwC arvutused

Erinevalt õlle hinnast moodustab suurema osa viina hinnast aktsiisiväärtus, umbes 50% (52,6% aastal 2010 ja 53,6% aastal 2017) (Joonis 15). Kuna analüüsitud perioodil tõusid aktsiisimäärad (68,4% võrra vahemikus 2010 kuni 2017), kuid maksu osakaal hinnas jäi samale tasemele, tähendab see, et hinnad on muutunud proportsionaalselt aktsiisi tõusuga ning maksukoormus jäi tarbijate kanda. See on võimalik, kui nõudlus on jäik ja hinnamuutused mõjutavad tarbimist vähe. Selles olukorras saavad jaemüüjad oma marginaali säilitada ning aastatel 2010–2017 moodustas viina netohind umbes 30% hinnast (vahemikus 29,7% aastal 2017 kuni 34% aastal 2013). Käibemaks moodustab umbes 16% hinnast. Aktsiisi jätkuva tõusu korral võib netohind aga hakata langema, sest juba praegu võib täheldada väikest langustendentsi.

⁸ Märkus: kuna õlleaktsiisi arvutatakse alkoholisisalduse järgi, võeti arvutustel aluseks, et õlle alkoholisisaldus on 5,2% vol.

Joonis 16. Bensiini hinnastruktuur 2010–2017. Allikas: PwC arvutused

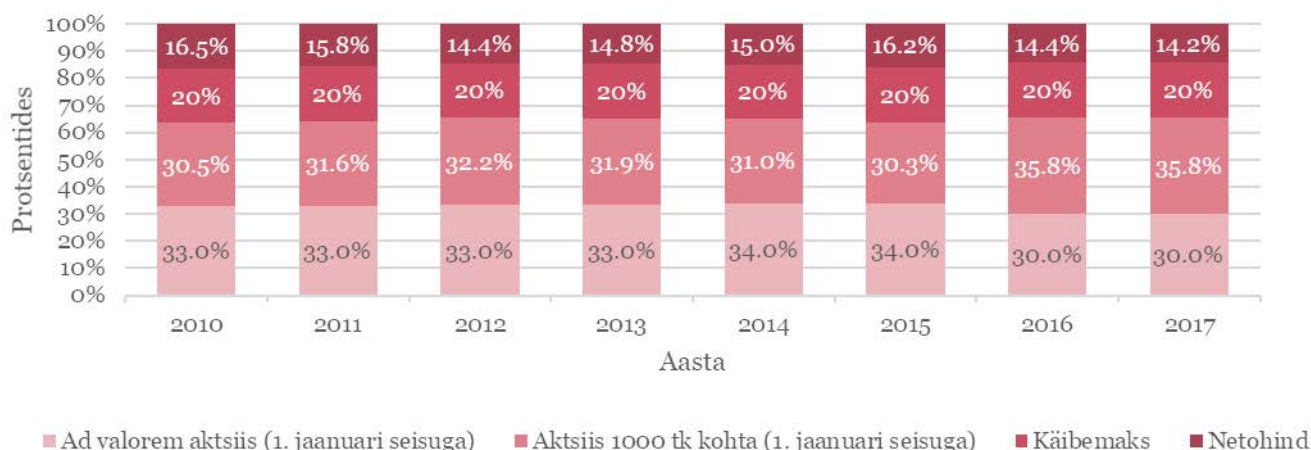
Aktiis ja netohind on bensiini hinna põhiosad ning nende osakaalud olid vaheldumisi ülekaalus. Viimastel aastatel on aktsiisi osakaal aga suurenenud ning 2017. aastal oli see 45,6% bensiini hinnast, samas kui netohind moodustas 37,4% (Joonis 16). Oluline on aga märkida, et bensiini aktsiisimäär ei muutunud kuni 2016. aastani ning selle osakaal sõltus peamiselt hinnast endast, sest seda väljendatakse ühiku (1000 liitri) kohta. Kütusehinnad kõiguvad peamiselt naftakaevandamise trendide ja vahetuskursimuutuste tõttu. Analüüsitud perioodi jooksul moodustas käibemaks umbes 16% hinnast, samas kui varumaksu osa jäi 0,3% ja 0,6% vahele.

Joonis 17. Diislikütuse hinnastruktuur 2010–2017. Allikas: PwC arvutused

Diislikütusel on bensiiniga väga sarnane hinnastruktuur, kus on ülekaalus netohind ja aktsiisiväärtus (Joonis 17). Samamoodi on aktsiisiväärtus, mis oli 2017. aastal 47,1%, viimastel aastatel tõusnud netohinna arvelt, mis moodustas sel ajal 36%. Nende osakaalud olid vastavalt vahemikus 33,6–47,1% ja 36–49,3%. Diislikütuse aktsiisimäär ei muutunud 2016. aastani. Aastatel 2010–2017 moodustas käibemaks umbes 16%, samas kui varumaksu osa oli analüüsitud perioodil 0,4% ja 0,5% vahel. Sarnaselt bensiinile kõiguvad diislikütuse hinnad peamiselt naftakaevandamise trendide ja vahetuskursimuutuste tõttu.

Sigaretipaki hinnastruktuur, 2010-2017

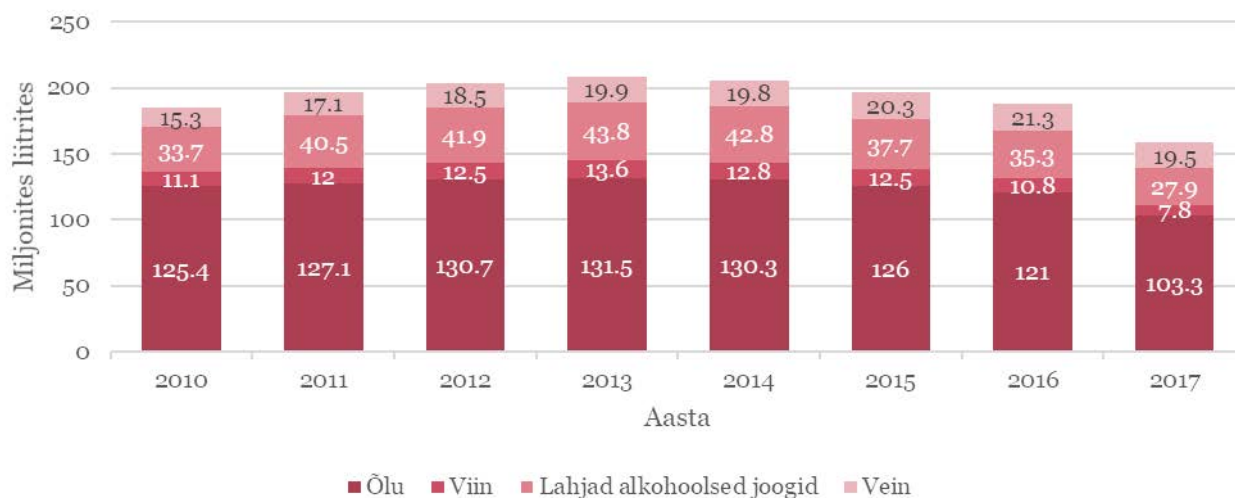
Joonis 18. Sigaretipaki hinnastruktuur 2010–2017. Allikas: PwC arvutused

Suurima osa sigaretipaki hinnast moodustab aktsiis, sest selle kaks elementi kokku on enam kui 60% hinnast (sigarettide aktsiis koosneb *ad valorem* aktsiisist ja aktsiisist 1000 tk kohta). Viimastel aastatel on *ad valorem* aktsiisi osakaal langenud (33%-lt 2010. aastal 30%-le 2017. aastal) 1000 tk aktsiisi arvelt (vastavalt 30,5%-lt 35,9%-le) (Joonis 18). Netohind on viimasel ajal veidi langenud – 2015. aastal moodustas see 16,2% ja 2017. aastal 14,2% hinnast, kuid see on analüüsitud perioodil püsinud võrdlemisi stabiilsena. See võib viidata asjaolule, et aktsiisikoormus lasub peamiselt tarbijatel, kuna sigaretid on suhteliselt jäiga nõudlusega kaup, mis tähendab, et hinnatõus ei mõjuta märkimisväärselt tarbimist.

2.5. Aktsiisikaupade turustruktuur

Alustuseks on vajalik märkida, et üldiselt on alkoholitarbimine Eestis vähenemas. 2010. aastal müüdi 185,5 miljonit liitrit alkoholi, aga 2017. aastal 158,5 miljonit liitrit, kuigi aastatel 2012–2014 oli buum ja keskmiselt müüdi 206 miljonit liitrit alkoholi (Joonis 19).

Alkoholsete jookide turustruktuur, 2010-2017

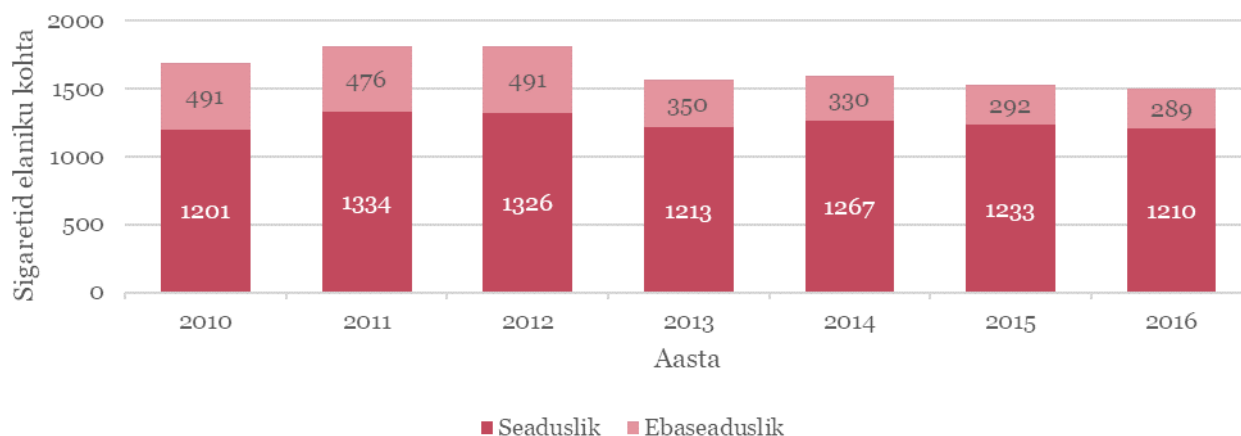

Joonis 19. Alkoholsete jookide turustruktuur 2010–2017 (miljonites liitrites). Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

Alkoholsete jookide Eesti turustruktuuri poolest on õlu kõige populaarsem jook, sest see moodustab umbes 64% kogu tarbimisest (mõõdetud müügi järgi) analüüsitud perioodil, kuid liitrite järgi mõõtes on selle tarbimine vähenenud –

2010. aastal müüdi 125,4 miljonit liitrit, aga 2017. aastal 101,3 miljonit liitrit. Viin moodustab umbes 6% müügist (6% 2010. aastal ja 4,9% 2017. aastal, mis vastab 11,1 ja 7,8 liitrile), samas kui lahjad alkohoolsed joogid, näiteks siider, moodustavad 19% müügist (17,6% 2017. aastal, 27,9 miljonit liitrit). Veini tarbimine on eestlaste hulgas üha populaarsem, sest selle müügi osakaal suurenes 8,2%lt 2010. aastal 12,3%le 2017. aastal (vastavalt 15,3 ja 19,5 miljonit liitrit). Üldiselt tundub, et aktsiisipoliitika täidab oma eesmärgi ja vähendab tarbimist.

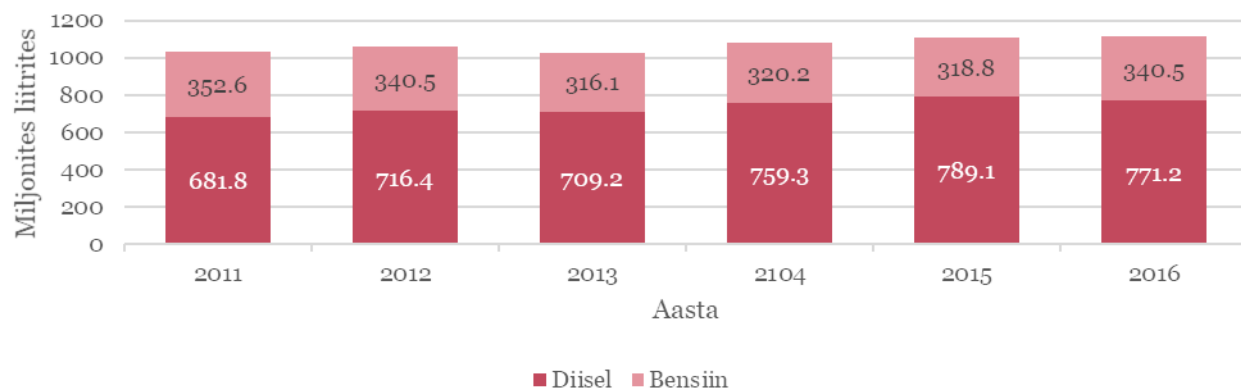
Sigaretide (seaduslik ning ebaseaduslik) turustruktuur, 2010–2016

Joonis 20. Sigarettide turustruktuur seaduslike ja ebaseaduslike lõikes aastatel 2010–2016 (sigaretti elaniku kohta). Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

Ka sigarettide tarbimine on languses – 2010. aastal suitsetati Eestis 1692 sigaretti inimese kohta, aga 2016. aastal 1499 (Joonis 20). Kahanemas on ka ebaseaduslik müük – selle osakaal üldises tarbimises on vähenenud 29%lt 2010. aastal 19,3%le 2016. aastal, mis on võrdne vastavalt 491 ja 289 tarbitud sigarettiga inimese kohta. Seega võib väita, et aktsiisipoliitika täidab oma eesmärgi.

Kütuste tarbimise turustruktuur, 2011–2016

Joonis 21. Kütuste tarbimise turustruktuur 2011–2016 (miljonites liitrites). Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

Eestis on diislikütus palju populaarsem, mis on kooskõlas ülemaailmse suundumusega asendada bensiin diislikütusega, ning see moodustab umbes 70% kogunõudlusest, mis on tõusuteel (2011. aastal 68,7%, kuid 2016. aastal 72%, mis on vastavalt 681,8 ja 771,2 miljonit liitrit) (Joonis 21). Bensiin moodustab kogutarbimisest umbes 28%. Oluline on aga märkida, et teisi kütuseliike (nt LPG) arvesse ei võetud, seega eelnevalt toodud tarbimisstruktuure tuleks käsitleda ettevaatusega. Eelnev näitab aga, et üldine kütusetarbimine on viimastel aastatel suurenenud.

Väga oluline on märkida, et viimastel aastatel on piirikaubandus muutunud olulisemaks, sest aktsiisimäärade tõus toob kaasa drastilised hinnamuutused, mistõttu üha enam eestlasi eelistab ostelda Lätis. Lisaks võib eeldada, et järgmistel aastatel suureneb ka ebaseadusliku kaubanduse turuosakaal.

3. Aktsiisikaupade tarbimine, tootmine, väliskaubandus (import-eksport)

Olemasoleva olukorra kirjeldamiseks aktsiisikaupade tarbimise, tootmise ja väliskaubanduse osas (eksport-import), mis on oluline ettevõtete majandusnäitajate muutustele tausta loomiseks, tugineme Statistikaameti ja Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetele. Andmestiku baasil loome koondvaate olemasolevatest analüüsides, mis täidab tehnilises kirjelduses toodud metaanalüüsi rolli. Sellest tulenevalt ei ole peatüki eesmärk järelduste kujundamine, vaid edasiseks analüüsiks põhjaliku ja objektiivse ülevaate andmine.

Põhilise analüüsimeetodina kasutame kirjeldavat statistikat, mis on visualiseeritud graafikutega ja varustatud selgitustega perioodi 2010–2017 kohta (võib varieeruda vastavalt andmete kättesaadavusele ja vaatlusperioodidele). Ajaperioodi valisime selliselt, et oleks kaetud võrdlusaastad enne aktsiiside olulisi muudatusi ja piirikaubanduse käivitumist ning pärast seda.

3.1. Aktsiisikaupade tarbimise varasemad uuringud

Alkohol ja tubakas on aktsiisikaubad, mille põhimaht tuleneb eelkõige eratarbimisest ja valdavalt ei ole tegemist tootmissisendiga. Seetõttu on vaatluse all vastavalt alkoholi ja tubaka tarbimine leibkondades nii Statistikaameti statistikatööde „Leibkonna eelarve uuring 2010–2012“ ja „Leibkonna eelarve uuring 2015–2016“ kui ka Konjunktuuriinstituudi uuringute „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018“ ja „Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017“ alusel. Konjunktuuriinstituudi andmed on vaatluse all tulenevalt asjaolust, et erinevalt leibkonna eelarve uuringust eksisteerivad need kogu vaatlusaluse perioodi kohta ning annavad ülevaate tarbitud kogustest.

Statistikaameti uuringud

Leibkonna eelarve uuringu eesmärk on anda teavet leibkondade igapäevaste kulutuste ja tarbimise kohta. Uuring võimaldab teada saada, millised on Eesti leibkondade kulutused ja eelarve. Käesoleva analüüsi raames on vaatluse all leibkonna eelarve uuringud, mis viidi läbi aastal 2010–2012 ja 2015–2016. Aastate 2013–2014 ja 2017 kohta leibkonna eelarve uuringud puuduvad. Kütusega seotud andmed (eelkõige just ettevõtetesunnalise ehk diislikütuse kohta) pärinevad ka Statistikaameti uuringust „Energia tootmine ja tarbimine“. Lisaks Statistikaameti statistikatöö Kaupade väliskaubandus, mis kogub detailset infot kaupade ekspordi ja impordi kohta

Uuringu meetodika ja spetsiifilised piirangud on toodud aruande lisades (Lisa 7. Statistikaameti statistikatöö „Leibkonna eelarve uuring“ meetodika ülevaade).

Eesti Konjunktuuriinstituudi alkoholituru ja tubakatoodete turu uuringud⁹

Alkohoolseid jooke puudutavate andmete allikas on alkoholi aastaraamat „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018“, mis on koostatud Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt Tervise Arengu Instituudi tellimusel.

Andmed tubakatoodete tarbimise kohta pärinevad Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt koostatud aastaraamatust „Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017“.

⁹ Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt koostatud alkoholituru ja tubakaturu ülevaateid puudutav andmelünk on seotud puuduliku teabega meetodika kohta, mis takistab usaldusväärset puudutavate hinnangute andmist, aga ka teiste konkreetsemate andmelünkade väljatoomist. Alkohoolsete jookide puhul on oluliseks kitsenduseks ka see, et liigid ei ole vastavuses erineva aktsiisimääraga alkohoolsete jookide rühmadega.

3.1.1. Alkoholi tarbimine

3.1.1.1. Statistikaameti Leibkonna eelarve uuringud (alkohol)

3.1.1.1.1. Üldine kulutuste struktuur

Ühes sissetulekute kasvuga on suurenenud ka Eesti elanike kulutused. Kui 2010. aastal kulutas leibkonnaliige keskmiselt 3175 eurot aastas, siis 2016. aastal 4891 eurot aastas. Kõige olulisema osa nõudsid sundkulutused: toit ja alkoholita joogid (2016. aastal 23,4% kogukulutustest) ning eluase (16,4%). Võrreldes varasemate aastatega on toidule, alkoholivabadele jookide ning eluasemele kulutatu tähtsus vähenenud. Kui võrrelda aastaid 2010 ja 2016, siis absoluutarvuliselt on enim kasvanud toidule ja alkoholita jookidele tehtavad kulutused, suhtelises mõistes aga väljas söömisele ja majutusele tehtud kulud.

3.1.1.1.2. Kulutused alkoholsetele jookidele

Leibkonna keskmised kulutused alkoholsetele jookidele on vaadeldavatel aastatel kasvanud nii Eestis keskmiselt kui ka piiriäärsetes maakondades (Tabel 3). Kui aga võrrelda 2016. aasta olukorda 2015. aastaga, siis kasvu pole toimunud. **Piiriäärsetes maakondades elavad leibkonnad kulutasid alkoholsetele jookidele 2016. aastal koguni märgatavalt vähem kui aasta varem.** Kuigi aastatel 2015–2016 kulutati alkoholsetele jookidele märgatavalt rohkem kui aastatel 2010–2012, on antud valdkonnale tehtavate kulutuste osatähtsus kogukulutustest jäänud enam-vähem samale tasemele. Siiski, ka varasemal perioodil võib täheldada mõningast ebastabiilsust: näiteks 2011. aastal kulutasid piiriäärsete maakondade leibkonnad alkoholile keskmiselt oluliselt vähem (nii absoluutarvuliselt kui ka osatähtsusega) kui aasta varem ning ka aasta hiljem. Piiriäärsete maakondade leibkondade keskmiste alkoholikulutuste vähenemine väljendub ka nende madalamas osatähtsuses.

Tabel 3. Kulutused alkoholsetele jookidele Eestis keskmiselt ja piiriäärsetes maakondades 2010–2012, 2015–2016, eurot leibkonna kohta. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Kokku	154	158	191	239	236
Piiriäärsed maakonnad ¹⁰	162	133	177	247	212

Rahaliselt kulutavad Eesti leibkonnad kõige rohkem kangetele alkoholsetele jookidele (märgitud kui „muu alkohol“ (Tabel 4)). 2016. aastal oli see keskmiselt 82 eurot aastas, mis on küll tunduvalt kõrgem kümnendi algusaasta näitajatest, kuid ei ületa aasta varasemat näitajat. Sisuliselt sama palju kulutati õllele (2016. aastal 80 eurot), mille kulutustes on toimunud kange alkoholiga sarnased arengud. Kumbki moodustas ligikaudu kolmandiku leibkondade alkoholikuludest (Tabel 5). Veinile (ehk rohkem kui 6%–lise alkoholisisaldusega kääritatud jookidele või veinile) kulutati alla veerandi alkoholikuludest ehk 55 eurot 2016. aastal. Kulutused muudele alkoholiliikidele – vahetootele (millest enamuse moodustas *Long Drink*) ning siidrilile (ehk kuni 6%–lise etanoolisisaldusega kääritatud joogile või veinile) – jäid tunduvalt madalamaks, 2016. aastal vastavalt 11 eurot ja 7 eurot leibkonna kohta. Alkoholikulutuste osatähtsustes pole vaadeldud aja jooksul olulisi muutusi toimunud.

Tabel 4. Leibkonna keskmised kulutused alkoholsetele jookidele liikide lõikes, 2010–2012, 2015–2016, eurot. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Õlu	52,4	52,5	61,1	79,6	79,8
Siider	3,9	6,7	8,8	8,9	7,4
Vein	36,1	38,3	42,6	56,4	54,7
Vahetoode	8,7	5,8	7,3	9,2	10,6
Muu alkohol	52,7	54,8	69,2	83,8	82,2

¹⁰ Piiriäärseteks maakondadeks on selles uuringus loetud Valgamaa, Võrumaa, Viljandimaa ja Pärnumaa.

Kokku*	154,3	158,5	190,9	239,2	236,2
--------	-------	-------	-------	-------	-------

*sisaldab ka vaatlusandmetes täpsemalt liigitamata alkohoolseid jooke

Tabel 5. Alkohoolsetele jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus alkoholiliikide lõikes, 2010–2012, 2015–2016. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Õlu	34%	33%	32%	33%	34%
Siider	3%	4%	5%	4%	3%
Vein	23%	24%	22%	24%	23%
Vahetoode	6%	4%	4%	4%	4%
Muu alkohol	34%	35%	36%	35%	35%

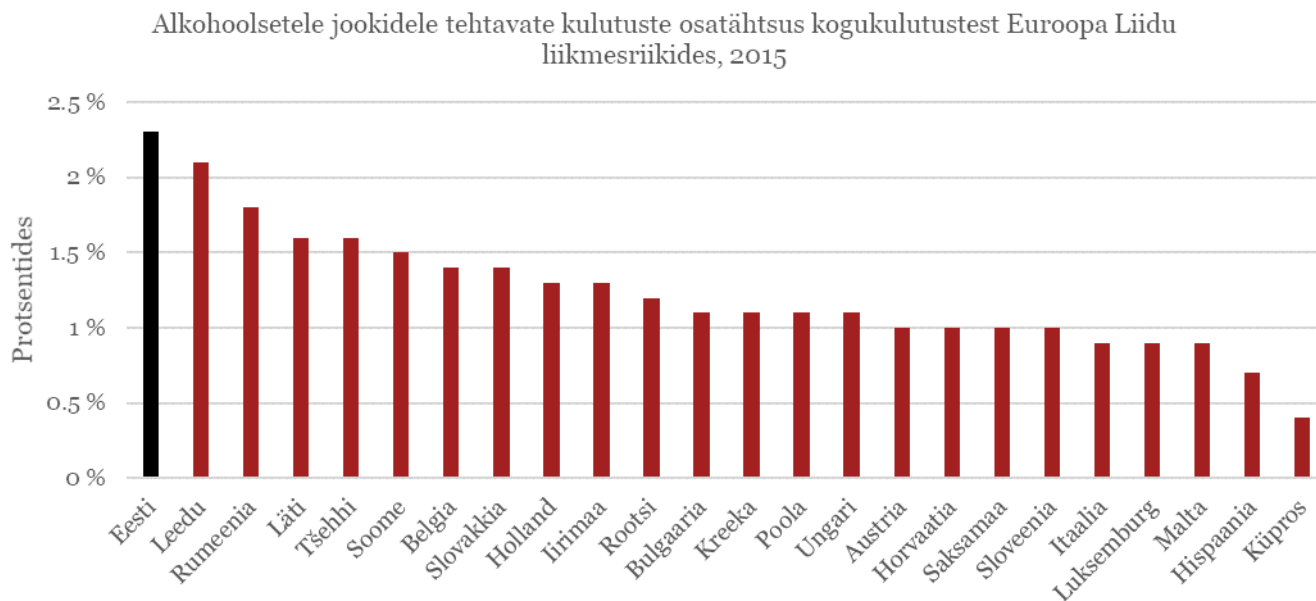
Eesti leibkond ostis 2016. aastal ligikaudu 64 liitrit alkohoolseid jooke (Tabel 6). Koguseliselt ostetakse enim õlut, mis moodustab ostetud alkoholist ligikaudu kaks kolmandikku ehk 43 liitrit. Siin peab arvestama, et õlle – aga ka teiste alkohoolsete jookide – näitaja on arvestatud joogi kanguses ega ole andmete puudumise tõttu teisendatud absoluutalkoholi näitajaks. Järgnesid vein (8 liitrit) ning suhteliselt kõrge alkoholisisalduse tõttu jäi muu alkoholi kogus 5 liitri juurde. Ostetud alkoholi kogus oli 2016. aastal küll madalam kui 2015. aastal, kuid kõrgem kui aastatel 2010–2012. Samasugune trend esines ka konkreetsemalt õlle ning veini puhul. Kõigi vaadeldud alkoholiliikide kogused olid 2016. aastal kõrgemad kui 2010. aastal.

Tabel 6. Leibkonna poolt aastas ostetud alkohoolsed joogid liikide lõikes, 2010–2012, 2015–2016, liitrit. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Õlu	38,5	37	41,5	45,6	43,3
Siider	2	3,4	3,8	3,3	2,7
Vein	7,1	7,2	8	9,2	8,3
Vahetoode	3,7	2,6	3	3,5	4,3
Muu alkohol	4,8	4,7	5,6	5,6	5,1
Kokku*	56,1	54,9	62	67,6	64

*Sisaldab ka vaatlusandmetes täpsemalt liigitamata alkohoolseid jooke.

Järgnevalt on toodud eestimaalaste kulutused alkohoolsetele jookidele rahvusvahelises võrdluses. Arvestades, et riikide jõukused ning sellest tulenevalt ka kulutused on erinevad, on võrreldud alkohoolsetele jookidele tehtavate kulutuste osatähtsust kogukulutustest (Joonis 23).

Joonis 23. Alkoholsetele jookidele tehtavate kulutuste osatähtsus kogukulutustest Euroopa Liidu liikmesriikides 2015. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

Vaadeldud 24 Euroopa Liidu riigi (ülejäanud riikide kohta andmed puudusid) leibkondade hulgas kulutasid 2015. aastal alkoholile kõige suurema osa kogukulutustest Eesti leibkonnad. Ka teised Balti riigid paiknesid nimekirja tipus. Siiski tuleb arvestada, et osatähtsused jäid enamjaolt üsna madalaks, 1–2% piiresse. Eesti „ülekaal“ kerkib esile ölle ja kange alkoholi puhul, veini puhul ollakse keskmiste hulgas.

3.1.1.2. Ülevaade Eesti Konjunktuuriinstituudi alkoholituru uuringust¹¹

3.1.1.2.1. Alkoholsete jookide tarbimine

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel tarbiti 2017. aastal Eesti elaniku kohta 8,61 liitrit (Tabel 7) ja vähemalt 15–aastase elaniku kohta 10,28 liitrit alkoholi 100% alkoholile arvestatuna (Tabel 8). Kui aastatel 2010–2013 tarbiti elaniku kohta ligikaudu 10 liitrit puhast alkoholi, siis aastateks 2015–2017 langes see alla 9 liitri. Samas on langus pidurdunud: aastate 2016–2017 võrdluses ei ole tarbimine enam langenud. Albsoluutalkoholi kõrval märgime, et joogi kanguses arvestatuna tarbiti elaniku kohta 2017. aastal ligikaudu 98,5 liitrit alkoholi ning seda oli küll veidi rohkem kui eelneval kahel aastal, kuid vähem kui aastakümne alguses (Tabel 11).

Tabel 7. Alkoholi tarbimine 2010–2017, liitrit elaniku kohta 100% alkohol. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Legaalne müük	12,71	13,77	14,34	14,97	14,56	14,06	13,15	10,88
Turistide kaasaostud	3,02	3,61	4	4,76	4,72	4,65	4,7	3,91
Turistide poolne tarbimine Eestis	0,67	0,73	0,82	0,91	0,99	0,94	0,97	0,95
Välismaalt ostetud							0,65	2,2
Illegaalne müük	0,68	0,74	0,75	0,7	0,48	0,4	0,4	0,39
Kokku tarbitud Eesti elanike poolt*	9,69	10,18	10,26	10	9,33	8,87	8,54	8,61

¹¹ Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt koostatud alkoholituru ja tubakaturu ülevaateid puudutav andmelünk on puudulik teave meetodika kohta, mis takistab usaldusväärset puudutavate hinnangute andmist, aga ka teiste konkreetsemate andmelünkade väljatoomist. Alkoholsete jookide puhul on oluliseks kitsenduseks ka see, et liigid ei ole vastavuses erineva aktsiisimääraga alkoholsete jookide rühmadega.

**Tarbimine kokku võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük ja ostmine välismaalt.*

Legaalne müük, turistide kaasaostud ja turistide tarbimine muutus järgnevalt (Tabel 8): perioodi algusaastatel (2010–2012) kasvas, perioodi keskel stabiliseerus (2012–2015) ning aastal 2017 võrreldes eelnevaga langes. Suhteliselt järsem oli langus legaalse müügi ning turistide kaasaostu puhul. Illegaalne müük on perioodi algusajaga võrreldes vähenenud, kuid viimastel aastatel stabiliseerunud. Välismaalt tehtud ostusid on uuringus arvestatud alates 2016. aastast, kuid kahe aasta andmed viitavad märkimisväärsele kasvule: 2016. aastal 0,65 liitrit ja 2017. aastal 2,2 liitrit elaniku kohta 100% alkoholis.

Tabel 8. Alkoholi tarbimine 2010–2017, liitrit täiskasvanud (15+) elaniku kohta 100% alkoholis. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Legaalne müük	14,97	16,27	16,96	17,75	17,29	16,72	15,67	12,99
Turistide kaasaostud	3,56	4,26	4,73	5,64	5,6	5,53	5,59	4,66
Turistide poolne tarbimine Eestis	0,79	0,86	0,97	1,08	1,17	1,12	1,15	1,13
Välismaalt ostetud							0,77	2,62
Illegaalne müük	0,8	0,88	0,88	0,83	0,57	0,48	0,48	0,46
Kokku tarbitud Eesti elanike poolt*	11,42	12,02	12,14	11,86	11,09	10,55	10,17	10,28

**Tarbimine kokku võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük ja ostmine välismaalt.*

Koguseliselt tarbiti* (tarbimise selgitus Tabel 9 all) joogi kanguses enim õlut: 2017. aastal 90,53 miljonit liitrit, mida oli küll pisut enam kui aasta varem (88,9 miljonit liitrit), kuid vähem kui aastakümne alguses (aastatel 2010–2013 enam kui 100 liitrit) (Tabel 9). Kui 2017. aastal tarbiti viinamarjaveini ja vermutit 16,61 miljonit ja lahjasid alkohoolseid jooke 12,1 miljonit liitrit, siis 2010. aastal tarbiti lahjasid alkohoolseid jooke ligi kaks korda enam (21,86 miljonit liitrit versus 11,42 miljonit liitrit). Kangete alkohoolsete jookide tarbimine on perioodi algusaastatega võrreldes samuti vähenenud.

Tabel 9. Alkohoolsete jookide tarbimine liikide lõikes 2010–2017, miljonit liitrit. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kanged alkohoolsed joogid	12,5	13,78	13,3	13,06	11,74	10,98	10,65	10,35
Õlu	100,5	101,5	101,8	101,64	93,13	87,9	88,9	90,53
Lahjad alkohoolsed joogid	21,86	22,22	21,31	20,03	18,74	14,54	12	12,1
Viinamarjavein ja vermut	11,66	12,81	13,68	14,36	13,95	14,27	15,88	16,61

**Tarbimine võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük (kangete alkohoolsete jookide puhul) ja ostmine välismaalt.*

Alkoholiliikide koguseline struktuur arvestatuna joogi kanguses on toodud järgnevates tabelites (Tabel 10, Tabel 11). Võrreldes Eesti Konjunktuuriinstituudi ja leibkonna eelarve uuringuga kogutud andmeid, siis olulisi erinevusi ei ole. Õlle osatähtsus oli koguseliselt kummaski uuringus 2016. aastal ligikaudu 70%, kange alkoholi (leibkonna eelarve uuringu puhul "muu alkoholi") osatähtsus oli kummalgi juhul 8%. Teiste alkohoolsete jookide liikide definitsioonid on uuringutes erinevad.

Tabel 10. Alkohoolsete jookide tarbimine liikide lõikes (joogi kanguses) 2010–2017, liitrit elaniku kohta. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kanged alkohoolsed joogid	9,38	10,36	10,04	9,89	8,92	8,36	8,09	7,86
Õlu	75,39	76,32	76,29	77	70,77	66,95	67,55	68,79
Lahjad alkohoolsed joogid	16,4	16,71	16,08	15,18	14,24	11,07	9,12	9,19
Viinamarjavein ja vermut	8,75	9,63	10,32	10,88	10,6	10,87	12,07	12,62

**Tarbimine võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük (kangete alkohoolsete jookide puhul) ja ostmine välismaalt.*

Tabel 11. Alkohoolsete jookide tarbimine (joogi kanguses) 2010–2017, liitrit täiskasvanud (15+) elaniku kohta. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kanged alkohoolsed joogid	11,04	12,24	11,88	11,73	10,6	9,95	9,64	9,39
Õlu	88,78	90,14	90,25	91,32	84,05	79,62	80,45	82,15
Lahjad alkohoolsed joogid	19,31	19,73	19,03	18	16,91	13,17	10,86	10,98
Viinamarjavein ja vermut	10,3	11,38	12,22	12,9	12,59	12,93	14,37	15,07

**Tarbimine võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük (kangete alkohoolsete jookide puhul) ja ostmine välismaalt.*

Õlle tarbimine on koguliselt suurim ka täielikult alkoholi teisendatuna (Tabel 12). Kui võrrelda aastaid 2010 ja 2017, siis üksnes viinamarjaveini ja vermuti tarbimine on kasvanud (tarbimine elaniku kohta on enam kui 40% kõrgem) ning teiste liikide tarbimine on vähenenud. Suurim langus on toimunud lahjade alkohoolsete jookide puhul, mida tarbiti 2017. aastal võrreldes 2010. aastaga elaniku kohta (teisendatuna puhtasse alkoholi) enam kui poole võrra vähem.

Tabel 12. Alkoholi tarbimine liikide lõikes 2010–2017*, liitrit elaniku kohta 100% alkoholis. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kanged alkohoolsed joogid	3,56	4,08	3,83	3,78	3,39	3,18	3,08	2,99
Õlu	4	4,04	4,04	3,88	3,71	3,55	3,51	3,59
Lahjad alkohoolsed joogid	1,07	0,88	1,13	1,01	0,95	0,81	0,48	0,51
Viinamarjavein ja vermut	1,07	1,18	1,26	1,33	1,29	1,33	1,47	1,52
Kokku	9,69	10,18	10,26	10	9,34	8,87	8,54	8,61

**Tarbimine võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostud ja tarbimine Eestis pluss illegaalne müük (kangete alkohoolsete jookide puhul) ja ostmine välismaalt.*

Alkohoolsete jookide hinnad on kallinenud (Tabel 13). Eesti päritolu alkohoolsetest jookidest on aastate 2010 ja 2017 võrdluses enim kasvanud džinn: 5,94 eurolt 2010. aastal pooleliitri pudeli kohta 10,53 euroni 2017. aastal. Ka teised kanged alkohoolsed joogid on kallinenud suhteliselt palju: viina hind on kasvanud ligi 64% ja kange liköör on kallinenud 62%. Pea sama palju on kallinenud ka õlle hind: 59% ehk 0,85 eurolt pudeli kohta 2010. aastal 1,35 euroni 2017. aastal. Kangemad õlled on kallinenud mõnevõrra enam kui lahjemad. Õlle puhul on kallinemine toimunud eelkõige just viimaste aastate võrdluses: 2016. ja 2017. aasta vahel on hinnakasv olnud alkoholiliikidest kõige kiirem. Suhteliselt kõige vähem on tõusnud marjaveini, kreemlikööride ja marjalikööride hinnad.

Tabel 13. Kodumaiste alkohoolsete jookide keskmised jaehinnad 2010–2017, eurot pudel. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Viin 40% (maitsestatamata), 0,5 l klaaspudel	5,4	5,45	5,96	6,35	6,45	7,1	8,07	8,84
Madalam hinnaklass	4,63	4,55	4,99	5,41	5,51	5,85	6,72	7,38
Keskmine hinnaklass	6,33	6,47	6,89	7,29	7,57	8,33	9,39	10,19
Liköör, 0,5 l, klaaspudel	5,84	5,96	6,27	6,59	6,75	7,81	8,42	8,97
Marjaliköörid	4,34	4,33	4,47	4,68	4,91	5,37	5,78	6,17
Kanged liköörid	7,78	7,65	8,43	8,89	9,14	10,91	11,86	12,58
Kreemliköörid	5,94	6,1	6,14	6,45	6,64	7,41	8	8,4
Džinn, 38–40%, 0,5 l klaaspudel	5,94	6,71	7,08	7,41	7,92	8,71	9,57	10,53
Õlu, 0,5 l klaaspudel	0,85	0,91	0,97	0,97	0,99	1,08	1,15	1,35
lahja õlu (6% ja lahjemad)	0,82	0,87	0,95	0,93	0,96	1,05	1,1	1,27

kange õlu (üle 6%)	0,88	0,96	0,99	1	1,04	1,12	1,21	1,45
Siider, 1,5 l plastpudel	2,42	2,7	2,81	2,82	2,95	3,09	3,28	3,67
Marjavein 11–14%, 0,5 l klaaspudel	2,87	2,86	3,04	3,35	3,67	3,78	3,85	3,95

Kuigi aastakümne algusega võrreldes on kange alkoholi illegaalse turu tähtsus vähenenud, on illegaalne kaubandus 2017. aastal võrreldes eelneva(te) aasta(te)ga taas mõnevõrra kasvanud. Illegaalse turu osakaal on kasvanud enam kui viiendikuni siseturust: illegaalse turu keskmine maht on 1,3 miljonit liitrit ehk 11,7 miljonit eurot (Tabel 14). Riigieelarvesse jäi 2017. aastal laekumata 11,3 miljonit eurot aktsiisi ning 4,3 miljonit eurot käibemaksu, mida oli koos arvestatuna rohkem kui eelnevatel aastatel.

Tabel 14. Kange alkoholi illegaalse kaubanduse maht ja arvestuslik maksukaotus 2010–2017. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Illegaalse kaubanduse osakaal siseturul, %	23–27	22–27	20–24	20–24	17–21	17–22	17–21	20–23
Illegaalse kaubanduse keskmine maht, miljon l	2,3	2,1	1,8	1,7	1,4	1,4	1,2	1,3
Illegaalse kaubanduse keskmine maht, miljon eurot	14	17,2	14,2	13	10,8	13,5	13,1	11,7
Riigieelarvesse laekumata aktsiis, miljon eurot	11,3	10,5	9,4	9,4	8,2	9,6	9,6	11,3
Riigieelarvesse laekumata käibemaks miljon eurot	4,8	4,8	4,4	4,2	3,6	4,3	4,3	4,3

**Ei sisalda Lätist toodud ja edasi müüdud kanget alkoholi; illegaalse alkoholi turuosa on väljendatud viinaturu suhtes*

Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt 2017. aasta detsembris läbi viidud küsitluse andmetel ostis 43% vastanutest alkoholi nii Eestist kui välismaalt, 30% vastanutest ainult Eestist, 21% ei ostanud üldse ning 6% ostis ainult välismaalt. Enamjaolt kulutasid Lätist alkoholi ostnud mõnikümme eurot (Tabel 15). Lätist läbisõidul olnutel oli keskmine ostusumma reisi kohta oluliselt madalam kui spetsiaalselt alkoholireisil käinutel. Viimaste seas kulutasid rohkem kui pooled ühel reisil alkoholile enam kui 100 eurot.

Tabel 15. Ühe Läti reisi keskmine alkoholiostu summa (2017. aasta küsitluse tulemused), % Lätist alkoholi ostnud vastajatest. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	kuni 10 eurot	10–50 eurot	51–100 eurot	101–200 eurot	201–500 eurot	üle 500 euro
Olles läbisõidul	19	34	26	7	11	3
Olles alkoholireisil	2	14	26	22	24	12
Kõik alkoholi ostjad	13	27	25	14	14	7

3.1.1.3. Peamised tähelepanekud alkoholi tarbimisest

Järgnevalt on toodud peamised tähelepanekud alkoholi tarbimise uuringute kohta. Kuivõrd Statistikaameti leibkonna eelarve uuringud annavad infot alkoholile tehtud kulutustest ja nende osakaalust leibkondade kogukuludes, on see oluliseks allikaks leibkondade tarbimise analüüsimisel. Siiski on vastavad andmed kättesaadavad ainult perioodide 2010–2012 ning 2015–2016 kohta. Antud andmelünga adresseerimiseks on vaatluse all ka Eesti Konjunktuuriinstituudi andmed alkoholi tarbimisest, kuivõrd Eesti Konjunktuuriinstituudi andmestik sisaldab infot ka aastate 2013, 2014 ning 2017 kohta.

Seetõttu on oluline märkida, et kohati on käesolevas kokkuvõttes toodud vaatlusperioodid erinevad (Statistikaameti andmete baasil kuni 2016. aastani, Eesti Konjunktuuriinstituudi andmete baasil 2017. aastani).

Võrreldes 2010. aastaga on 2016. aastal absoluutarvuliselt enim suurenenud väljaminekud toidule ja alkoholita jookidele ning suhtelises mõistes väljas einestamisele ning majutusele.

Vaatlusalusel perioodil vahemikus 2010-2016 on kulutused alkoholsetele jookidele osatähtsusega kogukulutustes jäänud võrreldavale tasemele. Piiräärsete maakondade puhul on märgatav alkoholsetele jookidele tehtud kulutuste langus 2016. aastal võrreldes 2015. aastaga.

Rahaliselt kulutatakse enim kangetele alkoholsetele jookidele ja õllele, kuid kulutuste osatähtsuses ei ole vaatlusalusel perioodil märgatavaid muutusi toimunud.

Statistikaameti leibkonna eelarve uuringu alusel ostetakse koguliselt kõige enam õlut, sellele järgneb vein. Kõigi leibkondade poolt aastast ostetud vaadeldud liikide (õlu, siider, vein, vahetoode, muu alkohol) ostetud kogused ületasid 2016. aastal 2010. aasta näitajaid (arvestatuna joogi kanguses, mitte absoluutalkoholis). Euroopa Liidu riikide võrdluses on Eesti kangele alkoholile ja õllele tehtavate kulutuste osatähtsusest esikohal.

Nii Eesti Konjunktuuriinstituudi andmed kui Statistikaameti leibkonna eelarve uuring illustreerivad, et koguliselt liitrites tarbitakse (arvestatuna joogi kanguses) **õlut kokku 70% ning kanget alkoholi 8% kõigist alkoholsetest jookidest.** Õlle tarbimine on koguliselt liidripositsioonil ka täielikult alkoholi teisendatuna.

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel on aastakümne algusega võrreldes tarbimine kasvanud stabiilselt igal aastal viinamarjaveini ja vermuti puhul. Õlle puhul on vaadeldav tarbimises langustrend kuni 2015. aastani, lahjade alkoholsete jookide puhul 2016. aastani. 2016. aastast on õlle kui ka alates 2017. aastast vähesel määral ka lahjade alkoholsete jookide tarbimine tõusnud, jäädes küll alla aastakümneni alguse tasemele. Sealjuures on lahja alkoholi tarbimine elaniku kohta arvestatuna absoluutalkoholis on vähenenud enam kui poole võrra võrreldes 2010-nda aastaga. **Samal ajal on kange alkoholi tarbimine stabiilses languses (aastane langusmäär ca 2%).**

Tabel 16. Kokkuvõtlikud tähelepanekud alkoholi tarbimise kohta perioodil 2010–2016. PwC koostatud Statistikaameti ning Konjunktuuriinstituudi andmete põhjal

Vaadeldav väärtus	Muutused (2010–2016/2017)
Alkoholikulu osatähtsus kogukulutustes	Stabiilne (2,2–2,5% leibkonna kogukulutustest) ¹² Piiräärsetes langus (2015–2016) – 0,5% ¹²
Alkoholi tarbimine liikide kaupa	Õlle tarbimine kahanenud u 6,6 l/inimene (2017 võrreldes 2010), 2016. ja 2017. aastal kogused suurenenud (+0,6 l ja +1,24 l) ¹³ Osatähtsus kulutustest stabiilne (34%) ¹²
	Kange alkoholi tarbimine kahanenud u 1,52 l/inimene (2017 võrreldes 2010) ¹³ Osatähtsus kulutustest stabiilne (35%) ¹²
	Veini/vermuti tarbimine kasvanud 3,87 l/inimene (2017 võrreldes 2010) ¹³ Osatähtsus kulutustes stabiilne (3–4%) ¹²
Illegaalse alkoholi osakaal	Langenud 2,3 mln eurot ¹³

¹² Statistikaamet. Leibkonna eelarve uuring 2010–2012. Statistikatöö. Eesti Statistikaamet; Statistikaamet. Leibkonna eelarve uuring 2015–2016. Statistikatöö. Eesti Statistikaamet.

¹³ Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Hansa, A. (koost). Eesti Konjunktuuriinstituut. (2018). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018. Tallinn: Aktaprint AS.
https://intra.tai.ee/images/prints/documents/154270780324_Alkoholi%20aastaraamat%202018.pdf

Kodumaiste **alkohoolsete jookide jaehindades** **joonistub välja tõusutrend** – näiteks viina hind on tõusnud 64% ning õlle hind 59%.

Kange alkoholi illegaalse kaubanduse osakaal siseturul oli 2017. aastal vahemikus 20–23%, mis on võrdeline 2013. aasta tasemega. Perioodil 2014–2016 jäi see vahemikku 17–21%.

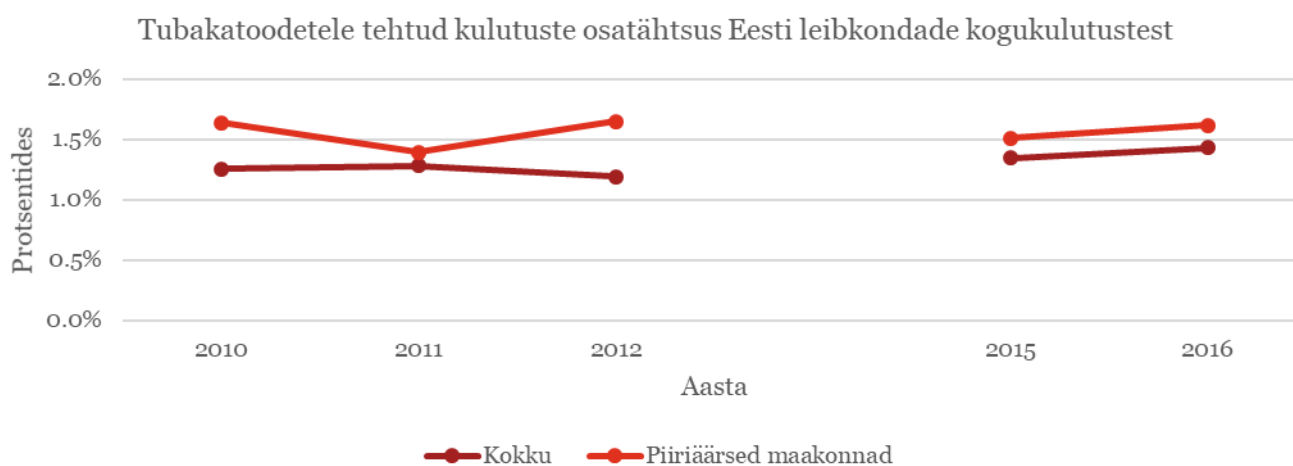
3.1.2. Tubaka tarbimine

3.1.2.1. Statistikaameti Leibkonna eelarve uuringud (tubakas)

Nagu alkohoolsete jookide puhul, on ka kulutused tubakatoodele vaadeldava aja jooksul (enamjaolt) kasvanud (Tabel 17). Erinevalt alkohoolsetest jookidest esines kasv ka 2016. ja 2015. aasta võrdluses. Kasv väljendub ka veidi kasvanud osatähtsusest kogukulutustest (Joonis 24). Siiski ei ole üldises plaanis aastate 2015–2016 osatähtsuse tase oluliselt kõrgem 2010.–2012. aastal ilmnenust. Kuigi Eestis keskmiselt on leibkondade kogukulutused veidi kõrgemad kui piiriäärsetes maakondades, kulutati piiriäärsetes maakondades 2016. aastal tubakatoodele pisut rohkem kui riigis keskmiselt. Ka piiriäärsetes maakondades tubakatoodele tehtavate kulutuste osatähtsused on kõigil vaadeldavatel aastatel ületanud riigi keskmist.

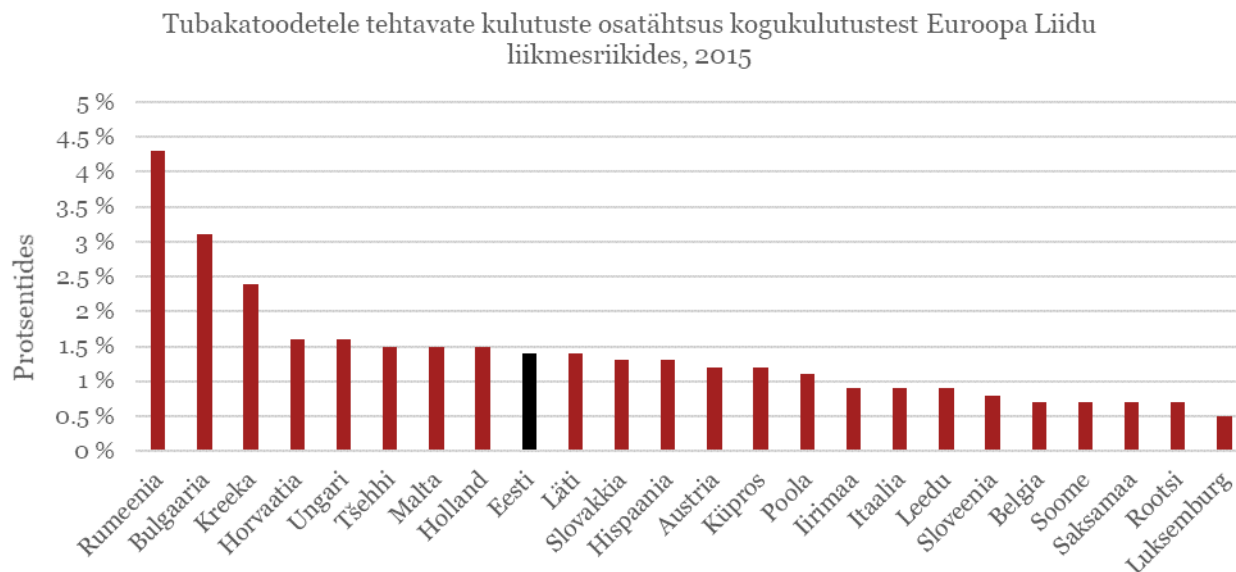
Tabel 17. Kulutused tubakatoodele Eestis keskmiselt ja piiriäärsetes maakondades 2010–2012, 2015–2016, eurot leibkonna kohta. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Kokku	87	95	92	143	154
Piiriäärsed maakonnad	101	89	109	139	159

Joonis 24. Tubakatoodele tehtud kulutuste osatähtsus leibkonna kogukulutustest Eestis keskmiselt ja piiriäärsetes maakondades 2010–2012, 2015–2016. Allikas: Statistikaamet

Kui alkohoolsete jookide kulutuste osatähtsuse poolest paiknes Eesti Euroopa tipus, siis tubakatoode puhul oli Eesti 2015. aasta andmetel keskmiste hulgas (Joonis 25).

Joonis 25. Tubakatoodetele tehtavate kulutuste osatähtsus kogukulutustest Euroopa Liidu liikmesriikides 2015 (protsenti).
Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut¹⁴

Madalaimate tubakatoodetele tehtavate kulutuste osatähtsustega paistavad silma jõukamad Lääne–Euroopa riigid, teistest riikidest märgatavalt kõrgem oli osatähtsus Rumeenias, kõrge oli see ka Bulgaarias ja Kreekas.

3.1.2.2. Tubakatoodete tarbimine Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel¹⁷ müüdi Eesti siseturul 2016. aastal 1768,9 miljonit sigaretti, mis tegi arvestuslikult 1442 sigaretti vähemalt 15-aastase elaniku kohta (Tabel 18). Kuigi kumbki näitaja oli sisuliselt samal tasemel kui 2010. aastal, on näitaja võrreldes 2011. ja 2012. aastaga oluliselt vähenenud. Järsk langus toimus 2013. aastal, järgneval aastal müük kasvas, kuid pärast seda on taas langenud. 2016. aastal suitsetas veidi enam kui viiendik Eesti 18–74-aastastest elanikest, võrreldes varasemate aastatega on nende osatähtsus vähenenud. Suitsetajate osatähtsus oli kõrgem meeste hulgas. Välismaist päritolu sigarettide osatähtsus on kasvanud: 2016. aastal ostis 27% suitsetajatest ise ning 17% suitsetajatest tarbis teiste poolt välismaalt toodud sigarette.

Tabel 18. Arvestuslik sigarettide siseriiklik kogumüük ja sigarettide müük täiskasvanud (15+) elaniku kohta 2010–2016¹⁵. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kogumüük (miljon sigaretti)	1779,5	1971,4	1952,9	1819,2	1894,2	1801,7	1768,9
Müük täiskasvanud elaniku kohta (sigaretti)	1415	1576	1569	1438	1504	1469	1442

Legaalset sigaretti maksid 2016. aastal 3,23 eurot paki kohta, 2010. aastal ca 1 euro vähem (Tabel 19). Kuigi illegaalsete sigarettide hind on aastate 2016 ja 2010 võrdluses küsitluste andmetel kallinenud suhteliselt enam kui leaalsete hind, tuleb esimeste paki eest maksta tunduvalt vähem. Summa eest, mis kuluks 100 paki leaalsete sigarettide peale, saaks 2016. aasta hindade juures 168 pakki illegaalsete sigaretti.

¹⁴ Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt koostatud alkoholituru ja tubakaturu ülevaateid puudutav andmelünk on puudulik teave meetodika kohta, mis takistab usaldusväärset puudutavate hinnangute andmist, aga ka teiste konkreetsemate andmelünkade väljatoomist. Alkoholsete jookide puhul on oluliseks kitsenduseks ka see, et liigid ei ole vastavuses erineva aktsiisimääraga alkoholsete jookide rühmadega.

¹⁵ Arvestab hinnangulisi laovaruseid. Hiliseimad kättesaadavad andmed analüüsi läbiviimise hetkel pärinevad aastast 2016.

Tabel 19. Legaalsete ja illegaalsete sigarettide paki keskmine hind 2010–2016 (küsitluste tulemused), eurot. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legaalsed	2,21	2,43	2,65	2,82	3	3,08	3,23
Illegaalsed	1,23	1,43	1,45	1,64	1,94	1,98	1,92

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel moodustas salasigarettide turg 2016. aastal 37 miljonit eurot (ehk 380 miljonit sigaretti) ning laekumata jäi 54 miljonit eurot aktsiisi ja käibemaksu (Tabel 20).

Tabel 20. Illegaalsete sigarettide kaubanduse maht ja arvestuslik maksukaotus 2010–2016. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Salasigarettide turg (miljonit eurot)	40	45	47	38	42	38	37
Laekumata aktsiis ja käibemaks (miljonit eurot)	57	61	69	58	59	53	54
Salasigarettide kogused (miljonit sigaretti)	660	640	650	460	430	380	380

Võrreldes varasemate aastatega, eriti näiteks 2010.–2012. aastaga, on illegaalsete sigarettide maht tunduvalt väiksem. Samas ei ole perioodi viimastel aastatel salasigarettide turg enam sisuliselt vähenenud.

3.1.2.1. Peamised tähelepanekud tubaka tarbimisest

Sigarettide kogumüük on alates 2011. aastast olnud langustrendis (Tabel 21). Ka sigarettide müük täiskasvanud elaniku kohta (vanuses 15 ja enam) oli 2016. aastal viimastest aastaist üks madalaimad. Arenenud riikides langeb sigarettide müük 1–2% elaniku kohta aastas. Sigarettide müük vähenes Eestis täiskasvanud elaniku kohta 2013. aastal 9,1%, 2015. aastal 2,4% ning 1,9% aastal 2016.

Tabel 21. Peamised tähelepanekud tubakatarbimise kohta tehtud varasematest uuringutest. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut, Statistikaamet

Vaadeldav väärtus	Muutused (2010–2016)
Tubaka kulude osatähtsus kogukulutustes	Stabiilne (1,2–1,4%) Piiriäärsetes maakondades kõrgem (1,4–1,6%) ¹⁶ , kuid vahe Eesti keskmisega on viimastel aastatel kahanenud
Tubaka kogumüük inimese kohta	Müük kahanenud alates 2011 (kokku -10,3%) ¹⁷

Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel oli salasigarettide turu suurus 2016. aastal 37 miljonit eurot, mis on sarnasel tasemel aastatega 2013 ja 2015.

¹⁶ Statistikaamet. Leibkonna eelarve uuring 2010–2012. Statistikatöö. Eesti Statistikaamet; Statistikaamet. Leibkonna eelarve uuring 2015–2016. Statistikatöö. Eesti Statistikaamet.

¹⁷ Orro, E., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. (koost.). Eesti Konjunktuuriinstituut. (2017). Tubakatoode turu ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017. https://www.sm.ee/sites/default/files/tubakatoode_turg_ja_tarbimine_eestis_2017.pdf

Tubakatoodetele tehtavad kogukulutused on aja jooksul stabiilselt kasvanud, sh on vähesel määral suurenenud ka vastav osatähtsus kogukulutustest. Piiriäärsetes maakondades tehtud kulutused tubakatoodetele keskmiselt on ületanud riigi keskmist kõigil vaatlusalustel aastatel, kuid vahe Eesti keskmisega on vähenemas – viidates kas kogu Eestiga võrreldes odavamate sigarettide kättesaadavusele või siis suitsetamise kiiremale vähenemisele maapiirkondades.

3.1.3. Kütuse tarbimine

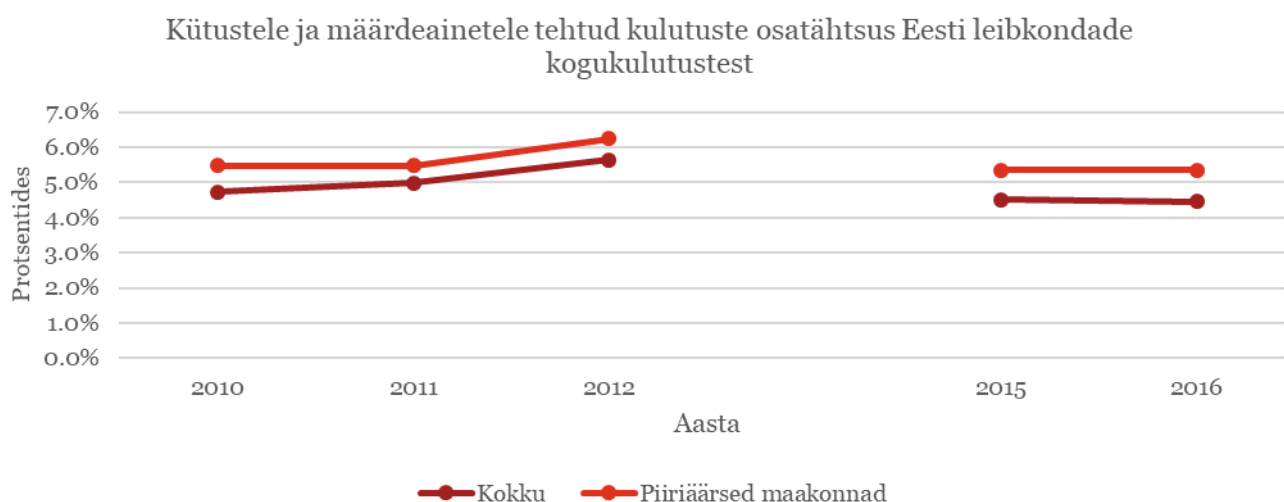
Kütus on aktsiisikaup, mis on seotud nii eratarbimisega kui ettevõtlusega – olles samaaegselt ettevõtete jaoks tootmissisend. Seega on kütuse tarbimine vaatluse all nii leibkondades Statistikaameti leibkonna eelarve uuringu alusel kui ka ettevõtetes Statistikaameti uuringu „Energia tootmine ja tarbimine“ alusel.

3.1.1.1. Ülevaade Statistikaameti leibkonna eelarve uuringust

Eesti leibkondade kulutused kütustele ning määrdeainetele on aasta-aastalt kasvanud (Tabel 22), kuid samas ei ole kasv perioodide 2010–2012 ning 2015–2016 võrdluses ületanud üldist kulutuste suurenemist. Seega ei ole kütusekulude osatähtsused kasvanud (Joonis 26). Ka piiriäärsete maakondade eraldivõetav statistika on sarnane riigi keskmisega. Küll aga ületasid piiriäärsete maakondade kulutused nii absoluutarvuna kui ka osatähtsusega riigi keskmist.

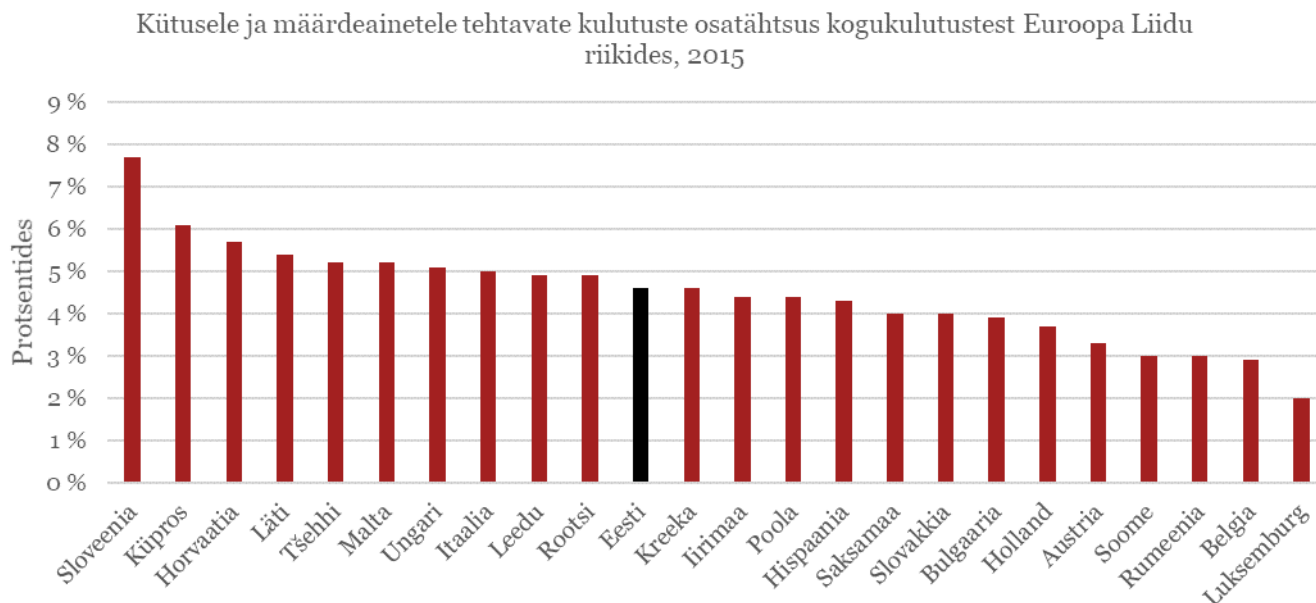
Tabel 22. Kulutused kütusele ja määrdeainetele Eestis keskmiselt ja piiriäärsetes maakondades 2010–2012, 2015–2016, eurot leibkonna kohta. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2015	2016
Kokku	327	370	436	479	480
Piiriäärsed maakonnad	337	351	415	494	525

Joonis 26. Kütusele ja määrdeainetele tehtud kulutuste osatähtsus leibkonna kogukulutustest Eestis keskmiselt ja piiriäärsetes maakondades 2010–2012, 2015–2016. Allikas: Statistikaamet

Sarnaselt tubakatoodetele (kuid erinevalt alkoholist) jäid Eesti leibkondade kulutused võrrelduna kogukulutustega 2015. aastal teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes keskmisele tasemele (Joonis 27). Kõikides vaadeldud riikides peale Rumeenia oli kütusele ja määrdeainetele tehtavate kulutuste osatähtsus kõrgem kui alkoholsete jookide ja tubakatoodete puhul. Näitaja oli madalaim jõukas väikeriigis Luksemburgis ning kõrgeim Sloveenias.

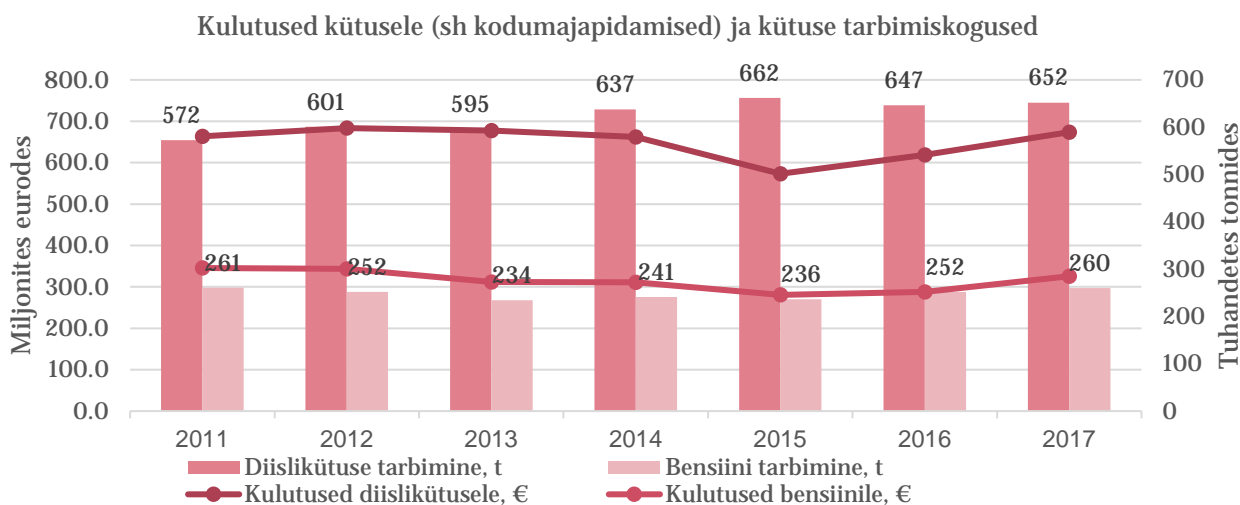

Joonis 27. Kütusele ja määrdeainetele tehtavate kulutuste osatähtsus kogukulutustest Euroopa Liidu riikides, 2015. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut

3.1.1.2. Autokütuse tarbimine ettevõtetes ja asutustes analüüs

Autokütuse tarbimisest ettevõtetes ja asutustes annab ülevaate Statistikaameti uuring „Energia tootmine ja tarbimine“. Statistikatöös kogutakse mh andmeid ettevõtete ja asutuste poolt tarbitud autokütuse kogustest, mille alusel analüüsime tarbitud autokütuse koguseid ja tarbimise muutusi majandussektorite lõikes perioodil 2011–2017.

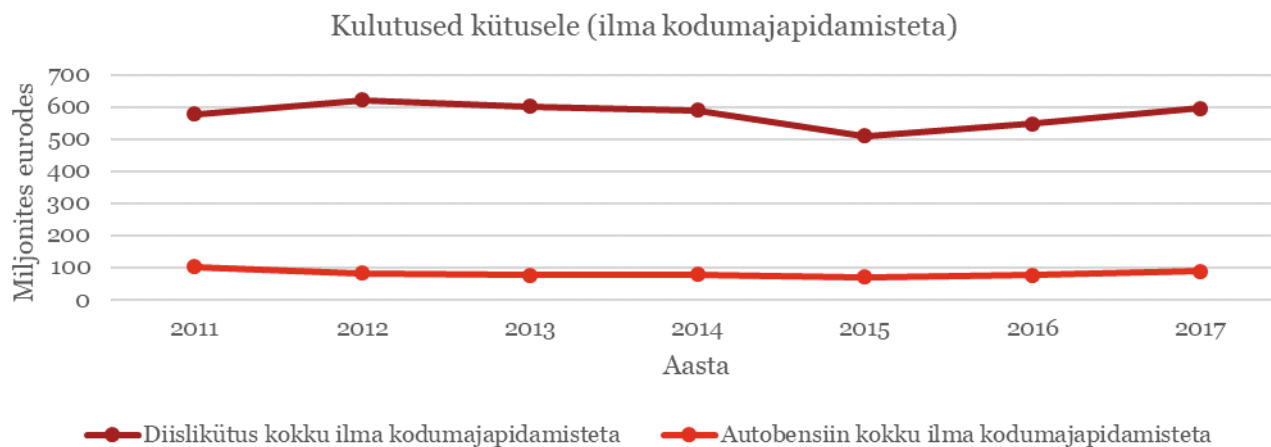
Aastatel 2011–2017 on kulutused diislikütusele olnud ligi kaks korda kõrgemad kui bensiinile (Joonis 28). Arvestades ka kodumajapidamisi, kulutati 2017. aastal diislikütusele 673 miljonit eurot ja bensiinile 326 miljonit eurot. Kuna käesolevas uuringus keskendutakse ettevõtetele (aktsiisipoliitika mõjude hindamine ettevõtete majandustegevusele) ning kodumajapidamised tarbivad enamasti bensiini (2017. aastal umbes 12% tarbitavast diislikütusest ning koguni 73% bensiinist), siis edasises analüüsis bensiinile ja kodumajapidamistele ei keskenduta.

Joonis 28. Kulutused diislikütusele ja bensiinile (arvestades kodumajapidamisi), miljonit eurot ja tarbitud kogused, tonnides 2011–2017. Allikas: Statistikaamet

Eemaldades vaatlusest kodumajapidamised (Joonis 29), muutub diislikütuse ülekaal veelgi selgemaks. Vaadeldavatel aastatel kulutati diislikütusele ligikaudu 5–7 korda enam kui bensiinile. Kuigi aastatel 2015–2017 kulutused

diislikütusele kasvasid, olid kulutused diislikütusele aastatel 2012–2013 ja kulutused bensiinile 2011. aastal kõrgemad kui vastavad näitajad 2017. aastal.

Joonis 29. Kulutused diislikütusele ja bensiinile (ilma kodumajapidamisteta), miljonit eurot, 2011–2017. Allikas: Statistikaamet

Selgitamist väärrib asjaolu, et kuigi rahaliselt kulutati diislikütusele 2015. aastal kõige vähem, tarbiti koguseliselt seda toona kõige rohkem: see oli tingitud diislikütuse märkimisväärselt madalast maksumusest. Bensiini puhul sellist olukorda ei esinenud ning seda tarbiti ka koguseliselt kõige rohkem perioodi algus- kui ka lõppaastal.

Diislikütus

Kui kodumajapidamised kõrvale jätta, siis 2017. aastal tarbiti rohkem kui pool (52%) ettevõtetes tarbitud diislikütusest veonduse ja laondusega, peamiselt maismaaveondusega tegelevate ettevõtete poolt (Tabel 23). Aastatel 2011–2016 oli veonduse ja laondusega tegelevate ettevõtete järel tähtsusetl teisel kohal põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegelevad ettevõtted. Kui veonduse ja laondusega tegelevad ettevõtted tarbisid 2017. aastal diislikütust ligi veerandi võrra enam kui aasta varem, siis primaarsektori ettevõtted kulutasid 2017. aastal diislikütusele ligi poole võrra vähem. Kulutuste tähtsusetl edestas 2017. aastal primaarsektori ettevõtteid ehitus (11%), tegevusala kulutused ulatusid perioodi kõrgeimale tasemele. Kui võrrelda perioodi algus- ja lõppaastaid, siis rahaline kasv on olnud suurim veonduses ja laonduses, suurim langus on toimunud haldus- ja abitegevuste valdkonnas.

Tabel 23. Kulutused diislikütusele ettevõtetes tegevusalade lõikes, tuhandetes eurodes, 2011–2017. Allikas: Statistikaamet

Tegevusala	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	97 789	100 988	92 376	116 690	94 898	106 248	56 801
Mäetööstus	34 336	35 141	31 438	28 991	23 205	22 590	24 786
Töötlev tööstus	37 120	37 188	34 513	34 810	40 176	34 842	36 146
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2 436	2 047	1 595	1 455	2 598	8 615	5 164
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	7 424	8 188	5 809	8 313	4 676	5 839	7 229
Ehitus	62 525	58 113	61 850	58 605	49 267	54 656	68 162
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	26 796	27 408	51 599	39 693	27 534	29 003	39 245
Veendus ja laondus	256 942	324 457	278 837	267 150	236 120	249 444	308 792
Majutus ja toitlustus	1 392	1 478	1 025	1 559	1 039	1 532	2 066
Info ja side	348	682	1 139	1 974	1 559	861	2 066

Tegevusala	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Finants- ja kindustustegevus	232	114	342	312	260	191	0
Kinnisvaraala tegevus	4 292	1 478	2 620	2 390	2 251	2 584	3 098
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	2 204	4 322	10 365	4 988	3 031	5 360	5 164
Haldus- ja abitegevused	58 929	8 188	7 518	8 832	10 390	10 529	14 459
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	7 076	7 278	6 720	9 144	8 485	11 008	15 491
Haridus	1 276	1 478	1 025	1 039	1 126	1 723	2 066
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1 044	1 137	1 253	1 039	1 039	957	2 066
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	696	569	10 365	1 143	1 212	766	2 066
Muud teenindavad tegevused	696	682	2 164	1 247	1 126	1 340	1 033
Kodumajapidamiste kui töandjate tegevus; kodumajapidamiste tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine	85 841	62 549	75 177	72 736	63 208	70 832	77 456
Kokku (tuh. eurodes)	663 874	683 487	677 729	662 108	573 199	618 919	673 353
Kokku (tuh. liitrites)	646 667	679 096	672 316	720 000	748 023	730 621	738 723

Tasub märkida, et võrreldes 2016. ja 2017. aastat, on drastiliselt langenud põllumajandusvaldkonna diisliarbitimine, mis varasemalt on püsinud suurusjärgus 100 mln eurot, kuid langes viimasel aastal 56 mln euro juurde. Selline langus võib olla seotud erimärgistusega kütuse soodustuste kadumisega.

Bensiin

Erinevalt diislikütusest on ettevõtete bensiini tarbijate ülevaates pilt tunduvalt kirjum (Tabel 24). Aastatel 2011–2017 olid suurimateks bensiini tarbijateks ehitus ning hulgi- ja jaekaubandus, 2017. aastal olid mainitud tegevusalade osatähtsused ettevõtetes tarbitud bensiini väärtusest vastavalt 19% ja 17%. Tähtsuset järgmine oli veondus- ja laondussektor 11%-lise osatähtsusega (nagu ülal märgitud, oli see valdkond suurim diislikütuse kasutaja). Võrreldes eelnevate aastatega on viimane tegevusala bensiinitarbimine teinud märkimisväärse kasvu, olles 60% kõrgem kui aasta varem. Algas- ja lõpuaastat võrreldes on suurim rahaline kasv toimunud avalikus halduses ja riigikaitstes, suurim langus töötlevas tööstuses.

Tabel 24. Kulutused bensiinile ettevõtetes tegevusalade lõikes, tuhandetes eurodes, 2011–2017. Allikas: Statistikaamet

Tegevusala	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	6 236	5 861	4 527	5 031	4 395	4 114	3 761
Mäetööstus	796	545	266	258	238	229	0
Töötlev tööstus	14 063	12 676	6 791	6 708	9 146	6 286	7 523
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1 725	1 227	799	387	475	2 286	2 508
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	1 061	818	666	516	594	571	1 254
Ehitus	15 788	14 039	13 183	19 093	12 116	15 772	16 299

Tegevusala	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	16 053	14 993	17 977	14 190	15 442	13 258	15 045
Veondus ja laondus	11 940	6 679	8 389	6 579	6 533	6 286	10 030
Majutus ja toitlustus	1 990	954	533	1 419	950	1 371	1 254
Info ja side	2 786	3 408	2 264	3 096	2 732	2 743	2 508
Finants- ja kindlustustegevus	531	545	533	387	475	343	0
Kinnisvaraala tegevus	3 184	1 363	2 131	1 806	2 019	2 400	2 508
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	9 287	5 725	7 057	6 192	4 039	6 857	6 269
Haldus- ja abitegevused	6 501	5 179	3 995	4 128	3 920	4 457	6 269
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	3 847	3 816	3 063	3 354	2 732	3 429	6 269
Haridus	1 725	1 090	799	1 290	1 425	2 857	3 761
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1 857	1 636	1 465	1 290	1 900	1 486	1 254
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	1 061	818	932	1 032	950	1 143	1 254
Muud teenindavad tegevused	1 061	818	666	516	356	457	0
Kodumajapidamiste kui töandjate tegevus; kodumajapidamiste tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine	244 115	260 878	235 693	233 497	210 242	211 665	238 218
Kokku (tuh. eurodes)	345 608	343 203	311 728	310 771	280 680	288 010	325 984
Kokku (tuh. liitrites)	353 354	341 553	317 544	326 768	320 528	342 096	352 676

3.1.1.3. Peamised tähelepanekud kütuste tarbimisest

Bensiini peamised tarbijad on kodumajapidamised, mille kütusele tehtud kulutuste osatähtsus kogukulutustes ei ole leibkonna uuringute alusel perioodil 2011–2016 kasvanud (andmed piiratud 2016. aastaga).

Kodumajapidamiste kulutused kütusele on ajas kasvanud, kuid kütusele tehtud kulutuste osatähtsus kogukulutustest ei ole kasvanud. Vaadeldav on piiriäärsete maakondade ja Eesti keskmise erinevus: piiriäärsed maakonnad kulutavad kütusele enam kui Eestis keskmiselt nii absoluutarvuna kui osatähtsusena kogukulutustest. Kodumajapidamised kasutavad peamiselt bensiini (73% kogumahust) ning diislikütuse tarbimine on marginaalne (11% kogumahust).

Perioodil 2011–2017 on ettevõtete kulutused **diislikütusele ületanud viie- kuni seitsmekordselt kulutusi bensiinile**. Diislikütuse suurimad tarbijad on ettevõtted: 52% ettevõtete poolt tarbitavast diislikütusest tarbivad veonduse ja laondusega tegelevad ettevõtted, selle järgnevad ehituse (11%) põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügi (9%) tegelevad ettevõtted.

Tasub märkida, et tarbimise maht on teatava volatiilsusega püsinud 2011–2017 perioodil **sarnases suurusjärgus (670 mln euro kandis)**, teatavate erisustega nt 2015. aastal, mil diislikütuse hind oli märgatavalt madalam. Lisaks tasub märkida, et veondus ja laondusvaldkonna kulutuste maht diislikütusele on 2015–2017 perioodil olnud pigem kasvav, samas kui põllumajanduse osakaal kogukulutustes on viimasel vaadeldaval aastal drastiliselt langenud.

Nii tervikuna kogu ettevõtete diislikütusle tehtavate kulutste maht kui ka eraldiseisvalt veonduse ja laonduse tegevusala kulutuste maht diislikütusele on perioodil 2015–2017 kasvanud (keskmise aastane kasvumäär on 8%, veonduse ja laonduse tegevusalal 14% aastas).

Tabel 25. Peamised tähelepanekud kütuste tarbimise kohta tehtud varasematest uuringutest. Allikas: Statistikaamet

Vaadeldav väärtus	Muutused (2011–2017)
Ettevõtete diislikütuse tarbimise maht eurodes (v.a kodumajapidamised kui tööandjad)	Volatiilne vahemikus 578–620 mln eurot (kõikumine 18% ulatuses) 2011: 578 mln eurot, 2017: 595 mln eurot
Peamised diislitarbimise valdkonnad (2017. aasta baasil)	Veondus ja laondus 52% Ehitus 11% Põllumajandus 9%
Ettevõtete bensiini tarbimise maht eurodes	Vahemikus 88–101 mln eurot
Peamised bensiinitarbimise valdkonnad (2017. aasta baasil, ilma kodumajapidamisteta)	Ehitus 19% Hulgi- ja jaemüük 17% Veondus ja laeondus 11%

Bensiini puhul on püsinud ehitus- ja hulgi-jaemüügi sektori kulutused sarnases suurusjärgus (12–16 mln eurot), teatavate kõikumistega. Samas, veonduse ja laonduse kulutused on **viimasel aastal oluliselt kasvanud (6 mln eurot aastal 2016 ja 10 mln eurot aastal 2017)**.

3.2. Aktsiisikaupade tootmine

Kuivõrd käesolevas uuringus on vaatluse all aktsiisikaupadest alkohol, tubakas ja kütus ning viimase kahe osas Eestis olulist tootmist ei eksisteeri, kajastab käesolev peatükk statistikat ainult alkoholi tootmise kohta.

3.2.1. Alkoholi tootmine

Alkoholi tootmise analüüsiks kasutame Statistikaameti tööstustoodete statistikatööd.

Tööstustootete statistikatöö eesmärk on anda teavet Eestis toodetud tööstustoodangu (kogus, müüginaksumus) ning osutatud tööstusteenuste kohta tööstustoodete loetelu (TTL) alusel, mille aluseks on rahvusvaheline klassifikaator Prodcod.

Uuringu meetoodika ja piirangud on toodud aruande lisades.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 26) on esitatud aktsiisikaupade tööstustoodangu (mahamüügi arvestuses) kogused perioodil 2010–2017. Tooted on identifitseeritud TTL koodi ja nimetuse järgi. Tabelis kajastatud näitajad on defineeritud tootenimetuste juures.

- 0.0 tähendus – näitaja väärtus väiksem, kui pool kasutatud mõõtühikust või konkreetset toodet aruandeaastal ei toodetud
- dal – dekaliiter (10 liitrit)
- Tööstustooted – kalendriaasta jooksul Eesti territooriumil oma materjalist või alltöövõtu korras toodetud (ka lattu toodetud) tooted

Tabel 26. Aktsiisikaupade tööstustoodang perioodil 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
11011020002 Piiritusjoogid, valmistatud destilleerimise teel viinamarjaveinist või viinamarjade pressimisjäakidest (<i>Cognac, Armagnac, Grappa, Brandy</i> jm), 1000 dal	27,9	28,1	34,1	53,3	48,0	46,0	37,5	36,3
11011020022 Piiritusjoogid, valmistatud destilleerimise teel viinamarjaveinist või viinamarjade pressimisjäakidest (<i>Cognac, Armagnac, Grappa, Brandy</i> jm), l 100% alk	95 081,0	97 544,0	122 240,9	205 641,4	168 028,0	160 760,0	133 124,0	69 344,0
11011030003 Viski, 1000 dal	12,0	22,0	34,4	29,9	34,0	33,0	45,4	56,2
11011030036 Viski, l 100% alk	46 377,0	89 014,5	136 231,0	119 675,2	135 184,0	131 354,0	181 544,0	224 876,0
11011040004 Rumm, taffia jm alkohol, mis on saadud kääritatud suhkrurootodete destilleerimisel, 1000 dal	29,0	35,5	45,1	52,4	40,0	40,8	41,2	35,4
11011040040 Rumm, taffia jm alkohol, mis on saadud kääritatud suhkrurootodete destilleerimisel, l 100% alk	109 953,0	151 067,7	169 760,0	174 642,8	150 593,0	141 728,0	131 426,2	124 663,1
11011050005 Džinn ja genever, 1000 dal	19,2	21,7	23,6	19,4	14,0	17,8	21,0	23,8
11011050037 Džinn ja genever, l 100% alk	76 029,0	59 636,7	82 808,3	76 275,0	51 012,0	69 342,0	73 595,3	89 370,9
11011063006 Viin, alkoholisisaldus kuni 45,4% mahust, 1000 dal	1 195,9	1 238,4	1 306,9	1 063,5	1 284,8	1 032,0	1 059,0	759,4
11011063038 Viin, alkoholisisaldus kuni 45,4% mahust, l 100% alk	4 288 551,6	5 624 582,2	5 955 403,3	4 196 188,1	5 439 145,9	4 177 556,8	3 917 732,1	2 755 857,2
11011065007 Puuviljadest destilleeritud piiritusjoogid (v.a liköör, džinn, genever, viinamarjaveinist või viinamarjade pressimise jääkidest destilleeritud piiritusjoogid), 1000 dal	0,0	0,0	0,0	7,2	0,0	0,0	0,0	0,0
11011065041 Puuviljadest destilleeritud piiritusjoogid (v.a liköör, džinn, genever, viinamarjaveinist või viinamarjade pressimise jääkidest destilleeritud piiritusjoogid), l 100% alk	0,0	0,0	0,0	57 600,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11011080008 Liköörid jm kanged alkohoolsed joogid, 1000 dal	331,8	311,5	359,8	356,4	399,0	403,6	339,9	281,5
11011080039 Liköörid jm kanged alkohoolsed joogid, l 100% alk	1 232 954,6	1 255 746,1	1 307 950,1	1 371 689,0	3 902 983,8	1 602 838,0	1 369 771,7	982 494,8
11011080009 Lahjad alkohoolsed joogid (nt <i>Long Drink, Cooler</i>), 1000 dal	214,4	115,8	208,1	59,9	306,0	244,5	295,9	3 197,4
11031000019 Puuvilja- ja marjaveinid (v.a mõdu, siider, glögi, viinamarjaveinid), 1000 dal	591,9	797,8	1 034,4	1 090,6	1 072,8	1 076,8	1 215,0	977,7
11031000021 Mõdu jm kääritatud jookide segud omavahel või alkoholivabade jookidega (v.a puuvilja- ja marjaveinid, glögi, siider), 1000 dal	50,0	24,0	18,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11031000042 Glögi, 1000 dal	0,0	0,0	8,5	16,0	16,0	10,0	10,9	9,7
11031000043 Siider, 1000 dal	1 518,6	1 592,0	2 012,4	2 725,4	2 736,0	2 583,6	2 271,0	1 151,7
11041000045 Vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest (ei sisalda alkoholimaksu), 1000 dal	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	2,5	1,5
11051000026 Linnaseõlu (v.a alkoholita õlu ja õlu, mis sisaldab kuni 0,5% mahust alkoholi) k.a toorõlu, 1000 dal	12 574,2	13 465,2	14 274,7	14 420,4	16 366,7	14 469,1	14 190,8	13 899,2

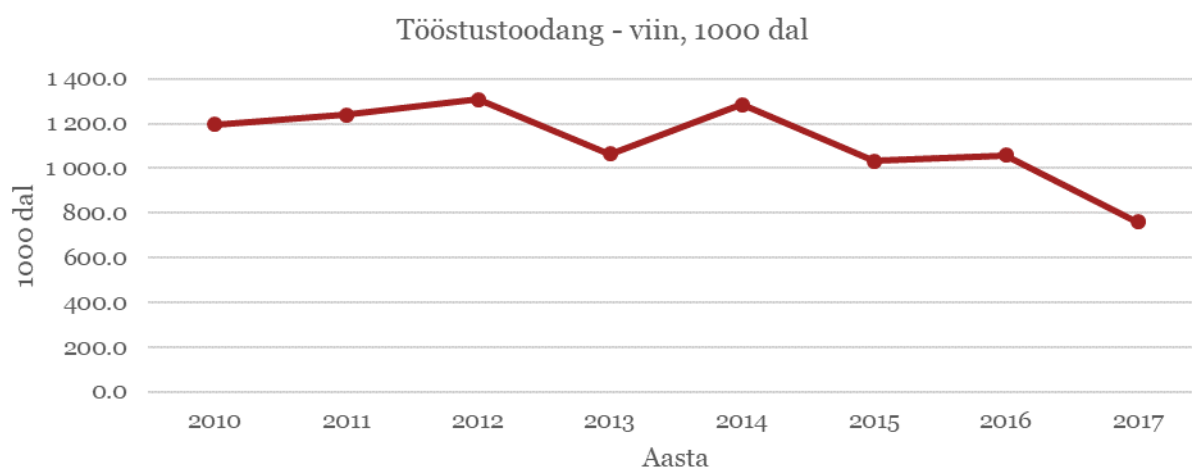
Järgnevad alapeatükid ja joonised on aktsiisikaupade nende tööstustoodete kohta, kus aktsiisimäärade muudatuste mõju on selgelt äratuntav või mis aktsiisimäärade muudatuse kontekstis on aktuaalsed. Siiski tuleb siinkohal arvestada, et järgnevalt analüüsitud alkoholsete jookide grupid moodustavad kogutoodangust erineva osatähtsuse ja seetõttu ei ole ka järeldused võrdse kaaluga, tulenevalt vastava tootegrupi osatähtsusest.

Vastavalt ülemisele tabelile (Tabel 26), moodustab toodangust koguliselt suurima osa õlu (68%), lahjad alkoholised joogid (*Cooler, Long Drink*) moodustavad 16%, siider 6%, veinid 5%, viin 4%, liköörid 1,4%. Kõik ülejäänud kaubagrupid on väiksema osakaaluga kui 1% kogutoodangust.

3.2.1.1. Kange alkohol

Kange alkoholi tootmine moodustab 2017. aasta seisuga kokku koguliselt liitrites ca 6% kogu alkoholsete jookide toodangust Eestis.

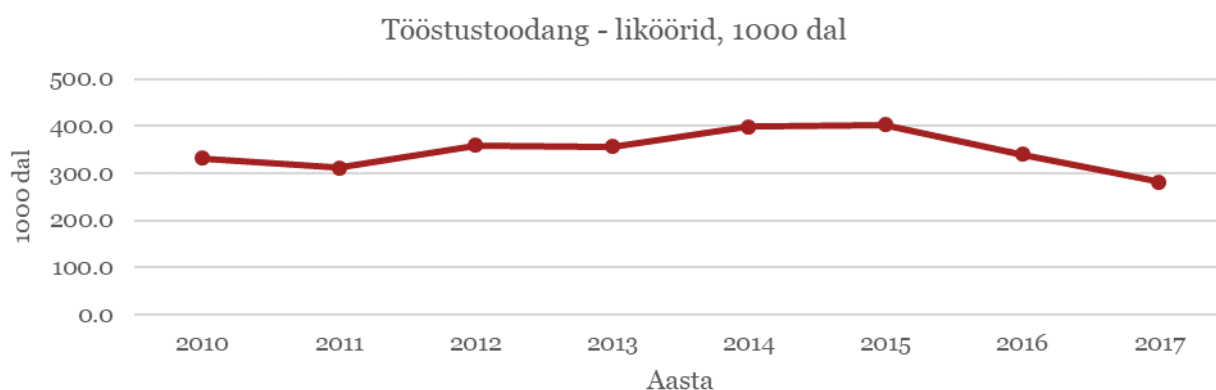
Kange alkoholi tootegruppidest on kõige suurema tootmismahuga Eestis viin. **2017. aasta seisuga moodustab viina tootmine kogu alkoholitoodangust koguliselt liitrites ca 4%.**

Joonis 30. Kohalikult toodetud alkoholi müük – viin. Allikas: Statistikaamet

Ülemiselt jooniselt (Joonis 30) on näha, kuidas **kohalikult toodetud viina müük on langustrendis alates 2014. aastast**. Tegemist võib olla aktsiisipoliitika „klassikalise“ mõjuga, kus hinna kasv vähendab nõudlust ning ka kange alkoholi väljavedu Lähti ei suuda kukkumist kompenseerida.

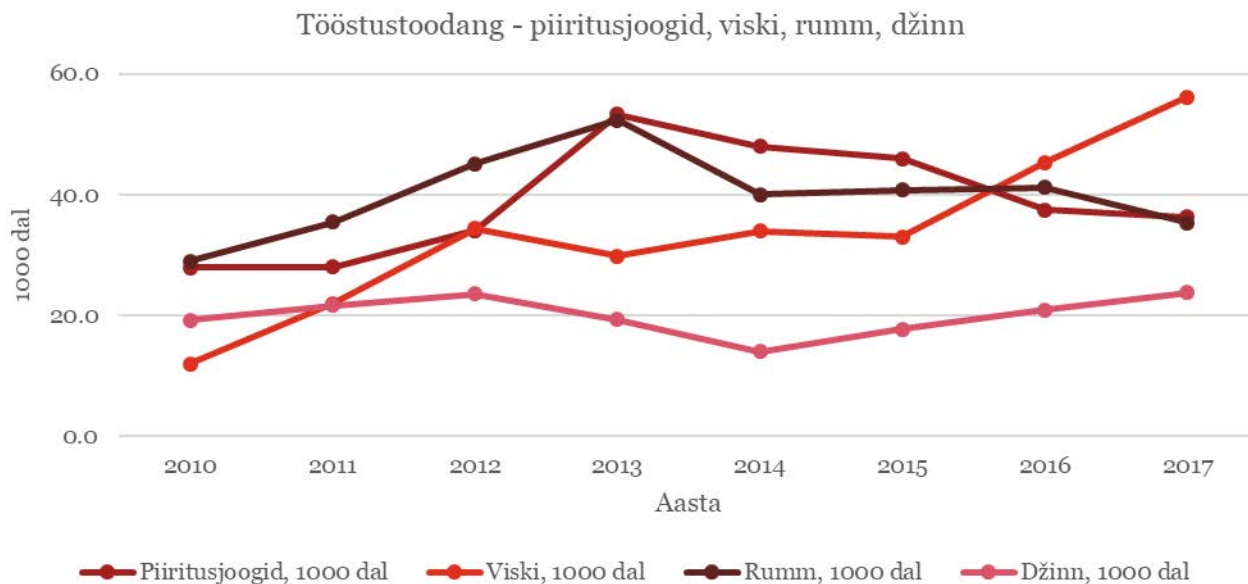
Kohalikult toodetud likööride tööstustoodang moodustab alkoholsete jookide kogutoodangust 2017. aastal ca 1,4% (koguliselt liitrites).

Joonis 31. Kohalikult toodetud alkoholi müük – liköörid. Allikas: Statistikaamet

Statistikast avaldub (Joonis 31), et **kohalikult toodetud likööride müük on vähenenud sarnaselt viinale**, s.t. tootegrupi müüginumbrid on viimaste aastate lõikes langustrendis (võrreldes 2015 ja 2017 on **langus olnud 122 tuhat dal**).

Piiritusjookide (nt Cognac, Armagnac, Grappa, Brandy jms), viski, rummi ja džinni tootmine on tervikvaates ebaolulise mahuga – kokku ca 0,7% kogu alkoholitoodangu mahust (liitrites).

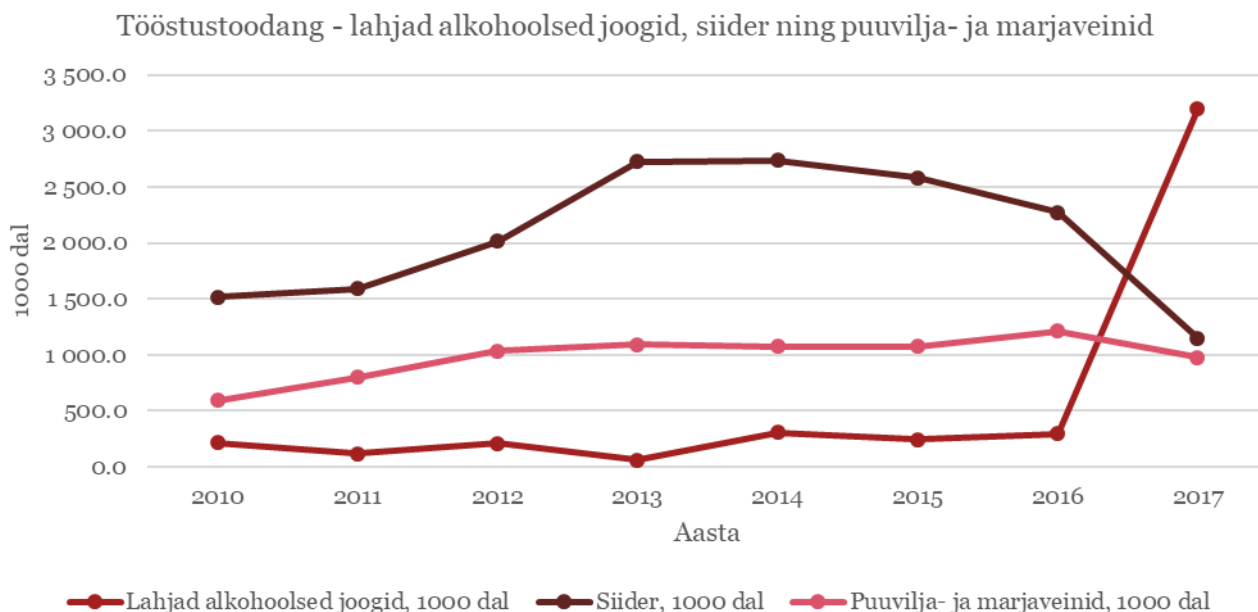
Joonis 32. Kohalikult toodetud alkoholi müük - piiritusjoogid, viski, rumm, džinn. Allikas: Statistikaamet

Statistikast avaldub (Joonis 32), kuidas kohalikult toodetud **piiritusjookide müük on perioodil 2013–2017 vähenenud (perioodi lõpuks kahanemine 17,0 tuhat dal)**. Tegemist on klassikalise olukorraga, kus hinna tõustes müük väheneb. Samas on võrdlusperioodil kohalikult toodetud **viski müük järsult kasvanud (2015–2017 lausa 33,2 tuhat dal)**.

Eestis toodetud rummi müük on perioodil 2014–2016 olnud suhteliselt stabiilne, 2017. aastal pisut vähenedes. **Kohalikult toodetud džinni müük on 2014.–2017. aastatel oluliselt kasvanud**. Nii rumm kui džinn kvalifitseeruvad kange alkoholina ning mõlema väljavedu Läti on oluliselt kasvanud. Läti turg võib olla põhjus, miks rummi müük on vaatlusalusel perioodil säilinud ning džinni müük kasvanud.

3.2.1.2. Lahja alkohol

Erinevalt kangest alkoholist, moodustavad lahjad alkohoolsed joogid (Cooler, Long Drink), siider ja vein koguselisel liitrites oluliselt suurema osakaalu toodangust – 2017. aasta seisuga kokku 27% (lahjad alkohoolsed joogid 16%, siider 6%, veinid 5%). **Valdava osa alkohoolsete jookide toodangust moodustab aga linnaseõlle tootmine - 68%.**

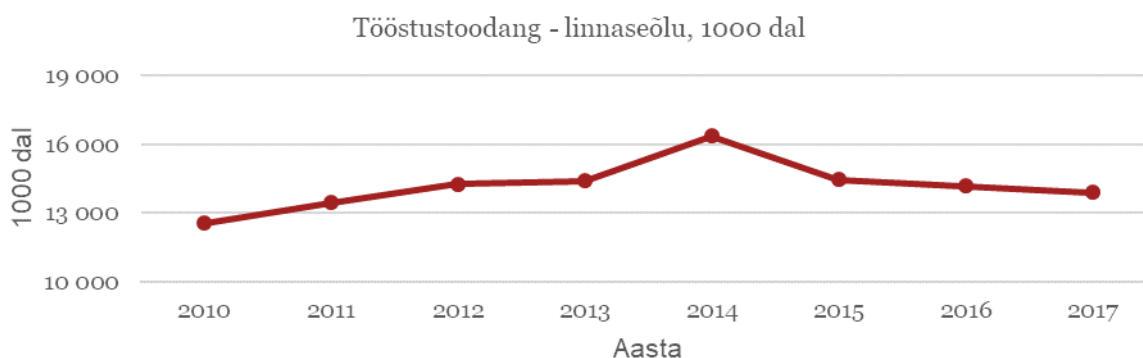

Joonis 33. Kohalikult toodetud alkoholi müük - lahjad alkohoolsed joogid, siider, puuvilja- ja marjaveinid. Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti andmetest on näha (Joonis 33), et **siidri müük on perioodil 2014–2017 olnud langustrendis (kokku 1584,3 tuhat dal võrra)**. Eriti kiire müügimahtude vähenemine on toimunud 2016.–2017. aastal. Läti suunal on siidri väljaveedu kasvanud samal perioodil olulisel määral, kuid ilmselt ei ole Läti suunal siidri müük kompenseerinud kohaliku turu suurt langust.

Samas avaldub antud statistikast, et kohalikult toodetud **lahjade alkoholsete jookide (Long Drink, Cooler) müük on 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga sisuliselt kümnekordistunud (2901,5 tuhat dal võrra)**. Osati võib olla tegemist ka teatud piiripealsete toodete klassifikatsiooni muutusega siidrist muuks lahjaks alkoholseks tooteks.

Puuvilja- ja marjaveinide müük on 2016–2017 kahanenud olgugi, et samal perioodil on veini üldine väljaveedu Lähti kasvanud. Kohalik langus on arvestatav (võrreldes aastaid 2016 ja 2017 on langus olnud 237,7 tuhat dal). Samas on puuvilja- ja marjaveinide osakaal kogu veinide turust väike.

Joonis 34. Kohalikult toodetud alkoholi müük – linnaseõlu. Allikas: Statistikaamet

Õlle müük on vaatamata õlle hinna tõusule **jäänud viimastel aastatel suhteliselt samale tasemele** (Joonis 34). Ilmselt on kohalikku müügilangust kompenseerinud õlle väljaveo kasv Lähti. **Aastatel 2015–2017 on väljaveedu Lähti suurenenud (eriti on suurenemine märgata perioodil 2016–2017)**. Vaatamata väljatoodule on joonisel näha väikest õlle müügi langust, millest võib järeldada, et kohaliku turu nõudlus õlle järele on langenud kiiremini kui ekspordi kasvust tulnud kompensatsioon (langustrend keskmise aastase langusmäärana 2%).

3.2.1.1. Peamised tähelepanekud alkoholi tootmisest

Järgnevas tabelis (Tabel 27) on toodud tootegruppide lõikes peamised tähelepanekud alkoholsete jookide tootmiskahtude muutustest perioodil 2010–2017. Kuivõrd mitmed tootegrupid on ebaolulise mahuga, aga võivad olla lugejale huvipakkuvad, on ka uuringu mõistes ebaolulise mahuga tootegrupid tabelis esitletud (kursiivis).

Tabel 27. Peamised tähelepanekud alkoholi tootmiskahtude muutustest vastavalt varasematele uuringutele. Allikas: Statistikaamet

Vaadeldav väärtus	Muutused (2010–2017), 1000 dal
(järjekorras tootegrupi mahu osatähtsuse järgi kogu alkoholitoodangu mahus, hele halliga ebaolulise mahuga tootegrupid)	
<i>Kohalikult toodetud džinn</i> (ebaoluline maht – 0,1% kogu alkoholitoodangust)	<i>Tõus 2014. aastast 70% (9,8 dal)</i>
<i>Kohalikult toodetud piiritusjoogid</i> (ebaoluline maht – 0,2% kogu alkoholitoodangust)	<i>Langus 2013. aastast 31,9% (17,0 dal)</i>
<i>Kohalikult toodetud rumm</i> (ebaoluline maht – 0,2% kogu alkoholitoodangust)	<i>Stabiilne (2016. aastast langus 14,1%; 4,9dal)</i>
<i>Kohalikult toodetud viski</i> (ebaoluline maht – 0,3% kogu alkoholitoodangust)	<i>Tõus 2015. aastast 70,3% (33,2 dal)</i>
<i>Kohalikult toodetud liköörid</i> (pigem ebaoluline maht – 1,4% kogu alkoholitoodangust)	<i>Langus 2015. aastast 30,3% (122,0 dal)</i>
Kohalikult toodetud viin (4% kogu alkoholitoodangust)	Langus 2014. aastast 40,9% (525 tuh dal)
Kohalikult toodetud puuvilja- ja marjaveinid (5% kogu alkoholitoodangust)	Langus 2016. aastast 19,5% (237 tuh dal)
Kohalikult toodetud siider (6% kogu alkoholitoodangust)	Langus 2014. aastast 57,9% (1584 tuh dal)
Kohalikult toodetud lahjad (<i>Long Drink, Cooler</i>) alkohoolsed joogid (16% kogu alkoholitoodangust)	Tõus 2016. aastast 980,6% (2901 tuh dal)
Kohalikult toodetud linnaseõlu (68% kogu alkoholitoodangust)	Stabiilne väike kasv 2,8% aastas (2010–2015 keskmine aastane kasvumäär), 2015–2017 keskmine aastane langusmäär ca 2%.

Suure languse on läbi teinud kohaliku siidri müük, mis on kahanenud alates aastast 2014, eriti järsult perioodil 2016–2017. **Ka puuvilja- ja marjaveinide müük on viimasel aastal langenud**, ehkki aastal 2015–2016 näitas see tõusutrendi.

Kohalikult toodetud linaseõlle tootmine perioodil 2010–2015 stabiilselt vähesel määral kasvanud, perioodil 2015–2017 on nähtav väike kahanemine (aasta keskmine langusmäär ca 2%).

Eriti suures ulatuses on Läti kaubandus mõjutanud Eestis toodetud lahjade alkoholsete jookide tootmiskahte, mis on 2017. aastal teinud eelneva aastaga võrreldes kümnekordse kasvu (sh eksporditav toodang).

3.3. Aktsiisikaupade ekspordi ja impordi analüüs

Aktsiisikaupade ekspordi ja impordi analüüsi põhiliseks allikaks on Statistikaameti statistikatöö „Kaupade väliskaubandus“, mis kogub detailset infot kaupade ekspordi ja impordi kohta. Uuringu „Kaupade väliskaubandus“ eesmärk on anda teavet Eesti väliskaubanduse kohta: kaubanduse üldmaht, detailsed andmed partnerriikide ja kaupade kohta. Kaupade andmed on kodeeritud kasutades detailset klassifikaatorit Kombineeritud nomenklatuur (KN).

Uuringu meetodika ja piirangud on toodud aruande lisades.

Järgnevalt on toodud aktsiisikaupade impordi ja ekspordi andmed perioodil 2012–2017. Lisatud on samade kaupade väljaveo andmed Lähti sama perioodi kohta. Kaupade väljaveo andmed Lähti on esitatud selleks, et vaadelda, kas Lähti liikunud nõudlust on hakatud rahuldama Eestist aktsiisikaupu Lähti vedades.

Aktsiisikaupade KN-koodid on toodud lisades (Lisa 3. Kombineeritud nomenklatuur). Käsitletavaid kaubagruppe kirjeldavaid KN-koode võib olla rohkem, kuid loetletud on vaid need KN-koodid, millega on kaupu deklareeritud.

3.3.1. Alkoholi eksport ja import

Piiritus

Alltoodud jooniselt (Joonis 35, lisaks Tabel 28) on näha, et **piirituse import Eestisse on oluliselt vähenenud (1,3 mln kg)**. Piiritus on tooraineks kohaliku alkoholi tootmisele ning kui imporditakse vähem toorainet, siis võib eeldada, et toodetakse ka vähem piiritusel põhinevaid jooke. Viimane omakorda võib olla tingitud sellest, et aktsiisimäärade tõusu tagajärjel on nõudmine kohalikul turul vastava kauba järele vähenenud (on võimalus, et seda ostetakse näiteks Lätis käies).

Tabel 28. Piirituse eksport–import ja väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

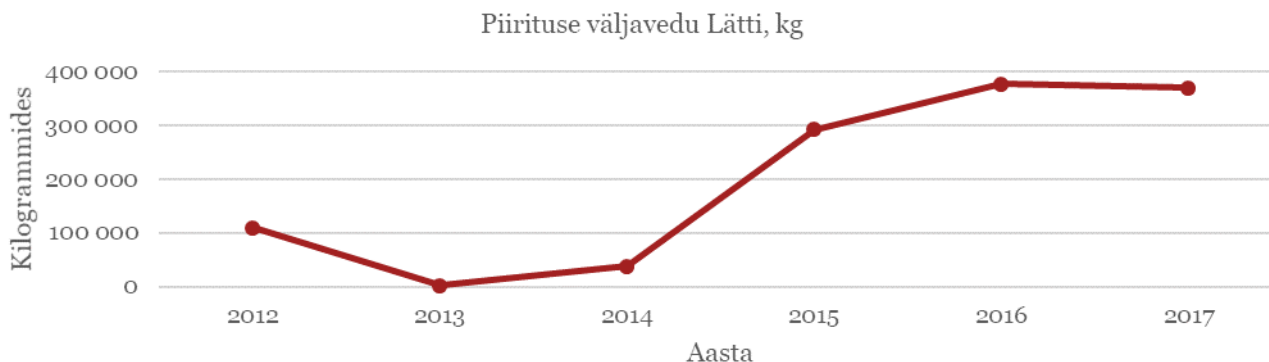
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Piirituse import, kg	2 781 542	3 198 222	3 889 271	3 679 518	3 987 770	2 678 412
Piirituse eksport, kg	238 745	77 779	191 357	759 314	892 568	915 867
Väljavedu Lähti, kg	109 913	1 949	37 405	293 071	377 305	369 886

Joonis 35. Piirituse eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Piirituse puhul ei ole realistlik eeldada, et seda oleks Eestis sellisel määral rohkem tootma hakatud, et asendada importpiirituse vähenemist määral, millega kohalik alkoholitootmine tooraine mõistes ei kannataks.

Piirituse sisseveo vähenemise kontekstis on oluline jälgida, kas on suurenenud piirituse väljavedu Lähti.

Joonis 36. Piirituse väljavedu Läti, kg. Allikas: Statistikaamet

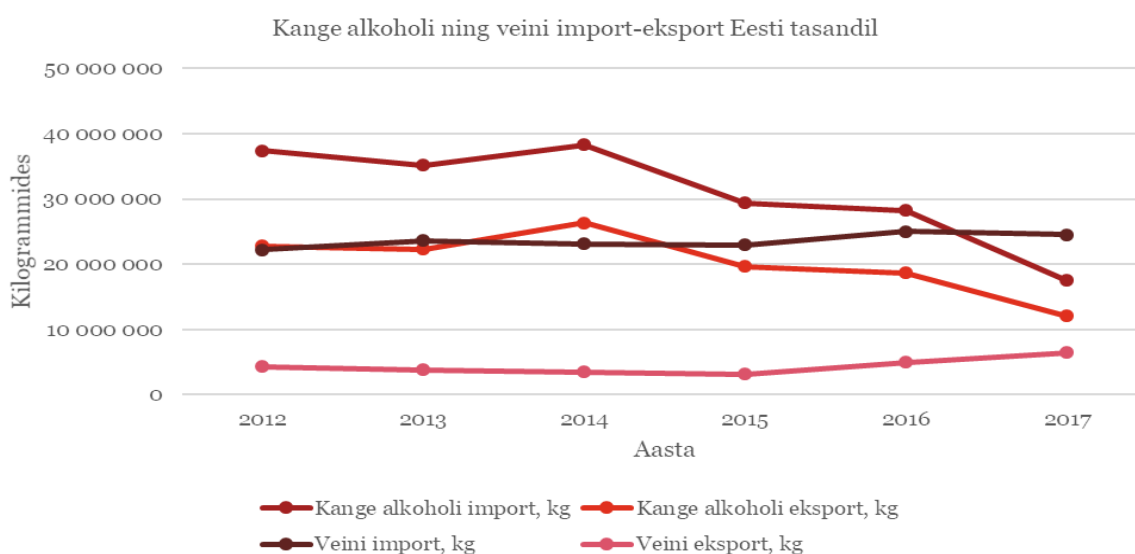
Ülemisel joonisel (Joonis 36) on oluline tähelepanu pöörata asjaolule, et **perioodil 2013–2016 on oluliselt suurenenud piirituse väljavedu Läti**, mis on jäänud kõrgeks ka aastal 2017. Kuna piiritus on tooraineks alkoholsete jookide tootmisel, eelkõige kangete jookide puhul, siis alkoholsete jookide tarbimise kasv Lätis võis tingida piirituse väljaveo kasvu Eestist Läti.

Kange alkohol ning vein

Kange alkoholi import Eestisse on vähenenud (21 mln kg) (Tabel 29, Joonis 37), mis on aktsiisi maksumäärade kasvamise oodatav tulem. Koos piirituse impordi kahanemisega võib järeldada, et vähenenud on nii kange alkoholi import kui ka kohalik tootmine. Samas nähtus eelmisest alapeatükist, et kuigi piiritusjookide ning osaliselt ka rummi tootmine on vähenenud, siis džinni ja viski tootmine on kasvanud.

Tabel 29. Kange alkoholi eksport–import ja väljavedu Läti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kange alkoholi import, kg	37 402 253	35 199 449	38 317 045	29 390 867	28 269 402	17 509 375
Kange alkoholi eksport, kg	22 772 071	22 333 204	26 363 048	19 701 815	18 701 651	12 070 125
Väljavedu Läti, kg	3 475 387	2 968 997	4 363 173	4 168 748	4 855 707	6 217 214

Joonis 37. Kange alkoholi ning veini import–eksport Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Eksport on alates 2014. aastast kahanenud 14 mln kg.

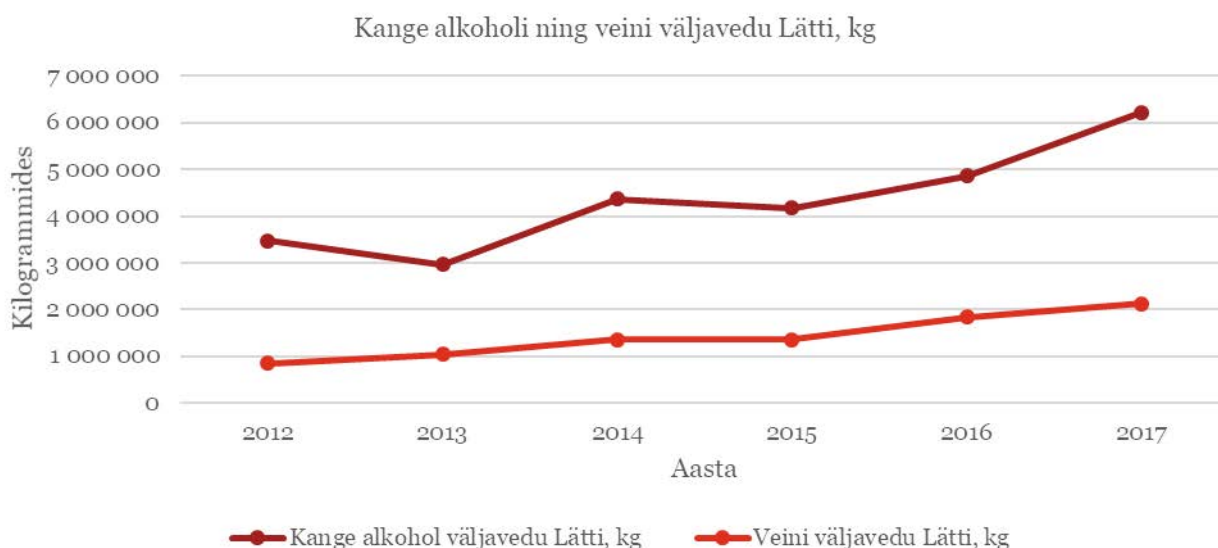
Veini import on perioodil 2012–2017 kõikunud paari miljoni kg ulatuses (Tabel 30). 2015.–2016. aastatel toimus suurem kasv (3,1 mln kg), 2017. aastal väike langus (0,5 mln kg), kuid suurusjärk püsis sarnasel tasemel. Veini eksport on samuti alates 2015. aastast kasvanud. Eelmisest alapeatükist nähtus, et **kohalike puuvilja- ja marjaveinide müük on perioodil 2016–2017 kahanenud**, kuid samal perioodil on veini üldine väljavedu Lähti kasvanud.

Veini puhul viitab 2016.–2017. aasta võrdlus, et langus impordis võiks tekkida, kuid 2018. aasta üheksa kuud ei anna veel alust järelduste tegemiseks.

Tabel 30. Veini eksport–import ja väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Veini import, kg	22 183 106	23 624 264	23 111 567	22 971 768	25 049 979	24 544 117
Veini eksport, kg	4 286 299	3 837 774	3 467 699	3 138 113	4 963 105	6 441 792
Väljavedu Lähti, kg	855 142	1 039 703	1 356 282	1 354 670	1 840 000	2 124 034

Veini Lähti väljaveo puhul on näha tõusu aastatel 2012–2017 (Joonis 38). Joonis kajastab nii väiksema etanoolisisaldusega veine (etanoolisisaldus < 6 vol) kui suurema etanoolisisaldusega veine (etanoolisisaldus > 6 vol). Väiksema etanoolisisaldusega veinide puhul on aktsiisimäär tõusnud 1. veebruaril 2017. aastal, 1. juulil 2017. aastal ja 1. veebruaril 2018. aastal. Suurema etanoolisisaldusega veinide puhul aga 1. veebruaril 2017. aastal ja 1. veebruaril 2018. aastal.

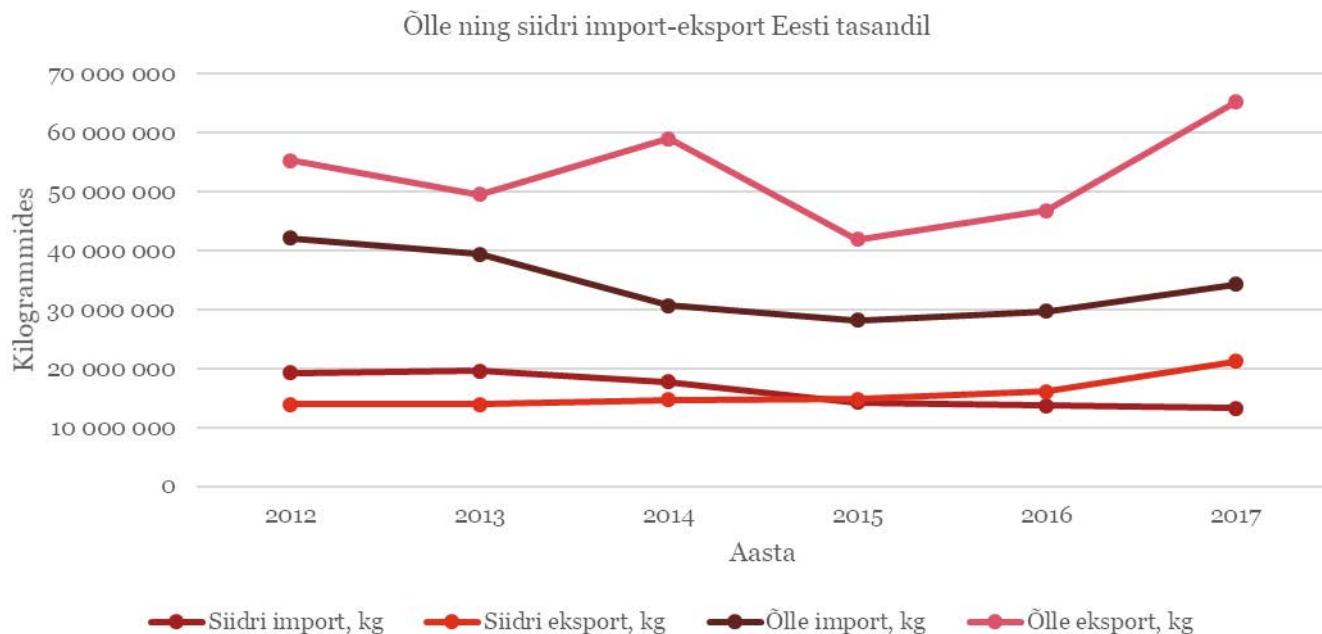
Joonis 38. Kange alkoholi ning veini väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

Õlu ning siider

Õlle import on osadel vaatlusalustel aastatel vähenenud, teistel jälle kasvanud (Tabel 31, Joonis 39). 2018. aasta üheksa kuu andmed annavad alust arvata, et 2018. aastal imporditakse õlut varasema aastaga võrreldes vähem. **Õlle eksport on suurenenud** alates 2015. aastast (kokku umbes 6 mln kg).

Tabel 31. Õlle eksport–import ja väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Õlle import, kg	42 143 978	39 393 103	30 747 646	28 185 762	29 715 399	34 345 381
Õlle eksport, kg	55 324 262	49 526 607	59 008 089	41 891 690	46 855 688	65 275 939
Väljavedu Lähti, kg	8 032 474	9 505 030	29 782 911	25 956 624	26 644 397	33 371 812

Joonis 39. Õlle ning siidri eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Õlle ekspordi puhul on oluline tähelepanu pöörata asjaolule, et **üle poole õlle eksporditud kaubast on viidud Lähti** ja selliselt on nimetatud proportsioon püsunud alates 2014. aastast. **Õlle väljaveo puhul Lähti (Joonis 40) on nähtav hüppeline tõus.** On võimalik, et õlle ekspordi kasv on mõjutatud aktsiisipoliitikast ning märkimisväärne osa müüakse tagasi Eesti tarbijatele. Samas tuleb rõhutada, et kasv toimus juba aastal 2014 – ehk siis enne aktsiisimäärade olulist tõusu. **Hüppelise kasvu põhjus võib olla nii Läti euroga liitumises kui siinsete õlletootjate kontserni tootmisstrateegiate baltikumiuulene restruktureerimine** (osa baltikumi erinevatel turgudel müüdavast õllest toodetakse tsentraliseeritult kontserni ühes baltikumi tootmisüksuses).

Joonis 40. Õlle ning siidri väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

On oluline rõhutada, et 2018. aasta üheksa kuu õlle väljavedu Lähti on ületanud 2017. aasta taseme – s.t. käesoleva aasta üheksa kuuga on õlut Lähti viidud rohkem kui eelmise aasta 12 kuu peale kokku. Õlle väljaveo dünaamika analüüsimise puhul peame silmas pidama, et aktsiisimäär kerkis ka 1. veebruaril 2017. aastal, 1. juulil 2017. aastal (oluline kasv) ja 1. veebruaril 2018. aastal.

Väljavedu Lätti on kasvanud ka siidri puhul, kuid **siidri hüppeline kasv on toimunud hiljem – alates aastast 2016.**

Tabel 32. Siidri eksport–import ja väljavedu Lätti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Siidri import, kg	19 318 477	19 555 277	17 733 893	14 277 523	13 731 695	13 310 973
Siidri eksport, kg	13 947 120	13 960 203	14 646 743	14 801 461	16 115 205	21 225 601
Väljavedu Lätti, kg	3 760 293	2 467 284	2 221 718	2 804 834	5 149 981	6 148 091

On oluline rõhutada, et 2018. aasta üheksa kuu õlle väljavedu Lätti on ületanud 2017. aasta taseme – s.t. käesoleva aasta üheksa kuuga on õlut Lätti viidud rohkem kui eelmise aasta 12 kuu peale kokku. Õlle väljaveo dünaamika analüüsimise puhul peame silmas pidama, et aktsiisimäär kerkis ka 1. veebruaril 2017. aastal, 1. juulil 2017. aastal (oluline kasv) ja 1. veebruaril 2018. aastal.

Väljavedu Lätti on kasvanud ka siidri puhul, kuid **siidri hüppeline kasv on toimunud hiljem – alates aastast 2016.**

Tabel 32 ülal näitab, et **siidri import Eestisse on stabiilselt kahanenud** (perioodil 2013–2017 kokku u 6,2 mln kg). Teisalt on näha ka siidri ekspordi suurenemine ja fakt, et siidri eksport on hakanud ületama importi (**On oluline rõhutada, et 2018. aasta üheksa kuu õlle väljavedu Lätti on ületanud 2017. aasta taseme – s.t. käesoleva aasta üheksa kuuga on õlut Lätti viidud rohkem kui eelmise aasta 12 kuu peale kokku.** Õlle väljaveo dünaamika analüüsimise puhul peame silmas pidama, et aktsiisimäär kerkis ka 1. veebruaril 2017. aastal, 1. juulil 2017. aastal (oluline kasv) ja 1. veebruaril 2018. aastal.

Väljavedu Lätti on kasvanud ka siidri puhul, kuid **siidri hüppeline kasv on toimunud hiljem – alates aastast 2016.**

Tabel 32). Ekspordi suurenemist, nagu ka impordi alanemist, võib lugeda aktsiisipoliitika mõjukuks, kuna **oluliselt on kasvanud siidri väljavedu Lätti** (Joonis 40). 2018. a 9 kuu andmete kohaselt on väljavedu Lätti mahuks juba 7,5 miljonit kg.

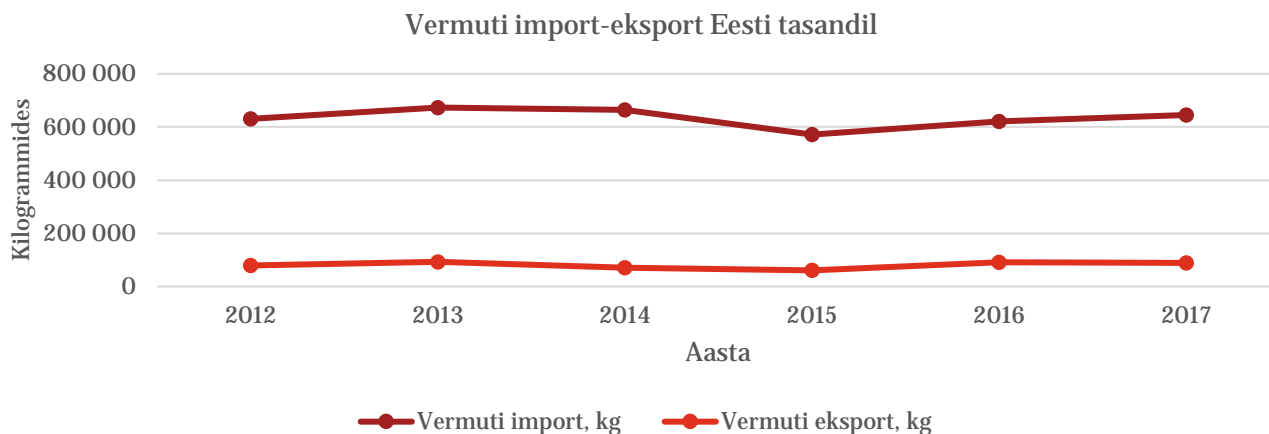
Vermut

Koguseliselt on teiste alkoholsete jookidega võrreldes vermut ebaolulise mahuga nii impordi osas kui ka ekspordi osas (analüüsitud kaubagruppidest ca 1%).

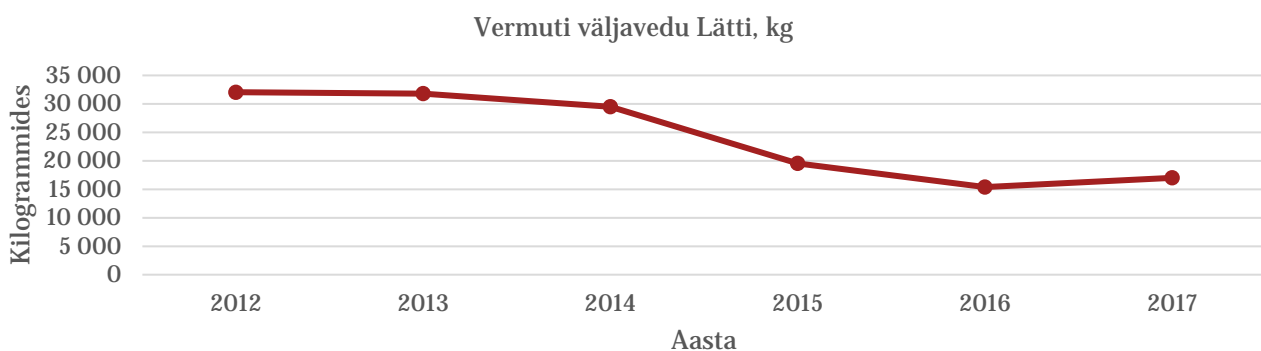
Vermuti puhul (Tabel 33, Joonis 41 ja Joonis 42) on **eksport ja import suhteliselt stabiilsed**: vermuti import on pärast 2015. aasta langust kasvanud 73 000 kg võrra, samas kui eksport on püsinud pärast 2015. aasta langust umbkaudu samal tasemel. Väljaveos Lätti on alates 2013. aastast toimunud pigem langus. Tasub märkida, et koguseliselt on ekspordimahud Lätti märgatavad märgatavalt väiksemad kui õlle ja siidri puhul.

Tabel 33. Vermuti eksport–import ja väljavedu Lätti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vermuti import, kg	630 228	673 061	664 479	571 384	621 344	644 747
Vermuti eksport, kg	79 403	92 953	70 948	60 755	90 826	88 446
Väljavedu Lätti, kg	32 051	31 786	29 487	19 565	15 390	17 034

Joonis 41. Vermuti eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Joonis 42. Vermuti väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

Järgnevad peamised tähelepanekud alkoholi ekspordi ja impordi osas

3.3.1.1. Peamised tähelepanekud - alkoholi eksport ja import

Tabel 34. Peamised tähelepanekud alkoholi ekspordi ja impordi osas statistikatöö Kaupade väliskaubandus põhjal. Allikas: Statistikaamet

Vaadeldav väärtus	Muutused
Piirituse import	Langus 32,8%; 1,3 mln kg (alates 2016)
Piirituse eksport,sh	Stabiilne
- eksport Lähti	Tõus 26,2%; 0,08 mln kg (alates 2015)
Kange alkoholi import	Langus 54,3%; 21 mln kg (alates 2014)
Kange alkoholi eksport,sh	Langus 54,2%; 14 mln kg (alates 2014)
- eksport Lähti	Tõus 28,0%; 1,4 mln kg (alates 2016)
Veini import	Stabiilne tõus (6,2% alates 2014)
Veini eksport	Tõus 50,3%; 2,2 mln kg (alates 2012)
- eksport Lähti	Tõus 148,4%; 1,3 mln kg (alates 2012)
Ölle import	Volatiilne (2013-39,4 mln kg; 2015-28,2 mln kg; 2017-34,3 mln kg)

Õlle eksport	Tõus 39,3%; 18,4 mln kg (alates 2016)
- eksport Lähti	Tõus 12,1%; 3,6 mln kg (alates 2014)
Siidri import	Langus 24,9%; u 3 mln kg (alates 2014)
Siidri eksport	Kasv 44,9%; u 7 mln kg (alates 2014)
- eksport Lähti	Tõus 19,4%; 1,0 mln kg (alates 2016)

Piirituse import Eestisse on alates 2016. aastast oluliselt vähenenud, selle väljavedu Lähti aga suurenes märkimisväärselt 2013.–2016. perioodil, jäädes püsivalt kõrgeks ka 2017. aastal.

Kuivõrd tegemist on tootmissisendiga teiste alkoholsete jookide toomisel, on see oluline märk võimalikust turu kahanemisest.

Kange alkoholi import Eestisse on näidanud langustrendi alates aastast 2014. Selle väljavedu Lähti on suurenenud aastast 2013, näidates lühiajalist langust aastal 2014 ja pöörates seejärel taas tõusutrendile. Vastavalt Statistikaameti ekspordi andmetele on muuhulgas samal ajal suurenenud ka Eestis toodetud kange alkoholi eksport Soome, Leedusse ja Rootsi.

Vähenenud on siidri import Eestisse, kusjuures eksport on ühtlaselt suurenenud ning ületab importi alates 2015. aastast. Perioodil 2014–2018 (esimesed 9 kuud) on eksporditud kilogrammid peaaegu neljakordistunud. Sealjuures vastavalt Statistikaameti ekspordi andmetele on suurenenud samal ajal ka Eestis toodetud siidri eksport ka Leedusse ja Rootsi ning kahanenud Soome suunal.

Vermuti puhul on eksport ja import on püsinud võrdlemisi stabiilsed. Veini väljavedu Lähti on tõusnud vahemikus 2012–2014 ja 2015–2017.

Õlle eksport on alates 2015. aastast tõusnud, kusjuures väljavedu Lähti on moodustanud kogu õlle ekspordist üle poole juba alates 2014. aastast.

Õlle väljavedu Lähti on 2018. aasta üheksa kuu lõikes ületanud 2017. aasta 12 kuu taseme ehk väljavedu on hiljuti oluliselt kiirenenud. Muuhulgas on vastavalt Statistikaameti ekspordi andmetele suurenenud õlle väljavedu ka Leetu ning Soome turule, samas kahanenud Rootsi suunal.

Analüüs indikeerib nii siidri, õlle kui ka kange alkoholi puhul Läti suunalise ekspordi mõjul ekspordi kasvu ka teistel sihtturgudel.

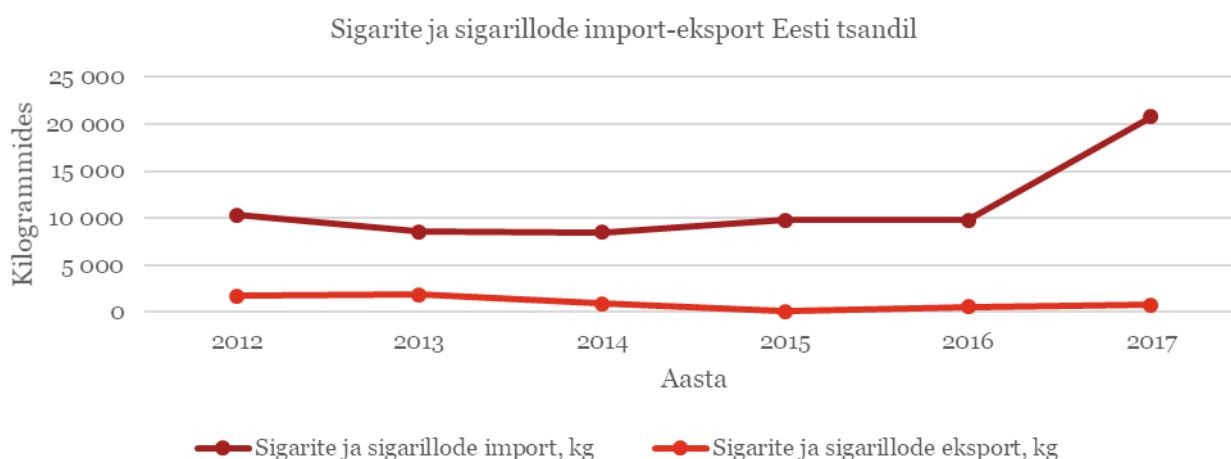
3.3.2. Tubaka eksport ja import

Sigarid ja sigarillod

Sigarettide ja sigarillode import on varasemalt olnud võrdlemisi stabiilne, kasv on **toimunud 2016–2017 aasta võrdluses** (u 11 000 kg ehk ligikaudu 113%) (Tabel 34, Joonis 43). Selle põhjuseks võib olla varumine põhjustatuna sigarite ja sigarillode kahekomponendilise aktsiisimääraga maksustamisest alates 1. jaanuar 2018. Sigarite ja sigarillode väljavedu Lähti on väga madal.

Tabel 35. Sigarite ja sigarillode eksport–import ja väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sigarite ja sigarillode import, kg	10 321	8 576	8 512	9 808	9 778	20 806
Sigarite ja sigarillode eksport, kg	1 755	1 885	914	113	565	787
Väljavedu Lähti, kg	196	11	0	16	0	0

Joonis 43. Sigarite ja sigarillode eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

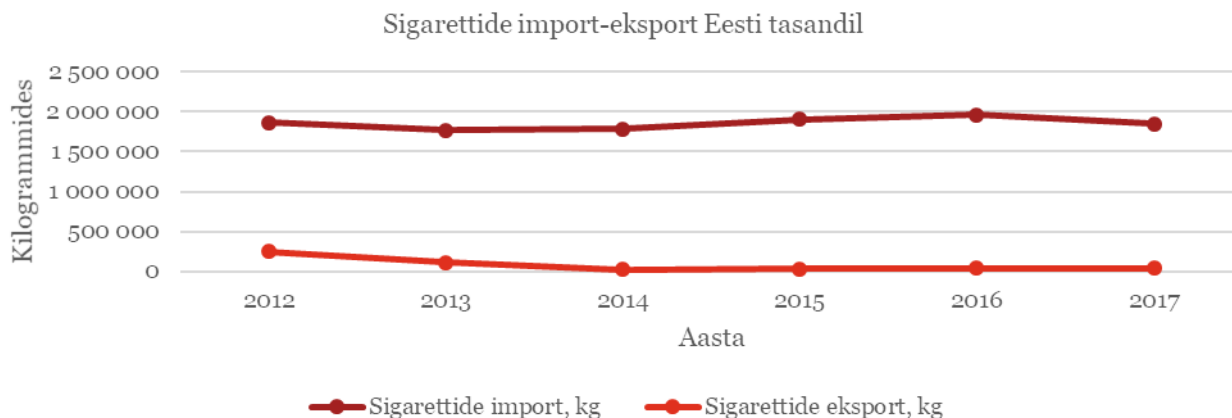
Sigaretid

Sigarettide väljavedu Lähti on väga väike ning see on alates 2015. aastast püsinud langustrendis (Tabel 36).

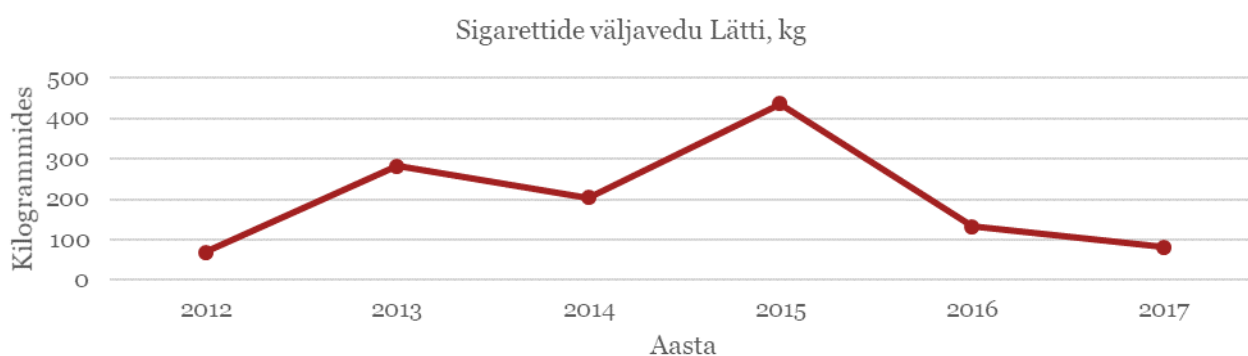
Tabel 36. Sigarettide eksport–import ja väljavedu Lähti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sigarettide import, kg	1 866 857	1 768 257	1 783 377	1 906 680	1 962 663	1 845 792
Sigarettide eksport, kg	247 827	114 835	24 426	32 213	42 610	37 397
Väljavedu Lähti, kg	68	282	204	437	132	81

Languses on ka sigarettide import Eestisse alates 2016. aastast (Joonis 44). Viimane võib olla aktsiisipoliitika mõju tulemus, kuivõrd kallinevaid sigarette tarbitakse vähem. Puuduolev kogus võidakse osta Lätist, kuid Eesti kaudu neid sinna ei tarnita (Joonis 45).

Joonis 44. Sigarettide eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Joonis 45. Sigarettide väljavedu Läti, kg. Allikas: Statistikaamet

3.3.2.1. Peamised tähelepanekud - tubaka eksport ja import

Sigarite ja sigarillode üldine aastane ekspordikogus on väga madal, sisuliselt olematu. Import on aastatel 2012–2016 näidanud vähest kõikumist, kuid **2017. aastal on toimunud enam kui kahekordne kasv +11 000 kg**. Käesolevaga puudub teadmine, mis on vastava kasvu põhjuseks.

Sigarettide eksport Läti on samuti väike, näidates viimastel aastatel langustrendi. Ka import Eestisse on langenud alates 2016. aastast.

3.3.3. Kütuse eksport ja import

Bensiin

2016.–2017. aasta võrdluses on näha bensiini impordi vähenemist Eestisse 30,1 mln kg võrra (Tabel 37, Joonis 46). **Samas 2015.–2016. aasta võrdluses toimus hüppeline kasv 79 mln kg võrra**. 2018. aasta üheksa kuu põhjal ei ole võimalik ennustada, kas vähenemine jätkub. Bensiini puhul on oluline silmas pidada ka seda, et **kasvanud on bensiini väljavedu Läti. Seega kohaliku tarbimise langus ja impordi suurus ei pruugi olla otseses korrelatsioonis.**

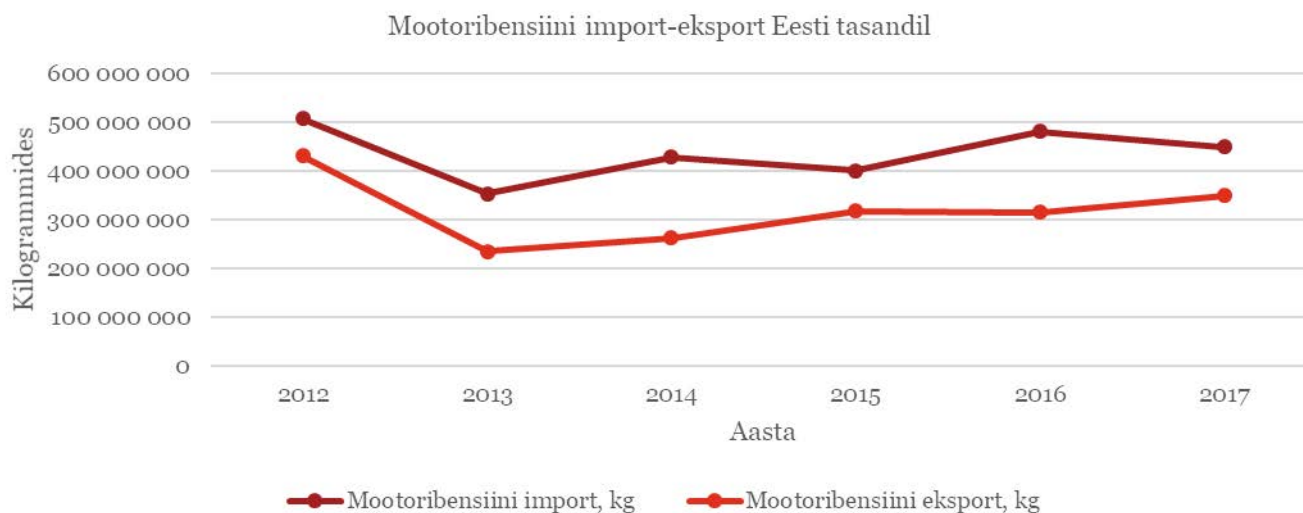
Tabel 37. Bensiini eksport–import ja väljavedu Läti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bensiini import, kg	508 272 409	353 024 035	428 976 468	401 300 035	480 908 046	450 035 108
Bensiini eksport, kg	431 116 904	235 247 682	262 123 198	318 697 072	315 787 272	349 848 144

Väljavedu Läti, kg	52 511	3 788 307	4 479 651	36 775 081	4 956 070	4 997 476
--------------------	--------	-----------	-----------	------------	-----------	-----------

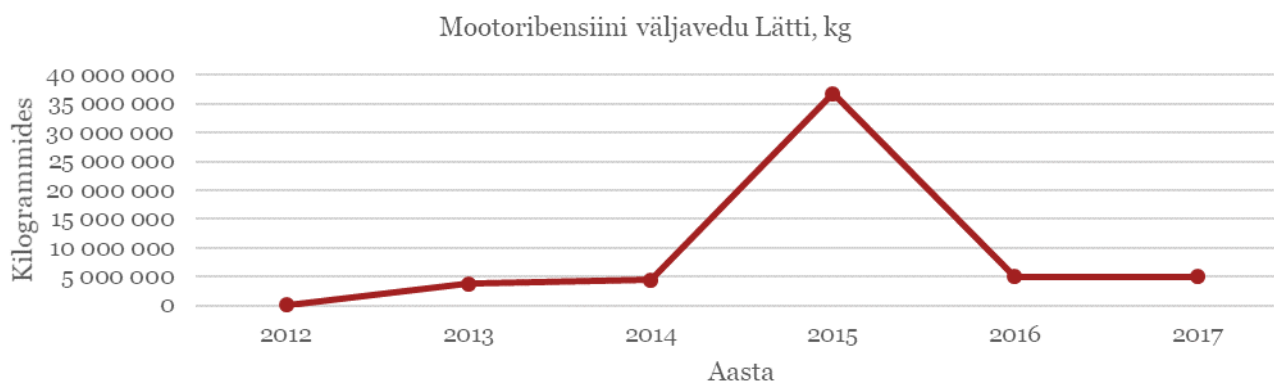
Eksport kokku on kasvanud stabiilselt alates 2013. aastast, **2016. ja 2017. aasta võrdluses 34 mln kg võrra.**

Bensiini väljavedu Läti on 2018. aasta üheksa kuu jooksul kasvanud oluliselt võrreldes eelmise aastaga: üheksa kuud 2018. aastal (8,6 miljonit kg) ületavad oluliselt 2017. aasta väljaveo, nagu ka 2016., 2014., 2013. ja 2012. aasta väljaveo Läti.

Joonis 46. Bensiini eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Kui ülejäänud perioodil on eksport püsinud stabiilne, siis 2015. aastal on toimunud drastiline ekspordimahu kasv (Joonis 47). Sellises mahus suurenenud väljaveo võib olla põhjustanud faktor, mis ei ole seotud tavapärase kaubandusega ning tegemist ei ole tõenäoliselt ka aktsiiside mõjuga.

Joonis 47. Bensiini väljavedu Läti, kg. Allikas: Statistikaamet

Kütuste väljavedu Läti on oluline hinnata aktsiisimäärade muutumise dünaamika kontekstis. Kütuste aktsiisimäärad on tõusnud ka varasemalt 2016. aastal, kuid suurema pahameele alla sattus see 2018. aastal, millega kaasnes suurenev tankimine Lätis (nii 2017. aasta alguse tõus kui ka 2018. aasta alguse tõus oli mõlemal juhul 10%). Teatav osa kütuste täiendavast tarbimisest Lätist võis olla kombineeritud ka alkoholireisidega.

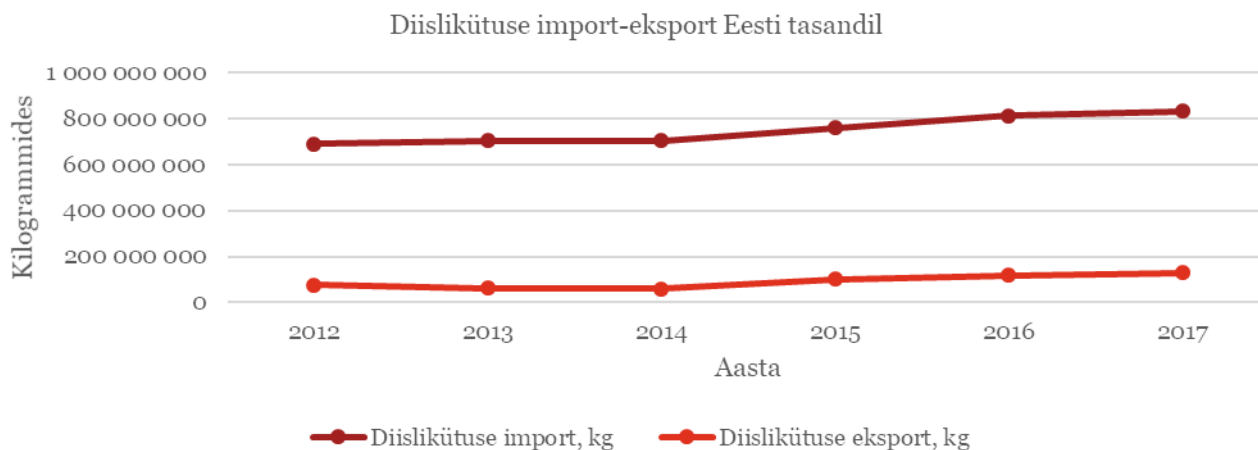
Diislikütus

2012.–2017. aastal on nii diislikütuse import Eestisse stabiilselt kasvanud (Tabel 38, Joonis 48) kui ka diislikütuse **eksport Läti suurel määral kasvanud** (Joonis 49). Aktsiisitõusude mõju kajastub tõenäoliselt diislikütuse kohaliku tarbimise vähenemises, kuid mitte impordi vähenemises. On tõenäosus, et osaliselt eksporditakse

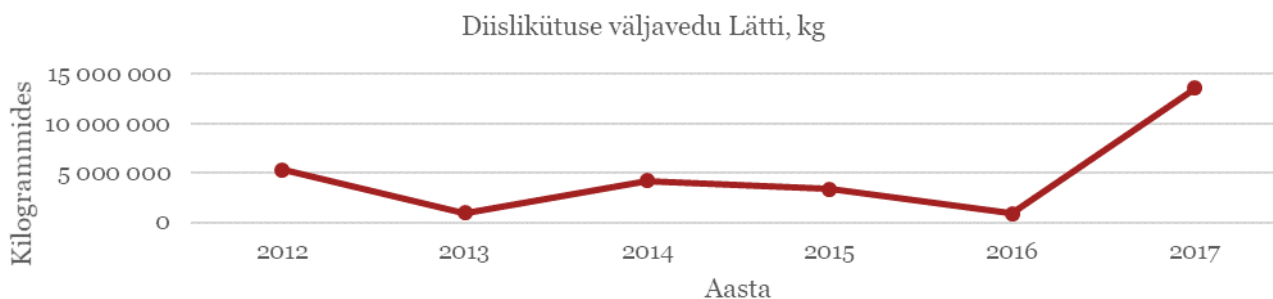
kütust Lätti, kuid seda ostavad Eesti tarbijad (vastavalt tarbimise alapeatükile, peamiselt ettevõtted). Diislikütus on aktsiisitundlikum, kuna see on äriiline sisend eriti veonduse ja laonduse valdkonnas.

Tabel 38. Diislikütuse eksport–import ja väljavedu Lätti, kg. Allikas: Statistikaamet

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Diislikütuse import, kg	689 115 006	704 991 138	703 414 271	759 200 702	813 987 711	833 696 702
Diislikütuse eksport, kg	77 268 600	61 130 065	60 437 966	100 994 721	116 503 997	129 309 695
Väljavedu Lätti, kg	5 289 764	988 638	4 215 949	3 389 943	925 110	13 609 245

Joonis 48. Diislikütuse eksport–import Eesti tasandil, kg. Allikas: Statistikaamet

Joonis 49. Diislikütuse väljavedu Lätti, kg. Allikas: Statistikaamet

2017. aastal on näha diislikütuse väljaveol Lätti eelneva perioodiga võrreldes olulist kasvu (Joonis 49), kuid 2018. aasta üheksa esimest kuud on teinud veel suurema hüppe. 2017. aastale eelneva viie aasta (st 2012–2016) keskmine diislikütuse väljavedu Lätti oli suurusjärgus 3000 tonni aastas. 2017. aastal kasvas diislikütuse väljavedu Lätti võrreldes eelmise viie aasta keskmisega ligi 4,5 korda. **2018. aasta üheksa esimest kuud näitavad aga 2012.–2016. aasta keskmisega võrreldes 17-kordset diislikütuse väljaveo kasvu Lätti. Väljaveo kasvu põhjuseks võib olla aktsiisipoliitika tulemusena tekkinud initsiatiiv diislikütust Läti kaudu müüa.**

Diislikütus võib sisaldada ka eriotstarbelist diislikütust, mille KN–koodid on samad, kuid aktsiisimäärad erinevad.

3.3.3.1. Peamised tähelepanekud - kütuse eksport ja import

Bensiini import Eestisse on olnud hüplik, pöörates pärast drastilist kasvu 2015. aastal (kasv 79 mln kg ehk 20%) **alates 2016. aastast langusesse (langus 30 mln kg ehk 6%)**. Siinkohal on vaadeldav **benziini ekspordikoguste kasv Läti suunal, mis on 2018. aasta 9 kuuga ületanud kõigi eelmiste aastate (v.a 2015) ekspordikoguseid Lätti.**

Perioodil 2012-2017 on diislikütuse import Eestisse stabiilselt kasvanud. Arvestataval määral on suurenenud ka lõunanaabrite varustamine kütusega Eesti kaudu. Drastiline hüpe diislikütuse väljaveol Läti on vaadeldav aastast 2017, mil väljavedu tavapärase tasemega võrreldes 4 kordistus ning 2018. aastal kiirenes oluliselt ka bensiini väljavedu Läti.

4. Sotsiaal–majanduslik mõjuanalüüs (mõju ettevõtlussektorile)

Alkoholi, tubaka ja kütuse aktiisipoliitikal tervikuna on suur hulk võimalikke mõjusid: otseseid, kaudseid ja indutseeritud. Sealjuures on vastavad mõjud nii sama- kui ka vastassuunalised ning kätkevad endas suurt hulka erinevaid valdkondi. Lisaks oleneb mõjude hindamine aktiisipoliitika vaatenurgast; traditsiooniliselt lähtutakse tarbimise muutuse mõju analüüsimisest erinevatele valdkondadele.

Tarbimise muutuste vaatest on kontseptuaalselt võimalik hinnata näiteks järgnevat mõjusid (Tabel 39):

Tabel 39. Näide võimalikest elanikkonna alkoholi tarbimise, suitsetamise ja kütuse tarbimise kasvu tingitud mõjudest. Allikas: PwC Thavncharoensap, M. jt alusel¹⁸

Alkoholi tarbimise kasv	Suitsetamise kasv	Kütuse tarbimise kasv
<ul style="list-style-type: none"> otsene mõju käibemaksulaekumisele ja aktiisilaekumisele riigieelarvesse; mõju tööhõivele alkoholi maaletoomise, ekspordi, tootmise ja müügiga tegelevates ettevõtetes, aga ka sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmakse suurusele; alkoholist tingitud haigestumine, produktiivsuse vähenemine, töölt puudumine; suurenenud koormus sotsiaalkaitstesüsteemile; joobes autojuhtimine, liiklusõnnetuste ja liikluses hukkunute arvu kasv; vägivallajuhtumite arvu kasv, laamendamine ja väärkäitumine avalikus ruumis, varguste kasv ja turvalisuse langus ühiskonnas; kulutused juurdlustele ja avaliku korra tagamisele; enneaegsete surmajuhtumite kasv; suurenenud vaesumise risk; väärarenguga vastsündinute arvu kasv; kalduvus teiste sõltuvus- ja mõnuainete suurenenud kasutusele ja levikule ühiskonnas; vajadus suurenenud teavitustöö järele; jpm. 	<ul style="list-style-type: none"> otsene mõju käibemaksulaekumisele ja aktiisilaekumisele riigieelarvesse; mõju tööhõivele tubaka maaletoomise, ekspordi ja müügiga tegelevates ettevõtetes, aga ka sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmakse suurusele; ebatervislikud eluviisid, enam passiivseid suitsetajaid, suurenenud vähijuhtude ja teiste suitsetamisega seonduvate haigusjuhtude arv; väärarenguga vastsündinute arvu kasv; enneaegsete surmajuhtumite kasv; suurenenud koormus sotsiaalkaitstesüsteemile; vajadus suurenenud teavitustöö järele; jpm. 	<ul style="list-style-type: none"> otsene mõju käibemaksulaekumisele ja aktiisilaekumisele riigieelarvesse; mõju tööhõivele kütuste maaletoomise, ekspordi ja müügiga tegelevates ettevõtetes, aga ka sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmakse suurusele; õhku paisatud heitgaaside mahu suurenemine, kliima soojenemise soodustamine; saastatum õhk, hingamisteede haiguste suurenenud levik; võimalikud trahvid riigile suurenenud CO₂ jalajälje tõttu; jpm.

Seega oleneb mõjude hindamine konkreetse uurimuse fookusest ja eesmärgist, analüüsitavaatest valdkondadest ja analüüsi ulatusest ning mõjuhindamise lähtekohast.

¹⁸ Thavncharoensap, M., Teerawattananon, Y., Yothasamut, J., Lertpitakpong, C., & Chaikledkaew, U. (2009). The economic impact of alcohol consumption: a systematic review. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 4, 20. doi: 10.1186/1747-597X-4-20.

Antud uuringu raames on sotsiaal-majandusliku mõjuanalüüsi eesmärk välja selgitada, kuidas on aktsiisimäärade muudatused seni mõjutanud nende ettevõtete arengut, mis on aktsiisimäärade muudatustest otseselt või kaudselt kõige rohkem mõjutatud. Aktsiisipoliitikal ei ole mitte ainult otsene mõju riigieelarve tuludele ja tarbimise muutustele, vaid see mõjutab otseselt ettevõtteid, mis on seotud aktsiisikaupade tootmise ja müügiga (nii sise- kui välisturul). Tagasivaatava mõjuanalüüsi puhul vaatleme vaid ettevõtlussektorit, mitte kodumajapidamisi.

Sotsiaal–majandusliku mõjuanalüüsi käigus hindame aktsiisipoliitika mõju ettevõtlussektorile ja tööturule, sh milline on olnud poliitika mõju ettevõtete peamistele majandusnäitajatele: käive, lisandväärtus, tootlikkus, kasumlikkus, töötajate arv jms.

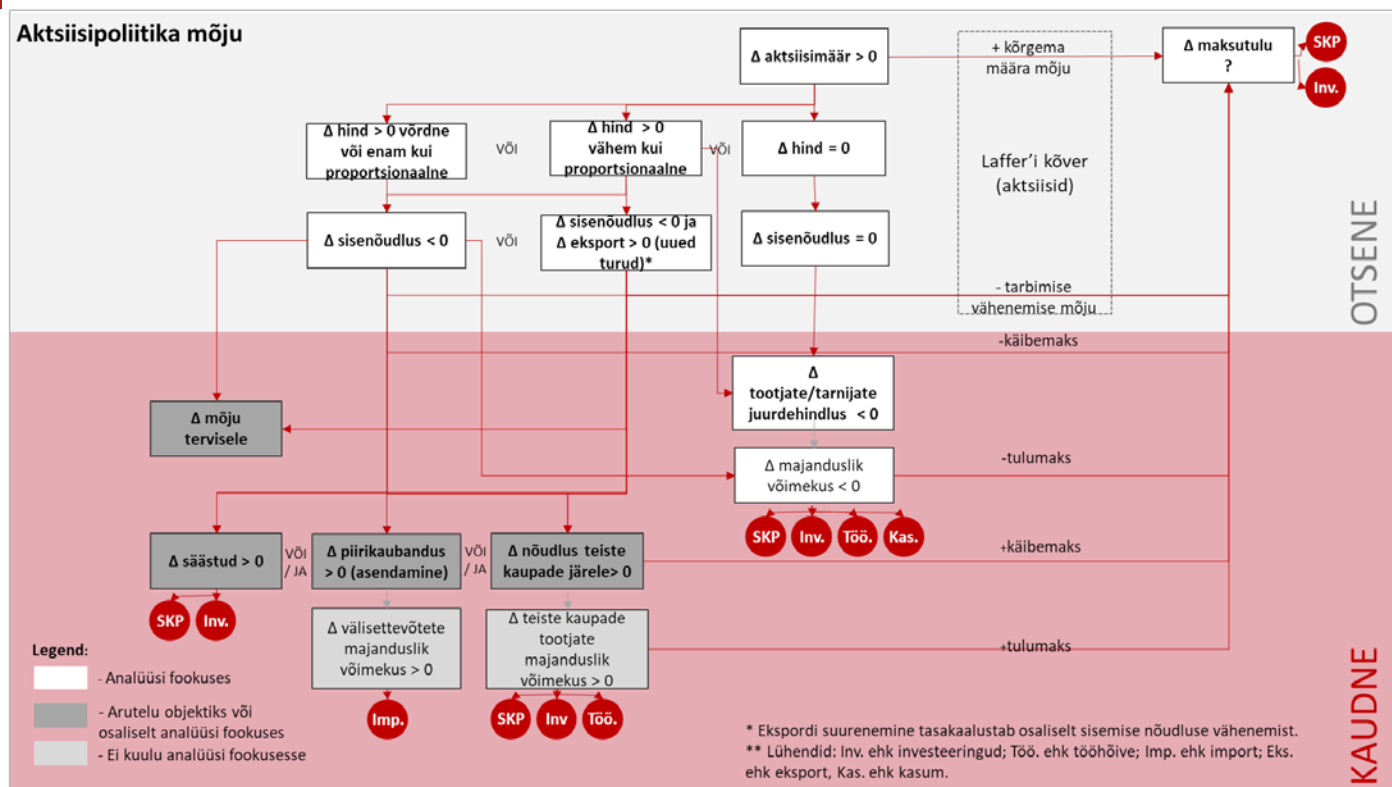
Ettevõtete majandustegevuse analüüsis eristame aktsiisikaupade lõikes aktsiisikaupade tootjad, importijad, jaemüüjad ja sisendina kasutajad järgnevalt:

- alkoholi ja tubakatoodete puhul:
 - alkoholitootjad;
 - alkoholi importijad;
 - tubakatoodete importijad;
 - alkoholi ja tubaka jaemüüjad;
- kütuse puhul:
 - kütuse importijad;
 - kütuse jaemüüjad;
 - maanteetranspordi sektori ettevõtted (sisendina peamised kasutajad, v.a bensiini osas eratarbimine).

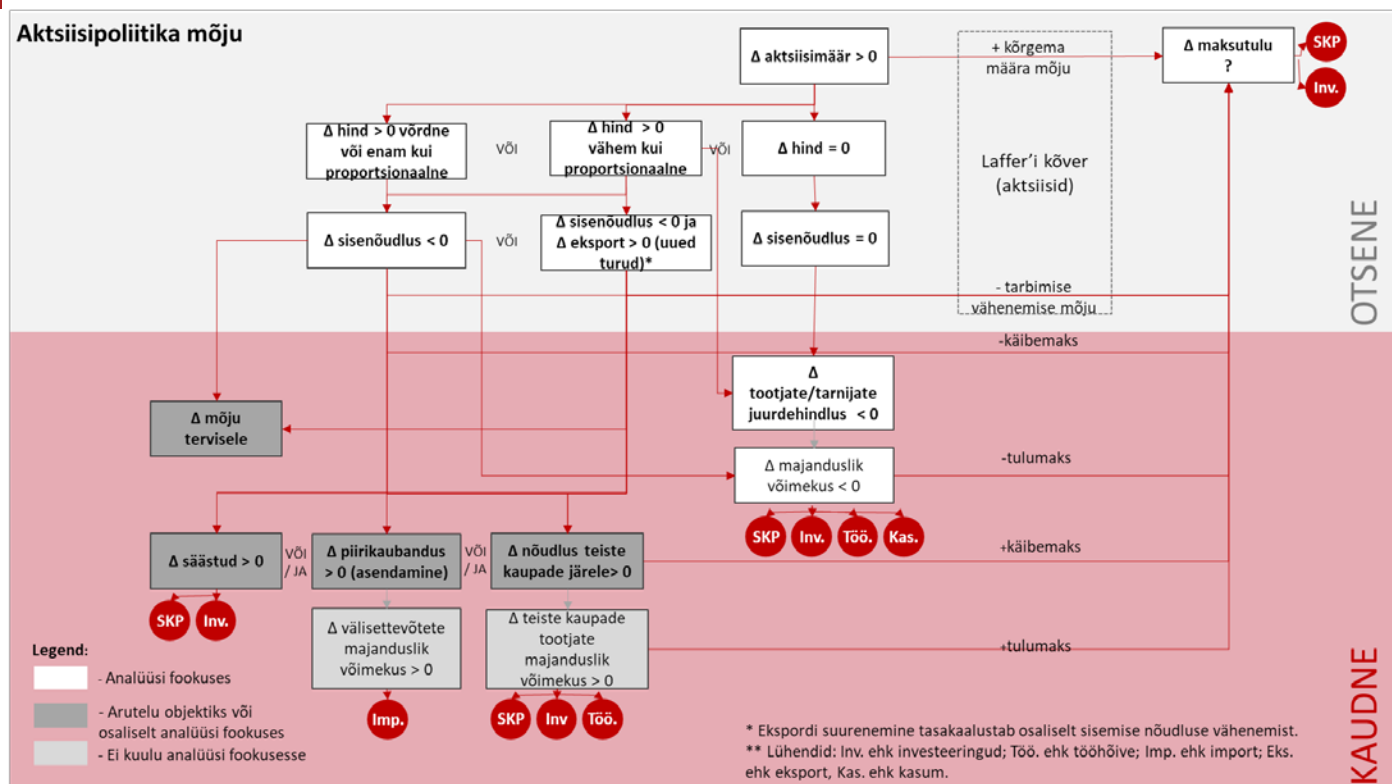
Ettevõtete majandustegevuse analüüs tugineb Statistikaameti andmetele, vastava andmebaasi moodustamise meetodika on toodud aruande lisades (Lisa 4. Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise meetodika, analüüsi aluseks olevate andmete kvaliteet, kaalumise ja imputeerimise mõju). **Majandustegevuse analüüsi puhul tuleb arvestada, et üks ettevõtte võib kuuluda korruga mitmesse gruppi (nt importija ja jaemüüja), mis võib mõnevõrra tulemusi mõjutada. Seetõttu on muuhulgas rakendatud valimis piiranguid, et välistada juhuslikud tegutsejad ja keskenduda neile ettevõtjatele, mille puhul on vastavasse gruppi kuulumine seotud ettevõtte põhitegevusega (seda eelkõige importijate puhul).** Vastavad valimi piirangud on kirjeldatud samuti aruande Lisas 4.

Selleks, et lihtsustada ettevõtete majandustegevuse analüüsi tulemite tõlgendamist, kaasasime mitmeid teiseseid andmeallikaid. Seetõttu struktureerisime ettevõtete majandustegevuse analüüsi nii alkoholi- ja tubakaaktsiiside kui ka kütuseaktsiiside vaates järgnevalt:

1. **ülevaade ajaloolistest aktsiisimääradest** nii Eestis kui ka tulenevalt piirikaubanduse fookusest lisaks ka Soomes ja Lätis;
2. **ettevõtete majandusnäitajate ülevaade ja analüüs** Statistikaameti andmete alusel;
3. **täiendavate statistiliste andmete ülevaade**, mis aitab tõlgendada majandusnäitajate muutusi;
4. **kokkuvõtte peamistest tähelepanekutest aktsiiside mõju osas ettevõtete majandusnäitajatele.**

Joonis 50 (sh mõju riigieelarvele läbi mõju maksudele, mõju töajõuturule tervikuna ja mõju sisemajanduse kogutoodangule ja investeeringutele). Analüüsitud ettevõtete gruppide mõju Eesti makromajandusele on toodud peatükis 4.3. Kuivõrd makromajanduslikke mõjusid terviklikult ja tulevikku vaatavalt hinnatakse vahetult stsenaariumite modelleerimise käigus, viime läbi makromajandusliku mõju hindamise koos stsenaariumite analüüsiga (5. peatükk).

Joonis 50. Aktsiisipoliitika kontseptuaalne mõju. Allikas: PwC

Tulenevalt uuringu fookusest ja uurimisülesannete püstitusest analüüsime mõningaid kaudseid mõjusid osaliselt või ei kuulu mõned kaudsed mõjud tervikuna analüüsimisele. Alkoholi ja tubaka tarbimisel on mõju inimeste tervisele ning kütuste tarbimisel on keskkonnale, seega mõlemad mõjutavad ka majanduskeskkonda. Nimetatud tegurid ei ole vastavalt uuringu ülesandepüstitusele osaks uuringu statistilisest analüüsist, seetõttu anname nimetatud mõjude kohta (alapeatükk 4.4) teoreetilise ülevaate teaduskirjanduse põhjal.

4.1. Alkoholi ja tubaka aktsiis - ettevõtete majandustegevuse analüüs

Alkoholi ja tubaka aktsiisist oodatavalt vahetult mõjutatud ettevõtete majandustegevuse analüüsil lähtume jaotusest aktsiisikauba **tootjad, importijad ja jaemüüjad**. Kuivõrd tubakatootjaid Eestis ei tegutse, siis vaatleme tootjate poolel ainult alkoholitootjaid. Jaemüüjate puhul ei ole eristatavad eraldi alkoholi ja tubaka jaemüüjad, mistõttu vastavalt käsitletakse jaemüüjaid ühe kogumina.

4.1.1. Alkoholi ja tubaka aktsiisimäärade muudatused

Ettevõtete majandustegevuse analüüsi fookuses on ettevõtted, mis peaksid olema vahetult mõjutatud aktsiisikaupade aktsiisipoliitika muudatustest. Selleks, et saada täpsem ülevaade nimetatud mõjuri hetkeolukorrast ning kohaldatud aktsiisi muudatustest alkoholile ja tubakatoodetele, oleme koostanud kokkuvõtte vastavate aktsiisikaupade aktsiisimuudatustest aastatel 2010–2017. Antud perioodi kuulub ka piirikaubanduse aktiveerumise eelne aeg, et illustreerida aktsiisimuutuste varasemat kasvutempot.

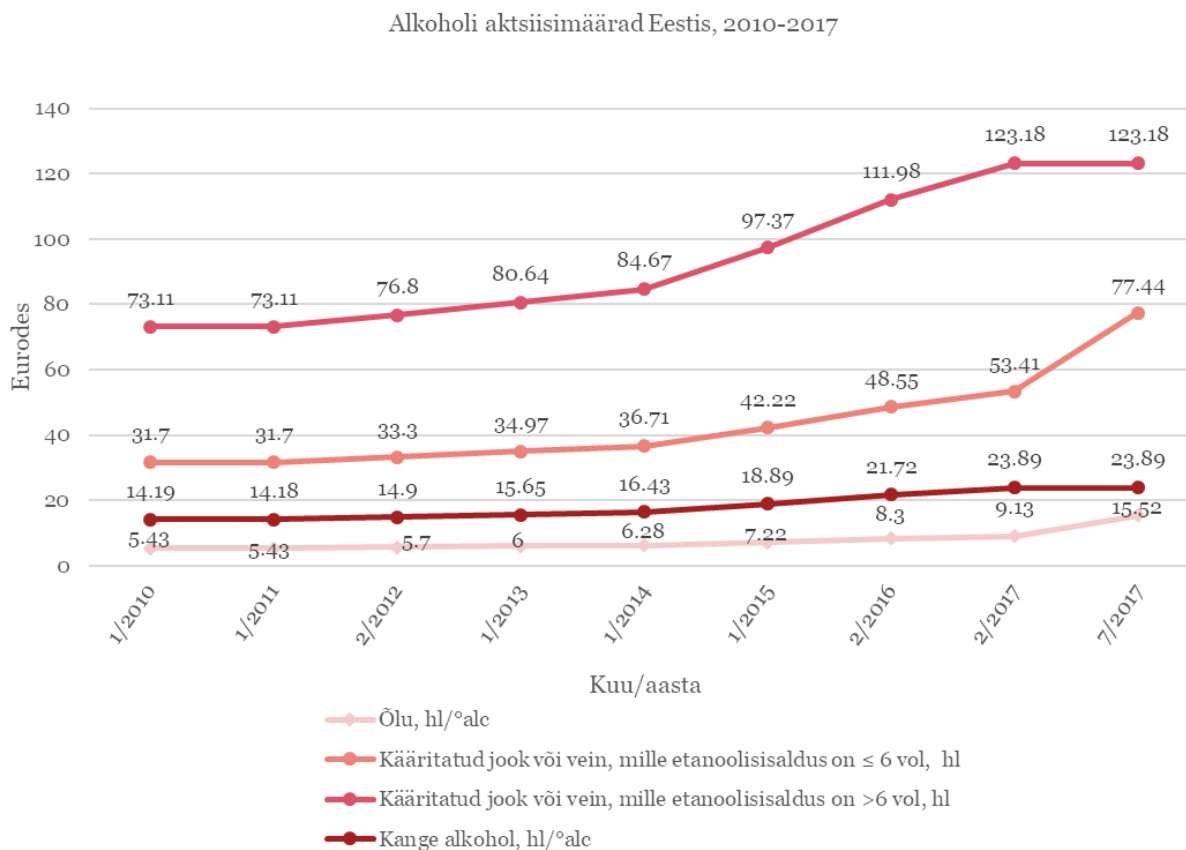
Kuivõrd antud uuring on vahetult seotud piirikaubandusega nii Soome-Eesti suunal kui ka Eesti-Läti suunal, on illustreeriva teabena toodud ka alkoholi ja tubaka ajaloolised (periood 2010–2017) aktsiisimäärade muudatused Soomes ja Lätis.

Naaberriikide kaasamine aktsiisimäärade muudatuste ülevaatesse annab täpsema pildi aktsiisimäärade ning regioonis valitsevast trendist. Suured aktsiisimäärade erinevused võivad omada märkimisväärset mõju piiriülesele kaubandusele ning seeläbi majanduskeskkonnale üldisemalt.¹⁹ Seetõttu on riigil aktsiisimäärade tõstmisel oluline silmas pidada ka naaberriikide aktsiisipoliitikat, et arvestada võimalike tarbijate käitumisharjumuste muutusega ning seeläbi ka potentsiaalsete maksulaekumiste muutuste ning võimaliku kaasneva mõjuga majanduskeskkonnale.

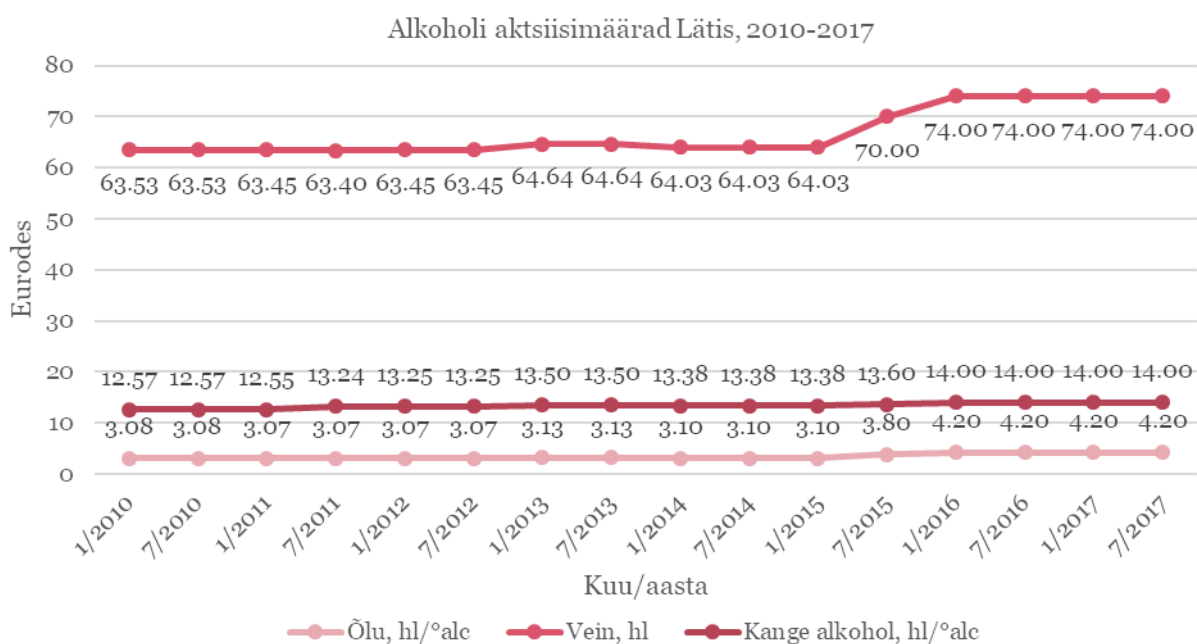
¹⁹ OECD (2018), Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Policy Issues, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ctt-2018-en>.

4.1.1.1. Alkoholi aktsiisimäärade muutused Eesti, Läti ja Soome

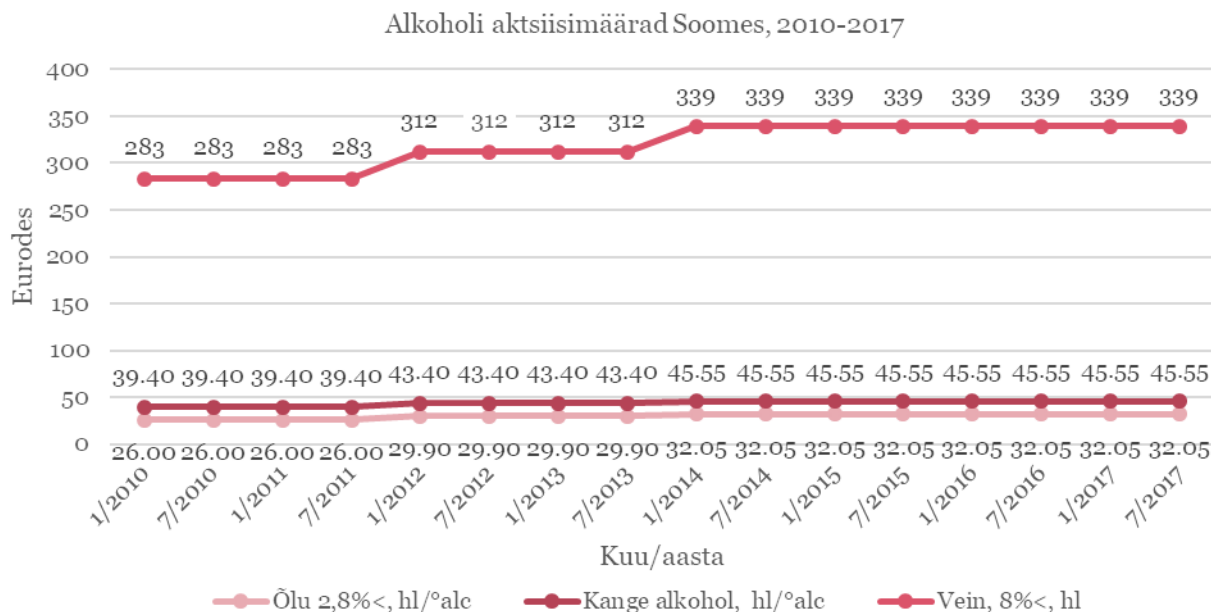
Järgnevatel joonistel (Joonis 51, Joonis 52, Joonis 53) on toodud ülevaade alkoholi aktsiisimäärade muutustest Eestis, Lätis ja Soomes aastatel 2010–2017.

Joonis 51. Alkoholi aktsiisimäärad Eestis 2010–2017. Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Joonis 52. Alkoholi aktsiisimäärad Lätis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Joonis 53. Alkoholi aktsiisimäärad Soomes 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Toodud joonistest (Joonis 51, Joonis 52, Joonis 53) nähtub, et suurim alkoholi aktsiisimäär tõus on vaatlusalusel perioodil olnud õllel ja lahjal alkoholil: enam kui 100% võrreldes 2010. aastaga (õllel 186% ja lahjal alkoholil 144%). Veini ja kange alkoholi aktsiis on 2017. aastaks kasvanud võrreldes 2010. aastaga 68%.

Ajalooliselt on Soomes olnud Eestist oluliselt kõrgemad alkoholi aktsiisimäärad ning Lätis Eestist mõnevõrra madalamad (Tabel 40). Samas on nii Soomes kui ka Lätis perioodil 2010–2017 õlle aktsiisimäär kasvanud (Soomes 23% ja Lätis 36%). Samuti on kasvanud perioodil 2010–2017 nii veini (Soomes 20% ja Lätis 16%) kui kange alkoholi aktsiisimäärad (Soomes 16% ja Lätis 11%). Nii suuri muudatusi kui Eestis ei ole Lätis ega Soomes aga tehtud.

Tabel 40. Eesti, Soome ja Läti alkoholi aktsiisimäärad aastatel 2010 ning 2017, eurodes. Allikas: Euroopa Komisjon

	Soome 2010	Eesti 2010	Läti 2010	Soome 2017	Eesti 2017	Läti 2017
Vein, hl	283	73,11	63,53	339,0	123,18	74,0
Kange alkohol hl/°alc	39,4	14,19	12,57	45,55	23,89	14,0
Õlu hl/°alc	26,0	5,43	3,08	32,05	15,52	4,2

Aktsiisimäärade muudatused on tugevalt mõjutanud Eesti positsiooni kolme riigi alkoholiaktsiisi maastikul. Kui vaatlеме 2010. aasta ning 2017. aasta aktsiisimäärasid olukorras, kus Eesti aktsiisimäärad on antud aastate baastasemeteks (100%) ja võrrelda neid Läti ja Soome aktsiisimääradega, siis leiame (Tabel 41), et aktsiisimäärade vahe Soomega on aastate lõikes vähenenud (vein: 387,1% vs 275,2%; kange alkohol: 277,7% vs 190,2% ning õlu 478,8% vs 206,5%). Samas on vahe Lätiga märkimisväärselt kasvanud (vein: 86,9% vs 60,1%; kange alkohol 88,6% vs 58,6% ning õlu 56,7% vs 27,1%).

Tabel 41. Eesti, Soome ja Läti aktsiisimäärade võrdlus aastatel 2010 ning 2017, võttes baastasemeks (100%) Eesti aktsiisimäära.
Allikas: PwC

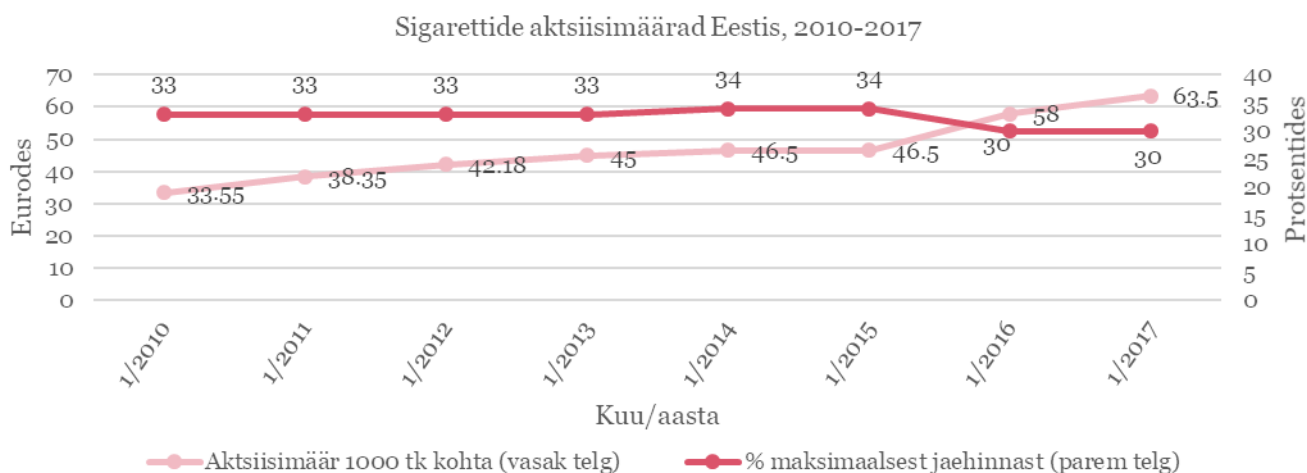
	Soome vein hl	Läti vein hl	Soome kange alkohol hl/°alc	Läti kange alkohol hl/°alc	Soome õlu hl/°alc	Läti õlu hl/°alc
Aktsiisimäärad 2010, Eesti = 100%	387,1%	86,9%	277,7%	88,6%	478,8%	56,7%
Aktsiimäärad 2017, Eesti = 100%	275,2%	60,1%	190,2%	58,6%	206,5%	27,1%

4.1.1.2. Tubaka aktsiisimäärade muudatused Eesti, Läti ja Soome

Tubaka aktsiisimäärade võrdlusele oleme lähtunud sigarettide aktsiisimäärade muudatustest aastatel 2010 kuni 2017. Kaasasime võrdlusesse ka naaberriigid Soome ja Läti, kuivõrd antud uuring on vahetult seotud piirikaubandusega nii Soome-Eesti suunal kui ka Eesti-Läti suunal.

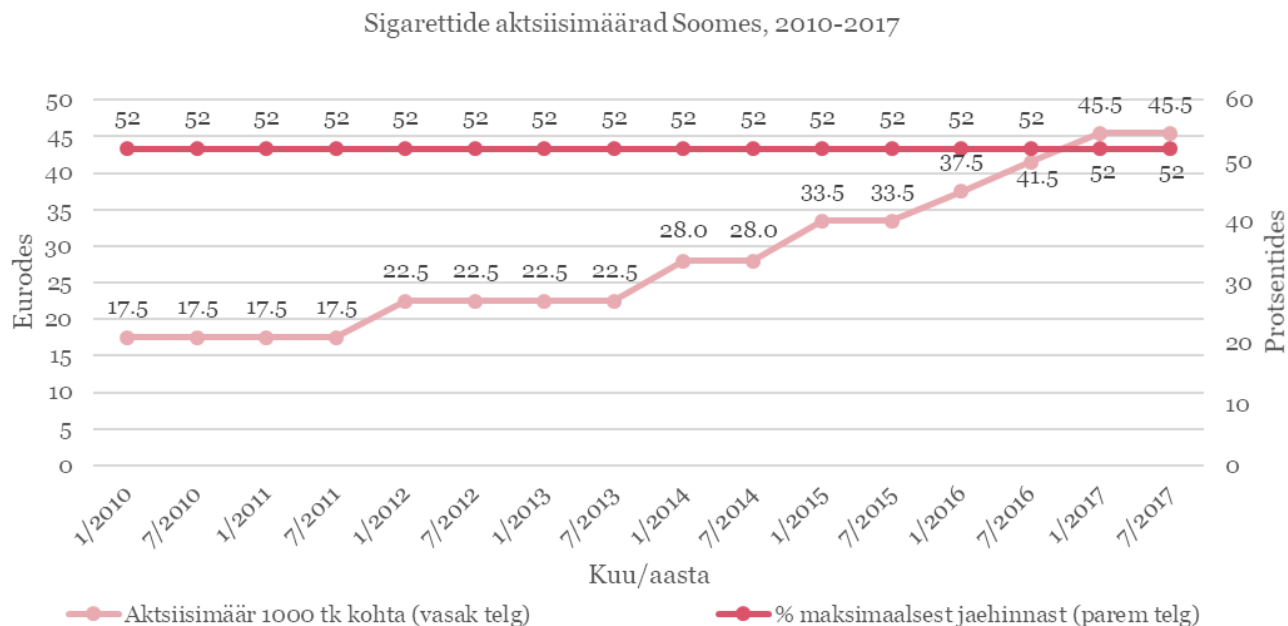
Sigaretipaki hind kujuneb mitmete tegurite koosmõjul, milleks on aktsiisimäär 1000 tk kohta, osakaal maksimaalsest jaehinnast (*ad valorem*), käibemaks ning netohinna osakaal (Joonis 54). Kaks peamist tegurit – aktsiis 1000 tk kohta ning *ad valorem* – moodustavad üle 60% koguhinnast.

Ajalooliselt on sigarettide aktsiisimäärad Eestis pea igal aastal sarnases tempos tõusnud. Ainsad erandid on aastad 2014–2015, kui 1000 tk aktsiisimäär jäi muutumatuks, ning 2015–2016, mil 1000 tk aktsiisimäära tõsteti senisest kiiremas tempos: 24,7% (46,5 eurolt 58 eurole). Vastukaaluks langetati maksimaalset jaehinna osakaalu 11,8% (nelja protsendipunkti võrra 34%-lt 30%-le). Vaatlusperioodil on aktsiisimäär 1000 tk kohta tõusnud 89,3% (33,55 eurolt 63,5 eurole) ning *ad valorem* määra on langetatud 9,1% (3 protsendipunkti) võrra.

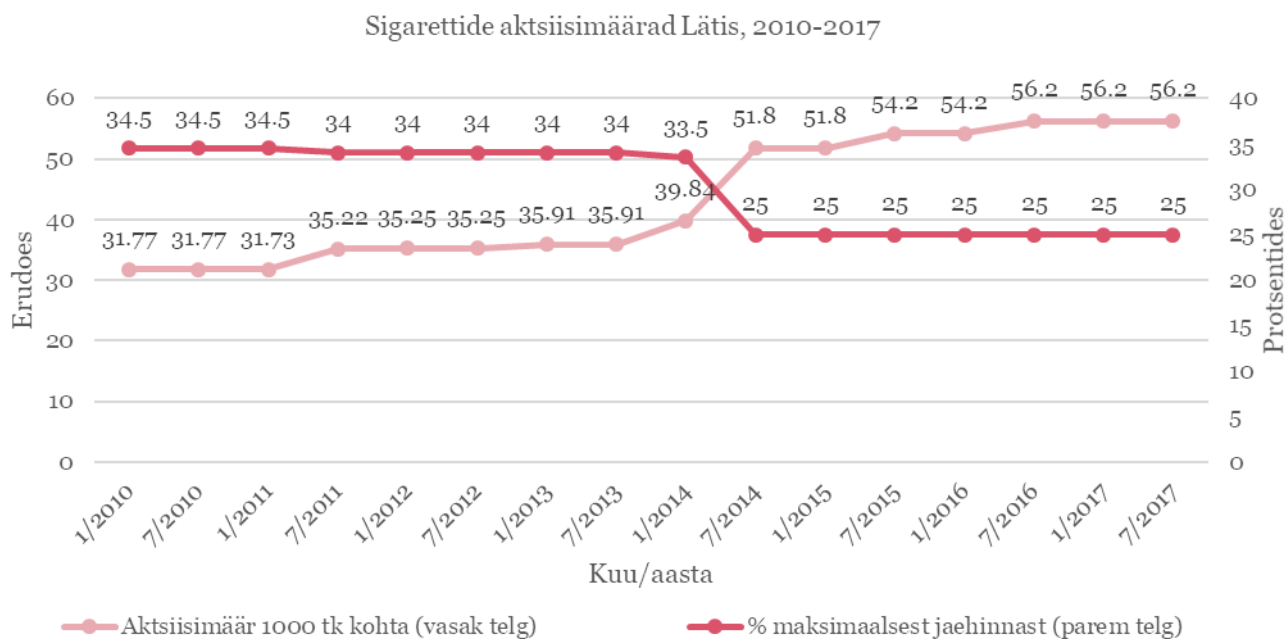
Joonis 54. Sigarettide aktsiisimäärad Eestis 2010–2017. Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Samal ajal on Soomes püsunud *ad valorem* vaatlusperioodil muutumatuna 52% tasemel (Joonis 55), kuid märgatavalt on tõstetud aktsiisimäära 1000 tk kohta. Aktsiisimäära tõus 1000 tk kohta on vaatlusperioodil olnud 160% 17,5 eurolt 45,5 eurole. Erinevalt Eestist ja Lätist on Soome tõstnud aktsiisimäära 1000 tk kohta vaatlusperioodi jooksul harvem, kuid suuremal määral (nt 2011–2012 28,6% tõus; 2013–2014 24,4% tõus; 2016–2017 21,3%). Samas on andmetest näha, et viimastel aastatel on ka Soome nimetatud aktsiisimäära tõstnud igal aastal.

Joonis 55. Sigarettide aktsiisimäärad Soomes 2010-2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Läti on aastatel 2010–2017 sarnaselt Eestiga langetanud *ad valorem* aktsiisimäära ning tõstnud aktsiisimäära 1000 tk kohta (Joonis 56). *Ad valorem* määra on vaatlusperioodil langetatud kokku 27,5% (9,5 protsendipunkti 34,5%-lt 25%-le) ning aktsiisimäära 1000 tk kohta on tõstetud 76,9%.

Joonis 56. Sigarettide aktsiisimäärad Lätis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

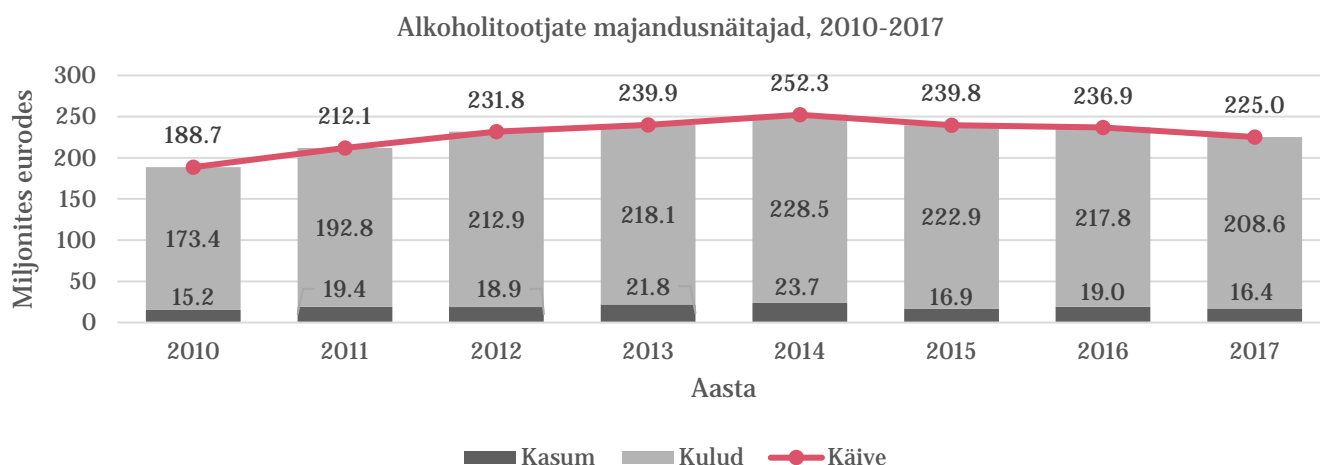
4.1.2. Ettevõtete majandusnäitajad

Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise ja analüüsi meetodika on toodud aruande lisades (Lisa 4. Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise meetodika, analüüsi aluseks olevate andmete kvaliteet, kaalumise ja imputeerimise mõju).

4.1.2.1. Alkoholitootjad

Alkoholitootjateks loetakse kõik vastaval aastal tegutsenud ettevõtted, mille põhitegevusala oli alkoholsete jookide tootmine. Tegutsevaks loeti ettevõtte, mille aasta müügitulu oli vähemalt 1000 eurot ja mis ei olnud likvideerimisel.

Alkoholitootjate suutlikkus hakkas vähenema 2015. aastal, kui nii müügitulud kui kasumid hakkasid kahanema (Joonis 57). Kuna SKP kasvas terve vaadeldava perioodi vältel, ei olnud põhjuseks majanduse aeglustumine, vaid pigem oli olukord **tingitud aktiisipoliitika muudatustest**. Aktiisimäärasid tõsteti järsult 2015. ja 2016. aastal – õlle, veini, siidri ja kange alkoholi määra tõsteti 15% võrra ja 2016. aastal toimus lisaks 13,7% tõus võrreldes varasemate umbes 5% võrra tõstetud määradega (2016. aastal olid nimetatud alkoholsete jookide aktiisimäärad umbkaudu 50% kõrgemad kui 2010. aastal). Kõige suurem aktiisimäärade tõus oli 2017. aastal, kui õlle aktiisi tõsteti eelnenud aastaga võrreldes rohkem kui 49% võrra ning kuni 6% etanoolisisaldusega kääritatud jookide või veini aktiisi umbes 35% võrra.

Joonis 57. Alkoholitootjate valitud majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Alkoholitootjate majanduslik suutlikkus **hakkas vähenema 2015. aastal, kui nende müügitulud kahanesid 5% võrra. Kasumid vähenesid aga ligi 28,9% võrra**, mis võib tähendada, et **alkoholitootjad võtsid aktiisimäärade tõstmisest tingitud kulud osaliselt enda kanda**. Antud aastal oli puhaskasumi marginaal 7%, mis oli 2,4 protsendipunkti madalam kui eelnenud aastal. 2016. aastal vähenesid kulud aga ühe protsendipunkti võrra, mis aitas tuludel mõnevõrra kasvada. **Müügitulude kahanev trend jätkus 2017. aastani, mil need vähenesid veel 4,9% võrra ja kasumid kahanesid 14% võrra** (2017. aastal oli puhaskasumi marginaal 7,3%, mis oli vaadeldava perioodi halvemuselt teine näitaja). Muutused võivad olla tingitud rangemast aktiisipoliitikast, mis tõstis hindu ning omakorda mõjutas ettevõtete müügitulusid ja majandustulemusi.

Tabel 42. Alkoholitootvate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Alkoholitootvate ettevõtete puhaskasumi marginaal	8,1%	9,1%	8,2%	9,1%	9,4%	7,0%	8,0%	7,3%

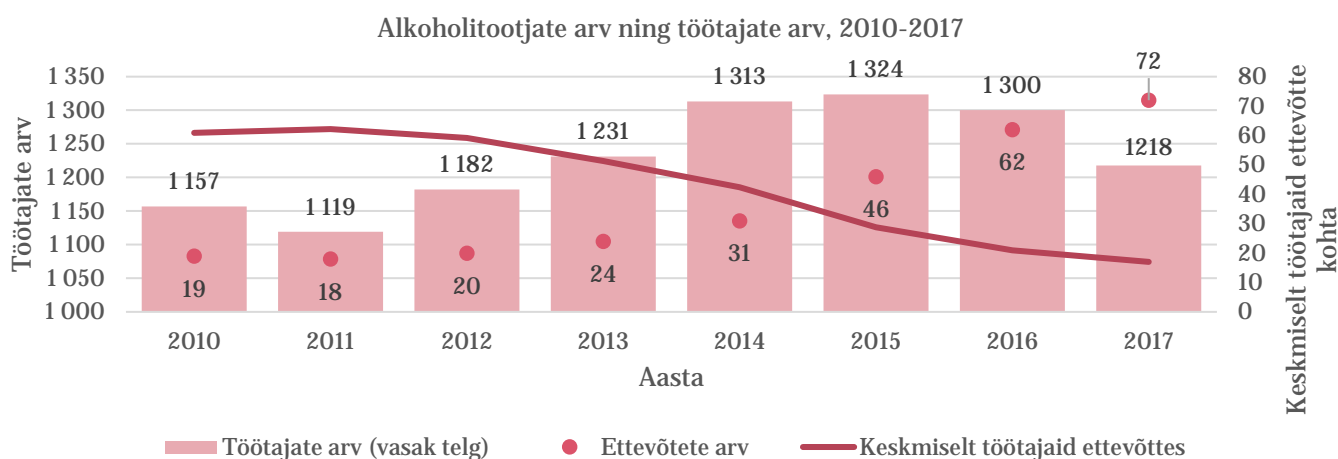
Ka alkoholitootjate investeringute jaoks oli 2015. aasta pöördeline. Pärast 2014. aasta haripunkti, kui investeringud küündisid 26 miljoni euroni, vähenesid need 2015. aastal 52,7% protsendi võrra 12,3 miljoni euroni ja jäid 2016. aastal muutumatuks. 2017. aastal aga vähenesid investeringud lisaks 25% võrra 9,7 miljoni euroni.

Maksu- ja Tolliameti andmete järgi suurenes keskmine alkoholi aktsiisimäär 2017. aastal 13,3% võrra ning tootjatelt ostetud alkoholi väärtus vähenes 14,2% võrra. Hulgimüüjatelt ostetud alkoholi väärtus kasvas, kuigi küllaltki vähesel määral – aasta-aastalt 4,2% võrra. Nende näitajate põhjal võib väita, et Eesti alkoholitootjate majanduslik seisund halvenes otseselt aktsiisimäärade tõstmise tõttu.

Kuigi viimaste aastate jooksul on ebaseadusliku kaubanduse osatähtsus vähenenud, tõid hiljutised aktsiisipoliitikaga seotud muudatused kaasa selle elavnemise. Alkoholi salakaubanduse osatähtsus suurenes 2017. aastal 3,6%lt ühe protsendipunkti võrra 4,6%ni. Sellegipoolest on ebaseadusliku kaubanduse mõju tunduvalt väiksem kui 2011. aastal, mil selle osatähtsus oli 16,3%.

Selleks, et saada terviklikku ülevaadet Eesti alkoholitootjatest on vaja analüüsida ka nende turustruktuuri ja tööhõivet. Alkoholitootjate arv suurenes järk-järgult alates 2011. aastast, mil neid oli ühekokku vaid 18. Ettevõtete arv kasvas 2017. aastaks 72ni. Kõige rohkem kasvas arv aastail 2014–2017, mil loodi 41 uut ettevõtet.

Aastail 2011–2015 suurenes tööhõive 18,3% võrra (Joonis 58). Suhteline kasv 2015. aastal oli küllaltki väike – vaid 0,8% võrreldes 6,7% eelnenud aastal. Esimest korda alates 2011. aastast vähenes tööhõive 2016. aastal 1,8% võrra ja 2017. aastal lisaks 6,3% võrra. Ettevõtete arv aga ei kahanenud. Aastail 2012–2017 vähenes seetõttu töötajate keskmine arv ettevõtte kohta. Põhjuseks võib olla väiksemate ja pereettevõtete, nagu ka käsitöölletootjate suurenev populaarsus. Olemuslikult on õlletootjate maastikul Eestis duopol, millele lisanduvad väikesed nišitootjad. Töehõive muutus 2015. aastast alates on tõenäoliselt tingitud aktsiisipoliitika mõjust, sest nagu eelnevalt mainitud, kasvas SKP ikka veel. Võib oletada, et enne 2015. aastat olid aktsiisimäärad klientidele suhteliselt lihtsasti ülekantavad ja need ei mõjutanud nõudlust eriti märkimisväärselt. Seega kasvas turg ja suurenes töehõive. 2015. aastast alates aga näeme, et tootjad võtsid tõusnud aktsiisimääradest tingitud kulud osaliselt enda kanda ja tõusvad kulud omakorda tekitasid vajaduse töötajate arvu piirata.

Joonis 58. Alkohoolseid jooke tootvate ettevõtte arv ning nende töehõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Sarnaselt teistele näitajatele hakkas 2014. aastal halvenema ka tööjõu tootlikkus, mida mõõdetakse müügitulu põhjal ühe töötaja kohta (Tabel 43).

Tabel 44. Alkoholitootjate arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning töøjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	61	62	59	51	42	29	21	17
Ettevõtete arv	19	18	20	24	31	46	62	72
Töøjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	163,1	189,6	196,1	194,9	192,1	181,2	182,2	184,8

Töøjõu tootlikkus vähenes 2014. aastal 1,4%, kuid 2015. aastal lisaks veel 5,7% võrra. Alates 2016. aastast on töøjõu tootlikkus mõnevõrra paranenud, kuid see ei ole küündinud eelnevalt vaadeldud näitajateni. Võib oletada, et töötajate arvu vähendamine ei olnud piisav, et korvata müügitulude suurt kahanemist. Teisalt võib see kinnitada oletust, et populaarsemaks on muutunud käsitööalkoholi pakkuvad ettevõtted, mille töøjõud on loomulikult väiksema tootlikkusega.

4.1.2.2. Alkohoolsete jookide regulaarsed importijad

Alkohoolsete jookide importijate puhul on vaatluse all need importijad, mis on importinud alkoholi regulaarselt. Statistikaameti kaupade väliskaubanduse andmete alusel leidsime ettevõtteid, mille impordist olulise osa moodustavad aktsiisikaubad ja mis on aktsiisikaupu importinud püsivalt vaatlusalusel perioodil: alkoholi importijad, mis on importinud alkoholi vaatlusalusel perioodil vähemalt 8 aastat (moodustavad 2017. aastal alkoholi impordist 85.9%). Lähenemise eesmärk oli keskenduda valimis nendele ettevõtetele, mille puhul ei ole alkoholi import olnud juhuslik ehk mille puhul võib seda pidada nõu äriliseks põhitegevuseks – vastasel juhul oleks tööhõive ja käibe numbrid moonutatud. Seetõttu on ka alkoholi importijate arv analüüsis konstantne.

Täiendavalt rõhutame, et mitmed ettevõtted võivad olla üheaegselt tegutsevad erinevates turusegmentides – nii tootja/importija kui ka importija/jaemüüja rollis. Kuna statistiliste andmete detailsusest tulenevalt ei olnud võimalik ettevõtja majandustulemusi kahe tegevussuuna vahel eristada, siis selliste ettevõtjate näitajad sisalduvad mõlemas kategoorias korraga.

4.1.2.2.1. Õlle regulaarsed importijad

Vaadeldaval perioodil olid õlle importijate näitajad küllaltki stabiilsed (Joonis 59). **Nende müügitulud kasvasid kuni 2016. aastani ja trend pöördus 2017. aastal, kui tulud langesid 3,7% võrra 128,1 miljoni euroni. Õlle importijate kasumlikkus (Tabel 45) hakkas langema 2016. aastal, kui näitaja vähenes 1,2 protsendipunkti võrra 10%ni ja jäi 2017. aastal samaks.**

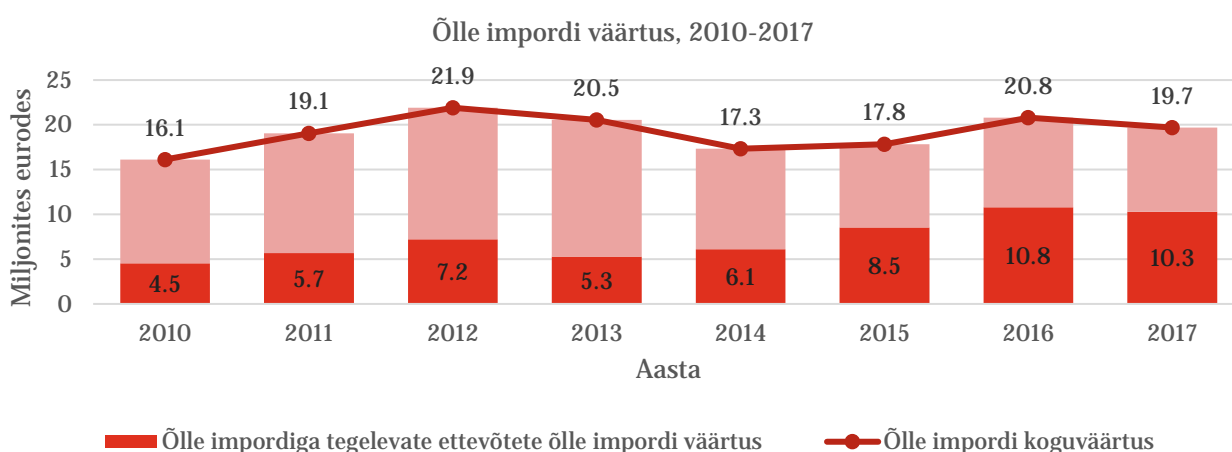

Joonis 59. Õlut importivate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 45. Õlut importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Õlut importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal	13,1%	12,2%	11,3%	11,9%	11,6%	11,2%	10,0%	10,0%

Õlle impordiväärtus on olnud kõikuv (Joonis 60). 2013. aastal hakkas see langema ja trend jätkus 2014. aastani. Aastail 2015 ja 2016 impordi väärtus suurenes, kuid olukord muutus taas **2017. aastal, kui õlle impordi väärtus vähenes umbes 5% võrra**. Võib oletada, et kõrgemad aktsiisimäärad olid piiravad.

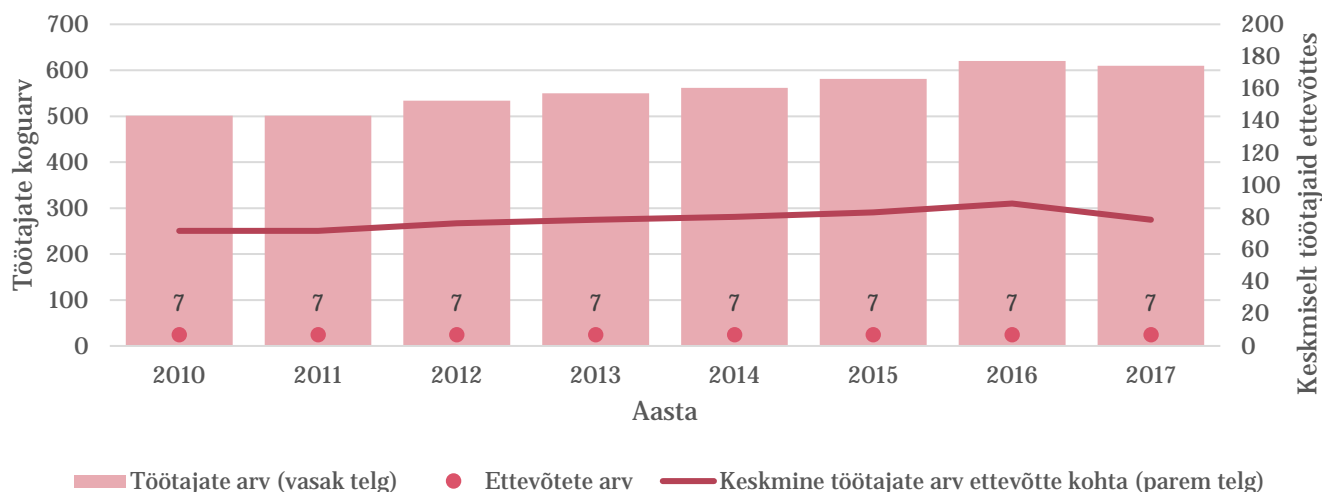

Joonis 60. Õlle impordi väärtus aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes).²⁰ Allikas: Statistikaamet

²⁰ Legendi täpsustus: heleroosa tulp on joonise illustreeriv kujunduselement - vahe valimisse kuuluvate õlle impordiga tegelevate ettevõtete õlle impordi väärtuse ja õlle impordi koguväärtuse vahel vaatlusalusel aastal.

Turustruktuuri ja tööhõive näitajad olut importivates ettevõtetes olid vaadeldaval perioodil küllaltki stabiilsed. **Vaatlusajal jooksis kõikidel aastatel (2010–2017) stabiilselt olut importinud ettevõtete (valimis 7 ettevõtet) tööhõive kasvas 72 töötajalt 2010. aastal 89 töötajani 2016. aastal (Joonis 61).**

Õlut importivate ettevõtete arv ning töötajate arv, 2010-2017

Joonis 61. Õlut importivate ettevõtete arv ja nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet ja PwC

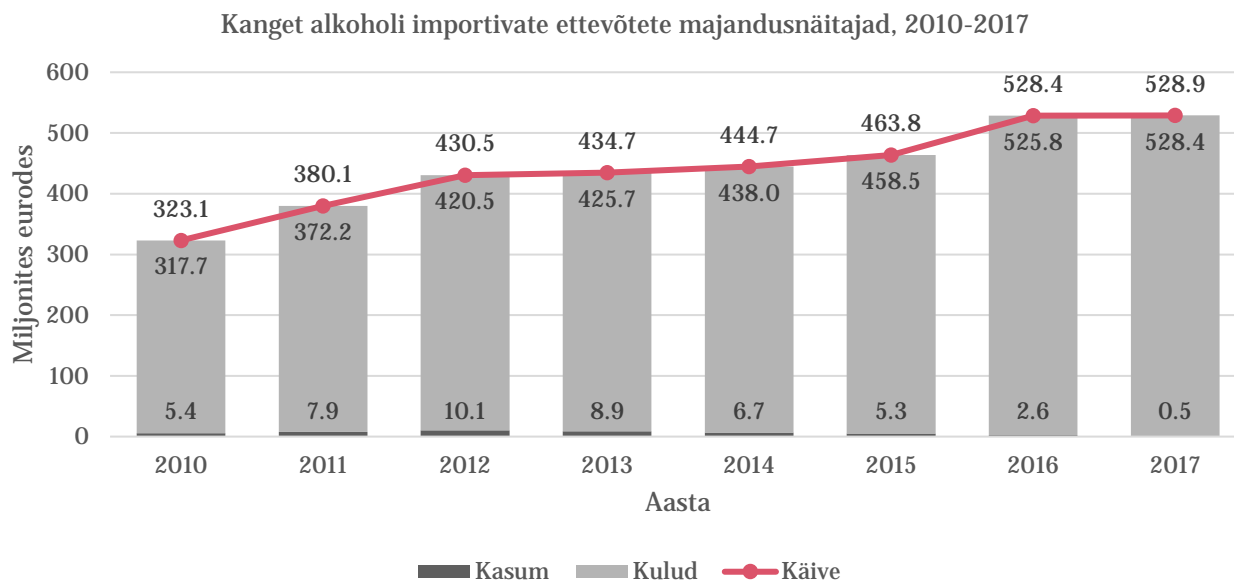
Töötajate arv (Tabel 46) vähenes 2017. aastal aga 79ni (10 inimese võrra), mis võis olla tingitud rangemast aktsiisipoliitikast. Tööjõu tootlikkuse haripunkt oli 2014. aastal, kui müügitulu ühe töötaja kohta oli 232,7 tuhat eurot, kuid sellest ajast alates on näitaja hakanud kahanema ja 2017. aastal ulatus see vaid 210 tuhande euroni.

Tabel 46. Õlut importivate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	72	72	76	79	80	83	89	79
Ettevõtete arv	7	7	7	7	7	7	7	7
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	195,0	222,5	226,4	231,9	232,7	228,8	214,6	210,0

4.1.2.2.2. Kange alkoholi regulaarsed importijad

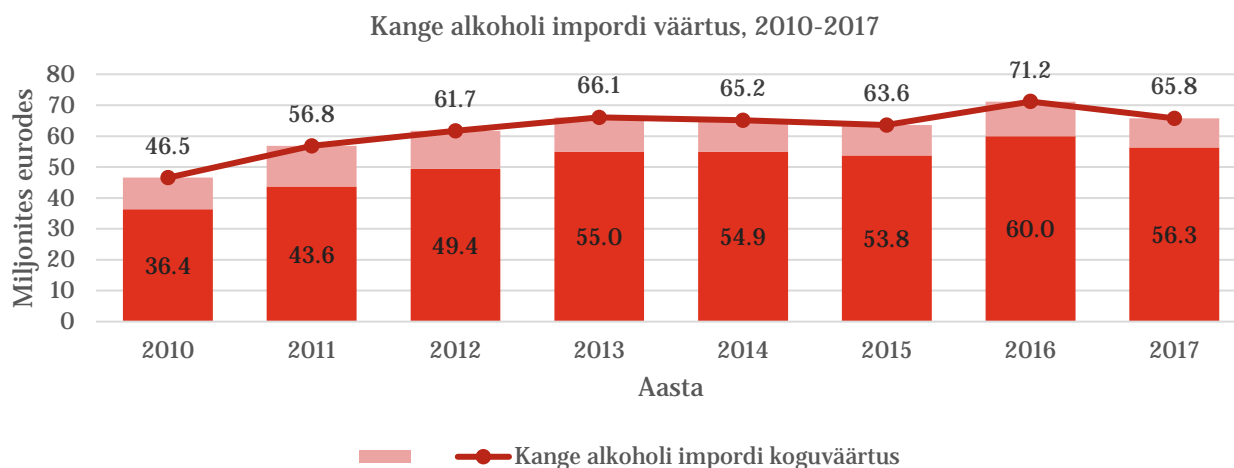
Kange alkoholi importijate analüüsil võib täheldada erinevaid trende. Ehkki aktsiisimäär tõusis järsult (15% võrra) 2015. aastal, **kasvasid kange alkoholi importijate müügitulud jätkuvalt terve analüüsitava perioodi vältel** (Joonis 62). **Rangemat aktsiisipoliitikat peegeldas aga ettevõtete vähenev kasumlikkus, mis langes 2013. aasta 2,1%lt 2017. aastaks 0,1%ni** (Tabel 47). **See võib näidata, et ettevõtted pidid aktsiisimäärade muutusest tingitud kulud enda kanda võtma.** Sarnaselt olle importijate näitajatega vähenes 2014. aastal ka kange alkoholi impordi väärtus, mis kahanes antud aastal 1,3% võrra ja 2015. aastal lisaks 2,4% võrra (Joonis 63). Kõige tõenäolisemalt oli põhjuseks Läti liitumine eurotsooniga, mis langetas kaupade hindade konkurentsivõimet. Pärast üsna märgatavat kasvu 2016. aastal (11,9% võrra) hakkas impordi väärtus 2017. aastal taas vähenema ilmselt aktsiisimäärade tõstmise tõttu.

Joonis 62. Kanget alkoholi importivate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 47. Kanget alkoholi importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010-2017. Allikas: PwC

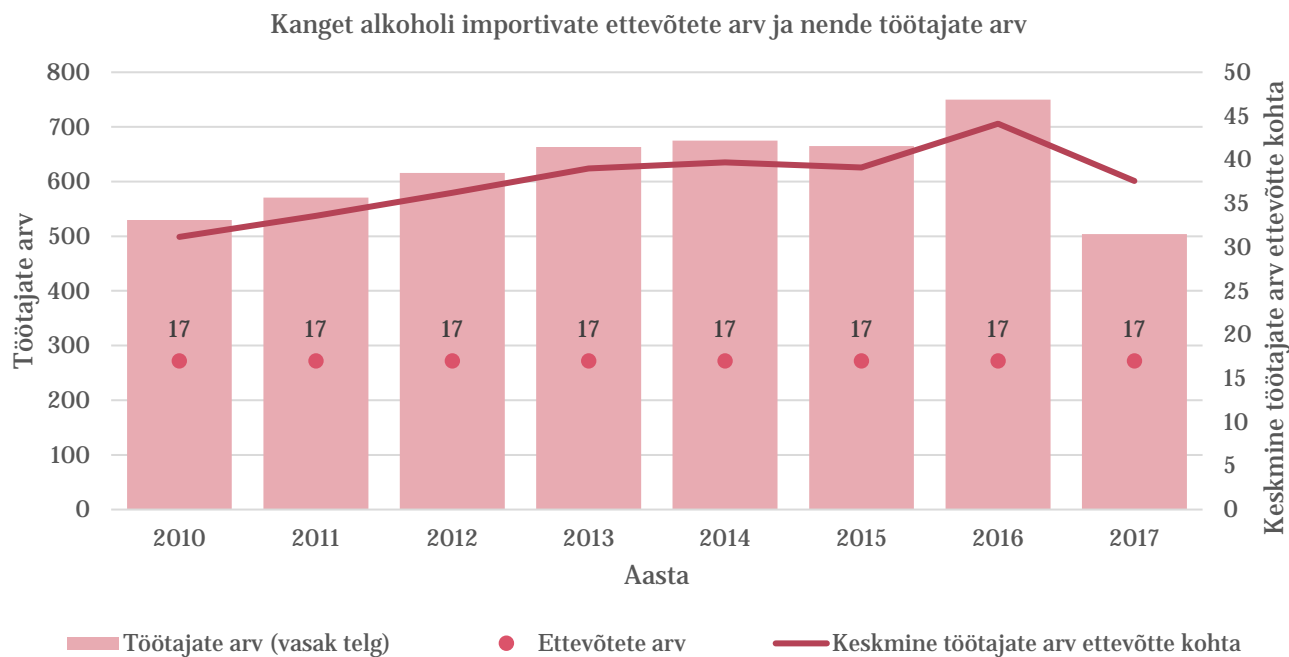
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kanget alkoholi importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal	1,7%	2,1%	2,3%	2,1%	1,5%	1,1%	0,5%	0,1%

Joonis 63. Kange alkoholi impordi väärtus aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes).²¹ Allikas: Statistikaamet

Vaatlusaluse aja jooksul kõikidel aastatel (2010-2017) **kanget alkoholi importinud ettevõtete** (valimis 17 ettevõtet) **töötajate arv kasvas aastail 2010-2016 suuremal või vähemal määral, kuid 2017. aastal kahanes see järsult 32,8% võrra** 504 inimeseni (Joonis 64). Ettevõtte töötajate tootlikkus kasvas terve vaadeldava perioodi jooksul ja jõudis 2017. aastal haripunkti (Tabel 48). Kuigi töötajate arv vähenes, jäid müügitulud suhteliselt muutumatuks, mille põhjuseks võib olla automatiseerimine.

²¹ Legendi täpsustus: heleroosa tulp on joonise illustreeriv kujunduselement - vahe valimisse kuuluvate kange alkoholi impordiga tegelevate ettevõtete kange alkoholi impordi väärtuse ja kange alkoholi impordi koguväärtuse vahel vaatlusalusel aastal.

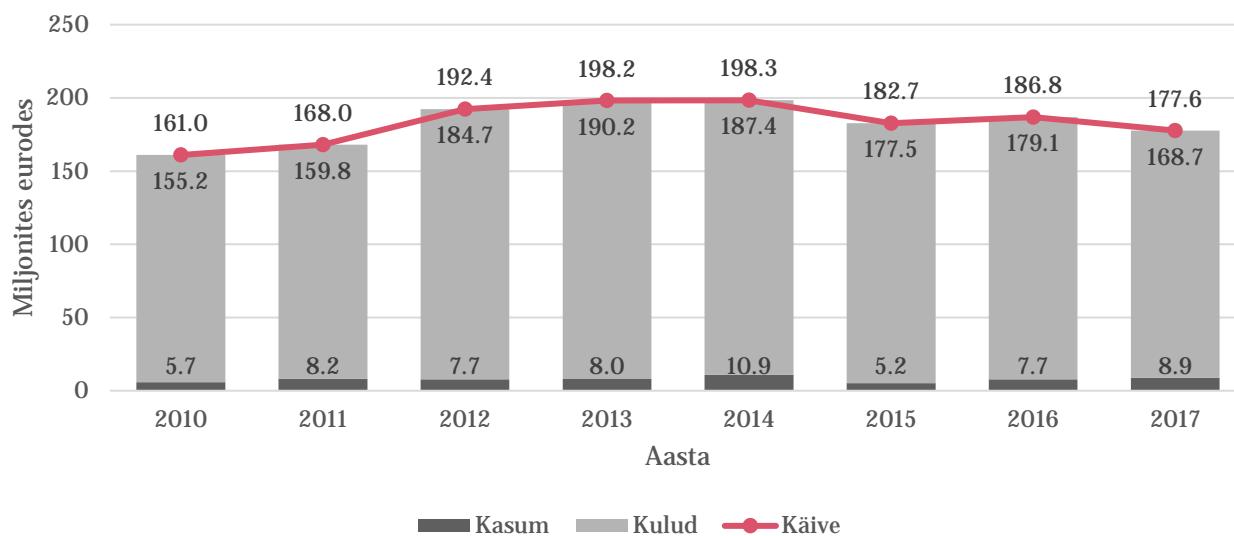
Joonis 64. Kanget alkoholi importivate ettevõtete arv ja nende tööhõive aastatel 2010-2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Tabel 48. Kanget alkoholi importivate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	31	34	36	39	40	39	44	38
Ettevõtete arv	17	17	17	17	17	17	17	17
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	609,7	665,7	698,9	655,6	658,9	697,4	704,6	1049,4

4.1.2.2.3. Veini ja siidri regulaarsed importijad

Veini ja siidrit importivate ettevõtete majandustulemused, 2010-2017

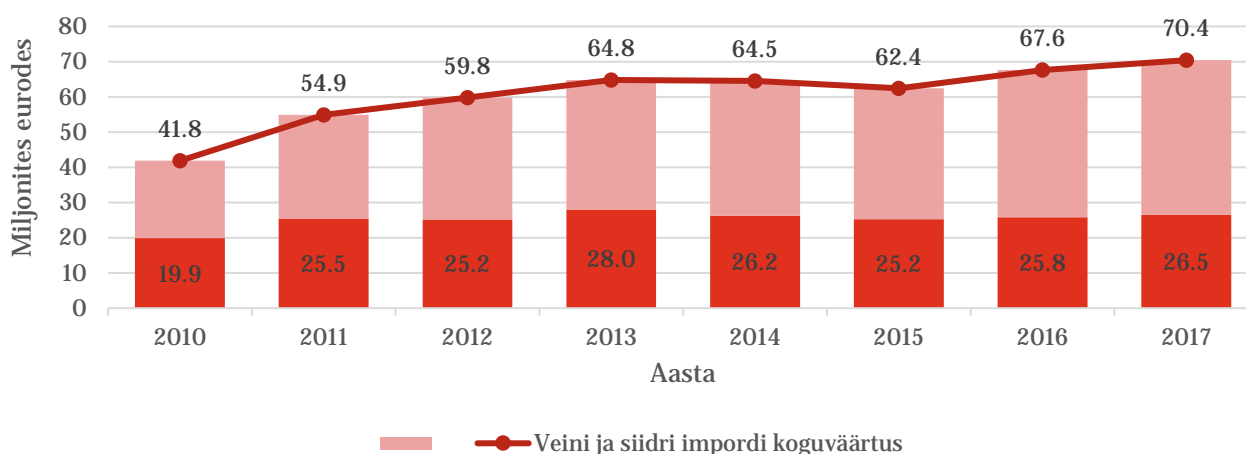

Joonis 65. Veini ning siidrit importivate ettevõtete majandustulemused aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 49. Veini ning siidrit importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Veini ning siidrit importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal	3,6%	4,9%	4,0%	4,1%	5,5%	2,8%	4,1%	5,0%

Veini ja siidri impordi väärtus, 2010-2017

Joonis 66. Veini ja siidri impordi väärtus aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes).²² Allikas: Statistikaamet

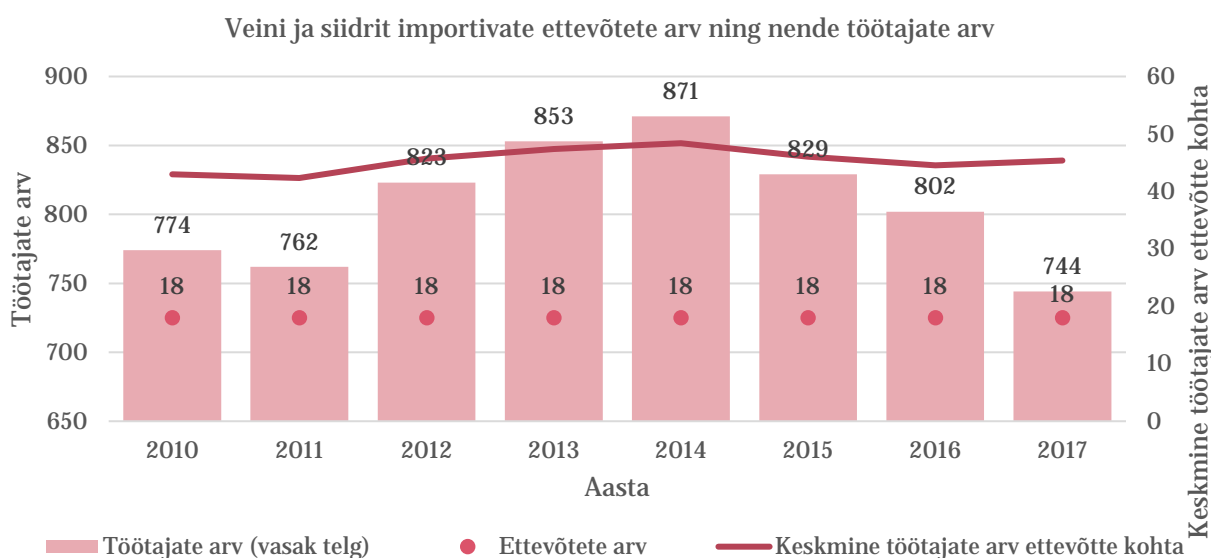
Veini ja siidri importijate müügitulud kasvasid kuni 2014. aastani ning ka nende kulud olid antud aastal märgatavalt suuremad (puhaskasumi marginaal oli 5,5%, mis oli ühtlasi vaadeldud perioodil parim näitaja) (Joonis 65). **2015. aastal aga hakkas ettevõtete majanduslik suutlikkus vähenema – tulud kahanesid**

²² Legendi täpsustus: heleroosa tulp on joonise illustreeriv kujunduselement - vahe valimisse kuuluvate veini ja siidri impordiga tegelevate ettevõtete veini ja siidri impordi väärtuse ja veini ja siidri impordi koguväärtuse vahel vaatlusalusel aastal.

7,9% võrra. Kuigi müügitulud olid pärast 2010. aastat kõige väiksemad 2017. aastal, ulatus seevastu ettevõtete puhaskasumi marginaal 5%ni (paremuselt teine näitaja vaadeldud perioodil). Seega näib, et aktsiisimäärade tõstmine ei ole importijate kasumit veel mõjutanud. Tulevikus on mõju siiski tõenäoline, sest tulud on juba praegu hakanud kahanema.

Sarnaselt teiste alkoholsete jookide importijatele mõjutab eurosooni laienemine ka kõnealuste ettevõtete impordi väärtust, mis vähenes mõnevõrra 2014. ja 2015. aastal (vastavalt ühtekokku 0,5 ja 3,3% võrra) (Joonis 66). **Teistest alkoholiimportijatest erinevalt aga kasvas veini ja siidri impordi väärtus alates 2016. aastast endiselt edasi, mis näitab, et aktsiisipoliitika mõjutas neid jooke kõige vähem.** See on kooskõlas ka tarbimisstruktuuri trendidega – vein on jätkuvalt selline alkoholne jook, mille müügikäive suureneb ja populaarsus kasvab.

Vaatlusaluse aja jooksul kõikidel aastatel (2010-2017) veini ja siidrit importinud ettevõtete (valimis 18 ettevõtet) tööhõive on kõikunud (Joonis 67). Töötajate arv kasvas 2014. aastani, kuid hakkas 2015. aastast alates kahanema. Näitaja oli vaadeldaval perioodil kõige madalam 2017. aastal, kui töötajaid oli 744. Ebakindel oli ka tööjõu tootlikkus, mille näitaja oli väikseim – 220,4 tuhat eurot töötaja kohta – 2015. aastal ja kõrgeim – 238,7 tuhat eurot töötaja kohta – 2017. aastal (Tabel 50). Sellest ilmneb, et töötajate arv kahaneb rohkem kui ettevõtete müügitulud. Praegusel hetkel näib rangem aktsiisipoliitika kõige vähem mõjutavat just veini ja siidrit.

Joonis 67. Veini ja siidrit importivate ettevõtete arv ja nende tööhõive aastatel 2010-2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

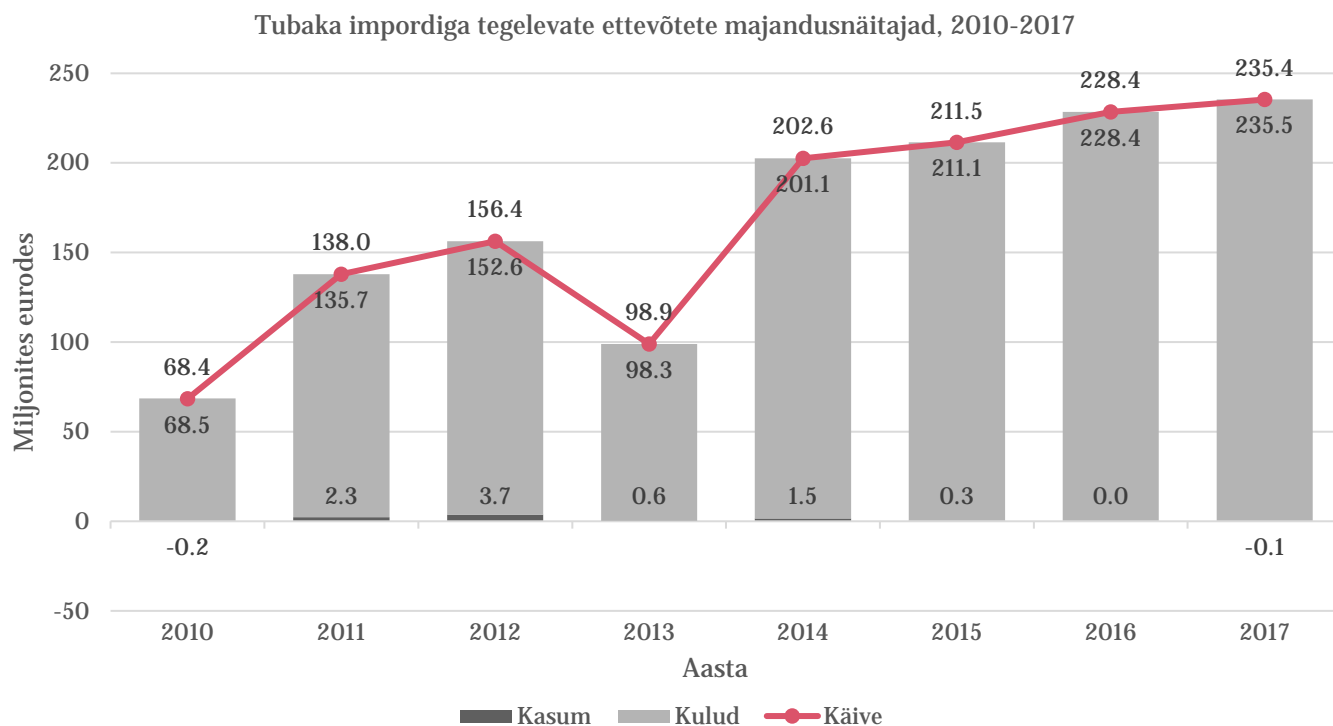
Tabel 50. Veini ja siidrit importivate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	43	42	46	47	48	46	45	45
Ettevõtete arv	18	18	18	18	18	18	18	18
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	208,0	220,5	233,8	232,4	227,7	220,4	232,9	238,7

4.1.2.3. Tubakatoodete importijad

Tubaka importijate puhul on vaatluse all need importijad, mis on importinud tubakatooteid regulaarselt. Statistikaameti kaupade väliskaubanduse andmete alusel leidsime ettevõtteid, mille impordist olulise osa moodustavad

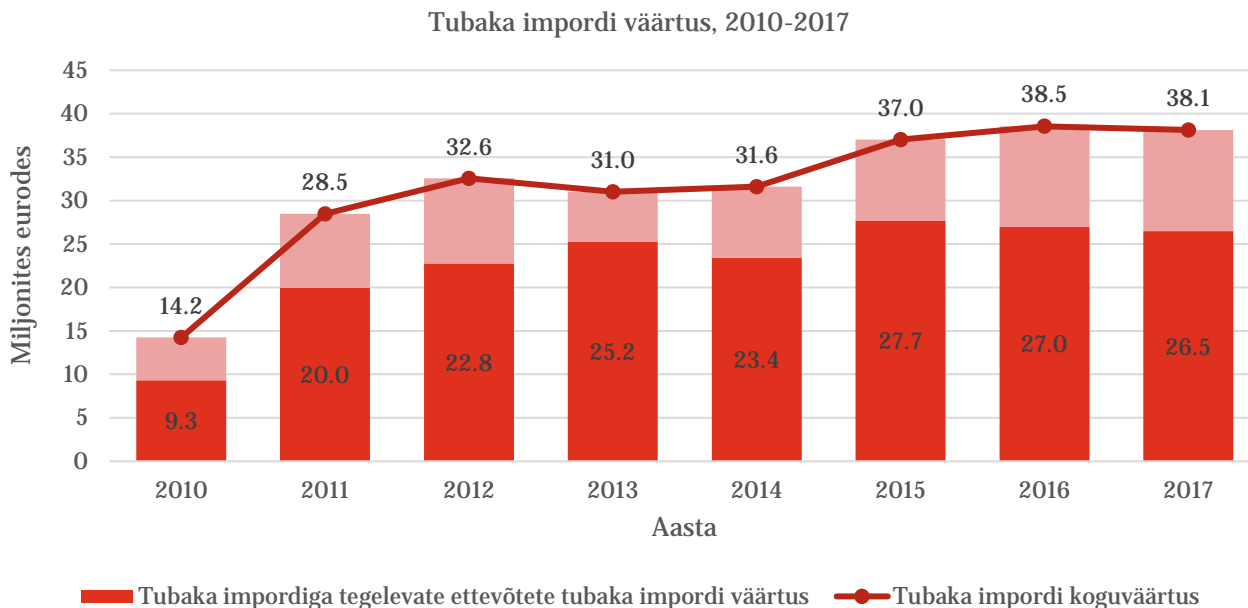
aktsiisikaubad ja tubaka importijad, mis on importinud tubakat vaatlusalusel perioodil vähemalt 2 aastat (välistab ettevõtte, mis on impordinud juhuslikult ühel korral). Lähenemise eesmärk oli keskenduda valimis nendele ettevõtetele, mille puhul ei ole tubakatoodete import olnud juhuslik ehk mille puhul võib seda pidada nõ äriliseks põhitegevuseks.

Joonis 68. Tubakatoodete impordiga tegelevate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

Tabel 51. Tubakatooteid importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC kalkulatsioonid

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tubakat importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal	-0,2%	1,7%	2,4%	0,7%	0,7%	0,2%	0,0%	-0,1%

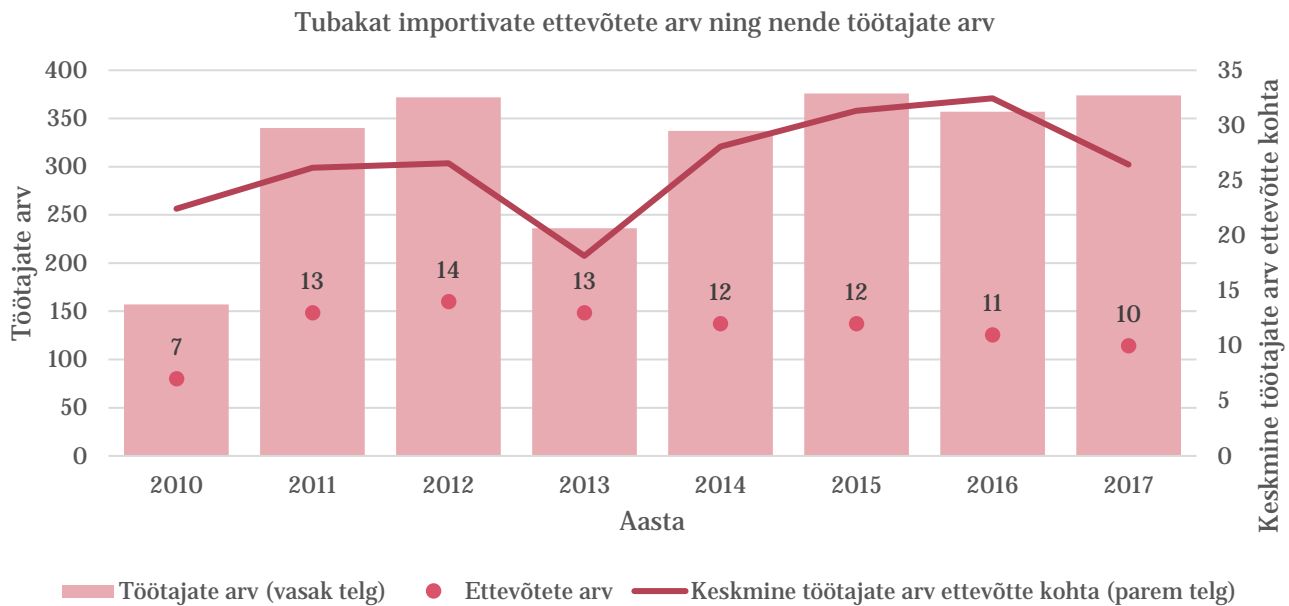
Joonis 69. Tubakatoodete impordi väärtus (miljonites eurodes).²³ Allikas: Statistikaamet

Alkoholiga võrreldes on sigarettide aktsiisimäärad viimastel aastatel suhteliselt aeglaselt tõusnud. Kõige märgatavamalt tõusid need aastail 2011 ja 2012. **Ettevõtete müügitulud kukkusid aga 2013. aastal 36,7% võrra, kuid on sellest ajast saadik taas kasvanud** (Joonis 68). **Tubaka importijaid iseloomustab madal puhaskasumi marginaal, mis oli kõige kõrgem 2012. aastal näitajaga 2,4%. Ettevõtete tulud olid 2016. aastal kuludega lausa tasakaalus, mistõttu oli puhaskasumi marginaal 0%. Järgneval aastal olid aga tubaka importijad -0,1% kahjumis.**

Tubaka impordi väärtus vähenes 2013. aastal 4,8% võrra, kuid suurenes sellest ajast alates 2017. aastani (Joonis 69). **Hiljutine langus ei ole aga tõenäoliselt tingitud aktsiisimäärade tõstmisest**, kuna alkoholiaktsiisiga võrreldes ei tõstetud neid tubaka puhul kuigi märkimisväärselt. Pigem võib põhjuseks olla sigarettide vähenev tarbimine, mis tuleneb omakorda teadlikumast suhtumisest tervisesse.

Tubakat importivate ettevõtete tööhõive ja turustruktuuri statistikas on näha, et tööhõive on kahel korral vähenenud – esiteks 2013. aastal 36,6% võrra ja teiseks 2016. aastal 5,1% võrra (Joonis 70). **Ettevõtete arv on 2013. aastast alates järk-järgult kahanenud, mille põhjuseks võib olla kas turult lahkumine või ettevõtete liitumine.** Vaadeldava perioodi jooksul on tubaka importijate arv kahanenud 14 ettevõttelt 2012. aastal 10 ettevõtte 2017. aastal. Tubaka importijate töötajate koguarv on alkoholi importijatega võrreldes olnud suhteliselt madal ning kõikunud 157 ja 376 vahel. Vaadeldaval perioodil oli ettevõtte kohta keskmiselt 26 töötajat ja see arv oli üsna stabiilne. Võrreldes teiste ettevõtetega on tubaka importiajtel küllaltki hea tööjõu tootlikkus, mis 2017. aastal oli näiteks 629,3 tuhat eurot töötaja kohta. Kuna antud ettevõtted palkavad kõige vähem töötajaid, võib see näidata, et nende tegevus ei ole väga töömahukas ega automatiseeritud.

²³ Legendi täpsustus: heleroosa tulp on joonise illustreeriv kujunduselement ehk vahe valimisse kuuluvate tubaka impordiga tegelevate ettevõtete tubaka impordi väärtuse ja tubaka impordi koguväärtuse vahel vaatlusalusel aastal.

Joonis 70. Tubakatooteid importivate ettevõtete arv ning nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet ja PwC

Tabel 52. Tubakatooteid importivate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet ja PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	22	26	27	18	28	31	32	26
Ettevõtete arv	7	13	14	13	12	12	11	10
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	435,5	405,8	420,3	419,2	601,1	562,4	639,8	629,3

4.1.2.4. Alkoholi ja tubaka jaemüüjad

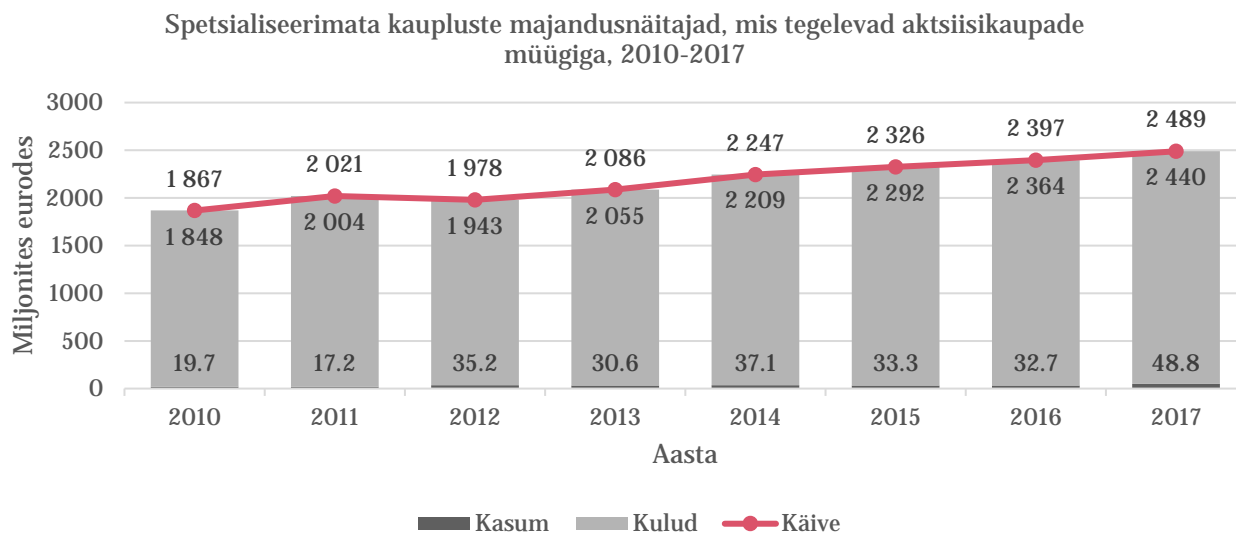
Alkoholi ja tubaka jaemüüjate analüüsi valimis on aktsiisikaupade jaemüügiga tegelevad ettevõtted: kõik vastaval aastal tegutsenud ettevõtted, mille põhitegevusala oli

- G47.1.1 - Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted;
- G47.2.5 - Jookide jaemüük spetsialiseeritud kauplustes;
- G47.2.6 - Tubakatoote jaemüük spetsialiseeritud kauplustes.

TegutsEVaks lugesime ettevõtte, mille aasta müügitulu oli vähemalt 1000 eurot ja mis ei olnud likvideerimisel.

4.1.2.4.1. Spetsialiseerimata kauplused

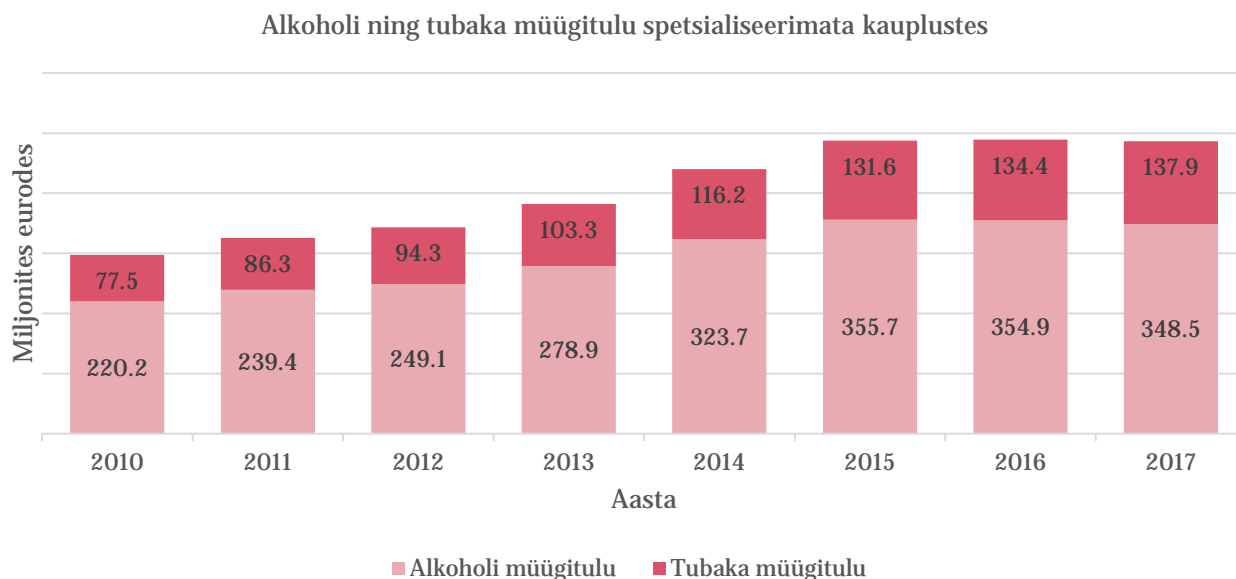
Spetsialiseerimata kauplused on kauplused, kus lisaks alkoholi- ja tubakatoodele müüakse ka teisi kaupu (nii toiduaineid kui ka tarbekaupu).

Joonis 71. Spetsialiseerimata kaupluste, mis tegelevad aktsiisikaupade müügiga (jaemüüjad), majandusnäitajad aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

Tabel 53. Aktsiisikaupade müügiga tegelevate jaemüügi-ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktiisikaupade müügiga tegelevate jaemüügi-ettevõtete puhaskasumi marginaal	1,1%	0,8%	1,8%	1,5%	1,7%	1,4%	1,4%	2,0%

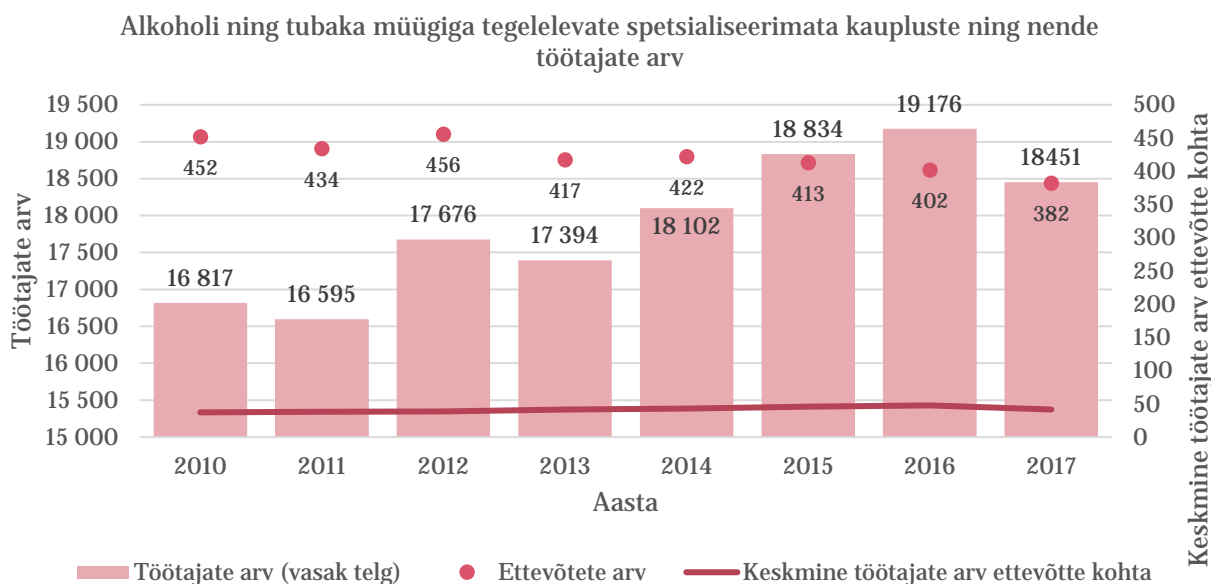
Joonis 72. Alkoholi ning tubaka müügitulu spetsialiseerimata kauplustes aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Jaemüüjate tulemusi analüüsimise kolme rühma kaupa: spetsialiseerimata kauplused, spetsialiseeritud kauplused ja kütuse jaemüüjad. **Spetsialiseerimata kaupluste müügitulud on terve vaadeldava perioodi jooksul kasvanud.** Kasumid on aga antud perioodil kõikunud ning aastail 2011, 2013 ja 2015 järsult kahanenud (Joonis 71). 2015. aastal toimunud kollapsi võib selgitada samal aastal tõstetud aktsiisimääradega. **Jaemüüjate kasumite ja tulude suhe on küllaltki marginaalne, sest see ei ületa 2% (2017). Seetõttu on jaemüüjad**

aktsiisipoliitika muudatustest võrdlemisi lihtsasti mõjutatavad, sest neil ei ole eriti varusid, et suurenenud aktsiisimääradega toime tulla, nagu tootjatel ja importijatel.

Spetsialiseerimata kaupluste alkoholi ja tubaka müügitulu moodustas keskmiselt 18,5% kogu müügitulust (Joonis 72). Samuti selgub, et 2015. aastast alates on tulu mõnevõrra kahanenud. Kuigi tubaka müügitulu kasvas, siis alkoholsete jookide näitajad olid kaks aastat järjest vähenenud. Põhjuseks on tõenäoliselt aktsiisimäärade tõstmine, mille tulemusena hinnad tõusid ning nõudlus ja müügikäive vähenes.

Analüüsidest vaadeldavate aktsiisikaupade müügiga tegelevate ettevõtete tööhõivet ja turustruktuuri selgub, et **viimastel aastatel on ettevõtete arv kahanenud, kuigi tööhõive suurenes 2016. aastani** (Joonis 73). **See võib osutada turu kontsentratsioonile** – supermarketid palkavad rohkem inimesi ja tõrjuvad turult välja iseseisvalt tegutsevad väikepoed. **Sellegipoolest on väiksemad kauplused turustruktuuris laiemalt siiski ülekaalus.** Võrreldes 49 suurema ettevõttega, kus on palgal vähemalt 20 töötajat, oli väiksemaid ettevõtteid vaadeldaval perioodil keskmiselt 373. Seega tööhõive ühe ettevõtte kohta suurenes 2016. aastani. Keskmise töötajate arv ettevõtte kohta kasvas 37-lt töötajalt ettevõtte kohta 2010. aastal 48 töötajani 2016. aastaks. See arv aga kahanes 2017. aastal töötajate vähendamise tõttu 42 töötajani ettevõtte kohta. Töötajate tootlikkus jaemüügi sektoris on küllaltki stabiilselt tõusev, kuigi 2014. aasta 124,1 tuhande eurone näitaja vähenes ajutiselt 2015. aastal 123,5 tuhande euroni. Töötajate tootlikkus oli 2017. aastal aga 134,9 tuhat eurot töötaja kohta. See näitab, et hoolimata töötajate arvu vähenemisest tõusevad müügitulud jätkuvalt ja põhjuseks võib olla automatiseerimine antud sektoris.

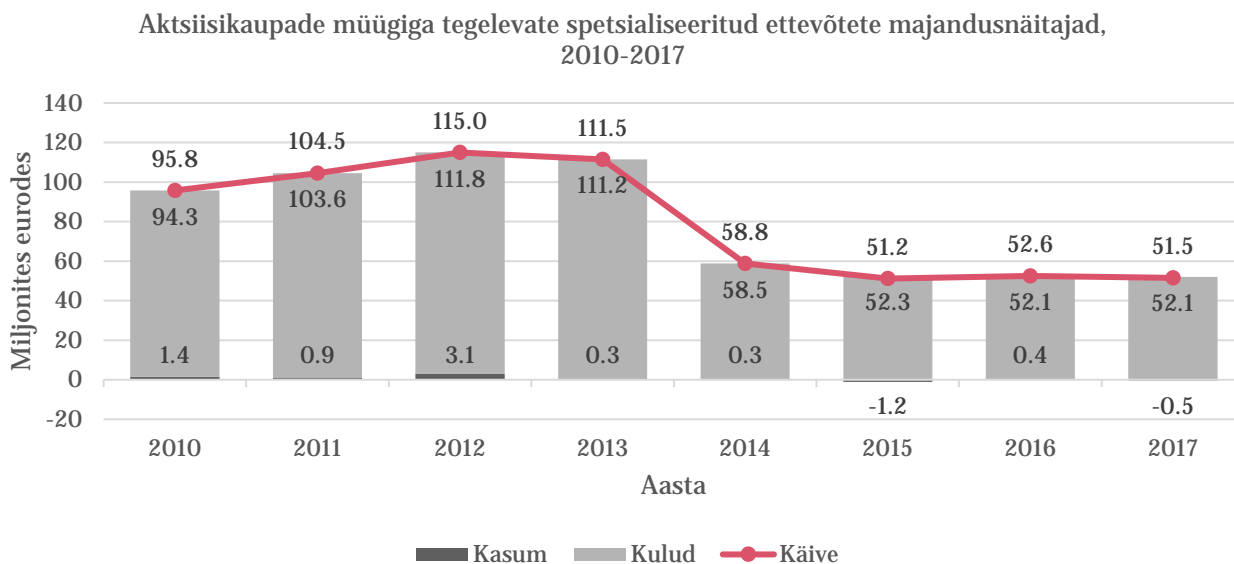
Joonis 73. Spetsialiseerimata ettevõtete arv, mis tegelevad alkoholi ning tubaka müügiga, ning nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Tabel 54. Aktsiisikaupade müügiga tegelevate jaettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning töötajate tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	37	38	39	42	43	46	48	42
Ettevõtete arv	452	434	456	417	422	413	402	382
Töötajate tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	111,0	121,8	111,9	119,9	124,1	123,5	125,0	134,9

4.1.2.4.2. Alkoholi- ja tubakamüügile spetsialiseeritud kauplused

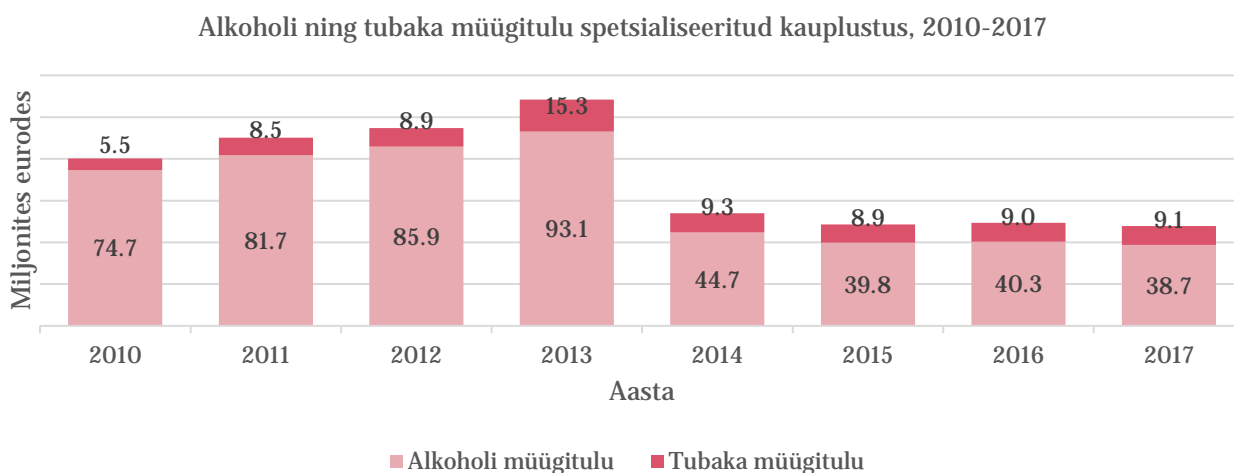
Spetsialiseeritud kauplused on kauplused, mille põhitegevuseks on alkoholi- ja tubakatoodete müük ja ei ole üldiselt teiste toiduainete või tarbekaupade müük (nõ alkoholipoed).

Joonis 74. Aktsiisikaupade müügile spetsialiseerunud ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 55. Aktsiisikaupade müügile spetsialiseerunud ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aktsiisikaupade müügile spetsialiseerunud ettevõtete puhaskasumi marginaal	1,5%	0,9%	2,7%	0,3%	0,5%	-2,3%	0,8%	-0,1%

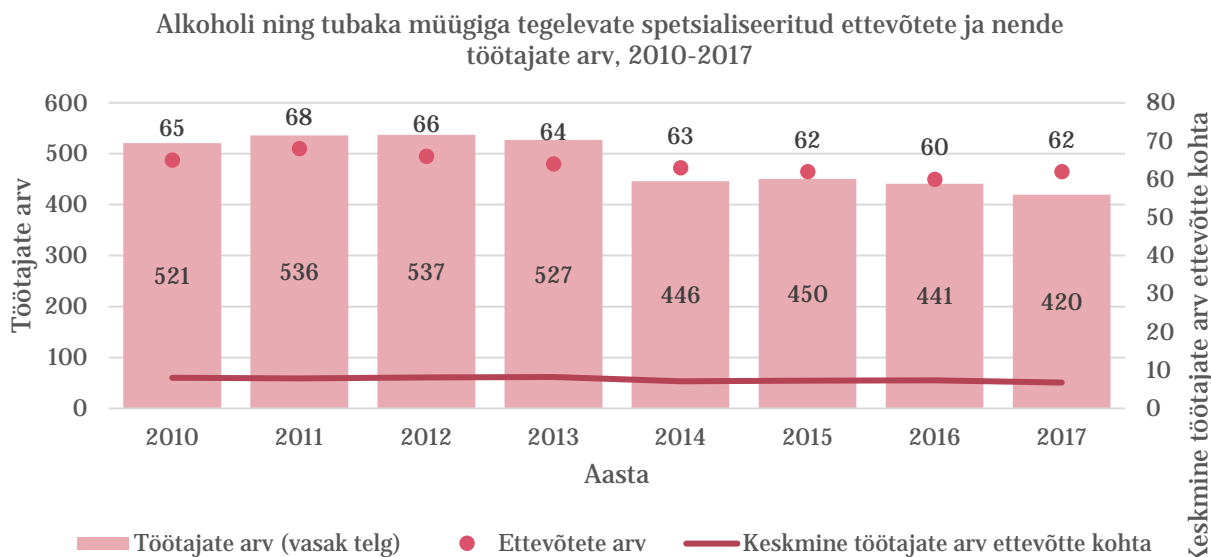
Joonis 75. Alkoholi ning tubaka müügitulu spetsialiseerunud kauplustes aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Alkoholi ja tubaka jaemüügiga tegelevate spetsialiseeritud kaupluste suutlikkus vähenes tunduvalt 2014. aastal, kui nende müügitulud kahanesid 47,3% võrra (Joonis 74). On teada, et statistikat siinkohal mõjutab asjaolu, osa spetsialiseeritud kauplusi on ennast 2014. aastal ümberklassifitseerinud toidukauplusteks, mis avaldab mõju ka

nähtavalt suurele müügitulude langusele ehk tegelik langus nii suur ei olnud. Samas ei ole viimast võimalik andmete puudumisel hinnata (isiksustatud jaemüüjate info elimineerimiseks puudub). Muu hulgas võis 2014. aasta langus olla tingitud ka täiendavate alkoholi müügipiirangute rakendamisest Tallinnas, mis keelasid alkoholi jaemüügi kauplustes, mis asuvad koolidele lähemal kui 50 meetrit ja kange alkoholi jaemüügi tanklatele lähemal kui 15 meetrit.

Sellest ajast saadik on tulud suhteliselt stabiilseks jäänud. Spetsialiseeritud jaemüügikaupluste kasumlikkus on küllaltki väike. Puhaskasumi marginaal oli 2016. aastal 0,8% ja 2017. aastal -0,1%, mis viitab spetsialiseeritud kaupluste kahjumile, tõenäoliselt aktsiisimäärade tõstmise tõttu. Alkoholi ja tubaka müügitulu, mis moodustab keskmiselt 90,5% kogu spetsialiseeritud kaupluste tulust, kahanes 2014. aastal samamoodi üsna järsult (Joonis 75). Sellest ajast saadik on tulud võrdlemisi stabiilsed olnud, kuid 2017. aastal kahanesid alkoholi müügitulud 1,6 miljoni euro võrra, mida võib ilmselt põhjendada aktsiisimäärade tugeva tõusuga samal aastal.

Vaadeldaval perioodil olid tööhõive ja keskmine töötajate arv ettevõtte kohta küllaltki stabiilsed ning jäid 7–8 vahemikku (Joonis 76). Ettevõtete arv aga vähenes 68 kauplusest 2011. aastal 60 kaupluseni 2016. aastal. Ometi tuleb märkida, et 2017. aastal avati kaks uut kauplust. Tööjõu tootlikkus ühe töötaja kohta vähenes 214,1 tuhandelt eurolt 122,8 tuhande euroneni 2017. aastal müügitulu üldise kahanemise tõttu 2014. aastast alates. **Kuna spetsialiseeritud kaupluste müügitulu moodustab umbes 90% ulatuses just alkoholi ja tubaka müügitulust, siis on tõenäoline, et spetsialiseeritud kauplusi mõjutavad alkoholsete jookide ja tubakatoodete kõrged aktsiisimäärad teiste ettevõtetega võrreldes kõige enam.**

Joonis 76. Alkoholi ning tubaka müügile spetsialiseerunud ettevõtete arv ning nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Tabel 56. Alkoholi ning tubaka müügile spetsialiseerunud ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	8	8	8	8	7	7	7	7
Ettevõtete arv	65	68	66	64	63	62	60	62
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes euronis töötaja kohta)	183,8	194,9	214,1	211,6	131,9	113,6	119,1	122,8

4.1.3. Täiendavad andmed

Kuna ettevõtete majandustulemuste näitajate viimased kättesaadavad andmed on vaid 2017. aasta kohta, siis analüüsisime lisaks ettevõtete majandusnäitajatele ka täiendavaid andmeallikaid, andmaks indikatsiooni võimalike 2018. aasta trendide osas (kaarditehingute analüüs, Soome turistide arv, aktsiisikaupade lähetused laevadele ja sadamakauplustesse, lühiajalised piiriületused). Samuti tõime välja ülevaate ettevõtete toimlapõhistest arengutest vaatlemaks põgusalt ka piirikaubanduse regionaalset mõju.

4.1.3.1. Ettevõtete toimlapõhine²⁴ analüüs Statistikaameti andmete alusel

Miks toimlapõhine analüüs?

Teoreetiliselt võib eeldada, et piiravama aktsiisipoliitika juurutamise tõttu hakkab vaadeldavate aktsiisikaupade müük vähenema maakondades, mis paiknevad otse Läti piiri ääres (Pärnu, Viljandi, Valga ja Võru maakond), sest sealsetel elanikel on võimalus osta odavamalt kütust, alkoholi ja tubakat Lätist. Eeldatav müügitulude kahanemine, mis mõjutab Läti piiri ääres paiknevaid Eesti jaekauplejaid võib avaldada negatiivset mõju tööturule, ettevõtete arvule ja kohalikule majandusele üldiselt.

Seega tuleks lisaks Eesti ettevõtete olukorra analüüsimisele pärast aktsiisipoliitikas tehtud muudatusi põhjalikumalt uurida ka Lätiga piirnevaid regioone.

Järgneva alapeatüki peamine eesmärk on analüüsida piirikaubanduse mõju Lõuna-Eestis tegutsevate toidu, alkoholi ja tubaka jaekaubandusettevõtete tööhõivele. Alapeatükis 4.2.3.1. analüüsitakse sarnasel viisil kütuse jaemüüki.

Loomulikult mõjutavad ka piiri pikkus, maakonna geograafiline kuju ja elanikkonna paiknemine antud regioonis transpordikulude suurust ja piirikaubanduse tõhusust. Seega võib antud teguritel olla märkimisväärne tähtsus piiriülese kaubanduse mõjule.

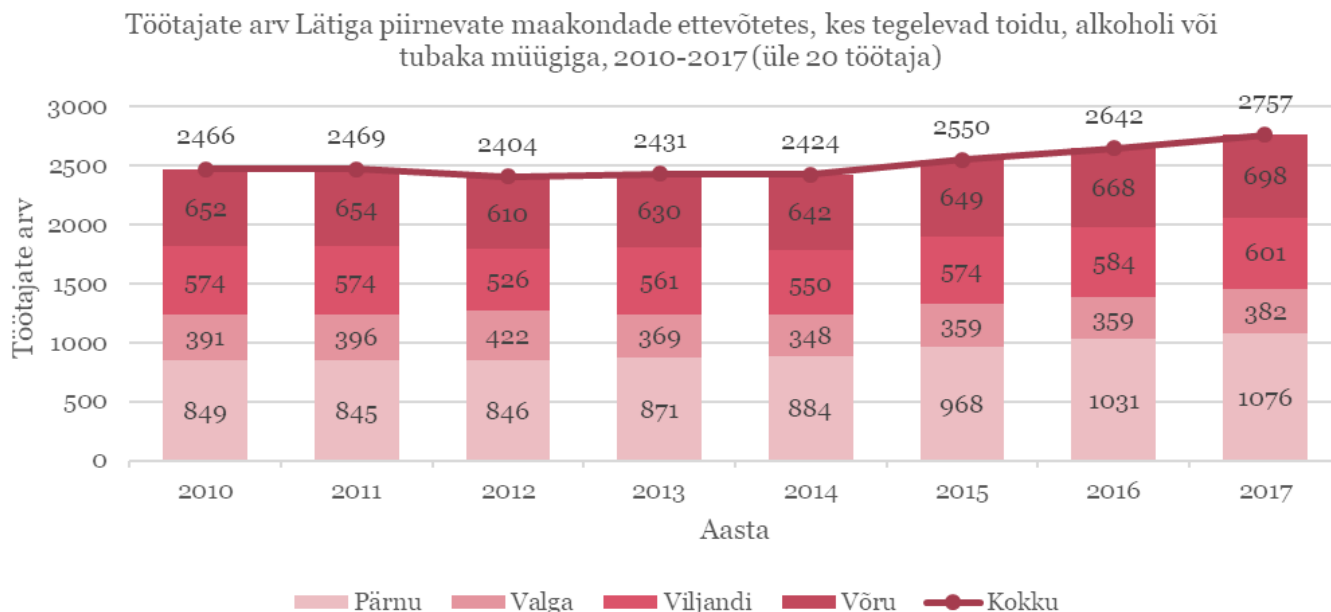
Lõuna-Eestis tegutsevate ettevõtete hetkeanalüüs põhineb tööhõive ja ettevõtete arvu muutustel. Analüüsitakse toidu, alkoholi ja tubaka jaemüüjad. Ettevõtted jagati kahte rühma: need, millel on vähemalt 20 töötajat, ja need, millel on kuni 19 töötajat. Vaatluse all olevas neljas maakonnas täheldatud trende võrreldi üldise olukorraga terves riigis. Andmete kättesaadavusest tingituna käsitletakse analüüsis aastaid 2010–2017.

Töötajate arvu analüüsimisel kasutatakse Statistikaameti statistilisi andmeid ettevõtete tegevuste kohta (asukoht, töötajate arv). Toimla on majandusüksus, mis on üldjuhul hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kuhu on määratud töötama alaline personal.

Ülevaade

Lätiga piirnevate Eesti maakondade tööturu analüüs näitab, et **aastail 2010–2017 on tööhõive kasvanud. Erandiks on vaid Valga maakond**, kus toidu, alkoholi ja tubaka jaemüügiga tegelevates ettevõtetes oli 2010. aastal 391 töötajat ja kuus aastat hiljem 382 töötajat (Joonis 77).

²⁴ Toimla on majandusüksus, mis üldjuhul on hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kuhu on määratud töötama alaline personal. See tähendab, et ühe jaeketi üks kauplus on käsitletav toimlana. Toimlate andmebaasi moodustamise meetoodika on toodud aruande lisades.

Joonis 77. Töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (vähemalt 20 töötajat), mis tegelevad toidu, alkoholi või tubaka müügiga, aastatel 2010-2017. Allikas: Statistikaamet

Kui võtta arvesse kõiki Lätiga piirnevaid maakondi, siis ilmneb, et aastail 2010–2017 kasvas töötajate arv 11,8% võrra 2466 töötajalt 2757 töötajani. Tõenäoliselt tulenes see üldisest kasvust aastail 2015–2017, eriti just Pärnu regioonis. Töötajate arvu suurenemine võib näidata, et suurematele jaemüügi ettevõtetele ei ole aktsiisipoliitika muudatused erilisi raskusi tekitanud.

Nagu eelnevalt mainitud, on vaadeldaval perioodil tööhõive Valga piirkonnas sellegipoolest 2,3% võrra kahanenud. **Kuigi Valga on Lätiga piirnevatest maakondadest väikseim, on sellel suhteliselt võttes pikim ühine piir Lätiga. See võib tähendada, et Valga maakond on rangemast aktsiisipoliitikast ja piirikaubanduse suurenemisest kõige enam mõjutatud piirkond Eestis.** Teisalt aga kahanes töötajate arv kõige enam 2013. aastal, mil aktsiisimäärad olid suhteliselt madalad. See tähelepanek võib olla mõnevõrra vastuolus oletusega, et tööhõive Valga regioonis on seotud Eesti aktsiisipoliitika muudatustega.

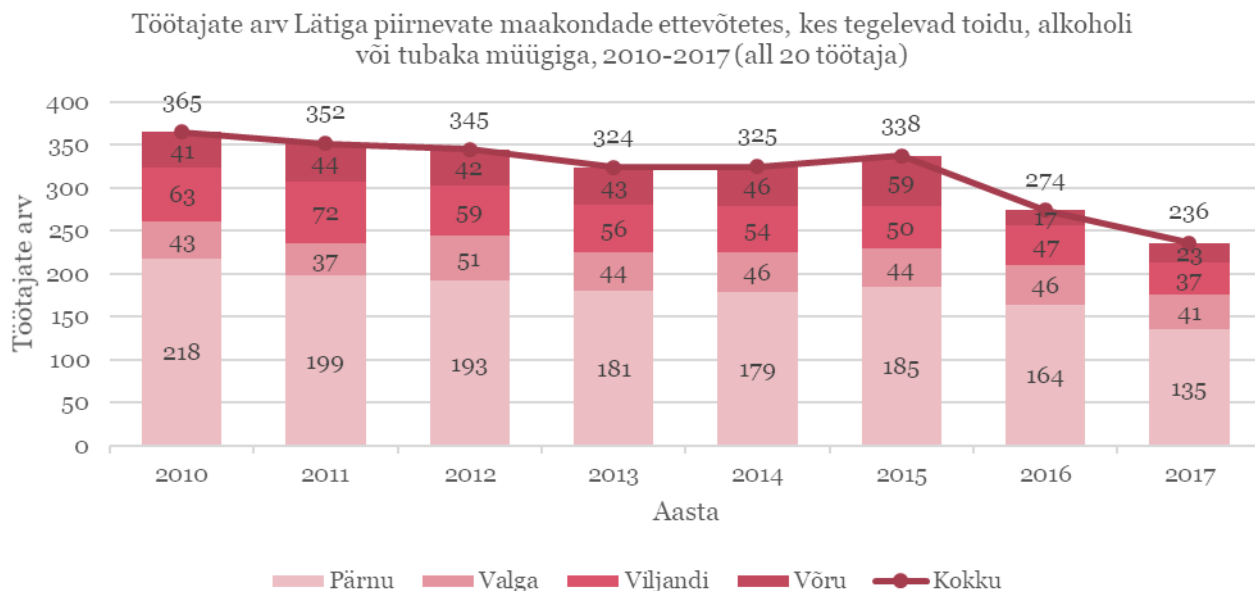
Huvitav on aga asjaolu, et Pärnu, Viljandi ja Võru maakonnas kahanes jaemüügi ettevõtete töötajate keskmine arv aastail 2010–2017. Terve Eesti ulatuses võis aga täheldada kasvutrendi, sest kui 2010. aastal oli ettevõtte kohta keskmiselt 19,4 töötajat, siis oli 2017. aastaks arv kasvanud 20,5 töötajani. Samuti on keskmine töötajate arv kõigis neljas piiriäärsetes maakonnas märkimisväärselt väiksem kui terve Eesti keskmine näitaja. **Tööturu struktuuri omapärad piiriäärsetes maakondades ei paista aga olevat tingitud aktsiisipoliitikast. Pigem on see seotud kohaliku turu iseärasustega, sest täheldatud erinevused on süstemaatilised ja ei ole põhjendatavad aktsiisimäärade muudatustega.**

Eeltoodust tulenevalt ei ole alkoholi ja tubaka jaemüügiga tegelevate üle 20 töötajaga ettevõtte olukord Lätiga piirnevates maakondades töötajate arvu vaates kuidagi halvenenud – töötajate arv kasvab.

Tabel 57. Keskmine töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (vähemalt 20 töötajat), mis tegelevad toidu, alkoholi või tubaka müügiga, aastatel 2010-2017. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pärnu	17,3	16,6	16,6	16,4	16,4	17,9	15,9	16,1
Valga	12,6	13,2	14,6	12,7	12,4	12,8	13,3	13,2
Viljandi	13,7	13,7	12,2	12,8	12,5	13,0	13,3	13,1

Võru	14,8	14,5	13,0	13,4	13,7	14,1	13,6	14,0
Eesti tervikuna	19,4	19,7	18,7	19,1	18,3	18,9	20,2	20,5

Joonis 78. Töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (alla 20 töötaja), mis tegelevad toidu, alkoholi või tubaka müügiga, aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

Vähema kui 20 töötajaga ettevõtete analüüsis võib aga teha mitmeid järeldusi. Kõikides Lätiga piirnevates maakondades vähenes tööhõive 35,3% võrra (Joonis 78). Kõige märkimisväärselt vähenes see Võru maakonnas, kus töötajate arv väiksemates ettevõtetes kahanes 43,9% võrra 41 töötajalt 23 töötajani. Sarnast trendi võis näha terves Eestis, sest uuritavate väikeettevõtete arv kahanes 14,2% võrra 458 ettevõttelt 393 ettevõtteks. Kõige suurem suhteline muutus toimus aga 2016. aastal, kui kõikides Lätiga piirnevates maakondades vähenes tööhõive ühtekokku 18,9% võrra. Põhjus võib olla suuremate kaupluste, näiteks supermarketite, laienemine ning ka e-kaubanduse kasvav populaarsus. See ei ole ka üllatav, sest väiksemate sõltumatute kaupluste osatähtsus jaemüügisektoris väheneb sarnaselt üleilmselt (ja omakorda väheneb ka töötajate arv) ning seda võib pidada struktuurseks muutuseks terves sektoris. Ometi võis pikaajalist trendi 2016. aastast alates võimendada ka rangem aktsiisipoliitika, mistõttu täheldati kõige suuremat töötajate arvu muutust 2017. aastal (35,3% võrra vähenemine vaadeldava perioodi jooksul).

Keskmine töötajate arv ettevõtte kohta Lätiga piirnevates maakondades on tervel vaadeldaval perioodil võrdlemisi stabiilne. Kõige märgatavam suhteline muutus toimus Võru maakonnas, kus keskmine töötajate arv kahanes 3,7 töötajalt 2,6 töötajani. Kui aga võrdleme muutusi sarnaste trendidega terves riigis, siis tundub, et keskmine töötajate arv piiräärsetes maakondades kõigub palju rohkem.

Seega kokkuvõttes on alkoholi ja tubaka jaemüügiga tegelevate alla 20 töötajaga ettevõtete töötajate arv Lätiga piirnevates maakondades oluliselt vähenenud, mis on seotud nii struktuurse muutusega kui ka aktsiisipoliitika mõjuga.

Tabel 58. Keskmine töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (alla 20 töötaja), mis tegelevad toidu, alkoholi või tubaka müügiga, aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pärnu	4,3	4,1	3,9	4,1	4,3	4,3	4,6	3,9
Valga	3,6	3,4	3,9	3,7	3,8	4,0	4,2	3,7

Viljandi	3,7	3,8	3,3	3,7	3,2	3,3	3,6	3,4
Võru	3,7	3,7	3,8	3,9	3,5	5,4	2,8	2,6
Eesti tervikuna	3,8	3,8	3,6	3,8	3,7	3,8	3,7	3,5

Tabel 59. Töötajate koguarv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (alla 20 töötaja), mis tegelevad toidu, alkoholi või tubaka müügiga, aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pärnu	218	199	193	181	179	185	164	135
Valga	43	37	51	44	46	44	46	41
Viljandi	63	72	59	56	54	50	47	37
Võru	41	44	42	43	46	59	17	23
Piiriäärsed maakonnad kokku	365	352	345	324	325	338	274	236
Eesti tervikuna	1729	1683	1696	1618	1600	1610	1537	1369

Töötajate arv piiriäärsetes maakondades aastatel 2010-2015 liigub mõõdukas aastases koondkahanemise tempos (-2%), kuid 2015-2017 on töötaja arvu aastast keskmist kahanemist oluliselt kiirenenud (-16% piiriäärsed maakonnad, -8% kogu Eesti).

Asukohapõhise analüüsi täpsustamiseks tasuks uurida tööhõive muutust pärast 2017. aastat, kui aktsiisimäärad tõusid kõige rohkem. Samuti peaks tööhõive ja turustruktuuri analüüs tuginema Lätiga piirnevate maakondade ettevõtete müügikäibe ja -tulu näitajatele, sest muutused töötajate arvus võivad lisaks aktsiisipoliitikale olla tingitud ka struktuursetest muutustest ja automatiseerimisest jaemüügisektoris. Praegu aga ei ole need andmed (tööhõive kohta pärast 2017. aastat) veel saadaval või ei ole neid veel kogutud (toimlapõhine info on ainult töötajate arvude kohta).

4.1.3.2. Ülevaade Eesti Panga kaarditehingute statistikast²⁵

Miks kaarditehingute statistika?

Eesti Panga²⁶ kaarditehingute statistika kaudu on võimalik saada ülevaade Eesti elanike kaardimaksetest riikide lõikes ja analüüsida Eesti elanike ostukäitumise muutusi teistes riikides. Kaarditehingute statistikat on kogutud statistikatööna alates 2015. aastast.

Nagu allika nimigi viitab, on tegemist üksnes kaardimaksete andmetega ning puuduvad andmed sularahamaksete kohta. Arvestades, et 99% maksetest tehakse elektroonilistel viisidel²⁷, on suur tõenäosus, et kaardimaksetega sooritatakse enamus kauplustes tehtavatest maksetest. Statistika sisaldab Eesti krediidasutuste poolt väljastatud kaartidega tehtud kaardimakseid müügikohtades ning annab teavet krediidasutuste kaudu tehtud maksete arvu ja käibe kohta kliendigruppide ning makseviiside lõikes. Teada on üksnes tehingute arv ja käive, kuid pole teada, missuguste kaupade või teenuste eest maksti ega seda, kui suure osa sellest moodustasid aktsiisikaubad. Kaarditehingute statistika alusel saab jälgida trende, kuid ei saa teha detailse täpsusega järeldusi.

²⁵ Makse- ja arveldussüsteemide statistika. Makstavad piiriülesed maksed riikide lõikes. (2019). Eesti Pank. <http://statistika.eestipank.ee/#/et/p/965/r/2911/2700>

²⁶ Riikliku statistika seaduse § 8 kohaselt on Eesti Pank Statistikaameti kõrval teine riikliku statistika koostaja Eestis, mistõttu tagatud on vastavus rahvusvaheliselt tunnustatud riikliku statistika tegemise põhimõtete ja kvaliteedikriteeriumitega.

²⁷ Makseviisid. (*sine anno*). Eesti Pank. <https://www.eestipank.ee/maksed-arveldused/makseviisid>

Kaarditehingute statistikas on riik määratud kaardimakse sooritamise kohaks oleva riigi järgi: seega on jälgitav kulutuste sihtriik. Analüüsis on kasutatud andmeid ajavahemikus 2015. aasta jaanuarist 2018. aasta detsembrini. Tegemist on igakuiselt uuenevate andmetega. Kasutamise hetkel oli andmeid viimati uuendatud 25. jaanuaril 2019.

Kuigi andmed on väga värsked (iga kuu lõpus avaldatakse eelneva kuu andmed), on need riikide lõikes olemas alates 2015. aastast. Piirikaubanduse analüüsi kontekstis on ajavahemiku piiratus problemaatiline, sest pole teada, missugune olukord valitses enne piirikaubanduse teket. Seetõttu on kaarditehingute statistika kasutusel üldiste järelduste sünteesimisel ühe allikana ja statistika järgi ei ole võimalik teha eraldiseisvalt järeldusi.

Ülevaade

Eesti krediitiasutuste poolt väljastatud kaardimaksete käive on vaadeldaval perioodil kasvanud: kui 2015. aastal tehti kaardimakseid 4,38 miljardi, siis 2018. aastal 5,72 miljardi euro väärtuses. Eestis tehtud kaardimaksed moodustasid 2018. aastal 86% Eesti krediitiasutuste poolt väljastatud kaartidega tehtud kaardimaksete käibe osatähtsusest.

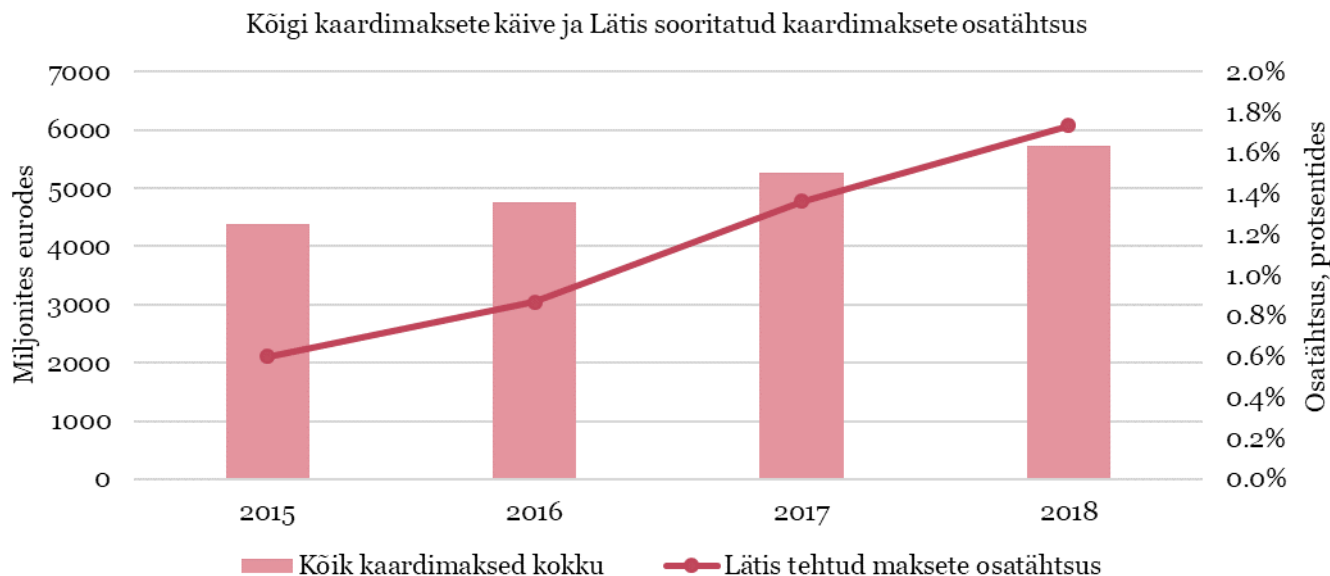
Välisriikides sooritati Eesti krediitiasutuste poolt väljastatud kaartidega kaardimakseid kõige suuremas mahus Soomes, Lätis ja Venemaal (Joonis 79). Soomes tehtavate kaarditehingute maht on vaadeldaval perioodil stabiilselt 100-lt 151 miljoni euroni kasvanud. **Seevastu, kui 2015. aastal oli Lätis sooritatavate kaardimaksete käive oma osatähtsusest neljas (26,3 miljonit eurot), siis järgneval perioodil on kasv nii suhteliselt kui ka absoluutväärtuselt kõrge: 2015. aastal 26,3 miljonit eurot, 2016. aastal 41,4 miljonit, 2017. aastal 71,9 miljonit ja 2018. aastal 99,3 miljonit eurot.** Perioodi lõpuks on Lätis sooritatud kaardimaksete osatähtsus teisel kohal Soome järel, edestades peaaegu 40 miljoni euroga Venemaal sooritatud makseid.

Joonis 79. Välisriikides sooritatud kaardimaksete käive (miljonit eurot), 2015-2018. Allikas: Eesti Pank

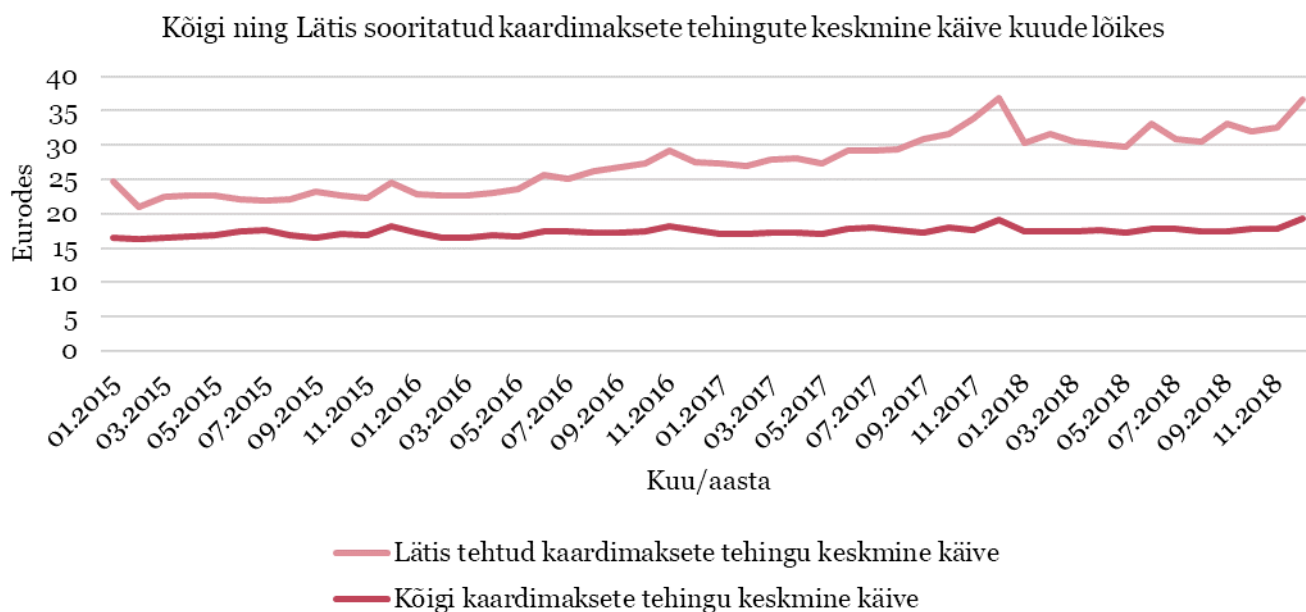
Lätis tehtud tehingute osatähtsuse kasvu illustreerib ka võrdlus Eesti kaardimaksete kogukäibega (Joonis 80): **kui perioodi alguses oli osatähtsus 0,60% kogumahust, siis perioodi lõpuks juba 1,74%.**

Absoluutväärtustelt tähendab see Lätis tehtud kaardimaksetes peaaegu kolmekordset kasvu (277%) perioodil, mil teistes peamistes sihtriikides tehtud kaardimaksete mahud kasvasid märgatavalt vähem (Soome 52%, Venemaa 76%, Rootsi 31%).

Joonis 80. Kõigi kaardimaksete käive miljonites eurodes ja Lätis tehtud kaardimaksete käibe osatähtsus kogukäibest protsentides, 2015–2018. Allikas: Eesti Pank

Eesti kaardimaksete keskmine suurus oli 2018. aastal oli ühe kaardimakse kohta keskmiselt 17,7 eurot (Joonis 81). **Lätis tehtud kaardimakse puhul oli see näitaja 31,8 eurot**, mida on ligi 9 euro võrra enam kui kolm aastat varem ning seda samal ajal, kui kõigi kaardimaksete keskmine tehingu käive on küllaltki stabiilne püsinud. Läti puhul oli näitaja selgelt kõrgeim nii 2017. kui ka 2018. aasta detsembris (kummalgi juhul 37 eurot).

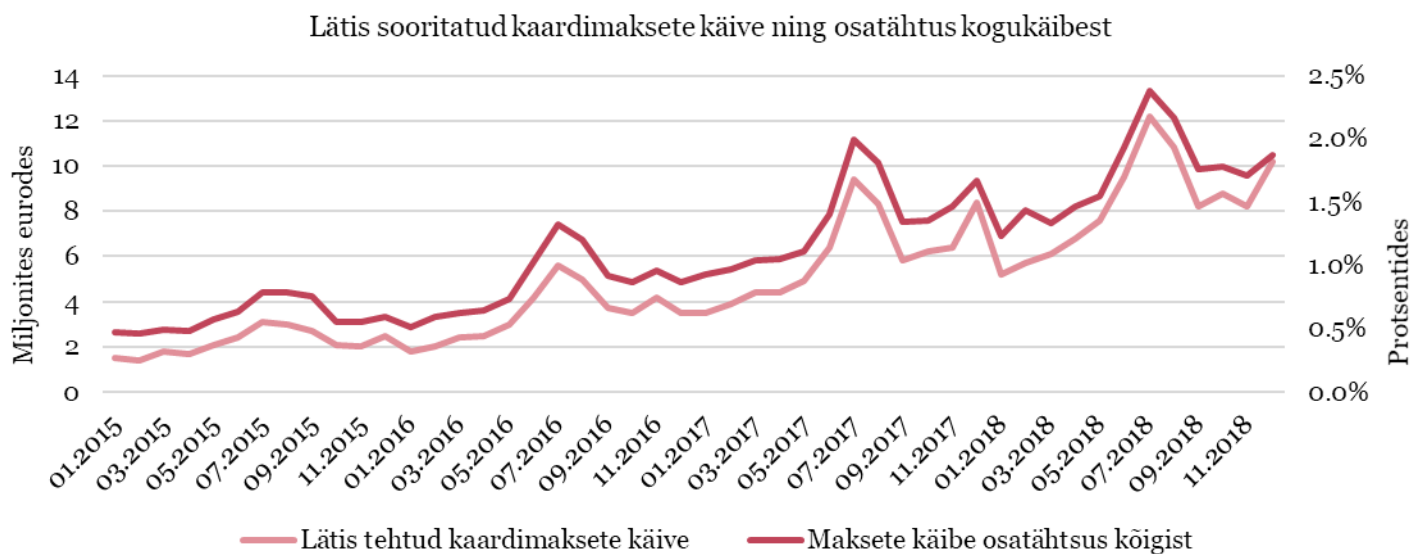

Joonis 81. Kõigi ning Lätis tehtud kaardimaksete tehingu keskmine käive kuude lõikes, jaanuar 2015 kuni detsember 2018.²⁸ Allikas: Eesti Pank

Täpsustamaks ostude suuruse ja toimumisaja suhet on mõistlik vaadata ka Lätis tehtud kaardimaksete käivet ning selle osatähtsust kuude lõikes. Andmetes võib täheldada üsna olulist sesoonsust (Joonis 82): näitajad on selgelt kõrgemad suvel ning tipp on juulis. Äärmuste vahe ehk madalaima ning kõrgeimate näitajatega kuude erinevus on üsna suur: kui 2018. aasta jaanuaris tehti Lätis 171 100 kaardimakset 5,2 miljoni euro väärtuses, siis juulis 395 500

²⁸ Märkus: joonis katab perioodi 01.2015-12.2018, joonise lugemise lihtsustamiseks on numbritega välja toodud vaid paaritu arvuga kuud

kaardimakset 12,2 miljoni euro eest. Keskmiste tehingute kõrgaega (ehk 2017. ja 2018. aasta lõpp) on märgata ka sempoosusjoonisel (Joonis 82).

Joonis 82. Lätis tehtud kaardimaksete käive miljonites eurodes ning Lätis tehtud kaardimaksete käibe osatähtsus kaardimaksete kogukäibest kuude lõikes, jaanuar 2015 – detsember 2018. Allikas: Eesti Pank, PwC²⁸

Kokkuvõtvalt on näha, et **perioodil 2015–2018 on toimunud kaarditehingute käibe märgatav kasv just Läti turul**, mis on mitmekordselt kõrgem teistest Eesti suuremate sihtriikide juures toimunud kasvust samal perioodil.

Kuna kaarditehingute täpne sisu ei ole vaadeldav, siis ei saa täpselt öelda, millistes valdkondades või tootekategooriates tõus toimus. Siiski viitavad nii keskmine makse suurus kui ka üldine tõusnud maksete maht olulisele eestlaste kaubandusmahu kasvule Lätis.

Maksete mahu kasv aasta lõpus nii 2017. kui 2018. aastal võivad viidata nii aasta lõpus kasutatavate toodete-teenuste tarbimise mahu kasvule kui ka ühikuhindade kasvule. Täpsema arusaama loomiseks tuleb vaadelda ka muid teiseseid andmeid.

4.1.3.3. Soome turistide mõju alkoholi ja tubaka jaemüüjatele

Miks Soome turistid?

TNS Emori hinnangul on pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga piiriülese kaubanduse mõju oluliselt kasvanud. TNS Emori uuringute järgi²⁹ oli aastatel 2013 ja 2014 Eestit enim külastava soomlasest ostja jaoks põhiline magnet alkohol, mille hind püsis Eestis võrreldes Soomega kordades odavam. Uuring viidi läbi kummagi aasta detsembris enam kui 18 aasta vanuste Soome Vabariigi elanike seas, kes olid viimase aasta jooksul Eestit külastanud (512 vastajat 2013. aastal ja 652 vastajat 2014. aastal).

Eestit 2013. ja 2014. aasta jooksul külastanud Soome turistidest 79% ja 82% (vastavalt aastale) ostis vähemalt korra kaasa ka alkoholi. Absoluutalkoholiks arvestatuna oli 2013. aastal kõige suurem osakaal viinal (29%), järgnes õlu (24%) ning muud lahjad alkoholijoogid ja vein (võrdset umbes 12%). Vastustest joonistus välja, et Eestist alkoholi

²⁹ TNS Emor. (sine anno). Välituristide alkoholi ostumaht 2013. aastal.

<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/uuringud/2013/uuring-2013-alkohol-valituristid.pdf>, TNS Emor „Välituristide alkoholi ostumaht 2014. aastal“ <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/uuringud/2015/uuring-2015-turistid-alkohol-2014.pptx>

kaasa viiva Soome turisti keskmine kulutus alkoholile ulatus 2013. aastal 122 euroni ja 2014. aastal 129 euroni; Eestis kohapeal tarbitud alkoholile kulutati tarbijate endi hinnangul 2013. aastal 65 eurot ja 2014. aastal 64 eurot.

Oluline on silmas pidada, et valdava osa rahalisest kulutusest moodustab välismaist päritolu alkohol, Eestis toodetud alkohoolsete jookide osakaal on rahalises kulutuses veidi üle veerandi.

Seega on otstarbekas uurida aktsiisimäärade muutumise analüüsimiseks Eesti põhjapiiril toimuvaid muutuseid Soome turistide kontekstis.

Kui alkoholi ja tubaka piirikaubanduse hindamisel on Eesti lõunapiiri osas võimalik kasutada Lätiga piirnevate maakondade toimplapõhist infot, siis sarnane lähenemine ei ole põhjapiiri hindamisel asjakohane. Põhjapiiri toimplapõhine info eeldaks kogu Tallinna alkoholi ja tubaka müügiga tegeleva jaekaubanduse arvestamist, mille puhul on piirikaubanduse oodatav mõju ebaoluline – pigem eksisteerib aktsiisipoliitika tervikmõju ehk kohaliku tarbimise muutus. Seetõttu vaatleme piirikaubanduse muutuste tuvastamiseks Eesti põhjapiiril nii Soome turistide arvu ja Soome turistide poolt tehtavate kulutuste muutust ajas kui ka tinglikult alkoholi ja tubaka piirikauplusteks nimetatud konkreetsete kaupluste müügi koguselist muutust ajas.

Ülevaade

Soome turistide arv ja kulutused

Eurostati andmetel on perioodil 2012–2017 on püsinud Soome turistide ööbimiste arv Eestis umbkaudu samal tasemel väikese langusega (Joonis 83). Võrreldes 2012. aastaga on 2017. aastaks vähenenud Eestis vähemalt ühe öö ööbivate Soome turistide arv 6.29%. Samas ei ole langus olnud stabiilne: 2015. aastal saavutati taas peaaegu 2012. aasta tase; 2014. aastal oli võrreldes 2012. aastaga ca 10% langus.

³⁰

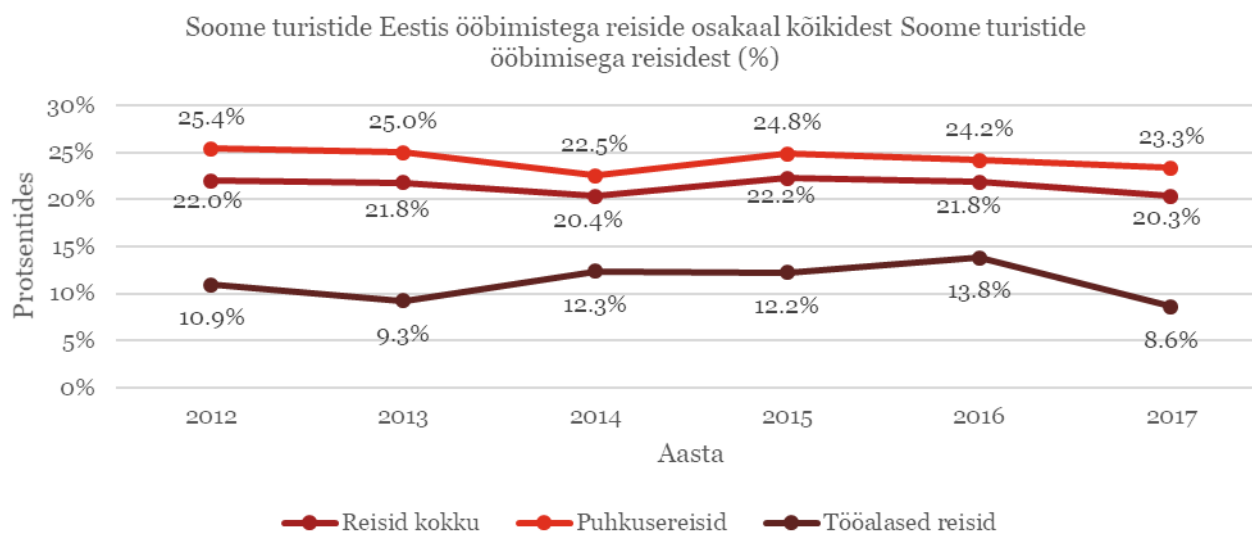
Soome Statistikaameti andmetel suurenes Soome turistide reise arv Eestisse võrreldes 2012. aastaga 2017. aastal 3.14%, sealjuures peamiselt ühepäevaste reise arvelt (Joonis 83). Kuigi 2017. aasta andmed näitavad 1.75% suurust langust võrreldes 2016. aastaga, ei ole selle põhjal võimalik prognoosida langustrendi jätku tulenevalt vaatlusperioodi andmete kõikumisest. Soome turistide ööbimistega reise osakaal kõikidest Soome turistide ööbimistega reisidest on perioodil 2012–2017 enam-vähem samal tasemel püsinud (Joonis 84).³¹

³⁰ Eurostat. (2018). Annual data on trips of EU residents. *Number of nights spent by country / world region of destination [tour_dem_tnw]*. Andmed seisuga 05.11.2018, https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/tour_dem_esms.htm

³¹ Soome Statistikaamet. (2018). Tabel *Finnish residents' trips abroad (1000 trips) by Destination area, Reason of trip, Trip group and Year*. Andmed seisuga 05.11.2018.

Joonis 83. Soome turistide arvu muutus perioodil 2012 kuni 2017. Allikas: PwC Eurostati andmetel (kokku ööde arv)³⁰ ja Soome Statistikaameti andmetel (kokku reise arv, kruisireiside arv, ööbimisega reise arv, sama päeva külastusega reise arv)³¹

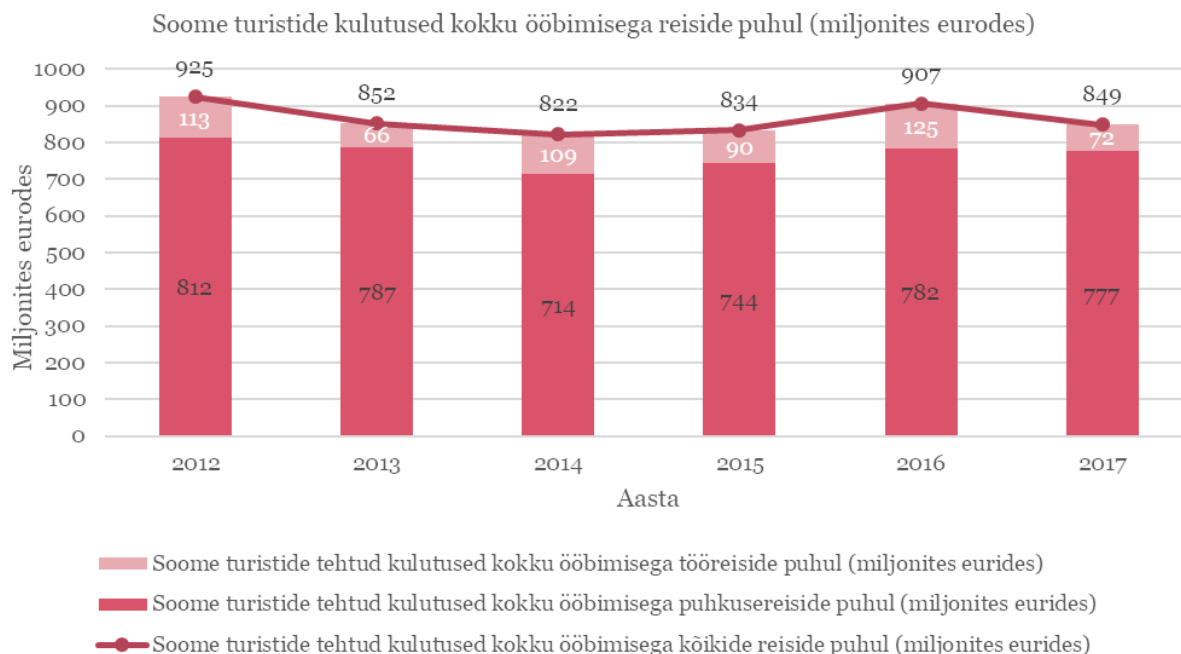

Joonis 84. Soome turistide Eestis ööbimisega reise osakaal kõikidest Soome turistide ööbimisega reisidest (%). Allikas: Soome Statistikaamet³¹

Eesti Panga andmed (uuendatud 07.0 veebruaril 2019)³² võimaldavad vaadelda pikemat perioodi: 2010. aastast 2018. aastani. Mainitud andmete kohaselt on alates 2016. aastast märgata langustrendi külastuste arvu ja keskmise mitmepäeva-külastuse kestuses (öödes). **Kui 2016. aastal oli 2,27 miljonit kogukülastust, siis 2018. aastaks oli see langenud 2,05 miljoni külastuse juurde.** Külastuste arv on ka varasemalt varieerunud kuni 8% ulatuses. Tasub märkida, et viimasel kahel aastal on langused olnud vastavalt 4,47% ja 6,24%.

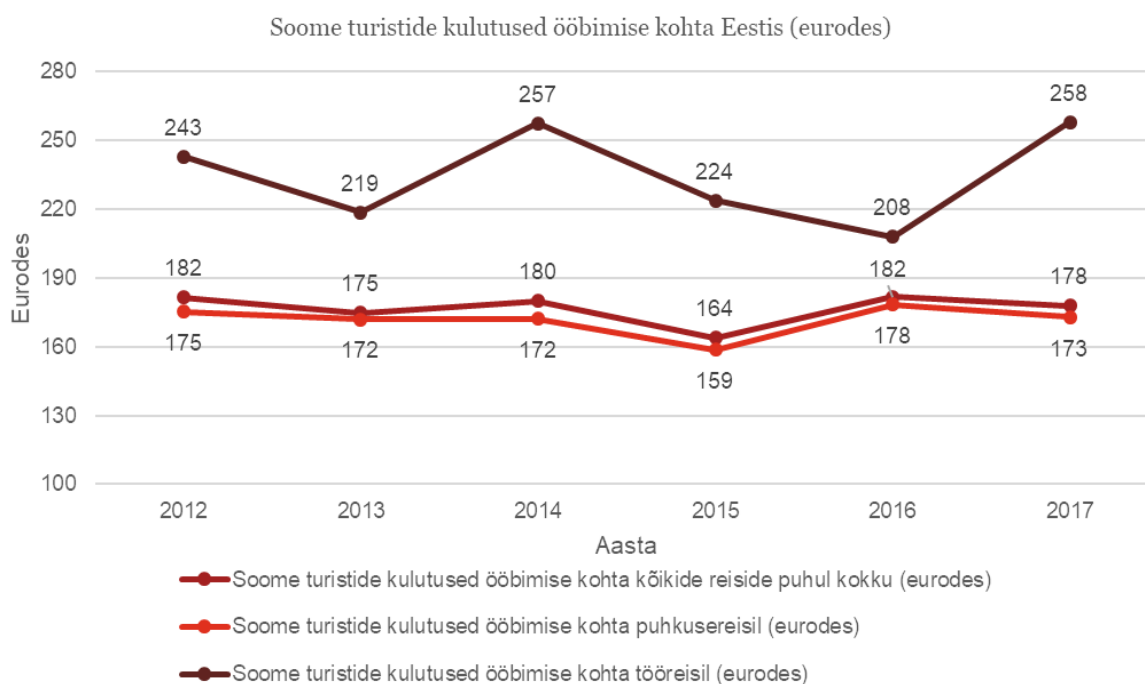
Et täiendada külastuste arvust saadud infot, vaatlesime ka Soome turistide kulutuste statistikat, mille muutused võivad aidata kirjeldada muutusi alkoholi piirikaubanduses. Olenemata asjaolust, et ärireisidel olevad Soome turistid kulutavad keskmiselt enam ööbimise kohta kui puhkusereisijad, on valdav osa Soome turistide kulutustest seotud puhkusereisijatega (Joonis 85 ja Joonis 86).

³² Mitterresidentide reisid Eestisse. (2019). Eesti Pank. <http://statistika.eestipank.ee/#/et/p/1410/r/2831/2620>

Joonis 85. Soome turistide kulutused kokku Eestis ööbimisega reiside puhul (miljonites eurodes). Alliksa: Eurostat³⁰

Puhkusereisijate kulutused ööbimisele on võrreldes 2012. aastast 2017. aastaks 4.33% vähenenud (Joonis 86). Samas on nii 2014. kui ka 2015. aasta kulutused olnud madalamad kui 2017. aastal. **Puhkusereisijate kulutused võrreldes 2016. aastaga on 2017. aastal langenud 0.67% ehk olulist muutust ei ole. Soome turistide kulutused tööreisidel on perioodil 2012–2017 kõikunud oluliselt rohkem, olles 2017. aastaks võrreldes 2012. aastaga vähenenud ligi 36%.** Olenemata sellest, et ärireisidel olevad Soome turistid jätavad kogusummas Eestisse oluliselt vähem raha kui puhkusereisijad, on vastaval kõikumisel olnud oluline mõju Soome turistide kulutuste kogusumma muutustesse. **Valdavalt on muutused Soome turistide kogukulutustes seotud tööreisidel tehtud kulutuste muutusega (Joonis 85). Kokku on Soome turistide poolt tehtud kulutused vähenenud 2017. aastaks võrreldes 2012. aastaga 8.19%.**

Joonis 86. Soome turistide kulutused ööbimise kohta Eestis (eurodes). Eurostat³⁰

Antud statistika ei kirjelda Soome turistide kulutusi Eestis alkoholi- ja tubakatoodetele, vaid annab teavet kogukulutustest. **Kui hüpoteesina eeldada, et Eesti põhjapiiril on alkoholi- ja tubakatoodete müük Soome turistidele oluliselt langenud, siis peab põhjus pigem olema tarbimise struktuurses muutuses - kulutuste struktuur on muutunud, kulutused kokku oluliselt mitte.**

Tasub märkida, et Eesti Panga andmete järgi on märgata trendi küllastuste languses 2016–2018 perioodil. Tehtud kulutuste info ei ole hetkel täielik, sest puuduvad 2018. aasta andmed. On tõenäoline, et kulutuste mahus on nähtav sarnane langustrend.

Põhjapiiri sadamakauplused

Kuna turistide üldkulutused ei näita otseselt kulutusi alkoholi- ja tubakatoodetele, võib piirikaubanduse potentsiaalse languse kohta teabe kogumiseks vaadata ka põhjapiiri peamise sisenemispunkti ehk Tallinna reisisadama läheduses asuvate kaupluste müügitulu (Joonis 87). **Maksu- ja Tolliameti andmete järgi** on suurimates Tallinna sadamaga piirnevates alkoholi- ja tubakatoodete müügile spetsialiseerunud kauplustes³³ alkoholi müük võrreldes 2010. aastaga 2017. aastaks suurenenud 68%. **2017. aastal on müük võrreldes 2016. aastaga langenud ca 11%**. Samas tuleb arvestada, et 2016. aasta oli antud perioodil suurima käibega. Silmas tuleb pidada, et 2017. aasta augustis lisandus müügikäibe vaatele üks uus ettevõtte, mistõttu müügikäibe kasv oleks olnud ootuspärane³⁴.

Joonis 87. Hinnanguline alkoholimüügi tulu Eesti põhjapiiri sadamakauplustes, käibemaksudeklaratsiooni andmetel miljonites eurodes. Allikas: Maksu- ja Tolliamet³⁵

Maksu- ja Tolliameti sisendandmestikust on puudu kogu 2018. aasta andmed, mis võiksid Eesti Panga andmestiku alusel märgatud kahaneva trendi olemasolu kinnitada või ümber lükata. Maksu- ja Tolliameti andmed on 2018. aasta kohta olemas esimese 10 kuu ulatuses. Taandandes ka eelnevate aastate tulemused kümne kuu tulemuseni, saame indikatiivse müügikäibe mahu.

Alates 2016. aastast on sadamapoodide müüginahud kahanenud: 2017. aastal 9,2% ja 2018. aastal 3,7%.

Alkoholi ja tubaka müük laevadel

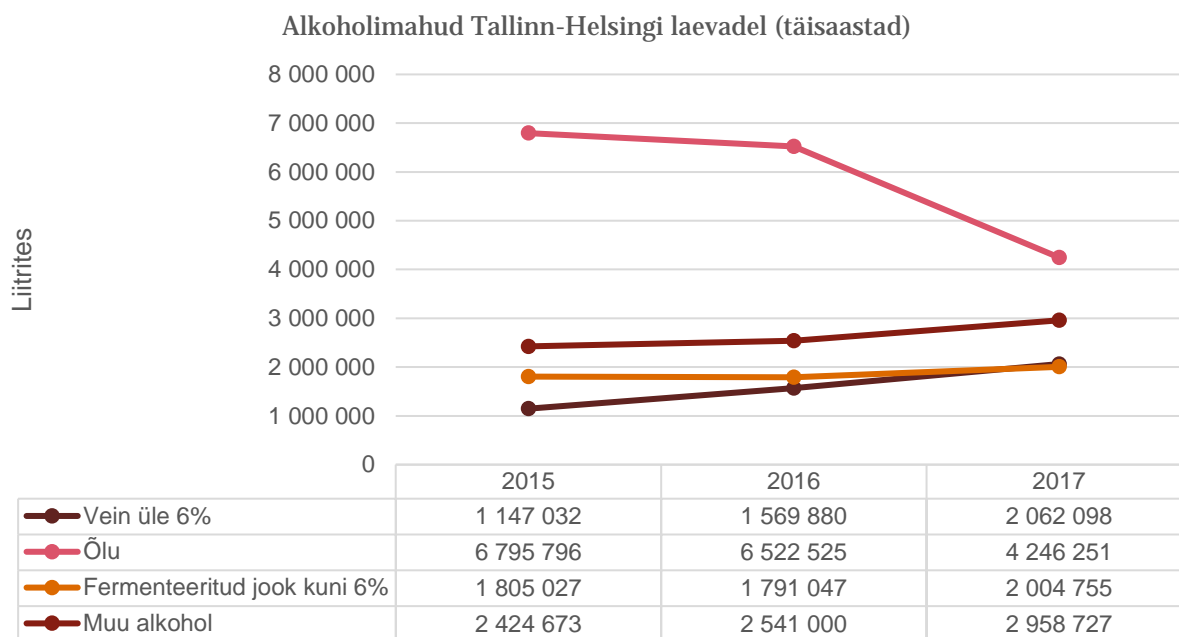
Eesti põhjapiiril saab piirikaubanduse muutuse hindamiseks lisaks sadamapoodidele teisese allikana kasutada Tallinna ja Helsingi vahel sõitvatele laevadele saadetud alkoholi- ja tubakatoodete mahu muutust vastavalt Maksu- ja

³³ Aldar Eesti OÜ, Calle OÜ, Viinabörs OÜ, Liviko AS

³⁴ Maksu- ja Tolliametile tehtud päring. (2018). Total retail revenue in border shops on northern border of Estonia (retail shops specialised on selling alcohol near port of Tallinn, companies: Aldar Eesti OÜ, Calle OÜ, Viinabörs OÜ, Liviko AS). Andmed seisuga 28. november.

Tolliameti andmetele³⁵ (Joonis 88). Andmed on kättesaadavad täisaastates perioodi 2015–2017 kohta. Aegrida ei ole piisav oluliste järelduste tegemiseks, aga annab olulist täiendavat statistikat hetkeolukorra kirjeldamiseks ka kolme aasta andmete põhjal.

Võrreldes 2015. aastaga on 2017. aastal nähtav oluline mahtude langus õlle osas (kokku ca 25 000 hektoliitrit ehk -31%) ja vähesel määral lahja veini osas (ca 78 hektoliitrit). Sellise vähenemise mõju, võttes arvesse 2017. aasta aktsiisimäärasid, on olnud ca 1,79 miljonit eurot laekumata aktsiisides.

Joonis 88. Tallinn-Helsingi laevadele saadetud alkoholi mahu muutus (liitrites). Allikas: Maksu- ja Tolliamet³⁵

Kõikide teiste alkoholitoodete maht on 2017. aastal võrreldes 2015. aastaga suurenenud. Kõige enam on suurenenud üle 6% alkoholisisaldusega veini maht (suurenenud ca 9000 hektoliitrit). **Samuti on suurenenud laevadele saadetud sigarettide, sigarite ja sigarillode maht 2015. ja 2017. aasta võrdluses:** sigarettide maht ca 5.6 miljonit tk, sigarite maht ca 11 tuhat tk, sigarillode maht ca 99 tuhat tk. 2017. aasta aktsiisimäärade alusel on mainitud tõusud katnud aktsiisilaekumise languse, mis on põhjustatud õlle ja lahja veini aktsiisilaekumise vähenemisest. Seega summaarselt ei ole laevadele saadetud aktsiisikaupade müügi mahu muutus vähendanud aktsiisilaekumist alkoholilt ja tubakalt perioodil 2015 kuni 2017.

Sarnaselt eelnevale saab aga vaadelda 2018. aasta 10 kuu andmeid ning võrrelda neid varasemate aastate 10 kuu andmetega. Ülevaadet ei saa kasutada lõplike tulemuste analüüsiks, kuid 10 kuu analüüs annab indikatsiooni trendide suundumusest, arvestades ka 2018. aastat.

Vastavalt aastate 2015–2018 10 kuu andmetele on laevadele saadetud õlle maht kahanenud järjepidevalt alates 2016. aastast, mil maht kahanes enam kui kolmandiku võrra. 2018. aasta puhul on nähtav langus kõikide alkoholitoodete gruppide mahus (-2% kuni -16%).

Võrreldes 2018. aasta tulemusi 2017. aasta näitajatega, kahanes 10 kuu vaates alkoholimaht kõige rohkem üle 6%-lise fermenteeritud joogi osas, kuid siiski ka teiste alkoholitoodete gruppide lõikes (Tabel 60). Kuna tegemist ei ole

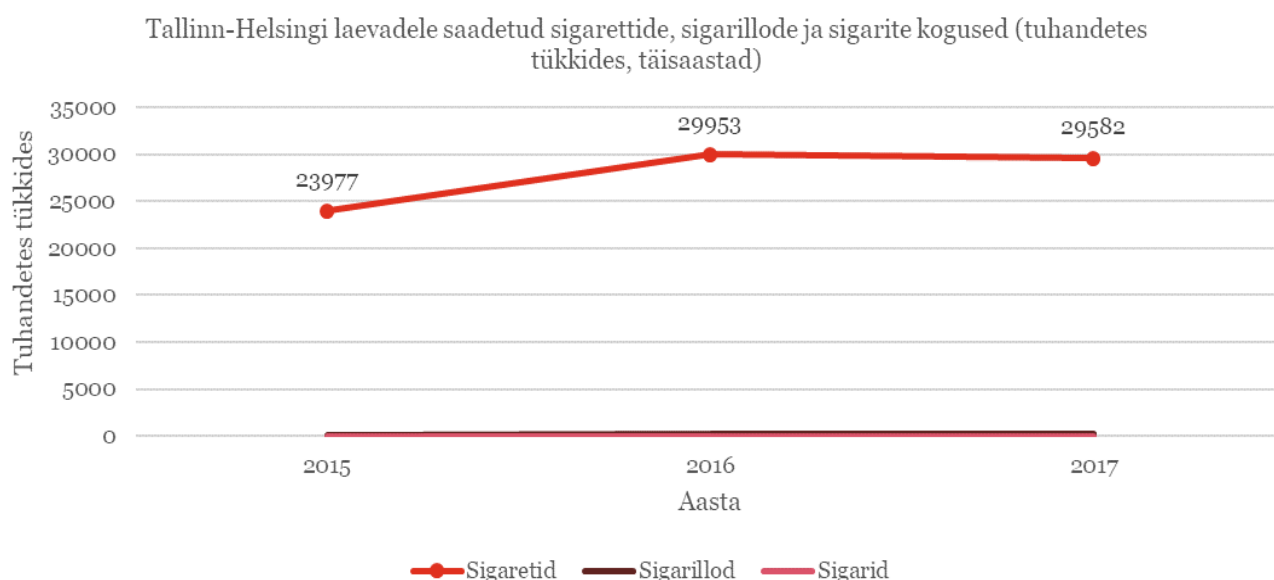
³⁵ Maksu- ja Tolliametile tehtud päring. (2018). Goods which excise tax is paid and is allowed for sale on ferries sailing between Estonia and Finland. Andmed seisuga 28. november.

tervikkude aastatega, ei saa teha andmete põhjal lõplikke järeldusi, kuid sarnaselt eeltoodule viitavad tulemused siiski teatavale kahanemisele. Lõplik põhjuslikkus ei ole selle juures selge (nt tarbimise struktuurne muutus, laevaliikluse tiheduse kahanemine vms).

Tabel 60. Alkoholiimahtude kahanemine, võrreldes 2017. ja 2018. aasta 10 kuu tulemusi. Allikas: Maksu- ja Tolliamet ja PwC

	Vein kuni 6%	Vein üle 6%	Õlu	Fermen-teeritud jook kuni 6%	Fermen-teeritud jook üle 6%	Vahe-toode	Muu alkohol
Alkoholiimahtude kahanemine, 2017–2018 (10 kuud)	-	-5%	-10%	-10%	-16%	0%	-2%

Tallinn-Helsingi laevade puhul on teada ka laevadele saadetud tubakatoodete kogused (Joonis 89). **Täisaastate 2015–2017 puhul on märgata sigarettide müügi kasvu.** Teiste tootegruppide puhul on müüginahud ebaoluliselt väikesed.

Joonis 89. Tallinn-Helsingi laevadele saadetud sigarettide, sigarillode ja sigarite kogused (tuhandetes tükkides). Allikas: Maksu- ja Tolliamet³⁵

Sarnaselt alkoholitoodete gruppidele on ka sigarettide puhul võimalik vaadelda täiendavalt 2018. aasta 10. kuu tulemusi.

2017. ja 2018. aasta 10 kuu andmete võrdluses on laevadele saadetud sigarettide maht kasvanud 11% võrra.

Muutuste kokkuvõte põhjapiiril

Kokkuvõtvalt on põhjapiiriga seotud alkoholi- ja tubakamüügi ülevaade toodud järgnevas tabelis (Tabel 61).

Tabel 61. Soome turistide mõju Eesti põhjapiiril alkoholi- ja tubakamüügi vaates. Allikas: Maksu- ja Tolliamet, Eurostat.

Viimase aasta tulemus, trend täisaastate lõikes 2015–2017

Viimaste aastate tulemused, trendid 10. kuu vaates 2015–2018

Soome turistide arv Eestis	Stabiilne, kerge langus (-1,75%) ³⁰	Langus viimased 2 aastat (-4,47% ja -6,24%) ³¹
Soome turistide kulutused Eestis	Langus (-8.19%) ³⁰	N/A
Alkoholimüük põhjapiiri sadamakauplustes	Langus (-11%) ³⁴	Langus viimased 2 aastat (-9,15% ja -3,69%) ³⁴
Tallinn-Helsingi laevadele saadetud alkoholi kogused	Suurim on õlle mahtude langus 31%) ³⁵	Suurim on õlle mahtude langus viimased 2 aastat (-68% ja -10%) ³⁵
Tallinn-Helsingi laevadele saadetud tubakatoodete kogused	Kasv (sigaretid) 23% ³⁵	Kasv (sigaretid) 11% ³⁵

Soome turistide arvus ja nende kulutuste mahus on märgata teatavat kahanevat trendi. Seda ei saa siiski eristada liigselt üldisest majanduskeskkonna volatiilsusest. Selgemalt on nähtav alkoholimüügile keskenduvate põhjapiiri sadamakauplustes alkoholi müügi mahtude langus. Lisaks on vähenenud Tallinn-Helsingi laevadel eelkõige õlle mahud, 2018. aastal ka teiste alkoholitoodete gruppide mahud.

4.1.3.4. Lühiajaliste piiriületuste statistika Eesti ja Läti vahel

Miks lühiajaliste piiriületuste statistika?

Vastavalt Maksu- ja Tolliameti andmetele on võimalik analüüsi täiendada lühiajaliste Eesti-Läti piiriületuste andmetega alates 2014. aastast.

Kuigi ei saa väita, et kõik lühiajalised piiriületused on seotud alkoholi- ning tubakatoodete soetamisega, võib lühiajaliste piiriületustega kaasneda ka märkimisväärses ulatuses just nende toodete ostmine.

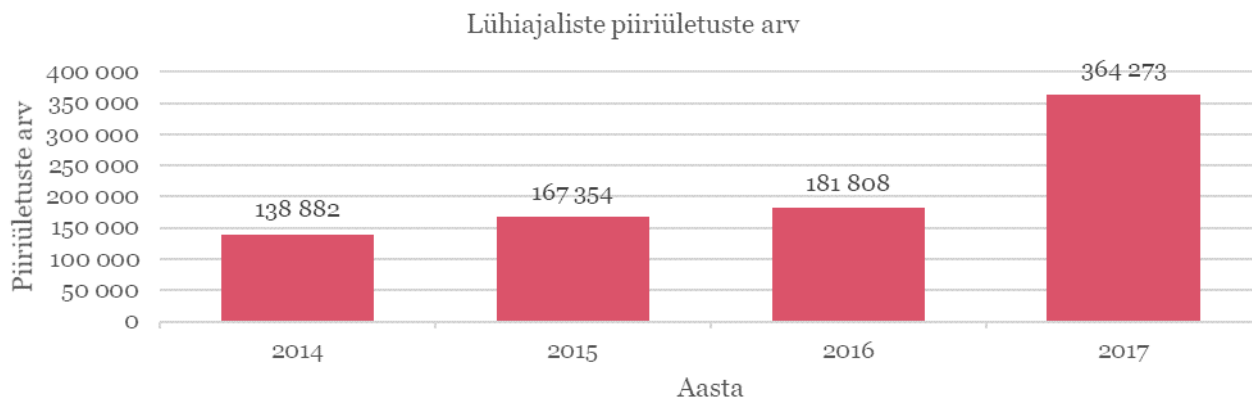
Seda eelkõige seetõttu, et lühiajaline piiriületus on määratletud kui edasi-tagasi reis, mis ei ületa 60 minutit. Seega ei ole võimalik vastava ajaperioodi jooksul reisida piirist kuigi kaugemale ja eeldatavasti on tegemist reisidega piiriäärsetesse kohtadesse (nt nõ piiripoed).

Ülevaade

Võrreldes 2014. kalendriaasta lühiajalisi piiriületusi 2017. aasta andmetega ilmneb, et lühiajaliste piiriületuste arv on tõusnud 262,3% (Joonis 90). Arvesse tuleb võtta asjaolu, et 2017. aasta maikuu ning juunikuus lisati 12 täiendavat piiriületuste loendurit olemasolevale kaheksale, mistõttu kasvas antud perioodil hüppeliselt ka tuvastatud piiriületuste arv. Lisatud loendurite täpset mõju ei ole ületuste arvu kasvu osas võimalik tuvastada. Kui eeldada 2014. aastal 20 piiriületuse loenduri olemasolu ja arvestada, et täiendavad loendurid paiknevad hinnanguliselt väiksema liiklustihedusega teelõigul (hüpoteetiline kordaja 0.7), oleks vastavalt lühiajaliste piiriületuste arv olnud ligikaudu 240 000³⁶.

Seega hoolimata ebatäpsest ajaloolisest statistikast, on toimunud igal juhul lühiajaliste piiriületuste arvus oluline kasv.

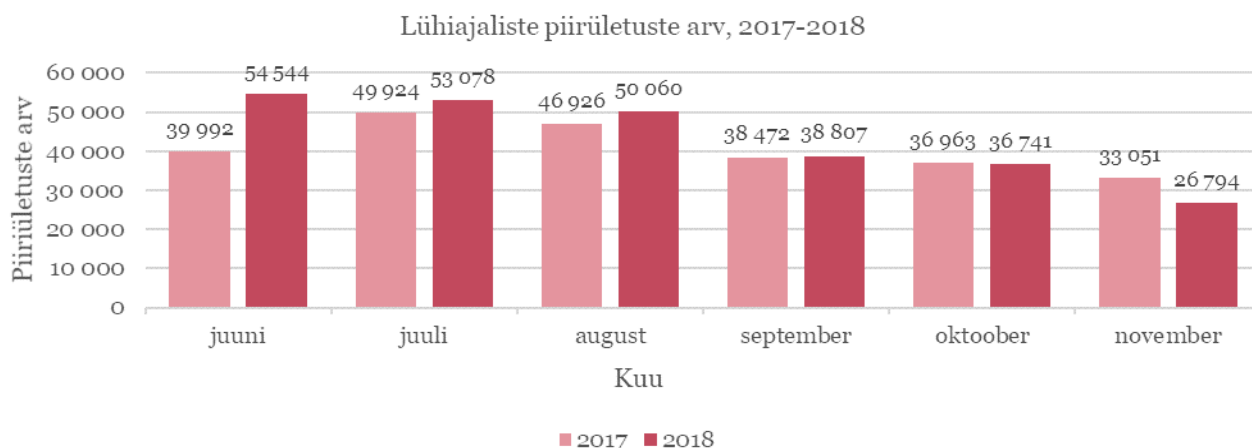
³⁶ Lihtsustatud lähenemine – 2014. aasta piiriületuste arvu teisendamine 20-ne loenduri kohta, arvestades iga loendurit 0,7 koefitsiendiga.

Joonis 90. Lühiajalised piiriületused Eesti ja Läti vahel 2014-2017.³⁷ Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Kuna 2017. aastal paigaldatud täiendavad loendurid suurendavad registreeritud piiriületusi olulisel määral, on võrreldavuse tagamiseks tarvilik välja tuua samadel alustel registreeritud lühiajalised piiriületused, st perioodil juuni–november aastatel 2017–2018 (Joonis 90).

Nähtub, et piiriületuste arv suurenes juunikuisel võrdlusel 36,4%, kuid järgnevatel kuudel kasv aeglustus. Juuli, augusti ning septembri kasvumäär võrreldes eelneva aasta sama perioodiga oli vastavalt 6,3%, 6,7% ning 0,8%. Oktoobris ja novembris, vastupidiselt eelnevale, piiriületuste arv vähenes vastavalt 0,8% ning 18,9%.

Joonis 91. Lühiajalised piiriületused Eesti ja Läti vahel juuni-november 2017–2018.³⁷ Allikas: Maksu- ja Tolliamet

Need kõikumised võivad viidata olukorrale, kus aktsiisimäärade tõstmisele järgnes viivitamatu reaktsioon, kuid selle mõju polnud pikemas perspektiivis püsiv.

Siiski võib tegemist olla eksliku järeldusega, võttes arvesse 2017. aasta juuni piiriületuste madalat arvu, mis perioodide võrdlusel suure esialgse kasvu indikeeris. **Usaldusväärsemate järelduste tegemiseks on tarvilik analüüsida pikemaajalisi võrreldavaid andmete aegridu, mis ei olnud raporti koostamise ajal kättesaadavad.**

³⁷ Märkus: Lühiajalised piiriületused on määratletud kui edasi-tagasi reis, mis ei ületa 60 minutit.

4.1.3.5. Jaekettide alkoholimüügi koguste muutused

Uuringu raames tegime päringud viiele suuremale jaeketile, mis on ka alkoholi jaemüüjad. Päringu eesmärk oli tuvastada alkoholi müügikoguste muutused vaatlusalusel perioodil, st aastatel 2010–2018.

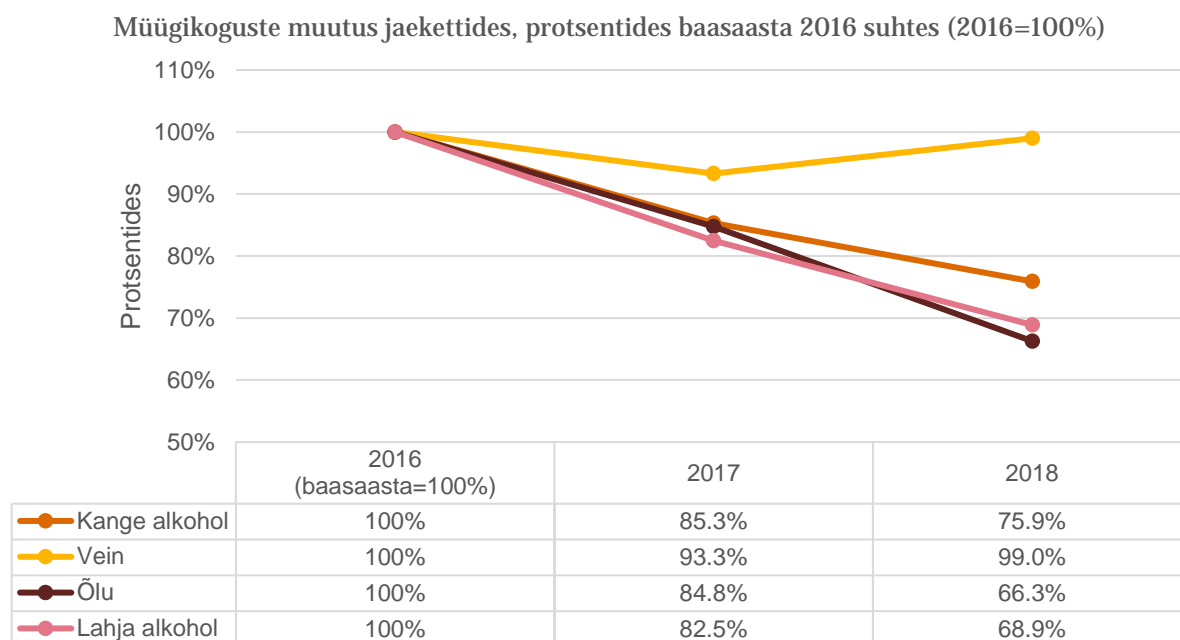
Päringutele vastasid kolm jaeketti. Ärisaladuse piirangute tõttu on jaekettide andmed agregeeritud. Tulenevalt asjaolust, et kõikide jaekettide kohta ei olnud võimalik koguste absoluutväärtuste kohta uuritavatel aastatel teavet saada, on vaatluse all jaekettide esitatud andmed koguste muutuste osas. Lisaks, kuna jaekettidelt saadud aegread erinevad oma perioodidelt, on võimalik vaadelda muutusi ainult perioodi 2016–2018 kohta.

Arvestades, et absoluutväärtuste kohta meil agregeerimiseks terviklik info puudub, on andmed esitatud koguste muutuste osas kaalutud keskmisena, võttes keskmiste muutuste kaalumisel arvesse vastavate jaekettide käivet aastatel 2017 ja 2018. Muutused on esitatud eeltoodud piirangust tulenevalt baasaastana 2016. aasta suhtes.

Jaekettide alkoholimüügi kogused on 2016. aastaga võrreldes vähenenud 2017. aastal 14,5% ja 2018. aastal 30,1%. Seega on 2018. aastal müügikogused vähenenud 2016. aastaga võrreldes ligi kolmandiku võrra.

Tuleb arvestada, et mõningane müügimahtude vähenemine algas vaikselt juba 2015. aastal. Lisaks on selgelt nähtav piirimaakondade puhul suurem koguseline langus, kuid tulenevalt eeltoodud piirangutest ei ole võimalik agregeeritud näitajat esitada.

Müügi suurimat langust täheldame õlle ja lahja alkoholi puhul: 2016. suhtes on 2018. aastal vähenenud õlle müügikogused üle 33% ja lahja alkoholi puhul ligi 31% (Joonis 92).

Joonis 92. Jaekettide agregeeritud andmed müügikoguste muutustest perioodil 2016–2018 (baasaasta 2016 suhtes) alkoholi liikide jaotuses. Kaalutud keskmine müügikäibe alusel. Allikas: PwC

Antud andmete puhul tuleb silmas pidada, et need ei hõlma kõiki jaekette ning piiranguks on absoluutnumbrite puudumine koguste vaates. Seega on vastav ülevaade indikatiivne ja illustreerib jaekettide intervjuude käigus saadud hinnanguid alkoholi müügikoguste olulisest vähenemisest.

4.1.4. Peamised tähelepanekud alkoholi ja tubaka aktsiiside mõjust ettevõtete majandusnäitajatele

Mis on juhtunud aktsiisidega?

Perioodil 2010–2017 on alkoholiaktsiisid Eestis võrreldes 2010. aastaga kasvanud öllel 186%, lahjal alkoholil 144%, veinil ja kangel alkoholil 68%.

Soomes on jätkuvalt kõrgemad aktsiisimäärad kui Eestis ning Lätis endiselt madalamad kui Eestis. Samas on aktsiiside vahed Soomega aastate jooksul vähenenud ja Lätiga suurenenud. Alkoholiaktsiiside tõus on olnud Eestis Läti omadest oluliselt suurem. Tubaka aktsiisimäär on Eestis tõusnud ühtlases tempos ja väga olulisi aastaseid hüppeid (erinevalt alkoholist) ei eksisteeri.

Toodu mõjutab vahetult ettevõtteid, mis vastavalt tegelevad nimetatud aktsiisikaupade tootmise, importimise ja jaemüügiga, hõlmates vastava aktsiisitõusu kas enda kuludes või suunates selle lõpptarbijale, mis omakorda võib tingida müüdavate koguste vähenemise. Vastavalt analüüsile peatükkides 3, 4.1.2 ja 4.1.3 toome välja peamised tähelepanekud ettevõtete gruppide lõikes järgnevalt.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika alkoholitootjaid?

Vastavalt Statistikaameti statistikatööle „Tööstustoodang“ on viimastel aastatel kohalikult toodetud piiritusjookide, rummi, viina, likööride, siidri, puuvilja- ja marjaveinide ning linnaseõlle müük languses. Samal ajal on 2017. aastaks kordades tõusnud kohalikult toodetud lahjade alkoholsete jookide (*Long Drink, Cooler*), mõnevõrra ka džinni ja viski, müük. Statistikaameti statistikatöö „Väliskaubandus“ järgi on kõikide tootekategooriate puhul on nähtav toodangu koguselise väljaveo kasv Lätti. Kõige olulisemad hüpped on 2014. aastal Lätti eksporditavate koguste mahu kasvus jälgitavad öllel; alates 2015. aastast toimunud oluline kasv ka piirituse, kange alkoholi ja veini puhul, siidri puhul on märkimisväärne kasv alates aastast 2016.

Vastukaaluks vähenevatele müügiimahtudele on tootjad senisest enam toodangut ekspordinud.

Oluline on märkida, et üle poole eksporditud öllest on läinud Lätti ja selliselt on nimetatud proportsioon püsinud alates 2014. aastast. Eeldatavasti oli 2014. aastal selle põhjuseks ka Läti liitumine eurotsooniga sama aasta 1. jaanuarist. See lihtsustas ekspordi Läti suunal, kuivõrd 2014. aastal ei toimunud veel aktsiisimäärade hüppeliselt kiiret kasvu.

Alkoholitootjate käive ja kasum on stabiilses languses alates 2015. aastast, mil aktsiisimäärad varasemast kiiremas tempos kasvama hakkasid (aastane koondkasvutempo on languses aastatel 2014-2017 käibe puhul ca 4% ja kasumi puhul ca 11%. Arvestades, et antud perioodil SKP kasvas, siis nähtub, et ettevõtted absorbeerisid teatud osa aktsiisipoliitika mõjust (aktsiisitõusud toimusid nii 2015., 2016. kui ka 2017. aastal).

Kasumi langus on vahetult seotud ka investeerimisvõimekusega. **Alates 2015. aastast olnud alkoholitootjate poolt tehtud investeeringud olulises languses** (2015. aastal langus ligi 53%, 2017. aastal täiendavalt langus 25%).

Sellest hoolimata on aastatel 2014–2017 tulnud turule 41 uut alkohoolsete jookide tootjat, mis tähendab, et **nõudlus on säilinud ja uued alkoholitootjad ei taju aktsiisitõuse piiranguna tootmise alustamiseks**. Tuleb arvestada, et vastavad ettevõtted pigem on väikesed pruulikojad, mis tegutsevad **spetsiifilises nišis** ja mille tooted üldjuhul on kõrgemas hinnaklassis.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika alkoholi importijaid?³⁸

Vaatluse all on ainult need alkoholi importijad, mis on perioodil 2010–2017 importinud õlut, kanget alkoholi ning veini ja siidrit oma põhitegevusena (stabiilselt igal aastal).

Vähenenud on piirituse, kange alkoholi ja siidri import. Õlle import on taastumas.

Vastavalt Statistikaameti statistikatöö „Väliskaubandus“ andmetele on kange alkoholi koguline import Eestisse hakanud oluliselt vähenema alates 2014. aastast (2014. ja 2017. aasta võrdluses vähenemine ca 54%), piirituse import alates 2016. aastast (2016. ja 2017. aasta võrdluses vähenemine ca 33%). Arvestataval määral on koguliselt vähenenud ka siidri import. Siidri import kasvas kuni 2013. aastani, 2013. aastaga võrreldes on koguline vähenemine 2017. aastaks ca 32%. Alates 2015. aastast jääb siidri import alla ka ekspordile. Ühtlasi langes õlle koguline import perioodil 2012 kuni 2015 33%, perioodil 2015–2017 mõnevõrra taastudes (perioodi kasv 22%). Veini import on aastate lõikes kõikunud: võrreldes 2012. aastaga on koguline import kasvanud ca 11%, samas 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga on olnud langus ca 2%.

Nii õlle kui kange alkoholi importijate käive on vaatlusalusel perioodil tõusnud: õlle importijatel 2010. aastast 2016. aastani, kange alkoholi puhul 2010. aastast 2017. aastani. **Veini ja siidri importijate käive on olnud languses alates 2014. aastast.**

Importijad erinevad oluliselt puhaskasumi marginaali näitajate poolest (puhaskasumi marginaal), kus **õlle importijate puhaskasumi marginaal on perioodil 2010–2017 vahemikus 10%–13%, veini ja siidri importijatel ca 3–5% ja kange alkoholi importijatel ca 0–2%**. Seetõttu on nimetatud ettevõtete gruppidel erinev võimekus aktsiisipoliitika mõjudega kohanemiseks. Kange alkoholi importijad on oluliselt haavatavamad kui õlle, veini ning siidri importijad.

Kuigi kange alkoholi importijate käive on tõusnud, on 2017. aastaks puhaskasumi marginaal langenud 0.1%-ni, mis tähendab, et kange alkoholi importijad on tundlikud jätkuvatele aktsiisipoliitika muudatustele, kuivõrd aktsiisi absorbeerimiseks ettevõtetele puhver puudub.

Õlle importijate puhaskasumi marginaali väike langus on toimunud 2016. aastal, langedes 11.2%-lt 2015. aastal 10%-ni 2016. aastal. 2017. aasta näitaja on jäänud samale tasemele (10%).

Võrreldes teiste alkoholsete jookide impordiga tegelevate ettevõtetele on aktsiisipoliitika mõju veini ja siidri impordiga tegelevatele ettevõtetele olnud kõige väiksem.

Kui õlle ja kange alkoholi importijate puhaskasumi marginaal on languses (õllel alates 2010. aastast ja kangel alkoholil alates 2012. aastast), siis **veini ja siidri importijate puhaskasumi marginaal – olenemata vähenevatest impordimahtudest ja käibest – on kasvanud perioodil 2015–2017 2.8%-lt 5%-le.**

Kui teiste importijate puhul on töötajate koguarv 2017. aastal püsinud kas stabiilsena või olnud teatavas languses, siis kanget alkoholi importivate ettevõtete töötajate koguarv on vähenenud lausa kolmandiku ehk ca 250 töötaja võrra. 2014-2017 on importijatel kokku vähenenud töötajate arv ca 15% võrra.

³⁸ Rõhutame, et mitmed alkoholi importijad on samaaegselt ka tootjad. Andmete piiratuse tõttu ei olnud võimalik eristada vaid ettevõtete alkoholi importimisest tekkivat majandustulemit, mistõttu esineb osaline kattuvus tootjate ning importijate kategooriates.

Ölle importijate töötajate koguarv tõusis kuni 2016. aastani, **2017. aastal vähenes ca 1.6%. Kanget alkoholi importivate** ettevõtete töötajate koguarv tõusis samuti 2016. aastani, **2017 aastal vähenes ca 33%**, käsikäes kasumi vähenemisega. **Veini ja siidrit importivate** ettevõtete töötajate koguarv tõusis 2014. aastani, 2015. aastast on töötajate arv vähenenud.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika tubakatoodete importijaid?

Sigaretide, mis moodustavad valdava osa tubakatoodetest, **import on olnud Statistikaameti statistikatöö „Väliskaubandus“ järgi koguselisel languses alates 2016. aastast** (langus 2016. ja 2017. aasta võrdluses ca 6%). Aastatel 2014–2017 on tubakatoodete importijate käive aasta-aastalt kasvanud ja seda vähenevatest impordimahtudest sõltumata ka 2017. aastal.

Vastupidiselt tubakatoodete importijate käibekasvule on puhaskasumi marginaal langenud 2017. aastaks juba miinusesse (-0,1%). Viimase kolme aasta kasumimarginaalid on sisuliselt olnud nullis, aktsiiside tõusu absorbeerimine on osutunud importijatel keeruliseks.

Tubakatoodete importijate puhaskasumi marginaal on languses alates 2013. aastast, 2017. aastal oli ettevõtete kahjum kokku 100 000 eurot. Tubakatoodete importijaid tervikuna iseloomustab madal kasumlikkus: puhaskasumi marginaal jääb vaadeldaval perioodil vahemikku -0.2% (2010. aastal) kuni 0,7%, olles vaid kahel aastal (2011-2012) veidi kõrgem (1,7-2.4%).

Kooskõlas madalate puhaskasumi marginaalidega on **tubakatooteid importivate ettevõtte arv on pea igal aastal vähenenud ühe ettevõtte võrra ehk ca 9% aastas.**

Töötajate arv vaadeldud ettevõtetes on aasta-aastalt kõikunud ning puudub selge seos tubakaaktsiisi muutustega.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika alkoholi ja tubaka jaemüüjaid?

Spetsialiseerimata kauplused

Spetsialiseerimata kauplused on kauplused, kus lisaks alkoholile ja tubakale müüakse üldjuhul ka toiduaineid ja tarbekaupu.

Spetsialiseerimata kaupluste käive on perioodil 2010–2017 stabiilselt kasvanud, kusjuures müügitulu alkoholi- ja tubakatoodetest moodustab sellistes kauplustes keskmiselt 18,5%.

Kuigi tubakatoodete müügi käive kasvas 2017. aastani, on alates 2015. aastast on nähtav alkoholimüügist teenitava käibe aeglane langus. Vastavalt jaekettide andmetele (peatükk 4.1.3.5) on **alkoholimüügi kogused võrreldes 2016. aastaga 2017. aastaks vähenenud ca 15%**, mis on kooskõlas müügitulu vähenemisega. Kuigi 2018. aasta kohta ei ole ettevõtete majandusnäitajad uuringu läbiviimise ajal veel kättesaadavad, toimus **jaekettide andmetel oluline langus 2018. aastal – kokku ligi 30% võrreldes 2016. aastaga.**

Jaekettidega hinnangul³⁹ on alkoholi müügi koguste vähenemine aktsiisipoliitika vahetu mõju nii Eesti põhja- kui ka lõunapiiril. Vastavat tähelepanekut põhjapiiri osas toetavad mõnevõrra ka andmed Soome turistide arvu vähenemisest vaatlusalusel perioodil ning Soome turistide poolt tehtud kulutuste vähenemine (peatükk 4.1.3.3.). Eesti lõunapiiri osas toetavad tähelepanekut nii Lätis sooritatud kaardimaksete käibe kasv (peatükk 4.1.3.2.) kui ka lühiajaliste piiriületuste kasv (peatükk 4.1.3.4.).

Erinevalt käibest on kasumlikkus olnud kõikuv, puhaskasumi marginaal on perioodil 2010–2017 jäänud vahemikku 0.8% (2011. aastal) kuni 2% (2017. aastal). **2017. aastal teeniti vaatlusaluse perioodi (2010–2017) suurim kasum.** Samas kasumi osas ei ole eristatav alkoholi- ja tubakamüügist tulenev kasum.

³⁹ Uuringu raames läbiviidud intervjuude alusel.

Kuigi alkoholi müügikogused on kahanenud ja ettevõtjate hinnangul on marginaale vähendatud, on spetsialiseerumata jaekaubanduse ettevõtted näidanud kogu perioodi vältel head majandustulemust. 2017. aasta käive ja kasum on perioodi suurimad.

Samas tuleb arvestada, et olulisem indikatiivne langus alkoholi müügiimahtudes on toimunud 2018. aastal. Selle mõju hetkel kättesaadavates majandustulemutes ei ole veel nähtav.

Spetsialiseerumata kaupluste arv, kus müüakse ka tubakat ja alkoholi, on alates 2014. aastast vähenenud (2017. aastaks on vähenemine võrreldes 2014. aastaga ca 10%). Töötajate arv kasvas 2016. aastani, **töötajate arv hakkas kahanema alles 2017. aastal.**

Lätiga piirnevates maakondades on vähenemine märgatav just kaupluste puhul, kus töötab alla 20 töötaja. Sealjuures on töötajate arvu vähenemine sellistes kauplustes nähtav pikaajalise trendina kogu vaatlusalusel perioodil (2010 kuni 2017), olles 2017. aastaks vähenenud ca 35%. Vastav trend ei ole vahetult seostatav aktsiisitõusudega. Enim on vähenenud selliste kaupluste puhul töötajate arv Võru maakonnas. Siin võib eksisteerida mõningane aktsiisipoliitika mõju, kuid ka vastavalt jaekettidega läbiviidud intervjuudele on tegemist struktuurse muutusega (kontsentreerumine suurematesse kauplustesse, automatiseerumine, regionaalne rahvastiku vähenemine).

Piiriäärsete maakondade alkoholi ja tubaka jaemüügiga tegelevate üle 20 töötajaga ettevõtte töötajate arv kasvab stabiilselt. Alla 20 töötajaga kaupluste puhul on töötajate kahanemine 2010-2015 piiriäärsetes maakondades liikunud Eesti keskmises tempos (ca -2% aastas), kuid 2015-2017 on sealne kahanemine oluliselt kiirenenud, mh ka võrreldes Eesti keskmise kahanemisega (vastavalt -16% ning -8%).

Spetsialiseeritud kauplused

Spetsialiseeritud kauplusteks võib pidada kauplusi, mis on keskendunud alkoholi- ja tubakatoodete müügile ja mille müügikäibest valdav osa on seotud alkoholi- ja tubakatoodete müügiga.

Aastal 2015. on toimunud käibes tuntav 13% langus, sealt edasi 2015-2017 on olnud spetsialiseeritud kaupluste müügikäive stabiilne.

Alkoholi aktsiisitõusud on spetsialiseeritud kauplusi oluliselt mõjutanud – nii 2015. kui 2017. aastal teeniti kahjumit.

Spetsialiseeritud kauplusi iseloomustab ka ajalooliselt madal puhaskasumi marginaal – vahemikus - 2.3% (2015. aastal) ja 2.7% (2012. aastal). Seega on spetsialiseeritud kauplused haavatavad aktsiisimuudatuste osas.

Kaupluste arv on vähenenud aasta-aastalt ca 1–2 kauplust alates 2011. aastast, samas on 2017. aastal juurde tulnud 2 kauplust. Töötajate arv on vähenenud alates 2014. aastast, kuid mitte proportsionaalselt käibelangusega.

4.2. Kütuse aktsiis – ettevõtete majandustegevuse analüüs

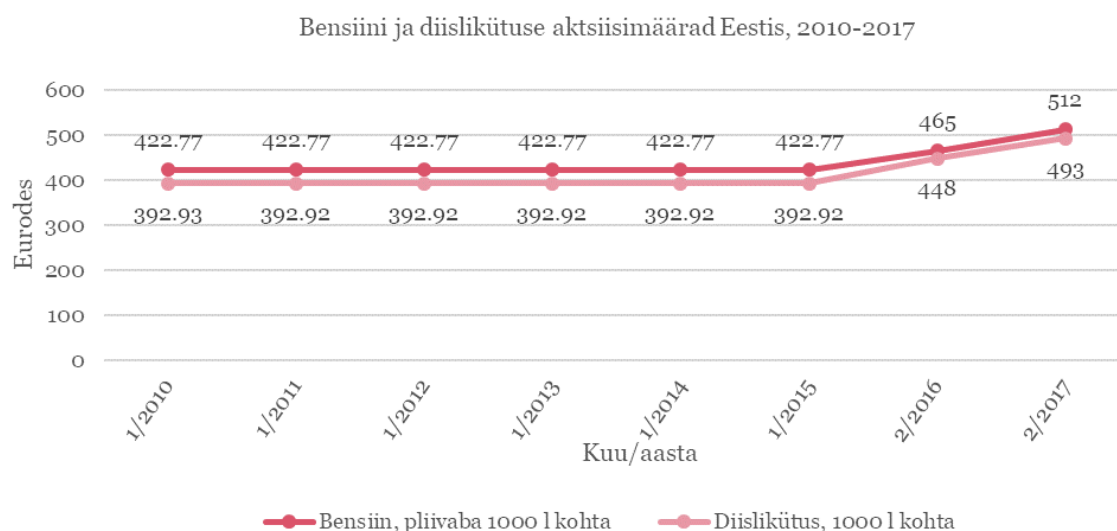
Kütuse aktsiisist meie hüpoteesi järgi vahetult mõjutatud ettevõtete majandustegevuse analüüsil lähtume jaotusest aktsiisikauba **importijad, jaemüüjad, kütust vahetult sisendina kasutavad sektorid**. Kuivõrd mootorikütuseid olulises mahus Eestis ei toodeta, ei kuulu tootjad vaatluse alla. Mootorikütust sisendina kasutavatest sektoritest on vaatluse all **maanteetransport**, kuivõrd kütuse kulu kogukuludest on vastavas sektoris kõige suurema osakaaluga⁴⁰. Sealjuures, jättes välja kodumajapidamiste poolt diisli tarbimise, moodustab maanteetranspordi sektori tarbitud diislikütus 2017. aasta seisuga ligi poole tarbitud diislikütuse kogusest (46.6%).⁴¹ Kodumajapidamistes tarbitud bensiin moodustab valdava osa bensiini tarbimisest (2017. aasta seisuga 73%)⁴¹. Seega on oodatavalt bensiini aktsiisimuudatustel mõju pigem kodumajapidamistele ja diislikütuste aktsiisimuudatustel diislikütust sisendina kasutavatele ettevõtetele. Tervikuna mõjutavad aktsiisimuudatused diislikütuse ja bensiini osas ettevõtteid, mis tegelevad kütuse impordi ja jaemüügiga.

4.2.1. Kütuse aktsiisimäärade muudatused

Ettevõtete majandustegevuse analüüsi fookuses on ettevõtted, mis on vahetult mõjutatud aktsiisikaupade aktsiisipoliitika muudatustest. Selleks, et saada täpsem ülevaade nimetatud mõjuri hetkeolukorrast ning kohaldatud aktsiisi muudatustest mootorikütustele, oleme koostanud kokkuvõtte vastavate aktsiisikaupade aktsiisimuudatustest aastatel 2010–2017. Antud perioodi kuulub ka piirikaubanduse aktiveerumise eelne aeg, et illustreerida aktsiisimuutuste varasemat kasvutempot.

Kuivõrd antud uuring on vahetult seotud piirikaubandusega nii Soome-Eesti suunal kui ka Eesti-Läti suunal, on illustreeriva infona toodud diislikütuse ja bensiini ajaloolised (periood 2010–2017) aktsiisimäärade muudatused ka Soomes ja Lätis.

Naaberriikide kaasamine aktsiisimäärade muudatuste ülevaatesse annab täpsema pildi aktsiisimäärade ning regioonis valitsevast trendist. Suured aktsiisimäärade erinevused võivad omada märkimisväärset mõju piiriülesele kaubandusele ning seeläbi majanduskeskkonnale üldisemalt.⁴² Riigil on seega aktsiisimäärade tõstmisel oluline silmas pidada ka naaberriikide aktsiisipoliitikat, et arvestada tarbijate võimalike käitumisharjumuste muutusega ning seeläbi ka potentsiaalsete maksulaekumiste muutuste ning võimaliku kaasneva mõjuga majanduskeskkonnale.

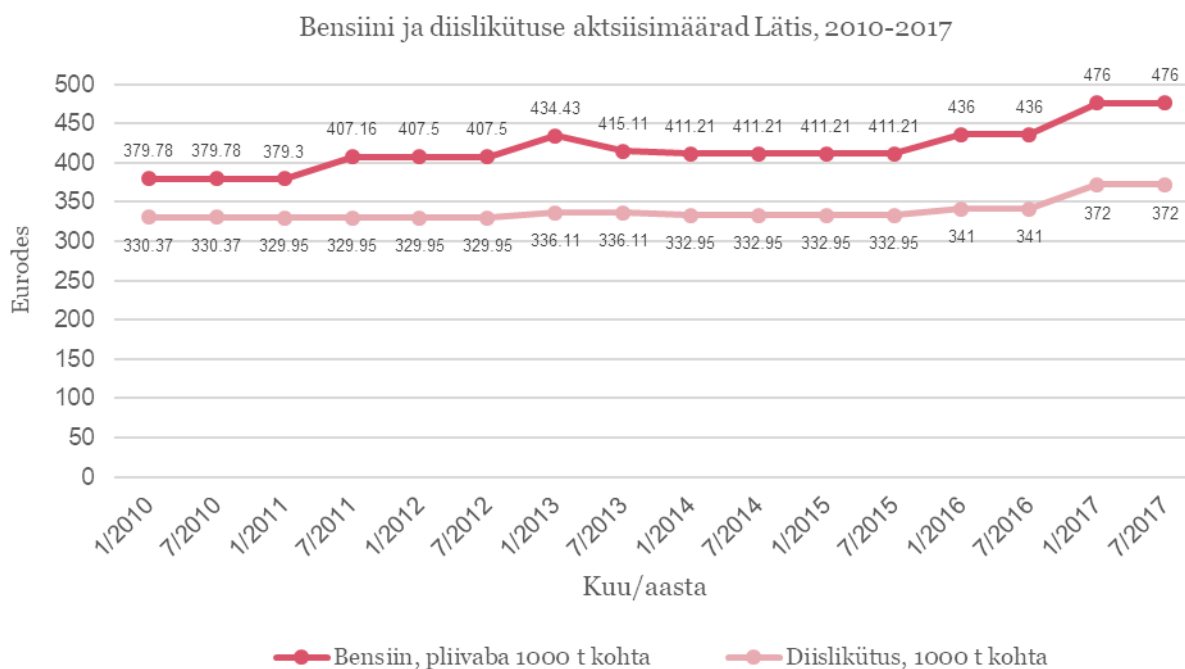
Joonis 93. Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad Eestis 2010–2017. Allikas: Maksu- ja Tolliamet

⁴⁰ Statistikaameti andmed 2017. aasta kohta. EM001: ettevõtte tulud, kulud ja kasum.

⁴¹ Statistikaameti andmed 2017. aasta kohta. FE062: kütuste tarbimine aasta, tegevusala ja kütuse liigi lõikes.

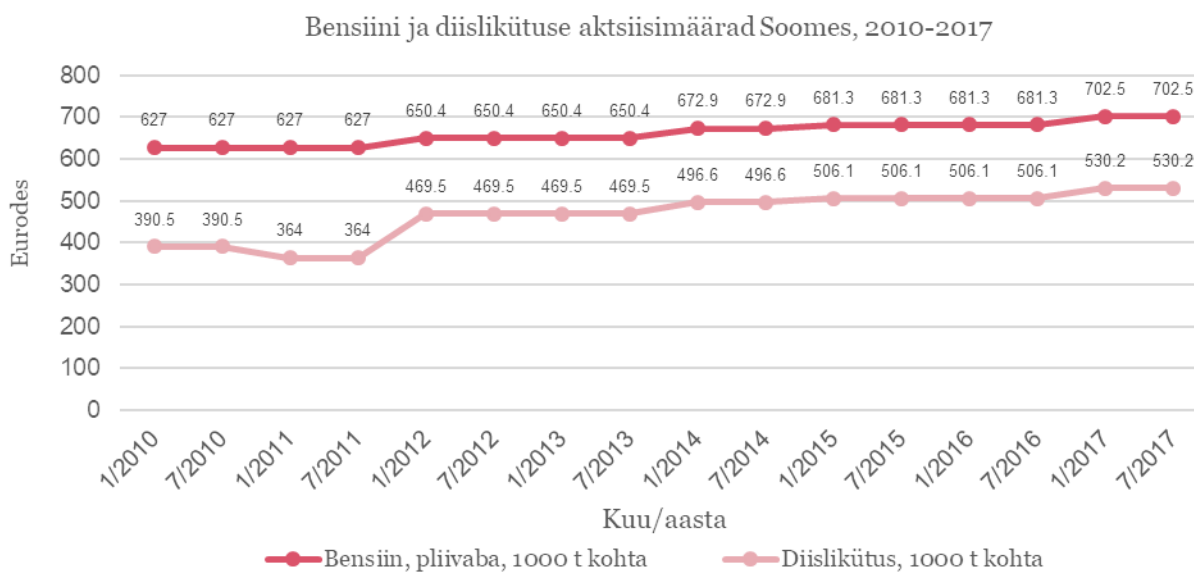
⁴² OECD (2018), Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Policy Issues, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ctt-2018-en>.

Eestis on vaatlusperioodil olnud bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad muutumatud 2016. aastani, mil aktsiisimäärasid tõsteti vastavalt 10,0% ning 14,0% (Joonis 93). Vaatlusperioodil on aktsiisimäärad tõusnud kokkuvõttes vastavalt 21,1% ning 25,5%.

Joonis 94. Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad Lätis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Lätis on vaatlusperioodil nii bensiini- kui diislikütuse aktsiisimäärasid muudetud sagedamini kui Eestis, kuid korraga üldiselt väiksemal määral (Joonis 94). Viimastel aastatel (2015–2017) on aktsiisimäärasid tõstetud aga suuremas mahus (vastavalt 6,0% ning 2,4% ja 9,2% ning 9,1%). Kokkuvõttelult on vaatlusperioodil bensiiniaktsiis tõusnud 25,3% ning diislikütuse aktsiis 12,6%. Läti puhul joonistub Eesti ja Soomega võrreldes välja selge erinevus, kuna bensiiniaktsiisi on tõstetud märkimisväärselt rohkem kui diislikütuse aktsiis.

Joonis 95. Bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärad Soomes 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Soomes on vaatlusperioodil bensiini ja diislikütuse aktsiisimäärasid tõstetud vastavalt 12,0% ning 35,9%. Ajalooliselt on aktsiiside kasvutempo olnud ühtlane, ühe suurema erandiga – 2010. aastal langetati diislikütuse aktsiisi 6,8% ning järgneval, 2011. aastal, tõsteti diislikütuse aktsiisi korraga 29,0% (364 eurolt 469,5 eurole) (Joonis 95).

Tabel 62. Eesti, Soome ja Läti aktsiisimäärade võrdlus aastatel 2010 ning 2017, võttes baastasemeks (100%) Eesti aktsiisimäära. Allikas: Euroopa Komisjon, PwC

	Soome, Bensiin 1000 t	Läti, Bensiin 1000 t	Soome, Diislikütus 1000 t	Läti, Diislikütus 1000 t
Aktsiimäärad 2010, Eesti = 100%	148,3%	89,8%	99,4%	84,1%
Aktsiimäärad 2017, Eesti = 100%	137,2%	93,0%	107,5%	75,5%

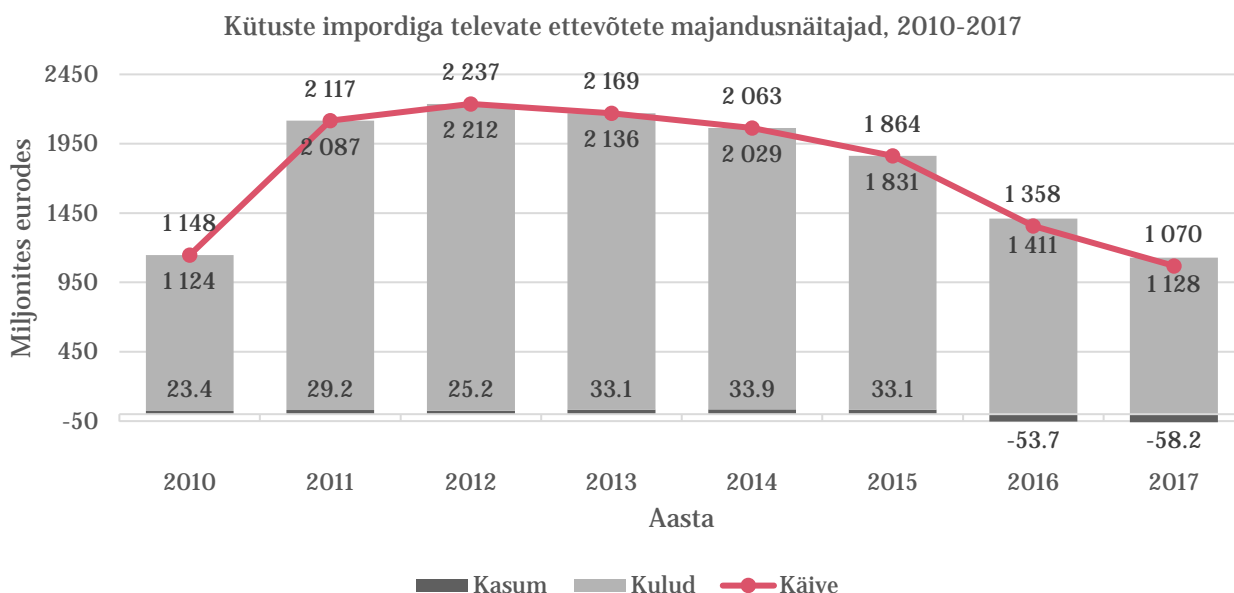
Need aktsiisimäärade muutused on osaliselt mõjutanud Eesti positsiooni kolme riigi kütuseaktsiisi maastikul. Kui vaadelda 2010. aasta ning 2017. aasta aktsiisimäärasid olukorras, kus Eesti aktsiisimäärad on baastasemeteks (100%) ning võrrelda neid Läti ja Soome aktsiisimääradega leiame (Tabel 62), et aktsiisimäärade vahe Soomega on aastate lõikes bensiini aktsiisi poolest vähenenud (148,3% vs 137,2%), kuid diislikütuse poolest suurenenud (99,4% vs 107,5%). Kui 2010. aastal oli Eestis diislikütuse aktsiisimäär veidi kõrgem kui Soomes, siis 2017. aastal on diislikütuse aktsiisimäär Soomes 7,5% kõrgem. Võrdluses Lätiga on näha, et vahe bensiini aktsiisi puhul on vähenenud (89,8% vs 93%), st Läti on aktsiisi tõstnud suuremas mahus kui Eesti. Diislikütuse aktsiisi puhul väljendub andmetest, et aktsiisimäära vahe on suurenenud (84,1% vs 75,5%), mis indikeerib Eesti on diislikütuse aktsiisi tõstnud aeglasemalt kui Soome, kuid märgatavalt kiiremini kui Läti.

4.2.2. Ettevõtete majandusnäitajad

Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise ja analüüsi meetodika on toodud aruande lisades (Lisa 4. Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise meetodika, analüüsi aluseks olevate andmete kvaliteet, kaalumise ja imputeerimise mõju).

4.2.2.1. Kütuste importijad

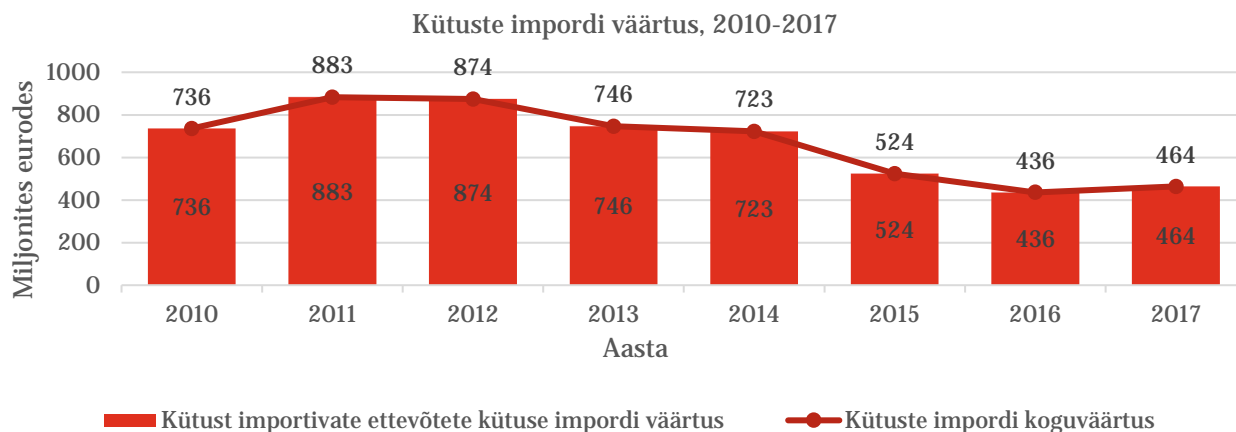
Kütuste importijate puhul on vaatluse all need importijad, mis on importinud kütust regulaarselt. Statistikaameti kaupade väliskaubanduse andmete alusel leidsime ettevõtteid, mille impordist olulise osa moodustavad aktsiisikaubad ja mis on aktsiisikaupu importinud püsivalt vaatlusalusel perioodil: kütuse importijad, mis on importinud kütust vaatlusalusel perioodil vähemalt 2 aastat (välistab ettevõtjad, mis on impordinud juhuslikult 1 korral). Lähenemise eesmärk oli keskenduda nendele ettevõtetele, mille puhul ei ole kütuse import olnud juhuslik ehk mille puhul võib seda pidada nõ ariliseks põhitegevuseks.

Joonis 96. Kütuste impordiga tegelevate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 63. Kütuseid importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal. Allikas: Statistikaamet, PwC

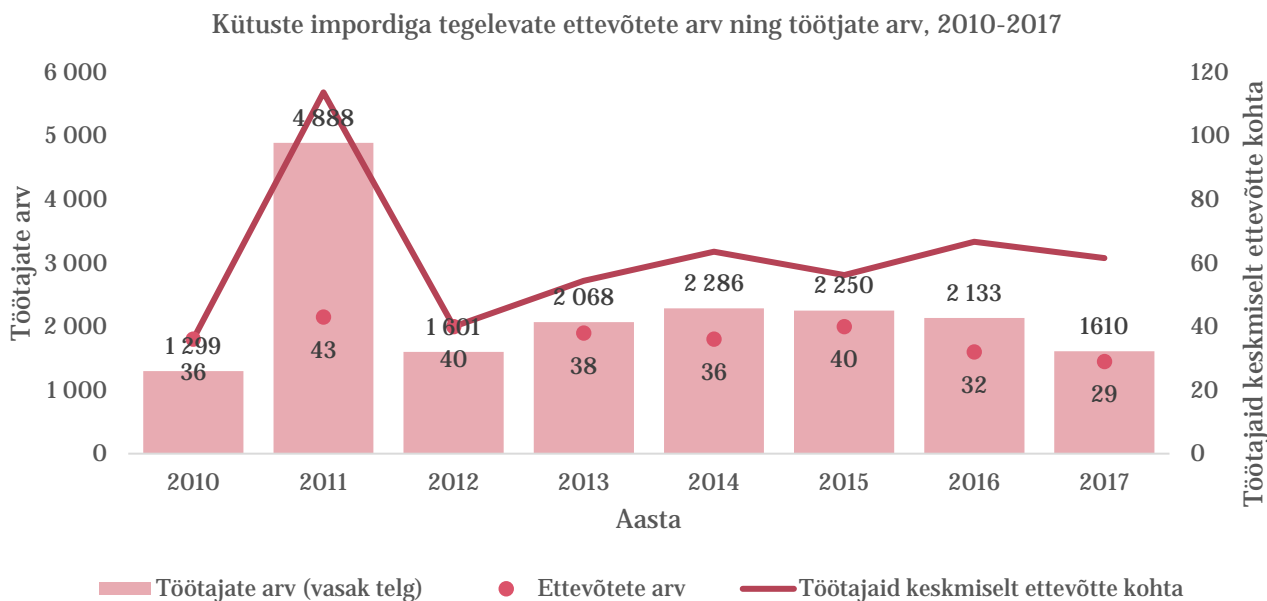
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kütuseid importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal	2,0%	1,4%	1,1%	1,5%	1,6%	1,8%	-4,0%	-5,4%

Joonis 97. Kütuste impordi väärtus aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Alates 2013. aastast on märgata kütust importivate ettevõtete müügitulude kahanemistrendi (Joonis 96). Sellest ajast saadik on nende ettevõtete müügitulud vähenenud rohkem kui 50% võrra. Aktsiisipoliitika mõju võib esialgu aga välistada, kuna aktsiisimäärasid tõsteti esmakordselt alles 2016. aastal. Impordi väärtuse ja müügitulude vähenemine (Joonis 97) võib aga olla põhjustatud asjaolust, et 2014. aasta lõpus naftahinnad langesid. **Kütust importivate ettevõtete puhaskasumi marginaal oli aastail 2010–2015 küllaltki stabiilne (umbes 1,5%). Alates 2016. aastast aga kannatasid ettevõtted kahjumit,** mille põhjus võis olla aktsiisimäärade tõstmine. 2016. aasta veebruaris tõsteti aktsiisimäärasid bensiinil 10% võrra ja diislikütusel 14% võrra, mis põhjustas kütuse importijatele esmalt 53,7 miljoni euro suuruse kahjumi ja 2017. aastal 58,2 miljonit eurot kahjumit. Nimetatud aktsiisimäärade muudatused peegelduvad kütuseimportijate kasumi ja kulude struktuuris. **2016. aastal ületasid kulud müügitulusid, mille tulemus oli -4% puhaskahjumit. Siiski tuleb märkida, et kahjum olid osaliselt tingitud ka investeeringutest,** mis olid 2016. aastal 230% võrra suuremad kui eelnenud aastal ja 2017. aastal suurenesid need veel 115% võrra. Sarnaselt ettevõtete müügituludele vähenes ka kütuseimpordi väärtus 2012. aastast alates, kuid 2017. aastal trend pöördus taas.

Analüüsidest kõnealuste ettevõtete turustruktuuri ja tööhõivet võib märkida, et **ettevõtete arv on kõikunud 29 (2017) ja 43 (2011) vahel (Joonis 98).** See tähendab, et vaadeldaval perioodil oli täheldatav kahanev trend, mille põhjuseks võivad olla kas liitumised ja omandamised turul või kütuseimportijate majandusliku suutlikkuse vähenemine üldiselt. Kõige kõrgem oli tööhõive 2011. aastal, kui töötajaid oli 4888. See arv võib olla aga erind ja tingitud teatud välismõjudest, mida antud analüüsis ei käsitletud. Vaadeldaval perioodil oli töötajaid ühe ettevõtte kohta keskmiselt 62. Madalaim oli näitaja (36 töötajat) 2010. aastal ja kõrgeim (114 töötajat) 2011. aastal. Kütust importivate ettevõtete eripära on suur tööjõu tootlikkus ühe töötaja kohta, mis vaheldus 433 tuhandest eurost 2011. aastal 1397,2 tuhande euroni 2012. aastal. 2017. aastal oli tööjõu tootlikkus aga 664,4 tuhat eurot ühe töötaja kohta. Võrreldes nelja eelneva aastaga jäi arv aastail 2016–2017 üldiselt madalaks ning põhjuseks võib olla rangem aktsiisipoliitika.

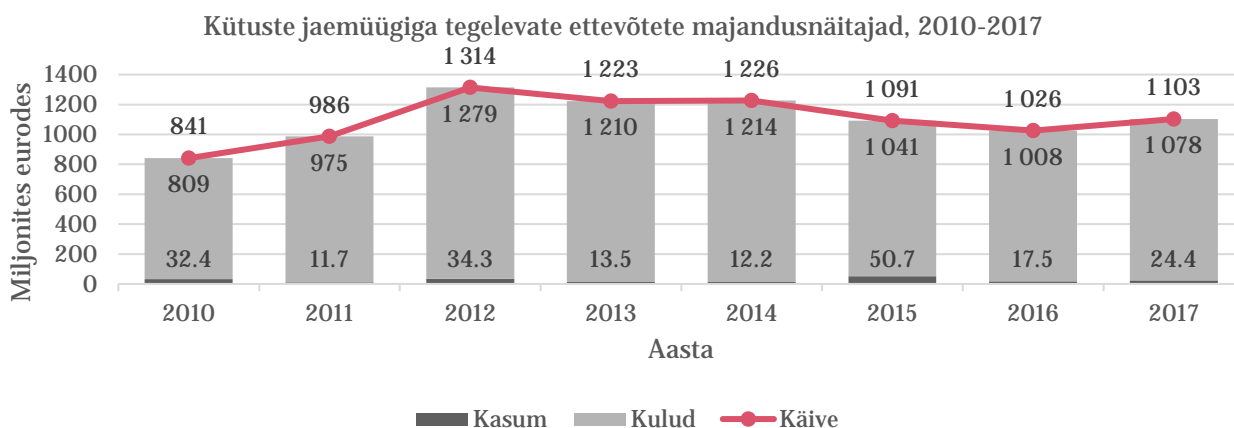
Joonis 98. Kütuseid importivate ettevõtete arv ning nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Tabel 64. Kütuseid importivate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	36	114	40	54	64	56	67	62
Ettevõtete arv	36	43	40	38	36	40	32	29
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	883,6	433,0	1397,2	1048,8	902,5	828,4	636,5	664,4

4.2.2.2. Kütuse jaemüüjad

Analüüsitava kütuse jaemüüjate valimisse kuuluvad kõik vastaval aastal tegutsenud ettevõtted, mille põhitegevusala oli G47.3.0 - Mootorikütuse jaemüük spetsialiseeritud kauplustes. TegutsEVaks loeti ettevõtte, mille aasta müügitulu oli vähemalt 1000 eurot ja mis ei olnud likvideerimisel.

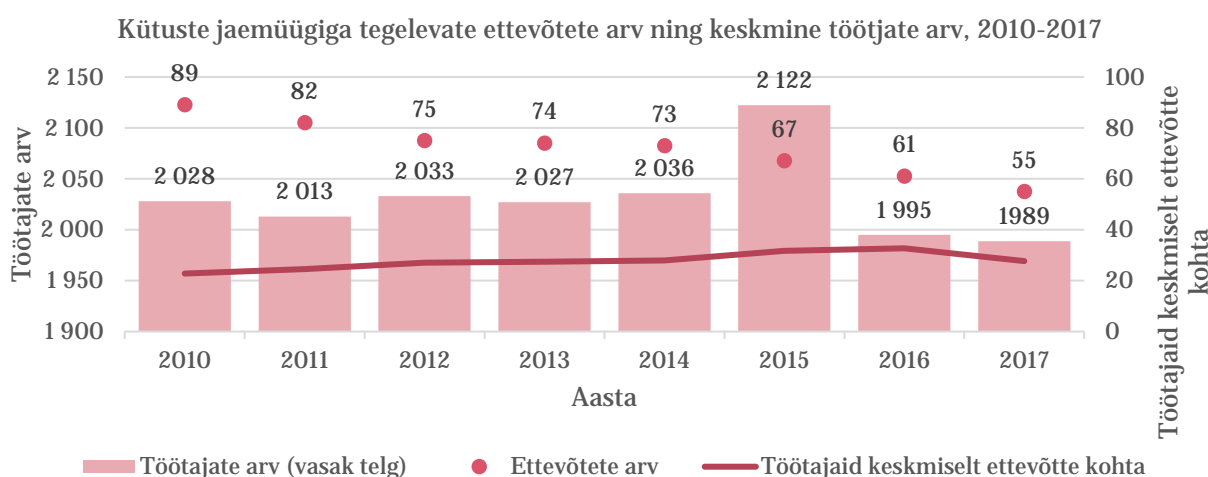
Joonis 99. Kütuste jaemüügiga tegelevate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010-2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 65. Kütuste jaemüügiga tegelevate ettevõtete puhaskasumi marginaal. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kütuste jaemüügiga tegelevate ettevõtete puhaskasumi marginaal	3,8%	1,2%	2,6%	1,1%	1,0%	4,6%	1,7%	2,2%

Kütuse jaemüüjate müügitulud kahanesid alates 2013. aastast (Joonis 99), mis sarnaselt kütuseimportijate olukorrale võib olla tingitud langevatest naftahindadest. Aastail 2012–2016 kahanesid kütuse jaemüüjate müügitulud 21,9% võrra, kuid 2017. aastal trend pöördus ja tulud hakkasid taas kasvama hoolimata aktsiisimäärade tõusmisest. Tulevikus on näha, kas tegu on erandliku olukorraga või suudetakse selles suunas jätkata. Puhaskasumi marginaal kõikus 1% (2014) ja 4,6% (2015) vahel.

Turustruktuuri ja tööhõive analüüsi põhjal on näha ettevõtete arvu langustrendi – arv vähenes 89 ettevõttelt 2010. aastal 55 ettevõttele 2017. aastal (38% langus) (Joonis 100). Põhjuseks on tõenäoliselt liitumised ja omandamised turul, sest tööhõive ei ole ettevõtete arvuga proportsionaalselt kahanenud. Samuti kahanes arv peamiselt vähema kui 20 töötajaga ettevõtete arvelt (selliseid ettevõtteid oli 2017. aastal 30 vähem kui 2012. aastal) ja ettevõtete arv on vähenenud sujuvalt juba enne aktsiisitõuse 2016. ja 2017. aastal. Kütuse jaemüüjatel on võrdlemisi hea tööjõu tootlikkus, keskmiselt 542,4 tuhat eurot ühe töötaja kohta. Näib, et rangem aktsiisipoliitika ei ole kütuse jaemüüjaid hetkel veel mõjutanud ning nende suutlikkus on pigem seotud üleilmsete trendidega naftaturul.

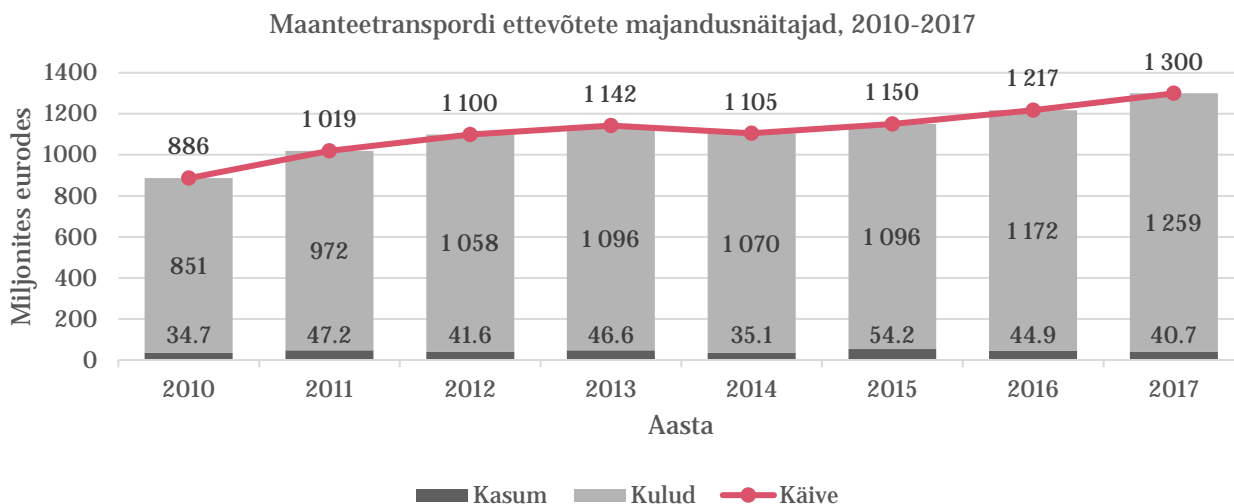
Joonis 100. Kütuste jaemüügiga tegelevate ettevõtte arv ning nende tööhõive aastatel 2010-2017. Allikas: Statistikaamet, PwC

Tabel 66. Kütuste jaemüügiga tegelevate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet, PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	23	25	27	27	28	32	33	28
Ettevõtete arv	89	82	75	74	73	67	61	55
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	414,7	490,0	646,2	603,4	602,1	514,3	514,1	554,5

4.2.2.3. Maanteetranspordi sektori ettevõtted

Selles peatükis analüüsitav tegevusala (H49.4.1 - Kaubavedu maanteel) valiti välja koostöös Tellijaga, oluliseks otsustusalususeks oli sektori poolt tarbitava mootorikütuse osatähtsus kogu tarbimisest (v.a leibkonnad).

Joonis 101. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtete majandusnäitajad aastatel 2010–2017 (miljonites eurodes). Allikas: Statistikaamet

Tabel 67. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtete puhaskasumi marginaal aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet, PwC kalkulasioonid

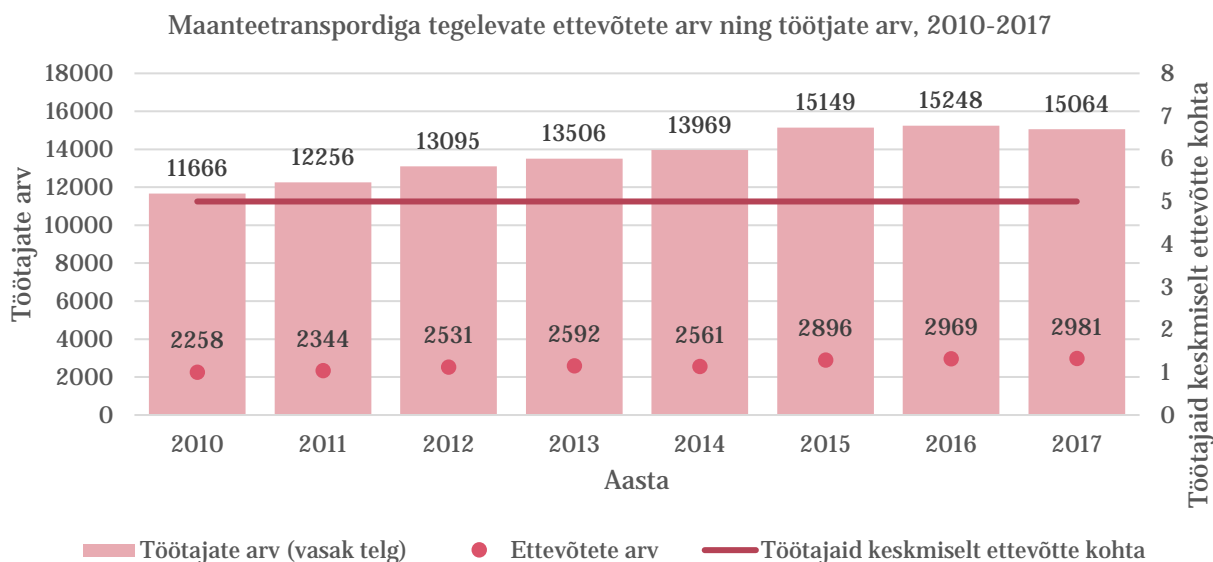
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Maanteetranspordi ettevõtete puhaskasumi marginaal	3,9%	4,6%	3,8%	4,1%	3,2%	4,7%	3,7%	3,1%

Kütuse (eelkõige diislikütuse) peamised kasutajad Eesti majanduses on veonduse tegevusala ettevõtted. Aastail 2011–2017 tegi veonduse ja laonduse sektor (Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori järgi H jagu) keskmiselt 42,1% kõigist väljaminekustest diislikütusele Eesti majanduses. Seega võib igasugune hinnatõus kütusehindades märkimisväärselt mõjutada selle tegevusala ettevõtete suutlikkust. Maanteetranspordi sektori majanduslikke näitajaid seoses aktsiisipoliitikaga hinnatakse kaupade maanteeveo andmete põhjal.

Maanteetranspordi sektori ettevõtete müügitulud kasvasid 2014. aastani, kuid siis kahanesid 3,3% võrra (Joonis 101). Põhjuseks võib olla naftahindade järsk kukkumine globaalsel turul, mis võimaldas kaubaveoettevõtetel oma hindu alandada ning seetõttu müügitulu vähenes mõnevõrra. **Järgmisel aastal trend aga pöördus ja praeguseni on kaupade maanteeveo ettevõtete käive kasvanud.** Puhaskasumi marginaal on olnud vahemikus 3,2–4,7% (vastavalt aastad 2017 ja 2015). **2015. aastal olid nii maanteetranspordi ettevõtete kui ka kütuse jaemüüjate puhaskasumi marginaalid rekordilised. 2016. ja 2017. aastal on ettevõtete puhaskasumi marginaalid mõnevõrra vähenenud, saavutades 2014. aasta taseme.** Kütuse aktsiisimäärade tõstmine ei ole veel ettevõtete majanduslikule suutlikkusele olulist kahjulikku mõju avaldanud. Võrreldes neid andmeid aga kütuse importijate näitajatega võib täheldada, et kütuseimportijad on aktsiisimäärade tõstmisest tekkinud kulud osaliselt enda kanda võtnud. Seetõttu ei ole maanteetranspordi sektori ettevõtted hinnatõusudest mõjutatud.

Maanteetranspordi sektori ettevõtete tööhõivet uurides selgub, et see on vaadeldaval perioodil stabiilselt kasvanud (Joonis 102). Töötajate arv kasvas 29,1% võrra 16 666 inimeselt 2010. aastal 15 064

inimeseni 2017. aastal. Töötajate arv kahanes aga 2017. aastal 1,2% võrra. Selle põhjuseks võib aga olla veoautojuhtide nappus viimastel aastatel terves Euroopas. Vaadeldaval perioodil on keskmine töötajate arv (5) ühe ettevõtte kohta jäänud muutumatuks. See näitab, et ettevõtete arv kasvas töötajate arvuga proportsionaalselt. Tööjõu tootlikkus, mis põhineb müügitulul ühe töötaja kohta, oli 2015. aastal 75,9 ja 2017. aastal 86,3 tuhat eurot töötaja kohta. Kõikumised on aga pigem tingitud majanduse struktuursetest trendidest ja käibe kõikumisest, mitte muutustest töömudelid või automatiseerimisest.

Joonis 102. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtte arv ning nende tööhõive aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet ja PwC

Tabel 68. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtete arv, keskmine töötajate arv ettevõtte kohta ning tööjõu tootlikkus. Allikas: Statistikaamet ja PwC

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Keskmine töötajate arv ettevõttes	5	5	5	5	5	5	5	5
Ettevõtete arv	2258	2344	2531	2592	2561	2896	2969	2981
Tööjõu tootlikkus (müügitulu tuhandetes eurodes töötaja kohta)	76,0	83,1	84,0	84,6	79,1	75,9	79,8	86,3

4.2.3. Täiendavad andmed

4.2.3.1. Ettevõtete toimlapõhine⁴³ analüüs Statistikaameti andmete alusel

Miks toimlapõhine analüüs?

Teoreetiliselt võime rangema aktsiisipoliitika kehtestamise tõttu eeldada, et analüüsitud aktsiisikaupade müük langeb Lätiga piirnevates maakondades (Pärnu, Viljandi, Valga ja Võru), kuna inimestel on võimalik minna Lätti, et osta odavamalt kütust, alkoholi ja tubakat. Lätiga piirnevatel aladel asuvate Eesti jaemüüjate võimalik müügikäibe vähenemine võib mõjutada negatiivselt tööturgu, ettevõtjate arvu ning kohalikku majandust üldiselt.

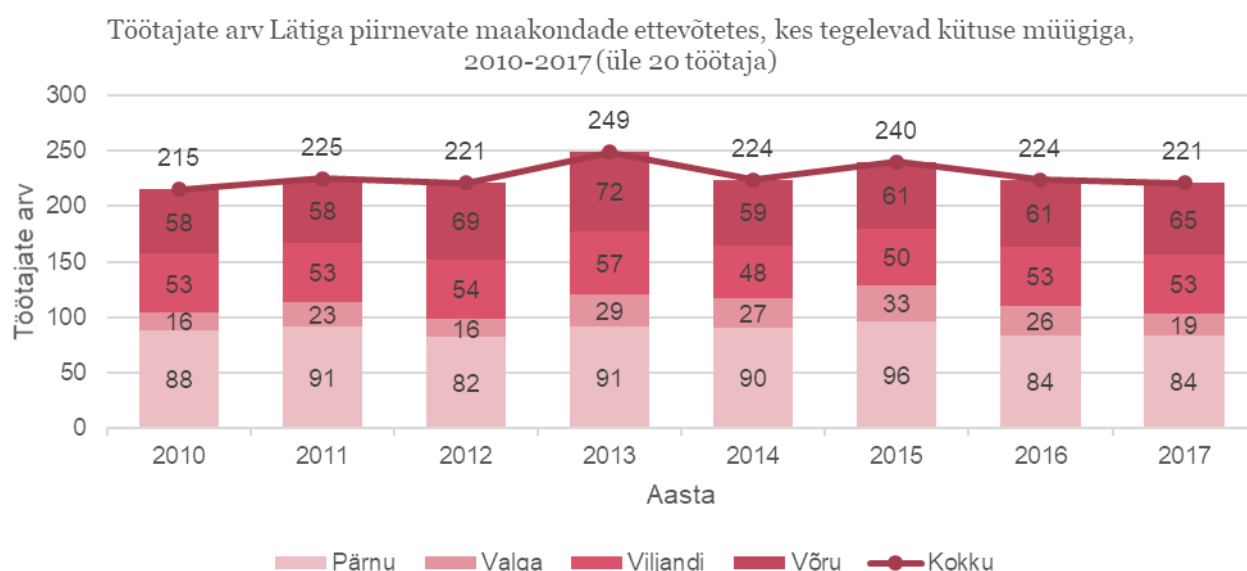
Seetõttu tuleb aktsiisipoliitika muudatuste järgsele Eesti ettevõtjate olukorrale lisaks analüüsida põhjalikumalt ka Lätiga piirnevaid regioone. Selle alapeatüki peamine eesmärk on analüüsida piirikaubanduse mõju tööhõivele Lõuna-Eesti ettevõtetes, mis tegelevad kütuse jaemüügiga.

Lõuna-Eestis tegutsevate ettevõtete hetkeolukorra analüüs põhineb tööhõive ja ettevõtete arvu muudatustel. Analüüsitud on kütuse jaekaubandusega tegelevaid ettevõtteid. Ettevõtted jagati kahte rühma: need, mis annavad tööd vähemalt 20 inimesele ning need, mis annavad tööd kuni 19 inimesele. Saadaolevate andmete tõttu hõlmab analüüs aastaid 2010–2017.

Tööhõive analüüsis kasutame Statistikaameti statistilisi andmeid (asukoht, töötajate arv). Toimla on majandusüksus, mis üldjuhul on hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kuhu on määratud töötama alaline personal.

Ülevaade

Lätiga piirnevates maakondades kütust müüvate keskmiste ja suurte ettevõtete tööhõive oli analüüsitud perioodil mõõdukalt kõikumine – suurim töötajate arv saavutati 2013. aastal, mil tööd anti 249 inimesele ning väikseim 2010. aastal, mil tööd anti 215 inimesele (Joonis 103). **Muutus oli kogu analüüsitud perioodil tagasihoidlik – tööhõive suurenes 2,8% (6 inimese võrra).**

Joonis 103. Töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes (vähemalt 20 töötajat), mis tegelevad kütuse müügiga, aastatel 2010–2017. Allikas: Statistikaamet.

⁴³ Toimla on majandusüksus, mis üldjuhul on hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kuhu on määratud töötama alaline personal. See tähendab, et ühe jaeketi üks kauplus on käsitletav toimlana. Toimlate andmebaasi moodustamise meetodika on toodud aruande lisades.

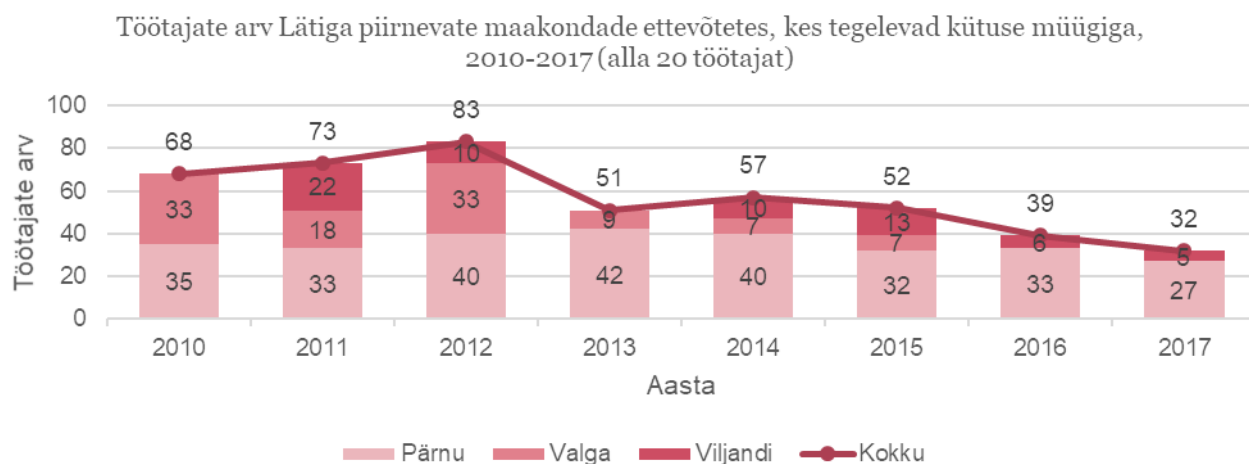
Kütuse jaemüügiga tegelevaid ettevõtteid analüüsid ei arvestatud aktiisipoliitika mõjusid kuni 2016. aastani, mil toimus esimene aktiisitõus. See tähendab, et kuni 2016. aastani täheldatud kõikumised on lihtsalt turul valitsevate trendide loomulik tulemus. Sellegipoolest vähenes tööhõive 2016. aastal 16 inimese võrra, mis ei olnud suurim täheldatud langus, kuid see võis olla põhjustatud rangemast aktiisipoliitikast ning suurenenud piirikaubandusest (muutused toimusid Pärnu ja Valga maakonnas). **Tööhõive langustrendi täheldati suurte jaemüüjate puhul üle kogu riigi: analüüsitud perioodi jooksul vähenes see 5,9%.**

Kütuse müügiga tegelevate ettevõtete keskmise tööhõive analüüsis ei tuvastatud analüüsitud perioodi lõikes palju muutusi. Kütuse jaemüüjate keskmine töötajate arv ettevõtte kohta on vähenenud üle kogu Eesti 0,5 võrra. Lätiga piirnevate maakondade puhul täheldati suurimaid muutusi Viljandis, kus töötajate arv ettevõtte kohta vähenes 1,5 võrra. Samas ei ole vähenenud Viljandi maakonna töötajate koguarv, mis näitab, et avati rohkem jaemüügikohti (nende arv kasvas 2017. aastal 9-lt 12-le).

Eeltoodust tulenevalt ei ole Lätiga piirnevates maakondades näha üle 20 töötajaga kütuse jaemüüjate puhul töötajate arvu vaates olulist aktiisipoliitika mõju.

Tabel 69. Lätiga piirnevate maakondade keskmine kütuse jaemüügiga tegelevate ettevõtete töötajate arv, (ettevõtted üle 20 töötajaga).⁴⁴ Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pärnu	5,2	5,1	4,6	5,1	5,0	5,3	4,7	4,7
Valga	3,2	3,3	3,2	3,6	3,9	4,1	3,7	3,8
Viljandi	5,9	5,9	6,0	5,7	5,3	5,0	4,4	4,4
Võru	6,4	6,4	7,7	8,0	7,4	6,8	6,1	5,9
Kokku (Eesti)	6,5	6,5	6,3	6,1	6,8	6,6	6,0	6,0

Joonis 104. Töötajate arv Lätiga piirnevate maakondade ettevõtetes, mis tegelevad kütuse müügiga, aastad 2010–2017. Allikas: Statistikaamet

Vähem kui 20 inimesele tööd andvate kütuse jaemüüjate puhul on trendid teistsugused (Joonis 104). Alates 2014. aastast on tööhõive olnud languses, mis on tõenäoliselt põhjustatud kasvavast turukontsentratsioonist ning suuremate jaekettide sooritatud omandamistest. Esimest ja olulisimat langust täheldati 2013. aastal, kui tööhõive vähenes 38,6%. Sarnaselt vähemalt 20 inimesele tööd andvate

⁴⁴ Ehkki analüüsi aluseks olevad ettevõtted värbavad vähemalt 20 töötajat, on keskmine töötajate arv ettevõtte kohta madalam, kuna töötajate arvud kuvatakse kaupluste asukoha-aadresside kaupa. Eesti-üleselt on iga vastava ettevõtte palgal vähemalt 20 töötajat.

ettevõtetega ei ole antud juhul kõikumised põhjustatud aktsiisimäärade muutumisest, vaid pigem turul aset leidnud struktuursetest muutustest, mille tulemusena on väiksemad jaemüügipunktid tähtsust kaotamas (kogu Eestis kahanes väikeste kütusemüügikohtade tööhõive 43,3%). **Aastal 2016, mil tõsteti aktsiisi, vähenes tööhõive 25,1%, mis võis olla pikaajaliste struktuursete trendide ja rangema aktsiisipoliitika kombineeritud tagajärg. Trend tugevnes 2017. aastal, mil tööhõive vähenes 32 inimeseni (-17,9%).**

Keskmine tööhõive ettevõtte kohta püsis üsna stabiilsena nii Lätiga piirnevates maakondades kui Eestis üldiselt. Suurimat muutust täheldati Viljandi maakonnas, kus töötajate arv ettevõtte kohta langes 5,5-lt 2011. aastal 2,5-ni aastal 2017, mis oli tööhõive järsu vähenemise tulemus (ettevõtete arv ei muutunud).

Aktiisipoliitika muudatustel on ka alla 20 töötajaga kütuse jaemüüjatele Lätiga piirnevates maakondades olnud mõnetine mõju. Samas leidis suurim langus töötajate arvus aset juba 2013. aastal, mil aktsiisipoliitika muudatusi veel ei toimunud ja seega aktsiisipoliitika mõju ei saanud avalduda.

Tabel 70. Lätiga piirnevate maakondade keskmine kütuse jaemüügiga tegelevate ettevõtete töötajate arv (ettevõtted alla 20 töötajaga). Allikas: Statistikaamet

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pärnu	5,8	6,6	6,7	7,0	6,7	5,3	5,5	5,4
Valga	5,5	3,6	5,5	2,3	1,4	2,4	-	-
Viljandi	-	5,5	5,0	-	3,3	4,3	2,0	2,5
Võru	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	5,9	5,5	6,0	5,5	4,9	4,8	5,1	5,3

4.2.3.2. Mootorikütuse müük maakondade lõikes

Miks mootorikütuse müük maakondade lõikes?

Selleks, et toetada Lätiga piirnevates jaekauplustes toimunud tööjõumuutuste analüüsi, uuriti ka kütuse jaemüügi andmeid ajavahemikus 2016–2018⁴⁵. Kuna 2018. aasta kohta on saadaval vaid esimese 11 kuu andmed, tehti ka teiste aastate kohta võrdlus 11 kuu andmetele toetudes. Vastav teave on maakondade lõikes kättesaadav alates 2016. aastast, mistõttu ei olnud võimalik vaadelda pikemat aegrida.

Ülevaade

Sarnaselt eelnevaga keskendub analüüs ka nüüd Pärnu, Valga, Viljandi ja Võru maakondadele.

Tabel 71. Kütuse jaemüügi muutus - 11 kuud 2016/2017 ning 2017/2018. Allikas: Maksu- ja Tolliameti andmetele tuginevad Eesti Vedelikütusevaru Agentuuri (OSPA) andmetabelid⁴⁶

	Bensiin		Diislikütus	
	2016/17	2017/18	2016/17	2017/18
Harju	-1,3%	-3,0%	0,7%	6,1%
Hiiu	-3,4%	1,4%	-1,9%	40,4%
Ida-Viru	-1,9%	-8,0%	2,9%	-8,0%

⁴⁵ Andmete kättesaadavusest tulenevalt oli kütus ainus aktsiisikaup, mida analüüsiti läbimüügi perspektiivist.

⁴⁶ Maksu- ja Tolliamet. (2019). OSPA andmetabelid. Andmed seisuga 14. veebruar <http://www.ospa.ee/tarbimine>

Järva	0,1%	-3,7%	2,5%	5,2%
Jõgeva	0,0%	-0,7%	1,4%	7,6%
Lääne	-5,8%	-21,0%	4,5%	-28,2%
Lääne–Viru	-3,4%	-0,2%	4,8%	23,0%
Pärnu	-4,6%	3,1%	-22,1%	10,0%
Põlva	1,0%	-15,6%	120,6%	-56,6%
Rapla	0,0%	-1,4%	-2,8%	6,3%
Saare	-0,7%	-3,2%	2,3%	5,4%
Tartu	-3,8%	-6,8%	0,3%	-12,4%
Valga	-10,6%	-15,9%	-24,4%	-3,7%
Viljandi	-0,2%	-5,1%	-2,3%	0,4%
Võru	0,0%	-2,5%	-2,0%	14,5%

Pärnu maakonnas vähenes bensiini jaemüük 2017. aastal 4,6%, kuid 2018. aastal kasvas 3,1%. Samas **kahanes** diislikütuse läbimüük 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga **järsult 22,1% võrra** (47 mln-lt liitritl 37 mln-ni). Järgmisel aastal tõusis **diislikütuse läbimüük 10%**. Ehk kui bensiini müügi volatiilsus on jäänud 5% sisse, **siis diislikütuse müük kahanes 2017. aastal oluliselt. Kuigi läbimüük järgmisel aastal taastus, ei jõudnud see eelnevaga võrdsele tasemele: 2018. aastal oli see 41 mln (11 kuud).**

Bensiini eratarbimine ei ole Pärnu maakonnas drastiliselt muutnud. Ilmselt tuleneb see asjaolust, et Pärnu maakond kui Eesti suurim maakond võtab enda alla ka suure maa-ala. Selgelt avaldab mõju peamiselt ettevõtete tarbitav diislikütus, sest Pärnu maakond jääb läbi Balti riikide kulgeva *Via Baltica* trassile. **Tõenäoliselt eelistavad veoettevõtted tankida Lätis. Kuna müük on 2018. aastal kasvanud, ei saa kindlalt järeleda, et aktsiisipoliitika mõjud on lõplikud. Mõjude täielikuks analüüsiks on vaja vaadelda pikemat perioodi.**

Valga maakonnas vähenes bensiini jaemüük 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga 10,6% ning 2018. aastal 15,9%. Diislikütuse müük **vähenes 2017. aastal peaaegu neljandiku võrra (24,4%) ning 2018. aastal veel 3,7%.** Võib arvata, et diislikütuse müük on langenud drastiliselt **tõenäoliselt Pärnu maakonnaga sarnastel põhjustel: ettevõtted eelistavad tankida pigem Lätis kui Eestis. See on siiski vaid esmaanalüüs – konkreetset põhjust saab leida täiendavate aastate löikes tehtud analüüside abil; samuti on vaja andmeid diisliõidukite üldisest tootlikkusest ning muid kvalitatiivseid andmeid.**

Bensiini tarbivad peamiselt tõenäoliselt üksikisikud. Erinevalt Pärnu maakonnast on Valgamaal tarbimine oluliselt vähenenud. Langus võib tuleneda sellest, et Valga maakond on üsna väike ning asub piiri lähedal. **Valga linn asub piiri ääres, mis tähendab, et eratarbijatel on äärmiselt lihtne minna Lätti bensiini järele.** Analüüsi saaks täpsustada pikema vaatlusperioodiga.

Viljandi maakonnas vähenes bensiini jaemüük aastatel 2017 ja 2018 vastavalt 0,2% ja 5,1%. Diislikütuse müük langes 2017. aastal 2,3%, kuid tõusis 2018. aastal 0,4%. Võrreldes teiste vaadeldud maakondadega jääb see palju enam tulu volatiilsuse tavapärastesse piiridesse, kuid peegeldab siiski läbimüügi vähenemist – eriti kuna langust oli märgata ka teistes maakondades, mis ei asu piiri lähedal.

Ka Võru maakonnas ei olnud bensiini jaemüügis ka 2017. aastal mingit muutust, kuid 2018. aastal vähenes see 2,5%. Diislikütuse müük vähenes 2017. aastal 2,0%, kuid kasvas 2018. aastal 14,5%. Selle konkreetset põhjust vajavad edasist analüüsi, näiteks paiknevad Valga maakond ja Võru maakond üksteise kõrval. Arvestades Valga maakonna kütusemüügi vähenemist võib eeldada, et ettevõtted ei tangi tingimata Lätis, vaid pigem Võru maakonnas. **Põlva maakonnas, mis asub Võru ja Tartu maakonna vahel, on diislikütuse müük kasvanud 120%. Võib oletada, et mõned transpordimarsruudid on ümber suunatud.** Edasiseks analüüsiks on vaja rohkem andmeid ning pikemat vaatlusperioodi.

Kokkuvõttes toimusid kõige drastilisemad muutused Pärnus ja Valgas. Mõlemas kohas on diislikütuse müük vähenenud ning kuigi Pärnu taastas osa müügist, on see Valgas endiselt languses. Lisaks vähenes Valgas oluliselt ka bensiini müük. Nagu eelnevalt öeldud, võib see olla tingitud aktsiisipoliitikast, kuid võib samuti olla mõjutatud infrastruktuuri muutustest.

4.2.3.3. Eesti ettevõtete kütusetarbimine väljaspool Eestit käibemaksutagastuste alusel

Miks hinnangud käibemaksutagastuste alusel?

Kütusemüügi ja -tarbimise muutusi piirikaubanduse tingimustes aitab kirjeldada ka Maksu- ja Tolliameti statistika aastate 2015–2017 kohta kütuse käibemaksutagastuse osas, sh Lätis ja Leedus Eesti ettevõtete poolt tasutud kütuse eest (eelduslikult peaaegselt diislikütuse kohta Statistikaameti tarbimisstatistika andmete järgi). Statistika annab teavet, kas tarbimises võib märgata muutusi, mis indikeerivad, et piirikaubanduse tulemusel on hakatud Eesti ettevõtete poolt enam Lätis ja Leedus tankima. Vaatlesime käibemaksutagastuste statistikat aastate 2015–2017 kohta, kuivõrd kütuse aktsiisitõusud leidsid aset 2016. ja 2017. aastal ning vastav periood annab võimaluse võrrelda olukorda enne aktsiisitõusu olukorraga pärast aktsiisitõusu (v.a 2018. aasta osas, mille andmed ei ole aruande kirjutamise hetkel kättesaadavad).

Ülevaade

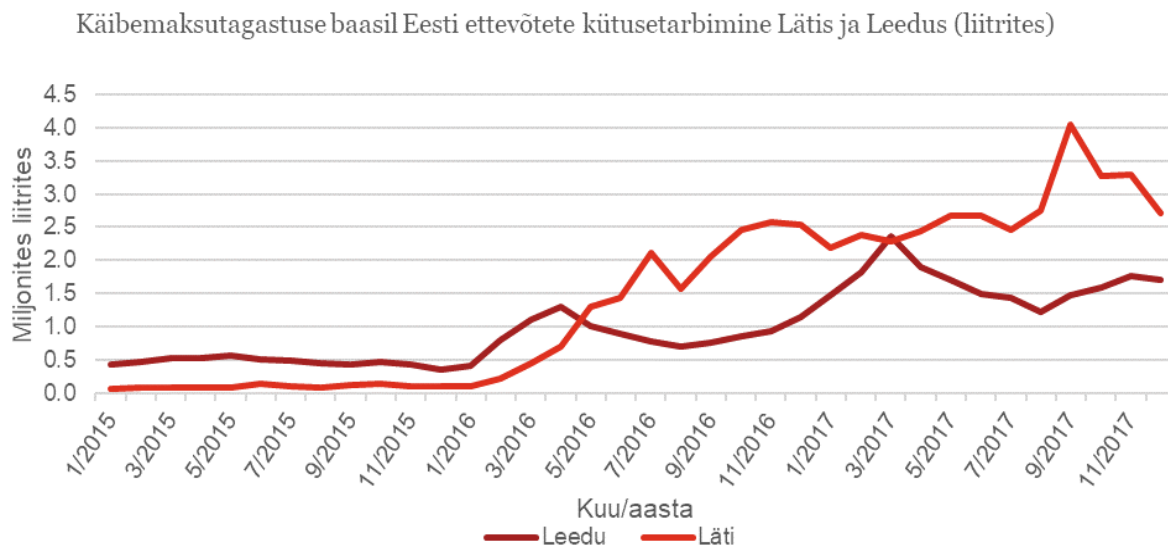
Käibemaksutagastuse alusel on nähtav, et perioodil 2015–2017 kuuluvad peamise välisriikide hulka, kus Eesti ettevõtted tangivad, püsivalt Leedu, Rootsi, Saksamaa ja Poola (Tabel 72).⁴⁷

Piirikaubanduse tingimustes lisandus mainitud neljalele riigile juba 2016. aastal **Läti, kus tangitud kütus moodustab 2017. aastal juba ligi kolmandiku (28%) kogu Eesti ettevõtete kütusetarbimisest väljaspool Eestit vastavate andmete alusel**. Sealjuures moodustas Lätis tangitud kütus 2015. aastal koguseliselt vaid 2%. Kuigi ajalooliselt on Leedu kuulunud riikide hulka, kus Eesti ettevõtted välisriikides tangivad, on Leedus tangitud kütuse osakaal sarnaselt Lätile tõusnud – **2017. aastaks moodustas Leedus tangitud kütus 17% kogu Eesti ettevõtete kütusetarbimisest väljaspool Eestit**. 2015. aastal oli see osakaal 8%. Hüppeline kasv nii Läti kui ka Leedu osas on nähtav ka alumisel joonisel (Joonis 105). Peamiselt Läti ja Leedu ulatusliku kasvu tulemusena katavad nimekirja esimesed viis riiki juba 73% kogu Eesti ettevõtete kütusetarbimisest väljaspool Eestit (Tabel 72).⁴⁷

Tabel 72. Eesti ettevõtete kütusetarbimine väljaspool Eestit käibemaksutagastuste alusel, liitrites, 2015-2017. Allikas: Maksu- ja Tolliamet⁴⁷

Top 5, 2015		Top 5, 2016		Top 5, 2017	
Rootsi	13 920 852	Läti	17 550 964	Läti	33 144 519
Saksamaa	9 373 904	Rootsi	14 203 921	Leedu	19 958 631
Poola	9 293 201	Saksamaa	10 895 126	Rootsi	13 681 778
Belgia	7 109 148	Leedu	10 691 164	Saksamaa	12 128 380
Leedu	5 691 181	Poola	8 141 611	Poola	8 647 881
Top 5 osakaal	63%	Top 5 osakaal	65%	Top 5 osakaal	73%

⁴⁷ Maksu- ja Tolliamet. Andmetabel „KY_VAT_REFUND_riikide lõikes“ Rahandusministeeriumi sisendandmete alusel; Maksu- ja Tolliamet. Andmetabel „All Weekly Oil Bulletins since January 2009“ Euroopa Komisjoni kütusehindade andmete alusel.

Joonis 105. Käibemaksutagastuse baasil Eesti ettevõtete kütusetarbimine Lätis ja Leedus (liitrites). Allikas: Maksu- ja Tolliamet ⁴⁷

Teiste riikide osas ei ole nähtav nii kiire ja järsk tõus – Eesti ettevõtete poolt tarbitud kogused on suurenenud võrreldes 2015. aastaga 2017. aastaks Saksamaal 29% ja Soomes 25%. Rootsis on kogused vähenenud 2%, Poolas vähenenud 7% ja Belgias vähenenud 12%. Ülejäänud riikide osakaal on väiksem kui 5% kogu tangitud kogustest.⁴⁷

Eeltoodut arvestades on Eesti ettevõtete poolt kütusetarbimise kasv nii Lätis kui ka Leedus otsene piirikaubanduse mõju, kuivõrd puudub objektiivne teisene alus tarbimise muutuse hüppeliseks kasvuks.

Lihtsustatult tähendab see, et kui mootorikütuse aktsiise ei oleks Eestis suurendatud 2016. ja 2017. aastal ja Lätis ning Leedus oleks Eesti ettevõtete tarbimine püsinud 2015. aasta tasemel, **oleks hüpoteetiliselt Lätis ja Leedus jäänud Eesti ettevõtetele tankimata 2016. aastal ca 21 miljonit liitrit kütust ja 2017. aastal ca 46 miljonit liitrit kütust (eelduslikult diislikütus, kuivõrd ettevõtted tarbivad peamiselt diislikütust ja leibkonnad bensiini). Antud kogused oleks eelduslikult tangitud Eestis. Võttes arvesse vastavalt 2016. ja 2017. aasta keskmist diislikütuse aktsiisi 1000 l kohta⁴⁸ ja eelnevalt toodud koguseid, jäi riigieelarvesse 2016. ja 2017. aastal laekumata kokku ca 32 miljonit eurot kütuseaktsiisi.** Samas tuleb arvestada, et tegelik laekumata jäänud aktsiis oli oluliselt suurem, kuivõrd ka teiste riikide transpordi ettevõtete kütusetarbimine (selle langus) Eestis mõjutab antud asjaolu.

Vastav tarbimise muutus Lätis ja Leedus näitab, et maanteetranspordi sektor oma rahvusvaheliste vedudega on korrigeerinud kulusid tankimispunkte revideerides, seega maanteetranspordi sektorile on oodatavalt olnud kütuse aktsiiside mõju vähene. Vastupidiselt on mõju oodatavalt oluliselt suurem siinkohal Eesti kütuse jaemüüjatele.

⁴⁸ Kuivõrd aktsiisi tõsteti 2016. aastal 1. veebruaril, on aasta keskmine aktsiis diisli osas 2016. aastal 1000 l kohta 443,41 eurot, ning kuivõrd aktsiisi tõsteti 2017. aastal 1. veebruaril, on aasta keskmine aktsiis diisli osas 2017. aastal 1000 l kohta 489,25 eurot.

4.2.4. Peamised tähelepanekud kütuse aktsiisi mõjust ettevõtete majandusnäitajatele

Mis on aktsiisidega toimunud?

Perioodil 2010–2016 olid aktsiisimäärad muutumatud, seega igasugu muutused ettevõtete majandusnäitajates enne 2016. aastat ei ole vahetult aktsiisidest mõjutatud. 2016. aastal tõsteti bensiini aktsiisimäära 10% ja diislikütusel 14%. Tõus jätkus ka 2017. aastal. Võrreldes 2015. aastaga on 2017. aastal bensiini aktsiisimäär ca 21% ja diislikütusel ca 26% kõrgem.

Lätis ja Soomes, millel on piirikaubanduse tingimustes oluline mõju ka Eestile, on mootorikütuste aktsiisimäärasid perioodil 2010–2017 tõstetud sagedamini, aga korraga väiksemal määral. Soomes on jätkuvalt bensiini aktsiisimäär oluliselt kõrgem kui Eestis (ca 37%), aga perioodil 2010–2017 on bensiini puhul erinevus Soomega vähenenud. Lätis on bensiini aktsiisimäär olnud ajalooliselt vaatlusalusel perioodil madalam kui Eestis, samas vahe on vähenenud: 2017. aastal moodustab Läti bensiini aktsiisimäär Eesti omast 93%. Seega olulist vahet Eesti ja Läti bensiini aktsiisimäärade vaates ei eksisteeri.

Teistsugune pilt joonistub välja diislikütuse aktsiisimäärade vaates Eesti, Läti ja Soome võrdluses. 2010. aastal oli Soome diislikütuse aktsiisimäär Eestiga samal tasemel. 2017. aastaks on see ca 8% kõrgem kui Eestis. Seega Soomega nii olulist vahet kui bensiini aktsiisimääras diislikütuse aktsiisimäära puhul ei esine. **Lätis on seevastu diislikütuse aktsiisimäärade vahe Eestiga suurenenud – aastal 2010 oli Läti diislikütuse aktsiisimäär ca 84% Eesti diislikütuse aktsiisimäärast, aastal 2017 on see ca 76%.** Seega on Läti ja Eesti vahel oluline erinevus, mis oodatavalt mõjutab piirikaubandust.

Eeltoodu mõjutab vahetult kütuse impordi ning jaemüügiga tegelevaid ettevõtteid ja kütust sisendina kasutavaid ettevõtteid (eelkõige maanteetransport), absorbeerides vastava aktsiisitõusu kas enda kuludes või suunates selle lõpptarbijale, mis omakorda võib tingida transporditeenuse tarbimise vähenemise ja väheneva majandusaktiivsuse. Vastavalt eeltoodud analüüsile peatükkides 3, 4.2.2 ja 4.2.3 toome välja peamised tähelepanekud ettevõtete gruppide lõikes järgnevalt.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika kütuse importijaid?

Kütuse importijate müügikäibe tipp oli 2012. aastal, alates 2013. aastast on käibenumbrid vähenenud: 2017. aastaks ca 52%. Kuivõrd muudatused kütuse aktsiisimäärades toimusid alles 2016. aastal, ei ole perioodi 2013–2015 languse taga (-17%) aktsiisipoliitika muudatused. Oodatavalt võis siin mõjuriks olla maailmaturu hindade oluline langus. Siiski on 2016. ja 2017. aastal käive vähenenud kiiremas tempos kui varasemalt – 2016. aastal võrreldes aasta varasemaga on käive vähenenud 27%, 2017. aastal täiendavalt veel 21%.

Puhaskasumi marginaal on olnud perioodil 2010-2015 stabiilne, keskmiselt 1.5%. **Alates 2016. aastast on kütuse importijad kahjumlikud: 2016. aastal oli puhaskasumi marginaal -4% ja 2017. aastal -5.4%.**

Kuivõrd aktsiisimäärade muutuste ajastus on kooskõlas kasumi vähenemisega (kahjumi tekkega), on importijad osaliselt absorbeerinud aktsiisitõusu ja seega vahetult mõjutatud aktsiisipoliitika muudatustest. Lisaks tuleb arvestada, et samal ajal on toimunud tugev investeringute kasv - 2016. aastal on investeringud olnud suuremad ligi 230% kui aasta varem ja 2017. aastal 115% suuremad kui 2016. aastal.

Perioodil 2010–2017 on toimunud üles-alla kõikumisi nii kütust importivate ettevõtete arvus kui ka vastavate ettevõtete töötajate arvus. Töötajate arvu tipp oli 2014. aastal (jättes välja 2011. aasta ebaselge muutuja, mis viiekordistas üheks aastaks töötajate arvu). Kui 2015. aasta töötajate arv on eelneva aastaga võrreldes ligikaudne (-1.5%), siis **2016. aastast alates on nähtav töötajate arvu kiire vähenemine. 2016. aastal on eelneva aastaga võrreldes töötajate arv vähenenud 6%, 2017. aastal on eelneva aastaga võrreldes vähenemine juba 25%.** Sama on toimunud ka kütust importivate ettevõtete arvudes: **2015. aastal tegutses stabiilselt 40 kütuse impordile spetsialiseerinud ettevõtet, 2017. aastal oli selliseid ettevõtteid 29.**

Kuivõrd ajalisel on aktsiisimuudatused, kütuse importijate vähenemine ja kütuse importijate kasumlikkuse vähenemine (kahjumlikkuse teke) kooskõlas, võib eeldada aktsiisipoliitika vahetut mõju. Kütuse importijad on absorbeerinud kütuste aktsiiside tõusu, erinevalt jaemüüjatest ja maanteetranspordi sektorist.

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika kütuse jaemüüjaid?

Kütuse jaemüüjate käive on olnud languses alates 2013. aastast kuni 2016. aastani (kokku ca 22%), 2017. aastal on käibenumbrid siiski pisut kasvanud. **2016. ja 2017. aastal on kütuse jaemüügi käibe kasv olnud kiirem kui aktsiisitõus**, kuid see võib olla seotud ka maailmaturu hinna liikumisega.

Ettevõtted on suutnud kasvatada müügikäivet sõltumata aktsiisitõusust. Siinkohal on oluline arvestada, et kütusemüügi kogukäive on vahetult seotud ka maailmaturu sisseostuhindadega mitte ainult kohaliku aktsiisimääraga, mistõttu maailmaturu hindadel on olnud olulisem mõju nii sisend- kui väljundhindade osas.

Puhaskasumi marginaal on 2010–2017 perioodil kõikunud vahemikus 1.1% aastal 2013 ja 4.6% aastal 2015.

Hoolimata aktsiisitõusudest on 2016. ja 2017. aasta võrdluses puhaskasumi marginaal kasvanud: 2016. aastal 1.7% ja 2017. aastal 2.2%. Sealjuures on perioodil 2015–2017 ka investeringud oluliselt kasvanud – 2015/2016 võrdluses +91%, 2016/2017 võrdluses +25%.

Kütuse jaemüügiga tegelevate ettevõtete arv on oluliselt kahanenud. Perioodil 2010–2017 on vähenenud kütusemüüjate arv 38% ehk kokku tegutses 2017. aastal 55 kütuse jaemüügiga tegelevat ettevõtet. Valdavalt on see vähenemine toimunud alla 20 töötajaga kütusemüüjate osas (2017. aastal 30 ettevõtet vähem kui 2012. aastal).

Vähenemine on olnud sujuv ja olulisi hüppeid aastate lõikes ei ole toimunud, mistõttu ei ole võimalik kütuse jaemüüjate vähenemise osas luua otseseid seoseid aktsiisipoliitikast tingitud muudatustega.

Uuringu käigus läbiviidud intervjuude ja eksperthinnangute alusel on siin **põhjus olnud muuhulgas turu kontsentreerumine suuremate ettevõtete suunas ja ettevõtete üleostmine.** Väiksemate turuosaliste kadumine ja üleostmine suurmate turuosaliste poolt on viinud olukorrani, kus antud perioodil kütusemüüjate töötajate arv tervikuna ei ole näidanud olulist langust: võrreldes 2012. aastaga on töötajate arv kokku vähenenud vaid 39 täistöökohta.

Eeltoodust tulenevalt ei indikeeri kütuse jaemüüjate majandusnäitajad tervikuna seni aktsiisipoliitikast tekkivaid olulisi mõjutusi.

Töötajate arvu vähenemine on siiski nähtav Lätiga piirnevate maakondade **alla 20 töötajaga ettevõtetes**, samas on **vastav suurim vähenemine toimunud juba 2013. aastal (ca -39%)**. Perioodil 2013-2015 on alla 20 töötajaga ettevõtetes töötajate arv kokku jäänud vahemikku 51–57, **alates 2016. aastast on aga nähtav töötajate arvu langus (2016. aastal ca 25% ja 2017. aastal täiendavalt ca 18%)** – samas tuleb rõhutada, et kogutöötajate arv on väga väike, seega olulist koondmõju langusest ei teki.

Kuivõrd piirkondlikus lõikes on müügikogused 2016. ja 2017. aasta võrdluses kõikides Lätiga piirnevates maakondades vähenenud nii bensini kui ka diislikütuse puhul, siis ei saa olla siin ainult tegemist turu kontsentreerumise mõjuga, **vaid vahetult on alla 20 töötajaga kütuse jaemüüjatele mõju avaldanud eelduslikult piirikaubanduse teke.**

Kuidas on mõjutanud aktsiisipoliitika maanteetranspordi sektori ettevõtteid?

Maanteetranspordi sektor on üks peamisi diislikütuse kasutajaid Eesti majanduses (2017. aastal ligi 47% tarbitud diislikütuse kogustest, jättes välja kodumajapidamised).

Maanteetranspordi sektori ettevõtete müügi käive on perioodil 2010-2017 stabiilselt tõusnud, v.a väike langus 2014. aastal (-3.3%).

Suurim kasum teeniti 2015. aastal, **alates 2016. aastast on maanteetranspordi ettevõtete kasum järkjärgult vähenenud**. Puhaskasumi marginaal oli 2015. aastal vastavalt 4.7%, 2017. aastaks on puhaskasumi marginaal langenud 3.1%-ni. Siiski ei ole võimalik siin väita, et tegemist on ainult aktsiisipoliitika mõjuga, kuivõrd puhaskasumi marginaal on samal tasemel olnud ka 2014. aastal ja kõikumisi marginaalis on olnud ka varem. Siiski on oodatavalt siin kombineeritud muuhulgas aktsiiside mõju. Võimalikku langustrendi saaks tuvastada 2018. aasta andmete lisandumisel.

Maanteetranspordi sektori ettevõtete arv on perioodil 2010–2017 stabiilselt kasvanud, töötajate arv on kasvanud 2016. aastani, 2017. aastal vähenes töötajate arv ca 1.3%. Sektorit iseloomustab keskmiselt väikeste ettevõtete suur arv – keskmine töötajate arv ettevõtte kohta on vaatlusalusel perioodil olnud stabiilselt 5 töötajat.

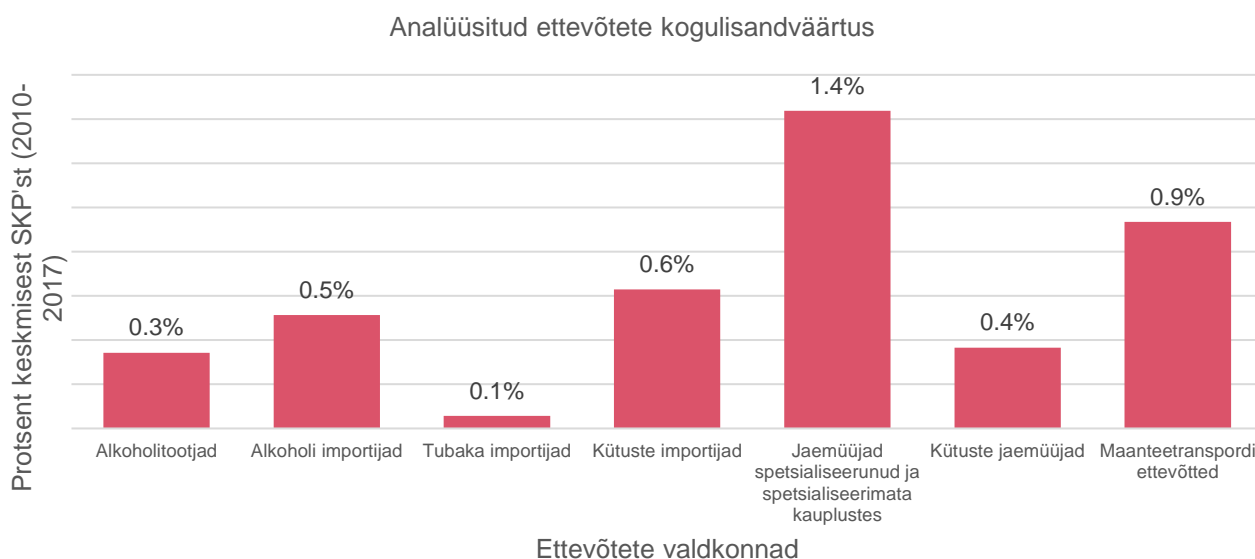
Kuna maanteetranspordi sektori ettevõtete müügi käive kasvab ja puhaskasumi marginaal ei ole oluliselt langenud, ei ole kokkuvõtvalt maanteetranspordi sektor oluliselt olnud veel 2016. ja 2017. aastal aktsiisipoliitikast negatiivselt mõjutatud.

Siin on ilmselt põhjuseks asjaolu, et vastavalt käibemaksutagastuste andmetele on nähtav, et **maanteetranspordi sektori ettevõtted tarbivad järjest enam kütust Lätis ja Leedus ehk maanteetranspordi sektor on oma rahvusvaheliste vedudega korrigeerinud kulusid muutes tankimispunkte** (Tabel 71, Joonis 105). Seetõttu on ka nähtav Lätiga piirnevates maakondades diislikütuse jaemüügi vähenemine 2016. ja 2017. aasta võrdluses – kõige enam Valga maakonnas -24.4% ja Pärnu maakonnas -22.1%, Viljandi maakonnas -2.3%, Võru maakonnas -2%. Siiski on 2017. ja 2018. aasta võrdluses diislikütuse müük enamuses nimetatud maakondadest mõnevõrra taastunud (Võru maakonnas +14.5%, Pärnu maakonnas +10%, Viljandi maakonnas +0.4%). Valga maakonnas on nähtav diislikütuse müügi jätkuv vähenemine (-3.7%).

4.3. Aktsiisikaupadega seotud ettevõtete koondmõju makromajandusele

Selleks, et hinnata, milline on aktsiisipoliitikast mõjutatud ja eeltoodult analüüsitud ettevõtete üldine sotsiaalmajanduslik mõju Eesti majandusele, on vajalik analüüsida vastavate ettevõtete panust Eesti majanduses. Üks võimalus selle indikatiivse arusaama loomiseks on kasutada Statistikaameti andmeid ettevõtete brutolisandväärtuse⁴⁹ ja SKP kohta. Analüüsitud sektorite perioodi 2010–2017 brutolisandväärtuse osakaal sama perioodi keskmisest SKPst annab indikatiivse ülevaate, milline on uuritavate sektorite panus Eesti majandusse.

Kõige olulisem mõju SKPle analüüsitud sektoritest on alkoholi ja tubaka jaemüüjatel (Joonis 106). Vastavalt on selliste jaemüüjate brutolisandväärtus olnud aastatel 2010–2017 keskmiselt 1.4 % perioodi keskmisest SKPst. Oluline on märkida, et spetsialiseerimata kauplused müüvad lisaks alkoholile ja tubakale olulisemas osas teisi tootegruppe, mistõttu ei ole võimalik hinnata lisandväärtust, mis on toodetud ainult alkoholi- ja tubakamüügist. **Teiseks olulisemaks sektoriks on maanteetransport, kus ettevõtete lisandväärtus antud perioodil keskmiselt on 0.9% perioodi SKPst.** Analüüsitud sektoritest on väiksem mõju Eesti majandusele antud kontekstis tubaka importijatel (perioodi keskmine lisandväärtus on 0.1% perioodi keskmisest SKPst).

Joonis 106. Analüüsitud ettevõtete keskmine brutolisandväärtus perioodil 2010–2017 suhestatuna perioodi 2010–2017 keskmise SKP-sse. Allikas: PwC, Statistikaamet

Siiski tuleb arvestada, et kütustel on muuhulgas oluline mõju ka teistele sektoritele, mis ei kuulunud käesoleva uuringu fookusesse ettevõtete majandusnäitajate analüüsi vaates. Kuivõrd kütust kasutatakse tootmissisendina paljudes sektorites, on vastavalt sisend-väljundtabelite analüüsile vaadelud kütuse aktsiiside mõju kõikidele sektoritele stsenaariumite analüüsi peatükis (peatükk 5).

Analüüsides vaatluse all olnud alkoholi tootjate, alkoholi ja tubaka importijate, alkoholi ja tubaka jaemüüjate, kütuse importijate, kütuse jaemüüjate ja maanteetranspordi sektori **ettevõtete töötajate arvu osakaalu kõikide tegevusalade ettevõtete töötajate arvu suhtes, on nähtav, et vastavalt moodustavad uuritavad sektorid vaatlusalusel perioodil stabiilselt ligikaudu 10% (Joonis 107).**

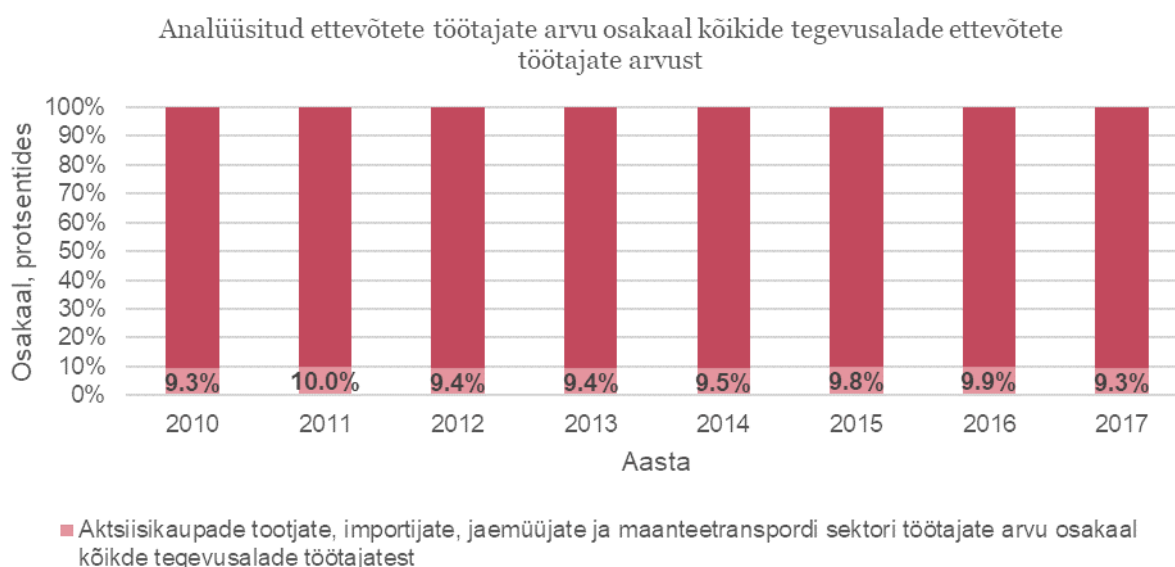
⁴⁹ Vastavalt Statistikaameti meetodikale on lisandväärtus müügitulu + muud äritulud (v.a kasum põhivara müügist ja ümberhindlusest, tulu põhivara sihtfinantseerimisest) – kulud kokku – muud ärikulud (v.a kahjum põhivara müügist ja ümberhindlusest) + tööjõukulud + kulum + lõpetamata ja valmistoodangu varude muutus (aruandeaasta lõpu ja alguse vahe) + oma tarbeks valmistatud põhivara.

Makromajanduslikus vaates ei ole nähtavat olulist aktsiisipoliitika mõju töötajate arvu suhtes – analüüsitud sektorite tööhõive osakaal kogu tööhõivest on jäänud pikaajalises vaates sisuliselt samale tasemele.

Küll aga on nähtav väike langus 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga, kus absoluutarvus on töötajate arv aktsiisikaupadega seotud ettevõtetes vähenenud 1 838 töötaja võrra (taandatud täistööajale) ehk 4.3%. Võtmeküsimus on, kas langus on jätkunud ka 2018. aastal.

Kuna 2018. aasta ettevõtete majandusnäitajate andmed ei ole veel kättesaadavad uuringu läbiviimise ajal, pole võimalik hinnata langustrendi jätku. Kuna 2017. aastal on kõikide tegevusalade ettevõtete töötajate arv kokku (taandatud täistööajale) 2016. aastaga võrreldes kasvanud ligi 2%, siis võib eeldada, et kui 2018. aastal kõikide tegevusalade ettevõtete töötajate arv kasvab ja aktsiisikaupadega seotud ettevõtete töötajate arvu langustrend jätkub, võib oodatavalt pidada seda mõneti aktsiisipoliitika mõjuks.

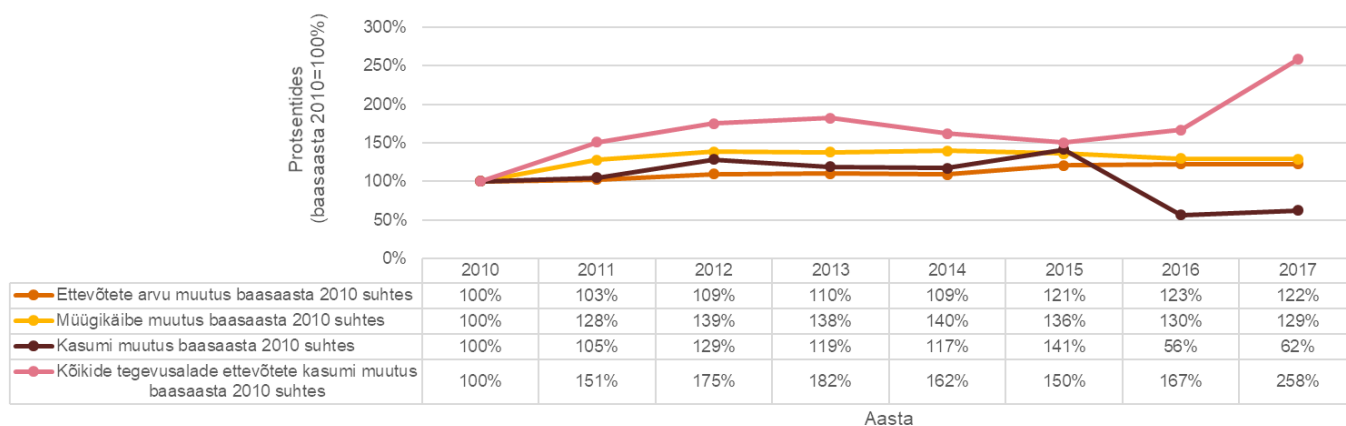
Siinjuures on oluline arvestada, et aktsiisikaupadega seotud ettevõtete töötajatest moodustavad spetsialiseerimata kaupluste töötajad keskmiselt antud perioodil ca 45% ja maanteetranspordi ettevõtete töötajad ca 37%. Nagu eelnevas analüüsis mainitud, on spetsialiseerimata kaupluste töötajate arv seotud pigem kogu spetsialiseerimata kaupluste müügikäibega, mis ei sisalda ainult alkoholi ja tubakatoodete müüki. Alkoholi ja tubaka müügikäive moodustab keskmiselt ca 19% kogu spetsialiseerimata kaupluste müügikäibest vaatlusalusel perioodil (2010-2017). Seega makromajanduslikus vaates ei ole võimalik siin töötajate koguarvu ja aktsiisipoliitika viimaste aastate muudatuste vahel vahetuid seoseid luua. Maanteetranspordi ettevõtete töötajate arv on kasvanud 2016. aastani, 2017. aastal on nähtav väike langus (-1.2%). Makromajanduslikul tasemel see olulist mõju näitajatele seni veel ei ole avaldanud.

Joonis 107. Analüüsitud ettevõtete töötajate arvu osakaal kõikide tegevusalade ettevõtete töötajate arvust perioodil 2010–2017, protsentides. Allikas: PwC, Statistikaamet

Analüüsidest aktsiisikaupade äri vahetult seotud ettevõtteid (vastavalt alkoholi tootjad, alkoholi ja tubaka importijad, alkoholi ja tubaka jaemüüjad, kütuste importijad, kütuste jaemüüjad ja maanteetranspordi ettevõtted), on nähtav tervikvaates, et **aktsiisikaupadest mõjutatud ettevõtete kasumid on oluliselt langenud alates 2015. aastast. Sealjuures samaaegselt on Eesti majanduses tervikuna ettevõtete kasumid kasvanud** (Joonis 108).

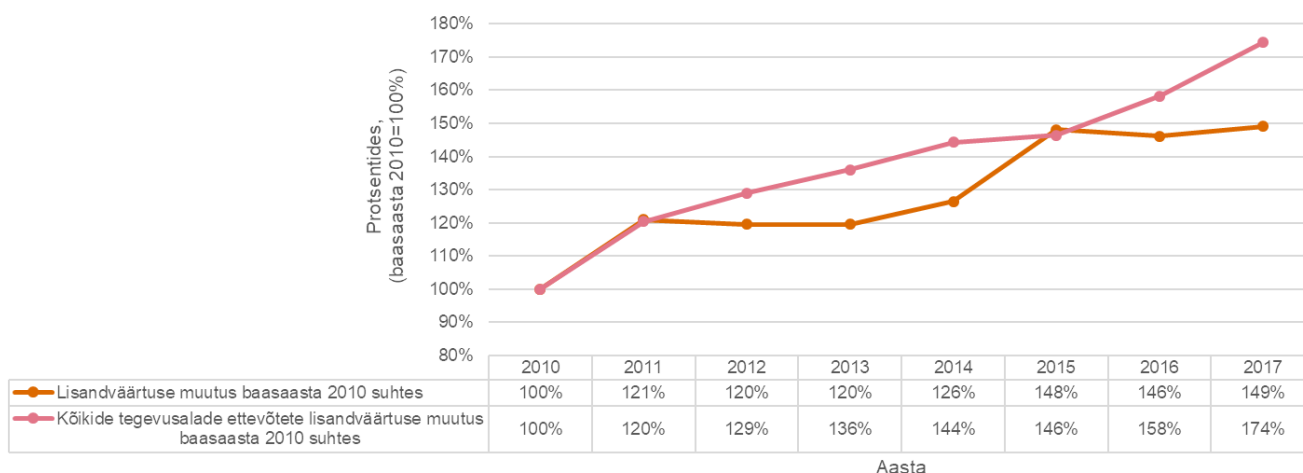
Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete arvu, müügi käibe ja kasumi muutus baasaasta 2010 suhtes

Joonis 108. Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete arvu, müügi käibe ja kasumi muutus baasaasta 2010 suhtes, võrreldes Eesti kõikide tegevusalade ettevõtete kasumi muutusega baasaasta 2010 suhtes. Allikas: PwC, Statistikaamet

Sarnane on ka lisandväärtuse muutuste võrdlus aktiisikaupadest vahetult mõjutatud ettevõtete ja kogu tegevusalade ettevõtete lisandväärtuse muutuste vahel. **Aktiisikaupade äri seotud ettevõtete lisandväärtus on alates 2015. aastast jäänud ligikaudu samale tasemele, väikese langusega 2016. aastal. Samaaegselt on kõikide tegevusalade ettevõtete lisandväärtus kokku aga kasvanud (Joonis 109).**

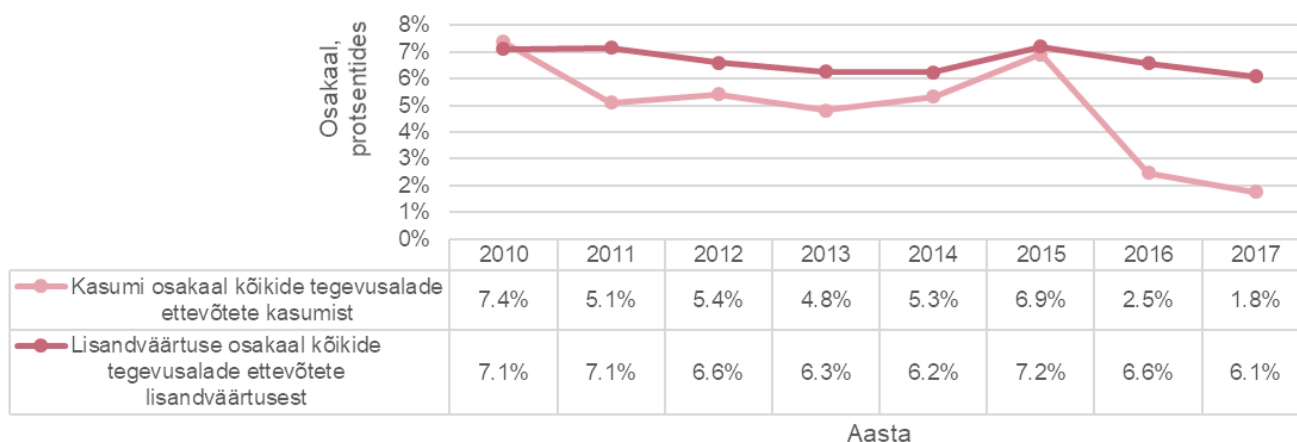
Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete lisandväärtuse muutus baasaasta 2010 suhtes

Joonis 109. Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete lisandväärtuse muutus baasaasta 2010 suhtes, võrreldes kõikide tegevusalade ettevõtete lisandväärtuse muutusega baasaasta 2010 suhtes. Allikas: PwC, Statistikaamet

Nii kasumi kui ka lisandväärtuse kontekstis on muutus toimunud aktiisikaupade äri seotud ettevõtete puhul 2016. aastal. See on kooskõlas vastavalt 2016. aastal aset leidnud aktiisimäärade hüppelise kasvuga bensiini ja diislikütuste osas kui ka alkoholi ning tubakaaktsiiside hüppelise kasvuga alates 2015. aastast.

Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete kasumi ja lisandväärtuse osakaal kõikide tegevusalade ettevõtete kasumist ja lisandväärtusest

Joonis 110. Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete lisandväärtuse ja kasumi osakaal (protsentides) kõikide tegevusalade kasumist ja lisandväärtusest, 2010-2017. Allikas: PwC, Statistikaamet

Eeltoodust tulenevalt on aktiisipoliitika viimaste aastate muudatustel olnud vahetu mõju (Joonis 110) – aktiisipoliitikast mõjutatud sektorite ettevõtted on väheneva tähtsusega nii kasumi kui lisandväärtuse vaates kogu majanduse terviku suhtes.

Aktiisikaupadega vahetult seotud ettevõtete lisandväärtus kogu majanduse toodetavast lisandväärtusest kahaneb alates 2015. aastast.

Kuigi aktiisikaupade äri vahetult seotud ettevõtete lisandväärtus ning kasumid langevad, eristuvad nad üldise majanduskeskkonna foonil oluliselt ka investeeringute mahu vaates (Joonis 111).

Alates 2014. aastast on aktiisikaupadega seotud ettevõtete investeeringud üllatuslikult kasvanud oluliselt kiiremas tempos, kui majanduses tervikuna kõikide tegevusalade ettevõtetega võrreldes. Investeeringute kiire kasv on jätkunud ka aktiisipoliitika viimaste aastate muudatustest olenemata. Ligikaudu 40% investeeringute mahust aktiisikaupadega seotud ettevõtete puhul tuleb maanteetranspordi ettevõtete poolt tehtud tehtud investeeringutest, sealjuures on investeeringud kasvanud ka 2017. aastal (võrdluses 2016. aastaga 23%).

Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete investeeringute mahu muutus baasaasta 2010 suhtes

Joonis 111. Aktiisikaupadest mõjutatud ettevõtete investeeringute mahu muutus baasaasta 2010 suhtes, võrreldes kõikide tegevusalade ettevõtete investeeringute mahu muutusega baasaasta 2010 suhtes. Allikas: PwC, Statistikaamet

Kui hüpoteesina võiks arvata, et aktsiisikaupadega seotud ettevõtete investeerimisvõimekus on langenud, kuivõrd aktsiisimäärade tõus mõjutab oodatavalt marginaale ja/või müüdavaid koguseid, siis andmed seda makromajanduse kontekstis ei toeta (Joonis 111). Küll aga on tuvastatav vastuolu oluliselt kasvanud investeeringumahu ning langeva kasumlikkuse vahel – viimastel aastatel tehtud suuremad investeeringud peaksid olema eelduslikult kasumlikkust kasvatanud, kuid kasumlikkus on alates 2016. hoopis oluliselt langenud.

4.4. Teoreetiline ülevaade alkoholi-, tubaka- ja kütusetarbimise mõjudest rahvatervisele ja keskkonnale

Aktsiis on kaudne maks, mille eesmärk on lisaks riigieelarve täitmisele potentsiaalselt kahjulike toodete nagu tubaka, alkoholi või kütuse tarbimise piiramine, mitte ainult rahvatervise, vaid ka keskkonna kaitsmiseks.

Alkohol ja tubakas kahjustavad tarbijate tervist. Samas on nii alkoholi kui tubaka tarbimise mõju ulatust ja tõsidust rahvatervisele raske üheselt hinnata ja kvantifitseerida. See tuleb peamiselt sellest, et inimese tervist mõjutab palju tegureid ning ühe teguri eristamine teistest on keeruline. Teiseks tulevad tegurite mõjud ilmsiks ja muutuvad hinnatavaks harilikult alles pika aja jooksul. Sellest hoolimata hindavad erinevad organisatsioonid siiski regulaarselt alkoholist ja tubakast tingitud surmade ja haiguskoormuste ulatust (nt Maailma Terviseorganisatsioon, OECD jt).

Kütuste tootmine ja tarbimine mõjutab negatiivselt keskkonda, kuid võib kahjulike keskkonnamõjude kaudu kaudselt mõjutada ka rahvatervist. Aktsiiside mõju keskkonnale on samavõrd keeruline hinnata kui aktsiisikaupade mõju rahvatervisele.

Tuginedes eelnevatele tähelepanekule anname selles peatükis teoreetilise ülevaate aktsiisipoliitika mõjust rahvatervisele ja keskkonna seisukorrale.

Muuhulgas toome teoreetilises ülevaates välja kõnealuse teema peamised vastuolulised küsimused ning statistilised üldandmed aktsiisikaupade mõju ning rahvatervise ja keskkonna seisukorra seose kohta. Andmete eesmärk ei ole kausaalsuse kirjeldamine, vaid teema kohta täiendava teabe andmine (nt korrelatsioon tarbimisandmete, rahvatervise ja keskkonnategurite vahel jms).

4.4.1. Alkohol

Alkoholi liigtarbimine võib põhjustada suurt hulka haigusi (üle 200 haiguse ja terviseseisundi), näiteks psüühika- ja käitumishäireid, alkoholisõltuvust, maksatsirroosi, südameveresoonehaigusi ning mitmeid vähivorme, kuid see toob kaasa ka palju vigastusi ja surmajuhtumeid, mille põhjus võib olla autoavarii, uppumine, mürgistus, kukkumine, mehaaniline mõju, tuleõnnetus ja hüpotermia.⁵⁰ See on põhjus, miks alkoholi tarbimisele on seatud palju erinevaid piiranguid nagu aktsiisid, alkoholitarbimise vanusepiirang, maksimaalne lubatud alkoholikontsentratsioon veres sõiduki juhtimise ajal ning reklaamiregulatsioonid.

Alkoholi kuritarvitamine tekitas 2016. aastal 3 miljonit surmajuhtumit üle maailma, mis moodustas nimetatud aastal 5,3% kõigist surmadest. Alkoholitarbimisele omistatavate surmade osakaal oli kõrgeim 20–39-aastaste seas. Soopõhises võrdluses on surm alkoholi kuritarvitamise tagajärjel meeste puhul tõenäolisem, kuna nemad liigtarvitavad alkoholi sagedamini. Eestis oli 2016. aastal meessoost alkoholisõltlasi 9,9% võrreldes 1,7% naistega.⁵⁰ 2016. aastal registreeriti alkoholiga seotud haigustest enim 226 surma maksatsirroosi ja 97 surma alkoholi mürgituse ja selle toime läbi. Kokku registreeriti alkoholiga seotud haiguste puhul 465 surmajuhtumit.⁵¹ Samuti registreeriti 38 surma liiklusavariis saadud vigastuste ning 230 vähi tagajärjel, mida võib seostada alkoholiga.⁵⁰

Alkoholitarvitamisega põhjustatud kahju võib jagada kahte rühma: akuutse ja kroonilise alkoholitarbimise tagajärjed. Akuutne kahju hõlmab alkoholimürgistust ning krooniline kahju põhjustab kõiki alkoholiga seonduvaid mittenakkuslikke haigusi nagu II tüüpi diabeet ning alkoholisõltuvus. Alkoholi liigtarbimisega seonduv kaudselt ka töövõime vähenemine, kuid sellekohast statistikat Eestis ei koguta.⁵² Mitmeid organikahjustuse diagnoose, mida töövõimetuse astme määramiseks kasutatakse (nt maksakahjustused), saab kaudselt küll alkoholi tarbimisega seostada, kuid otsest põhjus-tagajärg suhet ei ole statistiliselt võimalik välja tuua.⁵²

⁵⁰ Poznyak, V., Rekve, D. (koost.). World Health Organization. (2018). Global status report on alcohol and health 2018. Genf: World Health Organization.

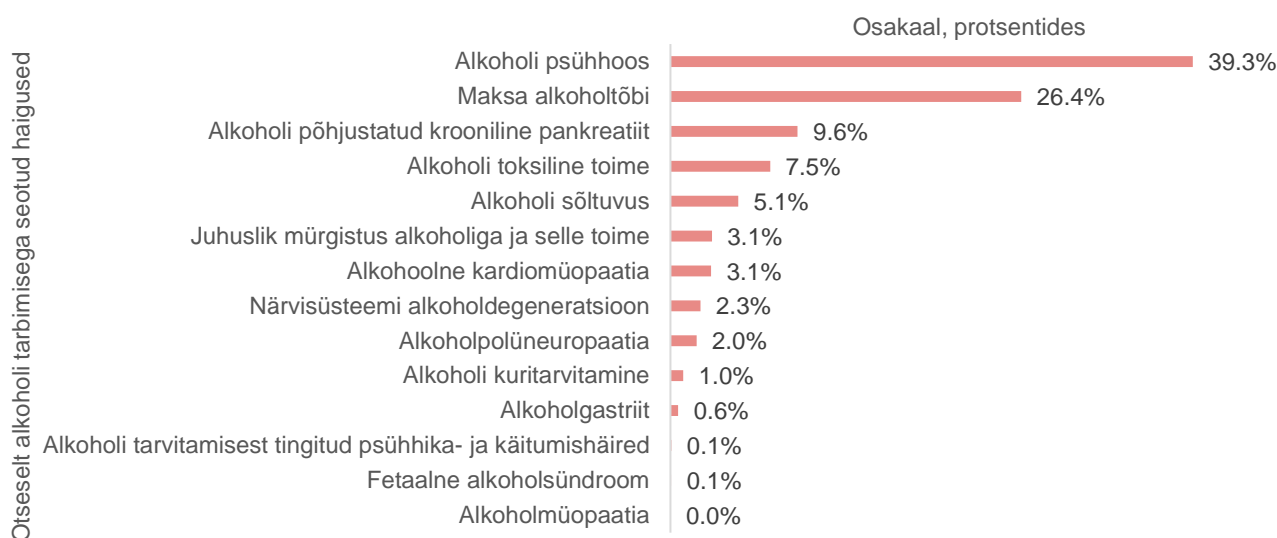
⁵¹ Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Hansa, A. (koost.). (2018). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018. Tallinn: Aktaprint AS.

⁵² Leppik, M. (2013). Alkoholitarbimine ja töövõime. *Statistikaameti blogi*, 15. juuli.

<https://blog.stat.ee/2013/07/15/alkoholitarbimine-ja-toovoime/>

Aastal 2006 oli Eesti OECD riikide seas täiskasvanute alkoholitarbimise poolest esikohal (peaaegu 14 liitrit täiskasvanu kohta aastas), kuid hetkel on näitaja langemas (9,9 liitrit 2016. aastal).⁵³ Aastal 2013 võis täheldada ületarbimise järsku langust, kuid alates 2015. aastast on see jälle tõusmas (Joonis 113). Viimastel aastatel on kasvamas ka veini ja vermuti tarbimine, vastupidiselt kangetele ja lahjadele alkoholsetele jookidele (Joonis 113). Eeldatakse, et alkoholiaktsiisi järsu tõstmise tõttu järgnevatel aastatel tarbimine kahaneb (enim tõsteti õlleaktsiisi). Tarbimise piiramine on üks aktsiisi põhiprintsiipe. Aktsiisimäärade ja alkoholitarbimise korrelatsioon oli Eestis aastatel 2010–2017 õlle puhul -0,93 ja viina puhul -0,72.⁵⁴ Lisaks on üks uuring näidanud, et aktsiisimäära tõstmine 1 ühiku võrra 100 000 elaniku kohta. Edasised aktsiisitõusud võivad seega olla kasulikud rahvatervisele – see on üks tõendatult tõhusatest alkoholitarbimise piiramise viisidest. Aastal 2017 oli Eesti Euroopa Liidu liikmesriikide seas esikohal osakaalu poolest, mille alkohol moodustas leibkonna kogukuludest (5,2% kogukuludest) ning Läti oli teisel kohal (4,9%).⁵⁶

Otseselt alkoholi tarbimisega seotud haiguste ravikulude jagunemine Eestis

Joonis 112. Ravikulude jagunemine otseselt alkoholi tarbimisega seotud haiguste lõikes Eestis, 2017. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut, Tervise Arengu Instituut, Eesti Haigekassa

Mis puudutab alkoholiga seotud haiguste ravikuluid, siis põhjustas alkoholpsühhoos 29,3% kõigist alkoholiga seotud ravikuludest. Teisel kohal olid alkoholist põhjustatud maksahaigused ning kalliduselt kolmas haigus oli alkoholist põhjustatud krooniline pankreatiit (Joonis 112). Kokku moodustati need 3,2 miljonit eurot, samas kui alkoholist vahetult põhjustatud haiguste koguravikulud olid 2017. aastal 4,2 miljonit eurot.⁵⁷ **Samas tuleb arvestada, et vastav statistika ei ole terviklik ja tegelik alkoholist tingitud ravikulude maht on kordades kõrgem.**

Tuginedes Iirimaal läbi viidatud uuringu metoodikale⁵⁸ ning teisendades samu kulusid Eesti kohta olid **alkoholiga seotud hinnangulised kulud Eesti tervishoiule 2017. a kokku ligi 50,4 mln eurot**. Sealhulgas ei sisalda need kulud järgmisi tervishoiu kulusid: ravikindlustatute ravimite kompenseerimise ja täiendavate ravimi hüvitiste kulusid, ravikindlustatute haigushüvitiste kulusid, ravikindlustuseta isikute alkoholiga seotud rünnete, uppumiste, liiklusvigastuste, mehhaanilise jõu toime ja kukkumiste kulusid. Samuti on ravikindlustatud isikute osas arvesse

⁵³ OECD/EU. (2018). Health at a Glance. Europe 2018: State of Health in the EU Cycle. Brussels: OECD Publishing, https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en.

⁵⁴ Vt peatükk 5.1.1.

⁵⁵ Saar, I. (2015). Do alcohol excise taxes affect traffic accidents? Evidence from Estonia. *Traffic Injury Prevention*, 16(3), lk 213–218.

⁵⁶ Household spending on alcohol close to €130 billion. Eurostat. (2019). <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190101-1?inheritRedirect=true>

⁵⁷ Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Hansa, A. (koost.). (2018). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018. Tallinn: Aktaprint AS.

⁵⁸ Byrne, S. (2010) Costs to Society of Problem Alcohol Use in Ireland.

Dublin: Health Service Executive.

<http://www.hse.ie/eng/services/Publications/topics/Alcohol/Costs%20to%20Society%20of%20Problem%20Alcohol%20Use%20in%20Ireland.pdf>

võetud vaid 10% eriarsti statsionaarsest abist ning 10% psühhiaatria ambulatoorsest ja päevaravist kuna Haigekassa aruannetes ei tooda erakorralise meditsiini osakonna tööd (mille kuludest hinnanguliselt 30% on seotud alkoholiga) eraldi välja ning see sisaldub eriarstiabi kulude sees.⁵⁹

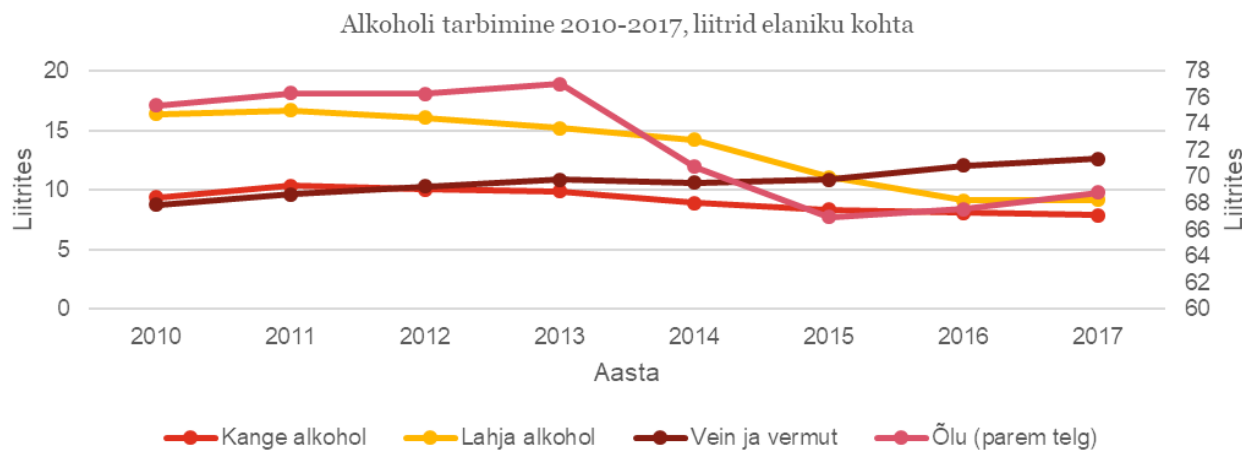
Lisaks tervishoiukuludele kaasnevad ühiskonnale aga ka puude ja püsiva töövõimetusega seotud kulud, varalised kahjud (nt alkoholijoobe tõttu toimunud liiklusõnnetuses viga saanud autod), töölt eemale jäämisega seotud kahjud nii üksikisikule kui kogu perele sh võib mõni pereliige lisaks alkoholi tõttu haigestunule jääda hooldamise tõttu koduseks jne.

Küll aga saab välja tuua veel ühe ühiskonnale saamata jääva tulu, milleks on alkoholiga seotud haigestumise ja enneaegse suremuse tõttu kaotatud eluaastad (DALY). Eestis kaotati 2017. aastal alkoholi tõttu ligi 52 815 eluaastat. (haiguskooormuse arvutamiseks kasutatud Intitute for Health Metrics and Evaluation hindamisinstrumenti). Võttes arvesse, et antud aasta SKP jooksevhindades oli Eestis ühe elaniku kohta 17 925,8 eurot kaotati vähemalt 947 mln eurot. Siin tuleb aga meeles pidada asjaolu, et kui 2017. aastal alkoholiga seotud haiguse tõttu surnud isik oleks ellu jäänud oleks tema poolt teenitav tulu olnud järgnevatel aastatel veelgi suurem kui see oli 2017 aastal.⁶⁰

Alkoholitarbimise piiramine aktsiisimäärade tõstmisega võib seega aidata kaasa riigi kulutuste vähendamisele, mis tähendab, et seda raha saab kasutada millekski muuks. Maksude tõstmine on vähendanud akuutseid ja kroonilisi alkoholiga seotud kahjusid, nagu kirjeldati uurimustöös, milles analüüsiti kõiki tõhusaid alkoholist põhjustatud kahjude vähendamise viise. Alkoholi miinimumhinna kehtestamine oli samuti tõhus alkoholist põhjustatud kahjude vähendamise viis. Rohkem kui 130 uurimustöö metaanalüüsis tuvastati kõikide joogiliikide hinnaelastsuse mediaan: -0,52 lühikeses perspektiivis ja -0,82 pikas perspektiivis arvestusega, et õlle koguelastsus oli võrreldes veini ja piiritusega väiksem. Teine rohkem kui 100 uurimuse metaanalüüs tõi välja keskmised hinnaelastsused:

- 0,46 õllel,
- 0,69 veinil, ja
- 0,80 piiritusel.

Väljatoodud elastsused võimaldavad meil arvutada optimaalse aktsiisi, mis aitab Eesti valitsusel piirata alkoholitarbimist.⁶¹

Joonis 113. Alkoholi tarbimine Eestis, liitrid elaniku kohta, 2010-2017. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut⁵⁷

⁵⁹ Sotsiaalministeeriumi arvutused ja sisend vastavalt päringule.

⁶⁰ *Ibidem*.

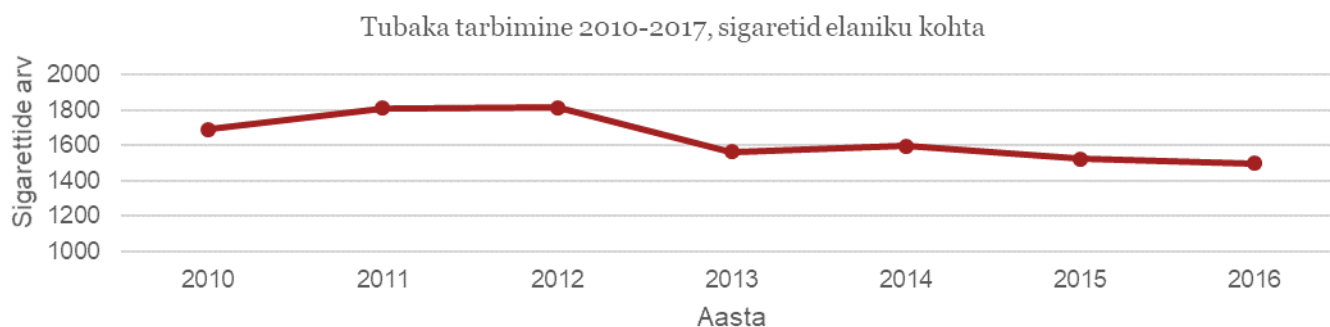
⁶¹ Anderson, P., Chisholm, D., Fuhr, D. C. (2009). Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol. *Lancet*, 373. Lk 2234–2246.

4.4.2. Tubakas

Tubaka all mõistetakse erinevaid tooteid nagu sigaretid, sigarillod, sigarid, suitsutubakas ja närimistubakas, kuid nende mõju tervisele on sama. Tubakas põhjustab igal aastal maailmas üle 6 miljoni surma. Tubakas sisaldab üle 7000 mürgise kemikaali, sealhulgas vähemalt 70 teadaolevat kantserogeeni. Tubakas võib põhjustada erinevaid haiguseid, sealhulgas vähiliike (kõri-, mao-, kopsu- ja maksavähk), insulti, südamehaiguseid, pimedust, kaed, pneumooniat ja viljakuse vähenemist.⁶² Kahjulik pole mitte ainult suitsetamine ise, vaid ka suitsetajate läheduses viibimine. Seda nimetatakse passiivseks suitsetamiseks ning see võib põhjustada muuhulgas insulti, kopsuvähki ning muid hingamisteede sümptomeid.⁶³ Seetõttu kehtivad sarnaselt alkoholile tubaka suhtes erinevad piirangud nagu aktiisid, suitsetamise vanusepiirang, reklaamiregulatsioonid ja tubakatoodete pakenditel olevad terviseohu hoiatused.

Lisaks avaldub tubakaepideemia mõju alles tulevikus, kuna tubakatarbimise ja paljude sellega seotud haiguste tekke vahel on 30-aastane viivitus. See tuleneb asjaolust, et suitsetamisega seotud haigused avastatakse alles paljude aastate pärast, mis teeb suitsetamisest loobumise propageerimise veel keerulisemaks, kuna inimesed ei tunne vahetult suitsetamise kahjulikku mõju. Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) arvamusel tõkestab suitsetamine majandusarengut. See ei piira üksnes tootlikkust, vaid suurendab ka majapidamiste tervishoiukulusid, mida on eriti näha madala sissetulekuga leibkondade puhul.⁶⁴ Eestis korraldatud uuring näitas, et alkoholarvitamine ja suitsetamine seostuvad tihedama tervishoiuteenuste kasutamisega, mida rahastatakse solidaarselt (Eesti Haigekassa kaudu) ning mis seetõttu koormab oluliselt neid, kes ei suitseta.⁶⁵

WHO andmetel oli Eestis 2014. aastal 22,1% igapäevast ja 29,4% iganädalast⁶⁶ suitsetajat. Suitsetamine oli rohkem levinud meeste seas – 39,4% meestest olid iganädalased ja 31,4% igapäevased suitsetajad, samas kui naiste puhul olid näitajad vastavalt 22,7% ja 15,8%.⁶⁷ Viimastel aastatel on eestlased suitsetanud 1400–1800 sigaretti aastas inimese kohta (Joonis 114). Suitsetamise levik on Eestis viimastel aastatel langemas – 2010. aastal oli 39,6% elanikkonnast suitsetajad, kuid 2016. aastal 31,3%.⁶⁸ Sellegipoolest olid näitajad Eestis üle Euroopa Liidu keskmise, mis olid vastavalt 36,4% ja 28,2%.⁶⁹ Sel põhjusel on hästikujundatud kõrgete maksudega tubakavastane poliitika rahvatervise parandamises ülioluline. Korrelatsioon aktiisimäärade ja sigarettide tarbimise vahel on Eestis -0,74, seetõttu võivad aktiisid sarnaselt alkoholi maksustamisega parandada rahvatervist.⁷⁰

Joonis 114. Sigarettide tarbimine 2010-2016, sigarettide arv elaniku kohta. Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut⁷¹

⁶² U.S. Department of Health and Human Services. (2014). The Health Consequences of Smoking: 50 Years of Progress. A Report of the Surgeon General. Atlanta, GA: U.S.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ World Health Organization. (2015). The Economic and Health Benefits of Tobacco Taxation.

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/179423/WHO_NMH_PND_15.6_eng.pdf?sequence=1

⁶⁵ Vals, K., Kiiwet, R.-A., Leinsalu, M. (2013). Alcohol consumption, smoking and overweight as a burden for health care services utilization: a cross-sectional study in Estonia. *BMC Public Health* 13(1).

⁶⁶ Iganädalane suitsetaja on inimene, kes on viimase nädala jooksul vähemalt korra suitsetanud.

⁶⁷ World Health Organization. (2017). WHO report on the global tobacco epidemic, 2017. Genf: World Health Organization.

⁶⁸ Smoking prevalence, total, ages 15+. World Bank. (2019). <https://data.worldbank.org/indicator/SH.PRV.SMOK>.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Vastavalt käesolevas uuringus arvatatud elastsustele.

⁷¹ Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. (koost.). (2017). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2017. Tallinn: Aktaprint AS.

Mitmetes uuringutes on leitud, et tubakamaksude tõstmine on tõhus moodus tubakakasutuse piiramiseks.⁷² Uuringute kohaselt toob tubakaaktsiisi kolmekordistamine kaasa tubakahinna kahekordistamise, vähendades tarbimist umbes 40%. Samas on leitud, et aktsiisipoliitika on endiselt alakasutatud vahend tubaka kuritarvitamisega võitlemises, näiteks on madala ja keskmise sissetulekuga riikides maksu osakaal sigarettide hinnas 44–55%, kuid kõrge sissetulekuga riikides moodustab see 65% hinnast ja muudab sigarettid niiviisi kallimaks.⁷³ Teadusuuringutes on tehtud kindlaks, et aktsiisikasvu ja suitsetamisest põhjustatud mittenakkuslike haiguste ravikulude vähenemise vahel on tugev korrelatsioon. Kulude kokkuvõtteid tekib tänu mitmele teguritele nagu:

1. pikem eluiga, mis võimaldab tegeleda kauem isiklike ja tööalaste kohustustega ning mõjutab seega suitsetamisest loobujate laste ja pere tervist;
2. suitsetamisest loobujate väiksemad tervishoiukulud.

Peamine esmapilgul mitterahaline eelis tervishoiusüsteemile on suitsetamisest loobujate kasvav lisandunud eluaastate arv. Uuringute kohaselt „saavad suitsetamisest loobujad juurde 10, 9, 6 ja 3 eluaastat, kui nad loobuvad suitsetamisest vastavalt 30., 40., 50., või 60. eluaastal.“⁷⁴

Pikem eluiga võimaldab suitsetamisest loobujatel jätkata vanemlike kohustuste täitmist. Vanema surm võib muuhulgas mõjutada lapsi, leibkonda, kogukonda demograafilistes, majanduslikes, tervislikes ja sotsiaalküsimustes. Lastel on seoses vanema kaotusega oht alatoitumise ja halbade hügieeniharjumuste tekkeks. Leibkonna jaoks võib see tähendada vähem aja pühendamist tervishoiutegevustele ning elusolevate leibkonnaliikmete tervise halvenemist ning ühiskonna jaoks võib see tuua kaasa muutusi tervishoiutegevuste tööjaotuses.⁷⁵ Samad tulemused, mis tõestavad vanema surma negatiivset mõju laste tervisele, saadi uurimuses, mis analüüsis kolme kõrge sissetulekuga Põhjamaad (Taani, Rootsi, Soome). Kui vanem sureb ajal, mil järeltulija on lapse- ja noorukieas, seostati seda lapse „suurenenud suremusriskiga kuni varajasse täisikka jõudmiseni, sõltumata soost ja vanusest ning võttes arvesse algseid näitajaid nagu sotsiaalmajanduslik staatus.“⁷⁶

Kuigi pikem eluiga on selge mitterahaline positiivne tagajärg, oli mõningaid kahtlusi sellest tuleneva üldise tervishoiukulude kokkuvõtte osas. Nagu on hästi teada, siis „igas vanuses suitsetajate ülemäärase arstiabi kumulatiivne mõju nende eluajal kaalub üles lühema oodatava eluea ning suitsetajad kannavad elu jooksul suuremaid tervishoiukulusid kui inimesed, kes ei ole kunagi suitsetanud.“⁷⁷

Mainitud uuringut korrati mitmeid kordi, näiteks Booni eestvedamisel.⁷⁸ Tema hinnangud näitasid, et suitsetajale eluea jooksul osutatavate tervishoiuteenuste kulud olid 21 000 dollarit suuremad kui mittesuitsetaja tervishoiukulud. Neid hinnanguid toetasid CDC andmed, mille kohaselt on „suitsetajatel 50% ning endistel suitsetajatel 10–37% oht suitsetamise tagajärjel surra.“⁷⁹ Suitsetamisest loobumine seostub seega tervishoiukulude kokkuvõttega elu jooksul.

Hetkel uuritakse Uus-Meremaal, kui tõhusalt aitab aktsiisitõus suitsetamist maha jätta ning potentsiaalsetel suitsetajatel harjumuse kujundamist takistada. Riik on hetkel lõpetamas tubaka suhtes kohaldatava aktsiisitõusu seeriaid, millega alustati 2010. aasta jaanuaris ning millega plaanitakse valmis saada 2020. aasta jaanuariks. Selle perioodi jooksul on valitsus tõstnud tubakaaktsiisi igal aastal vähemalt THI+10%.⁸⁰ Valitsuse tellitud aktsiisitõusude mõju analüüsiva aruande tulemused näitavad, et suitsetamine on kahanenud kõigi demograafiliste rühmade, sh vanuse- ja rahvusrühmade, sugude ja puudust kannatavate populatsioonirühmade lõikes.⁸¹ See on eriti tähtis

⁷² World Health Organization. (2015). The Economic and Health Benefits of Tobacco Taxation.

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/179423/WHO_NMH_PND_15.6_eng.pdf?sequence=1

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Doll, R., Peto, R., Sutherland, I. (2004). Mortality in relation to smoking: 50 years' observations on a male British doctors. *BMJ* 2004; 328.

⁷⁵ National Research Council (US) Committee on Population. (2000). The Consequences of Maternal Morbidity and Maternal Mortality. Washington, DC: National Academies Press.

⁷⁶ Li, J., Vestergaard, M., Cnattingius, S., Gissler, M., Bech, B. H., Obel, C., Olsen, J. (2014). Mortality after Parental Death in Childhood: A Nationwide Cohort Study from Three Nordic Countries. *PLoS Medicine*, 11(7).

⁷⁷ Hodgson, T.A. (1992). Cigarette smoking and lifetime medical expenditures. *Millbank Q.*, 70(1), lk 81–125.

⁷⁸ Boonn, A. (2014). Health costs of smokers vs. former smokers vs. non-smokers and related savings from quitting. *Campaign For Tobacco Free Kids*. <https://www.tobaccofreekids.org/assets/factsheets/0327.pdf>

⁷⁹ Centers for Disease Control and Prevention. (1996). Projected Smoking-Related Deaths Among Youth – the United States. *MMWR*, 45(44). Lk 971–974.

⁸⁰ Tobacco excise tax evaluation. Ministry of Health Manatū Hauora. (2018). <https://www.health.govt.nz/our-work/preventative-health-wellness/tobacco-control/smokefree-aotearoa-2025/tobacco-excise-tax-evaluation>

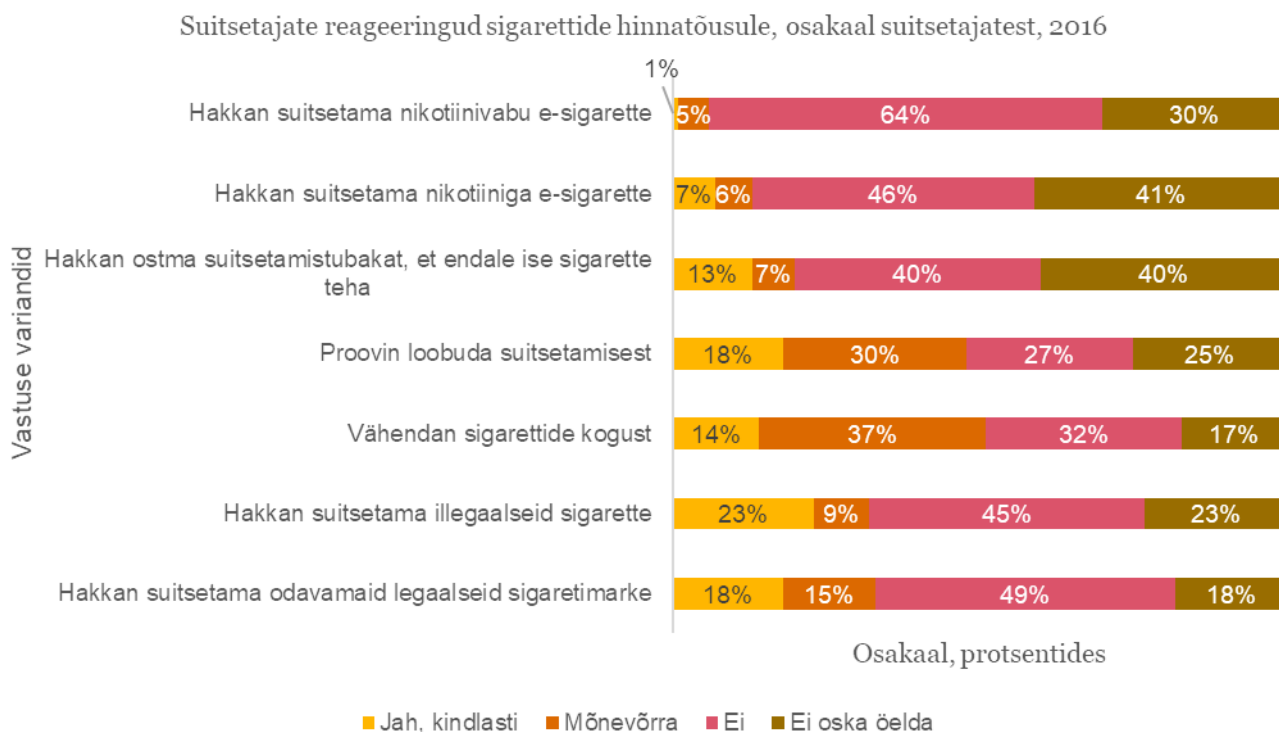
⁸¹ Ernst & Young. (2018). Evaluation of the tobacco excise increases as a contributor to Smokefree 2025.

<https://www.health.govt.nz/system/files/documents/pages/evaluation-tobacco-excise-increases-final-27-nov2018.pdf>

suitsetamise erineva leviku tõttu erinevate rahvuste seas, sest näiteks maoorid on suitsetamissõltuvusest rohkem mõjutatud.

Suurema mõju saavutamiseks ja loobujate hulga suurendamiseks või selleks, et tubakatarbijad läheksid üle vähem kahjulikele asendustoodetele, tuleb asendustooted nagu e-sigaretid muuta taskukohasemaks. Uus-Meremaa valitsus, mis eeldas, et e-sigaretid (või nikotiinivabad sigaretid) võivad olla esimene samm suitsetamisest loobumisel, soodustab seetõttu makse alandavate meetmete rakendamist e-sigaretite tootjate suhtes, kuigi tooted tuleb registreerida kui meditsiiniseadmed, kuna nende mõju tervisele võib pikas perspektiivis olla negatiivne.⁸²

Sobiva aktsiisipoliitika kujundamisel tuleb arvestada ka rahva arvamusega. Alumine joonis näitab (Joonis 115), et enamus (51%) arvas, et nad vähendavad suitsetatavate sigarettide arvu (nad valisid kas vastuse „jah, kindlasti“ või „mingil määral“), kui neil oli võimalik valida erinevate võimaluste vahel. 48% vastanutest väitis, et nad üritavad kindlasti või mingil määral suitsetamist maha jätta. Muid vastuseid, näiteks lubadust minna üle e-sigaretitele, käsitsi keeratavatele sigarettidele, suitsetada salasigarette või legaalseid odavamaid sigarette, pole üldiselt valitud.⁸³ Seetõttu tundub, et kõrgema hinna kaasa toov aktsiisimäärade tõstmine takistab suitsetamist, panustab tervisesse ja aitab vähendada rahvaterviseiga seotud kulutusi.

Joonis 115. Suitsetajate reageeringud sigarettide hinnatõusule, osakaal suitsetajatest, 2016 (küsitlus). Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut⁸³

4.4.3. Mootorikütused

Kui alkoholi ja tubaka negatiivne mõju avaldus rahvatervisele, siis kütuse negatiivne mõju puudutab peamiselt keskkonda ja avaldab kaudset mõju ka tervisele. Kütus mõjutab keskkonda kolmel viisil. Esiteks, bensiini põlemisega vabaneb CO₂. Teaduslikult on tõestatud, et CO₂ koos muude kasvuhoonegaasidega soodustab ülemaailmset

⁸² Ministry of Health Manatū Hauora. (2017). Regulatory Impact Statement: Regulation of e-cigarettes and emerging tobacco and nicotine-delivery products. <https://www.health.govt.nz/system/files/documents/pages/ris-regulation-of-e-cigarettes-and-emerging-tobacco-and-nicotine-delivery-products-nov17.pdf>

⁸³ Orro, E., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. (2017). Tubaka turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017. Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.

kliimasoojenemist.⁸⁴ Lisaks on ohtlik ka naftatööstus tervikuna. Toornafta rafineerimise käigus vabanevad mürgained, mis on ohtlikud nii inimestele kui ökosüsteemile. Ohtlikud on ka võimalikud naftalekked. Tuntumad näited on 1989. aasta Exxon Valdezi juhtum Alaskas ning 2010. aasta BP Deepwater Horizons juhtum Mehhiko lahes. Nafta on äärmiselt mürgine ja seetõttu surmav kaladele ja muudele mereorganismidele.

CO₂ emissioonide ja Eestis soetatud sõidukite vaheline korrelatsioonikoefitsient aastatel 2010–2014 oli 0,72, mis on üsna tugev positiivne korrelatsioon (Joonis 117).⁸⁵ Seetõttu rakendatakse kütusele aktsiisi, et suurendada kütuse maksumust ning julgustada inimesi autode kasutamisest loobuma. Siiski on arvukad uuringud näidanud, et hinnatõusu mõju tarbimisele on lühikeses perspektiivis väga tagasihoidlik, kuna kütusele ei leidu asendust.⁸⁶ Pikas perspektiivis on see elastsem, kuna inimesed võivad muuta enda harjumusi ning otsustada ühistranspordi kasutamise kasuks.

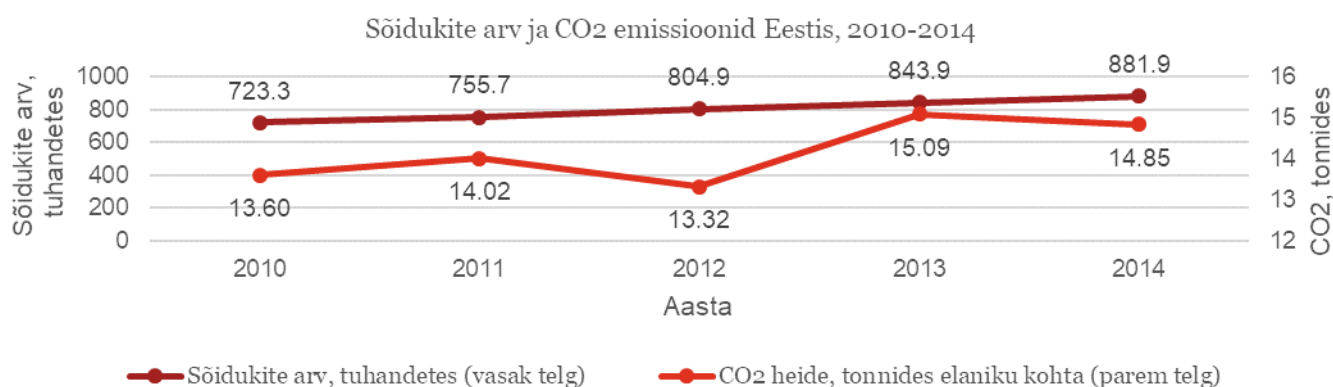
Seetõttu on vaja rakendada keerukaid meetmeid kütusetarbimise piiramiseks. Inimeste keskkonnateadlikkust tuleb tõsta nii kampaaniate kui regulatsioonidega. Üks abistav meede võib olla biokütus. Euroopa Liidu direktiiviga kohustatakse liikmesriike tagama, et aastaks 2020 saadakse vähemalt 10% transpordikütusest taastuvallikatest. Eesti on viimane ELi liikmesriik, mis on selle kohustuse täitnud.⁸⁷

Ühes Michaelise ja Loreki uuringutest, millega vaadeldi kütusehindade ja auto soetamise omavahelist suhet (tuvastamaks, kas kallim kütuse hind piirab autode oste), tuuakse välja auto omamise pikaajalise hinnaelastsuse näitajad, mis olid -0,1 ja 0,3 vahel. Eestit puudutavad tulemused on rohkem hajutatud, kuid see on väiksema vaatlusandmete arvu juures oodatav tulemus. Kui diislikütuse kohta täheldatud võõrväärtus aastast 2013 välja jätta, siis diislikütuse kohta saadud andmed jäävad -2,50 ja 0,40 vahele (keskmine -0,37), samas kui mootoribensiini tulemused jäävad -1,90 ja 1,79 vahele (keskmine -0,33) (Tabel 73). See võib osutada, et auto soetamine ei sõltu eriti kütusehindade kõikumisest. See võib tuleneda tõsiasjast, et lisaks kinnisvarale on auto eriti endistes NSV Liitu kuulunud Kesk-Euroopa riikides isiku sotsiaalse staatuse määraja. Bensiinitarbimine on muutuja, mis on kütusehindadest rohkem mõjutatud ning selle elastsus on eelnevalt nimetatud uuringu kohaselt -1,0.⁸⁸

Tabel 73. Sõiduautode arvu hinnaelastsus Eestis aastatel 2011–2017. Allikas: PwC, Statistikaamet

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Keskmine
Diisli-kütus	0,15	-2,50	27,82	-0,44	-0,22	0,37	0,41	-0,37
Bensiin	0,21	1,79	-1,90	-1,25	-0,46	-1,04	0,33	-0,33

Seetõttu võib hinnangute alusel järeldada, et kõrgemad hinnad vähendavad bensiinitarbimist ning seeläbi kahjulike gaaside emissioone.

Joonis 116. Sõidukite arv (tuhandetes) ja CO₂ emissioonid (tonnid elaniku kohta) Eestis, 2010–2014. Allikas: Maailma Pank, Statistikaamet

⁸⁴ Anderson, T. R., Hawkins, E., Jones, P.D. (2016). CO₂, the greenhouse effect and global warming: from the pioneering work of Arrhenius and Callendar to today's Earth System Models, *Endavour*, vol. 40(3). Lk 178–187.

⁸⁵ S CO₂ emissions (metric tons per capita). World Bank. (2019). Data sources: The World Bank, available online at: <https://data.worldbank.org/indicator/en.atm.co2e.pc>; Statistics Estonia.

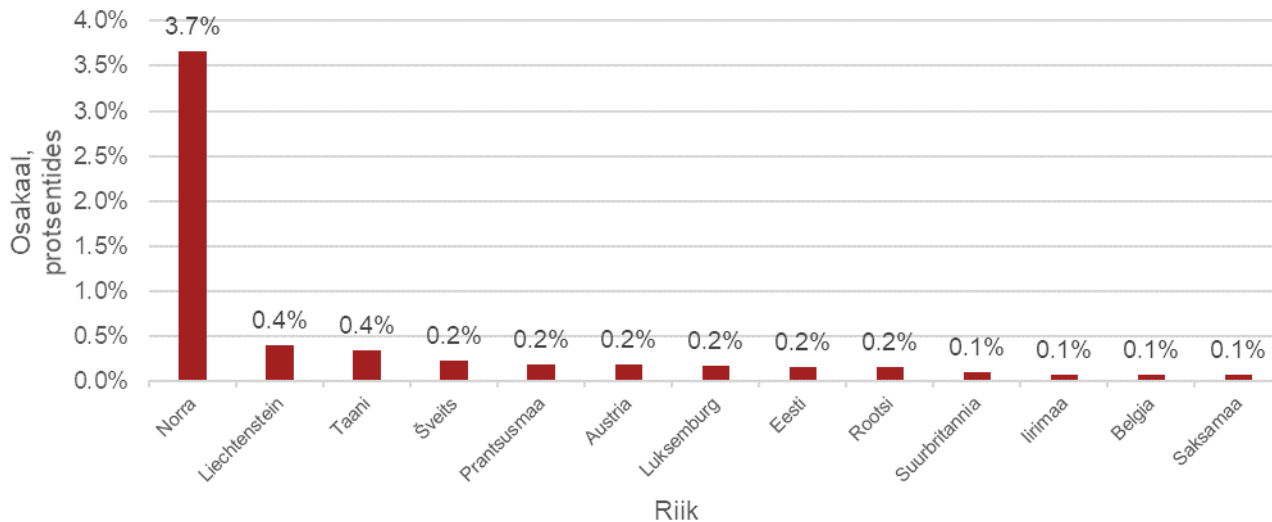
⁸⁶ Hossinger et al., op. cit.

⁸⁷ Available online at: <https://news.err.ee/119995/estonia-last-eu-state-to-begin-transitioning-to-biofuel>.

⁸⁸ Ibidem.

Kui analüüsida elektriautode osakaalu sõiduautode koguarvust (Joonis 117), siis selles valdkonnas on selge liider Norra, kus 3,7% sõiduautodest olid aastal 2016 elektrilised. Kogu Euroopa arvestuses on Eesti 8. kohal ning Euroopa Liidus 5. kohal, sest siin on elektriautode osakaal 0,2%. Kuigi see näitaja on endiselt väga väike, võib Eesti trendi tugevnemisel hoida positsiooni ühe Euroopa elektriautode turu liidrina. See võib omakorda aidata parandada keskkonna seisukorda. Kütuse aktsiisimäärade kergitamine võib üleminekut tugevdada ja kiirendada.

Elektriautode osakaal kõikidest sõiduautodest riikide lõikes, 2016

Joonis 117. Elektriautode osakaal kõikidest sõiduautodest Euroopa riikides, 2016. Allikas: Eurostat

5. Stsenaariumite analüüs

Aktsiisipoliitikal on kolm peamist eesmärki. Esimene eesmärk on omane kõikidele maksudele ning on seotud riigi eelarvetuludega. Aktsiis ei ole aga tavaline maksumeede, mis kehtestatakse ainult eelarvetulu saamiseks või mingi ümberjaotamiseesmärgi saavutamiseks. Sellel on oluline täiendav eesmärk, mis on seotud rahvatervise ja keskkonnakaitsega. Aktsiisid kehtestatakse teatud kahjulike kaupade, nt alkoholi või sigarettide, nõudluse ja tarbimise piiramiseks. Valitsuse kolmas prioriteet aktsiiside kehtestamisel on minimeerida mõju tootjatele.

Ilmselgelt on teine ja kolmas eesmärk teatud määral vastuolus – on võimatu hoiduda aktsiisikaupade tootjate mõjutamisest ja samal ajal vähendada kahjulike kaupade tarbimist. Samamoodi on Lafferi kõvera järgi varjatud seos tervise ja eelarve-eesmärkide vahel – teatud hetkest alates toob tervise- või keskkonnakaitse tugevdamine kaasa eelarvetulude vähenemise.

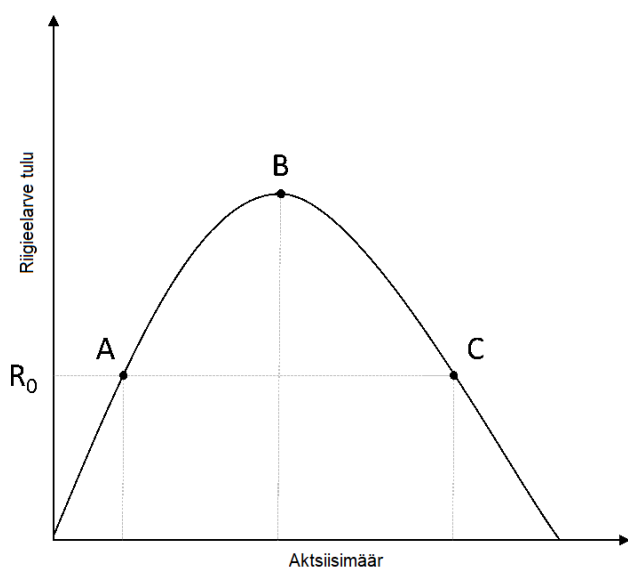
Seetõttu tuleb aktsiisipoliitika kujundamisel rakendada asjakohaseid kaalutlusi ja olla mõjudest teadlik. Konkreetset aktsiisimäära puudutav otsus on alati poliitiline ning sõltub mainitud eesmärkide suhtelisest tähtsusest.

Lisaks sõltub aktsiisipoliitika tõhusus tavaliselt mitmest olulisest välistegurist. Üks kõige olulisemaid probleeme, millega tuleb arvestada, on asenduskaupade kättesaadavus. Teine oluline tegur on ettevõtjate tegevus – nende valmidus ja suutlikkus piirata juurdehindlust nõudluse säilitamiseks. Mõlemad asjaolud võivad märkimisväärselt moonutada Lafferi kõverat.

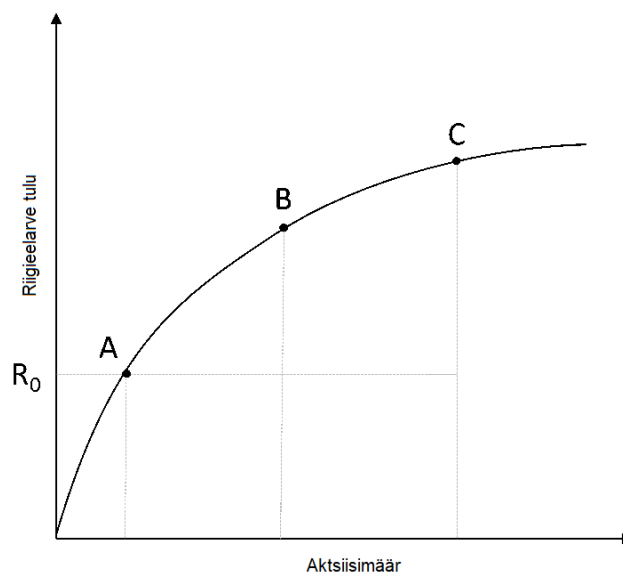
Kui asenduskaubad on kättesaadavad ja tootjad ei ole valmis oma juurdehindlust vähendada, et nõudlust muutumatuna hoida, on Lafferi kõver tagurpidi U kujuline. Sellisel juhul toob aktsiisimäära kasv kaasa nõudluse ja tarbimise vähenemise. Kui aga asendustooted ei ole kättesaadavad ning tegu on esmatähtsate kaupadega, ei ole aktsiisimäära kasvu mõju tarbimisele tingimata märkimisväärne – eelarvetulu ja aktsiisimäära suhe on võrdlemisi ühtlane, lineaarsem. Sama kehtib ka juhul, kui tootjad on huvitatud nõudluse säilitamisest isegi juhul, kui see seonduv väiksema juurdehindlusega. See tähendab, et aktsiisimäära tõusu kompenseerib väiksem juurdehindlus. Tarbija seisukohast ei ole midagi muutunud, eelkõige ei ole muutunud hind – tulemuseks on muutumatu nõudlus. Aktsiisimäära ja eelarvetulu suhe on jällegi lineaarne või võrdlemisi ühtlane.

Juurdehindluse vähendamise asemel võib kaaluda mitut muud tegurit, mis võivad tasakaalustada aktsiisimäära tõusu (nt tootmistegurite madalamad hinnad).

Paneel (I)

Paneel (II)

Joonis 118. Lafferi kõverad erinevate tootegruppide kohta. Allikas: PwC koostatud

Poliitiliste stsenaariumite puhul tuleks arvesse võtta aktsiisipoliitika prioriteete. Eeldame, et toodud graafikul Paneel I tähistab praegust aktsiisimäära ja eelarvetulu punkt A (Joonis 118).

Kui liigume punktist A punkti B aktsiisimäära tõusu võrra, saame tavaliselt suurema eelarvetulu. Aktsiisikauba tarbimine väheneb, kuid vähenenud nõudluse mõju on väiksem kui aktsiisimäära tõusu mõju. See tähendab, et valitsus saavutab eelarve ja tervise/keskkonna eesmärgid, kuid ei saavuta ettevõtluse prioriteeti – tarbimise vähendamine mõjub negatiivselt aktsiisikaupade tootjatele (*ceteris paribus*).

Kui aga ületame Lafferi kõvera harja, toob aktsiisimäära täiendav tõus kaasa eelarvetulu vähenemise. Aktsiisimäära tõus ei kompenseeri vähenevat nõudlust. Sellegipoolest, kuni punkti C jõudmiseni saab valitsus siiski suuremat tulu kui esialgses olukorras (punkt A). See tähendab, et saavutame ikkagi eelarve eesmärgi, isegi kui valitsus ei saa maksimaalset võimalikku tulu. Teisest küljest, kui oleme kõvera harja ületanud, väheneb tarbimine palju rohkem, mis tähendab, et tervise/keskkonna eesmärk saavutatakse suuremas ulatuses.

Kui vaatleme kaupsid, millel puudub selge asenduskaup, on nõudluse muutus aktsiisimäära muutuse tagajärjel palju tagasihoidlikum. Tarbijatel ei ole võimalik nõudlust kergesti teistele kaupadele suunata. Asenduskaupade puudumine mõjutab Lafferi kõvera kuju – see on rohkem välja venitatud ja tasasem. See tähendab, et valitsusel on palju rohkem otsustusruumi aktsiisikaupade nagu kütuse või sigarettide puhul. Küll aga tähendab see, et on keerulisem saavutada tervisega seotud eesmärgid – nõudlus on jäik, seega tarbimine ei vähene aktsiisimäära tõusu korral märkimisväärselt.

Sarnased järeldused saab teha ka siis, kui tootjad või jaemüüjad kompenseerivad aktsiisimäära tõusu juurdehindluse vähendamisega, alandades kulusid või tehes mis tahes korrigeerimisi, mis säilitavad hinna nii, et aktsiisipoliitika seda ei mõjuta. Sellisel juhul on tarbijate jaoks aktsiiside muutus neutraalne. Seega kui valitsus suurendab aktsiisimäära, suureneb proportsionaalselt aktsiisitulu (*ceteris paribus*). Sellises olukorras saavutatakse eelarve eesmärk, kuid üldine tervise kvaliteet ei parane. Lisaks on aktsiisipoliitika kahjulik ettevõtjatele (kuid vähem kahjulik kui nõudluse võimalik vähenemine).

Tabel 74. Aktsiisipoliitika eesmärgid ja eri kaubaliigid

	Eelarve eesmärk	Tervise eesmärk	Ettevõtluse eesmärk
Klassikaline olukord (ümberpööratud U-kujuline kõver)	+	+	–
Asendamatud tooted (väike või puuduv nõudlusreaktsioon)	+	–	0
Tootjate/müüjatepoolne aktsiisikasvu kompenseerimine oma marginaali arvelt	+	–	–

Eesti aktsiiside viimase paari aasta vaatlusandmed näitavad, et alkoholsete jookide kõverad on klassikalised ümberpööratud U-kujulised⁸⁹. Mootorikütuse ja diislikütuse puhul ei ole suhe nii selge ja ei ilmne tavapärane Lafferi kõver, kuid selle põhjuseks võib olla aktsiisimäärade väike volatiilsus. Kui vaatleme maksumäära ja sigarettide aktsiisist saadavat eelarvetulu, on suhe peaaegu lineaarne – see tuleneb ilmselt vastavate asendustoodete puudumisest.

5.1. Elastuste hindamine

5.1.1. Tubaka, alkoholi ja kütuse hinnaelastsuse hindamine

Tubakatoodete, alkoholi ja kütuse aktsiisimäärade muutmine toob vältimatult kaasa muutuse tarbijate käitumises, kui aktsiisimäärade tõstmine tekitab hinnatõusu. Aktsiisimäärade tõstmise korral prognoositakse, et kahaneb nende inimeste hulk, kes on kõrgema hinnataseme juures eelduslikult nõus sama kaubakogust tarbima. Seetõttu prognoositakse vastavate aktsiisikaupade sisetarbimise vähenemist ning üldjuhul ka salakaubanduse kasvu. Nõudluse

⁸⁹ See kehtib ka õlle puhul, sõltumata sellest, et on alust tuvastada tootjate tasakaalustavaid meetmeid. Juurdehindluse vähendamine on ilmselt muutnud Lafferi kõvera tasasemaks, kuid ümberpööratud U-kuju on endiselt nähtav.

elastsus võimaldab meil teha kindlaks hinnatõusuga seonduva ja aktsiiside tõstmisest tuleneva nõudlusreaktsiooni tugevuse ja ulatuslikkuse, *ceteris paribus*.

Nõudlus aktsiisikaupade järele ning hinnaelastsus on otseselt seotud piirikaubanduse esilekerkimisega – tarbijad reageerivad hinnatõusule odavamate kaupade otsimisega, sh piiri tagant.

Ajaloolised tubaka-, alkoholi- ja kütusehinnad ning tarbimisandmed võimaldavad meil analüüsida hindade ja nõudluse kvantitatiivset suhet. Selleks arvutame tubaka, alkoholi ja kütuse ning importkaupade hinnaelastsuse.

Nõudluse hinnaelastsus kujutab endast nõudluse koguse protsentuaalset muutust, mis kaasneb hinnamuutusega. Nõudluse elastsust mõõdetakse koefitsiendiga E. Kui $E > 1$, siis on nõudlus elastne, kui $E < 1$, siis on nõudlus mitteelastne. Inimeste jaoks asendamatu kaupade nõudlus on jäik ehk tarbitav kogus jääb samaks isegi hinnamuutuste tingimustes. Nõudlus on elastne, kui hinnalangus toob kaasa olulise nõudluse suurenemise ning kerge hinnatõus vähendab nõudlust märgatavalt. Kuigi elastsuskoefitsiente väljendatakse harilikult absoluutväärtustes, siis on vaja teada ka nõudluse muutuse suunda. Kui nõudluse hinnaelastsuse koefitsient on negatiivne, siis hinnatõusuga nõudlus väheneb ning vastupidi – see on üks majanduse põhireegleid. Siiski on olukordi, kus koos hinnatõusuga kasvab ka nõudlus – näiteks on selline olukord tavaline luksuskaupade puhul. Nõudluse hinnaelastsuste väärtuste arvutamine võimaldab meil tuvastada nõudluse eripärad ning leida aktsiisipoliitika kujundamiseks vajalikud suunised.

Hinnaelastsuse väärtused arvutati nõudluse protsentuaalse muutusena tulenevalt hinna protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

kus Q on nõudluse kogus, ΔQ on nõudluse koguste muutus, P on hind ning ΔP on hinna muutus.

Analüüsitud andmed hõlmasid aastaid 2010–2017 (või värkemaid saadaolevaid aastaid). Pärast aasta tulemuste hankimist arvutati keskmine koos mediaani ja standardhälvega, et teha kindlaks võimalikud võõrväärtused, mis üldtulemusi moonutavad. Standardhälve annab meile teavet selle kohta, kui hajutatud on meie hinnangud võrreldes keskmisega. Näiteks kui standardhälve = 1, siis näitab see, et hinnangute kõrvalekalle keskmisest on 1. Koefitsientide (nagu nõudluse hinnaelastsus) juures eelistatakse, et standardhälve oleks võimalikult madal, kuna igasugused moonutused on soovimatud. Võime eeldada, et väärtused > 1 tähendavad teatud kõrvalekallete esinemist, mis näitab, et keskmist tulemust tuleb tõlgendada ettevaatlikult.

Kuna aruande peamine eesmärk on aktsiiside mõju analüüsimine, siis täiendati eelnevalt nimetatud arvutusi veel ühe koefitsiendiga – nõudluse aktsiisielastsusega. Selle arvutamiseks kasutati analoogset meetodit, kus hinnamuutus asendati aktsiisimäära muutumisega⁹⁰. Nõudluse aktsiisielastsus näitab, kui palju muutub nõudluse kogus aktsiisimäära muutuse korral. Arvutuskäikude valemid on leitavad aruande lisadest (Lisa 11. Tubaka, alkoholi ja kütuse hinnaelastsuse hindamise valemid).

Teoreetiliselt kipuvad kaubad nagu tubakas, alkohol ja kütus olema jäiga nõudlusega, mis tähendab, et tarbimine väheneb hinnatõusu puhul vähe. See tuleneb selliste kaupade spetsiifilistest omadustest ning asenduskauba puudumisest. Lisaks tekitavad tooted nagu sigaretid tihti sõltuvust, mis tähendab, et hind ei ole nende kaupade ostjatele peamine kriteerium. Kui kauba hind on jäik, siis on teoreetiliselt tõenäolisem, et maksukoormus langeb tarbijatele ning tootjad säilitavad oma marginaalid. Maksuelastsus on üldiselt hinnaelastsusest väiksem, kuna maksud moodustavad osa jaehinnast, kui just tarbijahinnad ei tõuse rohkem kui maksud. Ülal toodud oletuste empiiriline analüüs on esitatud järgnevalt⁹¹.

⁹⁰ Aktsiisimäära muutust kajastati kui analüüsitud kaupade hinna aktsiisiosa eurodes.

⁹¹ Analüüsis kasutatud andmeid koguti erinevatest allikatest, sealhulgas Statistikaametilt, Eesti Konjunktuuriinstituudilt, Maksu- ja Tolliametilt.

5.1.1.1. Tubakas (sigaretid)⁹²

Tubaka nõudluse hinnaelastsus (PED) ja nõudluse aktsiisielastsus (EDED) on alljärgnevad.

Tabel 75. Sigarettide nõudluse hinnaelastsus ja aktsiisielastsus. Allikas: PwC arvutused⁹³

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	1,14	-0,10	-1,38	0,64	-1,23	-0,32	-0,21	-0,21	0,91
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	0,91	-0,10	-1,35	0,63	-2,35	-0,29	-0,43	-0,19	1,13

Eelnevad empiirilised analüüsid on näidanud, et sigarettide nõudluse hinnaelastsus jääb harilikult alla 0 ning vahemikku -0,2 kuni -0,9⁹⁴. **Tubaka nõudluse hinnaelastsuse arvutused on kinnitanud teoreetilisi eeldusi, et sigaretid ei ole hinnamuutuste suhtes tundlikud ning seetõttu on ka nõudlus jäik.** Ajavahemikul 2011–2016 oli keskmine nõudluse hinnaelastsus -0.21 (Tabel 75).

See tähendab, et 10% hinnatõus toob kaasa 2,1% nõudluse vähenemise. See on kooskõlas nõudluse üldprintsibiiga, kuid nõudlus väheneb hinnatõusuga võrreldes väiksemal määral. Toodud hinnangute standardhälve on 0,9.

Nõudluse aktsiisielastsuse hinnangute tulemused on üllatavamad (Tabel 75). Keskmine koefitsient on -0,43, mis on kõrgem kui nõudluse hinnaelastsuse absoluutväärtus. See võib tähendada, et hinnad tõusevad kiiremini kui aktsiisimäär. Õigupoolest tõusevad need aktsiisiga peaaegu võrdeliselt (**kuna sigarettide nõudluse hinnaelastsus on jäik, teavad tootjad, et nad võivad enda marginaalide säilitamiseks jätta maksukoormuse tarbijate kanda**). Aastatel 2011–2014 ja 2016 olid mõlemad koefitsiendid peaaegu võrdsed, kuid nõudluse aktsiisielastsus on nõudluse hinnaelastsusest veidi madalam, mis kinnitab, et hinna- ja aktsiisitõus on seotud, ent aastal 2015 oli nõudluse aktsiisielastsus nõudluse hinnaelastsusest kaks korda kõrgem, mis moonutab keskmist väärtust. Nii võis juhtuda seetõttu, et nimetatud aastal tõusis hind aktsiisimäärast kaks korda rohkem (vastavalt 2,3% ja 1,2%), samas kui tarbimine muutus 2,9%.

Kuigi viimastel aastatel on legaalne sigarettide tarbimine vähenenud, kuna inimesed hoolitsevad oma tervise eest rohkem (või ostavad sigarette välismaalt või illegaalselt), on aktsiisitulu endiselt kasvamas. **See tähendab, et aktsiiside tase ei ole ületanud kriitilist punkti, kust maksutulu kokku hakkaks vähenema. See juhtuks tõenäoliselt siis, kui nõudluse aktsiisielastsus oleks > 1.** Nii on kaks korda juba juhtunud (aastatel 2013 ja 2015), kui maksutulu kasv vähenes, kuid nõudluse langus võib olla seotud ka muude sündmustega (nt suitsetamisega või reklaamiga seotud piirangud).

5.1.1.2. Alkohol

5.1.1.2.1. Õlu

Õlle nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus on alljärgnevad.

⁹² Arvesse võeti ainult legaalset sigarettimüüki Eestis, kuna järgmiseks sammuks oli nõudluse aktsiisielastsuse arvutamine ning ebaseaduslik müük oleks tulemusi moonutanud (sellele aktsiis ei kohaldu).

⁹³ Sigarettide hinnaelastsuse arvutuste algandmed: Eesti Konjunktuuriinstituut „Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017,“ Sigarettide tarbimine 2005-2016 (legaalsed sigaretid) ja Statistikaamet, Sigaretipaki keskmine jaehind 2010-2016

⁹⁴ Tauras et al., *The Effect of Cigarette Prices on Cigarette Sales: Exploring Heterogeneity in Price Elasticities at High and Low Prices*, NBER Working Paper No. 22251, 2016.

Tabel 76. Õlle nõudluse hinnaelastsus ja aktsiisielastsus. Allikas: PwC arvutused ⁹⁵

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD- HÄLVE
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	0,19	0,43	0,00	-0,44	-0,36	-0,61	-0,84	-0,23	-0,36	0,42
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	-	0,62	0,11	-0,20	-0,22	-0,29	-0,30	-0,05	-0,20	0,33

Empiirilistele vaatlustele tuginev õlle hinnaelastsus on harilikult umbes -0,3⁹⁶. Eesti turgu puudutavate hinnangute kohaselt (Õlle nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus on alljärgnevad.

Tabel 76) on õlle keskmine nõudluse hinnaelastsus **-0,23, mis on kooskõlas eelnevate vaatlustega ning näitab, et õlle nõudlus on jäik**. Tulemusi saab tõlgendada nii, et kui hind tõuseb 10%, siis nõudlus langeb 2,3%. Mis puutub õlle aktsiisielastsust, siis on see peaaegu täielikult jäik (-0,05) ning madalam (absoluutväärtustes) kui nõudluse hinnaelastsus, mis tähendab, et aktsiis moodustab ainult osa koguhinnast. **Alates aastast 2013 hakkas aktsiis hindadest rohkem tõusma, mis tähendab, et pakkujad pidid müügi säilitamiseks aktsiisitõusu absorbeerima**. Nii nõudluse hinna- kui aktsiisielastsuse standardhälve on umbes 0,3, mis näitab, et tarbijate reaktsioon õlle hinnamuutustele oli analüüsitud aastatel peaaegu sama ning ei olnud palju muid tegureid, mis oleks mõjutanud õlle nõudlust.

Samas on huvitav nii nõudluse hinna- kui ka aktsiisielastsuse puhul täheldatud langustrend. Aastatel 2011 ja 2012 olid nimetatud kaks näitajat positiivsed, kuid aja jooksul hakkasid need langema. Selle põhjus võib olla, et aastast 2014 hakkas müügimahus mõõdetud tarbimine vähenema. **See võib tähendada, et aktsiisitõuse ei ole piisaval määral absorbeeritud, kuid see võib olla tingitud ka elustiili muudatustest – sama tendents ilmneb kõigi analüüsitud alkoholsete jookide, ka siidri ja viina puhul**. Alates 2012. aastast hakkas aktsiis tõusma ning alkoholsete jookide tarbijahinnaindeks (THI) on tõusnud alates aastast 2014, mis võis mõjutada nii tarbimist kui müüki. Aastal 2017 kasvas alkoholi ja tubaka THI kiireimas tempos alates majanduskriisist (8,7% kasv võrreldes eelmise aastaga) ning seega võib elastsuskoeffitsient edasi langeda.

Hetkel on nõudluse hinnaelastsus peaaegu -1 (-0,84 aastal 2017), mille juures muutub nõudlus elastseks. Nõudluse aktsiisielastsus on endiselt suhteliselt madal (-0,30 aastal 2017), kuid võib eeldada, et aktsiisi ja hindade edasise tõusuga läheneb ka see tasemele -1, mis on kriitiline punkt, kus maksutululu võib hakata vähenema.

5.1.1.2.2. Lahja alkohol (siider)

Lahja alkoholi nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus on alljärgnevad.

Tabel 77. Siidri nõudluse hinnaelastsus ja aktsiisielastsus. Allikas: PwC arvutused ⁹⁵

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD- HÄLVE
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	1,74	0,85	12,74	-0,50	-2,51	-1,04	-1,76	1,36	-0,50	4,84
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	0,00	0,75	0,83	-0,46	-0,79	-0,42	-0,60	-0,12	-0,44	0,62

⁹⁵ Õlle, lahja ja kange alkoholi hinnaelastuse arvutuste algandmed: Eesti Konjunkturiinstituut „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018,“ Alkoholi tarbimine jookide lõikes 2006-2017 ja Statistikaamet, Alkoholsete jookide keskmised jaehinnad 2010-2017

⁹⁶ Osterberg, *Pricing of alcohol*, in: Anderson. Alcohol in the European Union. Consumption, harm and policy approaches, World Health Organisation, 2012.

Siidri nõudluse hinnaelastsust on analüüsitud väga vähestes uuringutes. Üks nendest oli Kanadas korraldatud uuring, mis näitas, et keskmiselt tõi siidri ja alkoholsete karastusjookide miinimumhinna 10% tõus kaasa 13,9% nõudluse vähenemise, mis tähendab, et nõudluse hinnaelastsus on antud juhul -1,39⁹⁷. Eesti turgu puudutavad hinnangud (Tabel 77 näitavad aga, et üldine nõudluse hinnaelastsus ajavahemikus 2011–2017 on +1,36. **See võib viidata, et 10% hinnatõus toob kaasa 13,9% nõudluse kasvu, mis on üks majanduse paradokse, mis kehtib nt luksuskaua nõudluse puhul.** Antud juhul on aga vaja uurida vaatlustulemuste standardhälvet, kuna siider ei ole luksuskaup. Standardhälve on 4,84 – suhteliselt kõrge näitaja, mis tuleneb sellest, et aastal 2013 oli nõudluse hinnaelastsus 12,74. Sellel aastal muutusid hinnad ainult 0,4% ning nõudlus kasvas 4,5%. **Selle põhjus ei pruugi olla ainult nimetatud aasta soe suvi, vaid ka Soomes toimunud maksutõus, mis tõi soomlased Eestisse ostlema⁹⁸. Seega moonutab nimetatud võõrväärtus üldisi tulemusi.** Kui see tähelepanek välja arvata, on nõudluse hinnaelastsus -0,54, mis näitab, et nõudlus lahjade alkoholsete jookide järele on siiski jäik.

Hiljem aga hakkas sarnaselt õllele lahjade alkoholsete jookide nagu siidri tarbimine 2014. aastal turu küllastudes vähenema. **Aastal 2015 ületas nõudluse hinnaelastsus taseme -1 ning on nüüd elastne.** 2015. aastal toimus järsk aktiisitõus (15%) mis on sellest ajast saati jätkunud. Kuigi alguses absorbeerisid müüjad ja tootjad osa aktiisitõusust, on nüüdseks olukord muutunud. Aastal 2017 tõusis siidri hind järsult (11,9%). **Kuigi keskmine nõudluse aktiisielastsus on 0 lähedal (-0,12), on see hiljuti hakanud tõusma ning oli 2017. aastal -0,60. See tähendab et, kui aktiisimäärad ja seega ka hinnad jätkavad tõusmist, võib elastsus varsti ületada taseme -1, mille tulemusel hakkavad aktiisitulud tervikuna vähenema.**

5.1.1.2.3. Kange alkohol (viin)

Kange alkoholi nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktiisielastsus on alljärgnevad.

Tabel 78. Viina nõudluse hinnaelastsus ja aktiisielastsus. Allikas: PwC arvutused⁹⁵

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD- HÄLVE
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	16,71	0,28	0,69	-3,36	-0,45	-0,58	-2,36	1,56	-0,45	6,33
Nõudluse aktiisielastsus (EDED)	-219,61	0,55	0,83	-1,06	-0,31	-0,58	-2,18	-31,76	-0,58	76,69

Kange alkoholi nõudluse hinna- ja aktiisielastsuse arvutuste aluseks võeti viin. Teoreetiliselt on viina nõudluse hinnaelastsus jäik, umbes -0,2⁹⁹. **Meie hinnangud (Tabel 78) näitavad, et aastatel 2011–2017 oli keskmine nõudluse hinnaelastsus +1,56, mis osutab lahja alkoholiga sarnasele ebaloogilisele olukorrale, kus hinnatõus toob kaasa nõudluse kasvu.** Jällegi on kogutulemust moonutanud üks kõrge näitaja: aastal 2011 oli nõudluse hinnaelastsus +16,71. Sellel aastal muutusid hinnad 0,9%, samas kui müük kasvas 15,5% ning aktiisimäär ei muutunud, erinevalt järgnevatest aastatest. See võis tuleneda sellest, et inimesed tahtsid koguda varusid, et hoiduda väljakuulutatud maksutõusust, kuna viina hind on tihedalt seotud aktiisimääraga (sarnaselt sigarettidele jääb ka siin maksukoormus tarbija kanda). Kui aasta 2011 välja arvata, on keskmine nõudluse hinnaelastsus -0,97 ning nõudluse aktiisielastsus -0,46. Huvitav aasta oli ka 2013, kuna nii nõudluse hinna- kui aktiisielastsus olid positiivsed ja elastsed. Hind ja aktiis kasvasid vastavalt 6,5% ja 5%, samas kui nõudlus kasvas 4,5%, mis oli analüüsitud perioodi lõikes suurim tarbimise kasv, jättes välja 2011. aasta võõrväärtuse. Sarnaselt lahjade alkoholsete jookide olukorrale, võib seda põhjendada Soomes toimunud maksutõusuga, mille tulemusel hakkasid soomlased Eestist rohkem alkoholi ostma.

Sarnaselt muudele analüüsitud alkoholsetele jookidele, hakkas tarbimine 2014. aastal vähenema, mis on eelduslikult tingitud eestlaste muutunud elustiilist ja suhtumisest alkoholi tarbimisse, kuid mis võib tuleneda ka suurenenud piirikaubandusest või salakaubanduse kasvust. Aastal 2017 tõusid nii nõudluse hinna- kui aktiisielastsus oluliselt:

⁹⁷ Osterberg, op. cit.

⁹⁸ Saadaval veebis: <http://www.panimoliitto.fi/en/domestic-sales-of-brewery-beverages-fall-tax-increases-move-trade-to-estonia/>.

⁹⁹ Euromonitor, Price Elasticities in Alcoholic Drinks, <https://blog.euromonitor.com/price-elasticities-in-alcoholic-drinks/>

vastavad koefitsiendid olid -2,36 ja -2,18. **See näitab, et nõudlus reageeris aktsiisi- ja hinnatõusule tugevalt ning seetõttu kahanesid kange alkoholi aktsiisitulud eelmisel aastal 19%. See tähendab, et aktsiisimäär ja seega viina hind on ületanud kriitilise piiri, olles hetkeseisuga ainus analüüsitud aktsiisikaup, mis seda on teinud.** See võib viidata, et viina nõudlus on eelmiste analüüsitud alkohoolsete jookidega võrreldes elastsem. **Õiguspoolest asendus nõudlus piirikaubandusega, mis moodustas 26% 2017. aastal kokku tarbitud kange alkoholi müügist, võrreldes 18,4% õlle puhul.** See tähendab, et viin ja muu kange alkohol on populaarseimad artiklid, mida välismaalt (või ebaseaduslikult) ostetakse.

5.1.1.3. Mootorikütused

Teoreetiliselt kipuvad kütusehinnad olema jäigad, kuna neile ei leidu palju asendustooteid ning uuringud on näidanud, et keskmine kütuse nõudluse hinnaelastsus on $-0-0,5^{100}$. Pikas perspektiivis võib olukord siiski muutuda, sest inimesed võivad enda harjumusi muuta ning minna üle ühistranspordile. Selles analüüsis arvatati kütuse nõudluse hinnaelastsus bensiini ja diislikütust silmas pidades. Tarbimisandmed saadi Statistikaametilt ning arvutused tehti andmete kättesaadavuse tõttu vaid ajavahemiku 2012–2016 kohta¹⁰¹.

Mootorikütuste nõudluse hinnaelastsuses on alljärgnevad:

Tabel 79. Bensiini ja diislikütuse nõudluse hinnaelastsus. Allikas: PwC arvutused¹⁰²

	2012	2013	2014	2015	2016	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Bensiin (PED)	-1,26	3,10	-0,41	0,05	-1,79	-0,06	-0,41	1,71
Diislikütus (PED)	-2,58	-6,34	-0,80	-0,24	-0,21	-2,04	-0,80	2,32

Nagu võiski eeldada (Tabel 79), **osutus bensiini nõudluse hinnaelastsus peaaegu täielikult jäigaks: keskmiselt -0,06. Ent diislikütuse nõudluse keskmine hinnaelastsus on -2,04, mis on tehtud oletustega vastuolus.** Nagu ka eelnevalt analüüsitud aktsiisikaupade puhul on see tingitud ühest võõrväärtusest – antud juhul aastast 2013, kui nõudluse hinnaelastsus oli -6,34. Sellel aastal tõusis diislikütuse hind 0,2% ning tarbimine vähenes 1%. Elimineerides diislikütuse puhul 2013 aasta näitaja, oleks keskmine elastsus -0,95.

Siiski tasub täheldada, **et bensiini hinnamuutused ei ole põhjustatud aktsiisimääradest, vaid peamiselt nafta kaevandamise ja vahetuskursside ülemaailmsetest trendidest.** Perioodil 2013–2017 olid ülemaailmse naftahinna langustrendi kontekstis languses ka bensiini hinnad. Kuna nii bensiinile kui ka diislikütusele kohaldatavad aktsiisimäärad ei muutunud Eestis kuni 2016. aastani, siis oli nõudluse aktsiisielastsust keeruline kindlaks teha. Tuleb märkida, et järgnevad nõudluse aktsiisielastsuse hinnangute arvutused tuginevad aasta tarbimismuutustele ning aktsiisimäärade muutustele ajavahemikus 2016–2018. Need tuginevad varem toodud nõudluse hinnaelastsusest erinevatele andmetele ning neid tuleks käsitleda kõigest hinnangutena. Bensiini nõudluse aktsiisielastsus (Tabel 80) oli -1,32 ning diislikütuse oma -15,40, mis võiks tähendada, et bensiini, **eriti diislikütuse nõudlus, reageerib aktsiisimäärade muutmisele tugevalt (väga elastselt).**

Mis puudutab aktsiisitulu, siis bensiini puhul oli see muutuv – vähenemist võis täheldada aastatel 2011, 2013 ja 2014 ja selle põhjus võis olla tarbimise üldine vähenemine. **Diislikütusest saadav aktsiisitulu aga kasvas see-eest terve analüüsiperioodi jooksul.** See võib olla seotud juba umbes 20 aastat kestnud üldise diislikütusele ülemineku tendentsiga¹⁰³.

¹⁰⁰ Hössinger, R., Link, C., Sonntag, A., Stark, J. (2017). Estimating the price elasticity of fuel demand with stated preferences derived from institutional approach. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, vol. 103. Lk 154–171.

¹⁰¹ Märkus: arvutused teostati, kuna nii tarbimine kui hinnad on esitatud tonnides, kuid aktsiis ühe liitri kütuse kohta. Siin analüüsis vastab ühele tonnile bensiinile 1351 liitrit ning ühele tonnile diislikütusele 1192 liitrit.

¹⁰² Kütuste hinnaelastuse arvutuste algandmed: Statistikaamet, Kütuste tarbimine ja Kütusekulu osatähtsus (sh kütuse hinnad).

¹⁰³ Cooper, J. (koost.). Fuels Europe. (2017). Statistical Report. Belgia: FuelsEurope.

Kuna mootorikütuste puhul on maailmaturu hind tihti väga kõikumine ning aktsiisimäära muudatusi on perioodi jooksul toimunud väga vähe, siis nõudluse aktsiisielastsuse näitajat tuleb kütuse puhul väga ettevaatlikult tõlgendada, kuna see ei pruugi anda adekvaatset pilti.

Tabel 80. Bensiini ja diislikütuse nõudluse aktsiisielastsus. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁴

Nõudluse aktsiisielastsus	2017–2018 KESKMINE
Bensiin	–1,32
Diislikütus	–15,40

5.1.2. Impordi hinnaelastsuse hindamine

Kui eelmises peatükis mainitud nõudluse hinnaelastsused arutati Eestis toodetud alkoholsete jookide hindadele tuginedes, siis tasub uurida ka seda, kuidas mõjutab nimetatud kaupade hind siseturul impordimahtu. Sellisel juhul konkureerib sisetootmine välismaiste tootjatega ning kui siseturul toodetud kaupade hinnad tõusevad, peaksid teoreetiliselt kasvama ka impordimahud, kui nende hinnad on madalamad (asenduskauba elastsus). Kuigi aktsiisimäärad rakenduvad samamoodi ka importkaubale, on hinnamuutus koduturul tihti alternatiivsete (odavamate) importtoodete sisseostu käivitajaks. Impordi hinnaelastsust (PEI) ja impordi aktsiisielastsust (EDEI) arutati tubaka, õlle, lahja alkoholi (siidri) ja kange alkoholi (viina) kohta, kuna Eestis ei toodeta märkimisväärset kogust kütust. Tulemused on toodud all.

5.1.2.1. Tubakas

Tabel 81. Sigarettide impordi hinnaelastsus ja impordi aktsiisielastsus. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁵

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Impordi hinnaelastsus (PEI)	5,01	–0,03	–0,83	0,13	2,99	0,55	1,30	0,34	2,03
Impordi aktsiisielastsus (EDEI)	4,02	–0,03	–0,81	0,13	5,72	0,50	1,59	0,31	2,40

Nii importkaupade hinnaelastsuse kui ka aktsiisielastsuse keskmised on elastsed ja positiivsed (Tabel 81) – esimene on 1,30 ja teine 1,59. **See tähendab, et mida kõrgem on hind, seda suuremad on impordimahud.** Kuna tubaka nõudluse hinnaelastsus on negatiivne, Eestis tubaka tootmist ei ole ning re-eksport on marginaalne, saab impordi hinnaelastus olla positiivne vaid importijate varumise mõju tõttu (varumine on toimunud suuremas mahus aastatel 2011 ja 2015, kus impordimahud kasvasid eelmise aastaga võrreldes vastavalt 47% ja 7%, samas kui tarbimine muutus neil aastatel vastavalt +11% ja -3%. Seega võivad keskmised tubaka impordielastsused olla moonutatud.

¹⁰⁴ Kütuste nõudluse aktsiisielastsuse algandmed: Statistikaamet, Kütusekulu osatähtsus (sh kütuse hinnad) ja Maksu- ja Tolliamet, Kütuse soetus välisriikidest

¹⁰⁵ Sigarettide impordi hinnaelastuse arvutuste algandmed: Eesti Konjunktuuriinstituut „Tubakatoodete turg ja tarbimine Eestis. Aastaraamat 2017“

5.1.2.2. Õlu

Tabel 82. Õlle impordi hinnaelastsus ja impordi aktsiiselastsus. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁶

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Impordi hinnaelastsus (PEI)	-0,45	1,00	0,00	-10,52	-0,90	0,88	0,87	-1,52	0,21	4,09
Impordi aktsiiselastsus (EDEI)	0,00	1,45	-1,17	-4,65	-0,54	0,41	0,31	-0,70	-0,12	1,94

Üllatuslikult on mõlemad õlle koefitsiendid negatiivsed (Tabel 82), mis võib tähendada, et kui hinnad tõusevad, siis import väheneb. Siiski on viimastel aastatel impordimahud aktsiisimäärade järsu tõusu tõttu kasvama hakanud, erinevalt Eesti müügi mahust. Jällegi moonutab kogutulemusi aasta 2014, mil impordi hinna- ja aktsiiselastsus olid vastavalt -10,52 ja -4,65. See tuleneb impordi 21,7% langusest sel aastal, mis võis olla põhjustatud langevatest hindadest siseturul. Järgmiste aastate jooksul võib õlleimpordi olulisus edasise hinnatõusu tõttu kasvada.

5.1.2.3. Lahja alkohol (siider)

Tabel 83. Siidri impordi hinnaelastsus ja impordi aktsiiselastsus. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁶

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Impordi hinnaelastsus (PEI)	3,58	-5,76	-24,01	-3,08	-2,80	-0,53	-0,69	-4,76	-2,80	8,30
Impordi aktsiiselastsus (EDEI)	0,00	-5,08	-1,57	-2,85	-0,89	-0,22	-0,24	-1,81	-1,23	1,72

Lahjade alkoholsete jookide import on olnud languses alates 2012. aastast ¹⁰⁷, mis võib tuleneda turu küllastumisest ning tarbijate harjumuste muutusest. Impordi hinnaelastsuse madalaim väärtus (Tabel 83) oli 2013. aastal (-24,01), kui impordimaht vähenes 8,5%, samas kui hind muutus 0,4%. Samas oli läbimüük sellel aastal tõusuteel (4,5%), mis võib tähendada, et enamik sellel aastal müüdud lahjadest alkoholsetest jookidest olid toodetud Eestis. Keskmine impordi hinnaelastsus oli -4,76%, samas kui impordi aktsiiselastsus oli -1,81 ning aastal 2017 olid need vastavalt -0,69 ja -0,24, mis näitab, et hinnatõus ei tõsta impordimahtu.

5.1.2.4. Kange alkohol (viin)

Tabel 84. Viina impordi hinnaelastsus ja impordi aktsiiselastsus. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁶

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE	MEDIAAN	STANDARD-HÄLVE
Impordi hinnaelastsus (PEI)	42,71	0,70	-1,87	12,39	-2,63	-0,12	-4,56	6,66	-0,12	15,58

¹⁰⁶ Õlle, siidri ja viina impordi hinnaelastsuse arvutuste algandmed: Eesti Konjunktuuriinstituut „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2018,“ Statistikaamet, Eurostat

¹⁰⁷ Tervise Arengu Instituut. (2018). Alkoholsete jookide koguseline import 2006-2017. *Alkoholi aastaraamat 2018*. https://intra.tai.ee/images/prints/documents/154270780324_Alkoholi%20aastaraamat%202018.pdf

Impordi aktsiisielastsus (EDEI)	-561,15	1,40	-2,44	3,91	-1,77	-0,12	-4,20	-80,60	-1,77	196,20
---------------------------------	---------	------	-------	------	-------	-------	-------	--------	-------	--------

Sarnaselt lahjadele alkoholsetele jookidele on languses ka kange alkoholi import¹⁰⁷, nagu ka müük ja tarbimine siseturul. Nagu eelnevalt mainitud, tuleneb see tarbijate harjumuste muutumisest. Siiski näitavad impordi hinnaelastsuse hinnangute keskmised (Tabel 84), et impordimaht kasvab (6,66), ent kõige värskemad tähelepanekud viitavad, et see on langemas (2017. aastal oli impordi hinnaelastsus -4,56, samas kui impordi aktsiisielastsus oli -4,20). **See viitab, et impordimaht väheneb tugevalt hinnatõusu tõttu.** See tuleneb jällegi 2011. aasta kõrgetest hinnangutest, kui hind ega aktsiisimäärad oluliselt ei muutunud, samas kui impordimaht kasvas järsult (39%).

5.1.3. Piirikaubanduse ja salakaubanduse hinnaelastsuse hindamine

Müük ega import ei võimalda anda täielikult usaldusväärset ülevaadet hinna ja aktsiisimäärade tõusust tingitud nõudluse muutustest, kuna piirikaubandus ega ebaseaduslik kaubandus ei kajastu ametlikus statistikas. Asjakohaste järelduste tegemiseks on vaja analüüsida ka ülal nimetatud müügikanaleid. Tulenevalt saadaolevatest andmetest tehti piirikaubanduse puhul arvutused õlle, lahjade ja kangete alkoholsete jookide ning kütuse kohta, samas kui ebaseadusliku kaubanduse kohta tehtud hinnangud toetusid sigarettide, alkoholi ja kütuse kohta saadud andmetele. Arvutuste aluseks kasutatud piirikaubanduse alusandmed põhinevad Õlletootjate Liidu ning Maksu- ja Tolliameti andmetel. Analüüs hõlmas kõiki aastaid, mille kohta olid andmed olemas. Arvutuste tulemused on toodud järgnevalt.

5.1.3.1. Piirikaubandus

5.1.3.1.1. Õlu

Tabel 85. Õlle nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus piirikaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused¹⁰⁸

	2016	2017	Keskmine
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	86,79	14,32	50,55
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	41,02	5,05	23,04

Nagu näha (Tabel 85), **reageeris piiriülene õllekaubandus hinnatõusule tugevalt** – suurim nõudluse muutus toimus 2016. aastal. 2017. aasta prognoosid on madalamad, kuid tuleb arvestada, et piirikaubanduse muutusi võrreldi varasema aastaga ning 2015 oli sisuliselt piirikaubanduse algusaastaks.

5.1.3.1.2. Lahja alkohol

Tabel 86. Siidri nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus piirikaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused

	2017
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	19,46
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	6,67

¹⁰⁸ Õlle, siidri ja viina lõunasuunalise piirikaubanduse hinnaelastuse arvutuste algandmed: Eesti Õlletootjate Liit

Sarnaselt õllele (Tabel 86) kasvas aktsiisitõusu tõttu oluliselt ka lahja alkoholi piirikaubandus. Kuigi teha sai vaid ühe arvutuse, siis võrreldes teist liiki alkoholiga tuleb välja, et **muutus välismaises lahja alkoholi müügis oli selle aasta suurim, mis tähendab, et lahja alkoholi (siidri) ost kasvas enim aastal 2017.**

5.1.3.1.3. Kange alkohol

Tabel 87. Kange alkoholi nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus piirikaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused

	2016	2017	Keskmine
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	65,88	4,45	35,17
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	65,54	4,10	34,82

Aktsiisitõusu tulemusel kasvas oluliselt ka kange alkoholi piirikaubandus (Tabel 87). Sarnaselt õllele tekkis tugevaim reaktsioon aastal 2016, kui nõudluse hinnaelastsus oli 65,88, samas kui aastal 2017 langes see tasemele 4,45 (piirikaubandus on endiselt kõrge, kuid muutust on võrreldud aastaga 2016, mil reaktsioon oli tugevaim). **2017. aasta koefitsiendid on võrreldes teiste aktsiisikaupadega madalamad, mis võib olla tingitud kange alkoholi ja õlle suhteliselt suuremast populaarsusest piirikaubanduse raames.**

5.1.3.1.4. Mootorikütused

Tabel 88. Kütuse nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus piirikaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused ¹⁰⁹

	2016	2017	Keskmine
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	493,46	10,07	251,76
Nõudluse aktsiisielastsus (PED)	111,75	8,82	60,28

Kütus oli toode, mis tegi läbi tugevaima nõudluse nihke (Tabel 88). Aastal 2017 olid elastsused väiksemad, kuid tuleb arvestada, et need arvatati võrdluses eelmise aastaga, nii et need on ikkagi väga suured. Kuigi 2017. aastal toimus oluline langus elastsustes, on need siiski väga kõrged (10% hinnakasv suurendab piirikaubanduse mahtu 100%), seega võib oodata, et **aktsiisitõusu ja seega ka hinnatõusu jätkudes kasvab piirikaubandus ka edaspidi.**

5.1.3.2. Piirikaubandus – riikidevahelised hinnaerinevused

Lisaks tavapärasele elastsuse vaatele (ehk kuidas mõjutab toote hinna kasv Eestis piirikaubanduse mahte) modelleerisime hinnaelastsuse ka riikidevahelistele toodete hinnavahele. See näitab piirikaubanduse mahu tundlikkust vastava aktsiisikauba hinnavahe suhtes. Arvutuste aluseks kasutatud piirikaubanduse alusandmed põhinevad Õlletootjate Liidu, Läti Statistikaameti, Eesti Konjunktuuriinstituudi ning Soome riikliku alkoholimonopoli andmetel. Analüüs hõlmas kõiki aastaid, mille kohta olid andmed olemas. Arvutuste tulemused on toodud järgnevalt.

5.1.3.2.1. Õlu

Tabel 89. Õlle nõudluse hinnavahe ristelastsus Läti ja Soomega. Allikas: PwC arvutused

	2015	2016	2017	Keskmine
--	------	------	------	----------

¹⁰⁹ Kütuste lõunasuunalise piirikaubanduse hinnaelastuse arvutuste algandmed: Maksu- ja Tolliamet „Kütuse soetus välisriikidest“

Nõudluse hinnavahe ristelastsus (Läti)	-	10.45	2.48	6.46
Nõudluse hinnavahe ristelastsus (Soome)	0.62	-0.40	9.56	3.26

Keskmine ölle nõudluse hinnavahe ristelastsus (Tabel 89) Läti-suunalise piirikaubanduse kontekstis on 6.46, mis tähendab, et mida suurem on hinnavahe Läti ja Eestiga, seda rohkem liiguvad eestlased Lähti õlut ostma – 1% suurem hinnavahe tähendab 6% piirikaubanduse mahukasvu. Sarnasele järeldusele jõuame ka Soome ja Eesti vahelise piirikaubanduse hinnavahe ristelastsust analüüsid, kuigi keskmine hinnavahe elastus on selle riikidepaari vahel 3.26. Kuigi madalam kui Lätis, on ka Soome näitaja väga tundlik hinnavahe suhtes. Samas ei pruugi keskmised näitajad olla adekvaatsed, kuna ajaloolised ristelastsused peegeldavad nii toonast teistsugust piirikaubanduse mahubaasi kui ka nüüdseks juba muutunud tarbijaharjumusi.

5.1.3.2.2. Kange alkohol

Tabel 90. Kange alkoholi nõudluse hinnavahe ristelastsus Läti ja Soomega. Allikas: PwC arvutused

	2015	2016	2017	Keskmine
Nõudluse hinnavahe ristelastsus (Läti)	-	9,97	0,84	5,41
Nõudluse hinnavahe ristelastsus (Soome)	-0,65	0,31	-	-0,17

Kange alkoholi piirikaubandus Läti suunal (Tabel 90) tõusis märkimisväärselt 2016. aastal aktsiisimäärade tõusu tõttu. Läti-suunalise piirikaubanduse nõudluse hinnavahe ristelastsus on positiivne ja elastne, kuid 2016. aasta näitaja kerkib teistest oluliselt esile. See tuleneb asjaolust, et 2016. aastal toimus tarbimises võrreldes eelneva aastaga hüppeline kasv. Märkimisväärne on aga 2017 aasta rist-elastus, mis on kukkunud lausa alla 1.

Soome puhul on keskmine hinnavahe ristelastsus -0,17, mis matemaatiliselt võttes tähendab, et soomlaste nõudlus Eestis müüdava viina järele on mitte-elastne. Negatiivse väärtuse põhjus võib seisneda selles, et hinnavahe Soome ja Eesti vahel on vähenemistrendis. 2016. aastal oli hinnavahe ristelastsus küll positiivne ja teoreetiliselt nõudlus justkui suurenes, kuid reaalselt vähenesid nii hinnavahe kui ka soomlaste ostud Eestis.

5.1.3.3. Salakaubandus¹¹⁰

5.1.3.3.1. Sigaretid

Tabel 91. Sigarettide nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus salakaubanduse kontekstis. PwC arvutused

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Keskmine	Mediaan	Std hlv
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	-1,55	0,74	-5,43	-0,38	-8,75	2,11	-0,19	-1,92	-0,38	3,54
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	-1,25	0,71	-5,32	-0,37	-16,73	1,91	-0,16	-3,03	-0,37	5,98

¹¹⁰ Ebaseadusliku kaubanduse hinnaelastuse arvutuste algandmed: Maksu ja Tolliamet „Varimajanduse mahud“

Kuigi kauplemine salasigaretidega oli viimastel aastatel langemas (Tabel 91), **siis aastal 2016 trend pöördus** (kuna koefitsiendid olid negatiivsed aastal 2011 ning aastatel 2013–2015, on keskmine tulemus samuti negatiivne). **See tähendab, et ametlikus majanduses aset leidnud hinnatõusud tõid kaasa ebaseadusliku kaubanduse laienemise. Kuigi 2017. aasta kohta andmed veel puuduvad, võib 2015-2016 trendi vaadeldes eeldada, et ebaseaduslik kaubandus on kasvanud ka hiljem.**

5.1.3.3.2. Alkohol¹¹¹

Tabel 92. Alkoholi nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus salakaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Keskmine	Mediaan	Std hlv
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	–	–2,91	–5,32	–18,97	3,62	–5,21	4,01	–4,13	–4,06	7,64
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	–	–5,85	–6,37	–5,99	2,44	–5,19	3,70	–2,88	–5,52	4,23

Sarnast olukorda võib täheldada ka alkoholi puhul (Tabel 92). Kuigi salakaubandus oli kahanemas (ning seetõttu on keskmine tulemus negatiivne), siis 2017. aasta puhul võib täheldada nii nõudluse hinna- kui aktsiisielastsuse positiivseid koefitsiente. **2017. aasta nõudluse hinnaelastsuse prognoos vihjab, et 1% hinnatõus tõi kaasa 4,13% ebaseadusliku kaubanduse kasvu. Kui positiivne elastsusmäär aastal 2017 ei olnud juhuslik, siis range aktsiisipoliitika jätkumisel võib prognoosida, et ebaseaduslik kauplemine alkoholiga laieneb veelgi.**

5.1.3.3.3. Mootorikütus

Tabel 93. Kütuste nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus salakaubanduse kontekstis. Allikas: PwC arvutused

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Keskmine	Mediaan	Std hlv
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	–	–	–	–	0,76	0,49	–	0,63	–	–
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	–	–	–	–	–	0,10	–	–	–	–

Võrreldes sigarettide ja alkoholiga oli ebaseadusliku kütusekaubanduse reaktsioon suhteliselt tagasihoidlik (Tabel 93) (nõudluse hinnaelastsus oli 2015. aastal 0,76 ja 2016. aastal 0,49). See võis aga tuleneda sellest, et illegaalset kütust on võrreldes sigarettide ja alkoholiga raskem soetada ning seetõttu kaubeldakse sellega väiksemas ulatuses. Lisaks sellele ei tõstetud kütuseaktsiisi kuni 2016. aastani ning seetõttu ei saa mis tahes ebaseadusliku kaubanduse kasvu seostada piirava aktsiisipoliitikaga. Samuti tuleb märkida, et illegaalse kütusekaubanduse andmed olid suhteliselt piiratud, mistõttu ei olnud võimalik varasemate aastate koefitsiente arvutada ning tulemusi võrrelda.

¹¹¹ Märkus: kuna salaalkoholikaubanduse andmed esitati kõigi alkoholsete jookide kohta tervikuna, siis arvutati aktsiisimäär kaalutud keskmisena vastavalt teguritele, mis toetuvad alkoholsete jookide tarbimise osakaalule teatud aastal.

5.1.4. Hinnaelastsuste kokkuvõte

Kodumaise müügi, impordi, piirikaubanduse ning ebaseadusliku kaubanduse pakkumise hinna- ja aktsiisielastsuse analüüs toob esile mõningaid üldisi tendentse. Kõigi aktsiisikaupade, v.a bensiini, müük on hinnatõusu tõttu kahanenud. Seda tendentsi võiks pidada positiivseks, kuna aktsiisipoliitika täidab enda tervishoiu- või keskkonnanahoiu eesmärgi, kuid paraku on osa seaduslikust müügist Eesti turul asendunud kas piiriülese või ebaseadusliku kaubandusega (kuna nii piirikaubanduse kui salakaubanduse nõudluse hinna- kui aktsiisielastsuse koefitsiendid on positiivsed, piirikaubandusel valdavalt erakordselt kõrged (vahemikus 5-20) ning seega väga tundlikud siseriiklikule hinnakasvule).

Üldisest jäikusest hoolimata on analüüsitud aktsiisikaubad viimastel aastatel reageerinud hinnatõusudele tugevamalt ning mõni neist on ületanud väärtuse -1. Kuigi aktsiisidest saadav tulu jätkab üldiselt kasvamist, siis kangete alkoholsete jookide puhul on see aastal 2017 juba oluliselt (19% võrra) vähenenud, sest nõudluse aktsiisielastsus ületas kriitilise väärtuse -1. On oodata, et täiendavate aktsiisitõusude korral võivad riigieelarvelised tulud jätkuvalt väheneda, kuna üha rohkem kaupu ületab aktsiisielastsuse piiri -1 – viimaste andmete pealt ületab -1 piiri nii kange alkohol (-2,68) kui ka bensiin (-1,32), kuid bensiini puhul võib olla tegemist vähestest andmetest tingitud väärtusega.

*Tabel 94. Impordi hinnaelastsus, impordi aktsiisielastsus ning nõudluse hinnaelastsus ja nõudluse aktsiisielastsus, sh müügi, piirikaubanduse ning ebaseadusliku kaubanduse kontekstis aastal 2017 (või kõige uuemad saadaoleval andmed, kohati *2016).
Allikas: PwC arvutused*

	Tubakas (sigaretid)	Õlu	Lahja alkohol (siider)	Kange alkohol (viin)	Bensiin	Diisli- kütus
Nõudluse hinnaelastsus (PED)	-0,32*	-0,84	-1,76	-2,36	-1,79*	-0,21*
Nõudluse aktsiisielastsus (EDED)	-0,29*	-0,30	-0,60	-2,18	-1,32	-15,40
Impordi hinnaelastsus (PEI)	0,55*	0,87	-0,69	-4,56	–	–
Impordi aktsiisielastsus (EDEI)	0,50*	0,31	-0,24	-4,36	–	–
Piirikaubandus (PED / EDED)	–	14,32 / 5,05	19,46 / 6,67	4,45 / 4,10	10,07 / 8,82	
Piirikaubandus – riikide hinnavahe ristelastus (Läti / Soome)	–	2,48 / 9,56	–	0,84 / 0,31*	–	–
Salakaubandus (PED / EDED)	-0,19 / -0,16*	4,01 / 3,70	–	–	0,49 / 0,10*	–

*2016. aasta seisuga.

Lihtsustatult võib oletada, et kui EDED < 1, siis aktsiisimäär jätkuva tõusu puhul kogu aktsiisitulu kokku langeb. Paraku ei pruugi ülemises tabelis toodud ajalooliste andmete pealt arvatud näitajad olla tänases olukorras piisavalt usaldusväärsed, kuna EDED määrad on väga sõltuvad nii inimeste hinnatundlikkusest, ettevõtete võimest aktsiisitõuse omahinnas absorbeerida ning tihti ka emotsionaalsest sentimentidest ja tarbimisharjumustest – 2016-2017 hüppelised aktsiistõusud nihutasid kõiki EDED mõjureid oluliselt ning hetkel rakenduva EDED määramine on väga keeruline. Andmaks täiendavat tunnetust aktsiisimäärade võimalikust mõjust riigieelarvele, koostasime erinevatele

stsenaariumitele prognoosimudelid, mille raames visualiseerisime 2010-2018 varudega korrigeeritud aktsiisilaekumiste ning keskmiste määrade järgi ka võimalikud Laffer'i kõvera kujud.

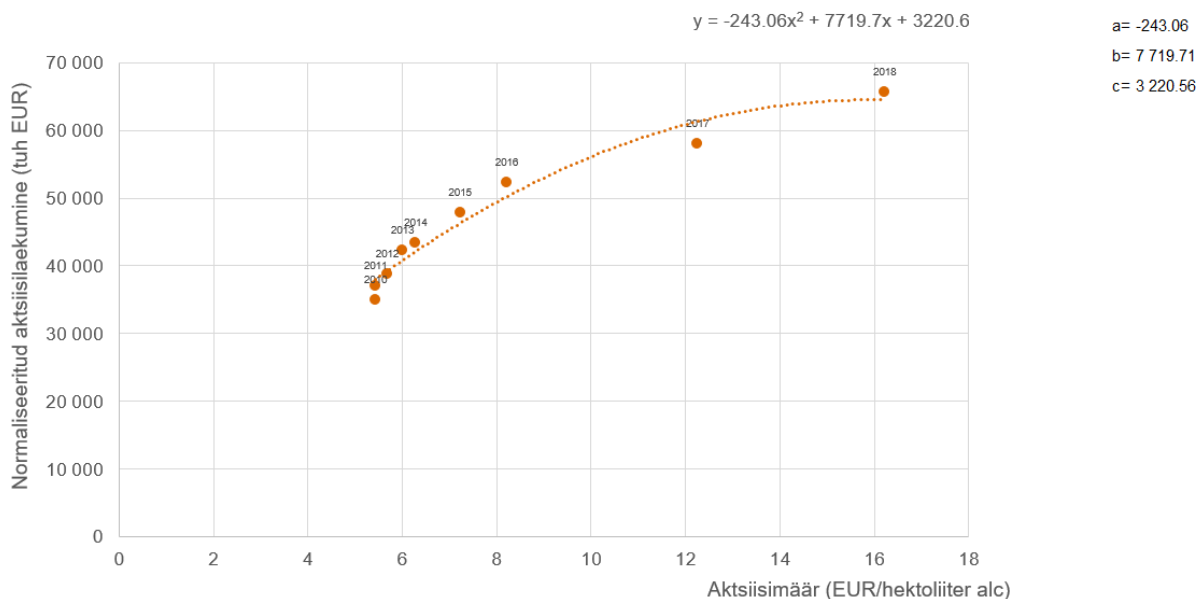
Kasutades baaseeldust, et aktsiisikaupade Laffer'i kõverad võiksid pigem olla klassikalise tagurpidise U-kujuga, modelleerisime iga aktsiisikaupa Laffer'i kõvera rakendades teise astme polünoomi. Sisendandmetena kasutasime varudega korrigeeritud aktsiisilaekumisi ning keskmisi aktsiisimäärasid aastatel 2010-2018.

Rõhutame, et praktikas ei pruugi Laffer'i kurv olla klassikalise tagurpidi U-kujuga ning sel võib olla mitmeid lokaalseid maksimumpunkte ning tuleb ei pruugi olla adekvaatne – eriti kui aktsiisimäärades toimuvad suuremahulised muudatused. Iga tulevikus lisatav andmepunkt võib kõvera kuju, paiknevust ning teoreetilisi maksimumpunkte oluliselt muuta. Näiteks on aastate 2010-2017 kohta koostatud Laffer'i kõverad oluliselt teistsuguste parameetritega kui 2010-2018 kohta koostatud kõverad. Seega on aktsiisikaupadele genereeritud alljärgnevad Laffer'i kõverad illustratiivsed ning aitavad vaid visualiseerida maksimummäärade muutuse võimalikku mõju aktsiisilaekumistele.

Alljärgnevalt on välja toodud kõigi aktsiisikaupade Laffer'i kõverad koos teoreetilise maksimumpunktiga ehk aktsiisimääraga, mis peaks maksimeerima aktsiisilaekumisi. Alltoodud Laffer'i kõveraid peaks kindlasti kasutama paralleelselt väljaarendatud Exceli modelleerimisvahendiga¹¹². Juhul kui prognoosimudeli poolt arvatud EDED määrad annavad sarnase järelduse kui Laffer'i kõvera visuaalid (kui EDED < -1, siis aktsiisimäära tõusuga kogu aktsiisilaekumine peaks langema), annab see tugevama aluse järelduste tegemiseks. Kui prognoositud EDED määrad ei korreleeru alltoodud graafikutega, siis võib Laffer'i kõvera näol tegemist olla vaid lokaalse maksimumi või ebataavalise kujuga Laffer'i olukorraga.

Laffer'i kõver

Õlu

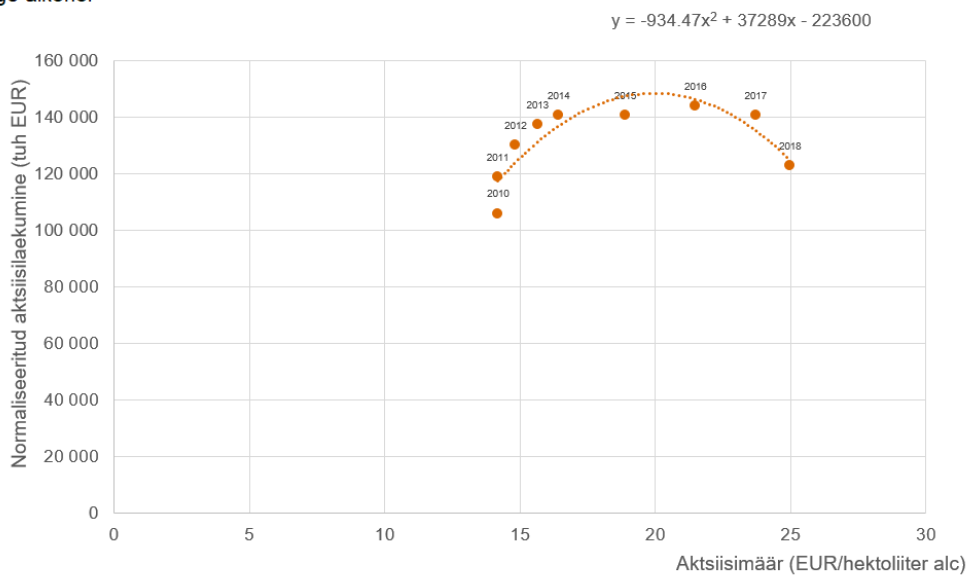
Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **15.88** EUR / hl°alc
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 119. Õlle Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

¹¹² Märkus: Exceli modelleerimisvahend on eraldiseisev tööriist, mis on lisaks aruandele Rahandusministeeriumile üle antud.

Laffer'i kõver

Kange alkohol

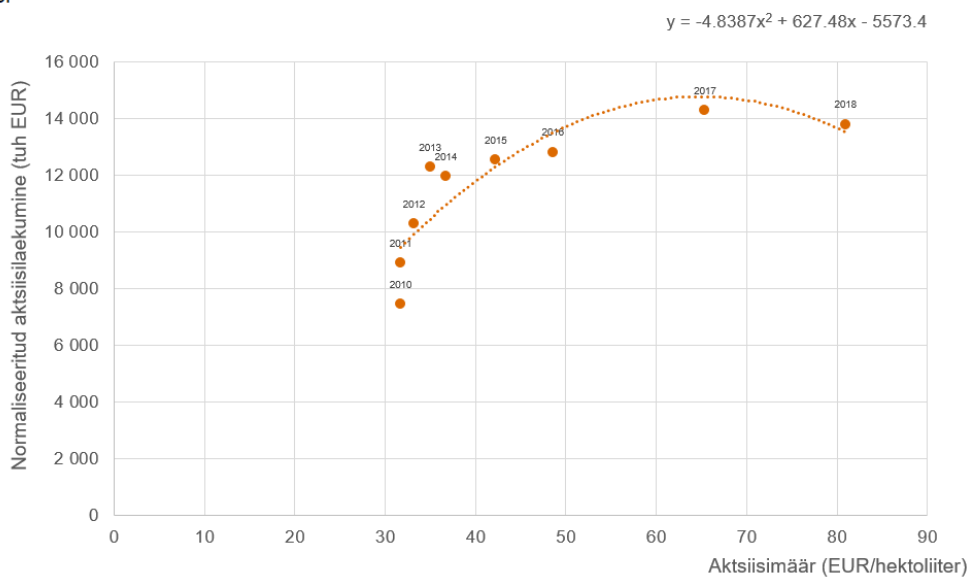
a= -934.47
b= 37 289.43
c= -223 599.98

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **19.95** EUR / hl^oalc
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 120. Kange alkoholi Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Laffer'i kõver

Siider

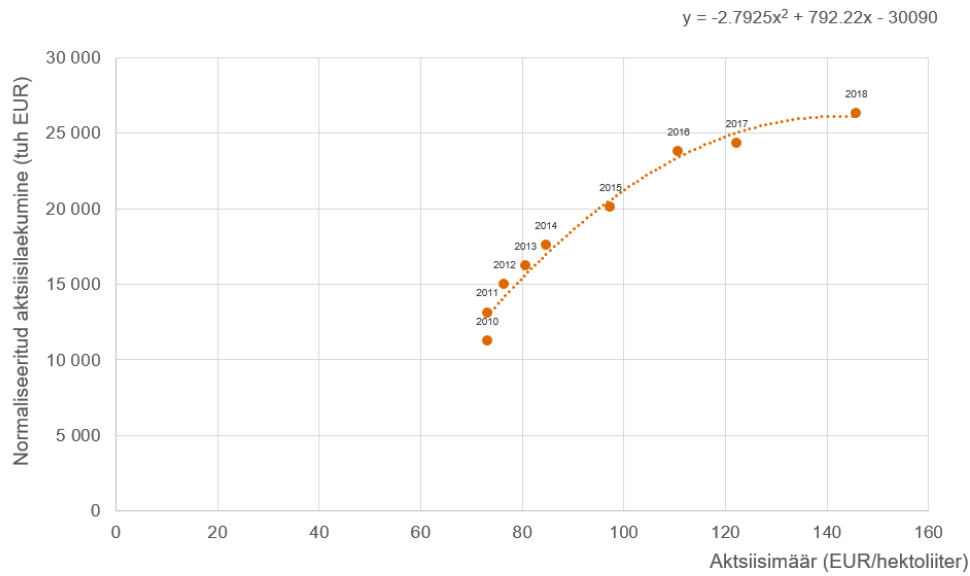
a= -4.84
b= 627.48
c= -5 573.44

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **64.84** EUR / hl
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 121. Siidri Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Laffer'i kõver

Vein

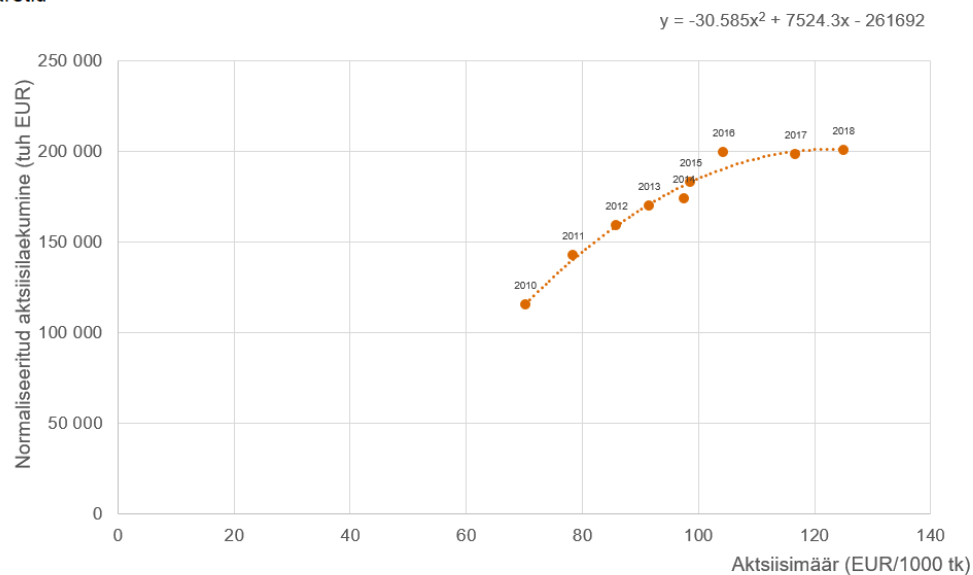
a= -2.79
b= 792.22
c= -30 090.16

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **141.85** EUR / hl
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 122. Veini Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Laffer'i kõver

Sigaretid

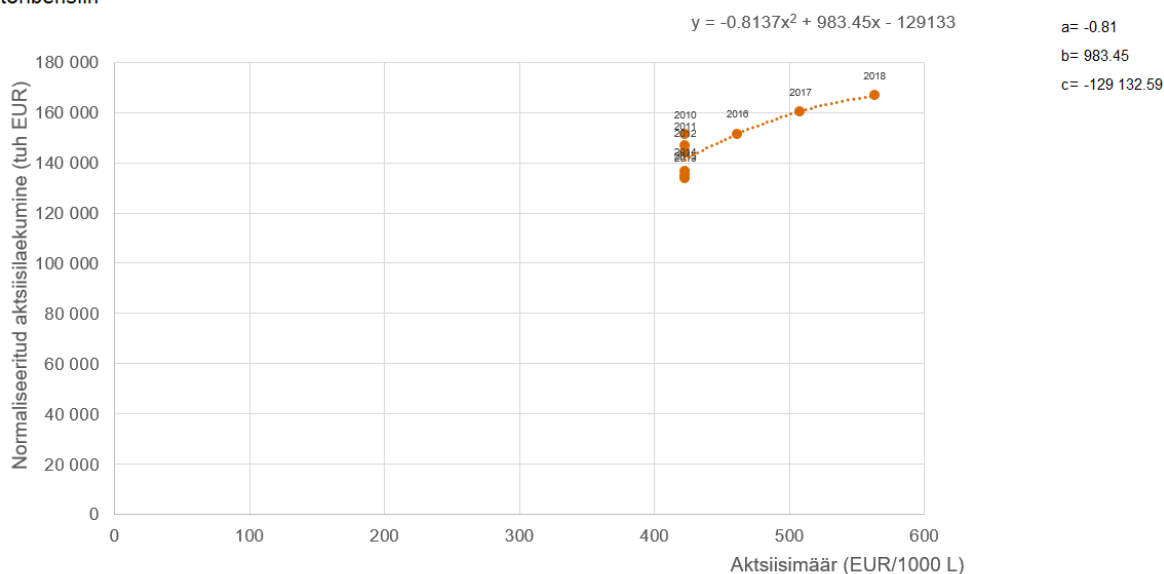
a= -30.58
b= 7 524.33
c= -261 691.72

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **123.01** EUR / 1000 tk
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 123. Sigarettide Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Laffer'i kõver

Mootoribensiin

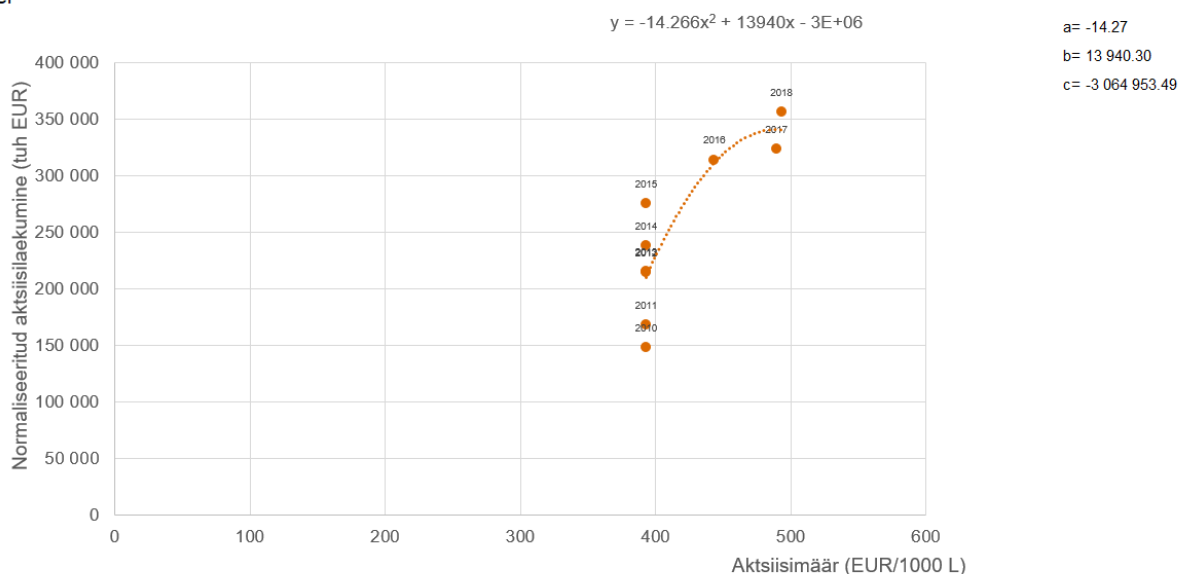

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **604.27** EUR / 1000 l
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 124. Bensiini Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Laffer'i kõver

Diiseli

Teoreetiline Laffer' kõvera maksimum-punkt: **488.58** EUR / 1000 l
(aastate 2010 kuni 2018 kohta - 9 andmepunkti)

Joonis 125. Diislikütuse Laffer'i kõver. Allikas: PwC arvutused

Vaadeldes pelgalt riigieelarve aktsiisitulude maksimeerimise aspektist, võib analüüsitud aktsiisikaubad varasemate maksulaekumiste ja Laffer'i kõverate lihtsustatud vaate alusel 2018. aasta aktsiisitaseme juures jagada kolme gruppi:

1. Aktsiisi täiendav **tõstmine pigem kasvatab aktsiisitululu** – bensiin, diislikütus;
2. Aktsiis täiendav **tõstmine on ebakindla mõjuga**, kuna sisuliselt ollakse juba ligikaudses kõrgpunktis – õlu, vein, sigaretid;
3. Aktsiisi täiendav **tõstmine langetab aktsiisitululu** – kange alkohol, ilmselt ka siider.

Juhime tähelepanu asjaolule, et alljärgnev stsenaariumite analüüside tulem erineb kohati Laffer'i kõverate alusel tehtavatest hinnangutest, mistõttu ei pruugi Laffer'i tulemused alati anda kõige usaldusväärsemat pilti.

5.2. Stsenaariumite ülevaade

Erinevate aktsiisipoliitika stsenaariumite analüüs tarbimise, riigieelarve ja ettevõtlussektori seisukohalt tugines analüütilisele mudelile, mis võimaldas siseturu ja piiriülese müügi ajalooliste andmete ning aktsiisimäära ja ettevõtjate tootmise, impordi ja jaemüügiandmete alusel prognoosida aktsiisikaupade tarbimist tulevikus. Tuginedes lineaarsele trendile ning ajaloolisele nõudluse aktsiisielastsuse ja tulevaste aktsiisimäärade suhtele, võimaldab mudel prognoosida tulevast nõudluse aktsiisielastsust (*excise tax elasticity of demand* – EDED), mida kasutatakse omakorda aktsiisikaupade müügi prognoosimiseks Eesti siseturul.

Õlle ja kange alkoholi puhul võimaldab mudel prognoosida ka piiriülese kaubanduse mahtu ja mõjusid: nii eestlaste ostusid Lätis kui ka müüki soomlastele Eestis. Prognoosid põhinevad ristelastsusel, mis arvutatakse varasema piiriülese kaubanduse mahu ja antud kauba Eesti ja Läti/Soome hinnavahe suhtena. Sõltuvalt valitud funktsionaalsusest prognoosib mudel kas edasist piiriülest kaubandust ajaloolise keskmise ristelastsuse või selle viimase väärtuse alusel. Samuti saab mudelis soovi korral rakendada piirikaubandusele aastase muutuse maksimaalset piirmäära – eeldusel, et tarbijad ei muuda oma tarbimisharjumusi üleöö, on piirikaubanduse aastase muutuse piirang Soome puhul +/- 30% ja Läti puhul +/- 50% aastas.

Prognoositud kodumaine tarbimine ja eeldatav aktsiisimäär võimaldavad arvutada aktsiisidest saadava tulevase eelarvetulu (vaata olulisemaid mudelis kasutatud valemeid Lisa 12. Stsenaariumite arvutustes kasutatud olulised valemid). Mudel võimaldab analüüsida ka ettevõtlussektorit: prognoositav tarbimine on tootjate, importijate ja jaemüüjate tulu ning kasumi (mis arvutatakse määratud ettevõtete hinnangulise kasumimarginaali alusel) prognoosi aluseks. Tulevane tööhõive põhineb ettevõtete prognoositud tootlikkusel, mis arvutatakse müügi mahuna töötaja kohta. Tulevase tööhõive prognoosimisel eeldatakse, et ettevõtted soovivad säilitada varasema keskmise tootlikkuse (koguste, mitte tulu alusel), seega kohandavad nad töötajate arvu vastavalt uuele müügi mahule. Sissetuleku põhjal, mis arvutatakse kasumi ja keskmise efektiivse tulumaksumäära alusel, prognoositakse teoreetiline ettevõtte tulumaksu (*corporate income tax* – CIT) tulu. Kuigi ettevõtte tulumaksumäär on taasinvesteeritud kasumi puhul 0%, peavad ettevõtted hakkama mingil hetkel laekunud kasumit välja maksma. Käibemaksutulu hinnatakse prognoositud netohindade alusel (mis tuletatakse lineaarsest trendist inflatsiooniindeksi ja varasemate hindade alusel) – kuna kõigi aktsiisikaupade netohind on madalam kui maksukomponendid, ei ole praeguses mudelis lihtsustamise eesmärgil sisendkäibemaksu maha arvatud ning käibemaksutulu hinnatakse kogu toote käibelt. Kütuse puhul asendatakse inflatsiooniindeks naftahinnaindeksi prognoosiga. Prognoositav tööhõive on tööjõumaksude (nii sotsiaalmaksu kui ka füüsiliste isikute tulumaksu) prognoosi aluseks.

Oodatava tarbimise muutuse analüüs põhines stsenaariumitel, mis olid kõigi aktsiisikaupade puhul erinevad. Alustuseks koostati ajalooline andmekogu, mis oli mudeli aluseks (arvud olid perioodist 2010–2017 või värskeimad kättesaadavad andmed kui 2017 ei olnud saadaval). Iga aktsiisikauba puhul kasutatakse mudelis sarnaseid näitajaid, näiteks keskmist aastast aktsiisimäära arvutatuna vastava aasta kehtivate aktsiisimäärade keskmisena, keskmist hinda, kodumaist müüki, riigieelarve tulusid ning ettevõtete andmeid. Ettevõtete näitajad jagati iga kord rühmadesse, mis kajastasid pakkumise (tootjad ja/või importijad) ning nõudluse (jaemüügi) andmeid. Analüüsiti tulusid, kasumit ja tööhõivet. Kui aktsiisikaupa toodeti Eestis ja imporditi ka välismaalt, kajastasid tulud varasemalt esitletud arvude summat ja kui kaupa ainult imporditi, olid arvutuste aluseks impordiandmed.

Mudeli oluline sisend oli analüüsitud aktsiisikaupade tootmis-, impordi- ja jaemüügi ettevõtete tööhõive tase. See arvutati tootmise (või impordi) väärtuse ja kogutulu suhte alusel, mis võimaldas hinnata vastava aktsiisikauba tööhõive hinnangulist vähenemist. Jaemüüjate tööhõive arvutati sarnasel viisil – arvutati vastava aktsiisikauba osakaal jaemüügi kogutuludes, mis võimaldas hinnata tööhõive osakaalu, mida antud aktsiisikaubale võis „eraldada“.

Analüüsiti järgmisi aktsiisikaupade rühmasid:

- alkohol: õlu, kange alkohol, lahja alkohol (siider) ja vein;
- tubakas: sigaretid;
- kütus: bensiin ja diislikütus.

Nagu eelnevalt mainitud, tuvastati kolm erinevat viisi, kuidas aktsiisipoliitika mõjutab majandust: tarbimine (kodumaine müük ja piiriülene kaubandus, kui see on asjakohane), tööjõuturg (tootvad, importivad ja

jaemüügiettevõtted ning analüüsitud aktsiisikaupade tulu, kasum ja tööhõive) ning riigieelarve (aktsiisimaks, ettevõtte tulumaks, tööjõumaksud ja käibemaksust saadav riigieelarve tulu).

Analüüsi tulemused on esitatud erinevate aktsiisikaupade alajaotustes. Kõikide osade lõpus on tabel, mis võtab kokku kolme eesmärgi saavutamise:

- **tervise/keskkonna eesmärk** (kaupadele kehtestatakse aktsiis, et piirata tarbimist);
- **eelarve eesmärk** (mõju erinevatest allikatest pärinevatele maksutuludele, mis panustavad riigieelarvesse)
- **ettevõtluse eesmärk** (vastava kauba tootmise, impordi ja jaemüügiga tegelevate ettevõtete majandustulemused).

Arvesse tuleb võtta asjaolu, et ettevõtete tulude vähenemisega kaasneb tööhõive langus ning seega mõju leibkondadele ja nende sissetulekutele. Antud analüüsis ei käsitleta mõju leibkondadele ega tööhõive langusest kaasnevat võimalikku sotsiaaltoetuste kasvu.

Esimese stsenaariumi tulemust võrreldi värskeimate teadaolevate andmetega (enamikul juhtudel 2017, kuid tubaka puhul 2016), samas kui (valitud aktsiisikaupadel) teise ja kolmanda stsenaariumi tulemusi võrreldi esimese stsenaariumi tulemustega, illustreerimaks täiendava aktsiisimäära muutuse võimalikku mõju. Erinevused antud tulemuste vahel on esitatud tulbas „Erinevus“. Tuleb märkida, et kuna viimased teadaolevad andmed ei ole aastast 2018, kajastavad muudatused esimeses stsenaariumis erinevust võrreldes 2017. aasta (või isegi 2016. aasta) olukorraga ja iseloomustavad seega tollase olukorra mõju ja mitte 2018. aasta tegelikke tingimusi.

Iga stsenaariumi puhul eeldati, et nii tootjate (või importijate) kui ka jaemüüjate kasumimarginaal on 10% (kuna see mõjutab ainult ettevõtte tulumaksu hinnanguid, mille väärtus on muude maksudega võrreldes ebaoluline, on kasutatud lihtsustus ebaolulise mõjuga).

Kuna piirikaubanduse puhul ei ole võimalik usaldusväärset prognoosida, kuidas aktsiiside langetamine võiks tarbijakäitumist mõjutada (ehk kas aktsiisi tõusu korral tuvastatud hinnavahe ristelastsused või piirikaubanduse aktsiisielastsused on sama suured ka teises suunas liikumisel), siis on alkoholi kui peamise piirikaubanduse subjekti stsenaariumitena käesolevas aruandes mudeldatud vaid aktsiisimäärade kasvu stsenaariumeid.

5.2.1. Sigarettide stsenaariumid

Eeldused

Sigarettide tarbimise hetkeolukorra analüüs näitas, et tegu on jäiga nõudlusega kaubaga, mille viimane vaadeldav nõudluse hinnaelastsus oli -0,32, samas kui nõudluse aktsiisielastsus oli -0,29. Keskmised arvud olid vastavalt -0,23 ja -0,43. Näitajad viitavad, et tegu on aktsiisikaubaga, mille puhul tarbimine reageeris hinna- ja aktsiisimäära tõusule võrdlemisi tagasihoidlikult ning see on kooskõlas teiste empiiriliste vaatlusandmetega. Andmete kättesaadavuse tõttu võeti ajaloolises analüüsis arvesse ainult aastaid 2010–2016. Kuna sigarettide aktsiis koosneb kahest osast – *ad valorem* ja aktsiis 1000 tk kohta, arvutati viimastel aastatel *ad valorem*, kasutades sigarettide keskmist hinda vastaval aastal. Aasta $t+1$ (ehk prognoosaasta) puhul arvutati sigaretipaki keskmine hind eeldusega, et see tõuseb aastast 10%¹¹³. Seega esimeses stsenaariumis (aktsiisimäärad ei muutu), kus võeti arvesse 2019. aasta aktsiisimäära, arvutati sigaretipaki keskmine hind järgmiselt: $(10\%+1) \times 3,79$ eurot (sigaretipaki hind 2018. aastal) ning see oli 4,17 eurot paki kohta. Teise ja kolmanda stsenaariumi (5% ja 10% aktsiisimäära tõus) aktsiisimäärad arvutati võrdluses esimeses stsenaariumis kasutatud kogu aktsiisiväärtusega.

Kuna viimased vaadeldavad andmed pärinevad 2016. aastast, tõi aktsiisimäära suur tõus (üle 25%) kaasa võõrväärtused – $t+1$ mudelis arvutatud nõudluse aktsiisielastsus oli esimeses stsenaariumis -3,09, teises -3,49 ja kolmandas -3,88. Seega, olles analüüsinud tubaka empiirilisel vaadeldud nõudluse hinnaelastsust ning arvutanud selle põhjal võimaliku nõudluse aktsiisielastsuse, otsustati kasutada ajalooliselt vaadeldavate nõudluse aktsiisielastsuste keskmist ning mudel üle kirjutada, kuna see sarnanes saadud tulemustega. Kõigis stsenaariumites kasutatud nõudluse aktsiisielastsus oli -0,43 (see võimaldas uurida muudatusi *ceteris paribus*). Sigarettide puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume (esitatud väärtusena 1000 tk kohta – *ad valorem* ja 1000 tk aktsiis):

- aktsiisimäär ei muutu (võrreldes praeguse 2019. aasta aktsiisimääraga) (140 eurot $t+1$);

¹¹³Seda eeldati, kuna seaduses sätestatud 1000 tk sigareti aktsiisi miinimumväärtus suureneb sarnase tempoga.

- toimub mõõdukas 5% tõus 2019. aastal kehtivatest aktsiisimääradest (147 eurot t+1);
- toimub 10% tõus 2019. aastal kehtivatest aktsiisimääradest (154 eurot t+1).

Tabel 95. Sigarettide aktsiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2		Stsenaarium 3	
	t+1	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	t+1	Erinevus vs stsenaarium 1	t+1	Erinevus vs stsenaarium 1
	140	+35,69 (+34%)	147	+ 7 € (+5%)	154	+ 14 (+10%)
Nõudluse aktsiisielastsus	-0,43		-0,43		-0,43	
Tarbimine						
Riigisisene müük (miljonit sigaretti)	1 358	-234	1 312	-45,9	1 267	-92
Piiriülene kaubandus (Läti)	-	-	-	-	-	-
Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	-	-	-	-	-	-
Riigieelarve						
Riigi aktsiisitulu (tuhat EUR)	190 173	-9 293*	192 929	+2 757	195 043	+4 871
Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	1 478	-226	1 428	-50	1 378	-100
Töjõumaksud (tuhat EUR)	8 175	-1 889	7 898	-276	7 622	-553
Käibemaks (tuhat EUR)	46 387	+3 528	46 656	+269	46 797	+409
Ettevõtlussektor						
Tootjate ja/või importijate tulu (tuhat EUR)	37 588	-5 739	36 317	-1 271	35 046	-2 542
Tööhõive tootmis- ja/või impordi valdkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	36	-6	35	-1	34	-2
Tootjate ja/või importijate kasum (tuhat EUR)	3 759	-574	3 632	-127	3 505	-254
Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	41 764	-6 376	40 352	-1412	38 940	-2 824
Tööhõive jae-kaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	1 056	-246	1 020	-36	984	-71

Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	4 176	-638	4 035	-141	3 894	-282
------------------------------	-------	------	-------	------	-------	------

** Tuleb märkida, et aktsiisimuutuse puhul võrreldakse praegu kogu tubakast saadud aktsiisitulu ja ainult sigarettide aktsiisi prognoose. Seega ainult sigarettidest saadud aktsiisitulu ei ole vähenemas – nõudluse aktsiisielastsus on väiksem kui -1, seega aktsiisimaksu tõus toob kaasa suurema aktsiisitulu.*

I stsenaarium

Esimene stsenaarium tugineb eeldusele, et aktsiisimäär püsib muutumatuna alates 2019. aastast, mil see oli 140 eurot 1000 tk kohta. Mudelis kasutatud nõudluse aktsiisielastsus on -0,43 ehk ajalooliselt vaadeldud aktsiisimäärade keskmine. Stsenaariumis on kodumaine müük 1358,4 miljonit sigaretti, mis on 233,9 miljonit vähem kui 2016. aastal. See viitab tervise eesmärgi täitmisele. Tarbimise vähenemisega kaasneb aktsiisimaksude vähenemine eelarvetulus – need kahanevad võrreldes 2016. aastaga rohkem kui 9 miljoni euro võrra. Kuna käibemaksu maksubaas sisaldab netohinda ja muid makse, tõuseb see aktsiisimäära hüppelise suurenemise tõttu olulisel määral, mis kasvatab käibemaksutulu 3,5 miljoni euro võrra

Vähenenud müük mõjutab sigarettide importijate tulusid, mis langevad rohkem kui 5,7 miljoni euro võrra võrreldes 2016. aastaga, ning nende kasum väheneb 574 tuhande euro võrra. Ettevõtte tulumaksust saadav tulu on sarnaselt rohkem kui 1,4 miljonit eurot ja võrreldes 2016. aastaga väheneb tulu 226 tuhande euro võrra. Importijate tööhõive langeb eelduslikult 15% võrra võrreldes 2016. aastaga, sest väiksema müügi teenindamiseks on vaja vähem töötajaid, kui keskmine kvantiteedipõhine tootlikkus töötaja kohta ei muutu. Sellest tulenevalt väheneb jaemüüjate tulu rohkem kui 6 miljoni euro võrra ning nende kasum võib väheneda 638 tuhande euro võrra. Sama loogika tõttu, mis kohaldub ka tootjatele, väheneb jaemüüjate tööhõive 19% võrra. Tööhõive languse tõttu eeldatakse, et tööjõumaksusid laekub rohkem kui 1,8 miljoni euro võrra vähem. Tulude vähenemine mõjutab ettevõtteid, kes peavad viima töötajate arvu vastavusse vähenenud müügiga.

Kokkuvõttes täidab esimene stsenaarium tervise eesmärgi, sest kodumaine müük väheneb. Eelarve eesmärk jääb täitmata, sest müügi vähenemine toob kaasa väiksema aktsiisitulu kui 2016. aastal. Kuigi käibemaksutulu suureneb, ei kompenseeri see teiste maksude vähesemat laekumist. Nii tootjate kui ka jaemüüjate väiksem sissetulek vähendab ettevõtte tulumaksust saadavat tulu. Tulude tasemes kajastuvat ettevõtluse eesmärki aga ei saavutata ning tööhõive langus mõjutab lõpuks ka leibkondi.

II stsenaarium

Teises stsenaariumis eeldati aktsiisimäära täiendavat tõusu – 147 eurot 1000 sigareti kohta (5% tõus võrreldes esimeses stsenaariumis eeldatud määraga). Teises stsenaariumis langeb sigarettide müük tõenäoliselt 45,9 miljoni tüki võrra võrreldes esimese stsenaariumi tulemustega. See aitaks veelgi rohkem kaasa tervise eesmärgi saavutamisele. Seekord toob aga kõrgem aktsiisimäär kaasa tulude suurenemise (võrdluses esimese stsenaariumiga ning eeldades, et kehtib sama nõudluse aktsiisielastsus) rohkem kui 2,7 miljoni euro võrra. Kõrgema aktsiisi tulemusena suureneb käibemaksutulu 269 tuhande euro võrra võrreldes esimese stsenaariumiga.

Väiksema müügi tõttu väheneb nii importijate kui ka jaemüüjate tulu kokku rohkem kui 2,6 miljoni euro võrra. Selle tulemusena väheneb nende kasum rohkem kui 260 tuhande euro võrra, kuna eelduslikult kasumimarginaal ei muutu. Väiksem tulu mõjutab tööhõivet – töötajate arv kahaneb ilmselt 3% võrra nii tootmis- kui ka jaemüügi ettevõtetes (selleks, et tootlikkus ühe töötaja kohta püsiks muutumatuna, on vaja vähem inimesi). Väiksem sissetulek mõjutab ettevõtte tulumaksust saadavat tulu, samas kui madalam tööhõive toob kaasa tööjõumaksude vähenemise 276 tuhande euro võrra.

Kokkuvõttes saavutatakse eelarve eesmärk, kuna maksude laekumine tervikuna suureneb. Vähenenud müük aitab kaasa tervise eesmärgi saavutamisele, küll aga kannavad ettevõtjad täiendavat kahju vähenenud tulu tõttu. Nad on sunnitud kohandama töötajate arvu vastavalt majandustulemustele ja selle tagajärjel kaotab rohkem inimesi töö.

III stsenaarium

Kolmandal stsenaariumil, mille aluseks on 10% tõus aastal t+1, on samad tagajärjed nagu teisel stsenaariumil, kuid muudatused on proportsionaalselt suuremad, sest oleme fikseerinud nõudluse aktsiisielastsuse. Tarbimine võib väheneda 91,9 miljoni sigareti võrra, kuid aktsiisitulud suurenevad enam, sest nõudluse aktsiisielastsus ei muutu ja seega teeb kõrgem aktsiisimäär tasa vähenenud müügi tüki kohta. Käibemaksutulu võib samuti suurened 409

tuhande euro võrra ning nii ettevõtte tulumaksu kui ka tööjõumakse laekub vähem, kuna ettevõtjate tulu on väiksem ning nende kasum ja sissetulek vähenevad. Taaskord on nad sunnitud kohandama töötajate arvu vastavalt tulule, et tootlikkus püsiks muutmatuna (vastasel juhul see langeks).

Kokkuvõttes tundub kolmas stsenaarium kõige paljulubavam, sest see saavutab tervise ja eelarve eesmärgid, kuid on kahjulik ettevõtjatele. See võib omakorda mõjuda pärssivalt SKP kasvule ja üldisele majandusolukorrale. Tuleb aga märkida, et kõigis stsenaariumites on praegu kasutatud sama nõudluse aktsiisielastsust – maksumäära tõusu puhul võib kergesti juhtuda, et ka nõudluse aktsiisielastsus suureneb, mistõttu võib osutuda võimalikuks, et teatud maksumäära tasemel langeb nõudluse aktsiisielastsus alla -1 ja see mõjub negatiivselt aktsiisimaksude laekumisele.

Kokkuvõte

Tabel 96. Sigarettide aktiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II	Stsenaarium III
Tervise eesmärk	+	+	+
Eelarve eesmärk	-	+	+
Ettevõtluse eesmärk	-	-	-

5.2.2. Õlle stsenaariumid

Eeldused

Eesti ja Läti aktsiisimäära erinevused on aasta-aastalt kasvanud ning osad Eesti tarbijad on aru saanud, et võivad osta õlut ligikaudu poole odavamaga üle piiri Lätist. Teisest küljest on Soome hinnad Eesti omadest umbes kaks korda kõrgemad, mis põhjustab sarnase olukorra – soomlased käivad endiselt Eestis õlut ostmas. Seega käsitletakse stsenaariumites kaubandusolukorda nii lõuna- kui põhjapiiril.

Õlle puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktsiisimäärasid ei muudeta (võrreldes kehtiva 2019. aasta aktsiisimääraga) (16.92 eurot hl/°alc $t+1$ puhul);
- toimub 5% tõus (17,77 eurot hl/°alc $t+1$ puhul),

Tehti järgmised eeldused:

- hind Soomes $t+1 = 5,93$ EUR/l;
- hind Lätis $t+1 = 2,01$ EUR/l.

Mudelil kasutatakse 4,58 õlle hinnavahe ristelastsust põhjapiirikaubanduse ning 6,46 ristelastsust lõunapiirikaubanduse nõudluse arvutamiseks (keskmine 4 aasta vaatluste põhjal). Lisaks piiratakse mudelis piiriülese kaubandusmahu muutus lõunapiiril 50%le aastas – kuna hinnavahe Lätiga läheb $t+1$ stsenaariumis tohutult suureks, siis rakendub piirikaubanduse muutuse mahupiirang isegi juhul, kui lõunapiiri ristelastsus oleks vaid 1.

Tabel 97. Õlle aktsiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2	
	$t+1$	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1
	16,92	(+38%)	17,77	(+5%)
Tarimine				
Nõudluse aktsiisielastsus	-0,84	-	-0,91	-
Riigisisene müük (mln litrit)	66,18	-37,12	56,98	-9,2
Piiriülene kaubandus (Läti)	27,15*	+9,05	27,15*	+*
Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	19,54	-1,86	17,79	-1,75
Riigieelarve				
Riigi aktsiisitulu (tuhat EUR)	58 111	+149	52 544	-5 567
Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	3 440	-2 124	2 962	-478
Tööjõumaksud (tuhat EUR)	7 150	-5 675	6 156	-994
Käibemaks (tuhat EUR)	31 066	-11 976	27 250	-3 816
Ettevõtlussektor				
Tootjate tulu (tuhat EUR)	87 499	-54 023	75 333	-12 166
Tööhõive tootmisvaldkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	350	-292	301	-49
Tootjate kasum (tuhat EUR)	8 750	-5 402	7 533	-1 217

Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	97 221	- 60 025	83 703	-13 518
Tööhõive jaekaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	605	-465	521	-84
Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	9 721	-6 004	8 370	-1 351

**Piirangust mõjutatud väärtus, mis piirab piiriülese kaubandusmahu muutuse 50%le aastas. Samuti tuleb märkida, et stsenaariumi 1 ei saa täpselt välja arvutada, kuna olemasolevad alusaasta andmed hõlmavad vaid aastat 2017 (mil keskmised aktsiisimäärad olid ainult 12,26), nii et igasugused muutused 16–17 euro suuruses aktsiisitasandis on keerulised – me ei tea kui kaugele piiriülene kaubandus on 2018. aastaks tegelikult kasvanud. Võime vaid teha teoreetilisi arvutusi. Kui eeldame, et piiriülene hinnavahe ristelastsus on 2,48 (viimase teadaoleva perioodi alusel) ning 5% aktsiisimäära tõus suurendab hinnavahet 2%, siis suureneb lõunapiiri kaubandusmaht umbes 5%. Kui baastase oleks nüüdseks tõusnud 27,15 miljonit liitrit, kasvatab 5% aktsiisitõus piirikaubandust veel 1,4 miljonit liitrit ning kodumaine läbimüük väheneb vastava koguse võrra.*

I stsenaarium

Esimeses stsenaariumis eeldatakse aktsiisimäärade 38% tõusu 12,26lt (2017. aasta keskmine määr) 16,92le eurole hektoliitri kohta alkoholisisalduse alusel. Selline tõus mõjutab riigisisest tarbimist, mis selles stsenaariumis väheneb 36%. Muutust mõjutab lisaks riigisisesele nõudlusele ka lääne- ja lõunapiiril toimuv piirikaubandus.

Selles stsenaariumis langeb Soome tarbijate nõudlus 8,7% ja eestlaste Lätis tehtavate ostude summa kasvab märgatavalt. Kõrge ristelastsuse ja suurte muutuste tõttu ajaloolistes andmetes eeldati, et piiriülese ostutegevuse harjumuste muutus ei ületa 50% aastas. Maksimummäär saavutati nii selles kui ka järgmises stsenaariumis (ilma piiranguta oleks lõunapiiril toimuv prognoositud piirikaubandus teinud tohutu hüppe 50 miljoni liitri peale). Eeldada tuleks, et kuigi rohkem kui 50% aastakasv on logistiliste ja käitumuslike piirangute tõttu ebatõenäoline, jätkab piirikaubandus siiski kasvamist, kui prognoositud aktsiisimäär jääb tulevatel aastatel samaks. Õigupoolest on oodata, et sellises olukorras hajuks piiriülese kaubanduse intensiivne kasv mitme aasta peale.

Selles stsenaariumis eeldatud aktsiisimuutustel on negatiivne mõju riigieelarve tuludele. Hoolimata aktsiisitõusust vähendab kodumaise tarbimise drastiline langus üldisi eelarvetulusid umbes 14% võrra.

Negatiivsed müügitulemused mõjutavad otseselt tootjaid ja jaemüüjaid, mille kasumid vähenevad märgatavalt. Mõned on sunnitud vähendama töökohtade arvu, mis toob kaasa tööhõive languse mõlemas sektoris umbes 44% võrra.

Kui lõunapiiril toimuva kaubanduse eeldatav 50% maksimaalne kasvumäär osutub õigeks, siis on esimesel stsenaariumil positiivne mõju tervise eesmärgile. Kui piirikaubandus nimetatud näitajat reaalsuses oluliselt ületab, siis on ka tervise eesmärgi saavutamine küsitav. Igal juhul on stsenaariumil negatiivne mõju nii eelarve kui ettevõtluse eesmärgile.

II stsenaarium

Teises stsenaariumis käsitletakse 5% aktsiisimäära tõusu. Aktsiisimäära jätkuvad tõstmised vähendavad tarbimist ja Soome tarbijate nõudlust veelgi ning eestlased reisivad veel rohkem Lätti. Aktsiisi 5% tõus toob esimesel vaatlusalusel aastal kaasa 14% tarbimislanguse. Nagu eelnevalt öeldud, siis eeldati, et Läti piiriülese tarbimise maksimaalne lühiajaline muutus on 50%, kuid on oodata, et väljapakutud (või sarnase) tempo korral jätkub kasv ka järgnevatel aastatel.

Võrreldes eelmise stsenaariumiga on aktsiisimuudatustel täiendav negatiivne mõju riigieelarvetuludele, mis kahanevad 11%. Teises stsenaariumis langevad täiendavalt ka ettevõtlussektori tulemused. Nii jaemüüjate kui tootjate kasumid vähenevad, mistõttu tuleb neil teha tööjõukärpeid 14% ulatuses.

Teine stsenaarium on sarnaselt esimesega positiivne üksnes tervise eesmärgi arvestades. Sellel ei ole positiivseid tagajärgi riigieelarvele ega ettevõtlusele.

Kokkuvõte

Tabel 98. Õlle aktiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II
Tervise eesmärk	+	+
Eelarve eesmärk	-	-
Ettevõtluse eesmärk	-	-

* Sõltub piirikaubanduse tegelikust mahust. Kui 50% aastase mahu muutuse piirang peab, siis kokku tarbimiskogused vähenevad. Kui see ületatakse, siis võivad tarbimiskohused kokku hoopis suureneada.

5.2.3. Siidri stsenaariumid

Siidri puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktsiisimäärasid ei muudeta (võrreldes kehtiva 2019. aasta aktsiisimääraga) (84,41 eurot hektoliitri kohta $t+1$ puhul);
- toimub 5% tõus võrreldes hetkel (2019) kehtiva määraga (88,63 eurot $t+1$ puhul);

Siidri stsenaarium-analüüs piirdus aastaga 2013, kuna eelnevad aastad andsid võõrväärtusi, sest aktsiisimäär ei olnud muutunud (aastad 2010–2011) või oli tarbimine oluliselt kasvanud, mis moonutas trendi. Mudelisse sisestatud andmetel põhinev keskmine nõudluse hinnaelastsus on -1,03, mis viitab sellele, et tarbimine juba ületas hinnatõusule elastselt reageerimise kriitilise punkti – nimelt kahanes tarbimine 2017. aastal 21,7%. Ajaloolistel andmetel põhinev keskmine nõudluse aktsiisielastsus on -0,28.

Tabel 99. Siidri aktiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2	
	$t+1$	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1
	84,41	+19,02 (+29,1%)	88,63	+4,22 (+5%)
Tarbimine				
Nõudluse aktsiisielastsus	-0,97	-	-1,05	-
Riigisisene müük (miljon liitrit)	16,0	-6,3	14,0	-2,0
Piiriülene kaubandus (Läti)	-	-	-	-
Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	-	-	-	-
Riigieelarve				
Riigi aktsiisitulu (tuhat EUR)	13 527	-764	12 405	-1121
Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	841	-252	734	-106
Tööjõumaksud (tuhat EUR)	2002	-1065	1748	-253
Käibemaks (tuhat EUR)	7457	-1636	6631	-826
Ettevõtlussekst or				
Tootjate ja/või importijate tulu (tuhat EUR)	21382	-6415	18676	-2706
Tööhõive tootmis- ja/või impordivaldkonnas	92	-56	80	-12

(täistööajale taandatud töötajad)				
Tootjate ja/või importijate kasum (tuhat EUR)	2138	-641	1868	-271
Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	23 758	-7128	20 751	-3007
Tööhõive jaekaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	176	-86	153	-22
Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	2376	-713	2075	-301

I stsenaarium

Esimene stsenaarium toetub eeldusele, et aktsiisimäär jääb 2019. aasta seisuga samaks ehk tasemele 84,41. Siiski tuleb nentida, et võrreldes 2017. aastaga (ajalooliste vaatlusandmete viimane aasta) on määr tõusnud 29%, mis näitab, et tulemused võivad olla moonutatud. Esimese stsenaariumi jaoks kujundatud nõudluse aktsiisielastsus on -0,97, mis viitab sellele, et see on peaaegu jäik. Prognooside kohaselt langeb esimese stsenaariumi tarbimine (riigisisene müük) 2017. aastaga ehk viimaste teadaolevate andmetega võrreldes 6 miljoni liitri võrra. Selline müügi vähenemine langetab riigieelarvelist aktsiisitulu 764 tuhande euro võrra rohkem kui 13 miljonini. Vähenenud läbimüük toob kaasa ka käibemaksutulu vähenemise – kuigi netohind ja aktsiisiväärtus liitri kohta kerkivad, ei tasakaalusta need tarbimiskadu – esimeses stsenaariumis moodustab käibemaksutulu üle 7 miljoni euro, mis tähendab 1,6 miljoni euro suurust vähenemist.

Väiksem läbimüük mõjutab siidri tootjate ja jaemüüjate tulusid, mis vähenevad 2017. aastaga võrreldes rohkem kui 13 miljonit eurot. Langused mõjutavad ka tööhõivet, kuna ettevõtjad peavad seda kohandama väiksema tuluga ning vähemate tellimuste täitmiseks on vaja vähem töötajaid – siidritootjate töötajate arv langeb 38% ning jaemüüjatel 33%. Ettevõtete kasumi ja töötajate arvu vähenemine mõjutab ettevõtte tulumaksu ja tööjõumakse – need kahanevad vastavalt 252 tuhande ja rohkem kui 1 miljoni euro võrra.

Esimese stsenaariumi puhul saab täidetud tervise eesmärk – siidritarbimine väheneb, kuid seda nii eelarve kui ettevõtluse eesmärgi arvelt. Väheneb kõigist maksudest saadav tulu, nagu ka ettevõtete käive, mis mõjutab nende tööhõivet.

II stsenaarium

Teine stsenaarium põhineb eeldusel, et aktsiisimäär tõuseb (võrreldes kehtiva 2019. aasta määradega) veel 5%, mis annab tulemuseks 88,63 eurot hektoliitri kohta. Nõudluse aktsiisielastsus on selles stsenaariumis -1,05. Tõus vähendab tarbimist veelgi – see kahaneb esimese stsenaariumi tulemustega võrreldes 2 miljonit liitrit, nii et kogutarbimine on 14 miljonit liitrit. Sarnaselt esimese stsenaariumiga vähenevad aktsiistulud veel 1,1 miljonit eurot (võrreldes esimese stsenaariumi tulemustega). Oodata on käibemaksutulude vähenemist 826 tuhande euro võrra.

Siidrimüügi jätkuv vähenemine kahjustab ettevõtjaid veel enam kui eeldati esimese stsenaariumi puhul – nii tootjate kui jaemüüjate tulud kahanevad kokku üle 5,7 miljoni euro võrra. Selle tulemusel eeldatakse ka nende tulude vähenemist, mille tõttu ettevõtte tulumaksust saadav tulu kahaneb. Kuna ettevõtted soovivad hoida tootlikkust samal tasemel, koondavad nad väiksema tarbimise puhul rohkem inimesi ning nii tootjate kui ka jaemüüjate töötajate arv väheneb 13%. Nagu on oodata, toob väiksem tööhõive kaasa tööjõumaksutulude vähenemise veel 253 tuhande euro võrra võrreldes esimese stsenaariumiga.

Sarnaselt esimese stsenaariumiga täidab teine stsenaarium tervise eesmärgi, kuid nii eelarve kui ettevõtluse eesmärk jääb ees nimetatud prognooside kohaselt täitamata.

Kokkuvõte

Tabel 100. Siidri aktiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II
Tervise eesmärk	+	+
Eelarve eesmärk	-	-
Ettevõtluse eesmärk	-	-

5.2.4. Veini stsenaariumid

Eeldused

Veini puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktiisimäärasid ei muudeta – kehtib 2019. aasta aktiisimäär (147,82 eurot hektoliitri kohta $t+1$ puhul);
- toimub 5% tõus võrreldes hetkel (2019) kehtiva määraga (155,21 eurot hektoliitri kohta $t+1$ puhul);

Kuna ajaloolistel vaatlustel põhinev lineaarne trend näitas, et nõudluse aktiisielastsus ületab kõigi stsenaariumite puhul koefitsiendi -1, siis otsustati analüüsitavales stsenaariumites kasutada viimast ajaloolist nõudluse aktiisielastsust aastast 2017 (-0,81), sest see andis usaldusväärsemad tulemused ning oli kooskõlas kirjanduse ülevaadetega¹¹⁴, mis näitavad, et veini nõudluse hinnaelastsus kõigub -1,90 ja 0,17 vahel. Kuna aktiis moodustab ainult ühe osa hinnast, peaks see olema nõudluse hinnaelastsusest madalam. Seega kasutati stsenaariumites mudeli $t+1$ puhul nõudluse aktiisielastsuse koefitsienti -0,81. Tuleb siiski arvestada, et lihtsus võib tulemusi mõnevõrra moonutada, mistõttu tuleb tõlgendamisel kasutada ettevaatlikkust.

Tabel 101. Veini aktiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2	
	$t+1$	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1
	147,82	+25,57 € (20,9%)	155,21	+7,39 € (+5%)
Nõudluse aktiisielastsus	-0,81	-	-0,81	-
Riigisisene müük (miljon liitrit)	16,2	-3,3	15,2	-1,0
Tarbimine Piiriülene kaubandus (Läti)	-	-	-	-
Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	-	-	-	-

¹¹⁴ N. Fanta. *Price Elasticity of Alcohol Demand: A Meta-Analysis*, Karli Ülikool Prahas, 2013.

	Riigi aktsiisitulu (tuhat EUR)	23 941	-382	23 656	-285
Riigieelarve	Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	3459	-240	3255	-204
	Tööjõu- maksud (tuhat EUR)	4193	-971	3946	-247
	Käibemaks (tuhat EUR)	24 338	-1337	23128	-1209
	Tootjate ja/või importijate tulu (tuhat EUR)	87 973	-6110	82787	-5186
Ettevõtlussektor	Tööhõive tootmis- ja/või impordi- valdkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	77	-21	73	-5
	Tootjate ja/või importijate kasum (tuhat EUR)	8797	-611	8279	-519
	Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	97 748	-6789	91985	-5762
	Tööhõive jae- kaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	483	-109	454	-28
	Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	9775	-679	9199	-576

I stsenaarium

Esimene stsenaarium toetub eeldusele, et veini aktsiisimäär jääb 2019. aasta seisuga samaks ning on seega 147,82 eurot hektoliitri kohta. Tegu on 20,9% tõusuga võrreldes viimaste teadaolevate andmetega aastast 2017. -0,81 koefitsiendilise nõudluse aktsiisielastsuse juures tooks selline tõus kaasa riigisisese müügi vähenemise 3,3 miljoni liitri võrra, nii et koguläbimüük oleks 16,2 miljoni liitrit. Vähenemise tõttu kahaneksid riigieelarvesse laekuvad aktsiisitulud 382 tuhande euro võrra rohkem kui 23,9 miljoni euroni – kõrgem määr ei tasakaalusta vähenenud läbimüüki. Kahanenud tarbimise tõttu vähenevad ka käibemaksutulud rohkem kui 1,3 miljoni eurot – maksustamisbaas ei kasva piisavalt, et tarbimise vähenemist tasakaalustada.

On oodata, et väiksemad müüginumbrid mõjutavad ka importijate ja jaemüüjate tulemusi – nende tulu kahaneb kokku 12,8 miljoni eurot võrreldes 2017. aastaga. See tooks kaasa töötajate arvu vähendamise – tootjate töötajaskond väheneb 21 inimese võrra ja jaemüüjate oma 109 inimese võrra. Selle tulemusel väheneb ka ettevõtete kasum, mistõttu kahanevad ettevõtte tulumaksust laekuvad tulud (240 tuhat eurot). Töötajate arvu vähenemise tõttu kahanevad tööjõumaksud 971 tuhande euro võrra. Sellest võib järeldada, et eelarve eesmärki ei täideta.

Esimeses stsenaariumis täidetakse tervise eesmärk, sest veinitarbimine väheneb, kuid täita ei suudeta ei eelarve ega ettevõtluse eesmärki.

II stsenaarium

Teine stsenaarium, mis eeldas veini aktsiisimäära täiendavat tõusu 5% võrra võrreldes kehtiva 2019. aasta määraga, vähendaks edasist läbimüüki ja riigieelarvetulusid veelgi ning halvendaks ettevõtete majandustulemusi. Teises stsenaariumis on oodata, et läbimüük väheneb esimese stsenaariumi tulemustega võrreldes 1 miljoni liitri jagu 15,2 miljoni liitrini. Prognoositakse, et madalam müügiimaht toob kaasa aktsiisimaksust laekuvate eelarvetulude edasise vähenemise 285 000 euro võrra ning käibemaksutulude vähenemise veel 1,2 miljonit euro võrra võrreldes esimese stsenaariumiga.

Sarnaselt esimese stsenaariumiga langevad ka ettevõtete majandustulemused – nende tulud vähenevad veel 5,8 miljonit eurot võrreldes esimese stsenaariumi tulemustega. Läbimüügi vähenemine toob kaasa rohkem koondamisi – ettevõtted koondavad esimese stsenaariumiga võrreldes 38 töötajat rohkem. Esimese stsenaariumiga sarnase lähenemise tõttu vähenevad ettevõtte tulumaksust laekuvad tulud 204 tuhat eurot ning tööjõumaksud veel 247 tuhat eurot, kuna ettevõtete kasum väheneb.

Ees nimetatud näitajad viitavad sellele, et tervise eesmärk saab täidetud – veinitarbimine langeb nii esimese stsenaariumi kui ka värskeimate teadaolevate 2017. aastast pärinevate andmetega võrreldes; samas ei suudeta maksustamise aluseks oleva müügi ja tööhõive languse tõttu eelarve ja ettevõtluse eesmärgi jällegi täita.

Kokkuvõte

Tabel 102. Veini aktsiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II
Tervise eesmärk	+	+
Eelarve eesmärk	-	-
Ettevõtluse eesmärk	-	-

5.2.5. Kange alkoholi stsenaariumid

Eeldused

Kange alkoholi puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktsiisimäärasid ei muudeta (võrreldes kehtiva 2019. aasta aktsiisimääraga) (25,08 eurot hl/°alc $t+1$ puhul);
- toimub 5% tõus (26,33 eurot hl/°alc $t+1$ puhul).

Tehti järgmised eeldused:

- hind Soomes $t+1$ = 31,92 EUR/l;
- hind Lätis $t+1$ = 14,79 EUR/l.

Kõikides stsenaariumites prognoositud läbimüügile kohaldatav nõudluse aktsiisielastsus on mudeldatud vastavalt lineaarsele trendile, mis seob aktsiisimäärade ajaloolised andmed nõudluse aktsiisielastsusega. Samuti eeldati, et kahe hiljutise vaatluse põhjal on Läti ja Eesti hinnavahe ristelastsus 5,40. Samuti kohaldati piiriülese kaubanduse kasvule 50% mahu muutuse aastast piirangut, kuid sel korral piirang mudelis ei rakendu kuna hinnavahe Lätiga ei muutu oluliselt. Soome ja Eesti piiriüleline elastsus on 0,16 vastavalt aastatel 2015–2017 kogutud piiratud andmetele.

Tabel 103. Kange alkoholi aktsiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2		
	<i>t+1</i>	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	<i>t+1</i>	Erinevus vs stsenaarium 1	
	25,08	+1,37 (+5,8%)	26,33	+1,25 (+5%)	
Nõudluse aktsiisi-elastsus	-2,09	-	-2,4	-	
Tarbimine	Riigisisene müük (miljon liitrit)	12,2	-1,2	8,9	-3,3
	Piiriülene kaubandus (Läti)	2,7	-0,15	4,3	+1,6
	Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	2,0	0,00	1,98	-0,02
	Riigi aktsiisi-tulu (tuhat EUR)	128 880	-11 675	99 254	-29 626
Riigieelarve	Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	5 639	3 627	1 626	-4 013
	Töøjõu-maksud (tuhat EUR)	9 339	-1 719	6 850	-2 489
	Käibemaks (tuhat EUR)	38 306	-1 179	29 043	-9 263
	Tootjate ja/või importijate tulu (tuhat EUR)	56 387	5 202	41 364	-15 023
Ettevõtlussektor	Tööhõive tootmis- ja/või impordi-valdkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	377	-51	277	-100
	Tootjate ja/või importijate kasum (tuhat EUR)	5 638	520	4 136	-1 502
	Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	65 652	8 780	45 960	-19 692
	Tööhõive jaekaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	870	-178	638	-232
	Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	6 265	578	4 596	-1 669

I stsenaarium

I stsenaarium põhineb eeldusel, et aktsiisimäär ei muutu võrreldes hetkel kehtiva aktsiisimääraga – kange alkoholi puhul tähendab see, et prognoosi tegemiseks võetud aktsiisimäär on 25,08 eurot hektoliitri kohta alkoholisisalduse alusel. Siiski tuleb mainida, et tegemist on aktsiisimäär 5,8% tõusuga võrreldes andmebaasi kantud viimase vaatluse all olnud aastaga (2017).

Kuna analüüsis kohaldatud nõudluse aktsiisielastsuse koefitsient on -2,09, siis aktsiisimäär 5,8% tõusu tulemus on riigisisese müügi kahekordselt võimendatud langus. Selline eeldus on mõistlik – ajaloolised andmed näitavad, et kange alkoholi puhul on nõudlusreaktsioon suhteliselt elastne. Sellest tulenevalt on prognoositav riigisisene müük aastal t+1 12,2 miljonit liitrit.

Võttes arvesse eeldatavaid piiriüleseid elastsusi ning Eesti ja Läti ning ka Eesti ja Soome hinnaerinevuste arvutust, võime oodata, et Eesti põhjapiiril soomlaste ostetava kange alkoholi kogus on umbes 2 miljonit liitrit ning eestlaste Lätis ostetav kogus ligi 2,7 miljoni liitrit – see on väike langus viimastest teadaolevatest numbritest (2017. tase oli 2,85 miljonit liitrit). Languse põhjuseks on asjaolu, et hinnavahe Lätiga t+1 prognoosis kahanes ca 1% võrra ning mudel rakendab olulist elastsuse võimendust piirikaubandusele (5.40).

Kange alkoholi netohinna tõusu tõttu ei avalda kahanev tarbimine mõju jaemüüjate tuludele – netohind prognoositakse mudelis trendina varasemate aastate netohindadest. 2017. aastal oli netohind madalam kuna tootjad võtsid märgatava osa aktsiisitõusust oma marginaalide arvelt ega kandnud aktsiisi kasvu täies mahus edasi. Võttes arvesse eelnevaid inflatsiooniindeksi ja alkoholi netohinna vahelisi suhteid, võime oodata, et puhas netohind kasvab 21% aastal t+1. Selle tulemusel on jaemüüjate prognoositav tulu t+1 aastal 8,8 miljonit eurot suurem kui aastal 2017. Seega kasvab ka kasum. Sellest hoolimata mõjutab kahanev riigisisene läbimüük negatiivselt jaemüügisektori tööhõivet – eeldades, et tööjõu produktiivsus kaubakoguste suhtes on suhteliselt stabiilne, võime oodata, et tööhõive väheneb 17% ligikaudu 870 inimeseni.

Sarnaseid tulemusi võib prognoosida tootjate puhul – nende kogutulu peaks kasvama rohkem kui 5,2 mln eurot hoolimata kange alkoholi turumahu vähenemisest, sest ka seal on sarnaselt netohinna kasvu. Tööhõive kahaneb tõenäoliselt 12% (eeldades, et säilitatakse viimaste aastate keskmine tootlikkus) 377 inimeseni.

Aktiisimäär tõus ei tasakaalusta riigisisese tarbimise vähenemist – seega kaasneb sellega tõenäoliselt aktsiisitulude langus umbes 11,7 miljoni euro võrra. Tööhõive vähenemise tulemusel kahaneb laekunud tööjõumaksude summa lähemas perspektiivis 1,7 miljoni euro võrra. On oodata, et käibemaksu laekub riigieelarvesse samuti vähem – kuigi käibemaksukomponendi absoluutväärtus brutohinnas suureneb, ei ole see piisav väheneva käibe tasakaalustamiseks. See peaks tooma kaasa eelarvetulude täiendava vähenemise 1,2 miljoni euro võrra. Kuigi jaemüüjate ja tootjate kasvanud tulude tõttu laekub riigieelarvesse rohkem arvestuslikku ettevõtte tulumaksu, siis on analüüsitud poliitikal siiski riigieelarvele selgelt negatiivne mõju.

Mis puudutab tervise eesmärki, siis võime järeldada, et see täidetakse kange alkoholi väiksema tarbimise tõttu rahuldavalt. Samas on stsenaarium kulukas riigieelarvele. Ettevõtjate olukord jääb suhteliselt stabiilseks, peamiselt tõusvate netohindade tõttu.

II stsenaarium

Eeldades, et aktsiisimäär tõstetakse veel 5% (I stsenaariumis kehtinud määra suhtes), on see siis 26,33 eurot hektoliitri kohta alkoholisisalduse alusel. Kui eeldame, et eelneva nõudluse aktsiisielastsuse ning aktsiisimäärade vaheline trend on lineaarne, siis mida kõrgem on aktsiisimäär, seda kõrgem on aastaks t+1 prognoositud nõudluse aktsiisielastsus. Sellisel juhul põhineb aasta t+1 riigisisese müügi prognoos nõudluse aktsiisielastsusel -2,4. Seega on oodata, et riigisisene müük väheneb esimese stsenaariumiga võrreldes 3,3 miljonit liitrit.

Eesti, Läti ja Soome hinnaerinevuste tulemused viitavad, et Lätist suureneb kange alkoholi sissetoomine (1,6 miljonit liitrit rohkem kui esimeses stsenaariumis) ning soomlaste tarbimine Eestis praktiliselt ei muutu.

Selle stsenaariumi puhul väheneb müük piisavalt, et kahaneks ka tootjate ja jaemüüjate tulud – nad kaotavad esimese stsenaariumi positiivsete tulemustega võrreldes vastavalt 15,0 ja 19,7 miljonit eurot. Sellel on samuti vahetu negatiivne mõju nende kasumile. Riigisisese müügi täiendav kahanemine tähendab ka tööhõive kärpimist mõlemas ettevõtjarühmas – tootjad kaotavad täiendavalt 100 töötajat ning jaemüüjad 232 töötajat (võrreldes esimese stsenaariumiga).

Mis puutub riigieelarve olukorda, siis kahanevad kõik tulud ning fiskaalmõju on selgelt negatiivne. See poliitika tundub olema esimese stsenaariumiga võrreldes eelarvele palju kahjulikum. Kuigi tervise eesmärk on suuremal määral täidetud (isegi kui analüüsime Eesti ja Läti üldtarbimist), tekivad eeldatavasti negatiivsed tagajärjed majanduslikule olukorrale. See muudab kogu poliitika ühiskonnale kulukaks.

Kokkuvõte

Tabel 104. Kange alkoholi aktiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõtte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II
Tervise eesmärk	+	+
Eelarve eesmärk	-	-
Ettevõtluse eesmärk	+*	-

* Ettevõtluse parem tulemus on tingitud vaid prognoosmudelil rakendatud kange alkoholi netohinna taastumisele võrrelduna 2017. aasta madala tasemega. Juhul kui seda ei toimu, siis on ka ettevõtlussektori käibed ja kasumid madalamad.

5.2.6. Bensiini stsenaariumid

Eeldused

Bensiini tarbimise hetkeolukorra analüüs näitas, et see on jäiga nõudlusega kaup. Keskmise nõudluse hinnaelastsus on -0,06, mis viitab sellele, et bensiin on peaaegu täielikult jäik. Näitajad viitavad sellele, et tarbijad ei reageeri hinnamuutusele tugevalt ning et tarbimine jääb aktiisitõusust hoolimata üsna stabiilseks.

Bensiini puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktiisimäärasid ei muudeta (võrreldes kehtiva 2019. aasta aktiisimääraga) (563 eurot $t+1$ puhul);
- toimub mõõdukas 5% tõus (591,15 eurot $t+1$ puhul);
- rakenduvad Lätis 2020. aastaks planeeritud määrad (509 eurot $t+1$ puhul).

Ajaloolistes andmetes aastatest 2009–2017 kajastub ainult kaks aktiisimäära muutust, mis ei ole piisav nõudluse aktiisielastsuse prognoosimiseks. Selle asemel põhinevad stsenaariumi tulemused -0,20 nõudluse hinnaelastsusel, mis on võetud viiest kütuse hinnaelastsuse rahvusvahelisest uuringust (Goodwin jt, 2004, Brons jt, 2008, Havranek jt, 2012, Hirota jt, 2003, Dahl, 2012). Seega ei põhine kütust puudutavad prognoosid mitte nõudluse aktiisielastsusel, vaid nõudluse hinnaelastsusel ning kõik aktiisimäärades toimuvad muutused jäävad eelduslikult tarbijate kanda.

Tabel 105. Bensiini aktiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

	Stsenaarium 1		Stsenaarium 2		Stsenaarium 3	
	$t+1$	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1
	563	+54,92€ (+10,8%)	591,15	+28,1 (+5%)	509	-54 (-10%)
Nõudluse hinnaelastsus	-0,20	-	-0,20	-	-0,20	-
Tarbimine						
Riigisisene müük (tuhat tonni)	254,2	-5,8	252,6	-1,6	257,2	+3,0
Piiriülene kaubandus (Läti)	-	-	-	-	-	-

	Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	-	-	-	-	-	-
Riigieelarve	Riigi aktsiisitulu (tuhat EUR)	194 105	+33 697	202 546	+8 440	177 577	-16 529
	Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	4 191	+356	4 165	-26	4 241	+50
	Tööjõumaksud (tuhat EUR)	5 510	+29	5 476	-34	5 576	+66
	Käibemaks (tuhat EUR)	70 952	+5 710	72 441	+1 489	68 029	-2 923
Ettevõtlussektor	Importijate tulu (tuhat EUR)	106 595	+9 047	105 934	-661	107 864	+1 269
	Tööhõive impordi valdkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	222	-6	220	-1	224	+3
	Importijate kasum (tuhat EUR)	10 660	+905	10 593	-66	10 786	+127
	Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	118 439	+10 053	117 704	-735	119 849	+1410
	Tööhõive jaekaubanduses (täistööajale taandatud töötajad)	514	+10	511	-3	520	+6
	Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	11 844	+1 005	11 770	-73	11 985	+141

I stsenaarium

Esimeses stsenaariumis uuritakse 2017. ja 2018. aasta aktsiisimäärade vahel toimunud tegeliku muutuse mõju. Nende aastate lõikes toimunud aktsiisimäärade muutus oli üsna oluline, 10,8%. Hoolimata nii suurest aktsiisitõusust vähenes riigisisene tarbimine kõigest 5,8 tuhat tonni (2,2%). Aktsiisimäärade ja netohinna tõusu tõttu kasvab aktsiisi- ja käibemaks selles stsenaariumis oluliselt.

Mõju kütust importivate ettevõtete majandustulemustele on positiivne – importijate käibe kasv prognoosperioodil on optimistlik (9,3%). Analüüsitud perioodi viimase aasta tööjõu tootlikkust arvestades väheb eeldatavasti veidi importivates ettevõtete hõivatute arv, kuid jaemüügi töötajate arvu eeldatav kasv võrreldes 2017. aastaga on 10 inimest. Ettevõtete suurenev tulu peegeldus ka suureneva ettevõtte tulumaksu laekumise näol (356 tuhande euro võrra).

I stsenaariumi tulemused olid majandusele üldiselt positiivsed. Tarbimine vähenes, samas kui ettevõtlussektoris toimus kerge tõus ning riigi eelarvetulud kasvasid oluliselt.

II stsenaarium

Teine stsenaarium, mis põhineb eeldusel, et aktsiisimäär tõuseb esimese stsenaariumiga võrreldes 5%, on seotud tarbimisharjumuste kerge muutusega. Prognooside kohaselt peaks bensiini riigisisene müük vähenema 1,6 tuhat tonni. Seda kompenseerib aktsiisimäära tõstmine, mis tõstab riigieelarvetulusid 4,3%, kuna aktsiisimäära väärtus oli kõrgem. Samal ajal halvendab aktsiisitõus majanduse seisu. Ettevõtete kasumid jäävad väiksemaks ning üldine tööhõive kahaneb, seega saadakse vähem ettevõtte tulumaksu ja tööjõumakse, mis ei mõju hästi riigieelarve tuludele.

Teise stsenaariumi prognoosid on kõikide eesmärkide suhtes positiivsed.

III stsenaarium

Kolmandas stsenaariumis, mis põhineb hetkel Lätis kehtival aktsiisimääral, eeldatakse aktsiisimäära 10% langetamist. Selles stsenaariumis tarbimine pisut kasvab (1,2%) ja eelarvetulud vähenevad 8,5%. Stsenaariumil on positiivne mõju ettevõtlussektorile, kütust importivate ja müüvate ettevõtete tulud kasvavad tänu suurenenud tarbimisele ning nende tööhõive kasvab 1,2%. Tänu eelnevalt nimetatud teguritele suurenevad ettevõtte tulumaksu ja tööjõumaksude tulud, kuid need ei tasakaalusta aktsiisi- ja käibemaksutulude vähenemist. Riigieelarve puhaskahju on 19,3 miljonit eurot.

Viimane stsenaarium on positiivne ettevõtlussektorile, milles tulud, tööhõive ja ettevõtete kasum veidi kasvaks. Kuigi tarbimine väheneb ja ettevõtete tuleused halvenevad, avaldab kolmas stsenaarium positiivset mõju ka teisele kahel eesmärgile, võrrelduna 2017 aasta ajalooliste andmetega.

Kokkuvõte

Tabel 106. Bensiini aktsiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II	Stsenaarium III
Tervise eesmärk	+	+	+
Eelarve eesmärk	+	+	+
Ettevõtluse eesmärk	+	+	+

5.2.7. Diislikütuse stsenaariumid

Sarnaselt bensiiniga näitas ka Eesti diisliarbitrimise analüüs, et tegu on jäiga nõudlusega kaubaga. Eeldatakse, et hoolimata võimalikest hinnamuutustest kauba tarbimine tulevikus oluliselt ei muutu.

Diislikütuse puhul analüüsiti järgmisi stsenaariume:

- aktsiisimäärasid ei muudeta (493 eurot $t+1$ puhul);
- toimub mõõdukas 5% tõus (517,65 eurot $t+1$ puhul);
- rakenduvad Lätis 2020. aastaks planeeritud määrad (414 eurot $t+1$ puhul).

Sarnaselt bensiinile ei saa aegade jooksul toimunud väheste aktsiisimuudatuste tõttu kasutada mudeldamisel nõudluse aktsiisielastsust ning selle asemel tuleb kasutada nõudluse hinnaelastsust. Kõik stsenaariumid toetuvad -0,13 koefitsiendiga nõudluse hinnaelastsusele, mis on saadud Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikoolis korraldatud uuringust, milles uuriti diislikütuse hinnaelastsust 28 EL-i liikmesriigi lõikes¹¹⁵. Uuringus saadi Eesti turul diislikütuse nõudluse hinnaelastsuseks -0,13.

Tabel 107. Diislikütuse aktsiisimuudatuste stsenaariumite ülevaade. Allikas: PwC

Stsenaarium 1		Stsenaarium 2		Stsenaarium 3	
$t+1$	Erinevus vs viimased teadaolevad andmed	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1	$t+1$	Erinevus vs stsenaarium 1
493	+3,75 €	517,65	+24,65 €	414	-79 €

¹¹⁵ Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikool, *Gasoline and diesel demand elasticities: A consistent estimate across the EU-28*, november 2016

		(+0,8%)		(+5%)		(-16%)
Tarbimine	Nõudluse hinnaelastsus	-0,13	-	-0,13	-	-0,13
	Riigisisene müük (tuhat tonni)	647,1	-4,9	644,7	-2,4	654,8
	Piiriülene kaubandus (Läti)	-	-	-	-	-
	Piiriülene kaubandus (müük soomlastele)	-	-	-	-	-
Riigieelarve	Riigi aktsiisitulud (tuhat EUR)	360 484	+37 390	377 097	+16 614	306 334
	Ettevõtte tulumaks (tuhat EUR)	9 623	+993	9 587	-36	9 738
	Töõjõumaksud (tuhat EUR)	11 150	-172	11 108	-42	11 283
	Käibemaks (tuhat EUR)	133 554	+6 348	136 647	+3 094	123 458
Ettevõtlussektor	Importijate tulu (tuhat EUR)	244 752	+25 249	243 840	-912	247 675
	Tööhõive impordi valdkonnas (täistööajale taandatud töötajad)	448	-23	447	-2	454
	Importijate kasum (tuhat EUR)	24 475	+2 525	24 384	-91	24 767
	Jaemüüjate tulu (tuhat EUR)	271 946	+28 054	270 933	-1 013	275 194
	Tööhõive jaekaubandus es (täistööajale taandatud töötajad)	1 041	0	1 037	-4	1 053
	Jaemüüjate kasum (tuhat EUR)	27 195	+2 805	27 093	-101	27 519

I stsenaarium

Esimeses stsenaariumis eeldatakse aktsiisimäärade 0,8% muutust 489,25 eurolt 493 euronile 1000 liitri diislikütuse kohta. Prognoositavas stsenaariumis toimub Eesti turul diislikütuse nõudluses väike langus, 4,92 tuhande tonni võrra (0,7%).

Aktsiisimäärade tõusuga kasvavad ka riigieelarve tulud. Prognoositav kasv on umbes 11,6%.

Vähenev tarbimine ei muuda kütuse importijate ja müüjate majanduslikku olukorda – nende tulud ja kasumid suurenevad, sest trendi kohaselt on netohind lineraarselt kasvav võrreldes 2017. aastaga. Esimene stsenaarium mõjub positiivselt nii tervise, eelarve kui ka ettevõtluse eesmärkide kontekstis, kuna eelduslikult suurenevad kõikide maksude laekumised (peale tööjõumaksude) ning suurenevad ka ettevõtete tulud.

II stsenaarium

Eeldades, et aktsiisimäär on esimese stsenaariumi omast 5% kõrgem, väheneb teise stsenaariumi puhul riigisisene nõudlus 2,54 tuhat tonni ehk 0,4%.

Nagu esimeseski stsenaariumis, ei muutnud aktsiisimäära kergitamine oluliselt diislikütuse nõudlust. Eelarvetulud kasvasid selles stsenaariumis võrreldes esimese stsenaariumiga umbes 5%.

Täpselt nagu esimesel stsenaariumil on ka teisel positiivne mõju tervise ja eelarve eesmärkidele, kuid see nõrgestab vähesel määral diislikütust importivate ja sellega kauplevate Eesti ettevõtete seisundit, kuid võrreldes 2017. aasta ajalooliste andmetega on sellel positiivne mõju ka ettevõtluse eesmärgile.

III stsenaarium

Aktsiisi langetamine 16% toob selles stsenaariumis kaasa diislikütuse läbimüügi 1,2% tõusu. Aktsiisimäära langetamisel on negatiivne mõju eelarvetuludele. Selle stsenaariumi alusel vähenevad need umbes 15% (esimese stsenaariumi suhtes). Läbimüügi kasv parandab jällegi Eesti ettevõtete olukorda ning nende kasum peaks tõusma umbes 1,2%.

Kolmandal stsenaariumil on positiivne mõju ainult ettevõtluse eesmärgile, kuid mõjutab negatiivselt ülejäänud kaht eesmärki.

Kokkuvõte

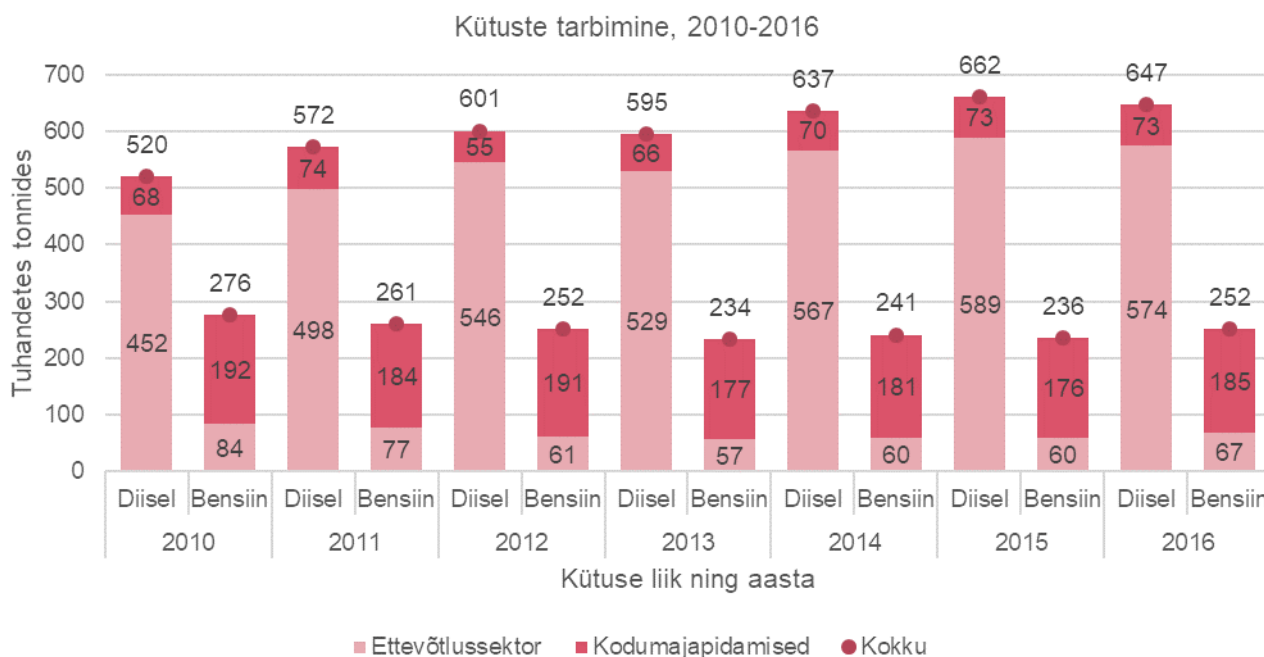
Tabel 108. Diislikütuse aktiisimuudatuste stsenaariumite kokkuvõte erinevate eesmärkide kontekstis. Allikas: PwC

	Stsenaarium I	Stsenaarium II	Stsenaarium III
Tervise eesmärk	+	+	-
Eelarve eesmärk	+	+	-
Ettevõtluse eesmärk	+	+	+

5.3. Transpordisektori laiem mõju majandusele

Kütus on ainus aktsiisikaup, mis olulise tootmissisendina laiemalt ka teisi majandusharusid läbi transpordi- ja transiidisektori mõjutab. Kütusehindade muutus toob kaasa hinnamuutuse, mis mõjutab transpordisektori teenuste nõudlust ja kõikide teiste ettevõtete tegevust, mille jaoks moodustuvad transpordikulud kulustruktuuris olulise osa. Et selgitada välja kütusehindade muutumise mõju majandusele, analüüsime teoreetilisest vaatevinklist kütusehindade mõju teistele sektoritele ning kuna transpordisektori on kõige enam mõjutatud kütuse hinnatõusust, siis hindame ka transpordisektoris kütusehinna tõusu tagajärjel väheneva tegevusmahu mõju teistele sektoritele, rakendades kulude ja toodangu sisend-väljund tabelit¹¹⁶ ning Leontief'i mudelit. Seetõttu erineb selle peatüki laiendatud analüüs aktsiisi stsenaariumite analüüsi tulemustest, kus vaadati pigem otseseid mõjusid importijatele ning jaekaubandusele, ning need tulemused ei ole omavahel otseselt võrreldavad.

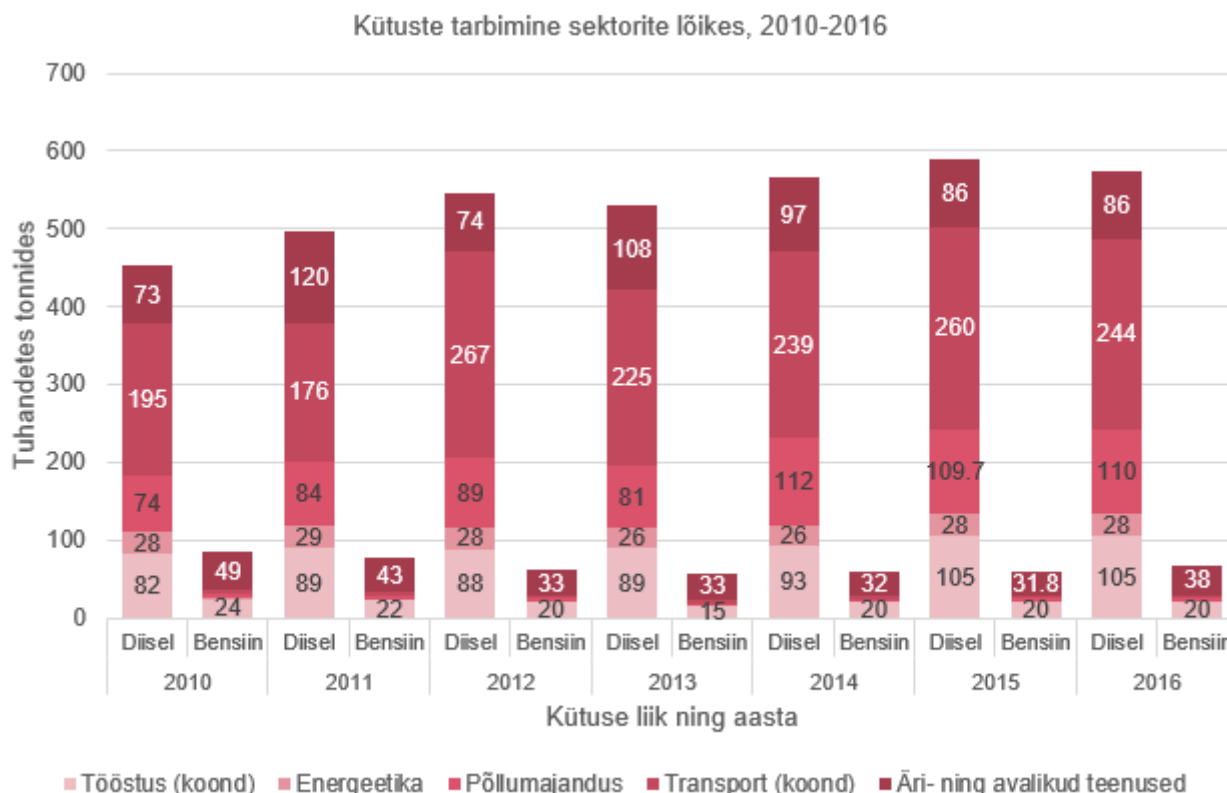
Selleks, et tuvastada kütuseaktsiiside mõju majandusele, on vaja esiteks kindlaks määrata peamised kütusetarbijad. Nagu on näha all olevalt jooniselt (Joonis 126), **domineerib Eesti majanduses bensiini ja diislikütuse arvestuses diislikütus**. Veelgi enam, diislikütust tarbitakse ettevõtlussektoris märkimisväärselt rohkem, ajavahemikus 2010–2016 oli **diislikütuse tarbimise keskmine osakaal 88,6%** (bensiini osakaal oli 26,5%).

Joonis 126. Kütuste tarbimine aastatel 2010-2016 (tuhandetes tonnides). Allikas: Statistikaamet

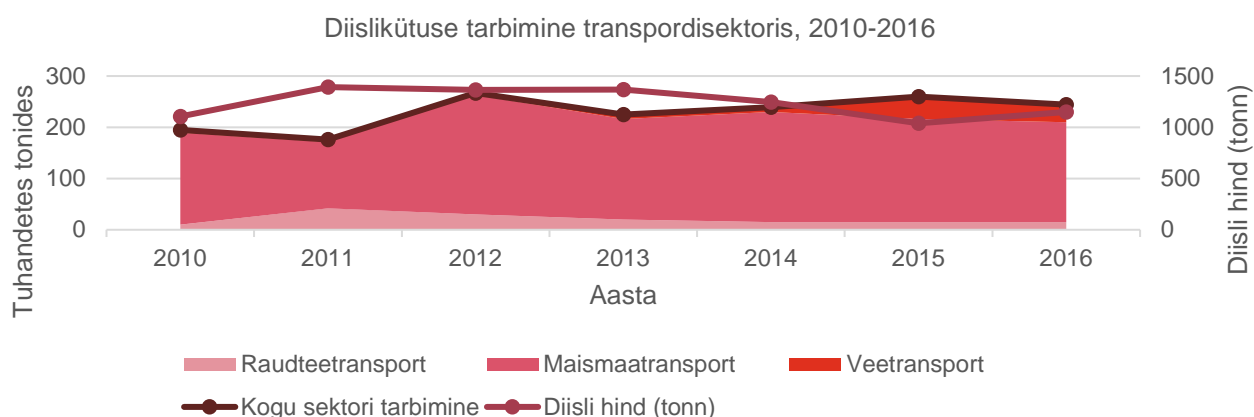
Transpordisektor on diislikütuse kõige olulisem tarbija – keskmiselt moodustas transpordisektori poolt tarbitud diislikütus koguliselt 42,8% kogu äritarbimisest aastatel 2010–2016 (Joonis 127, Joonis 128). Bensiini puhul oli transpordisektori tähtsus oluliselt väiksem, analüüsiperioodi jooksul vaid 6% bensiini tarbimisest. Bensiini kasutavad valdavalt kodumajapidamised, seega keskendume mõjuanalüüsil vaid diislikütusele.

¹¹⁶ Tugineb Statistikaameti andmetele. Sisend-väljundraamistik koosneb pakkumise ja kasutamise ning sümmeetrilistest sisend-väljundtabelitest ning on integreeritud osa Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemist ESA95. Pakkumise ja kasutamise tabelid on majandusharude ning toodete kaupa moodustatud maatriksid, mis kirjeldavad detailselt tootmisprotsesse (tootmiskulude struktuuri ja tootmisprotsessis moodustatud tulu) ning kaupade ja teenuste vooge (toodangut, importi, eksporti, lõpptarbimist, vahetarbimist ja kapitalimahutust).

Joonis 127. Kütuste tarbimine sektorite lõikes aastatel 2010-2016 (tuhandetes tonnides). Allikas: Statistikaamet

Kuna transpordisektor on majanduses peamine diislikütuse kasutaja, tasub põhjalikumalt analüüsida selle peamisi allsektoreid. Nagu on ülemiselt jooniselt (Joonis 128) näha, **moodustab maismaatransport suurema osa diislikütuse tarbimisest (umbes 73–92% tarbimisest analüüsiperioodi jooksul)**. Teine suurim diislikütuse tarbija on veetransport, mille tähtsus on viimastel aastatel veidi suurenenud. Kolmas kõige olulisem diislikütuse kasutaja on raudteetransport, kuid selle tähtsus on viimastel aastatel vähenenud.

Joonis 128. Diislikütuse tarbimine transpordisektoris aastatel 2010-2016.¹¹⁷ Allikas: Statistikaamet

Diislikütuse tarbimise andmete võrdlemine hinnamuutustega annab põhjust väita, et need arvud on omavahel seotud. **Kõrgemad diislikütuse hinnad tähendavad madalamat nõudlust diislikütuse järele ja vastupidi – madalamad diislikütuse hinnad toovad kaasa tarbimise suurenemise.** Kütuse turuhinnad sõltuvad pigem ülemaailmsetest naftahinna muutustest ja nafta kaevandamise kogustest, mitte aktsiisipoliitikast, kuna kütuseaktsiis

¹¹⁷ Märkus: bensiinkütus jäeti analüüsist välja, kuna see omab transpordisektoris väga väikest osakaalu.

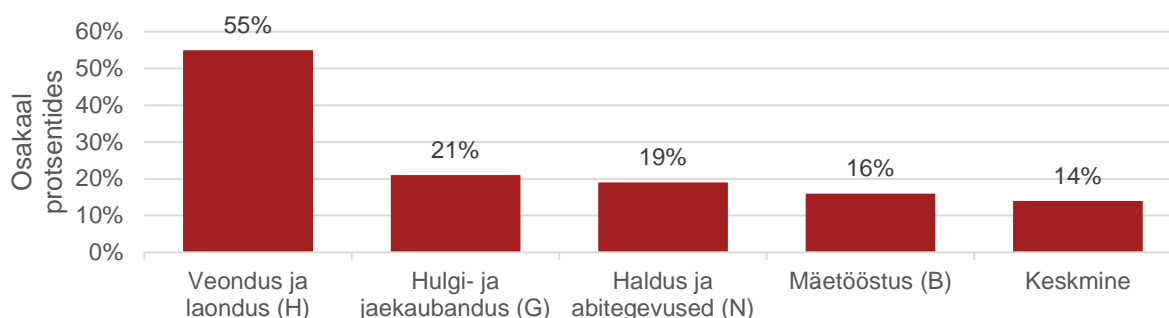
Eestis ei muutunud kuni 2016. aastani. 2016. aastal, mil tõsteti aktsiisimäära esimest korda pärast pikka aega, vähenes siiski reaktsioonina ka tarbimine (Joonis 128).

5.3.1. Kütusehindade teoreetiline mõju majandusele

Pärast kütusetarbimisturu ja transpordisektori näitajatest tehtud ülevaadet, on järgmiseks sammuks kütuseaktsiisi poliitika mõju analüüsimine. **Kuna äri sektoris on valdavalt tarbitavaks kütuseks diislikütus (võrreldes bensiiniga), siis keskendus analüüs esimesena nimetatud kütuseliigile.**

Diislikütus on spetsiifiline aktsiisikaup, erinedes alkoholist ja tubakast – see on oluliseks sisendiks peaaegu kõigi teiste majandussektorite väärtusahelates. Isegi kui mõni ettevõtja ei osta ise diislikütust, siis tarbib ta tõenäoliselt transporditeenuseid, mis on kütuseturuga tugevalt seotud. Seega on oodata, et aktsiisimäära muutusel on oluline mõju kogu majandusele, mida kannab enamjaolt edasi transpordisektor. **Kuigi transpordisektori teenuste nõudluse ja diislikütuse hinna vaheline suhe osutus jäigaks¹¹⁸, on oodata, et diislihinna tõus peegeldub transporditeenuste hinna tõus. Transporditeenuste kõrgemad hinnad peegelduvad omakorda tootmiskulude kasvus.** See tähendab, et pärast aktsiisimäära tõstmist kasutavad ettevõtjad transporditeenuseid üldiselt peaaegu samal määral, kuid kannavad suuremaid kulusid.

Kui me hindame transporditeenuste tähtsust konkreetsete sektorite tootmisprotsessis¹¹⁹, siis selgub, et tegemist on tähtsaima sisendiga järgmistes sektorites: transport ja laondus (55% kõikidest ostudest), hulgi- ja jaekaubandus (21%), haldus- ja abitegevused (19%), mäetööstus (16%). Nendes sektorites on tootmiskulude kasv diislikütuse hinnatõusust tingituna tõenäoliselt kõige suurem. Keskmiselt moodustavad transporditeenustele tehtavad kulud 14% kõikidest vahetoodete ja toormaterjali (välja arvatud tööjõu) kuludest (Joonis 129).

Joonis 129. Transporditeenustele tehtavad kulutused sektori kõikidest vahetoodetele ja toormaterjalile (v.a tööjõud) tehtud kulutustest sektorite lõikes. Allikas: PwC Statistikaameti andmete alusel

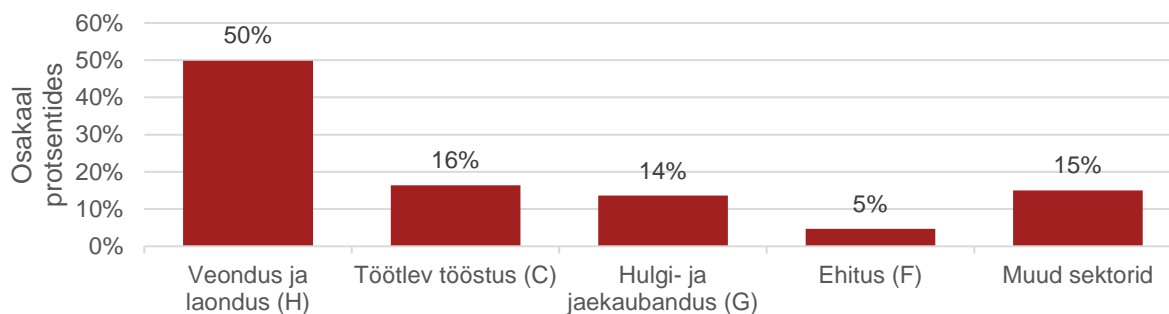
Teisest küljest võime analüüsida transporditeenuste üldiste kulutuste jaotumist kõigi majandussektorite vahel¹²⁰ – see võimaldab hinnata majanduses tehtud lisakulude jaotumist erinevate sektorite ettevõtjate vahel.

Nagu on näha eespool toodud jooniselt (Joonis 129) **ostab transpordi- ja laondussektor ise suurema osa transpordisektori teenustest, mistõttu kannab see tõenäoliselt suurema osa hinnatõusuga kaasnevatest lisakuludest.** Teine kõige haavatavam tööstusharu on tootmine, kuna nimetatud sektoris tehakse 16% kõigist majanduse transporditeenuse kulutustest. Hulgi- ja jaekaubanduses ostetakse 14% kõigist majanduses osutatavatest transporditeenustest ning ehituses 5% sektoris tehtavatest ostudest. **Aktiisipoliitika mõju oleneb tegelikust aktsiisimaksu koormusest – mida jäigem on teatud sektori transporditeenuste nõudlus ning mida suurem on transpordikulude osakaal sektori kulustruktuuris – seda haavatavam on valdkond.**

¹¹⁸ Aastate 2011–2017 keskmine transporditeenuste nõudluse diislikütuse hinnaelastsus (väljendatud transporditud tonnides) oli Eesti turul –0,05. Üksikasjalikud tulemused on toodud analüüsi järgmises osas.

¹¹⁹ Seda mõistetakse kui transporditeenuste ostude ja antud sektori ettevõtjate kõikide ostude vahelist suhet. Põhineb 2015. aasta sisend-väljund tabelitel.

¹²⁰ Põhineb 2015. aasta sisend-väljund tabelitel.

Joonis 130. Transporditeenuste ostude jagunemine majandussektorite vahel (kõik sektorid). Allikas: PwC Statistikaameti andmete alusel

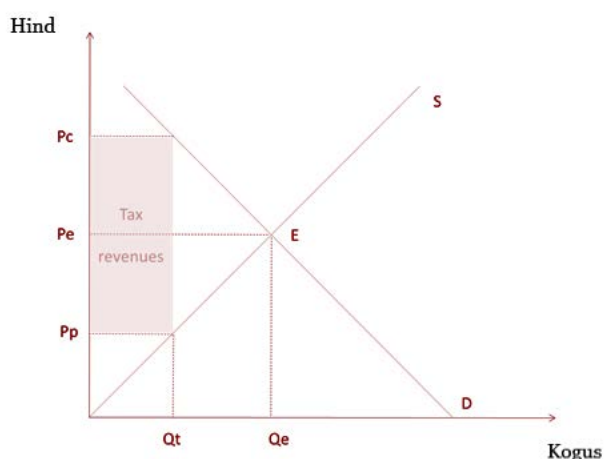
Arvestades väga madalat seost diisli hinna ning transpordisektori teenuste nõudluste järele (vt ka Tabel 109), liiguks esmane hinnatõus praktiliselt täies mahus transporditeenuste ostjatele. Näiteks 5%-line diislikütuse aktsiisitõus tooks kaasa ligikaudu 17 miljoni euro suuruse täiendava maksukohustuse (vt peatükk 5.2.6), siis ülemise tabeli järgi kannaks selle kulu 50% ulatuses transpordisektor ise (ehk ca 8 miljonit eurot), töötlev tööstus 16% (ehk ca 3 miljonit eurot), jae- ja hulgikaubandus 14% (ca 2 miljonit eurot), ehitus 5% (ca 1 miljonit eurot) ning kõik muud sektorid kokku 15% (ca 2,5 miljonit eurot). See oleks neile sektoritele täiendav kulu.

Konkreetsed majandussektorid reageerivad lisakulude muutustele erinevalt. Konkreetse sektori üksikute ettevõtjate erinevat reaktsiooni võib isegi eeldada. Tootmises, jaekaubanduses ja ehituses kehtivad kasumimarginaalid ning lõpptoodete nõudluse elastsused ei ole samasugused. Seega on erinevatel sektoritel erinev tegutsemisruum ning nende poolt rakendatavad lisakulude käsitlemise strateegiad ei ole ühesugused.

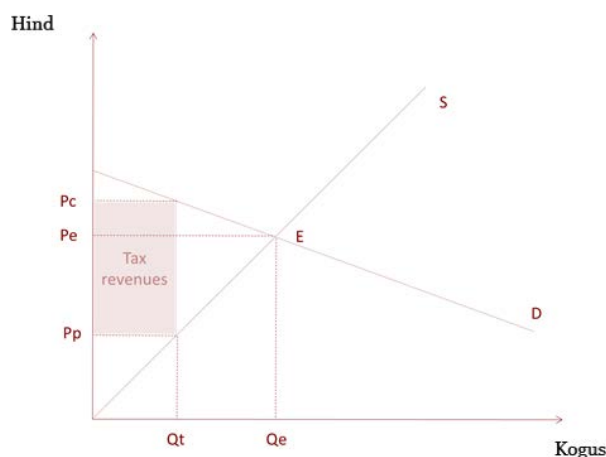
Lühemas perspektiivis võivad mõned ettevõtted olla sunnitud enda kasumimarginaale langetama. See võib mõjutada nende investeerimiskalduvust ning pärssida majanduse üldist konkurentsivõimet. See tõuseb kõige rohkem esile elastse lõpptoodete nõudlusega sektorites, kus tarbijad võivad hinnatõusust tulenevalt enda tarbimist hõlpsalt piirata. See tähendab, et aktsiisimäära tõusuga kaasneva kulu kannavad enamjaolt ettevõtjad.

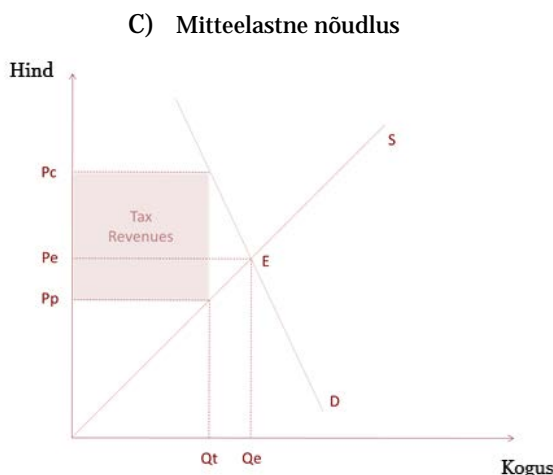
Siiski on täheldatud, et ettevõtted ei pea tingimata kandma kõiki maksukulusid. Suhteline maksukoormus, mis lasub tarbijatel võrreldes tootjatega vastab suhtelisele nõudluse hinnaelastsusele võrreldes pakkumise hinnaelastsusega. Elastsuste võrdsuse korral jaotub maksukoorem kaheks. Sellist olukorda on kujutatud joonisel A (Joonis 131).

A) Nõudluse ja pakkumise elastsused on võrdsed

B) Elastne nõudlus

Joonis 131. Nõudluse ja maksutulude seosed. Lühendite selgitused: *D* – nõudluskõver; *S* – pakkumiskõver; *Pc* – tarbijahind; *Pp* – tootjahind; *Pe* – esialgne tasakaaluhind; *Qt* – kogu müügi kogus; *Qe* – tasakaalukogus; *E* – tasakaalupunkt. Allikas: PwC

Teine stsenaarium (Joonis 131 B) näitab eespool kirjeldatud olukorda, kus nõudlus on pakkumisest elastsem ning tootjad kannavad tarbijatega võrreldes suurema osa maksukoormusest. Tüüpilisteks kaupadeks, mida iseloomustab elastne nõudlus on lahustuv kohv, karastusjoogid ja mänguajad. **Kuna transporditeenuste nõudlus on jäik, siis diislikütuse hindade potentsiaalse tõusu, mis peegeldub kasvanud transpordikuludes, kannavad tõenäoliselt eespool nimetatud kaupade tootjad ning kuna nad toodavad kaupu, mida iseloomustab elastne nõudlus, on nad tõenäoliselt sunnitud langetama enda kasumimarginaali (neil ei ole võimalik kasvanud kulutusi lõpphinnale üle kanda).**

Teisest küljest, kui pakkumine on nõudlusest elastsem, siis kannavad tarbijad tootjatega võrreldes suurema osa maksukoormusest. Sellist olukorda on kujutatud joonisel C (Joonis 131). Nimetatud omadustega kaupade näideteks on retseptiravimid ja võrtsid. Antud juhul **toob transporditeenuste jäik nõudlus kaasa selle, et kasvanud transpordikuludes peegelduv diislikütuse hindade potentsiaalne tõus langeb tõenäoliselt eespool nimetatud kaupade tootjatele ning kuna nad toodavad kaupu, mida iseloomustab jäik nõudlus, on neil võimalik kanda tekkinud lisakulud üle lõpphinnale ning seega tarbijatele.**

Teoreetiliselt on ka võimalik, et kogu maksukoormuse kannavad kas tarbijad või tootjad. Tarbijad kannavad kogu maksukoormuse, kui pakkumine on täielikult elastne või nõudlus on täielikult jäik ning maksukoormus jääb tootjate kanda, kui nõudlus on täielikult elastne või pakkumine täielikult jäik.

Kokkuvõttes võib öelda, et jäiga nõudlusega turgudel tegutsevad ettevõtted võivad olla lisakulude lõpptoote hinnale ülekandmisel altimad – sellisel juhul läheks aktsiisimäär tõusuga kaasnev täiendav maksukoormus üle lõpptarbijale. Eelnevate uuringute kohaselt on naftahind (kohalike kütusehindu määrav põhitegur) statistiliselt oluline inflatsiooni mõjutaja – kui kütusehinnad tõusevad, peegeldub see lõpuks kogu majanduse hinnataseme üldises kerkimises¹²¹. Näiteks tõi tõusev kütusehind Ühendkuningriigis 2018. aasta juulis kaasa inflatsioonitõusu¹²². Seega võime kokkuvõttes eeldada majapidamiste kulude tõenäolist tõusu, kuna neil lasub aktsiisitõusust tulenev tegelik lisamaksukoorem.

5.3.2. Leontief'i sisend-väljund mudeli tulemused

Lisaks eelnevale mõjuhinnangule, tuleks vaadata ka transpordisektori kui teiste sektorite kaupade ja teenuste tarbija mõju. Juhul kui kütusehindade tõus mõjutaks transpordisektorit väga negatiivselt ning nende mahud seetõttu langeks, siis mõjutaks see teisi sektoreid ka läbi transpordisektori poolt väheneva kaupade/teenuste tarbimise. Ettevõtjate vaatenurgast, kes on transpordisektori tarnijateks, võib vähenev nõudlus transporditeenuste osas olla ohuks nende äritegevusele. Kui transporditeenuste tarbimine majanduses oluliselt väheneb, siis ka toodete ja teenuste osas, mida

¹²¹ Choi jt. *Oil Prices and Inflation Dynamics: Evidence from Advanced and Developing Economies*. IMF Working Paper. Nr WP/17/196, 2017.

¹²² Allikas: <https://www.theguardian.com/business/2018/aug/15/rising-fuel-prices-push-up-uk-inflation-for-first-time-in-2018>

tarnijad transpordisektorile pakuvad, ei tarvitse olla senises mahus nõudlust. Vastavat mõju on võimalik hinnata Leontief'i mudeli abil.

Analüüsis kasutasime järgnevat loogikat. Esiteks analüüsisime ajaloolist seost transpordisektori teenuste nõudluse (tonnides)¹²³ ja diislikütuse hindade¹²⁴ vahel. Maanteetranspordi mahtu kasutasime kogu majanduses tarbitava transporditeenuse nõudluse näitajana. **Ootuspäraselt, kuna sektor transpordib toormaterjali tootmise sisendiks ja ka lõpptoodangut kui tootmise väljundit, siis nõudlus, väljendatuna kogustes, ei tohiks elastselt reageerida diislikütuse hinna muutustele.** Transporditeenuste nõudluse hinnaelastsuse arvutuste tulemused diislikütuse hinnal tuginedes on toodud järgnevas tabelis (Tabel 109).

Tabel 109. Maanteetranspordi teenuste nõudluse hinnaelastsus. Allikas: PwC

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	KESKMINE*
0,79	2,47	-4,89	1,36	-0,18	2,16	-2,06	-0,05

Vastavalt eelnevale tabelile on tulemused ennustatavad – keskmine maanteetranspordi teenuste nõudluse hinnaelastsus on peaaegu perfektselt mitteelastne, -0,05. **Samas on oluline märkida, et aastaste elastsuste volatiilsus on suur – kõrge standardhälve võimaldab eeldada, et teised välised faktorid Omavad nõudlusele olulisemat mõju. Olenemata sellest on selge, et ettevõtjad ei kasuta diislikütuse hinnatõusust mõjutatuna vähem transporditeenuseid.** Kuigi nõudluse transporditeenuste osas ei reageeri oluliselt diislikütuse hinna muutustele, kajastub tõenäoliselt diislikütuse hinna korrigeerimine transporditeenuste ühikuhindades. Seega võib eeldada, et hinnatõus suunatakse lõpptarbijale.

Analüüsi järgmise sammuna jagasime maanteetranspordi sektori tulud maanteesektori kogutranspordi mahuga tonnides, et saada hinnanguline maanteetranspordi teenuste ühikuhind minevikus. Seejärel arvutasime diislikütuse tulevase ühikuhinna diislikütuse aktsiisi tõstmise 5% stsenaariumina. Eeldasime, et aktsiisitõus on täielikult ülekantud ühikuhinda ja et aktsiisi komponent on ainus muutuv hinnaelement. Üldnimetatud eelduste kohaselt arvatud tegelik diislikütuse hind tõusis vastavalt stsenaariumile 2,4%.

Diislikütuse tulevikuhind (aasta t+1) ja maanteetranspordi teenuste nõudluse hinnaelastsus võimaldas hinnata transporditeenuste mahtusid (väljendatuna tonnides) aastal t+1. Järgmiseks sammuks oli hinnata tuleviku transporditeenuste müügitulu, mida vastavalt kasutada sisendina Leontief'i sisend-väljund mudelis. Eeldasime, et transporditeenuse ühikuhind ei muutu aastate t ja t+1 vahel. See tähendab, et kogu müügi käibe muutus tulenes nõudluse muutusest¹²⁵. Erinevus 2017. aasta transpordisektori tulude ja transpordisektori tuleviku tulude hinnagulise väärtuse vahel vastavalt aktsiisi muutumisest on sisendiks Leontief'i mudelisse.

Leontief'i sisend-väljund mudel põhineb eeldusel, et iga sektor vajab oma toodangu tootmiseks ehk väljundi tekkeks erinevaid sisendeid ja et sisendeid selleks saab erinevatelt majandussektoritelt. Seetõttu oli sisend-väljundanalüüsi eesmärk hinnata üldist mõju, mis on põhjustatud transpordisektori teenuste nõudluse vähenemisest (otsene mõju), sealhulgas muutused, mida avaldab see ka transpordisektori tarnijatele (kaudne mõju). Selleks kasutatakse sisend-väljund tabeleid ja sektoripõhiseid näitajaid, mis annavad võimaluse tuvastada ühe sektori müügitulu languse mõju kõigile talle teenuseid pakkuvatele sektoritele.

Kuna maanteetranspordi teenuste tarbimise elastsus diislikütuse aktsiisimäära suhtes on -0,05, on aktsiisi muutusel sisuliselt olematu mõju transpordisektori teenuste nõudluse järele.

Stsenaariumi puhul, kus on vaatluse all 5%-line aktsiisitõus, mis on täielikult ülekantud diislikütuse hinda, suureneb oodatavalt diislikütuse hind 2,4%¹²⁶. Arvestades maanteetranspordi diislikütuse hinnaelastsuse mitteelastsust (-0,05), vähenevad maanteetranspordi tulud vaid 0,1% (eeldusel, et ühikuhind jääb võrreldes 2017. aastaga muutumatuks). Nagu võib eeldada, selline muutus ei mõjuta majandust olulisel määral – isegi kui võtta arvesse kaudsed ja indutseeritud mõjud teistes sektorites.

¹²³ Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=road_go_ta_tott&lang=en

¹²⁴ Statistikaamet

¹²⁵ Vastasel juhul oleks nõudluse vähenemine kompenseeritud hinnatõusuga ja puuduks Leontief'i mudeli rakendamiseks impulss.

¹²⁶ Diislikütuse hinnatõus on kalkuleeritud eeldusel, et ainukene stiimul muutuseks on aktsiisil – teised hinnakomponendid on konstantsed.

Leontief'i mudeli kohaselt mõjutaks transpordisektori poolt tarbitavate kaupade ja teenuste sektor peamiselt transpordi ja laonduse sektorit ennast (41% kogumõjudest), teisel kohal oleks töötlev tööstus (20%). Kasutades 2017. aasta Eurostati sektoripõhist lisandväärtust töötaja kohta, näeme, et tööhõive osas oleks suurim mõju jällegi transpordi ja laonduse sektoris (69%), töötlevas tööstuses (9%) ning haldus- ja abitegevustes (6%) ja hulgi- ning jaekaubanduses (5%).

Kuna transporditeenuste tarbimise elastus diislikütuse aktsiismäära suhtes on vaid -0,05, siis aktsiisi tõusu korral transporditeenuste nõudlus sisuliselt ei muutu (5% aktsiistõus vähendaks teenuste tarbimist vaid 0,1%).

Praktiliselt kogu aktsiisi täiendav kulu liigub transporditeenuste kasutajateni (veondus ja laondus (50%), töötlev tööstus (16%), jae- ja hulgikaubandus (14%)) ning edasine hinnakandumine lõpptarbijale sõltub juba vastavate sektorite lõpptarbijate hinnatundlikusest.

6. Rahvusvahelise praktika ülevaade

6.1. Rahvusvaheline ülevaade teaduskirjanduse põhjal

Rahvusvahelise ülevaate eesmärk vastavalt uuringu lähteülesandele on tuua välja teiste riikide aktsiisipoliitika rakendamise kogemused piirikaubanduse tingimustes. Tellijaga kokkuleppel on rahvusvahelise ülevaate vaatluse all Põhjamaad - Taani, Rootsi, Norra ja osaliselt ka Saksamaa suunal, kus piirikaubandus käivituse aastakümneid tagasi ning kestab tänaseni. Piirikaubandust käsitletakse siinkohal kui tegevust, mille käigus ühe riigi elanikud ostavad naaberriigist soodsama hinnaga aktsiisikaupu ning veavad need üle piiri tagasi kodumaale, et neid ise kodus tarbida ja/või ebaseaduslikult edasi müüa.

Ülevaate fookuses on

- **Taani piirikaubandus Saksamaa suunal;**
- **Rootsi piirikaubandus Taani ja vähemal määral Saksamaa suunal;**
- **Norra piirikaubandus Rootsi ja vähemal määral Taani suunal.**

Peatükk annab ülevaate vaatlusaluste riikide aktsiisipoliitika rakendamise kogemusest piirikaubanduse tingimustes. Muutuseid aktsiisipoliitikas on võimalik jälgida üle pikema perioodi (alates 1980), mis annab võimaluse hinnata tehtud sammude tulemusi. Lisaks on välja toodud riikide kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiisimäärade muutused perioodil 2010–2017 ning seosed vastavate aktsiisitulude laekumisega riieelarvesse.

Joonis 132. Piirikaubanduse analüüsi sihtriigid.
Allikas: PwC

6.1.1. Kasutatud teadustööde fookus ja piirangud

Antud ülevaade tugineb avalikult kättesaadavatele teadustöödele, riiklikele statistikakogumikele ning rahvusvahelistele uuringutele, mis on avaldatud aastatel 2000–2018.

Ülevaates kasutatud teadustööd, uuringud ja riiklikud aruanded käsitlevad piirikaubandust kaupade ja teenuste lõpptarbija vaatenurgast ning need ei hõlma ettevõtete piiriülest tegevust. Euroopas on teaduslikul tasemel piirikaubandust uuritud aastakümneid ja suur osa neist keskenduvad Põhja-Euroopa riikidele: Taanile, Rootsile, Norrale ja Soomele. **Põhiline uurimisvaldkond on alkoholi piirikaubandus**, mille käivitajaks on olnud alkoholsete jookide oluliselt soodsam hind naaberriigis. Lisaks käsitletakse piirikaubanduse käivitajana ka toidukaupu, sigarette ja vähesel määral ka mootorikütust.

6.1.2. Aktsiisipoliitika Euroopa Liidu tasandil

Alkoholi käsitletakse Euroopa Liidu (EL) tasandil kui tavalist esmatarbekaupa, mille hind võiks olla minimaalne ja kättesaadavus maksimaalne.¹²⁷ Seda fakti kinnitab asjaolu, et EL tasandil 1993. aastal kokku lepitud aktsiiside minimaalsed määrad on püsinud muutumatuna 26 aastat. Iga EL liikmesriigi enda paika pandud aktsiisimäärad

¹²⁷ Andreasson, S., Holder, H. D., Norström, T., Osterberg, E., Rossow, I. (2005). Estimates of Harm Associated with Changes in Swedish Alcohol Policy. National Institute of Public Health, Stockholm, Sweden.

erinevad üksteisest suures ulatuses, mis tingivad omakorda toodete märkimisväärsed hinnaerinevused eri riikides ja loovad soodsa pinnase piirikaubanduse tekkeks. On välja arvatud, et kui aktsiisimäärasid EL tasandil tõsta ja seeläbi tõuseksid EL-is alkoholi hinnad 10% võrra, siis järgneval aastal jääks ära 9000 alkoholi tarbimisest tingitud surmajuhtumit.¹²⁸ Norras ja Rootsis oleksid mõjud hinnale ja tarbimisele veelgi suuremad ning hinnanguliselt väheneks alkoholist tingitud suitsiidide arv 6% võrra, ning otseselt alkoholist tingitud surmad väheneksid meeste puhul 20% ja naiste puhul 40%.¹²⁸

Piirikaubandust võimaldab EL ühtne turg, tuntud ka kui siseturg, kus kaubad saavad vabalt liikuda. Liikmesriikide vahel reisijatel on isiklikus pagasis lubatud kaasa tuua kuni 800 sigaretti, 90 liitrit veini, 110 liitrit õlut, 10 liitrit kangeid alkohoolseid jooke (alkoholisisaldus üle 22%) ja 20 liitrit muid eelnevalt nimetatud alkohoolseid jooke (alkoholisisaldus alla 22%).¹²⁹ Lisaks on lubatud kaasa tuua mootorikütust oma mootorsõiduki kütusepaagis ja vajadusel kütusekanistris. Turistide maksuvabalt EL liikmesriiki sisse toodud aktsiisikaubad on mõeldud vaid isiklikus tarbimiseks ja kui alkoholi või teisi aktsiisikaupu edasi müüakse, on tegu ebaseadusliku tegevusega.¹³⁴ Euroopa Liidu tasandil on olnud mitmeid arutelusid aktsiiside ühtlustamise teemal. 2006. aastal tehti Euroopa Komisjonis konkreetne ettepanek aktsiiside miinimume inflatsiooni võrra tõsta, kuid see lükati Komisjoni poolt tagasi, sest alkohoolsed joogid on paljude liikmesriikide jaoks oluliseks kaubandusartikliks ja hinnatõus mõjutaks oluliselt seniseid kaubandussuhteid.¹³⁰

Täna on olukord Euroopas selline, et vähemalt üks reisija kuuest toob endaga välisreisilt naastes kaasa alkohoolseid jooke, absoluutalkoholile arvestatuna mahus keskmiselt 2 liitrit. Alkoholi piiriülest vedamist soodustab asjaolu, et see on legaalne ja et **EL liikmesriikide vahel võib eraisik vedada palju suuremates kogustes alkoholi (90 liitrit veini, 110 liitrit õlut jne), kui ta ise mõistliku ajaperioodi jooksul ära tarbib.** Kuigi eurooplaste tarbitud alkoholi kogused ühes aastas on viimaste kümnendite jooksul märgatavalt langenud (trendi mõistes 15 liitrit absoluutalkoholilt 1970ndate keskel, 11 liitrit 2006. aastal)¹³¹ on Euroopa siiski ka 2018. aasta andmete järgi alkoholi tarbimise osas maailmas esikohal – 59,9% Euroopa piirkonna rahvastikust tarbib aktiivselt alkoholi¹³².

Tähelepanu väärib asjaolu, et **EL siseturul ei ole piirikaubandust seni probleemina käsitletud.** Vastupidi, piirikaubandust soodustavad tolli- ja piirikontrollide järk-järguline kaotamine. Seega piirikaubandus peaks toimima vahendina, mis aitab EL liikmesriikides hindu ühtlustada. Piirikaubanduse tõttu on nii Taani kui Rootsi mitmeid kordi alkoholiaktsiise langetanud, soodustamaks legaalset kaubandust ja kaitsmaks koduturul tegutsevaid tootmisettevõtteid, et nende konkurentsivõime ei langeks kõrgete maksude tõttu.¹³³

Probleemi ulatuslikkust illustreerib fakt, et ühelgi EL riigil ei ole täielikku ülevaadet tarbitud alkoholi koguste osas. Kõikides riikides tarbivad elanikud mõningal määral teadmata päritoluga alkoholi, millest osa on legaalne (piirikaubanduse käigus isiklikus tarbimiseks soetatud alkohol) ja osa illegaalne (salaalkohol). **Suur osa alkoholipoliitika debatist keerleb kahe poole kaalumise ümber ning otsustamisel, kumb on olulisem – kas eesmärk on hoida alkoholiga seotud kuritegevust madalal tasemel ehk rakendada madalaid makse või eesmärk on vähendada alkoholi tarbimiskoguseid, sh ka alkoholi tarbimisest tulenevaid tervisekuluseid ja sotsiaalseid probleeme ehk rakendada kõrgeid makse.**¹³⁴

Ühtset vastust eelistatud maksustamisstrateegia osas ei ole leitud. **2014. aastal läbiviidud analüüsis leiti, et EL-is 2008–2012. aastatel toimunud alkoholi aktsiisitõusud ning kõrged aktsiisimäärad (eriti Põhjamaades) mõjuvad majandusele negatiivselt.**¹³⁵ Õlleaktsiisi tõstmine ei täitnud oodatud fiskaaleesmärki ehk riigieelarve tulud ei suurenenud: 17 riigist (sh 16 EL liikmesriiki ja Norra), kus aktsiisi tõsteti, langes aktsiisilaekumine 8 riigis ja tõenäoliselt tõusis piirikaubanduse tõttu aktsiisilaekumine nendes riikides, kus jaehinnad olid tarbijate jaoks soodsamad. **Piirikaubandus mõjutab kogu jaekaubandusega seotud tarneahelat. Kõige**

¹²⁸ Laurell, H. (2007). Alcohol Regulation in Sweden and the European Union: Effects on Road Safety. Traffic safety and alcohol regulation. In Transportation Research, number E-C123, lk 60–72.

¹²⁹ Maksu- ja Tolliamet. (*sine anno*). Kaupade kaasatoomine teistest Euroopa Liidu liikmesriigist.

<https://www.emta.ee/et/eraklient/reisimine-saadetised-umberasumine/kaupade-kaasatoomine-teistest-euroopa-liidu>

¹³⁰ Nordblom, K. (2011). The complex attitudes to alcohol taxation. Applied Economics, 43(24), lk 3355–3364.

¹³¹ Anderson, P., Baumberg, B. (2006). Alcohol in Europe. London: Institute of Alcohol Studies.

¹³² Global status report on alcohol and health 2018. World Health Organization.

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

¹³³ Lavik, R., Nordlund, S. (2009). Norway at the border of EU – cross-border shopping and its implications. Nordic Studies on Alcohol and Drugs. Vol 26, lk 205–231.

¹³⁴ Nordlund, S., Österberg, E. (2000). Unrecorded alcohol consumption: its economics and its effects on alcohol control in the Nordic countries. Addiction, 95(4), lk 551–564.

¹³⁵ Berkhout, B., Bleeker, Y., Kruijs, de Wit, W. Ernst & Young. (2014). Economic Effects of High Excise Duties on Beer. Amsterdam: Regioplan Policy Research.

suurem mõju avaldub piiriäärsetele väikepoodidele, mis müüvad lisaks põhisortimendile ka kohalike väiketootjate kaupu, sh käsitööõllesid. Kuna piirikaubanduse tõttu väheneb väikepoodide külastatavus, mis mõjutab ühtlasi nii nõudlust kui müügikoguseid, siis vähenevad ka nende käive ja töötajate arv. **Negatiivne mõju avaldub ka tootesortimendile, sest vähenenud nõudluse tõttu ei saa pakkuda enam nii laia valikut kaupu kui varem** ja sellest kaotavad eelkõige kohalikud väiketootjad, millega jaoks on kohalik müük olulise tähtsusega.¹³⁵

6.1.3. Aktiisipoliitika ühisosa vaatlusalustes riikides: Taanis, Rootsis ja Norras

Rootsi ja Norra on ajalooliselt viljelenud ranget alkoholipoliitikat. Norra ja Rootsi erinevad ülejäänud Euroopast alkoholi kättesaadavuse osas, mis tähendab, et jaekauplustes on alkoholsete jookide müük rangelt piiratud. Rootsis saab jaekauplustest osta vaid väga madala alkoholisisaldusega jooki. Kõik joogid, mille alkoholi mahuprotsent ületab 3,5% on kättesaadavad vaid riikliku alkoholimonopoli Systembolaget kauplustest. Norra alkoholimonopoli Vinmonopolet poodidest saab soetada jooki, mille mahuprotsent ületab 4,7%. **Taanis on alkoholimüük liberaalsem ning taolisi müügipiiranguid ega alkoholimonopoli ei ole kunagi eksisteerinud.**¹³⁵

Rootsi ja Norra konservatiivne alkoholipoliitika seisab kolmel sambal:

1. ettevõtluskasumi teenimise oluline piiramine;
2. füüsilise kättesaadavuse piiramine;
3. kõrged hinnad.¹³⁶

Alkoholi hinnastamine riiklikes monopolides on erapooletu ja läbipaistev. Lõplik jaehind koosneb joogi ostuhinnast, monopoli marginaalst, aktsiisist, käibemaksust ja võimalikest lisakomponentidest nagu pandipakendi tagatisrahast, keskkonnaga seotud maksudest ja pakendiaktsiisist.¹³⁶ Rootsi ja Norra riiklik alkoholi hinnapoliitika hoiab hinnad ühel tasemel kõikides poodides ega võimalda tarbijatel otsida soodsamaid alkohoolseid jooki teistest poodidest, nagu see Eestis võimalik on.

Kõikides Põhjamaades on avaliku arvamuse uuringute kohaselt rahvas rahul kehtivate piirangutega, sh alkoholi müügiga seotud vanusepiirangutega. Norras ja Rootsis saavad riiklikest alkoholipoodidest jooki osta vähemalt 20-aastased isikud. Rootsi ja Norra tarbijate rahulolu riiklike alkoholi müügi monopolettvõtetega on aastaid püsinud kõrgena.¹³⁷ Ligikaudu 2/3 vastanutest toetab seda, et alkoholi saab osta vaid monopoli hallatavatest poodidest. Suur osa vastanutest soovib, et veini müüki ei laiendataks riiklikest alkoholipoodidest väljapoole (jaekettidesse). Seevastu Taanis saavad jaekaubandusest õlut ja veini osta vähemalt 16-aastased ja kanget alkoholi vähemalt 18-aastased isikud.

Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) andmetel on teadmata päritoluga (unrecorded) alkoholi (sh piirikaubanduse käigus seotud alkoholi) tarbimise maht (absoluutalkoholis) Taanis 1,2 liitrit, Rootsis 2 liitrit ning Norras 1,1 liitrit täisealise elaniku (15a+) kohta aastas.¹³⁸

Alates Euroopa Liiduga liitumisest on nii Rootsi kui ka Taani aktsiisikaupadele rakenduvate maksumäärade puhul arvestanud vajadust piirikaubanduse ohjamiseks ning kohandanud aktsiisimäärasid vastavalt naaberriikide aktsiisipoliitika muudatustele. Piirikaubandus on kõigis kolmes riigis olnud nii avalike arutelude teemaks kui saanud palju meediakajastust. 1980. aastatel ei usutud, et Põhjamaade vahel võiks toimuda selline piirikaubandus nagu oli juba välja kujunenud Taani ja Saksamaa vahel.¹³⁶

Siinkohal on oluline avada piirikaubanduse ajaloolist käiku Euroopa Liidus. Taanis algas piirikaubandus Saksamaa suunal juba 1970. aastatel seoses Euroopa Liiduga liitumisega ning selle maht tõusis veelgi 1980. aastatel. Taani alandas õlle- ja veiniaktsiisi 1991. ja 1992. aastal, et valmistuda ette Euroopa ühtse turuga liitumiseks ja vältida piirikaubanduse hüppelist hoogustumist. Rootsi järgis Taani aktsiiside alandamise poliitikat ning kärpis 1997. aastal

¹³⁶ Karlsson, T. (2014) Nordic Alcohol Policy in Europe. The Adaptation of Finland's, Sweden's and Norway's Alcohol Policies to a New Policy Framework, 1994–2013. Academic Dissertation: Åbo Akademi University

¹³⁷ Penttilä, R., Österberg, E. (2017). Information on the Nordic Alcohol Market. Helsinki: National Institute for Health and Welfare

¹³⁸ WHO. (2018). Global status report on alcohol and health 2018. Genf: World Health Organization.

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

õlle- ja 2001. aastal veiniaktsiisi, mis omakorda mõjutas Norrat, kus langetati kange alkoholi aktsiisi nii 2002. kui ka 2003. aastal. Ühtlasi langetas Taani kange alkoholi aktsiisi 2003. ja õlle- ning veiniaktsiisi 2005. aastal. Selline riikideulene alkoholi aktsiisipoliitika iseloomustab seda, kuivõrd seotud on EL riigid ühtse turu kontekstis, mistõttu täiesti isoleeritud poliitikaloome ei ole võimalik ega majanduslikult otstarbekas.¹³⁶

Rootsi parlament on alkoholi aktsiisimäärade langetamise küsimust arutanud ja leidnud, et optimaalne oleks langetada aktsiisimäära 40% võrra. Taani reaktsioon sellisele ettepanekule oli et, **kui Rootsi langetab aktsiisi 40% võrra, siis Taani langetab** alkoholile rakenduvaid makse samades proportsioonides. **Kui Taani langetab, siis langetab senise hinnavahe püsima jäämise nimel aktsiise ka Saksamaa**, et mitte kaotada neid tarbijaid, kes on juba harjunud Saksamaal alkoholi ostmas käima. Seega vallandaks ühe riigi suur aktsiisilangetus ahelreaktsiooni mitmetes riikides, et oma senist positsiooni piirikaubanduse ahelas mitte kaotada.¹²⁸

Kokkuvõtlikult võib koondada ülevaate Taani, Rootsi ja Norra aktsiisikaupadest ja muudest majandusnäitajatest alljärgenvasse tabelisse (Tabel 110).

Tabel 110. Taani, Rootsi ja Norra majandusnäitajad ning aktsiisikaupadega seotud trendid. Allikas: PwC

Näitaja	Taani	Rootsi	Norra
Elanike arv ¹³⁸	5 690 750	10 230 185	5 271 958
15a ja vanemate elanike osakaal kogu elanikkonnast ¹³⁸	83%	83%	82%
Kütuseaktsiisi osakaal kogu riigi maksutulust, 2015, % ¹³⁹	3,9458	2,2492	n/a
Alkoholiaktsiisi osakaal kogu riigi maksutulust, 2016, % ¹³⁹	0,4109	0,7600	n/a
Tubakaaktsiisi osakaal kogu riigi maksutulust, 2016, % ¹³⁹	0,7383	0,6147	n/a
Alkoholi tarbimine 2016, 100% alkoholi, <i>per capita</i> 15a+ ¹³⁸	10,4 liitrit	9,2 liitrit	7,5 liitrit
Alkoholi hinnanguline teadmata päritoluga alkoholi (sh piirikaubanduse käigus soetatud alkoholi) tarbimise maht aastas, 2016, 100% alkoholi, <i>per capita</i> 15a+ ¹³⁸	1,2 liitrit	2,0 liitrit	1,1 liitrit
Sigaretide suitsetamine (<i>per capita</i> 15a+), tk, 2016 ¹⁴⁰	1298	716	553
Piirikaubanduse sihtriigid ¹³⁶	Saksamaa	Taani ja Saksamaa	Rootsi ja Taani
Piirikaubanduse algus ja põhjus	1973 (Taani liitumine EL-iga, avanes piir Saksamaaga) ¹³⁶	1995 (Rootsi liitumine EL-iga, avanes piir Taani ja Saksamaaga) ¹³⁶	1995 (Rootsis langes liha käibemaks 50%) ¹³³
Piirikaubanduse käivitajad prioriteetsuse järjekorras ¹³⁶	Lahja ja kange alkohol, toidukaubad, sigaretid	Lahja ja kange alkohol, sigaretid, riided	Toidukaubad, lahja ja kange alkohol, sigaretid, riided
Olulised transpordivahendid piirikaubanduse kontekstis	Auto, buss, rong ¹⁴³	Auto, buss, rong, praam ¹³³	Auto, buss, rong, praam ¹³³
Ühiskonna suhtumine alkoholi tarbimisse ¹³⁵	Liberaalne	Konservatiivne	Konservatiivne
Alkoholimüügi monopoli olemasolu ¹³⁵	Ei	Jah	Jah
Alkoholipoodide keskmine lahtiolekuaeg, h/ndl ¹³⁷	60	50	46
Alkoholimüügile seatud vanusepiirangud ¹³⁷	16a – õlu ja vein poest	18a – alkohol baarides 20a – 3,5%< monopoli poodides	18a – õlu ja vein 20a – 22%<

¹³⁹ Taxes in Europe Database. (*sine anno*). Euroopa Komisjon. http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchForm.html

¹⁴⁰ American Cancer Society, Inc, Vital Strategies. (2019). Tobacco Atlas. <https://tobaccoatlas.org/topic/consumption/>

	18a – õlu ja vein baaridest		
	18a – 16,5%<		
Tubakatoodete müügile seatud vanusepiirangud ¹⁴¹	18a	18a	18a
Alkoholi reklaamipiirangud ¹³⁷	Ei ole, kehtivad vabatahtlikud kokkulepped	Jah, kange alkoholi reklaam on keelatud	Jah, kogu alkoholi reklaam on keelatud

¹⁴¹ Örnberg, J. C., Sohlberg, T. (2012). Swedish Tobacco Policy: from rational choice to „harm to others“. Hellman, M. et al (eds) (2012). A welfare policy patchwork: negotiating the public good in times of transition. Helsinki. Nordic Centre for Welfare and Social Issues. Lk 65–82.

6.1.4. Taani alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade

	Kirjeldus
Alkoholipoliitika lähtekoht ja eesmärk	Taani on ajalooliselt olnud palju liberaalsema alkoholipoliitikaga kui Norra ja Rootsi. ¹³⁶ Riiklikku alkoholi tootmise ja müügi monopolit ei ole Taanis kunagi eksisteerinud. Taanlased suhtuvad alkoholi tarbimisse neutraalselt ja rõhutavad enesekontrolli ning vastutustundliku tarbimise olulisust. Seetõttu ei ole alkoholi tarbimine olnud avaliku arutelu küsimuseks ega poliitiliseks probleemiks. ¹⁴⁸
Alkoholipoliitika mõju tervisele	Alkoholi liigtarvitavad Taanis 10,9% meestest, 4,2% naistest. ¹³⁸ Alkoholiga seotud haiguste suremusnäitajad 100 000 elaniku kohta: ¹⁴² - maksatsirroos 114,2 - vähk 1093,9 - südame-veresoonkonnahaigused 1017,1 - vigastused 257,4
Aktsiisipoliitika suurimad väljakutsed	Taanlased on tänaseks aastakümneid Saksamaa vahet sõitnud, et lõigata kasu sealsetest soodsamatest hindadest, mis on tingitud nii madalamatest aktsiisimääradest kui ka madalamast käibemaksust. Maksustatud tooted, sh alkohol, on olnud taanlaste põhiliseks huviobjektiks. ¹⁴³
Alkoholitööstus	Õlut, kangeid alkohoolseid jooke ja puuviljaveine on Taanis traditsiooniliselt toodetud. Enne 20. sajandit pruuliti õlut nii kodumajapidamistes kui tootmises, kuid alates 20. sajandi algusest on koduõlle tegemine märgatavalt vähenenud ning tänaseks päevaks on alkoholsete jookide tegemine kodustes tingimustes praktiliselt ära kadunud. Taani õlletööstus on ajalooliselt olnud ja on ka täna Taani majanduse jaoks olulise tähtsusega. Taani õlleturul domineerivad kaks suurt õlletootjat, Tuborg ja Carlsberg, mis ühinesid 1970. aastal. ¹⁴⁸
Taanlaste alkoholi tarbimiseelistused	Õlu 37%, vein 45% , kange alkohol 18% ¹³⁸
Alkoholi keskmised tarbimiskogused, absoluutalkoholi täisealise (15+) elaniku kohta ¹³⁸	Legaalne alkohol, 2010: 10,2 liitrit / 2016: 9,5 liitrit Teadmata päritoluga alkohol (sh piirikaubanduse käigus soetatud): 2010: 1 liiter / 2016: 1,2 liitrit Alkoholi tarbimine kokku: 2010: 11,2 liitrit / 2016: 10,7 liitrit
Tarbimiskultuuri eripärad	Ligikaudu 2/3 alkoholist tarbitakse Taanis söögikordade ajal. Toidu kõrvale juuakse 60% kogu tarbitud õllest, 70% kogu tarbitud veinist ja 45% kogu tarbitud kangeist alkoholist. ¹⁴⁸
Piirikaubanduse käivitajad	Taani on alates 1973. aastast Euroopa Liidu liige. Juba sel ajal hakkasid taanlased Saksamaalt soodsama hinnaga alkoholi ja tarbekaupu sisse tooma. Enne 1973. aastat piirikaubandust Taani ja Saksamaa vahel ei olnud. See oli tingitud asjaolust, et taanlased, kes olid reisil vähem kui kolm päeva ei tohtinud alkoholi üle piiri kaasa tuua ning selle seaduse järgmist kontrolliti piiril väga rangelt. ¹³⁴ 1990. aastate alguses oli oluliseks piirikaubanduse käivitajaks kütuse madal hind Saksamaal, kuid Taani langetas enne 1993. aastat kütuseaktsiise ning samas tõstis aktsiise Saksamaa, mistõttu kütuse hind ühtlustus ja see kaup ei olnud enam piirikaubanduse kontekstis atraktiivne. ¹⁴³
Piirikaubanduse ulatus	Keskmine taani leibkond kulutab igal ostureisil Saksamaale keskmiselt 205 eurot. ¹⁵⁰ 2003. aastal kadusid Taanis kange alkoholi impordikvoodid, mis sundis valitsust kange alkoholi aktsiisi alandama 45% võrra, et püsida kange alkoholi hinna osas Saksamaaga

¹⁴² WHO (2016). Public health successes and missed opportunities. Trends in alcohol consumption and attributable mortality in the WHO European Region, 1990–2014. http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0018/319122/Public-health-successes-and-missed-opportunities-alcohol-mortality-19902014.pdf?ua=1

¹⁴³ Bygvrå, S. (2009). Distance and cross-border shopping for alcohol – evidence from Danes' cross-border shopping 1986–2003. Nordic Studies on Alcohol and Drugs. Vol 26, lk 141–163.

konkurents ja hoiduda võimalikust hüppelisest piirikaubanduse tõusust. Võrdluseks: 2004. aastal maksis pudel viina Rootsis 22 eurot, Taanis 12 eurot, Saksamaal 8 eurot ja Eestis 7 eurot. Lisaks alandas Taani 2005. aastal õllele ja veinile rakenduvat aktiisimäära 13% võrra, et piirikaubandust ohjes hoida.¹²⁸

2003. aastal tehtud uuringu tulemusena leiti, et taanlased, kes elavad Saksamaa piirist kuni 10 km kaugusel, käivad üle piiri keskmiselt 2 korda kuus ning 75% neist töid piiri tagant midagi koju kaasa. 58% küsitletutest vastas, et välisreisi ainus eesmärk oli sisseostude tegemine. Need taanlased, kes elasid piirist kaugemal kui 200 km, kirjeldasid oma reisiharjumusi hoopis teistmoodi. Piirist kaugemal elavad taanlased tegid aastas keskmiselt 0,5 välisreisi. Vaatamata sellele, et Taani on juba aastakümneid Euroopa majanduspiirkonna ja EL liige olnud, on taanlaste jaoks Saksamaalt alkoholi ostmise majanduslikult kasulik ning nad kohandavad oma ostu- ja reisiharjumusi vastavalt poliitilistele muutustele.¹⁴³

Alates 1990. aastate lõpust on alkoholi müük Taanis stabiilselt langustrendis olnud, välja arvatud mõned kõikumised. Piirikaubanduse maht on püsunud stabiilsena, **Saksamaalt sisse toodud alkohol moodustab ligikaudu 20% kogu Taanis tarbitud alkoholist.**¹⁴⁴

Piirikaubanduse mõju majanduskeskkonnale

Saksamaal on alkohol majanduslikult oluline toode, kuna alkoholile rakendatud aktiiside põhiline eesmärk on koguda maksutulu ja nende otsene eesmärk ei ole mõjutada rahva tervisekäitumist. Saksamaal on õllele ja kangele alkoholile määratud aktiisid võrdlemisi madalad ja veini puhul puudub sootuks. Lisaks tootmisele on Saksamaa suur õlle importija ning Taani üks olulisematest õlle impordipartneritest. Näiteks **1,2 miljonit hektoliitrit õlut, mis Taanist 1995. aastal Saksamaale imporditi, viidi taanlaste endi poolt piirikaubanduse kontekstis kodumaale tagasi ja tarbiti lõpuks ikkagi Taanis ära.**¹⁴⁸

Kui ajaloos tagasi vaadata, siis 1970. aastal kui Taani ei olnud veel Euroopa Liidu liige, impordis Saksamaa vaid 0,07 miljonit hektoliitrit Taani õlut ja piirikaubanduse kasvades on kasvanud ka Taanist Saksamaale imporditud õllekogused. Näiteks 1985. aastal impordis Saksamaa Taanist 0,44 miljonit hektoliitrit õlut ja samal aastal viisid taanlased piirikaubandusega kodumaale tagasi isegi suurema koguse, 0,47 miljonit hektoliitrit õlut.¹⁴⁸

Õppetunnid Eestile

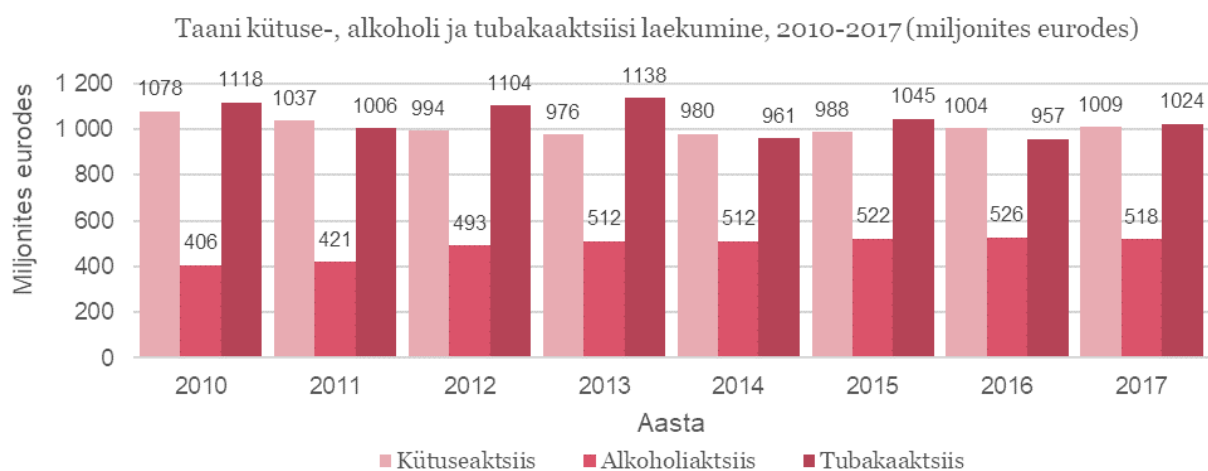
- **Probleemkoht:** Taanis on piirikaubandus olnud aktuaalne juba rohkem kui 45 aastat ja vaatamata poliitilistele otsustele ei ole õnnestunud piirikaubandust tagasi pöörata. Piirikaubanduse osakaal on 20% kogu tarbitud alkoholist ning aastaid püsunud stabiilsena. Taani maksupoliitika eesmärk on piirikaubandust ohjes hoida ja mitte lasta osakaalul suurenedä.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Piirikaubanduse täielik tagasipööramine ei pruugi olla võimalik ning oluline on rakendada maksupoliitikat, mis ei lase piirikaubanduse mahtudel suurenedä.
- **Probleemkoht:** Soodsama aktiisimääraga naaberriiki eksporditud õlu tuuakse brändilojaalsete tarbijate/kodumaise toote eelistajate poolt kodumaale tagasi. Nõudluse muutudes muutuvad ka ekspordi-impordi kogused.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Piirikaubanduse tõttu on Eesti alkoholitootjatel ekspordivõimekus oluliselt kasvanud, eelkõige küll Läti suunal, kuid potentsiaali on ekspordida ka teistesse riikidesse. Riigil on siinkohal võimalus ettevõtete ekspordi kaugematesse riikidesse edendada/toetada ning täiendava ekspordi abil ettevõtete müügitulu kasvatada.

¹⁴⁴ Sundhedsstyrelsen og Statens Serum Institut (2015). Alkoholstatistik 2015. Nationale Data.

6.1.4.1. Taani kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiisimäärade ning aktsiisilaekumiste ülevaade

Kuivõrd piirikaubandus Taani-Saksamaa vahel sai alguse juba 45 aastat tagasi ja Rootsi-Taani suunal 20 aastat tagasi, ei ole asjakohaseid andmestikke nii kaugel mineviku kohta. Selleks aga, et mõista Taani aktsiisipoliitika hetkeseisu, oleme võtnud vaatluse alla sarnaselt Eesti aktsiisipoliitika mõjude analüüsi fookuse perioodile ka siinkohal aastad 2010–2017.

Alljärgnev kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiiside laekumisi koondav joonis (Joonis 131 Joonis 127) illustreerib vaatlusaluste aktsiisitulude kõikumisi Taanis aastatel 2010–2017. Riigieelarve tulude muutused on otseselt seotud poliitiliste otsustega aktsiise tõsta ja langetada.

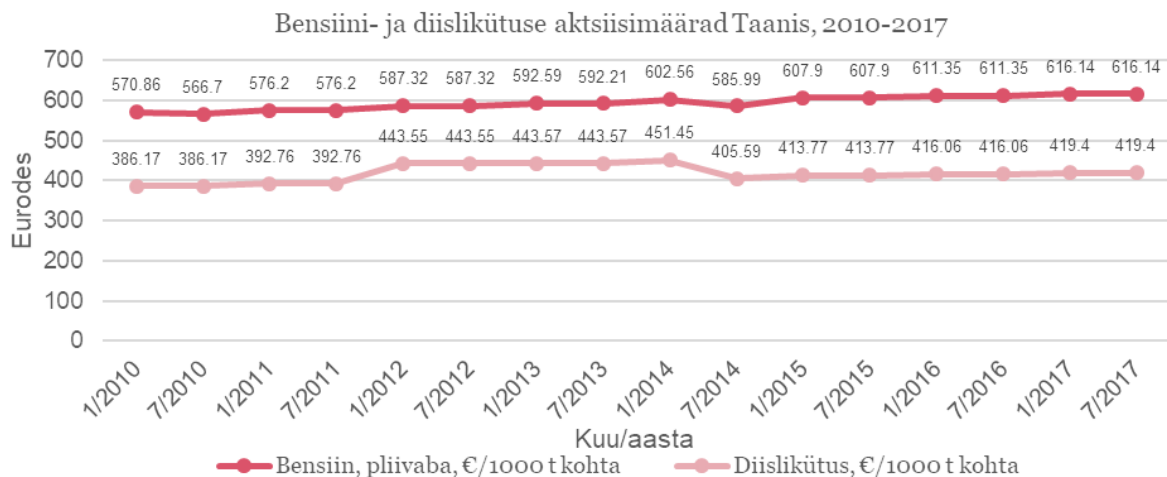
Joonis 133. Taani kütuse-, alkoholi ja tubakaaktsiisi laekumine 2010–2017, miljonites eurodes. Allikad: Euroopa Komisjon, OECD¹⁴⁵

Järgnevatel joonistel on välja toodud vaatlusaluste kaupade aktsiisimäärade muutused ning loodud seosed vastavate kaubagrupid aktsiisilaekumiste vahel.

Kütus

Aastatel 2010–2013 oli Taanis kütuseaktsiisi laekumine langustrendis, mida tingisid iga-aastased bensiini- ja diislikütuse aktsiisitõusud ja hinnatõusust tingitud nõudluse vähenemine (Joonis 134).

¹⁴⁵ PwC kütuseaktsiisi kalkulatsioonid DKK-EUR, arvutuste aluseks on võetud iga aasta 1. jaanuaril kehtinud valuutakurs https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-dkk.en.html

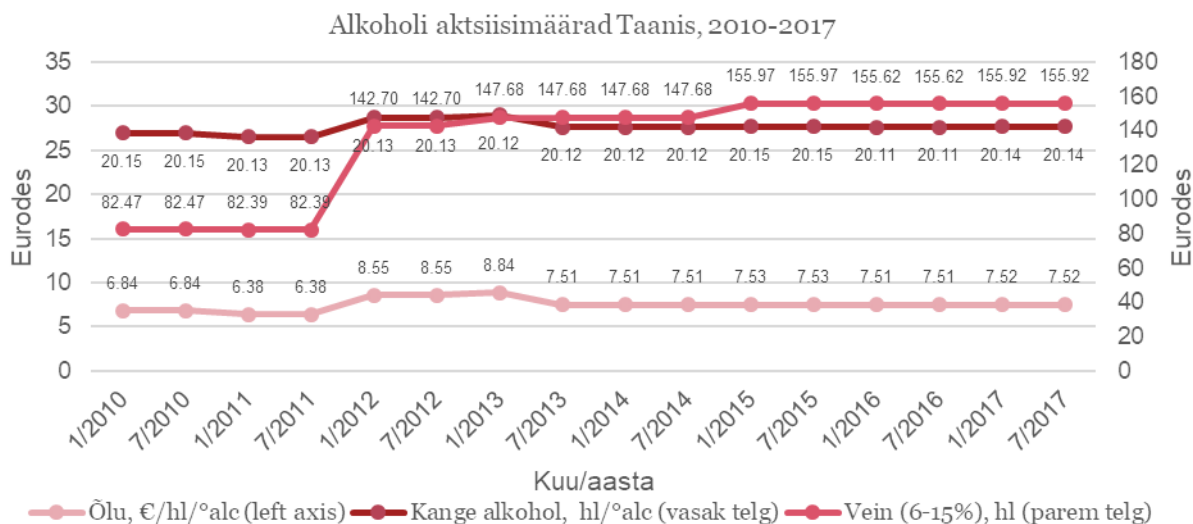
Joonis 134. Bensiini- ja diislikütuse aktsiisimäärad Taanis, 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

2012. aasta diislikütuse aktsiisi oluline tõstmine ei täitnud oma fiskaaleesmärki ja 2014. aasta juulis langetati diislikütuse aktsiisimäär tagasi 2011. aasta taseme lähedale. Samuti langetati 2014. aasta juulis pliivaba bensiini aktsiisimäära, mis koos diislikütuse madalama aktsiisiga soodustasid kütuste tarbimise kasvu ning 2015. aasta eelarvesse laekus kütuseaktsiisi 8 mln eurot enam kui varasemal perioodil.

Alates 2015. aastast on kütuseaktsiise väikeste sammudega tõstetud, mis on ühtlasi ka laekumisi stabiilselt tõstnud.

Alkohol

Taanis kehtivad õlle ja kange alkoholi aktsiisimäärad (Joonis 135) on ligi 3 korda madalamad kui naaberriigis Rootsis. Märkimist väärib asjaolu, et vaatamata ligi kolmekordsele aktsiisivahеле ei ole Rootsis aktsiisilaekumine 3 korda suurem. Taanis laekus 2017. aastal riigieelarvesse 110,5 eurot alkoholiaktsiisi iga 15-aastase ja vanema elaniku kohta. Rootsis oli sama näitaja 182,1 eurot.

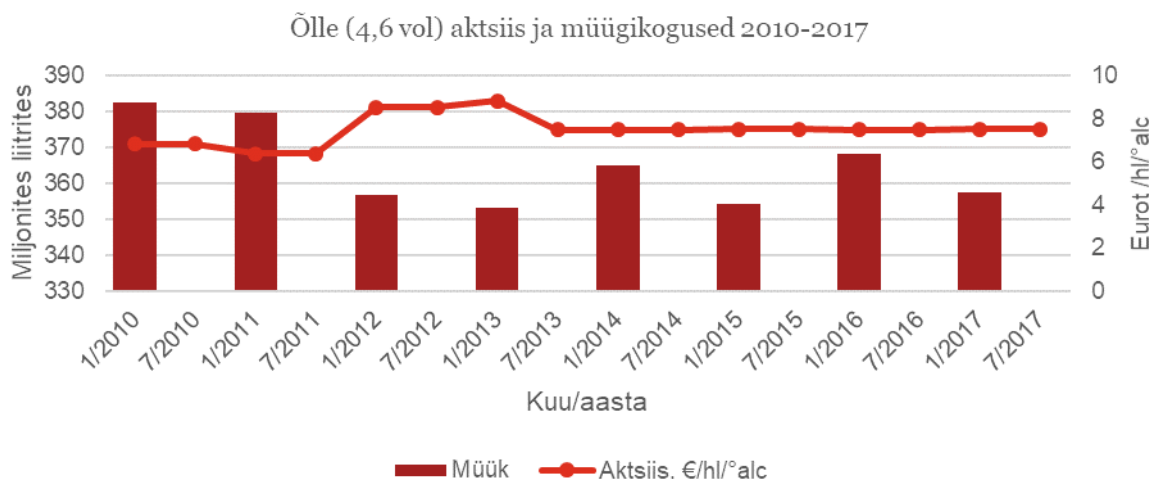

Joonis 135. Alkoholi aktsiisimäärad Taanis 2010-2017. Allikas: Euroopa Komisjon

2012. aastal tõsteti Taanis kõikide alkoholsete jookide (välja arvatud kange alkoholi) aktsiisimäärasid, mis avaldasid maksulaekumisele tugevat positiivset mõju ja riigieelarvesse laekus 72 miljonit eurot rohkem kui varasemal aastal. 2013. aastal jätkati alkoholi aktsiisitõusudega (v.a kange alkohol) ja need töid omakorda 19 miljonit eurot rohkem maksutulu kui varasemal aastal. Alates 2014. aastast on alkoholi aktsiisimäärad püsinud samal tasemel. Aastate jooksul on küll toimunud mikrotaseme muutusi, kuid need on tingitud eelkõige taani krooni ja euro vahelisest valuutakursi muutumisest. Alkoholi aktsiisilaekumise kõrgpunkt oli 2016. aasta 526 miljoni euroga. Alates 2017. aastast on alkoholi aktsiisitulu vähenenud.

Kuivõrd alkohoolsed joogid on aktsiisikaupadest kõige levinum piirikaubanduse käivitaja, on vaatlusaluste riikide puhul läbivalt fookuseeritud just selle kuabagrupi aktsiisimäärade ja müügikoguste muutustele. Järgnevatel joonistel on õlle, veini ja kange alkoholi müügikogused kõrvutatud vastavate tootegruppide ajalooliste aktsiisidega, tuvastamaks muudatusi elanike tarbimisharjumustes aktsiiside tõstmise ja langetamise korral.

Laagerõlle ekvivalentide aktsiisi on Taanis vahemikus 2010–2017 nii tõstetud kui langetatud (Joonis 136). Kui 2010. aastal oli aktsiis 6,84 eurot hl/°alc, siis 2011. aastal langetati see 6,38 peale. Märkimisväärne aktsiiside tõstmine toimus 2012. aastal, mil eelneva aastaga võrreldes suurenes määr lausa 34% võrra, mida omakorda kergitati veel 3% 2013. aasta esimeses pooles. Juba sama aasta teises pooles leidis aset aktsiiside langetamine, mil aasta alguse tasemega võrreldes langetati aktsiisi 15%, pärast mida see on püsinud stabiilselt 7,5 euro juures.

Joonis 136. Õlle (4,6 vol) aktsiis ja müügikogused Taanis 2010-2017. Allikas: Statistics Denmark

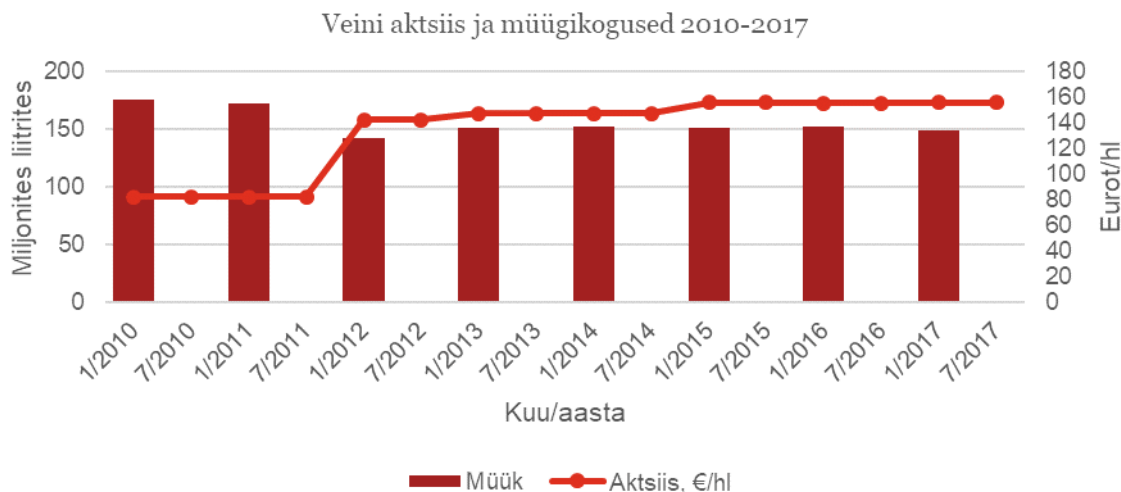
Õlle müügikogustes on vaadeldav mahtude kahanemine 2012. aastal, mil varasemaga võrreldes müüdi 6% vähem. Samas on see olnud vaatusalusel perioodil suurim kukkumine, kuivõrd aastate 2013–2017 müügikoguste muutused on püsinud 4% piires. Õlle aktsiisi langetamine toimus aastal 2013, mil kogused ligikaudu 3,5% suurenesid, kuid sellele järnevatel aastatel ei ole tuvastatav müügikoguste ning aktsiiside vaheline korrellatsioon.

Õlle aktsiiside tõstmine 2012. aastal põhjustas muuhulgas piirikaubanduse mahtude suurenemise Saksamaa suunal 14% (140 mln liitrit 2011. aastal, 160 mln liitrit 2012. aastal). Kui 2013. aastal aktsiise langetati, vähenes piirikaubandus 19% (160 mln liitrit 2012. aastal, 130 mln liitrit 2013. aastal). Hoolimata sellest, et aktsiisitõuse järgnevatel aastatel ei esinenud, langes piirikaubandus veelgi, olles 2016. aastaks 115 mln liitrit.¹⁴⁶ Vastavalt on piirikaubanduse aktsiisielastsus 2012. aastal 0,42 ja 2013. aastal 1,54. Taani puhul tuleb arvestada, et kuivõrd Taani-Saksamaa piirikaubandus on kestnud 45 aastat, siis pole tegemist Taani jaoks uudse nähtusega ja seetõttu võib piirikaubandus reageerida erinevalt kui võiks eeldada Eesti-Läti kaasuse puhul.

Veini aktsiis Taanis tõusis 2012. aastal märkimisväärselt, suurenedes võrreldes 2011. aastaga 73% (Joonis 137). Samal aastal on nähtav 17%-line kukkumine müügikogustes. Vahemikus 2012–2017 on müük püsinud stabiilsena 150 miljoni liitri ringis ning täiendav veini aktsiisimäär tõstmine 2015. aastal 5,6% võrra ei ole üle kandunud müüginumbritesse.

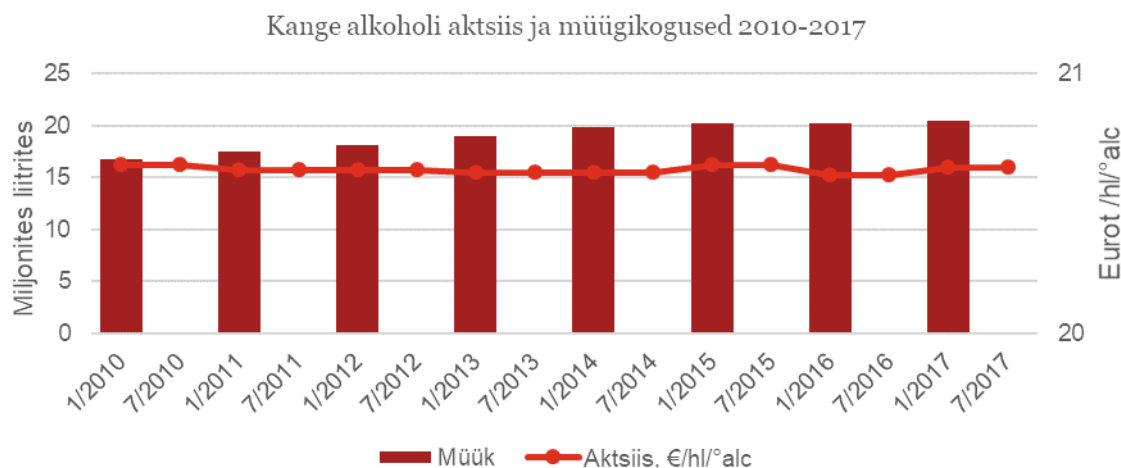
Veini aktsiisi mõju Taani-Saksamaa piirikaubandusele on käitunud erinevalt kui õlle aktsiisi puhul. Kui veini aktsiisi tõsteti 2012. aastal, siis suurenes ka piirikaubanduse maht (20 mln liitrit 2011. aastal 25 mln liitrit 2012. aastal). Samas piirikaubanduse maht taandus juba järgmisel aastal tagasi 2011. aasta tasemele ilma, et aktsiisi oleks langetatud, ja on püsinud pea muutumatuna ka pärast seda.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Andmed Taani maksuministeeriumi raportist http://www.skm.dk/media/1530969/status_over_graensehandel_2017.pdf

Joonis 137. Veini aktsiis ja müügi kogused Taanis 2010-2017. Allikas: Statistics Denmark

Kange alkoholi müügi kogused on aasta-aastalt suurenenud kogu vaatlusaluse perioodi vältel, samal ajal kui aktsiis on püsinud stabiilselt 20,1 eurot/hl/°alc (Joonis 138).

Joonis 138. Kange alkoholi aktsiis ja müügi kogused Taanis 2010-2017. Allikas: Statistics Denmark

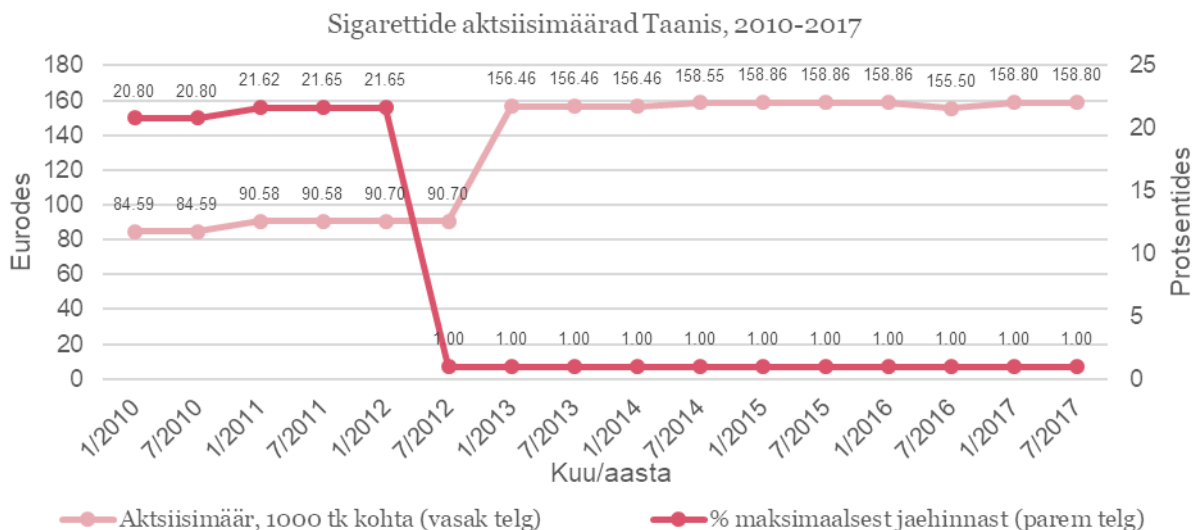
Tubakas

Taanis on tubakaaktsiis sarnasel tasemel kütuseaktsiisi laekumisega (Joonis 133) – taustaks tasub märkida, et 2017. aastal oli tubakaaktsiisi panus riigieelarvesse vaatluse all olevatest aktsiisidest suurim.

Tubaka aktsiisimäärade osas toimus oluline muutus 2012. aasta teises pooles, mil Taani võttis üle Rootsi sigarettide maksutamise proportsioonid ehk enamuse moodustab aktsiis 1000 tüki kohta ja lisandub 1% maksimaalsest jaehinnast (Joonis 139).

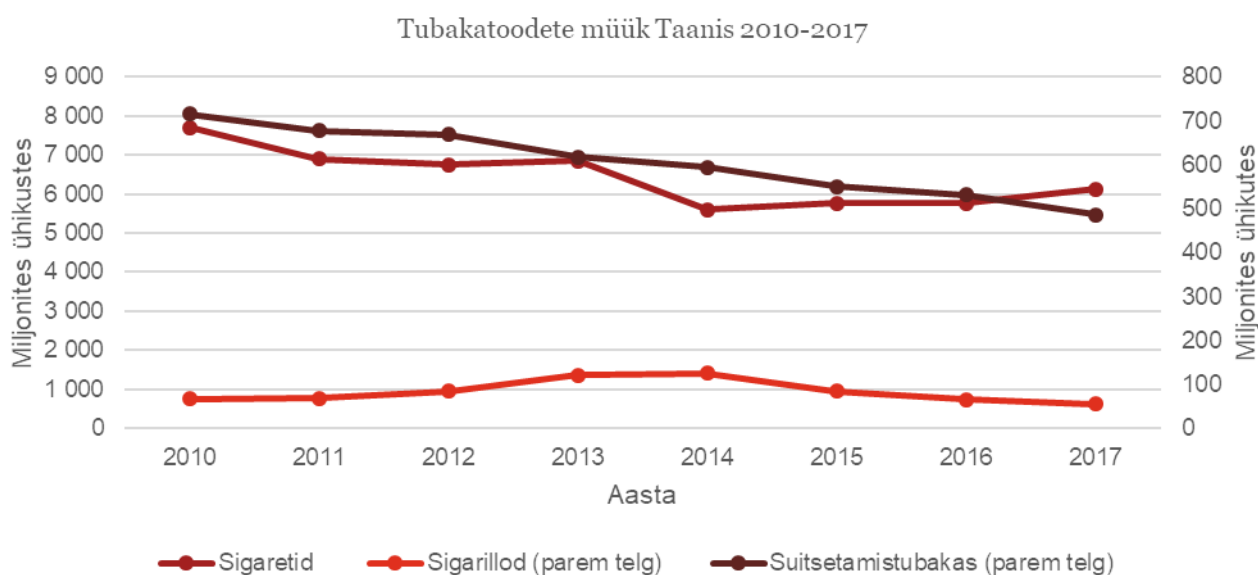
2013. aastal tõsteti sigarettide tükipõhist aktsiisikomponenti olulisel määral ning 2013. aastal laekus tubakaaktsiisi rekordilised 1,138 miljardit eurot. Samast ajast alates on sigarettidele rakenduv aktsiis püsinud praktiliselt muutumatuna (väike muutus on tingitud rootsi krooni valuutakursi muutusest euro suhtes) ning aktsiisitulud on püsinud 1 miljardi ümber, kuid kõikunud igal aastal üles-alla.

Sigarettide aktsiisimäär ja käibemaks on Taanil ja Rootsil samaväärne ehk sigarettid ei ole nende kahe riigi vahel piirikaubanduse käivitajaks.

Joonis 139. Sigarettide aktsiisimäärad Taanis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Taanlased on võrreldes teiste Põhjamaadega väga suured suitsetajad. Taanis suitsetati 2017. aastal arvestuses iga (15-aastane ja vanem) elaniku kohta aastas 1298 sigaretti, Rootsis oli vastav number 716 ja Norras 553.

Joonis 140. Tubakatoodete müük Taanis 2010-2017. Allikas: Statistics Denmark

Tubakatoodete müügi ülevaade on toodud üllemisel joonisel (Joonis 140). Kui sigarillode müük oli vahemikus 2010–2014 kasvutrendis, siis 2016. aastal oli see tagasi 2010. aasta tasemel ning 2017. aastal langes veelgi. Suitsetamistubaka müügikogused on näidanud järjepidevat langustrendi kõigil vaatlusalustel aastatel.

6.1.5. Rootsi alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade

	Kirjeldus
Alkoholipoliitika lähtekoht ja eesmärk	Rootsi alkoholipoliitika eesmärk on hoida alkoholi kogutarbimine nii madalal tasemel kui võimalik ja piirata majandusliku kasu teenimist alkoholsete jookide müügist. Sellest hoolimata ei ole viimase kahe kümnendi jooksul tarbitud alkoholikogused oluliselt langenud, mis on tingitud nii piirikaubandusest kui alkoholi ebaseaduslikust sisseveost ja edasimüügist. ¹⁴⁷
Alkoholipoliitika mõju tervisele	Alkoholi liigtarvitavad Rootsis 14,7% meestest, 7,3% naistest. ¹³⁸ Alkoholiga seotud haiguste suremusnäitajad 100 000 elaniku kohta: ¹⁴² - maksatsirroos 49,6 - vähk 943,3 - südame-veresoonkonnahaigused 1129,7 - vigastused 251,8
Aktsiisipoliitika suurimad väljakutsed	Oluline väljakutse on alkoholi vaba sissevool teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest. Ebaseaduslikult sissetoodud alkoholi edasimüük alaealistele on Rootsis väga suur probleem, sest teismelised ei saa veel ise alkoholipoodides käia ja nende hinnatundlikkus on madal. Seetõttu on illegaalsete alkoholivedajate oluliseks sihtgrupiks just noored, sest nad on valmis alkoholi eest maksma kõrgemat hinda kui täiskasvanud tarbijad. ¹⁴⁷
Alkoholitööstus	Rootsi ei ole Euroopas oluline alkoholitootja, mistõttu suur osa tarbitud kangest alkoholist ja veinist on Rootsi imporditud. Samuti on õlle import suurem kui eksport. 1980. aastatel tegutses Rootsi turul 71 pruulikoda, mis andsid tööd üle 4000 inimesele. 1998. aastaks vähenes õlletootjate arv 37ni. Alates 1980. aastatest oli Rootsi õlletootmise turuliider üks ettevõtte, Pripps, mille omanikeringis oli ka riik. 1995. aastal liitus Pripps Norra pruulikoja Ringnes'iga ning koos moodustasid nad Põhjamaade suuruselt teise õllettevõtte. 2000. aastal ühines Pripps-Ringnes oma suurima konkurendi, Carlsbergiga. ¹⁴⁸
Rootslaste alkoholi tarbimiseelised	Õlu 36%, vein 48% , kange alkohol 14%, muu 2% ¹³⁸
Alkoholi keskmised tarbimiskogused, absoluutalkoholi täisealise (15+) elaniku kohta ¹³⁸	Legaalne alkohol, 2010: 7,3 liitrit / 2016: 7,2 liitrit Teadmata päritoluga alkohol (sh piirikaubanduse käigus soetatud): 2010: 2,2 liitrit / 2016: 2 liitrit Alkoholi tarbimine kokku: 2010: 9,5 liitrit / 2016: 9,2 liitrit
Piirikaubanduse käivitajad	Piirikaubanduse ühe käivitaja näitena võib tuua õlleaktsiisi, mis on Rootsis mitmeid kordi kõrgem kui Saksamaal ja Taanis, mille tõttu on ka toote jaehinnad Rootsis oluliselt kõrgemad. ¹⁴⁷ Alkoholi sisseveo mahud kasvasid märgatavalt 1999. aastal, kui avati Öresundi sild, tänu millele loodi Taani ja Rootsi vahele püsiv maismaaühendus. Öresundi majanduspiirkond (sh Kopenhaagen ja Malmö) on Põhjamaade rikkaim ja annab ¼ kogu Taani ja Rootsi kombineeritud SKT-st. Silla avamine andis muuhulgas ka piirikaubandusele hoogu juurde. 2003. aastal hinnati, et 1/3 kogu Rootsis tarbitavast alkoholist on teadmata päritoluga ehk valdavalt eraisikute poolt välismaalt kaasa ostetud. ¹³⁶ Rootslaste jaoks on põhiline piiriületuse motivaator Taani suunal sisseostude tegemine. Kõige atraktiivsem kaubagrupp rootslaste jaoks on alkohol, sest nii õlle, veini kui kange alkoholi hinnad erinevad suurel määral kahe riigi vahel. Riided ja osad toidukaubad on Taanis samuti soodsama hinnaga kui Rootsis. Rootsis seevastu ei ole tooteid, mis taanlastele olulist huvi pakuksid. Ühtlasi on hinnatud, et rootslased kulutavad Taanis ostureisidel käies aastas

¹⁴⁷ Arnberg, J., Lord, S. (koost.). The Swedish Retail Institute. (2009). Swedish Alcohol Policy – an effective policy?

¹⁴⁸ Karlsson, T., Österberg, E., ed. (2002). Alcohol Policies in EU Member States and Norway: A Collection of Country Reports.

üle 418 miljoni euro ning taanlased Rootsisis samal ajal kõigest 82 miljonit eurot.¹³⁶

Piirikaubanduse ulatus

Tähelepanu väärib trend, et kuigi piiriületuste arv on vähenenud, siis aasta-aastalt on kasvanud alkoholi kogus, mis ühe inimese poolt üle piiri veetakse.¹⁴⁷

Piirikaubanduse mõju majandus-keskkonnale

2009. aasta seisuga hoidis Rootsi alkoholimonopol Systembolaget 57% turuosa. See tähendab, et 43% alkoholist soetati kuskilt mujalt. Sealhulgas umbes 30% tarbitud õllest toodi reisiselt kaasa isiklikuks tarbimiseks või veeti üle piiri ebaseaduslikult, edasimüügi eesmärgiga.¹⁴⁷

Piirikaubanduse mõju tervisele

Rootsis on uuritud alkoholiga seotud regulatsioonide mõju liiklusohutusele ja leitud, et tarbitud alkoholi kogus ja joobes juhtimine on omavahel seotud. Kui alkoholi tarbimine suureneb 1% võrra, siis purjus juhtimine suureneb 0,6% võrra. Kui absoluutalkoholi tarbimine täisealise elaniku (15-aastane ja vanem) kohta tõuseb 1 liitri võrra, siis vastavalt tõusevad ka joobes juhtimine 11% ja surmaga lõppevate liiklusõnnetuste arv 8%.¹²⁸ Piirkondades, kus ravitakse palju alkoholist tingitud haigusi, on elanikud rohkem seda meelt, et alkoholile seatud maksumäärad peaksid olema kõrged. Teistes piirkondades, kus alkoholist tingitud probleeme, haigusi ja õnnetusi on vähem, pole kõrged maksumäärad nii aktuaalsed. See tähendab, et elanikud usuvad, et kõrged maksud vähendavad alkoholi liigtarbimist ning ühiskonnas on alkoholi kõrgema maksustamise poolt just need, kes muretsevad rahva tervise ja heaolu pärast.¹³⁰

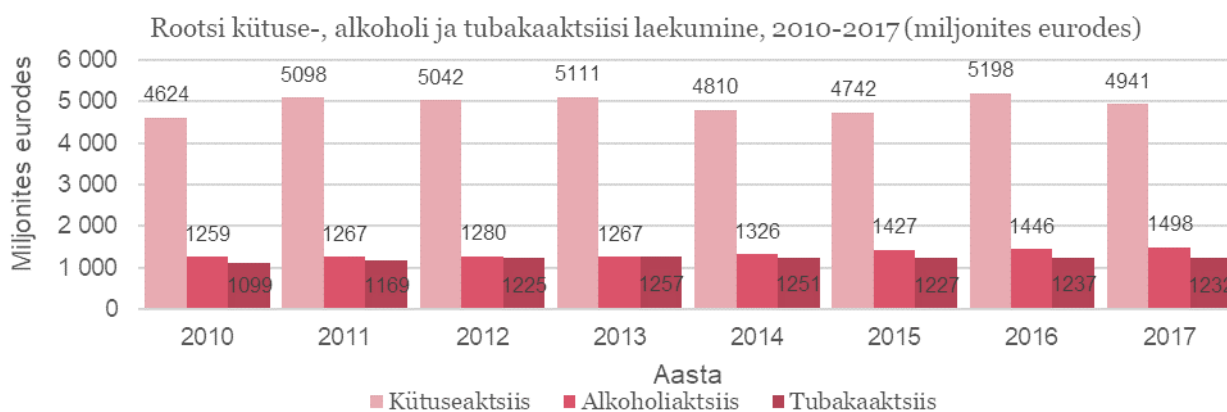
Õppetunnid Eestile

- **Probleemkoht:** Taani ja Rootsi vahelist piirikaubandust mõjutas olulisel määral maismaaihenduse loomine Öresundi silla kaudu 1999. aastal.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Mida parem on taristu kahe riigi vahel, seda hõlpsam on elanikel naaberriigis ostureisil käia. See tähendab, et teolude paranedes Eesti ja Läti vahel tõuseb hüpoteetiliselt ka piirikaubanduse maht. See on asjaolu, mida tuleb Eestil ka edaspidi arvestada maksumuudatuste tegemisel. Sealjuures Eesti-Soome parem infrastruktuurne ühendus võib luua alused ka Soome suunalt piirikaubanduse taaselavdumiseks.
- **Probleemkoht:** Kopenhaageni-Malmö piirkonnas elavad ostujõulised tarbijad, kes saavad endale soovi korral aktsiisikaupade varumist lubada. Lisaks mõjutavad alkoholi kättesaadavust sissetulekute suurenemine ja seeläbi paranenud kättesaadavus.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Piirile lähemate suuremate asulate ja linnade elanikud võivad suurema tõenäosusega varusid soetama sõita. Eesti-Läti kontekstis tuleb arvesse võtta asjaolu, et eestlased on suurema ostujõuga kui lõunanaabrid Lätis, mistõttu eestlastel on suurem võimekus aktsiisikaupu varuda. Samuti tuleb arvestada, et soomlaste ostujõud on suurem kui eestlastel, mis võimaldab soomlastel enam varuda kui eestlastel ja mis on Eesti jaoks võimaluseks põhjapiiri piirikaubanduse kontekstis. Muuhulgas on tarvilik meeles hoida, et varumine toob aga statistikasse viitajad muudatuste realiseerumise kontekstis.
- **Probleemkoht:** Piirikaubandus toimub kahe riigi vahel enamasti ühesuunaliselt ehk teisel riigil puuduvad atraktiivsed tooted ja teenused, mis ajendaks samas mahus reise ette võtma.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Eesti kontekstis on probleem sarnane ehk lätlaste jaoks ei ole Eestis niivõrd atraktiivsed kaupu/teenuseid, mille pärast spetsiaalselt Eestis ostureisil käia. Ühtlasi piirab lätlaste tarbimist Eestis eestlastest madalam ostujõud. Võimalus oleks tuua Läti tarbijaid Eestisse mõnel teisel viisil - näiteks luues lätlastele sobivaid töökohti (mh piiriäärsetele aladele) ning koguda riigieelarvesse tulu tööjõumaksude ning eraisiku tulumaksu näol.

6.1.5.1. Rootsi kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiisimäärade ning aktsiisilaekumiste ülevaade

Kuivõrd piirikaubandus Norra-Rootsi ja Rootsi-Taani suunal sai alguse juba 20 aastat tagasi, ei ole asjakohaseid andmestikke nii kaugel mineviku kohta. Selleks aga, et mõista Rootsi aktsiisipoliitika hetkeseisu, oleme võtnud vaatluse alla sarnaselt Eesti aktsiisipoliitika mõjude analüüsi fookuse perioodile ka siinkohal aastad 2010-2017.

Kütuse-, alkoholi- ja tubakaaktsiiside laekumisi koondav joonis (Joonis 141) illustreerib vaatlusaluste aktsiisitulude kõikumisi Rootsis aastatel 2010-2017. Riigieelarve tulude muutused on otseselt seotud poliitiliste otsustega aktsiise tõsta ja langetada.

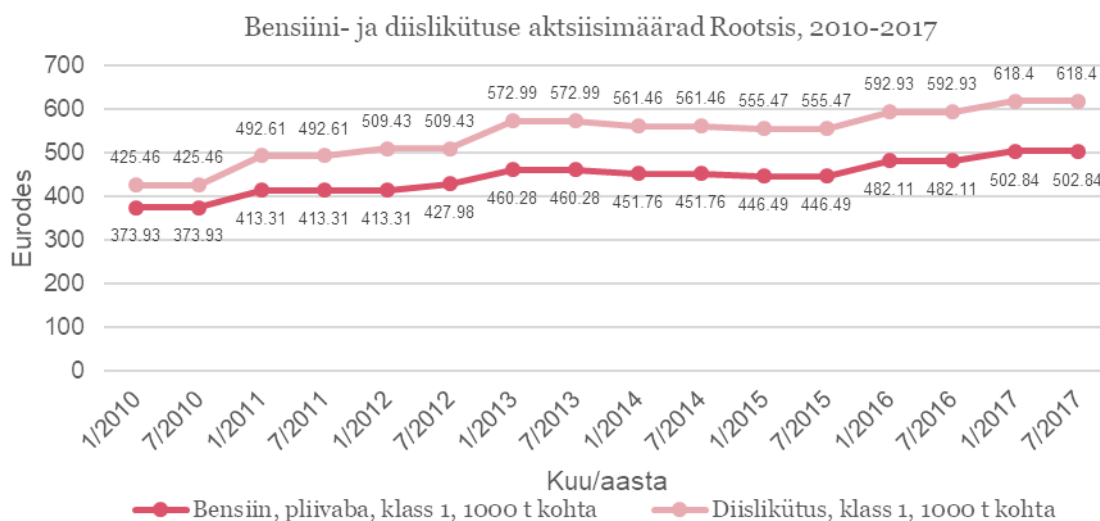

Joonis 141. Rootsi kütuse-, alkoholi ja tubakaaktsiisi laekumine 2010–2017, miljonites eurodes. Allikas: Euroopa Komisjon

Järgnevatel joonistel on välja toodud vaatlusaluste kaupade aktsiisimäärade muutused ning loodud seosed vastavate kaubagruppide aktsiisilaekumiste vahel.

Kütus

Rootsi eristub kütusetoodete maksustamise osas nii Taanist kui Eestist. Nimelt on Rootsis diislikütuse aktsiis kõrgem kui bensiinile rakendatav aktsiisimäär ja see on paremini kooskõlas asjaoluga, et diislikütuse põletamise tagajärjel tekkinud CO₂ emissioon on suurem kui bensiinil (Joonis 142).

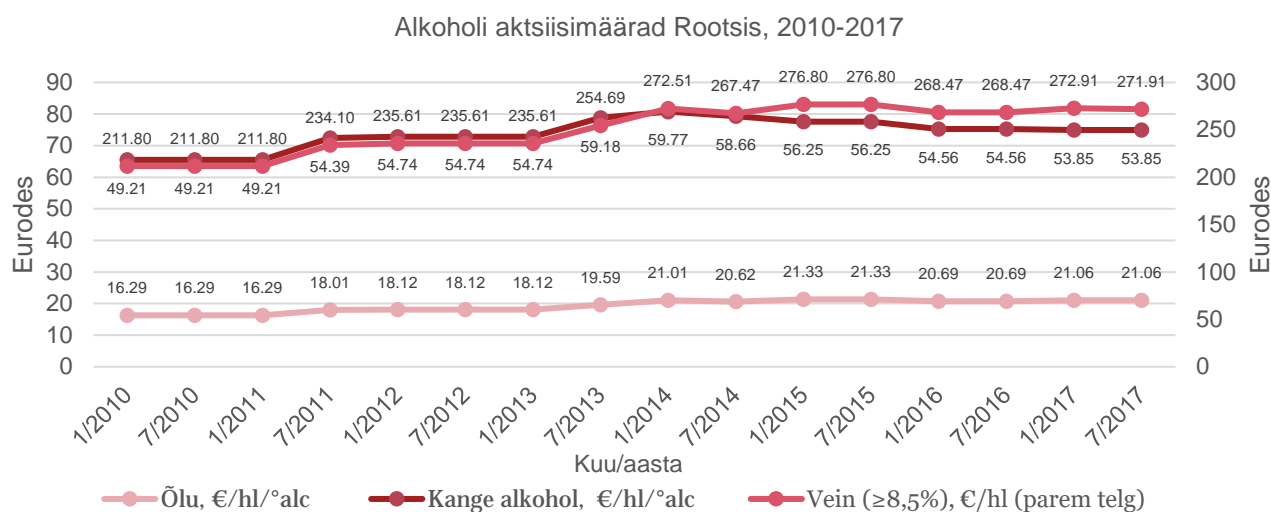
Joonis 142. Bensiini- ja diislikütuse aktsiisimäärad Rootsis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Üldjoontes on aktsiisimäärade muutused kooskõlas laekumistega ehk vastavalt määrade tõstmisele on positiivne mõju avaldunud ka laekumistele. Kuid viimane, 2017. aastal vastu võetud muudatus vähendas tulusid üle 250 mln euro võrra, mis illustreerib asjaolu, et aktsiisi märgatav tõstmine ei too kaasa tulude tõusu. Selline olukord soodustab omakorda piirikaubanduse hoogustumist, sest eriti rahvusvahelisi vedusid teostavad ettevõtted hakkavad kulude optimeerimiseks tankima lähiriikides, kus kütuse hinnad on madalamad.

Alkohol

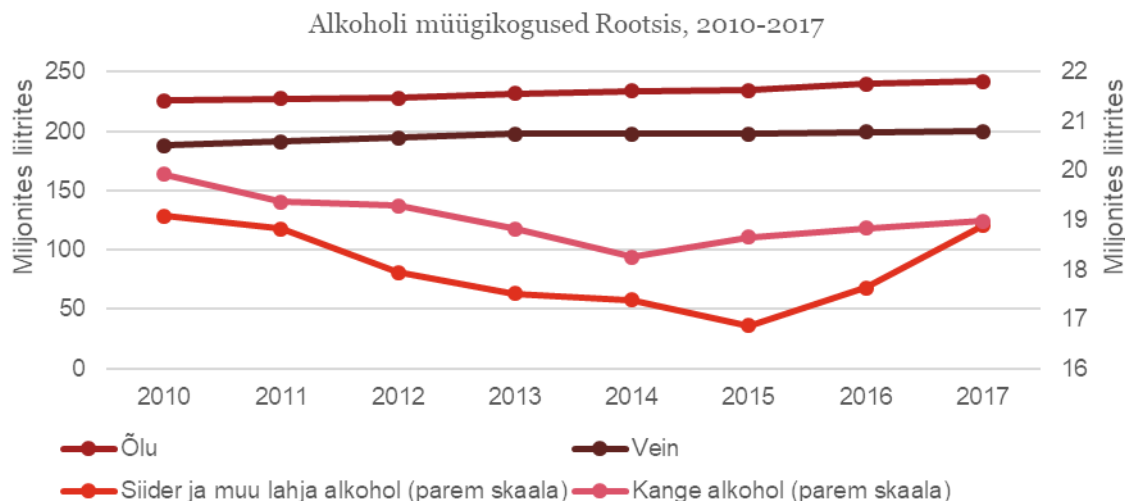
Rootsis vastu võetud alkoholiaktsiisi muudatused on riigieelarve positiivset mõju avaldanud. Kogu vaatlusaluse perioodi jooksul (v.a 2013. aastal) on sissetulekud stabiilselt tõusnud.

2010–2013 tõusid veini- ja kange alkoholi aktsiisimäärad proportsionaalselt ühepalju. 2014. aasta teises pooles langetati mõlemaid aktsiise korraga ja alates 2015. aastast on kange alkoholi aktsiis olnud väikeses langustrendis (Joonis 143).

Joonis 143. Alkoholi aktsiisimäärad Rootsis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

Edasistel joonistel on kujutatud alkoholsete jookide müügi koguste muutused perioodil 2010-2017, mis on kõrvutatud vastavate aktsiisimääradega tuvastamaks võimalikke korrelatsioone aktsiisipoliitiliste otsuste ja tarbijate ostukäitumise vahel.

Joonis 144. Alkoholi müügi kogused Rootsis 2010-2017. Allikas: Systembolaget¹⁴⁹

Siidri ja muu lahja alkoholi müük oli aastail 2010–2015 langustrendis (Joonis 144), kusjuures järsemad kahanemised müügi kogustes joonistuvad välja aastail 2012 ja 2015. Aastail 2016 ja 2017 oli lahja alkoholi müük märgatavas tõusutrendis, suurenedes esmalt 4,6% ja siis 7% võrra. Kange alkoholi müügitrend oli sarnaselt lahjale alkoholile aastatel 2010–2014 languses, pöörududes seejärel kasvule.

Järgnevatel graafikutel on toodud õlle, veini ja kange alkoholi müügi kogused koos vastavate aktsiisidega (Joonis 145, Joonis 146, Joonis 147).

Õlle müügi kogustes on vaatlusalusel perioodil näha tagasihoidlikku iga-aastast tõusu (Joonis 144, täpsemalt Joonis 145). Kui 2010. aastal müüdi ligikaudu 226 miljonit liitrit õlut, oli vastav suurus kasvanud 2017. aastaks 293 miljonit liitrit.

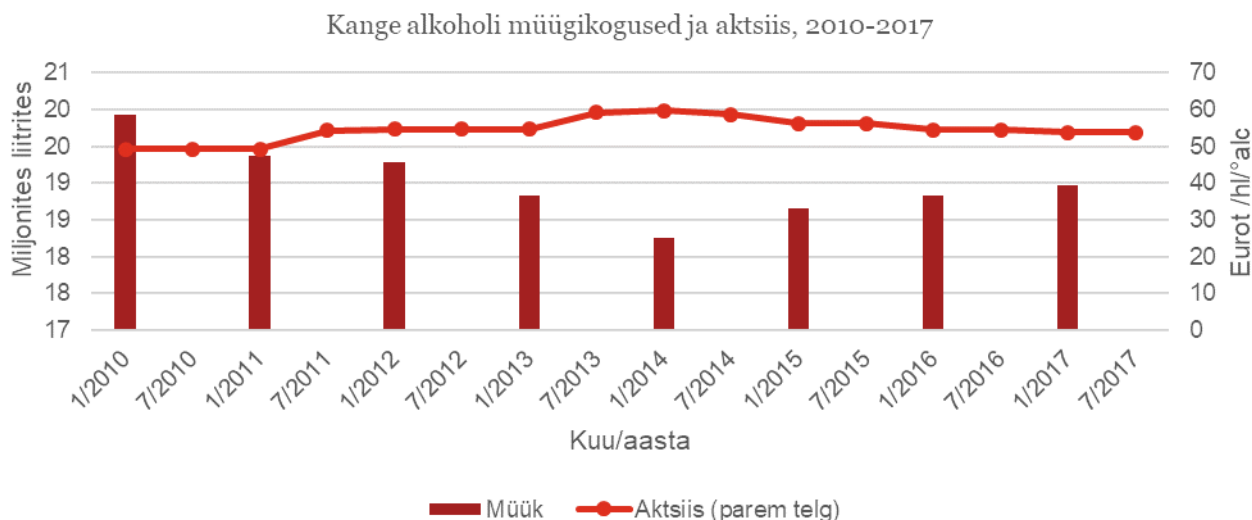

Joonis 146. Veini müügi kogused Rootsis 2010-2017. Allikas: Systembolaget

Joonis 145. Õlle müügi kogused Rootsis 2010-2017. Allikas: Systembolaget

¹⁴⁹ Riiklik alkoholimonopol Systembolaget on ainus kauplustekett Rootsis, millel on luba müüa alkoholiseid jooke kangusega 2,25% ja enam, v.a kuni 3,5%-lise alkoholisisaldusega õlled, mille müük toimub ka teistes jaekettides. Toodud statistika ei ole seega lahjema kui 3,5%-lise õlle osas terviklik, kuivõrd kajastab üksnes Systembolaget müüki ja mitte kogumüüki. Joonis ei kajasta Systembolaget poolt avalikustatud statistikas sisalduvaid liigitamata alkoholi koguseid, mida 2014. aastal oli 132 958 liitrit, 2015. aastal 140 605 liitrit, 2016. aastal 259 008 liitrit ja 2017. aastal 293 676 liitrit.

Ka **veini** müügikogused on püsitud stabiilselt samas suurusjärgus 190–200 miljoni liitri vahel. Veini aktsiisi on vaatlusalustel aastatel tõstetud nii 2011. aastal kui 2013. aastal, kuid üldjoontes see müügikogustele mõju avaldanud ei ole. Kui müüdnud kogused vahemikus 2013-2015 ei suurenenud, siis 2016-2017 kasvasid need vaatlusaluste aastate kõrgeimale tasemele.

Joonis 147. Kange alkoholi müügikogused ja aktsiis Rootsis 2010-2017. Allikas: Systembolaget

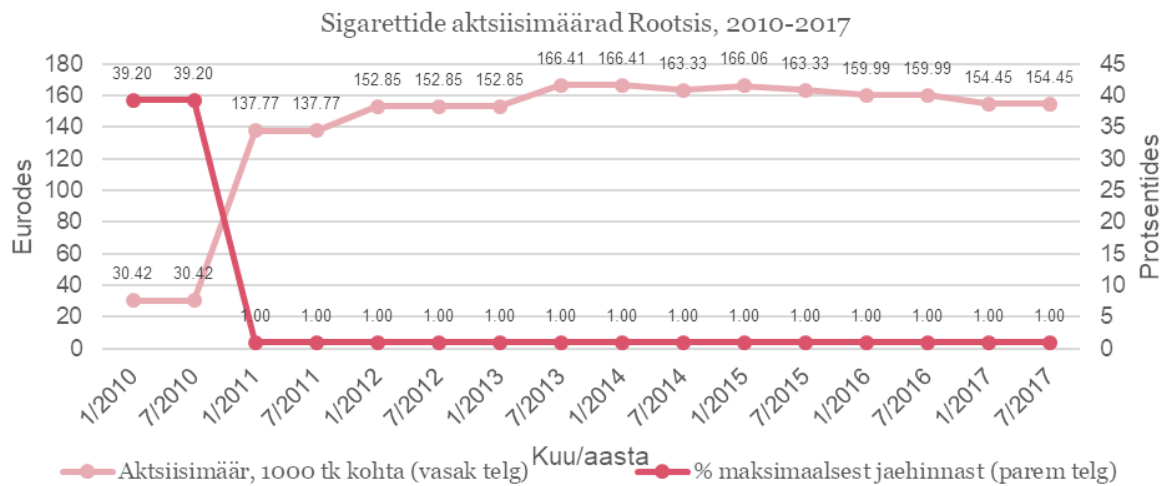
Jooniselt (Joonis 147) joonistub välja kange alkoholi aktsiisi tõus esmalt 2011. aastal (10,5%) ja sellele järgnevalt 2013. aastal (8%). Müügikoguseid iseloomustab kahanemine vahemikus 2010-2014, kusjuures 2014. aasta mahud olid võrreldes 2010. aastaga vähenenud enam kui 8%. See oli ühtlasi kange alkoholi väikseim müüginumber toodud perioodil, kuivõrd 2014. aasta järgselt on müügikogused järk-järgult taas kasvanud.

Kokkuvõttes **ei joonistu vaatlusalusel perioodil välja seost veini ja õlle müügikoguste ning aktsiisimäärade muudatuste vahel. Kange alkoholi puhul on näha, et aktsiisimäära tõstmisega paralleelselt kahanesid ka müügikogused**, saavutades madalpunkti 2014. aastal, mil kange alkoholi aktsiis oli vaatlusaluse perioodi kõrgeim. Aktsiisi langetamise järgselt on ka kogused järk-järgult suurenenud, kuid jäävad endiselt alla 2010-2012 tasemele.

Kõrvutades Taani ja Rootsi alkoholi aktsiisimäärade ja müügikoguste aegridasid, **ei nähtu korrellatsiooni ühe riigi aktsiisimäära muutuse ja teise riigi müügikoguste vahel**, mis annaks eeldust arvata, et aktsiiside tõstmine on päädinud suurenenud ostukogustega naaberriigis või vastupidi.

Tubakas

2011. aasta alguses muudeti Rootsis sigarettidele rakenduvate aktsiisimäärade proportsioone, mis omakorda ajendas poolteist aastat hiljem Taanit kasutusele võtma samad osakaalud. Uue süsteemi järgi moodustab aktsiisi põhiosa fikseeritud summa 1000 sigareti kohta, millele lisandub 1% sigaretipaki jaehinnast (Joonis 148).

Joonis 148. Sigarettide aktsiisimäärad Rootsis 2010–2017. Allikas: Euroopa Komisjon

See, et Taani otsustas Rootsisga aktsiisimäärad ühtlustada, näitab kui oluline on naaberriikide jaoks aktsiiside ning hindade võrreldavus. Sarnase süsteemi kasutamise võimaldab muudatusi paremini jälgida ja vajadusel kiiresti reageerida omapoolse tõusu või langetusega.

6.1.6. Norra alkoholi aktsiisipoliitika ja piirikaubanduse ülevaade

	Kirjeldus
Alkoholipoliitika lähtekoht ja eesmärk	Norra ei ole küll Euroopa Liidu liikmesriik, kuid ta on liitunud Euroopa Majanduspiirkonnaga (EEA), mistõttu rakenduvad Norrale mitmed EL ühtse turu põhimõtted. Oluline erinevus võrreldes teiste liidu riikidega on see, et EL-välise riigina sai Norra alles jätta alkoholi ja tubaka impordikvoodid. Tänu kvootide püsijäämisele on Norra alkoholiturg olnud rohkem kaitsitud, iseseisev ja isoleeritud kui EL-is olevad naaberriigid, Rootsi ja Taani. Samuti on impordikvootide olemasolu andnud poliitikakujundajatele vabad käed aktsiisimäärade tõstmise osas. ¹³⁶
Alkoholipoliitika mõju tervisele	Alkoholi liigtarvitavad Norras 10,6% meestest, 6,1% naistest. ¹³⁸ Alkoholiga seotud haiguste suremusnäitajad 100 000 elaniku kohta: ¹⁴² - maksatsirroos 36,4 - vähk 1033,6 - südame-veresoonkonnahaigused 914,9 - vigastused 266,2
Aktsiisipoliitika suurimad väljakutsed	Norra alandas 2002. aastal kange alkoholi aktsiisi 15% võrra ja järgneval, 2003. aastal 9% võrra. Maksude alandamine 2000. aastate alguses parandas alkoholi kättesaadavust oluliselt ehk sama raha eest sai osta koguseliselt enam. ¹³³ Vaatamata alkoholi tarbimise tõusutrendidele on alkoholi tarbimise kogused ja ka tervisekahjud Norras märgatavalt väiksemad kui Rootsis ja paljudes teistes EL riikides. Norra alkoholipoliitika liberaliseerumine on tingitud eelkõige siseriiklikest otsustest, kuid kaudne mõju on välistel teguritel. ¹³⁶
Alkoholitööstus	Norra on traditsiooniliselt olnud üsna väike alkoholitootja ning põhiliseks tootmissaaduseks on olnud õlu. Nii õlle eksport kui import on olnud väike. Norra asukoha ja kliima tõttu seal viinamarjadest veini ei toodeta. Piirikaubanduse areng Norras ja sealne teadmata päritoluga alkohol on olnud teistsugust laadi kui tema naaberriikides. Legaalse alkoholi alternatiividena on Norras tarbitud puskarit, koduveini või koduõlut. ¹³⁶
Norralaste alkoholi tarbimiseelistused	Õlu 44% , vein 36%, kange alkohol 17%, muu 3% ¹³⁸
Alkoholi keskmised tarbimiskogused, absoluutalkoholi täisealise (15+) elaniku kohta ¹³⁸	Legaalne alkohol 2010: 6,6 liitrit / 2016: 6 liitrit Teadmata päritoluga alkohol (sh piirikaubanduse käigus soetatud): 2010: 2 liitrit / 2016: 1,1 liitrit Alkoholi tarbimine kokku 2010: 8,6 liitrit / 2016: 7,1 liitrit
Piirikaubanduse käivitajad	Rootsi ja Norra piiriülene koostöö ja regiooni arendamine sai alguse juba 1980. aastal ning dünaamilise majanduspiirkonna visioon tugevnes veelgi kui piirkonna arendamiseks saadi rahastus Euroopa regionaalarengu fondist. Olulised investeeringud taristusse ja eriti teedehitusse on võimaldanud regioonil jõudsalt areneda ning kohalikel elanikel veelgi mugavamalt ja kiiremalt kahe riigi vahel liikuda. ¹³⁶ Norra-Rootsi piirikaubanduse üks olulistest käivitajatest on norra tarbijate suur ostujõud ning teisalt see, et Norras on väga kõrge elatusasteme tõttu hinnad märkimisväärselt kõrgemad kui Rootsis. Näorralaste kulutused toidule on ligi 1/3 korda suuremad kui rootslastel. Norra ostuturistide lemmikkaubad Rootsis on liha, maiustused, karastusjoogid, alkohol ja sigaretid. Hinnanguliselt kulutavad norralased Rootsis piiriülestel ostureisidel käies aastas rohkem kui 250 miljonit eurot. Seevastu rootslased kulutavad Norras veidi üle 12 miljoni euro. ¹³⁶ Rootsis langes liha hind märgatavalt 1995. aastal, kui selle tootegrupi käibemaksu alandati 25%-lt 12%-le. Maksulangetusest tulenev soodsam hind muutis liha norralaste jaoks oluliseks tootegrupiks, mida piiri taga ostmas käia. Vastukaaluks langetas Norra 2001. aastal toidu ja mittealkohoolsete jookide käibemaksu poole võrra (24%-lt 12%-le), et sellega piirikaubandust tagasi tõmmata, kuid valuutakursside muutuste tõttu jäi

hinnalangus peaaegu märkamatuks ja ootuspärane mõju piirikaubanduse vähenemise osas jäi saavutamata.¹³³

Norralased on piirikaubanduse kontekstis kõige suuremad kulutajad ja ka kõige tihedamad reisijad. Keskmine norra leibkond kulutab Rootsi piiril iga kord keskmiselt 310 eurot. Paljud neist võtavad ette väga pikad reisirid, et piirile sisseoste tegema jõuda. Kõikidest Norra-Rootsi piiril ostlejatest on 36% sõitnud kohale kaugemalt kui 200 km. Mida norralased Rootsist kaasa ostavad? 74 protsendil tarbijatest on ostukorvis liha, 63% toit ja esmatarbekaubad, 58% alkohol ja 52% tubakatooteid.¹⁵⁰ Norras on tubakatooteid võrreldes naaberriikidega oluliselt kõrgema hinnaga ja suitsetaja jaoks on lähiriigi odavam hind oluliseks piirikaubanduse käivitajaks. Seetõttu on tõenäoline, et suitsetajad osalevad Norra-Rootsi piirikaubanduses rohkem kui mitte-suitsetajad.¹³³

Piirikaubanduse ulatus

Rootsis käiakse pigem tavalisi toidu- ja esmatarbekaupu ostamas ja Taanis rohkem turismireisil, kust ostetakse kaasa eelkõige riideid ning soodsama hinnaga kanget alkoholi ja veini. Reisimise viisid naaberriikidesse on samuti erinevad. Kui Taanis käiakse eelkõige praamiga ja sihtkohaks on suurlinnad, kus ka ööbitakse ning kaubad soetatakse *duty-free* poodidest, siis Rootsis käiakse valdavalt autoga ühepäevasel reisil ja sihtkohaks on pigem väiksemas asulas paiknev ostukeskus, mitte suurlinn. Paljude kaupade hinnad olid norralaste jaoks EL riikides soodsad juba enne piirikaubanduse hoogustumist, kuid tol ajal oli reisimist nii maismaa kaudu kui lennates lihtsalt palju vähem. Norras on eriti lennureisimine muutunud rahva jaoks palju soodsamaks ja kättesaadavamaks. Riiklik odavlennufirma Norwegian võimaldab soodsalt lennata nii Euroopasse kui Põhja-Ameerikasse. Seega erasikute reisimahtude järk-järguline suurenemine on otseses seoses reisilt kaasa toodud kaubakoguste tõusuga.¹³³

Piirikaubanduse mõju majanduskeskkonnale

Norra ja Rootsi majanduslikult aktiivseim piiriala ühendab Ostfold fylke't (Norras) ja Västra Götaland'i (Rootsis). See ala asub Göteborgist 100km põhja-loodesuunas ja Oslost 150km lõuna-kagusuunas. Riigipiiriga piirnevad kohalikud omavalitsused on elanike arvu poolest pigem väiksed: Norra pool Haldenis elab 27 500 ja Rootsi pool Strömstadis 11 200 elanikku, kuid laiemalt vaadates puudutab piirikaubandus rohkem kui miljonit elanikku.¹³⁶ Norra-Rootsi piiriülest suhtlust ja liikumist on väga palju mõjutanud koostöö mõlema riigi valitsuste ja kohalike omavalitsuste tasandil. Piirikaubanduse käivitajad on aastate jooksul muutunud ja ka piirikaubanduse suund on pooled vahetanud. **Kui 1955-1980. aastatel olid Norras kaubad odavamad ja rootslased käisid seal ostureisidel, siis alates 1980. aastast on Rootsis kaubad soodsamad olnud.**¹⁵¹

Kohalike omavalitsuste arengu seisukohast on piirikaubandus võtmetähtsusega. Norra tarbijate sissevool Rootsi on suurendanud nõudlust toodete ja teenuste järele, mis sunnib valikuid laiendada. Nõudlust suurendab veelgi E6 kiirtee laiendus, mis võimaldab suuremal hulgal turistidel riikide vahel liikuda ja teeb Rootsis pakutavad kaubad ja teenused norralastele veelgi kättesaadavamaks. Üks nõudluse väljunditest on ostukeskused, kuid huvi on suurenenud ka avalike telkimisalade ja ujumiskohtade vastu. **Norra kinnisvaraeetevõtte ja kaubanduskeskuste arendaja Olav Thon Group on piiripealsetesse linnadesse, Charlottenbergi (2006. aastal) ja Töcksförsi (2005. aastal), ehitanud suured kaubanduskeskused, mis kannustavad piirikaubandust ja on saanud piiril ostlejate põhiliseks sihtkohaks.** Ühtlasi on keskused meelitanud samasse piirkonda teisiigi kaubanduse ja turismiga tegelevaid ettevõtteid. Regionaalarengu mõttes on ettevõtlus igati tervitatud ja loonud suure hulga uusi töökohti kohalikele elanikele. **Lisaks kaupadele on nõudlus suurenenud ka piiri lähedal pakutavatele teenustele.** Norralased soovivad oma väikelaevadega Rootsis randuda, neid seal hoiustada ja remonditeenuseid kasutada. Suurenenud liiklusvood nõuavad suuremat panustamist teedeehituse ja kaasnevasse taristusse. Norrakate ostetud suvilad vajavad remontijaid ja ehitajaid. Ühtlasi vajavad suvilad ligipääsuteid, vett ja kanalisatsiooni. See kõik

¹⁵⁰ Lorentzon, S. (2011) Shopping along the border between Norway and Sweden as engine of regional development. University of Gothenburg: Dep. of Human and Economic Geography, School of Business, Economics and Law

¹⁵¹ Lundén, T. (2015). A Turnover in Border Relations: Sweden and its Neighbors in a 100-Year Perspective. In: Tomasz Brańka; Jarosław Jańczak (ed.), *Boundaries Revisited: Conceptual Turn in European Border Practices* (pp. 41-55). Berlin: Logos Verlag Berlin.

suurendab nõudlust oskustöölise ja meistrimeeste järele, mis tähendab, et piiriäärne tööjõuturg mitmekesistub ja laieneb kohalike väike-ettevõtjate ring.¹⁵²

Aktsiisipoliitika tulevikusuunad

Alkoholile rakenduvad aktsiisid on Norras seotud tarbijahinnaindeksiga ja aktsiisid muutuvad kooskõlas tarbijahinnaindeksiga.¹³⁶

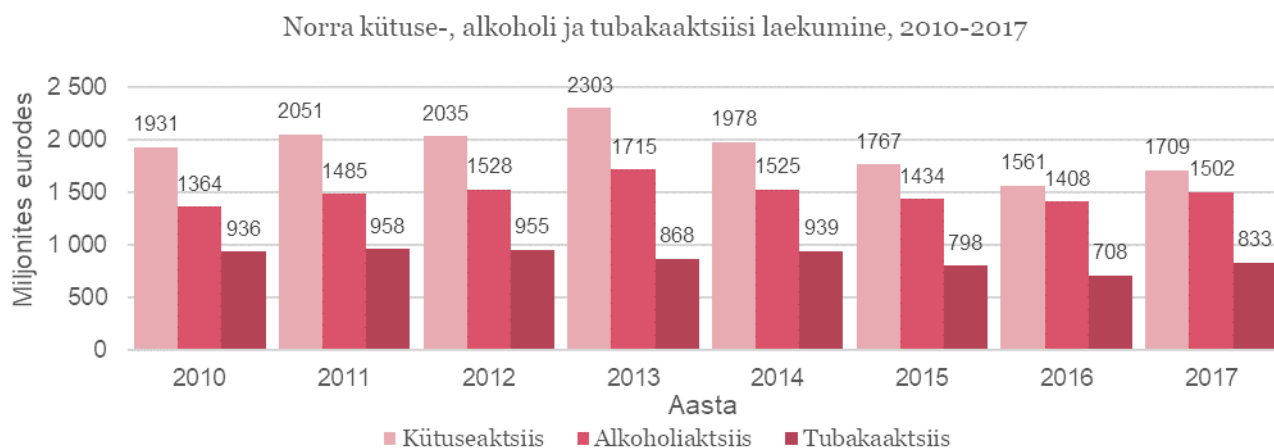
Õppetunnid Eestile

- **Probleemkoht:** Aktsiisikaupade impordikvoodid küll piiravad aktsiisikaupade sissevedu, kuid ei kaota alkoholi- ja sigarettide piirikaubandust täielikult. Piirikaubanduse ohjes hoidmiseks korraldatakse Norras piiri lähedal eraisikute sõidukitele pistelisi kontrole, tuvastamaks aktsiisikaupade lubatust suuremaid koguseid.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Vajadusel on võimalik viia Eesti-Läti piiri lähedal süsteemselt läbi pistelisi kontrole, tuvastamaks aktsiisikaupade lubatust suuremaid koguseid.
- **Probleemkoht:** Kuna norralaste jaoks on põhiline piirikaubanduse artikkel toit ja selle sissevedu ei ole koguliselt impordikvootidega piiratud, siis piirikaubandus jätkub seni kuniks toidu hind Rootsis on oluliselt soodsamad ja võimaldavad norralastele olulist raha kokkuhoidu.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Lõpetada aktsiisikaupade maksumäärade tõstmine, mis suurendavad alkoholi ja tubakatoodete hinnavahet ja tarbijate motivatsiooni raha kokku hoida.
- **Probleemkoht:** Norra-Rootsi piirikaubanduse olulisim käivitaja on toidukaup ning kaasnevateks kaupadeks sigaretid ja alkohol.
Mida on Eestil sellest näitest õppida? Alkoholi, tubaka- ja kütuseaktsiiside alandamine ei pruugi kaasa tuua piirikaubanduse täielikku lõppemist, sest piirikaubanduse vedaja rolli võivad üle võtta tänased kaasnevad kaubagrupid nagu ehitusmaterjalid, kodu- ja aianduskaubad, kauasäilivad toidukaubad jms.

¹⁵² Blom, T., Braunerhielm, L. (2009) Creative Cultures versus Mercantile Trade. What creates growth in the community? Tunisia: Creativity, Innovation and Management. Proceedings of the 10th International Conference.

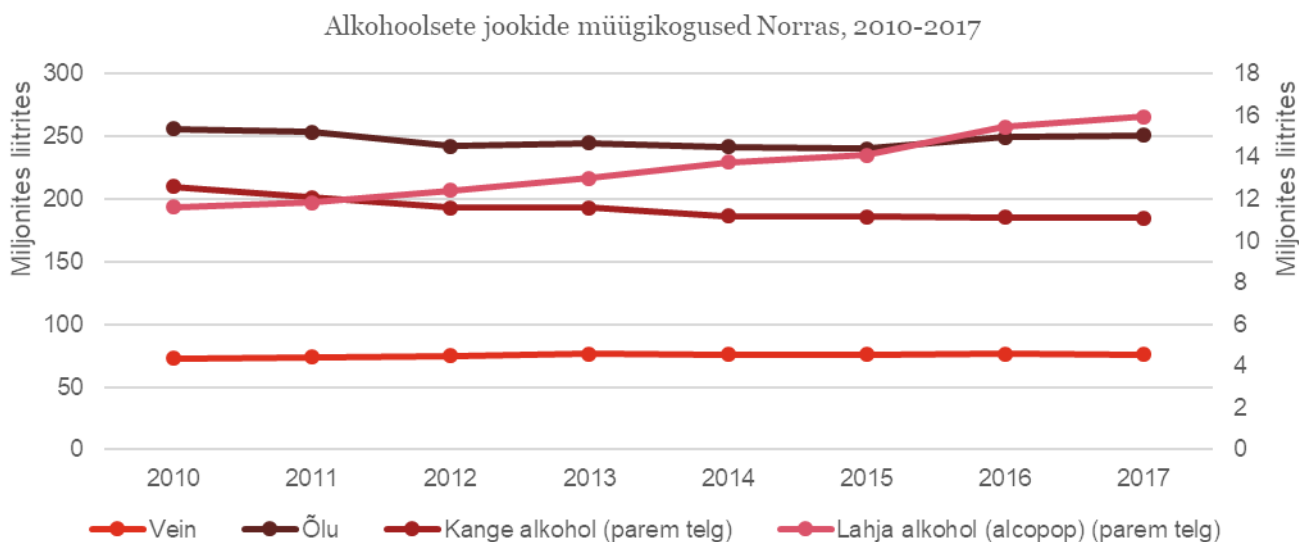
6.1.6.1. Norra aktsiisilaekumiste ülevaade

Kuivõrd piirikaubandus Norra-Rootsi suunal sai alguse juba 20 aastat tagasi, ei ole asjakohaseid andmestikke nii kaugel mineviku kohta. Selleks aga, et mõista Norra aktsiisipoliitika hetkeseisu, oleme võtnud vaatluse alla sarnaselt Eesti aktsiisipoliitika mõjude analüüsi fookuse perioodile ka siinkohal aastad 2010-2017.

Joonis 149. Norra kütuse-, alkoholi ja tubakaaktsiisi laekumine 2010–2017, miljonites eurodes. Allikas: OECD¹⁵³

Järgneval joonisel on toodud alkoholsete jookide müügi koguste muutus ajas (Joonis 150). Kuivõrd alkoholi ajaloolised aktsiisimäärad ei olnud meile kättesaadavad, tugineb lühikirjeldus veini, õlle, kange ja lahja alkoholi müügi kogustele.

Joonis 150. Alkoholsete jookide müügi kogused Norras 2010-2017. Allikas: Statistics Norway

Graafikult nähtub, et veini müügi kogused on püsinud stabiilsed ilma märkimisväärsete kukkumiste ega langusteta. Kange alkoholi müük langes aastatel 2011 ja 2012 kummalgi aastal 4% võrra ning aastal 2014 võrreldes sellele eelneva aastaga veel 3,5%. Selle järgnevalt on koguste muutused olnud marginaalsed. Õlle müük on vaatlusalustel aastatel

¹⁵³ PwC kalkultatsioonid NOK-EUR, arvutuste aluseks on võetud iga aasta 1. jaanuaril kehtinud valuutakurs.

https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-nok.en.html

pendeldanud -4,5% ja +3,7 protsendi vahel, kuid lahja alkoholi (eelkõige alcopops¹⁵⁴) müük on olnud selges ja märkimisväärses tõusutrendis kõigil vaadeldavatel aastatel. Näiteks suurenes müük 2014. aastal ligikaudu 6% (võrreldes 2013. aastaga) ning 2016. aastal hüppelised 10%.

6.2. Peamised õppetunnid Eestile rahvusvahelise praktika alusel

Lähtuvalt analüüsi kontekstist saame välja tuua olulisemad tähelepanekud ja õppetunnid alkoholi, sigarettide ja toidukaupade piirikaubanduse kontekstis Norra, Rootsi, Taani ja Saksamaa vahel.

Euroopa Liidu siseturg soosib kaupade vaba liikumist ning sellest tingituna ei saa riigid teha täiesti iseseisvat ja isoleeritud aktiisipoliitikat.

Euroopa Liidu liikmesriikide vahel reisijatel on isiklikus pagasis lubatud kaasa tuua kuni 800 sigaretti, 90 liitrit veini, 110 liitrit õlut, 10 liitrit kangeid alkohoolseid jooke (alkoholisisaldus üle 22%) ja 20 liitrit muid eelnevalt nimetatata alkohoolseid jooke (alkoholisisaldus alla 22%). **Lubatud kogused on oluliselt suuremad kui üks inimene suudab mõistliku aja jooksul tervist kahjustamata ära tarbida.**

Seni kuni Euroopa Liidu tasandil ei viida sisse muudatusi aktiiside miinimummäärade tõstmise osas ja piiriüleseid lubatud koguseid ei vähendata, on kõigil EL liikmesriikidel väga keeruline piirikaubanduse negatiivset välismõju ohjata.

Analüüsi fookuses olnud riikidest Taanist, Rootsis ja Norrast ei ole ükski neist suutnud piirikaubandust täiesti ära kaotada. **Piirikaubanduse mahtude tõusu on aidanud piirata aktiisimäärade tõstmine ja langetamine vastavalt naaberriikide poliitikale.**

Piirikaubanduse käivitajad ei ole alati aktiisikaubad. Piirikaubandusele võib hoo sisse anda ükskõik milline tootegrupp, mille hind on naaberriigis oluliselt odavam ja mis võimaldab tarbijatel hulgi koguseid ostes oluliselt raha kokku hoida. Norra-Rootsi piirikaubanduse käivitaja – toit – on kõnekas näide sellest, kuidas igapäevane soodsama hinnaga tarbekaup võib aluse panna väga suuremahulisele piirikaubandusele.

On oluline luua regulatsioone ja poliitikat sellistel viisidel, mis ei tekitaks riikide samaväärsete tootegruppide vahel järske hinnaerinevusi.

Taani-Saksamaa suunal on piirikaubandus kestnud üle 45 aasta. Norra-Rootsi ning Rootsi-Taani suunal üle 20 aasta. Nende näidete varal saame öelda, et piirikaubanduse täielik kaotamine EL ühtse turu tingimustes ei ole võimalik. Võimalik on aktiisipoliitikaid ühtlustades piirikaubandust ohjes hoida ja mitte lasta mahtudel suurened.

Piirikaubanduse täielik tagasipööramine ei pruugi olla võimalik ning oluline on rakendada maksupoliitikat, mis ei lase piirikaubanduse mahtudel suurened.

Põhjamaade konservatiivne alkoholipoliitika on alkoholi tarbimisest tingitud negatiivseid mõjusid rahvatervisele oluliselt piiranud ning seetõttu on suuremus näiteks alkoholi liigtarbimisest põhjustatud maksatsirroosi kordi väiksem kui Eestis. Piirikaubandus võib küll kohati alkoholi tarbimist teatud gruppides suurendada, kuid oluline on silmas pidada kogu alkoholi tarbimise tervikpilti ja kogu elanikkonda ning alustada piirikaubanduse

¹⁵⁴ Alcopops on 3-7%-lise alkoholisisaldusega limonaad.

tagasipööramist rahva harimisest ja teavitustööst, mida piirikaubandus endaga kaasa toob nii riigi kui iga indiviidi jaoks.

Rootsi ja Norra konservatiivne alkoholipoliitika on mõjunud positiivselt rahva tervisele ning tänu alkoholi kõrgetele hindadele, füüsilise kättesaadavuse ja ettevõtluskasumi teenimise piiramisele on alkoholi tarbimisest tingitud negatiivne mõju rahva tervisele oluliselt väiksem võrreldes Eestiga, kus alkohol on füüsiliselt üsna vabalt kättesaadav ning hinnad ei ole ühtselt reguleeritud.

Alkoholi müügi monopolidega riikides, Rootsis ja Norras, on 2/3 kohalikest elanikest seatud müügi piirangutega rahul. See tähendab, et alkoholsete jookide ühtne hinnastamine sarnaselt sigarettidele ja kampaaniahindade keelustamine annaks Eesti tarbijatele võrdse võimaluse soetada samu tooteid samade hindadega kõikidest poodidest ega ahvatleks tervist kahjustavaid kaupu ostma sealt, kus on parasjagu soodushind.

Infrastruktuuril on vahetu mõju piirikaubanduse aktiveerumisele. Norra-Rootsi kontekstis on E6 maantee laiendamine kaasa toonud suuremate inimhulkade liikumise ja Rootsi-Taani piirikaubandusele andis hoogu juurde Öresundi silla avamine kahe riigi vahel, mis tegi liikumise kahe riigi vahel varasemast veelgi lihtsamaks ja kiiremaks.

Mida parem on taristu kahe riigi vahel, seda hõlpsam on elanikel naaberriigis ostureisil käia.

Võib arvata, et teolude paranemine ja laienemine Eesti-Läti vahel ning Rail Balticu raudteeühenduse loomine toob reisijaid kahe riigi vahele oluliselt juurde. **Potentsiaalne risk on, et liikumistingimuste paranedes kasvab ka ostuturistide hulk Eesti-Läti suunal.**

Piirikaubandus „töötab” ühte pidi kõikides vaatlusalustes riikides. Tarbija liigub naaberriiki, kus on tema jaoks soodsamad kaubad või teenused. Kuigi kõigi riikide jaoks on problemaatiline nende kodanike ostuturism välismaal, siis siiski ei tasu ära unustada ka enda riigi atraktiivsust (ostu)turismi sihtkohana.

Aktsiisipoliitika loomes on oluline jälgida rahvusvahelisi trende ja **viia vajadusel muudatused sisse mõõdukas tempos**, vältides hüppelisi aktsiisi- ning hinnakasve.

Norra-Rootsi alkoholi ja sigarettide piirikaubanduse mahtusid on aidanud ohjes hoida Norra piirivalvurite süsteemsed sõidukite kontrollid aktsiisikaupade lubatust suuremate koguste tuvastamiseks.

Süsteemsed piirikontrollid aitavad ohjata eriti aktiivsete piiriüleste ostjate tegevust ning võimalikult varakult tuvastada lubatust suuremaid koguseid, mis ei pruugi olla soetatud isikliku tarbimise eesmärgil, vaid ebaseaduslikuks edasimüügiks.

Lisad

Lisa 1. Alkohoolsete jookide liigitus

Alkohoolsete jookide liigitus vahemikus 2010–2012. Antud klassifikaator on kasutusel leibkonna eelarve uuringu andmete puhul.

Aktsiisirühm	COICOP kood	Nimetus
Õlu		
	213000	Õlu
	213100	Õlu
	213101	Õlu /Alkoholiga ja ilma, <i>shandy</i> (õlle ja ingverijoogi (või limonaadi) segu)
Siider (Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on ≤ 6 vol)		
	212102	Siider /alkoholiga ja ilma/
Vein (Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6 vol)		
	212000	Vein /koduvein, kangendatud vein/
	212100	Viinamarjadest või muudest marjadest ja puuviljadest tehtud vein
	212101	Vein /koduvein, kangendatud vein/
	212200	Muud veinid
	212201	Šampanja /muud vahuveinid/
Vahetoode		
	211106	<i>Long Drink</i>
	211107	Muud alkohoolsed joogid (kokteilid jms) /mõdu/
	212202	Muud veini baasil aperatiivid, muud vahuveinid, sake jms / Vermut, Cinzano Bitter, alkoholivaba vein/
Muu alkohol		
	211000	Piiritusjoogid ja liköörid
	211100	Piiritusjoogid ja liköörid
	211101	Viin
	211102	Viski
	211103	Konjak /brandy/
	211104	Liköör

211105 Muud kanged alkohoolsed joogid /Nastoika, nalivka, aperitiivid, mis ei põhine veinile//

Kuna perioodil 2015–2016 kasutati muudetud COICOP-i klassifikaatorit, on 2015–2016 andmed jagatud:

Aktsiisirühm	COICOP kood	Nimetus
Õlu		
	0213	Õlu
	02131	Laagriõlu
	0213101	Laagriõlu
	02132	Muud alkoholisaldusega õlled
	0213201	Muud alkoholisaldusega õlled
	02133	Lahja ja alkoholita õlu
	0213301	Lahja ja alkoholita õlu
	02134	Õlle baasil valmistatud joogid
	0213401	Õlle baasil valmistatud joogid
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on ≤ 6 vol		
	0212202	Siider
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6 vol		
	0212	Vein
	02121	Viinamarjavein
	0212101	Viinamarjavein
	02122	Muud puuvilja- ja marjaveinid
	0212201	Muud puuvilja- ja marjaveinid
	02124	Veini baasil valmistatud joogid
	0212401	Veini baasil valmistatud joogid
Vahetoode		
	0211201	Long Drink
	0211299	Muud lahjad alkoholjoogid
	02123	Kangendatud veinid
	0212301	Kangendatud veinid
Muu alkohol		
	0211	Piiritusjoogid
	02111	Piiritusjoogid ja liköörid
	0211101	Viin

0211102	Viski
0211103	Konjak
0211104	Liköör
0211199	Muud kanged alkoholjoogid

Tubakatooted on aastatel 2010–2012 liigitatud COICOP-i alusel järgnevalt:

Kood	Nimetus
220000	Tubakatooted
221000	Tubakatooted
221100	Sigaretid
221101	Sigaretid
221200	Sigarid
221201	Sigarid
221300	Muud tubakatooted
221301	Piibutubakas ja muud (paberossid) /närimis- ja nuusktubakas, sigaretitubakas ja –paber/

ning aastatel 2015–2016 järgnevalt:

Kood	Nimetus
022	Tubakatooted
0220	Tubakatooted
02201	Sigaretid
0220101	Sigaretid
02202	Sigarid
0220201	Sigarid
02203	Muud tubakatooted
0220301	Piibutubakas ja muud tubakatooted

Mootorikütus ja määrdeained on aastatel 2010–2012 liigitatud COICOP-i aluse järgnevalt:

Kood	Nimetus
722000	Kütte- ja määrdeained
722100	Kütte- ja määrdeained
722101	Bensiin
722102	Diislikütus
722103	Muu mootorikütus
722104	Mootoriõli, määrdeained /jahutusvedelik, tosool autole/

ning aastatel 2015–2016 järgnevalt:

Kood	Nimetus
0722	Kütused ja määrdeained
07221	Diislikütus
0722101	Diislikütus
07222	Bensiin
0722201	Bensiin
07223	Muu mootorikütus
0722301	Muu mootorikütus
07224	Mootoriõli ja määrdeained
0722401	Mootoriõli ja määrdeained

Lisa 2. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008).

Tegevusala	Jagu	EMTAK 2008 kood
Põllumajandus	A	1
Metsamajandus	A	2
Kalapüük	A	3
Põlevkivi kaevandamine	B	61
Turba tootmine ja muu kaevandamine	B	07, 08
Toiduainete tootmine, joogitootmine	C	10–12
Tekstiili- ja rõivatootmine, nahatöötlemine ja nahktoodete tootmine	C	13, 14, 15
Puidutöötlemine	C	16
Paberi ja pabertoodete tootmine, trükindus ja salvestiste paljundus	C	17, 18
Koksi ja puhastatud naftatoodete tootmine	C	19
Keemia- ja farmaatsiatoodete tootmine	C	20, 21
Kummi- ja plasttoodete tootmine	C	22
Muude mittemetallsetest mineraalidest toodete tootmine	C	23
Metallitootmine	C	24
Metalltoodete tootmine	C	25
Arvutite, elektriseadmete ja transpordivahendite tootmine	C	26–30
Mööblitootmine	C	31
Muu tootmine	C	32–34
Elektrienergia-, auru- ja kuumaveearustus	D	35
Veevarustus ja kanalisatsioon	E	36, 37
Jäätmetöötlus	E	38
Ehitus	F	41–43
Hulgi- ja jaekaubandus	G	45–47
Maismaaveondus	H	49
Veetransport	H	50
Õhutransport	H	51
Laondus, posti- ja kulleriteenistus	H	52, 53
Majutus ja toitlustus	I	55, 56
Info ja side	J	58–63
Finants- ja kindlustustegevus	K	64–66
Kinnisvaraala tegevus	L	68
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	M	69–75
Haldus- ja abitegevused	N	77–82
Avalik haldus ja riigikaitse	O	84

Haridus	P	85
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	Q	86–88
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	R	90–93
Muud teenindavad tegevused	S	94–96
Kodumajapidamine	T	–

Lisa 3. Kombineeritud nomenklatuur

Kombineeritud nomenklatuuri (KN) 2–, 4– ja 8–kohalise kaubakoodi järgi. Antud klassifikaator on kasutusel väliskaubanduse andmetes.

Piirituse KN–koodid:

CN22071000: Denatureerimata etüülalkohol alkoholisisaldusega vähemalt 80% mahust

CN22072000: Denatureeritud etüül– jm alkohol, mis tahes alkoholisisaldusega

Kange alkoholi KN–koodid:

CN22082012: Cognac, nõudes mahuga kuni 2 l

CN22082014: Armagnac, nõudes mahuga kuni 2 l

CN22082026: Grappa, nõudes mahuga kuni 2 l

CN22082027: Brandy de Jerez, nõudes mahuga kuni 2 l

CN22082029: Piiritusjoogid, valmistatud destilleerimise teel viinamarjaveinist või viinamarjade pressimisjääkidest, nõudes mahuga kuni 2 l (v.a konjak, armanjakk, Grappa ja Brandy de Jerez)

CN22082040: Toordestillaat, nõudes mahuga üle 2 l

CN22082062: Cognac, nõudes mahuga üle 2 l

CN22082086: Grappa, nõudes mahuga üle 2 l

CN22082089: Viinamarjaveini või viinamarjade pressimisjääkide destilleerimisel saadud kange alkohol, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a toordestillaat, konjak, armanjakk, Grappa ja Brandy de Jerez)

CN22083011: Bourboni viski, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22083019: Bourboni viski, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22083030: Šoti ühelinnaseviski

CN22083041: Šoti linnase seguviski, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22083049: Šoti linnase seguviski, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22083061: Šoti üheviljaviski või mitmeviljaviski, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22083069: Šoti üheviljaviski või mitmeviljaviski, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22083071: Šoti seguviski, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a ühelinnaseviski, linnase seguviski, üheviljaviski ja mitmeviljaviski)

CN22083079: Šoti seguviski, nõudes mahuga üle 2 liitrit (v.a ühelinnaseviski, linnase seguviski, üheviljaviski ja mitmeviljaviski)

CN22083082: Viski, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a Bourboni viski ja Šoti viski)

CN22083088: Viski, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a Bourboni viski ja Šoti viski)

CN22084011: Rumm, mis sisaldab muid lenduvaid aineid kui etüül– või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta (10% hálbega), nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22084031: Rumm ja muu kange alkoholne jook, saadud kääritatud suhkrurootodetest destilleerimise teel, väärtusega üle EUR 7,9 liitri puhta alkoholi kohta, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a rumm, mis sisaldab muid lenduvaid aineid kui etüül– või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta [10% hálbega])

CN22084039: Rumm ja muu kange alkoholne jook, saadud kääritatud suhkrurootodetest destilleerimise teel, väärtusega kuni EUR 7,9 liitri puhta alkoholi kohta, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a rumm, mis sisaldab muid lenduvaid aineid kui etüül– või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta [10% hálbega])

CN22084051: Rumm, mis sisaldab muid lenduvaid aineid kui etüül– või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta (10% hálbega), nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22084091: Rumm ja muu kange alkoholne jook, saadud kääritatud suhkrurootodetest destilleerimise teel, väärtusega üle EUR 2 liitri puhta alkoholi kohta, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a rumm, mis sisaldab

muid lenduvaid aineid kui etüül- või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta [10% hälbega])

CN22084099: Rumm ja muu kange alkohoolne jook, saadud kääritatud suhkrurootodetest destilleerimise teel, väärtusega kuni EUR 2 liitri puhta alkoholi kohta, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a rumm, mis sisaldab muid lenduvaid aineid kui etüül- või metüülalkohol 225 g või enam hektoliitri puhta alkoholi kohta [10% hälbega])

CN22085011: Džinn, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22085019: Džinn, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22085091: Genever, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22086011: Viin, alkoholisisaldusega kuni 45,4% mahust, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22086019: Viin, alkoholisisaldusega kuni 45,4% mahust, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22086091: Viin, alkoholisisaldusega üle 45,4% mahust, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22086099: Viin, alkoholisisaldusega üle 45,4% mahust, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22087010: Liköörid ja kordialid, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22087090: Liköörid ja kordialid, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22089011: Arrak, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089033: Ploomi-, pirni- või kirsiviin (v.a liköörid), nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089041: Ouzo, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089045: Kalvados, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089048: Puuviljadest või marjadest destilleeritud piiritusjoogid, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a ploomi-, pirni- või kirsiviin ja kalvados)

CN22089054: Tequila, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089056: Alkohol, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a viinamarjaveinist või viinamarjavirdest destilleeritud piiritusjoogid, viski, rumm ja muu kange alkohoolne jook, saadud kääritatud suhkrurootodetest destilleerimise teel, džinn, genever, arrak, viin, liköörid ja kordialid, ouzo, puuviljadest või marjadest aetud piiritusjoogid, tequila)

CN22089069: Piiritusjoogid, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a ouzo, piiritusjoogid, liköörid ja kordialid)

CN22089075: Tequila, nõudes mahuga üle 2 liitri

CN22089078: Muud alkohoolsed joogid, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a piiritusjoogid, liköörid ja kordialid ning ouzo)

CN22089091: Denatureerimata etüülalkohol alkoholisisaldusega alla 80% mahust, nõudes mahuga kuni 2 liitrit

CN22089099: Denatureerimata etüülalkohol alkoholisisaldusega alla 80% mahust, nõudes mahuga üle 2 liitri

Siidri KN-koodid:

CN22060010: Õuna- ja pirnisiider, mõdu ja muu kääritatud jook ning nende segud omavahel ja mittealkohoolsete jookidega, mujal nimetamata (v.a õlu, vein värsketest viinamarjadest, viinamarjavirre, vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest)

CN22060031: Õuna- ja pirnisiider, vahutav

CN22060039: Mõdu ja muud kääritatud joogid ning kääritatud jookide segud omavahel või mittealkohoolsete jookidega, vahutavad, mujal nimetamata

CN22060051: Õuna- ja pirnisiider, mittevahutav, nõudes mahuga kuni 2 l

CN22060059: Mõdu ja muud kääritatud joogid ning kääritatud jookide segud omavahel või mittealkohoolsete jookidega, mittevahutavad, nõudes mahuga kuni 2 l, mujal nimetamata (v.a vein värsketest viinamarjadest, viinamarjavirre, vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest, piquette, õuna- ja pirnisiider)

CN22060081: Õuna- ja pirnisiider, mittevahutav, nõudes mahuga üle 2 l

CN22060089: Mõdu ja muud kääritatud joogid ning kääritatud jookide segud omavahel või mittealkohoolsete jookidega, mittevahutavad, nõudes mahuga üle 2 l, mujal nimetamata (v.a vein värsketest

viinamarjadest, viinamarjavirre, vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest, piquette, õuna- ja pirnisiider)

Vermuti KN–koodid:

CN22051010: Vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest, nõudes mahuga kuni 2 liitrit, tegeliku alkoholisisaldusega kuni 18% mahust

CN22051090: Vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest, nõudes mahuga kuni 2 liitrit, tegeliku alkoholisisaldusega üle 18% mahust

CN22059010: Vermut jm taimede või aromaatsete ainetega maitsestatud vein värsketest viinamarjadest, nõudes mahuga üle 2 liitri, tegeliku alkoholisisaldusega kuni 18% mahust

Veini KN–koodid:

CN22041011: Šampanja (Champagne), kaitstud päritolunimetusega (KPN)

CN22041013: Cava, kaitstud päritolunimetusega (KPN)

CN22041015: Prosecco, kaitstud päritolunimetusega (KPN)

CN22041091: Asti spumante, kaitstud päritolunimetusega (KPN)

CN22041093: Vahuvein värsketest viinamarjadest, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Asti spumante ja šampanja)

CN22041094: Vahuvein värsketest viinamarjadest, kaitstud geograafilise tähisega (KGT)

CN22041096: Sordivahuvein värsketest viinamarjadest, ilma KPN või KGT tähiseta

CN22041098: Vahuvein värsketest viinamarjadest, v.a sordivein

CN22042106: Vein värsketest viinamarjadest, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga kuni 2 liitrit; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein), kaitstud päritolunimetusega (KPN)

CN22042107: Vein värsketest viinamarjadest, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga kuni 2 liitrit; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein), kaitstud geograafilise tähisega (KGT)

CN22042108: Sordivein värsketest viinamarjadest, ilma KPN või KGT tähiseta, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga kuni 2 liitrit; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein)

CN22042109: Vein värsketest viinamarjadest, ilma KPN või KGT tähiseta, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga kuni 2 liitrit; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein ja sordivein)

CN22042111: Valge vein toodetud Alsace'is, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042112: Valge vein toodetud Bordeaux's, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042113: Valge vein toodetud Burgundias (Bourgogne), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042117: Valge vein toodetud Val de Loire'is (Loire'i org), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042118: Valge vein toodetud Mosel–Saar–Ruweris, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042119: Valge vein toodetud Pfalzis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042122: Valge vein toodetud Rheinhessenis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

- CN22042123: Valge vein toodetud Tokajis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042124: Valge vein toodetud Lazios (Latium), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042126: Valge vein toodetud Toskaanas, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042127: Valge vein toodetud Trentinos, Alto Adiges ja Friulis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042128: Valge vein toodetud Venetos, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042131: Valge vein toodetud Sicilia, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042132: Valge vein kategooriast "Vinho Verde", toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042134: Valge vein toodetud Penedésis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042136: Valge vein toodetud Riojas, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042137: Valge vein toodetud Valencias, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042138: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Alsace, Bordeaux, Burgundia, Val de Loire, Mosel, Pfalz, Rheinhessen, Tokaj, Lazio, Toskana, Trentino, Alto Adige, Friuli, Veneto, "Vinho Verde", Penedés, Rioja, Valencia vein, vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042142: Vein, toodetud Bordeaux's, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042143: Vein, toodetud Burgundias (Bourgogne), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042144: Vein toodetud Beaujolais's, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042146: Vein, toodetud Vallée du Rh?ne'is, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042147: Vein, toodetud Languedoc–Roussillon'is, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042148: Vein, toodetud Val de Loire'is (Loire'i org), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042161: Vein, toodetud Sicilias, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042162: Vein, toodetud Piemontes (Piedmont), nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein), kaitstud päritolunimetusega (KPN)
- CN22042166: Vein, toodetud Toskaanas, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042167: Vein, toodetud Trentinos ja Alto Adiges, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042168: Vein, toodetud Venetos, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042169: Vein, toodetud Daos, Bairradas ja Duoros, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042171: Vein, toodetud Navarras, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042174: Vein, toodetud Penedésis, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042176: Vein, toodetud Riojas, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042177: Vein, toodetud Valdepenases, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042178: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Bordeaux, Burgundia, Beaujolais, Vallée du Rh?ne, Languedoc–Roussillon, Val de Loire, Piemonte, Toskaana, Trentino, Alto Adige, Veneto, Dao, Bairrada, Duoro, Navarra, Penedés, Rioja, Valdepenas, vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042179: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud geograafilise tähisega (KGT) (v.a vahuvein, poolvahuvein)
CN22042180: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud geograafilise tähisega (KGT) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042181: Valged sordiveinid, KPN või KGT tähiseta, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
CN22042182: Sordiveinid, KGT või KPN tähiseta, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a valge vein, vahuvein ja poolvahuvein)
CN22042183: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)
CN22042184: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)
CN22042185: Madeira ja Setubal muscatel, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein
CN22042186: Šerri, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein
CN22042187: Marsala, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein
CN22042188: Samos ja Muscat de Lemnos, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein
CN22042189: Portvein, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein
CN22042190: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega vein, (v.a portvein, Madeira, šerri, Marsala, Samos, Muscat de Lemnos ja Setubal muscatel)
CN22042191: Vein, toodetud Euroopa Liidus, KPN või KGT tähiseta, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust
CN22042192: Värsketest viinamarjadest Euroopa Liidus toodetud vein, k.a kangestatud vein, nõudes mahuga kuni 2 liitrit ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 22%
CN22042193: Mitte Euroopa Liidus toodetud valge vein, nõudes mahuga kuni 2 liitrit, KPN või KGT tähisega (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
CN22042194: Mitte Euroopa Liidus toodetud vein, nõudes mahuga kuni 2 liitrit, KPN ja KGT tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
CN22042195: Mitte Euroopa Liidus toodetud valge sordivein, KPN ja KGT tähiseta, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
CN22042196: Mitte Euroopa Liidus toodetud vein, KPN ja KGT tähiseta, nõudes mahuga kuni 2 liitrit (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042197: Mitte Euroopa Liidus toodetud valge vein, nõudes mahuga kuni 2 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)

CN22042198: Mitte Euroopa Liidus toodetud vein, nõudes mahuga kuni 2 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)

CN22042210: Vein värsketest viinamarjadest, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri (v.a vahuvein)

CN22042222: Vein, toodetud Bordeaux's, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042223: Vein, toodetud Burgundias (Bourgogne), nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042224: Vein, toodetud Beaujolais, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042226: Vein, toodetud Vallée du Rhône's, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042232: Vein, toodetud Piemonte (Piedmont) 's, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042238: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Bordeaux, Bourgogne, Beaujolais, Vallée du Rhône, Languedoc–Roussillon, Val de Loire, Piemonte, Tokaj, vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042278: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Bordeaux, Bourgogne, Beaujolais, Vallée du Rhône, Languedoc–Roussillon, Val de Loire, Piemonte, Tokaj, vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042279: Valge vein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud geograafilisetahtisega (KGT)

CN22042280: Vein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud geograafilisetahtisega (KGT) (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042281: Valge sordivein ilma KPN või KGT tähiseta, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust ((v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042282: Sordivein ilma KPN või KGT tähiseta, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042283: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)

CN22042284: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)

CN22042290: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN või KGT tähisega (v.a Madeira, Sherry, Samos, Muscat de Lemnos and Setubal muscatel)

CN22042291: Vein ilma KPN või KGT tähiseta, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15% mahust

CN22042293: Valge vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri, KPN või KGT tähisega (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042294: Vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri, KPN või KGT tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042295: Valge sordivein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri, KPN või KGT tähiseta (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

- CN22042296: Sordivein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri, KPN või KGT tähiseta (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042297: Valge vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)
- CN22042298: Vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, kuid mitte üle 10 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)
- CN22042910: Vein värsketest viinamarjadest, k.a kangendatud vein, pudelites seenekujuliste korkidega, mida hoiavad kinni seosed või kinnitused, nõudes mahuga üle 2 liitri; vein muus pakendis, süsihappegaasisaldusest tingitud ülerõhuga vähemalt 1 baar, kuid alla 3 baari mõõdetuna 20°C juures, nõudes mahuga üle 2 liitrit (v.a vahuvein)
- CN22042912: Valge vein, toodetud Bordeaux's, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042913: Valge vein, toodetud Burgundias (Bourgogne), nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042918: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a Tokaj, Bordeaux, Burgundia või Val de Loire vein, vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042932: Vein, toodetud Piemonte (Piedmont) 's, nõudes mahuga üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042938: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Bordeaux, Bourgogne, Beaujolais, Vallée du Rh?ne, Languedoc–Roussillon, Val de Loire, Piemonte, vahuvein ja poolvahuvein)
- CN22042942: Vein, toodetud Bordeaux's, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042943: Vein, toodetud Burgundias (Bourgogne), nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042946: Vein, toodetud Vallée du Rh?ne'is, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042958: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KPN tähisega (v.a Bordeaux, Burgundia, Beaujolais, Vallée du Rh?ne, Languedoc–Roussillon, Val de Loire vein, vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042978: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 10 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, kaitstud päritolunimetusega (KPN) (v.a Bordeaux, Bourgogne, Beaujolais, Vallée du Rh?ne, Languedoc–Roussillon, Val de Loire, Piemonte, vahuvein ja poolvahuvein, valge vein)
- CN22042979: Valge vein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KGT tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein)
- CN22042980: Vein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust, KGT tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042981: Valge sordivein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, KPN või KGT tähiseta, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein)
- CN22042982: Sordivein värsketest viinamarjadest, toodetud Euroopa Liidus, KPN või KGT tähiseta, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)
- CN22042983: Valge vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)
- CN22042984: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15% mahust (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)
- CN22042985: Madeira ja Setubal muscatel, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega
- CN22042986: Šerri, nõudes mahuga üle 2 liitri ja alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega
- CN22042989: Portvein, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KGT või KPN tähisega

CN22042990: Vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15%, kuid mitte üle 22% mahust, KPN või KGT tähisega (v.a portvein, Madeira, šerri, Marsala, Samos, Muscat de Lemnos ja Setuba muscatel)

CN22042991: Vein, toodetud Euroopa Liidus, KPN või KGT tähiseta, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 15%, kuid mitte üle 22% mahust

CN22042992: Vein värsketest viinamarjadest, k.a kangendatud vein, toodetud Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri ja tegeliku alkoholisisaldusega üle 22% mahust

CN22042993: Valge vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, KPN või KGT tähisega (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042994: Vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, KPN või KGT tähisega (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042995: Valge sordivein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, KPN või KGT tähiseta (v.a vahuvein ja poolvahuvein)

CN22042996: Sordivein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri, KPN või KGT tähiseta (v.a vahuvein, poolvahuvein ja valge vein)

CN22042997: Valge vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein ja sordivein)

CN22042998: Vein, toodetud mitte Euroopa Liidus, nõudes mahuga üle 2 liitri (v.a vahuvein, poolvahuvein, valge vein ja sordivein)

CN22043010: Viinamarjavirre, mille käärimine on peatatud muul viisil kui alkoholi lisamisega, tegeliku alkoholisisaldusega üle 1% mahust (v.a viinamarjavirre, millele käärimise peatamiseks on lisatud alkoholi)

CN22043098: Viinamarjavirre, kääritamata, kontsentreerimata, tihedusega üle 1,33 g/cm³ temperatuuril 20°C ja tegeliku alkoholisisaldusega kuni 1%, aga mitte vähem kui 0,5 % mahust (v.a viinamarjavirre, millele käärimise peatamiseks on lisatud alkoholi)

Õlle KN–koodid:

CN22030001: Linnaseõlu pudelites mahuga kuni 10 liitrit

CN22030009: Linnaseõlu nõudes mahuga kuni 10 liitrit (v.a pudelid)

CN22030010: Linnaseõlu nõudes mahuga üle 10 liitri

Sigarite ja sigarillode KN–koodid:

CN24021000: Tubakat sisaldavad sigarid, manilla sigarid ja sigarillod

Sigaretide KN–koodid:

CN24022090: Tubakat sisaldavad sigaretid (v.a nelgiöli sisaldavad sigaretid)

Mootoribensiini KN–koodid:

CN27101241: Mootoribensiin, mille pliisisaldus on kuni 0,013 g/l, oktaaniarvuga uurimismeetodil alla 95

CN27101245: Mootoribensiin, mille pliisisaldus on kuni 0,013 g/l, oktaaniarvuga uurimismeetodil 95 ja rohkem, kuid alla 98

CN27101249: Mootoribensiin, mille pliisisaldus on kuni 0,013 g/l, oktaaniarvuga uurimismeetodil 98 ja rohkem

Diislikütuse KN–koodid:

CN27101929: Naftast ja bituminoosetest mineraalidest saadud mujal nimetamata keskmised õlid ja preparaadid (v.a keemiliseks muundamiseks, spetsiifiliseks töötluseks ja petrool)

CN27101943: Naftast ja bituminoosetest mineraalidest saadud gaasiõlid, väävlisisaldusega kuni 0,001% massist (v.a biodiisli sisaldusega ja on keemiliseks muundamiseks)

CN27101946: Naftast ja bituminoosetest mineraalidest saadud gaasiõlid, väävlisisaldusega üle 0,001%, kuid mitte üle 0,002% massist (v.a biodiisli sisaldusega ja on keemiliseks muundamiseks)

CN27101947: Naftast ja bituminoosetest mineraalidest saadud gaasiõlid, väävlisisaldusega üle 0,002%, kuid mitte üle 0,1% massist (v.a biodiisli sisaldusega ja on keemiliseks muundamiseks)

CN27102011: Gaasiõlid, mis sisaldavad vähemalt 70% massist naftaõlisid või bituminoosetest mineraalidest saadud õlisid, väävlisisaldusega kuni 0,001% massist, sisaldavad biodiislit

Lisa 4. Ettevõtete majandusnäitajate andmebaasi moodustamise meetodika, analüüsi aluseks olevate andmete kvaliteet, kaalumise ja imputeerimise mõju

Esimese sammuna moodustasime ettevõtete kogumid:

- alkoholitootjad – kõik vastaval aastal tegutsenud ettevõtted, mille põhitegevusala oli alkoholsete jookide tootmine. Tegustevaks loeti ettevõtte, mille aasta müügitulu oli vähemalt 1000 eurot ja mis ei olnud likvideerimisel;
- alkoholi, tubakatoode ja autokütuse importijad – Statistikaameti kaupade väliskaubanduse andmete alusel leidsime ettevõtted, mille impordist olulise osa moodustavad aktsiisikaubad ja mis on aktsiisikaupa importinud püsivalt vaatlusalusel perioodil:
 - o alkoholi importijad, mis on importinud alkoholi vaatlusalusel perioodil vähemalt 8 aastat (moodustavad 2017. aastal alkoholi impordist 85.9%);
 - o tubaka importijad, mis on importinud tubakat vaatlusalusel perioodil vähemalt 2 aastat (välistab ettevõtjad, mis on impordinud juhuslikult 1 korral);
 - o kütuse importijad, mis on importinud kütust vaatlusalusel perioodil vähemalt 2 aastat (välistab ettevõtjad, mis on impordinud juhuslikult 1 korral);
- ettevõtted, millel autokütus on oluliseks tootmissisendiks –uuritavad tegevusalad valiti välja koostöös Tellijaga, oluliseks otsustusala aluseks oli sektori poolt tarbitava mootorikütuse osatähtsus kogu tarbimisest (v.a leibkonnad), vaatluse all on tegevusala H49.4.1 - Kaubavedu maanteel;
- aktsiisikaupade jaemüügiga tegelevad ettevõtted – kõik vastaval aastal tegutsenud ettevõtted, mille põhitegevusala oli vastavalt alltoodud loetelule toidukaupade ja autokütuse jaemüügiga seonduv. Tegustevaks loeti ettevõtte, mille aasta müügitulu oli vähemalt 1000 eurot ja mis ei olnud likvideerimisel:
 - o ettevõtted, mille põhitegevusala oli G47.1.1 - Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted;
 - o ettevõtted, mille põhitegevusala oli G47.2.5 - Jookide jaemüük spetsialiseeritud kauplustes;
 - o ettevõtted, mille põhitegevusala oli G47.2.6 - Tubakatoode jaemüük spetsialiseeritud kauplustes;
 - o ettevõtted, mille põhitegevusala oli G47.3.0 - Mootorikütuse jaemüük spetsialiseeritud kauplustes.

Kuivõrd üks ettevõtte võib siiski sattuda käesolevat meetodikat kasutades valimisse kahel korral, aga puudub võimalus selliseid ettevõtteid elimineerida, tuleb arvestada siinkohal antud meetoodilise piiranguga.

Teise sammuna ettevõtete majandusnäitajate analüüsiks koostati andmebaas 2010-2017 aasta majandusnäitajatest kasutades andmeallikatena:

- Statistikaameti statistikatöö „Ettevõtete majandusnäitajad“ (EKOMAR)
- Ärireestrile esitatav majandusaasta aruanne (MAA)

Tabel 111. Majandusnäitajate andmekoosseis

Majandusnäitaja	EKOMAR	MAA
Müük mitteresidentidele	Moodul C	Lisa Müügitulu
Täistööajale taandatud töötajate arv	Moodul B	Lisa Tööjõukulud
Müügitulu	Moodul C	Kasumiaruanne
Puhaskasum (-kahjum)	Moodul C	Kasumiaruanne

Raha aruandeperioodi lõpul	Moodul I	Bilanss
Lühiajalised kohutused kokku aruandeperioodi lõpul	Moodul I	Bilanss
Investeeringud	Moodul H	Lisa Materiaalne põhivara ja Kinnisvarainvesteeringud
Lisandväärtus*	Arvutatud	Arvutatud
Materiaalne põhivara aruandeaasta lõpul jääkmaksumuses	Moodul H	Lisa Materiaalne põhivara
Tegutsemise indikaator	Moodul C	Kasumiaruanne

**Lisandväärtus - müügitulu + muud äritulud (v.a kasum põhivara müügist ja ümberhindlusest, tulu põhivara sihtfinantseerimisest) – kulud kokku – muud ärikulud (v.a kahjum põhivara müügist ja ümberhindlusest) + tööjõukulud + kulum + lõpetamata ja valmistoodangu varude muutus (aruandeaasta lõpu ja alguse vahe) + oma tarbeks valmistatud põhivara*

Statistikatöös „Ettevõtete majandusnäitajad“ kogutakse andmeid küsimustikuga „Ettevõtete kompleksne majandusaasta aruanne (EKOMAR)“ tegutsevatelt ettevõtetelt, v.a finantsvahendusettevõtted. Objektide arv üldkogumis on 90 000. Objektide arv valimis on 9 600. Riigi ja kohalike omavalitsuste ettevõtteid ning vähemalt 20 hõivatuga eraettevõtteid vaadeldakse kõikselt, alla 20 hõivatuga eraettevõtetest tehakse stratifitseeritud lihtne juhuslik valik tegevusala ja hõivatute arvu järgi.

Alates 2013. aruandeaastast ei kasutata uuringupõhiseid lähteandmeid alla kümne hõivatuga tööstusettevõtete kohta, alates 2014. aruandeaastast ühe hõivatuga ehitus- ja jaekaubandusettevõtete kohta, alates 2015. aruandeaastast ühe hõivatuga teiste kaubandus- ja teenindusettevõtete kohta. Nende andmed hinnatakse mudelite abil ja selleks kasutatakse äriregistrile esitatud majandusaasta aruandeid.

EKOMARi küsimustikule vastanud ettevõtete jaoks võeti andmed EKOMARi andmebaasist. EKOMARi valimisse mittekuuluvate või mittevastanud ettevõtete puhul koondati andmed majandusaasta aruandest. Kuna EKOMARi esitavad kõikselt vähemalt 20 hõivatuga ettevõtted, siis enamike näitajate kogusummast üle 90% põhines EKOMARi andmetel.

Majandusaasta aruandes ei ole kõik lisad kohustuslikud, siis kõiki majandusnäitajaid ei olnud võimalik väikeste ettevõtete jaoks korrektselt moodustada. Näiteks lisandväärtuse hindamisel kasutati MAA puhul ligikaudset hindamist, kasutades ettevõtte müügitulu ja sama tegevusala ning suurusgrupi ettevõtete lisandväärtuse osatähtsust müügitulus.

Tegutsemise indikaator arvutati iga aasta kohta. Tegutsevaks loeti ettevõtteid, millel oli müügitulu vähemalt 1000 eurot vastaval aastal ja mis tegutsesid terve aasta. Tegevuse lõpetamise aastal ettevõtet tegutsejate hulka ei loetud.

Aktiisikaupade jaemüügi jaotuse meetodika

Jaemüügi ettevõtete puhul oli eesmärgiks hinnata nende müügitulu aktiisikaupade müügist. EKOMARi küsimustikus on kõik põhitegevusalana kaupade jaemüügi tegelevad ettevõtted kohustatud esitama ettevõtte müügitulu jaotuse järgmistes lõigetes:

- alkoholjoogid
- tubakatooted
- mootorikütus

Vt EKOMAR küsimustik moodul D

https://www.stat.ee/public/kysimustikud/2018/20300104518_Aruandevorm_PDF-failina_et.pdf?t=1546613741

Seega on 20 ja enama hõivatuga jaekaubandusettevõtete jaoks olemas korrektne info aktsiisikaupade jaemüügi kohta. Alla 20 hõivatuga ettevõtete puhul on võimalik kasutada majandusaasta aruandega koos esitatavat Müügitulu jaotuse lisa. Selles lisas esitavad ettevõtted oma müügitulu jaotuse Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) lõigetes 10 suurema tegevusala kohta. Enamus toidukaupade jaemüügi tegelevaid väikeettevõtteid kasutab tegevusala koodi 47111 (jaemüük spetsialiseerimata kauplustes, kus on ülekaalus toidukaubad, joogid ja tubakatooted), mis sisaldab nii toidukaupade, alkoholi kui ka tubakatoodete müüki. Selle tõttu väikeettevõtete aktsiisikaupade jaemüüki ei ole võimalik Müügitulu jaotuse lisa põhjal korrektselt hinnata.

Kvaliteedinäitajad

Ettevõtete aasta majandusnäitajate statistikatöös vaadeldakse kõikselt 20 ja enama hõivatuga ettevõtteid. Järgult on mikroettevõtete andmed asendatud majandusaasta aruande andmetega ja neid samuti valimisse ei kaasata: alates 2013. aastast töötleva tööstuse tegevusala 1–9 hõivatuga äriühingud; alates 2014. aastast ehituse ja jaekaubanduse tegevusala ühe hõivatuga äriühingud; alates 2015. aastast ülejäänud tegevusalade ühe hõivatuga äriühingud. Nende andmed hinnatakse mudelite abil kasutades Äriregistrile esitatud majandusaasta aruandeid. Valikuliselt uuritakse 2–19 hõivatuga ettevõtteid.

Tabel 112. Ettevõtete aasta majandusnäitajate statistikatöö kogum, valim ja vastamismäär. 2010–2016. Allikas: Statistikaamet

Aasta	Tegevusala (EMTAK 2008)	Kogum	Valim	Vastanud	Valimi osatähtsus kogumis, %	Vastanute osatähtsus valimis, %
2010	Tegevusalad kokku	61293	11643	9231	19,0	79,3
	C Töötlev tööstus	5868	2160	1719	36,8	79,6
	C11 Joogitootmine	35	25	20	71,4	80,0
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	4875	829	720	17,0	86,9
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	908	142	122	15,6	85,9
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	499	94	86	18,8	91,5
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	254	37	35	14,6	94,6
	G473 Mootorikütuse jaemüük	98	43	41	43,9	95,3
2011	Tegevusalad kokku	64662	11793	9218	18,2	78,2
	C Töötlev tööstus	5984	2206	1749	36,9	79,3
	C11 Joogitootmine	31	24	21	77,4	87,5
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	5107	821	697	16,1	84,9
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	902	143	127	15,9	88,8
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	480	95	87	19,8	91,6
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	249	35	27	14,1	77,1
	G473 Mootorikütuse jaemüük	88	45	42	51,1	93,3
2012	Tegevusalad kokku	69694	12037	8844	17,3	73,5
	C Töötlev tööstus	6328	2282	1690	36,1	74,1
	C11 Joogitootmine	39	28	21	71,8	75,0
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	5557	802	611	14,4	76,2
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	923	135	112	14,6	83,0
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	492	92	76	18,7	82,6
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	266	36	21	13,5	58,3
	G473 Mootorikütuse jaemüük	82	38	28	46,3	73,7
2013	Tegevusalad kokku	73497	11513	7407	15,7	64,3
	C Töötlev tööstus	6477	1504	1209	23,2	80,4
	C11 Joogitootmine	40	22	18	55,0	81,8
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	5722	852	535	14,9	62,8
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	897	135	97	15,1	71,9

	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	455	91	66	20,0	72,5
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	258	38	20	14,7	52,6
	G473 Mootorikütuse jaemüük	78	40	29	51,3	72,5
2014	Tegevusalad kokku	76218	11409	8164	15,0	71,6
	C Töötlev tööstus	6703	1407	1165	21,0	82,8
	C11 Joogitootmine	49	16	13	32,7	81,3
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	5903	631	472	10,7	74,8
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	895	113	90	12,6	79,6
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	447	79	65	17,7	82,3
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	262	31	18	11,8	58,1
	G473 Mootorikütuse jaemüük	76	34	25	44,7	73,5
2015	Tegevusalad kokku	79668	9792	6782	12,3	69,3
	C Töötlev tööstus	7089	1455	1176	20,5	80,8
	C11 Joogitootmine	62	16	13	25,8	81,3
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	6190	724	487	11,7	67,3
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	885	125	91	14,1	72,8
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	428	86	64	20,1	74,4
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	269	38	18	14,1	47,4
	G473 Mootorikütuse jaemüük	69	32	22	46,4	68,8
2016	Tegevusalad kokku	84273	9519	6698	11,3	70,4
	C Töötlev tööstus	7323	1547	1228	21,1	79,4
	C11 Joogitootmine	87	22	20	25,3	90,9
	G47 Jaekaubandus, v.a mootorsõidukid ja mootorrattad	6360	947	637	14,9	67,3
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	872	143	103	16,4	72,0
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	428	96	70	22,4	72,9
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	280	42	23	15,0	54,8
	G473 Mootorikütuse jaemüük	69	41	32	59,4	78,0

Tabel 113. Põhinäitajate suhtelised standardvead, %. Allikas: Statistikaamet

Aasta	Tegevusala	Müügi- tulu	Lisand- väärtus	Tööstus- kulud	Investeeringud põhivarasse	Töötajate arv
2013	Tegevusalad kokku	1,05	1,07	0,51	5,30	0,47
	C11 Joogitootmine	0,23	0,60	0,74	0,85	2,28
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	2,22	2,16	1,22	4,69	1,02
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	0,91	1,04	1,09	2,05	1,18
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	8,32	23,67	15,11	43,81	12,26
	G473 Mootorikütuse jaemüük	0,93	0,76	0,63	0,49	1,46
2014	Tegevusalad kokku	0,91	1,06	0,42	3,52	0,43
	C11 Joogitootmine	1,39	1,45	1,16	2,61	2,14
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	1,89	2,33	1,16	3,06	1,05

	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	0,53	0,67	0,70	1,36	0,80
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	11,24	15,41	16,33	23,65	15,24
	G473 Mootorikütuse jaemüük	0,58	0,50	0,44	1,22	0,86
2015	Tegevusalad kokku	0,55	0,47	0,39	0,92	0,35
	C11 Joogitootmine	1,69	2,29	1,57	6,14	2,28
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	1,16	1,53	1,04	1,58	0,85
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	0,39	0,53	0,52	0,25	0,58
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	9,70	12,08	10,70	10,17	9,48
	G473 Mootorikütuse jaemüük	0,47	0,33	0,42	1,63	0,97
2016	Tegevusalad kokku	0,76	0,59	0,45	1,25	0,41
	C11 Joogitootmine	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	G471 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes	1,63	1,64	1,15	2,69	0,96
	G4711 Jaemüük spetsialiseerimata kauplustes (domineerivad toidukaubad ja joogid)	0,41	0,28	0,30	0,12	0,46
	G472 Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	11,13	10,59	10,29	23,14	9,27
	G473 Mootorikütuse jaemüük	0,33	0,33	0,45	0,74	0,78

Uuringus vaadeldud tegevusaladest on tegemist usaldusväärsete andmetega va. tegevusalal G472, kus suhteline standardviga ületab kõigi näitajate puhul 10%. Suurt standardviga põhjustab ettevõtete struktuur sellel tegevusalal: ettevõtete enamused moodustavad alla 20 hõivatuga ettevõtted, suuri kõikselt uuritavaid ettevõtteid on selles tegevusalagrupis vähe.

Kaalumine

Äriühingute aastaandmeid kogutakse valikuuringu meetodil, kasutades stratifitseeritud lihtsat juhuslikku valikut. Üldkogum stratifitseeritakse äriühingu tegevusala, omaniku liigi ja tööga hõivatute arvu järgi. **Valikuuringuga kogutud andmete põhjal hinnatakse üldkogumi näitajaid.**

Omanike liigiti hõlmab valim kõiki riigi ja kohaliku omavalitsuse äriühinguid ning erasektori vähemalt 20 hõivatuga äriühinguid. Erasektoris kuuluvate väikeste ettevõtete (1–19 hõivatut) hulgast tehakse tegevusalade ja hõivatute gruppide kaupa lihtne juhuslik valik. Alates 2013. aastast töötleva tööstuse tegevusala 1–9 hõivatuga, alates 2014. aastast ehituse ja jaekaubanduse tegevusala ja alates 2015. aastast ülejäänud tegevusalade 1 hõivatuga äriühinguid ei küsitleta. Nende andmed hinnatakse mudelite abil kasutades Äriregistrile esitatud majandusaasta aruandeid.

Kaalude arvutamine koosneb kahest etapist:

- Disainikaal

- Kao kompenseerimine

Igas suurusgrupi ja tegevusalaga määratud kihis on üksuse kaasamistõenäosus:

$$\pi_h = \frac{n_h}{N_h},$$

kus N_h on ettevõtete arv üldkogumi kihis h ning n_h on valimi maht kihis h . Disainikaal on pöördvõrdeline kaasamistõenäosusega.

Kao kompenseerimiseks korrigeeritakse disainikaalu igas kihis kihi vastamismäärga m_h / n_h , kus m_h on vastajate arv kihis h . Vastajateks loetakse ettevõtted, mis täitsid küsimustiku või teatasid majandustegevuse puudumisest.

Lõplik kaal arvutatakse valemiga:

$$w_h = \frac{N_h}{m_h}$$

Kõikselt uuritavates kihtides on kaal võrne 1,0.

Kogusumma hinnangu arvutamiseks kasutatakse Horvitz–Thompsoni hinnangut:

$$\hat{Y} = \sum_{i=1}^n y_i w_i,$$

kus y_i on muutuja väärtus ettevõttel i .

Imputeerimine

Imputeeritakse kõiksesse kihti kuuluvate ettevõtete näitajad. Imputeerimiseks kasutatakse sama ettevõtte andmeid eelmistest perioodidest, teistest statistikatöödest või majandusaasta aruandest. Kuna vastamismäär suurte ettevõtete seas on kõrge ja imputeerimisel kasutatakse enamikel juhtudest sama ettevõtte andmeid, **siis on imputeerimise mõju uuringu tulemustele minimaalne.**

Lisa 5. Statistikaameti statistikatöö „Tööstustooded“ analüüsi meetodika ülevaade

Statistikatöö Tööstustooded eesmärk on anda teavet Eestis toodetud tööstustoodangu (kogus, müüginaksumus) ning osutatud tööstusteenuste kohta tööstustoodete loetelu (TTL) alusel, mille aluseks on rahvusvaheline klassifikaator Prodcod.

Uuringu valimi moodustavad vähemalt 10 hõivatuga ettevõtte, mille põhi- või kõrvaltegevusala on tööstus. Valimisse kuulub ligi 2500 ettevõtet. Põhitegevusalana tegeles joogitootmisega 2016. aastal 86 ettevõtet, millest 22 olid vähemalt 10 hõivatuga, seega osalevad Tööstustoodete statistikatöös.

Statistikatöö andmete alusel analüüsime alkohoolsete jookide tootmise trende alaliikide lõikes.

Statistikatöö Tööstustooded kvaliteet on hea detailse ülevaate saamiseks alkohoolsete jookide tootmismahude kohta Eestis vaadeldaval perioodil. Osade alkohoolsete jookide tootmismahud võivad olla detailseks analüüsiks liiga väikesed. Probleemi lahendamiseks ühendatakse detailsed alajaotused suurematesse gruppidesse.

Tööstustoodangu andmeid kogutakse kõigilt 20 ja enama töötajaga ettevõtetelt, samuti nendelt vähem kui 20 töötajaga ettevõtetelt, mille 2016. aasta müük ületas 2 miljonit eurot. Andmeid ei ole laiendatud ettevõtete üldkogumile. Kuuvaatlusega hõlmatud ettevõtete toodang oli 2016. aasta täpsustatud andmetel 90% kogu 2016. aasta tööstustoodangust.

Ettevõtte on jaotatud peamiste tegevusalade kaupa Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi (Lisa 2. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator). EMTAK on välja töötatud Euroopa Liidu tegevusalade klassifikaatori NACE Rev. 2 (*Statistical Classification of Economic Activities in the European Community*) alusel.

Statistikatöö meetodika on detailselt kirjeldatud Statistikaameti veebilehel:

<https://www.stat.ee/esms-metaandmed?code=22203>

Lisa 6. Statistikaameti statistikatöö „Kaupade väliskaubandus“ analüüsi meetodika ülevaade

Uuringu Kaupade väliskaubandus eesmärk on anda teavet Eesti väliskaubanduse kohta (kaubanduse üldmaht, detailsed andmed partnerriikide ja kaupade kohta). Kaupade andmed on kodeeritud kasutades detailset klassifikaatorit Kombineeritud nomenklatuur. Andmeid analüüsitakse kõigi kolme hanke objektiks oleva kaubagrupi ekspordi ja impordi muutusi kombineeritud nomenklatuuri 4–kohalisel või 8–kohalisel tasemel. Eraldi grupina analüüsitakse alkoholsete jookide tootjaid, mille ekspordi vaadeldakse kaubagrupi ja ekspordi sihtriikide järgi.

Statistikatöö Väliskaubandus üldkogumisse kuuluvad äriühingud, mis tegelevad kaubavahetusega EL–i riikidega (esitavad andmeid riikliku statistika kuuküsimustikuga „Intrastat“) ja EL–i mittekuuluvate riikidega (esitavad MTA–le kauba tollideklaratsioonid, mis edastatakse SA–le väliskaubandusstatistika koostamiseks). Intrastati küsimustikku ei pea täitma ettevõtted, mille käive jääb alla statistilise läve, nende osa asendatakse hinnangutega MTA andmete põhjal.

Objektide arv üldkogumis on 33 000. Objektide arv valimis on 6000.

Väliskaubandusstatistika andmete koostamisel ühendatakse Extrastati andmed (MTA edastatud tollideklaratsioonid kolmandate riikidega peetud kaubavahetuse kohta) ja Intrastati andmed (ettevõtelt iga kuu kogutud ühendusesisese kaubavahetuse andmed). Extrastati puhul andmekadusid ei ole, aga Intrastati puhul lisatakse alla läve jäänud ja vastamata jätnud ettevõtete hinnang, mida korrigeeritakse lisainfo laekumisel.

Andmelüngad on määratletud sellega, kuidas andmeid kogutakse, kuhu on seatud andmete kogumise lävendid (kes peavad andmeid esitama), kus on antud hinnanguid ning millisel on määratletud raamistik, mille alusel andmeesitajad SA–le andmed tagavad.

Andmeid peavad esitama ettevõtted, mille Euroopa Liidu riikidega peetud kaubavahetuse käive ületab aruandeaastaks kehtestatud statistilise läve. Statistilise läve määrab kindlaks SA eelmise aasta väliskaubanduse andmete põhjal. Andmete esitamise kohustuse määramisel vaadeldakse mõlema kaubavoo käivet eraldi. Andmeid tuleb esitada ainult statistilise läve ületanud kaubavoo kohta. 2018. aastal on statistilise läve väärtus Eestis kaupade lähetamisel 130 000 eurot ja saabumisel 230 000 eurot.

Statistiline lävend aastate lõikes		
Aasta	Ekspord, eurot	Import, eurot
2004	63 912	63 912
2005	63 912	63 912
2006	127 823	127 823
2007	127 823	127 823
2008	127 823	127 823
2009	127 823	127 823
2010	108 650	127 823
2011	90 000	130 000
2012	100 000	140 000
2013	120 000	190 000
2014	130 000	200 000
2015	130 000	200 000
2016	130 000	200 000
2017	130 000	200 000
2018	130 000	230 000

Alla lävendi jäänud ettevõtete käive ja hilisemad laekumised asendatakse statistikas hinnangutega. Hinnangud tehakse kahekohalise kaubakoodi ja Euroopa Liidu liikmesriigi tasandil.

Andmeid tuleb esitada järgmistel juhtudel:

- 2017. aasta andmete põhjal ületas kauba saabumise või lähetamise käive 2018. aasta statistilise läve. Sellisel juhul tuleb andmeid esitada iga kuu alates 2018. aasta algusest kuni aruandeaasta lõpuni. Kui 2017. aasta käive ületas 2017. aasta läve, tuleb andmeid esitada ka 2017. aasta kohta alates läve ületamise kuust kuni 2017. aasta lõpuni;
- kauba saabumise või lähetamise käive ületab statistilise läve aruandeaasta (2018) jooksul. Sellisel juhul esitatakse andmed alates läve ületamise kuust kuni 2018. aasta lõpuni.
- Kui ettevõtte kaupade lähetamise või saabumise käive ületab 2018. aastal ka järgmiseks aastaks (2019) kehtestatud statistilise läve, tuleb andmeid esitada ka järgmisel aastal (2019). Kui ettevõtte käive järgmiseks aastaks kehtestatud läve ei ületa, siis järgmisel aastal enam andmeid esitama ei pea.

Andmeid peavad esitama ka Eestis käibemaksukohustuslasena registreeritud välisfirmad või nende esindajad.

Nelja-, kuue- ja kaheksakohalise kaubakoodi tasemel on tabelites esitatud vaid kogutud andmed. Vastamata jätmisest või hilinenud vastamisest tingitud andmekadude ning alla statistilise läve jäänud ettevõtete kohta ei tehta EL-i riikidega peetavas kaubavahetuses hinnanguid nelja-, kuue- ja kaheksakohalise kaubakoodi tasemel. Hinnangud on lisatud andmebaasis olevatele andmetele jaotise, kahekohalise kaubakoodi ja riigi tasemel

Statistikatöö kvaliteet on piisav aktsiisikaupade ekspordi ja impordi analüüsimiseks. Probleemiks võib osutuda valimi lävendipõhisus, st väikeste koguste eksportijad ja importijad ei pea statistikaaruannet esitama. Aktsiisikaupade puhul aga ei tohiks see oluliselt mõjutada tulemuste kvaliteeti, sest enamuse vastava kaubagrupi ekspordist ja impordist tehakse suurte ettevõtete poolt.

Statistikatöö metoodika on detailselt kirjeldatud Statistikaameti veebilehel:

<https://www.stat.ee/esms-metaandmed?code=22303>

Lisa 7. Statistikaameti statistikatöö „Leibkonna eelarve uuring“ meetodika ülevaade

Uuringu andmestik sisaldab detailset infot elanikkonna tarbitud kaupade koguste ja hindade kohta COICOP klassifikaatori järgi, mis võimaldab analüüsida kõigi käesoleva hanke eesmärgiks olevate aktsiisikaupade tarbimist ja tarbimise muutusi. Uuring toimus aastatel 2010–2012 ja 2015–2016.

Uuringu valimis on ligi 8000 leibkonda, millest osaleb uuringus *circa* 50%.

Andmeid kogutakse leibkondadelt küsitlusintervjuu (demograafilised andmed ja kulutused püsikaupadele) ja isetäidetava kulutuste päevikuga (igapäevased kulutused kahe nädala jooksul). Päevikut on võimalik täita ka veebis või esitada kulutuste kohta ostutšekid. Küsitlevad asjakohase väljaõppe saanud SA küsitlajad. Päevikusse märgitud kulutused sisestatakse ja kodeeritakse individuaaltarbimise klassifikaatori COICOP järgi.

Analüüsis on kasutatud SA leibkondade eelarve uuringu andmeid aastate 2010–2012 ja 2015–2016 kohta. Kasutatud on nii varasemalt arvatud ja avalikus andmebaasis avaldatud agregeeritud andmeid kui ka spetsiaalselt antud uuringu jaoks töödeldud üksikandmeid alkohoolsete jookide, tubakatoodete ning mootorikütuse ja määrdeainete ostude kohta. Hindamiseks piirikaubanduse mõju lõunapiiril, on eraldi välja toodud ka leibkondade kulutused Lätiga piirnevates maakondades (Pärnu, Viljandi, Valga ja Võru maakond).

Eesti leibkondade aktsiisikaupade kulutuste osatähtsuseid kogukulutustes on võrreldud teiste Euroopa Liidu riikide (kaasatud on üksnes riigid, mille kohta on andmed olemas) näitajatega 2015. aasta kohta. Nende puhul on samuti tegemist leibkonna eelarve uuringuga (inglise k. *Household Budget Survey*) kogutud andmetega.

Alkohoolsete jookide liigitamisel erinevatesse rühmadesse on aluseks võetud erineva aktsiisimääraga alkohoolsete jookide rühmad ning COICOPi klassifikaatori liigitused. Tubakatoodete ja mootorikütuste liigitamisel on lähtutud COICOPi klassifikaatorist (vt Lisa 1. Alkohoolsete jookide liigitus).

Leibkonna eelarve uuringu väljundi kvaliteeti mõõdame vastamismäära ja valikust tingitud vea ehk standardvea abil.

Uuringu vastamismäära on analüüsitud kahes osas: vastamine leibkonnaküsitluse ankeedile, mis tehakse enne kulutuste päeviku täitmist küsitlusintervjuuna ja päeviku täitmine. Osa leibkondi, kes on valmis vastama leibkonnaankeedi küsimustele jätavad siiski täitmata kulutuste päeviku, mistõttu on päeviku vastamismäär madalam.

Tabel 114. Leibkonna eelarve uuringu vastamismäär maakonniti, 2010. Allikas: Statistikaamet

Maakond	Valimi suurus	Leibkonna ankeete		Kulutuste päevikuid		Päevikuid ankeetidest, %
		Arv	%	Arv	%	
Harju	1735	575	33,1	466	26,9	81,0
Tallinn	620	253	40,8	185	29,8	73,1
Hiiu	256	102	39,8	100	39,1	98,0
Ida-Viru	711	387	54,4	245	34,5	63,3
Jõgeva	313	186	59,4	119	38,0	64,0
Järva	300	191	63,7	164	54,7	85,9
Lääne	251	149	59,4	116	46,2	77,9
Lääne-Viru	279	136	48,7	121	43,4	89,0
Põlva	274	153	55,8	99	36,1	64,7
Pärnu	380	239	62,9	204	53,7	85,4
Rapla	316	184	58,2	162	51,3	88,0
Saare	303	186	61,4	165	54,5	88,7

Tartu	605	301	49,8	202	33,4	67,1
Valga	282	199	70,6	163	57,8	81,9
Viljandi	443	219	49,4	179	40,4	81,7
Võru	345	172	49,9	126	36,5	73,3
Kokku	7413	3632	49,0	2816	38,0	77,5

Standardviga iseloomustab valikuuringu meetodi kasutamisest tingitud üldkogumi hinnangute ebatäpsust. Standardvea abil on võimalik arvutada hinnangute usaldusvahemikud.

Näiteks kulutused alkoholile olid 2016. aastal 107,5 eurot ja suhteline standardviga 3,1%. Standardvea väärtus on 3,3 eurot 95%-se tõenäosuse usaldusvahemik saadakse 1,96-kordse standardvea 107,5 eurole liitmisel ja sellest lahutamisel: $3,3 \times 1,96 = 6,5$; Alumine usalduspiir on $107,5 - 6,5 = 101,0$; ülemine usalduspiir $107,5 + 6,5 = 114,0$. Tegelikud kulud alkoholile tõenäosusega 95% 101,0 kuni 114,0 euro vahemikus.

Tabel 115. Leibkonnaliikme kulutused aastas, kulutuste standardviga ja 95% tõenäosusega usalduspiirid. Allikas Statistikaamet

Aasta	Kulutuste liik	Kulutuste suurus, eurot	Osatähtsus (kulutused kokku = 100), %	Kulutuste suuruse suhteline standardviga, %	Alumine 95% usalduspiir, eurot	Ülemine 95% usalduspiir, eurot
2010	Kulutused kokku	3 174,7	100,0	1,6	3075,1	3274,3
	Tarbimiskulud	3 116,4	98,2	1,6	3018,7	3214,1
	Alkoholjoogid ja tubakas	111,2	3,5	3,5	103,6	118,8
	..alkoholjoogid	70,8	2,2	4,0	65,2	76,4
	..tubakatooted	39,8	1,3	5,5	35,5	44,1
	Transport	346,3	10,9	5,4	309,6	383,0
	..bensiin,õlid	150,0	4,7	4,3	137,4	162,6
2011	Kulutused kokku	3 264,9	100,0	1,7	3156,1	3373,7
	Tarbimiskulud	3 204,1	98,1	1,7	3097,3	3310,9
	Alkoholjoogid ja tubakas	111,8	3,4	3,4	104,3	119,3
	..alkoholjoogid	69,8	2,1	4,0	64,3	75,3
	..tubakatooted	41,9	1,3	5,2	37,6	46,2
	Transport	370,2	11,3	4,2	339,7	400,7
	..bensiin,õlid	162,9	5,0	4,2	149,5	176,3
2012	Kulutused kokku	3 472,5	100,0	1,5	3370,4	3574,6
	Tarbimiskulud	3 414,7	98,3	1,5	3314,3	3515,1
	Alkoholjoogid ja tubakas	127,6	3,7	3,3	119,3	135,9
	..alkoholjoogid	85,9	2,5	3,9	79,3	92,5
	..tubakatooted	41,4	1,2	4,9	37,4	45,4
	Transport	427,9	12,3	4,3	391,8	464,0
	..bensiin,õlid	196,3	5,7	4,3	179,8	212,8
2015	Kulutused kokku	4 737,8	100,0	1,4	4607,8	4867,8
	Tarbimiskulud	4 668,1	98,5	1,4	4540,0	4796,2
	Alkoholjoogid ja tubakas	171,1	3,6	3,1	160,7	181,5
	..alkoholjoogid	106,9	2,3	3,4	99,8	114,0
	..tubakatooted	63,8	1,3	5,2	57,3	70,3
	Transport	611,9	12,9	4,9	553,1	670,7
	..bensiin,õlid	213,9	4,5	3,4	199,6	228,2
2016	Kulutused kokku	4 890,7	100,0	1,3	4766,1	5015,3

Tarbimiskulud	4 810,4	98,4	1,3	4687,8	4933,0
Alkoholjoogid ja tubakas	178,3	3,6	2,8	168,5	188,1
..alkoholjoogid	107,5	2,2	3,1	101,0	114,0
..tubakatooted	69,8	1,4	4,5	63,6	76,0
Transport	599,0	12,2	3,8	554,4	643,6
..bensiin,õlid	218,3	4,5	3,1	205,0	231,6

Täpsus sõltub sellest, kui paljud leibkonnad mingit kaubagruppi tarbivad. Kõige ebatäpsemad on vaadeldavatest aktiisikaupadest kulutused tubakatoodele, kus suhteline standardiga on vahemikus 4,5–5,5%. Teiste aktiisikaupade kulutuste hinnangud on suurema täpsusega, sest neid tarbivate leibkondade hulk on suurem.

Et uuringute tulemusi üldkogumile üldistada, leitakse igale leibkonnale kaal. Kaalude arvutamine koosneb järgmistest etappidest:

- disainikaalude arvutamine;
- kao kompenseerimine;
- kalibreerimine.

Leibkonna kaalude arvutamisel lähtuti sellest, mitmel viisil on võimalik selle leibkonnani jõuda. Siinjuures tuli arvestada kahte tegurit. Esiteks kasutati valimi moodustamisel aadressisikutest lähtuvat mitteproportsionaalset süstemaatilist kihitatud valikut, teiseks andis aadressisikutest lähtuv valik suurematele leibkondadele suurema võimaluse valimisse sattuda – leibkonda oli võimalik uuringusse kaasata iga selle vähemalt 15–aastase liikmekaudu. Leibkonna ja selle liikmete disainikaal on seega võrdeline aadressisiku kaasamistõenäosusega oma kihis ning leibkonna suurusega.

Disainikaal on pöördvõrdeline kaasamistõenäosusega, seetõttu leitakse kõigepealt kaasamistõenäosused valimisse sattunud isikutele. Isiku valimisse sattumise tõenäosus ehk kaasamistõenäosus kihis h on

$$\pi_h = \frac{n_h}{N_h},$$

kus N_h on vähemalt 15–aastaste isikute arv üldkogumi kihis h ning n_h on valimi maht kihis h .

Leibkonna uuringusse kaasamise tõenäosus oleneb leibkonda kuuluvate vähemalt 15–aastaste leibkonnaliikmete arvust, seega kihis h on leibkonna uuringusse sattumise tõenäosus

$$\pi_{hi} = \frac{n_h}{N_h} \cdot m_i,$$

kus m_i on vähemalt 15–aastaste leibkonnaliikmete arv leibkonnas i .

Leibkonna disainikaal leitakse järgmise valemiga:

$$w_{hi} = \frac{N_h}{n_h \cdot m_i}.$$

Disainikaal arvutati kõigile, nii vastanud kui ka vastamata jätnud ehk kaoleibkondadele. Kaoleibkondade puhul arvestati leibkonna vähemalt 15–aastaste isikute arvaks valimisliku elukoha aadressile registreeritud elanike arv. Kui vastamata jätnud leibkonna aadressile registreeritud elanike arv oli üle üheksa, siis selle leibkonna vähemalt 15–aastaste isikute arv imputeeriti.

Valikuuringutes tuleb alati ette vastamata jätmist, mis põhjustab hinnangutes nihkeid. Isiku vastamistõenäosuse r_{hi} arvutamiseks kasutati logistilist regressioonimudelit, mille sõltumatud muutujad olid

maakonnarühm, sugu, vanus ja linnastumistüüp. Vastamata jätmise suhtes korrigeeritud kaalud arvutatakse valemiga

$$w_{hi}^* = w_{hi} / r_{hi}.$$

Lõplike hinnangute arvutamisel kasutatakse kaalusid, mis kalibreeritakse demograafiliste andmete põhjal, et vähendada kaost ja loendiveast tingitud nihet. Kalibreerimisel korrigeeritakse kaale w_{hi}^* sobivalt määratud koefitsiendiga f_i nii, et uute kaalude abil hinnatud rahvastikujaotused oleksid võimalikult hästi kooskõlas teadaolevate demograafiliste andmetega.

LEU-s on kalibreerimise aluseks statistika andmebaasis olevad vähemalt 15-aastaste isikute rahvaarvud aasta alguse seisuga, millest Sotsiaalministeeriumi ja Justiitsministeeriumi andmetest lähtudes lahutatakse institutsioonid (nt vanglas, asenduskodus) olevate inimeste arv. Kuivõrd küsitlusele vastamise aktiivsus on soo- ja vanusjaotusest ja elukohast, kasutatakse sellest tingitud nihke korrigeerimiseks kalibreerimisel integreeritud soo- ja vanuserühmi ning leibkondade jaotust elukoha maakonna ja linnastumisastme järgi.

Imputeerimine on asendusväärtuste leidmine puuduvatele väärtustele. Peamiselt tuleb puuduvaid väärtusi ette juhul, kui küsitlav ei tea vastust või ei taha seda öelda. Üksikjuhtudel imputeeritakse ka erandid (võõrväärtused). Puuduvate väärtuste imputeerimisel kasutatakse olemasolevaid andmeid.

Euroopa Komisjoni määruse kohaselt tuleb imputeerida kõik sissetulekuga seotud tunnuste puuduvad väärtused. Imputeerimismeetodina kasutatakse põhiliselt statistilist imputeerimist. Imputeerimiseks kasutatakse statistikapaketi SAS keskkonnas töötavat tarkvara IVEware, mis on loodud Michigani Ülikooli uuringukeskuses. See tarkvara põhineb järjestikulisel regressioonijärgse imputeerimise meetodil (*sequential regression imputation method*), mille puhul ei vaadata tunnuseid imputeerimisel eraldiseisvana ega imputeerita üksteise järel, vaid ühtse süsteemina. Imputeerides kasutatakse järjestikuseid mitmeseid regressioonanalüüse ja varieeritakse regressioonimudeleid imputeeritava väärtuse tüübi järgi.

Kasutatud imputeerimismeetodi puhul oli vaja iga imputeeritava tunnuse jaoks kindlaks teha, millised abitunnused võetakse mudelisse uue väärtuse genereerimiseks. Selleks analüüsiti korrelatsioonimaatriksit ja tehti dispersioonanalüüs. Kui tunnusel on puudu vaid üksikud väärtused, imputeeritakse ka mediaani/keskväärtuse või *hot-deck*-meetodiga. Kui sissetuleku või kulutuste puhul on puuduva väärtuse puhul küsitud väärtuse vahemikku, imputeeritakse kõigepealt puuduvad vahemikud ja seejärel täpsed väärtused iga vahemiku sees.

Vahemike imputeerimisel olid abitunnused leibkonna tüüp, leibkonnaliikmete arv, töötavate 16–24-aastaste leibkonnaliikmete arv, kodune keel, elukoht piirkonna järgi, leibkonna toimetulek ja auto olemasolu leibkonnas. Sissetuleku tunnus imputeeriti, kopeerides väärtuse juhuslikult valitud leibkonnalt, mille esitatud sissetulek jäi samasse vahemikku (*hot-deck*-meetod).

Kodeerimatud kulutused jaotati kaheteistkümnesse tarbimiskulutuse põhirühma, arvestades kulutuse kohta kirja pandud lisainfot. Kui lisainfo ei olnud piisav, et aru saada, mis kulutusega on tegu, imputeeriti kulutusele põhirühm.

LEU ankeetides ja päevikutes kirjas olnud kulutusi ning nende osatähtsusi analüüsides otsustati puudu olevad päevikud imputeerida lähima naabri meetodiga. Igale päevikuta leibkonnale leiti päevikut täitnud leibkondade hulgast sarnane doonorleibkond, kasutades järgmisi tunnuseid: leibkonna tüüp, toimetulek, töötavate 16–24-aastaste liikmete arv, eluruumi tüüp, elukoht piirkonna järgi, auto olemasolu leibkonnas ja tarbimiskulutused liigiti. Päevikuta leibkonnale omistati kõik doonorleibkonna päevikus kirjas olnud kulutused.

Statistikatöö meetodika on detailselt kirjeldatud Statistikaameti veebilehel:

<https://www.stat.ee/esms-metaandmed?code=40203>

Lisa 8. Statistikaameti statistikatöö „Energia tootmine ja tarbimine“ analüüsi meetodika ülevaade

Andmed on kogutud SA uuringuga Energia tootmine ja tarbimine. Uuringu üldkogumiks on energiat tootvad ja tarbivad ettevõtted ning energiat tarbivad asutused, organisatsioonid ja leibkonnad, elektrimüügi õigusega ettevõtted. Objektide arv üldkogumis on 70 000. Objektide arv valimis on 8000.

Energiaandmete saamiseks küsitletakse kõiki kütuse, elektri ja soojuse tootjaid, müüjaid ja ladustajaid (ehk äriühinguid, mille põhitegevusala on küttepuude tootmine; turba tootmine; põlevkivi kaevandamine; koksi ja puhastatud naftatoodete tootmine; elektrienergia tootmine, ülekanne ja jaotus; auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine; gaasimüük magistraalvõrkude kaudu; tahke-, vedel- ja gaaskütuse jms toodete hulgemüük). Kõikselts vaadeldakse ka kõiki raudtee-, vee- ja õhustranspordiettevõtteid (sõitjate linnadevaheline raudteevedu; kauba raudteevedu; veetransport; õhustransport; sõitjate regulaarvedu trammi ja trollibussiga; vedelike ja gaaside ladustamine). Teiste energiatarbijate puhul kasutatakse valikuuringut. Uuringu üldkogumisse kuuluvad majanduslikult aktiivsed üksused. Kõikselts küsitletakse vähemalt 50 töötajaga üksusi, teistest tehakse stratifitseeritud lihtne juhuslik valik hõivatute arvu järgi.

Valitsemissektori energiatarbimise näitajad on arvutatud Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteemi andmete põhjal. Elanike energiatarbimise andmete saamiseks viiakse läbi uuringuid üle mitme aasta. Vahepealsetel aastatel, kui uuringut ei toimu, hinnatakse andmed eelmise uuringu andmete struktuuri, kütust müüvate ettevõtete ja leibkonna eelarve uuringust saadud andmete alusel. Viimane kodumajapidamiste energiatarbimise uuring toimus 2011. aastal.

Kütuse ja energia impordi ning ekspordi andmed on saadud väliskaubandusstatistikast ja vedelkütuse sisetarbimise andmed Eestis kokku on saadud MTA-st.

Puuduvate või ebausaldusväärsete andmete korral kasutatakse hinnangute imputeerimist vastavalt etteantud eeskirjadele. Aruande esitamata jätnud ettevõtete andmed asendati sarnaste ettevõtete vastavate andmete keskmistega.

Naturaalkütuse kogused on teradžaulidesse ümber arvutatud kütust tootvatelt ja sisseveetavatelt ettevõtetelt saadud keskmiste kütteväärtuste alusel.

Energiaandmete kogumise aluseks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 1099/2008 22. oktoobrist 2008 energiastatistika kohta.

Vaadeldakse aastaid 2011–2017.

Tegevusalade jaotamise aluseks on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008), mille jagunemine on toodud lisades (Lisa 2. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator).

Kütuse rahalise kulu leidmiseks on konkreetse kütuseliigi hind on korrutatud tegevusalal tarbitud kütuse kogusega erinevate kütuseliikide lõikes. Kütuseliikidena on kasutusel diislikütus ja autobensiin.

Ettevõtetes tarbitud diislikütuse ja autobensiini keskmine maksumus (ehk aasta jooksul ettevõttes tarbitud kütuse või energia maksumuse ja koguse suhe):

Tabel 116. Ettevõtetes tarbitud diislikütuse ja autobensiini keskmine maksumus. Allikas: Statistikaamet

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Diislikütus, eurot/t	1 160,01	1 137,25	1 139,04	1 039,09	865,86	957,19	1 032,75
Autobensiin, eurot/t	1 326,71	1 363,00	1 331,60	1 290,04	1 187,81	1 142,90	1 253,78

Tõlgendamisel tuleb tähele panna, et kasutatud energia tootmise ja tarbimise uuring ei ole kõikne ehk arvestama peaks tõenäosuslikust valikust tulenevat viga. Sellest hoolimata tagab uuringu liik ja kasutatud andmekogumismeetodid piisava kaetuse ja ajakohasuse.

Tegemist on küsitlustega ehk esineda võib vastajast tingitud vigu. Näiteks ei pruugi energia tootmise ja tarbimise uuringus vastaja kas tähelepanematuses või suutmatusest kõiki kütuseid nõuetekohaselt liigitada.

Energia tootmise ja tarbimise uuringus ei ole kütuste maksumuse näol tegemist keskmise aastase turuhinnaga.

Energia tootmise ja tarbimise uuringus on diislikütus esitatud agregeerituna, arvestamata seda, kas tegemist on erimärgistatuga (millel on madalam aktsiisimäär) või mitte.

Statistikatöö metoodika on detailselt kirjeldatud Statistikaameti veebilehel:

<https://www.stat.ee/esms-metaandmed?code=20206>

Lisa 9. Toimlate andmebaasi moodustamise metoodika

Piirikaubanduse mõju analüüsimiseks tööhõivele Lõuna-Eestis toiduainete, alkoholi ja tubakatoodete ning autokütuse jaemüügiga tegelevates ettevõtetes vaatlesime ettevõtete ja nende toimlate arvu ja töötajate arvu. Tööhõive analüüsiks kasutame SA statistikatöös „Ettevõtete majandusnäitajad“ toimlate kohta kogutavaid andmeid (asukoht, töötajate arv). Toimla on majandusüksus, mis üldjuhul on hõlmatud ühe tegevusalaga ja asub ühel aadressil ning kus töötab alaline personal.

Kohustus esitada toimlate kohta andmeid on 20 ja enama hõivatuga ettevõtetel, millel on mitu tegutsemiskohta. Jaemüügi toimlate ja ettevõtete analüüsiks moodustati andmestik kahes osas:

- toimlad, mille tegevusala on toidukaupade, alkoholi, tubakatoodete või mootorikütuse jaemüük;
- ettevõtted, mille põhitegevusala on toidukaupade, alkoholi, tubakatoodete või mootorikütuse jaemüük ja millel pole teada toimlaid.

Esimese osa jaoks on teada täpne tegutsemiskoht, teise osa jaoks on tegutsemiskoht määratud ettevõtte juriidilise aadressiga. Teises osas võivad olla lahknevused juriidilise aadressi ja tegevuskoha aadressi vahel.

Lisa 10. Intervjuude kavad

Täiendava kvalitatiivse info kogumiseks viisime läbi intervjuud tubakatoodete ja alkoholi maaletoojatega, alkoholitootjatega, suuremate aktsiisikaupu müüvate jaekettide esindajatega, millel asuvad kauplused Eesti põhjapiiril ja ka Lätiga piirnevates maakondades ning kütusega seotud ühenduste, sh kütusemüüjate ning transpordisektori esindajatega.

Intervjuu kava tubakatoodete maaletoojatega:

1. Hinnang Eesti ja lähiriikide tubakaturule, trendidele, turu muutustele.
2. Kuidas on muutunud viimase 5a jooksul: 1) tubaka müügikogused ja –käibed; 2) tubaka import ja eksport (kas on erisusi suitsetatavate ja suitsuvabade tubakatoodete vahel)?
3. Hinnang tubakatoodete piirikaubanduse suurusele ja mõjule (nt Soome turistide vähenemine ja mõju müügitulule).
4. Tubakapaki hinnakompositsioon, fikseeritud ja proportsionaalsest määra osakaalud ja muutused? Mis sellise maksustamise head ja vead on?
5. Hinnang illegaalse sigarettituru osakaalule (sigarettide salaturg)
6. Milline on teie hinnang senisele aktsiisipoliitikale? Kuivõrd on see mõjutanud suitsetajate tarbimisharjumusi? Kuivõrd mõjutab hind tubakatoodete tarbimist?

Intervjuu kava alkoholi tootjate ning maaletoojatega:

1. Muutused kange alkoholi müügikogustes ja/või -käibes viimase 5 aasta jooksul (sh võimalusel eraldi piirimaakondade toimekohtades toimuv müük)
2. Muutused impordi- ja ekspordikogustes
3. Hinnang piirikaubanduse suurusele ja mõjule (lõunapiirilt sisse toodud kogused; Soome turistide vähenemine põhjapiiril jms)
4. Hinnang senisele aktsiisipoliitikale: kas ja kuidas on mõjutanud tarbimist ning salaviina sissevedu
5. Milliseid andmeid ATML kogub seonduvalt alkoholi tootmise, maaletoomise, impordi, ekspordi, müügi, Eestlaste tarbimise kohta kokku, hindade osas Eestis, Lätis, Läti piiril
6. Hinnang sellele, kui suur peaks olema kange alkoholi hindade erinevus Eestis ja Lätis, vähendamaks piirikaubandust
7. Hinnang kange alkoholi tootmise ja maaletoomisega tegelevate ettevõtete majandusnäitajatele (kas ja kuidas on mõjutanud käivet, tööhõivet, investeeeringuid jms).

Intervjuu kava alkoholi- ja tubakatooteid müüvate jaekettidega:

1. Aktsiisikaupade osakaal ettevõtte kogumüügist (käive, kasum jms) ja kuidas see on viimastel aastatel muutunud; (võimalusel andmed, et raportis saaks tuua lisaks kvalitatiivsele infole ka kvantitatiivset tõestust)
2. Kas ja milline on olnud aktsiiside muutuse mõju piiräärsete maakondade kauplustes (Pärnu-, Viljandi-, Valga- ja Võrumaal) aktsiisikaupade müügile ja kaupade kogumüügile;
3. Kas ja milline on olnud vastavate muutuste mõju piiräärsetes maakondades tegutsemisele (kaupluste restruktureerimine, muutused töötajate arvus, vms); (neg ja pos mõjud mõlemad)
4. Kas ja millised on olnud vastumeetmed negatiivsete mõjude elimineerimiseks? Kas rakendatud meetmed on toimunud;
5. Millised on meetmete täiendavad kulud või mõju ettevõtte üldistele majandusnäitajatele;
6. Milline on ettevõtte enda prognoos vastava aktsiisipoliitika jätkumisel ettevõtte majandusnäitajate ja edasise tegevuse osas vastavates piirimaakondades?

Intervjuu kava mootorikütuste hulgi- ja jaemüüjatega:

1. Muutused kütuse (eelkõige bensiin ja diislikütus) müügikogustes ja/või -käibes viimase 5 aasta jooksul (sh võimalusel eraldi piirimaakondade toimekohtades toimuv müük)
2. Kütuse import - eksport (muutused mahtudes)
3. Kas ja milline on olnud mõju muude kaupade müügile tanklates?
4. Hinnang piirikaubanduse suurusele ja mõjule (kas ja kuidas näete lõunapiirilt sisse toodud koguseid; kas Soome turistide vähenemine põhjapiiril on mõju avaldanud). Hinnang senisele aktsiisipoliitikale: kas ja kuidas on mõjutanud tarbimist ning illegaalse kütuse importi
5. Milline on prognoos tänase aktsiisipoliitika jätkumisel kütusemüüjate majandusnäitajate ja edasise tegevuse osas (sh toimlates)?

6. Milliseid andmeid Õliühing kogub seonduvalt kütuse impordi, ekspordi, müügi, Eestlaste tarbimisega kokku, hindade osas Eestis, Lätis, Läti piiril
7. Hinnang sellele, kui suur peaks olema kütuse hindade erinevus Eestis ja Lätis, vähendamaks piirikaubandust

Intervjuu kava maanteetranspordi sektori esindajatega:

1. Kuidas on aktsiisipoliitika mõjutanud transpordisektori ettevõtteid (hinnang käibe, kasumi, tööhõive, investeeringute jms muutumisele, aga ka vastumeetmetele, mida on aktsiisipoliitika valguses rakendatud);
2. Kuidas on muutnud autokütuste tarbimine kaubaveoga tegelevate ettevõtete kontekstis (ajalooline vs tänane tarbimine Eestis ja teisel pool piiri);
3. Milline on hinnang piirikaubanduse suurusele ja mõjule;
4. Hinnang sellele, kui suur peaks olema mootorikütuste hindade erinevus Eestis, Lätis ja Leedus, vähendamaks transpordiettevõtete stiimulit tankida välisriikides;
5. Varimajanduse temaatika - aktuaalsus, hinnangulised mahud.

Lisa 11. Tubaka, alkoholi ja kütuse hinnaelastsuse hindamise valemid

Nõudluse hinnaelastsuse valem

Nõudluse hinnaelastsuse väärtused arvutati nõudluse protsentuaalse muutusena tulenevalt hinna protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

kus Q on nõudluse kogus, ΔQ on nõudluse koguste muutus, P on hind ning ΔP on hinna muutus.

Nõudluse aktsiisielastsuse valem

Nõudluse aktsiisielastsuse väärtused arvutati nõudluse protsentuaalse muutusena tulenevalt aktsiisimäära protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

kus Q on nõudluse kogus, ΔQ on nõudluse koguste muutus, P on aktsiisimäär ning ΔP on aktsiisimäära muutus.

Impordi hinnaelastsuse valem

Impordi hinnaelastsuse väärtused arvutati impordi protsentuaalse muutusena tulenevalt hinna protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

kus Q on impordi kogus, ΔQ on impordi koguste muutus, P on hind ning ΔP on hinna muutus.

Impordi aktsiisielastsuse valem

Impordi aktsiisielastsuse väärtused arvutati impordi protsentuaalse muutusena tulenevalt aktsiisimäära protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

kus Q on impordi kogus, ΔQ on impordi koguste muutus, P on aktsiisimäär ning ΔP on aktsiisimäära muutus.

Piirikaubanduse nõudluse hinnavahe ristelastsuse valem

Piirikaubanduse nõudluse hinnavahe ristelastsust arvutatades kasutati järgmist valemit:

$$Ristelastsus = \frac{Koguste\ protsentuaalne\ muutus}{Eesti\ ja\ välisturu\ hinnavahe\ protsentuaalne\ muutus}$$

Lisa 12. Stsenaariumite arvutustes kasutatud olulised valemid

Hinnaelastsuse väärtused arvutati nõudluse protsentuaalse muutusena tulenevalt hinna protsentuaalsest muutusest teatud perioodil, kasutades järgmist valemit:

$$\frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}, \text{ kus } Q \text{ on nõudluse kogus, } \Delta Q \text{ on nõudluse koguste muutus, } P \text{ on hind ning } \Delta P \text{ on hinna muutus.}$$

Mudel prognoosib nõudluse hinnaelastsust (PED) kasutades selleks varasemate hinnaelastsuste ja jaehindade lineaarset suhet prognoositavate jaehindade suhtes (TREND funktsiooni abil MS Excelis).

Nõudluse aktsiisielastsust (EDED) arvutamiseks analoogsel meetodil kui nõudluse hinnaelastsust – hinnamuutus asendati aktsiisimäära muutumisega.

Mudel prognoosib nõudluse aktsiisielastsust (EDED) kasutades selleks varasemate aktsiisielastsuste ja aktsiisimäärade lineaarset suhet prognoositavate aktsiisimäärade suhtes (TREND funktsiooni abil MS Excelis).

Prognoositud aktsiisielastsuse (EDED) alusel arvutatakse eeldatav kodumaine müük, kasutades järgmist valemit:

$$D_1 = D_0 \times (1 + EDED_1 \times \frac{Edr_1 - Edr_0}{Edr_0})$$

kus D_1 on eeldatav kodumaine müük, D_0 on praegune kodumaine müük ja Edr tähistab mõlema perioodi aktsiisimäärasid.

Piirikaubanduse arvutamiseks kasutatakse järgnevat valemit:

$$D_1 = (D_0 - F_0) \times (1 + EDED_1 \times \frac{Edr_1 - Edr_0}{Edr_0}) + F_1 - (L_0 - L_1)$$

kus D_1 on eeldatav kodumaine müük, D_0 on praegune kodumaine müük, F_1 on eeldatav müük soomlastele Eestis, L_1 on eeldatav müük eestlastele Lätis ja Edr tähistab mõlema perioodi aktsiisimäärasid.

Piirikaubanduse müüke prognoositakse vaid õlle ning kange alkoholi puhul, kasutades hinnavahe rist-elastsuseid (leitud sarnaselt nõudluse hinnaelastsustele).

Aktiisikaupade prognoositavad netohinnad leitakse mudelis ajalooliste netohindade trendi järgi. Toote netohind on arvutatud käibemaksu, aktsiiside ja võimalike lisatasude (nt deposiit või kütuse varumaks) mahaarvamisel toote koguhinnast.

Eeldatava kodumaise müügi alusel saab välja arvutada eeldatava riigi aktsiisitulu (kodumaine müük x aktsiismäär) ja eeldatava käibemaksutulu ((netohind + aktsiismaks) x käibemaksumäär).

Netohindade alusel arvutatakse jaemüüjate netokäive. Kasutaja poolt määratava tootjate neto kasumimarginaali (mudelis kasutusel 10%) alusel leitakse tootjate netokäive. Neto kasumimarginaalide alusel arvutatakse ka tootjate ja jaemüüjate eeldatavad kasumid. Seejärel arvutatakse kehtiva tulumaksumäära alusel riigi tulumaksutulu, kasutades järgnevat valemit:

$$I = \frac{\pi}{1 - Eir}$$

$$Rev_{it} = Eir \times I$$

kus E_{it} on kehtiv tulumaksumäär, I on müügitulu, π on kasum ja Rev_{it} on riigi tulumaksutulu.

Tööhõive prognoosimiseks kasutatakse viimase kolme perioodi keskmist tootlikkust (vastava aktsiisikaua maht (mitte rahaline väärtus) töötaja kohta). See tähendab, et eeldatav tööhõive annab hinnangu selle kohta, kui palju töötajaid on vaja eeldatava kodumaise müügi tagamiseks võttes arvesse praegust tootlikkust.

Töøjõumaksud arvutatakse tootmis- ja/või impordi valdkonna ja jaekaubanduse eeldatava tööhõive alusel, kasutades järgnevat valemit:

$$EmpTax = (Emp_{P\&I} \times TR \times AW \times 12) + (Emp_R \times TR \times AW \times 12)$$

kus $Emp_{P\&I}$ on tootmis- ja/või impordi valdkonna tööhõive, Emp_R on jaekaubanduse tööhõive, TR on töötajatele rakenduvate töøjõumaksude määrad kokku, AW on keskmine brutotöötasu tootmissektoris/jaasektoris.

